BIOGRAPHISKT

LEXICON

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

FEMTONDE BANDET.

Upsala
Wahlström & C.
1848.

På N. M. Lindhs förlag.

Femtonde Bandets
Innehåll.

S.

(Fortsättning).

SKOGMAN, CARL DAVID.

Född i Lovisa stad d. 26 Oct. 1786. Föräldrarne voro: Prosten i Perno af Borgå stift, *Jakob Skogman* (född 1753, död 1807. Hans fader var Göran Skogman, borgare och handtverkare i Lovisa, sjelf bondeson; hans moder Elisabeth Backman) och *Maria Magdalena Starck*, född 1766, dotter af Prosten i Lovisa, Doct. Daniel Starck och Anna Nylander, dotter till Biskopen Nylander i Borgå.

Äldst bland sex syskon, af hvilka en, Apothekare i Uleåborg, och en ogift syster lefva, idkade han studier först hemma under privat handledning samt sedan vid Borgå gymnasium och Åbo Akademi, vid hvilken sednare han undergick Juridisk och Cancelli-examen. Antogs 1804 till E. O. Cancellist vid dåvar. Inrikes Civil-Expeditionen af K. Maj:ts Cancelli. Samma år Auscultant i Åbo Hofrätt och var under hösten 1804 och vintern 1805 Häradshöfdingen i Kymene och Borgå härader, Lagman Kuhlberg, följaktig på Tingen i denna vidsträckta Domsaga. Gjorde derefter tjenst i Åbo Hofrätt och infann sig sommaren 1805 till tjenstgöring uti Inrikes Civil-Expeditionen. År 1806 befordrad till Copist derstädes. Biträdde åren 1807 och 1808 med protokollets förande såväl i Rikets Allmänna Ärenders Beredning, som uti de då förordnade Kongl. Regeringarne. Den 29 Juni 1809 befordrad till Cancellist och s. å. till Protokolls-Sekreterare vid den då inrättade Handels- och Finance-Expeditionen. Befordrades 1810 till tjenstgöring såsom Protokolls-Sekreterare i Örebro, och var vid samma riksdag Sekreterare i Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottet. Befordrades 1811 till Förste Expeditions-Sekreterare i Handels- och Finance-Expeditionen. Var vid 1812 års urtima

.... till Dec. 1813, då
Guadeloupe, dit ankomsten skedde i sl
Förordnades den 21 Febr. s. å. att biti
General-Gouverneuren öfver Guadeloupe
måste man vid alla till Coloniens hande
valtning hörande och dermed gemenskap
blef på Guadeloupe till Juli 1814, då o
ingick om öns afträdande till Frankrike.
öarne St. Barthelemy, St. Christophe, St.
och Bermudas, hvarifrån resan ställdes t
Förenta Stater. Vistades i NewYork, Ph
shington till April 1815. Återkom till fä
s. å. efter ett kort vistande i England.

Under utländska resan hade flera ber
len och förslag blifvit afgifna, rörande d
gjorde dess föremål.

Bestridde efter hemkomsten föredragn
afför K. Maj:t och förordnades d. 20 Sep
en Comité för Tullförfattningarnes öfve
ades 1817 till Sekreterare i en Comité
e financiella ärender, som vid då samm
kulle till Rikets Ständers åtgärd framstäl
ppdrag att utarbeta en afhandling om Sp
edermera af trycket utgafs. Samma år L
ngen och vidare i en Comité till utarbet
rad räkenskapsmethod vid Tullverket. I
t under Stats-Sekreteraren Klintbergs tj
i Stats-Sekreterare-embetet vid Handels-
ditionen. ...

ring af Sveriges och Norges inbördes handelsför-
. 1826 upphöjd i adligt stånd och 1828 introdu-
ler № 2,302. 1827 C. N. O. S. å. Ledamot i K.
Lotteri-Directionen. 1829 förordnad att under le-
förvalta Öfver-Post-Directeurs-embetet. 1830 för-
att vara Konungens Ombud i Riksgälds-Contoret.
ordnad till Chef för K. Myntet under dess ombygg-
lken befattning fortfor till år 1835. 1831 förord-
tills vidare förvalta Öfver-Post-Directeurs-embetet.
ed. af Konstföreningen i Stockholm. S. å. Led. af
Samfundet. 1833 förordnad att tills vidare för-
residents-embetet i K. Commerce-Collegium. 1834
damot af Sjömanna-Sällskapet i Götheborg. S. å.
af Oldskrift-Sällsk. i Köpenhamn och af Sällsk. för
e af nyttiga kunskaper. S. å. ställd för Riksrätt
riga Statsråds-Ledamöter; som frikändes genom Riks-
dom. 1835 förordnad till Ledam. i Tabell-Commis-
S. å. Hedersledamot af Vermländska Hushållnings-
1836 Ordförande i Convoy-Commissariatet. 1838
ndlare vid den i Stockholm afslutade Handels-, Sjö-
ch Vänskaps-Tractat med Ryssland. S. å. utnämnd
l. af Ryska St. Annæ-Ordens 1:a class. Rönte s. å.
ne särskilda tillfällen den utmärkelsen, att få ge-
nkastning sina fönster å huset № 10 vid Skepps-
nderslagna: första gången, frånvarande på landet,
ug.; andra gången, närvarande, d. 10 Sept. Den
s. å. utnämnd till President i Commerce-Collegium.
Nov. s. å. förordnad till Ordförande i Directionen för
giska Institutet. 1841 ställd för Riksrätt såsom f.
Sekreterare jemte Statsrådets öfriga Ledamöter; som
ändes genom Riksrättens dom. 1842 kallad till He-
mot i Vitt. Hist. och Ant. Akademien. 1844 för-
till Ordförande i en Comité för K. Theaterns re-
tion. S. å. Ledamot af Svenska Fornskrift-Sällsk.
förordnad till Ordf. i en Comité till utarbetande af
om regleringen af Bränvinsbränningen i riket. 1846
ill Ledamot i Svenska Slöjdföreningen. S. å. förord-
Ordf. i Bestyrelsen för Slöjd-expositionen i Stock-
47. S. å. kallad till Led. i Directionen för Abrah.
s stiftelse till danande af skickliga sjömän. 1847
holms Borgerskap vald till Led. i Directionen för
Navigations-skola, hvilken befattning han sig afsade.
bevistat, såsom Led. af Ridderskapet och Adeln,
rne åren 1828—1830, 1834—1835, 1840—1841,

Allmänna Lånerörelsen i Sverige Del. I
trenne band, Stockh. 1845, 1846; sa
Hist. och Antiqu. Akademien om Plini
äfven hafva utgifvit Arkivet, häft. 1
1842, samt öfversättning af och inledni
handling uti Statshushållningsläran. Del.
1824, jemte andra arbeten, äfven på f

Gift d. 21 Juni 1817 med *Ulrika*
Oct. 1790, död d. 7 Juni 1841, dotter
Stockholm, Fullmäktigen i Rikets Ständ
Johan Scharp och Ulrika Lidman. Deras
Ulrika, född d. 4 Oct. 1818. Gift d.
Ryttmästaren M. Schürer v. Waldheim.
d. 21 Mars 1846; *Carl Johan Alfred*, fö
Secund-Lieut. vid K. Maj:ts Flotta d. 30
dalena Lovisa Augusta, född d. 22 Mars
helm Edvard, född d. 23 Mars 1824, dö
Ebba Vilhelmina Mathilda, född d. 6 Ma

SKYTTE, JOHAN.

Född 1577 i Nyköping af *Anna And*
med Borgmästaren *Bengt Nilsson Skrädd*
männa tankan ansågs Carl IX, hvilken han
ning och anletsdrag liknade, vara hans sa
"Det vissa är, att Hertig Carl, som den t
Nyköping, ofta med sitt höga besök bedrad
us" *); och på annat sätt kan man knap
diga framgång

och upplifvade universitetet, som förut legat i lä-
gall*).

Många utmärkte män danades vid det nya lärosätet i
stadstaden. Äfven S. hade der vunnit en sådan bildning,
han, femtonårig, genom latinsk vältalighet öfver ämnen,
ande fäderneslandets ålder och ära och genom verser på
samma språk, tillvann sig uppmärksamhet vid det berömda
versitetet i Marburg och tre år derefter i Frankfurt am
gen vågade en philosophisk strid emot en af tidens lärde.
sina lärare Olaus Martini och Kenicius hade han äfven
nit kännedom om den Ramistiska philosophien, som i
börjat bekämpa Aristotelismen. S. höll ett offentligt
tal öfver Ramus, hvaraf han sedan, vid vistelsen i Frank-
, ej hade ringa olägenheter genom de hämndgirige Ari-
telikernes försåt.

I Cassel tolkade han, i ett tal inför den lärde Landt-
efven Moritz, det Hessiska lärosätets förtjenster. Han fi-
tillbaka i de mest smickrande verser**).

Utrustad med en ovanlig vältalighet och en ännu ovan-
re mathematisk insigt, utom sin öfriga grundliga och om-
de lärdom samt en vidsträckt verldskännedom, åter-
han hem. Här var han redan förut utsedd till lärare
Gustaf Adolf. Hertig Johan ställdes under samma hand-
ning. "Man har trott sig finna deri en statsklok afsigt
Riksföreståndaren, som på ett märkvärdigt sätt alltid
ställde denne Prins bredvid sig sjelf och sin son, på
pen till thronen, och ännu, sedan han emottagit den af
afslagna spiran såsom ärftlig inom sin ätt, tycktes vid
död vilja lemna åt Ständerna ett fritt val emellan Gu-
Adolf och hans frände, förmodligen viss om den enas
företräde och den andras fromma eftergifvenhet" ***).
Philip och de öfriga kongl. barnen undervisades efter-
äfven af Skytte eller, under hans tillsyn, af Buræus,
Christopherus m. fl.

---

*) "I Sverige hände, hvad man ej skulle tro, att religionsändrin-
(reformationen) utsläckte i lärdom och vitterhet de svaga gni-
, som förut hunnit sprida sig. Undervisningen, som förut in-
vid domkapitlen och i vissa kloster, måste upphöra med
inrättningar. *Upsala Akademi nedlades i sjelfva verket.*" Nor-
, Minnen öfver namnkunniga Svenska män, I. 157.

**) Steçorum merito est tua laus, Schrodere, tuorum,
Quorum tu es verus Tullius, Archimedes.

***) Franzén, anf. st. "Man har ansett såsom en stor politik af
, att han således satte både Kronprinsen och Kronpretendenten
er en och samma pålitlige mans inseende", yttrar Gezelius.

-r·p·vaska i sängkammaren eller

Efter hemkomsten adlades
net *Skytte* efter en utslocknad
derne. Han blef tillika Sekreter
hade han ett ömtåligt uppdrag,
vigd i Carls politik. Det var v
träde i Calmar han nu skulle m
klokhetens alla medel till förson
uppfyllda af fasa och sorg öfver
med en makt, "tvetydig i sin rätt
(Franzén). I en sådan tidpunkt
mindre försigtig, än tilltagsen, och
dert att visa sig nödvändig för ri
ännu åt Sigismund eller hans son ".
kronan, som han höll fast med den an
kallades att rättfärdiga denne ränkf
stens åtgärder, hvilken för att samka
dare ej ens försmådde att uppoffra
kränkande han offentligen förebråd
skola bildades S. för offentliga vä
mildras domen öfver hans egen tvet

Sedan Carl iklädt sig äfven de
nungamakten, blef hans omsorg at
främst de protestantiske, rättfärdiga
nen. Dynastiska planer måste und
litik. Stadd i krig

ndel och tull.
idens bistra penningenöd kallade honom äfven utrikes.
lyrköpta freden i Knäröd fordrade Elfsborgs lösen. För
tverka någon eftergift i betalningsterminerna måste S.
besöka danska hofvet. Man var högst angelägen att
Danmark tillfreds, emedan Christian syntes hafva slutat
endast i den förutsättning, att Sverige ej skulle kunna
lla sin förbindelse. S. mottogs mycket förbindligt: vid
stlig måltid, då S. erhöll sin plats vid Christians sida,
han upp, talade till Konungen på latin och drack ho-
broderskap till på sin herres vägnar; Christian reste
pp, svarade på sändebudets tal, gjorde besked för sig
ömde bägaren i bottnen under kanonad och pukslag;
rdades med skänker; men afsigten vanns icke *). Han
derföre 1617, 18 till Holland och England för att ut-
penningelån. Nu blef han af Jakob I slagen till Rid-
och hans sköldprydnad togs ur Englands och Skott-
vapen. Vid hemkomsten mötte honom nya förläningar
n enda belöning, tiderna medgåfvo — till dem han af
IX erhållit. År 1624 fick han friherreskap i Lifland,
t jemte flera andra förmåner satte honom i jemnbredd
landets högsta herrar. Dessa upphöjelser på en tid,
dast anor kunde dertill berättiga äfven den största för-
, ju mer de strida mot Gustaf Adolfs vanliga varsamhet
ende på adelns anspråk, ju mer bevisa de hans ynnest
, som 1622 äfven blifvit Upsala Akademies Canceller och
**) blef General-Gouverneur öfver Ingermanland, Lif-

tidehvarf kände inga odågor. Likväl fick S. mot slutet af Gustaf Adolfs regering utaf Konungen, hvars förtroende för honom synes aftagit, uppbära förebråelser för långsamhet, för tomma undanflykter o. s. v.; det tyckes nästan, som han slutligen mot Konungens vilja lemnat Kammarärenderna; och som han, ehuru i allmänhet duglig, dock varit mera passande för talarens och tänkarens än för embetsmannens verksamhet. Flera gånger bad han (omkring 1629) att blifva befriad från sina besvärliga sysslor, och klagade, i bref till Oxenstierna, att han rycktes från lugnet och från sitt älskade Grönsjö *).

Såsom General-Gouverneur hade han att förrätta värf af den brydsammaste beskaffenhet. Sådan var underhandlingen med en Litthauisk magnat, Furst Radziwill, om dess sons giftermål med en Prinsessa af det med Gustaf Adolf befryndade Pfaltziska huset, och det dermed sammanhängande bemödandet att vid det kungaval, som i anseende till Sigismunds sjukdom snart syntes förestå i Polen, förskaffa röster åt Gustaf Adolf.

S:s sista offentliga uppdrag var att med Oxenstierna deltaga i fredsunderhandlingarne med Danmark. Han fick likväl knappt börja detta arbete, förrän han insjuknade och afled på sin gård Söderåker, ej långt från Brömsebro, den 25 Mars 1645.

Mest ryktbar är S. för sina politiska åsigter. Han anses såsom stiftare af det parti, som sedan, under namn af Skytteanska ligan, arbetade på nedsättande af svenska högadeln. Han var dock mera monarchist än demokrat; åtminstone i början och intill dess Gustaf Adolf fallit. Hans son Bengt och dotterson Joh. Gyllenstierna fortsatte denna politik. Åtskilliga berättelser förefinnas i detta afseende. I ett samtal med Jakob De la Gardie berömde S. engång Erik XIV såsom en af de qvickaste och vittraste på sin tid. — Ja, inföll D., men säg också den galnaste; dessutom en tyrann, som låg i händerna på bofvar och knaster. — Men, sade S., om Erik följt de råd, som gåfvos af sådant der knaster, så hade Johan ej lyftat kronan af hans hufvud. — Ja, svarade D., knaster hålla alltid med sådana konungar. — En annan berättelse föreger, att Gustaf Adolf vid anträdet till regeringen rådfrågat Oxenstierna och S. om det förhållande han emot de höga borde iakttaga, som, ehuru kufvade af hans fader, torde nu åter under en ung Konung

---

*) Fryxell, VIII. 140.

förnya sina fordna anspråk; hvarpå S. skulle tillstyrkt
m att fullfölja Carls verk och genom hela adelns under-
, i det han tillegnade sig dess gods, uppresa sig sjelf
a fullkomlig envåldsherre, hvaremot O. tillstyrkte ho-
att genom mildhet och ädelmod afväpna sjelfva sin fa-
fiender.
S:s ovilja mot de rådande herrarne är känd. Mellan
m och Oxenstierna rådde en tid en stark spänning.
redan 1614 hade de ingått en förlikning. Omkring
9—32 var O. åter missnöjd och S. bad om den fordna
kapen. Längre fram förloras spåren af denna person-
ovilja. Skyttes bref till Oxenstierna från denna sed-
tid innehålla beständigt uttryck af den högsta beun-
och tacksamhet för Rikscancellerens stora förtjenster.
nstierna å sin sida, ehuru nästan enväldig i rådet, lät
alltid, när särdeles vigtiga och svåra mål förekommo,
tte väljas till en bland dem, som skulle lägga hand
vid. Oxenstierna ville således, genom medtagande af sin
da motståndare, aflägsna hvarje sken af väld, och gifva
partiet tillfälle att sjelf närmare undersöka alla förhål-
den och föreslå bättre medel, om det kunde. Så inval-
Skytte i det utskott, som 1640 öfverlade om Holländ-
förbundet och förberedde Danska kriget. Så valdes han
ett bland fredsombuden i Brömsebro. Så tillkallades
1641, då beslutet om försäljandet af kronogods för-
des. Då Rådet 1636 tog det vigtiga beslutet att skilja
ttn. Christina från hennes moder, Enkedrottningen, vä-
de Skytte att skrifva under, förebärande, att han var
varande, när beslutet togs. Men Oxenstierna gick ho-
på lifvet och fordrade, "att han skulle antingen upp-
fva något bättre förslag, eller antaga Rådets"; så att
ytte till slut måste formligen gilla det sednare. Eme-
Enkedrottning Maria Eleonora ofta kom med obilliga
besynnerliga upptåg, och Skytte alltid var den, som
st tog henne i försvar, likasom också han jemte Gyllen-
jelm var den ende i Rådet, för hvilken hon visade något
troende, så uppdrog regeringen just åt honom att, nästan
en formyndare, blifva hennes hjelp vid utredandet af
henskaperna och ledningen af hela hennes hof. Skytte
er icke hafva åtagit sig det kinkiga värfvet; men också
nes han ingen enda gång sedermera hafva försvarat hen-
besynnerliga förehafvanden.
S:s föregifna adelshat synes ej hafva varit af särdeles
tydelse. Liksom Joh. Gyllenstjerna hatade han blott de

förnämare ätterna, ej adeln i allmänhet. Fryxell kastar mycket ljus öfver detta förhållande. Och de egentliga bevisen för S:s lutning till folkvälde äro från år 1635, således efter Konungens död. Redan den omständigheten, att han uteslutande till adelns fördel inrättade den Skytteanska lärostolen i Upsala, står icke rätt tillsammans med det bittra adelshat, som man vanligtvis tillskrifver honom. Uti Rådsprotokollen visa sig hans tänkesätt om dessa ämnen än mindre sammanhängande. Då det gällde frågan i sin allmänhet försvarade han några gånger ofrälseståndens rätt. Men när i rådet enskilda fall förekommo, och Axel Oxenstjerna med sina vänner kraftigt mot adeln försvarade än kronans, än ofrälseståndens rätt, då finner man, besynnerligt nog, att Skytte oftast teg; och då han talade, var det sällan för att understödja Oxenstjerna, men oftare till försvar för de adeliga anspråken och deras talare Per Brahe. Så yrkade han den satsen, att adeln, ehuru boende i stad, icke vore förpligtad till lydnad under stadens borgerliga styrelse; en annan gång, att bönderna i gref- och friherrskaper skulle i skjutsning njuta samma friheter som frälsebönder. Också motarbetade han den för adeln menliga utskrifningen efter gårdtalet. Förhållandet är besynnerligt. Orsaken torde icke böra sökas i egennytta; ty S. offrade gerna åt fäderneslandet; snarare i det ärelystna bemödandet att störta den närvarande styrelsen, för hvilket ändamål olika partier stundom med grundsatsernas uppoffring förena sina krafter. Denna gången var det fåfängt. Oxenstjerna stod segrande qvar vid styret. S:s politiska åsigter visade sig ytterligare som en benägenhet för republikanska statsförfattningar. Men äfven i detta hänseende finner man hos honom besynnerliga motsatser. Hos Gustaf Adolf tillstyrkte han konungamaktens höjande genom adelns fall. Man finner ock, att han velat sammankalla utskott i stället för de i sin fulltalighet stundom omedgörliga ständerna. Deremot framträda ock andra syftemål, nemligen folkväldets införande. I denna afsigt yrkade han på regeringsformens tryckning och utdelande; samt på ständernas rätt att förklara lagen. Då stilleståndet med Polen 1635 var afslutadt, påstod S., att detsamma borde af alla ständerna stadfästas; ty konung eller regering ensamma egde ej makt dertill. Då rådet icke ville på detta vis nedsätta konungamakten, yrkade han, att rådets och ständernas eller åtminstone hela rådets stadfästelse skulle behöfvas. Men emedan Polska regeringen förklarat sig nöjd med förmyndarnes stadfästelse, så beslöts, att densamma

skulle för ifrågavarande händelse gälla; men för framtiden borde i slika fall ej blott regeringen utan ock hela rådet underskrifva stadfästelsen och det "för rådets större anseende skull." Så framträder vid detta tillfälle som S:s egentliga syftemål bemödandet att förminska regeringens makt och att så mycket möjligt draga den helst till ständerna, eller åtminstone till rådet. Vid betraktandet af alla ofvannämnde motsägelser frestas man nästan till den gissningen, att Joh. Skytte med alla sina stora egenskaper dock varit af obestämda och vacklande grundsatser; antingen då detta kom af naturlig obeslutsamhet i lynnet, eller af bemödandet att under olika omständigheter göra sig genom olika åsigter gällande. Han är en bland de personer, som, ehuru mycket framstående, dock är för häfdatecknaren svår om ej omöjlig att fullt förklara. Så fanns mellertid äfven under Gustaf Adolfs tid den mellan högre och lägre stånd vanliga afundsjukan och bitterheten; men Konungens rättvisa och allvarsamma regering beröfvade begge partierne både anledning och lust att bryta ut samt tvingade dem att i stället gemensamt arbeta på det gemensamma fäderneslandets väl. Också utgör, anmärker Franzén, "en motstötning af olika öfvertygelser, om de än till någon del skulle bestämmas af ensidiga hänseenden, helsan och lifvet af en stat: liksom i i hela naturen, blott igenom motsatta krafters strid, jemnvigt och ordning och lugn åstadkommas. Ett Ståndsnit, som tillika är nit för för fäderneslandet, som ej skrider öfver gränsorna af lag och rätt, eller utbryter emot personer, torde snarare förtjena bifall än tadel" —; en anmärkning, som äfven gäller för andra tider.

Utom sin lärareverksamhet för Gustaf Adolf, har S. äfven beredt sig ett odödligt namn såsom vetenskapernas beskyddare. Upsala universitet räknar från honom och Gustaf Adolf ett nytt tidehvarf. Han var dess förste ordentlige Canceller, likasom äfven Dorpts universitets; outtröttlig för dess bästa, äfven sedan han 1634 blifvit President i Götha Hofrätt. Han gaf universitetet lagar och ökte antalet af dess lärare på egen bekostnad; han undersökte äfven, ofta sjelf närvarande, dess inre tillstånd, en gång vid ett sådant högtidligt besök åtföljd af den för vetenskaperna lika nitiske Oxenstjerna. Det var också i början af S:s Cancellerstid, som Gustaf Adolf till universitetet skänkte de Gustavianska arfgodsen, hvarvid S:s gällande förord anses hafva varit verksamt, ehuru Konungen sjelf delade S:s nit för vetenskaperna och svårligen ansåg sig kunna med heder be-

hålla gods, som Gustaf I ofta med orätt sig tillskansat och som till ej ringa del på detta sätt blifvit undanryckta äfven bildningsanstalterna. Jfr ofvan sid. 5. Skytte hade tvenne år före det Konungens donation gafs inrättat den Skytteanska professionen.

Ifrån Helmstadt hade 1570 den fransyska Ramistiska philosophien af Olaus Nericius blifvit öfverförd till Sverige, der den, i följd af sin praktiska tendens, vann flera anhängare. S., som ansåg beredandet till skicklighet för statens offentliga värf såsom det högsta i undervisningen, omfattade med ifver dess scholasticismen bekämpande läror. S. var den Ramistiska methoden så tillgifven, att han ej allenast offentligen försvarade den mot Prof. Cramer i Wittenberg, införde den vid den under hans uppsigt ställda, i Stockholm inrättade, läroanstalt för unga ädlingar *), och i egenskap af Akademie-Canceller i flera orationer recommenderade den i Upsala **), utan ville äfven i de akademiska constitutionerna hafva stadgadt, att professorn i den theoretiska philosophien aldrig, till grund för sina lectioner, skulle få lägga något annat än Rami dialektik. En häftig strid uppstod vid Akademien, som slutade med hugg och slag.

S:s nit för undervisningen sträckte sig äfven till de mindre läroverken, för hvilka han sjelf utkastade en plan, som ännu förtjenar uppmärksamhet. I hans vård anförtroddes äfven Lapparnes undervisning. I Piteå inrättades en skola, som sedan flyttades till Lycksele och hvilken till en början nästan helt och hållet grundades på enskild bekostnad af Konungen och af S. samt genom medel, som denne sednare för sådant ändamål hos nitälskande samlat. Det var genom ett sådant nit för bildningen, som "Gustaf Adolfs tidehvarf utgjorde den egentliga öfvergången från Sveriges medeltid", enligt Geijer III. 82.

Så väl S. som Oxenstjerna voro emot Gustaf Adolfs deltagande i Tyska kriget. På ett S:s inkast: Si rex erit victor, non se adjungent Germani, sin victus, se subtrahent, svarade Gustaf Adolf: Si rex victor, illi præda erunt. Denna ordvexling har Heising tagit till motto på sin afhandling om Gustaf Adolf i Tyskland, hvilken förekommer i en 1846 utgifven märklig skrift: "Magdeburg, nicht durch Tilly zerstört." Denna varsamhet hos S. och Oxenstjerna egde vis-

*) Upplöst af pesten 1629.

**) *S:s häftiga oration mot den Aristoteliska philosophien, hållen i Upsala 1640, läses i* Nettelbladts Schwed. Bibl. IV. 122.

serligen sina grundade skäl. Vågspelet var icke bland de vanliga. Men oförutsedda händelser inträffade af stor vigt. I det ögonblick Gustaf Adolf landsteg i Tyskland, mistade Wallenstein befälet. Det var att lossa ett band, som sammanhöll hundratusen man, af hvilka ej få sedan öfvergingo i fendens leder. I allmänhet uppträdde Gustaf Adolf i den för sig lyckligaste tidpunkt. Den för högt spända bågen hade brustit i Wallensteins hand. Derpå följde ett tillstånd af lamhet och upplösning, en allmän motverkan mot kejsarmakten och framträdandet af medelpartier. Oxenstjerna ändrade dock aldrig sin tanka *).

Genom S:s omsorg blef den bekanta "Konunga- och Höfdinga-Styrelsen" utgifven; och sannolikt är hela detta arbete understucket samt just af S. hopsatt. Det heter väl, att Buræus fann den "gamla" handskriften i S:s boksamling. Men hela saken förefaller mystisk. Besynnerligt, att ett så berömdt verk skulle kunnat helt och hållet falla i förgätenhet hos alla Sveriges skriftlärde, ehuru det icke af någon ansetts äldre än fjortonde seklet. Hvad som förefaller oss nästan betänkligast, är att arfriket förordas; — en sats, som ej tillhörer svenska medeltiden. I skriften förekommer ock något om "Riksens Häfdegömma", hvilket man förklarat vara Riksarchivet; här bör äfven anmärkas, att något sådant archiv, annat än enskildt hos Riks-Cancellererne, ej är kändt förr än några decennier före skriftens utgifvande. I ett bref till Prof. Lidén, uti Lidenska brefsamlingen på Upsala Bibliothek, yttrar C. G. Nordin d. 27 Aug. 1790 följande: "Kon. och Höfd.-Styrelsen är isynnerhet besvärad af bristande grammatik i språket, hvilket jag ej särdeles studerade förr, än jag utgaf min gradual, och derföre var jag då så from, att jag gillade hela boken, som är sammansatt af *Joh. Skytte* och på gammal svenska råbråkad af Joh. Buræus, som ej visste, huru stadgadt gamla Götha språket var för de tider, han ville härma. Der finnes öfver allt singularis för pluralis: dativus för accusativus: sällan den casus, som föregående præposition eller verbum fordrade" etc. — Här må äfven anmärkas, att Buræi upplaga af detta arbete är *in 4:o*, ehuru Upsala Bibliotheks-catalog orätt uppgifver *in Fol.* Det är troligen häraf, som Hammarsköld m. fl. blifvit missledde till den förmodan, att Buræus på ett och samma år utgifvit ifrågavarande verk både in fol. och in 4:o. Äfven undertecknad har varit fast i sam-

*) *Geijer, III. 174, 192.*

en bästa handledning i studier genom sin
ned god fattningsgåfva, utmärkte han sig
ga kunskaper. Fryxell berättar (XI. 12) o
ostran, att denne furste undervisades enli
oh. Skytte, som tillstyrkte, att icke, en
änna missbruket, i början besvära den späd
rammatiken och dess svårfattliga reglor, ut
onom någon tid läsa latinska skribenter och
are ålder och fattningsgåfva företaga gr
ade han, Joh. Skytte, lärt latinet så väl K
om åt sina egna barn.

Redan vid femton år åtföljde S. en
ngland och blef der, jemte brodren, slag
varvid den engelske monarchen yttrade:
der fader." Efter ytterligare studier och u
rdrades han nittonårig till Kammarherre
fter till Kammarråd. Genom lärdom, qvick
igt uppförande var S. just skapad för Chri
an gjorde stor lycka, sedan drottningen
lef 1646 Landshöfding i Upsala; Landtmar
s riksdag; 1648 Riksråd. Samma år var
fverståthållare, hvilket dock ej blef af.
648 till våren 1650 fick han vanligen leda
ngarne samt erhöll i Helsingland och på
ga förläningar.

Det vacklande i fadrens skaplynne och gr
ck hos sonen till länge doldt, men slutligen
ri. Än den trognaste slaf för Christinas

e, synnerligen öfver De la Gardies inflytande. Nu fick
sögodsen och blef tyst. Men när D. 1650 återkom
ifland och uppträdde som allrådande gunstling, ut-
viljan otygladt. S. drog sig undan och misstänktes.
mgicks med den orolige Messenius, ehuru Christina
arnat honom för dennes sällskap. Tillika fortfor han
fjesk för Pfaltziska huset. För att aflägsna honom
tämplingarnas medelpunkt erbjöd Christina honom pre-
stolen i Götha Hofrätt. S. vägrade, men begärde if-
tt få afgå som sändebud till Persien. Efter detta miss-
de försök erhöll han tillstånd att söka en tysk helso-
1651, men begaf sig tillika utan permission till Con-
nopel, och hemkom ej förr än fram på 1652. Det
, som S., med sitt fina väderkorn samt sin kännedom
tsl...liga stämplingar och derigenom öfvertygelse att
tinas oefterrättliga uppförande ej länge skulle bära sig,
en omhvälfning, den han dock, i fall den misslyckades,
le öfvervara. I sådant fall gissade han rätt; Messenier-
tämplingar upptäcktes just under hans frånvaro, och
äldre af dem vidhöll ända in i dödsstunden, att S.
elat M. mycket af hvad han meddelat åt sonen och
intagit i den anklagade skriften; att S. vore mot re-
gen ganska fiendtlig och hade utfarit i bittra ord om
ningen och De la Gardie. Han hade önskat regiments-
dring, äfven om man för dess genomdrifvande skulle
s anställa uppror. "Det behöfs", hade han sagt, "en-
mod att begynna leken." S. hade satt sitt hopp på
Gustaf, men, då denne ej syntes medgörlig, sagt, att
icke vore riket värd, då han ej ville taga sig detsam-
n. I den anklagade skriften voro bland herrarne endast
h den gamle Gyllenhjelm framställde såsom verklige
landsvänner. Måhända tänkte man sig i G., såsom Carl
ättling, finna en lämplig thron-candidat; och efter hans
afgång kunde en annan telning af samma stam, Carls
ndade sonson, B. Skytte, värdigt träda i dess fotspår.
Likväl blef S. vid hemkomsten väl emottagen och er-
löfte, att intet afseende skulle fästas vid Messenii upp-
. Måhända låg häruti endast en snara; ty hastigt än-
Christina tänkesätt och befallde lagligt åtal. Särdeles
tegångens början visade hon mot S. en ganska förbittrad
stämning. Inför sittande Råd och i S:s egen närvaro
de hon sjelf tala om målet, undrande, att S. visade sig
rådsbordet, innan han vederlagt de mot honom gjorda

angifvelserna. S. lemnade rådkammaren och några dagar derefter öppnades rättegången inför fjorton riksråd. Drottningen sjelf anställde första förhöret, hvilket fördes med stränghet och oftast temligen ofördelaktigt för S. Under sakens fortgång yttrade engång A. Oxenstjerna: "Jag vill för min del lemna derhän allt, hvad jag fått af Hr B. S. fördraga. Men han är en uppenbart gudlös man och har nu dessutom blifvit af en döende beskylld för nedriga brott mot fäderneslard och pligt. Heldre vill jag önska mig sjuk, än sitta som embetsbroder tillsammans med en sådan menniska." Domstolen utgjordes nu af några bland Rådets och Hofrättens ledamöter. Stiernhöök var åklagare. Försvaret vidlyftigt och slingrande; mycket smicker ingick deri, t. ex. att S. ansåge som sin högsta verldsliga lycka, om Drottningen förblefve vid styrelsen; han skulle henne till sin dödsstund ära och berömma o. s. v. S. öfverbevisades om åtskilliga osanningar och förvrängningar, men kunde ej fällas. Stiernhöök vågade endast påstå, att många och starka anledningar till misstankar vore för handen. Några föreslogo, att S. skulle värja sig med tolfmannaed; men det afböjdes.

Han frikändes slutligen och ingick åter i Rådet, ja vann ånyo Christinas förtroende och lät bruka sig som spejare på embetsbröderna. Nåden var så stor, att S. till och med vågade begära grefve-värdighet, hvilket dock misslyckades. Deremot lät Drottningen på hans begäran befalla, att alla rättegångshandlingarne skulle förstöras, utan att någon afskrift finge af dem tagas. Det mesta är nu dock tryckt.

Äfven påbördas S., att han, liksom vännen Nils Tungel, hade för danska hofvet förrådt svenska regeringens åtgärder och beslut, samt att Ulfeld, för att vinna Christina och Oxenstierna, hade röjt förhållandet. Jemväl uppgifter från andra håll syfta på något sådant; men saken är outredd.

Vid slutet af Christinas regering hade S. föga anseende. Whitelocke berättar, att han sjelf ansåg och hörde S. af andra anses som en opålitlig och falsk man. Stjernhjelm yttrade, att S. vore en narr, och A. Oxenstierna förklarade i sittande råd, att S. vore en elak menniska, af hvilken föga godt, men mycket ondt skulle inom fäderneslandet åstadkommas.

Som S. mycket arbetat för Carl X:s upphöjelse, hade han i början af dennes välde något anseende och ställdes i spetsen för underhandlingarne med Kurland och Lithauen. Men snart aftog förtroendet och S. sattes i overksamhet. Hans lust för stämplingar med folkvännerna kände Carl X

än någon annan, och hans eget anseende led genom
af att han uppehöll S. med det gamla oafkortade
för dålighet och vingleri. Hans lefnadssätt i Kurland
i en gammal skrift sålunda: När invånarne kommo
om och besvärade sig öfver svenska soldaternas plun-
bortvisades de med namnet af "narrar och åsnor."
med tårar klagade, att man skymfade deras guds-
amt våldförde deras hustrur och döttrar, då skrat-
n endast deråt. Sjelf lät han från föräldrarna med
rttaga en ung, skön fröken, och förde henne se-
n frilla fräckt omkring, till och med på det furst-
llet i Mitau. Kyrkor och gudstjenst brydde han sig
m. Lutherska läran föraktade han helt och hållet;
rmerta var honom förhatlig och den katholska kun-
allsicke lida. Han trodde hvarken uppståndelsen från
i eller domen öfver de döda. Den enda grundsats
de, var den: "ede, bibe, lude; post mortem nulla
"

demokratiserande hat mot högadliga företräden hin-
onom ej, att, då han vid 34 års ålder blef Riksråd
en 56-årige förtjente Amiralen Ulfsparre, begära att
ap af friherre få plats framför U., och han fick det.
s sökte han att bli grefve jemte de värdige med-
r Schlippenbach och Steinberg, Christinas gunstlin-
ir Hertigen af Kurland kallade till sitt bord några
de embetsmän från landet, en prost, en häradshöf-
fl. på samma gång, då också S. var inbjuden, så
enne det för en skymf, förklarande, att det vore
ans värdighet som kungligt sändebud att sitta till
ed sådana slynglar.
ttre politiken var S. ej för krig mot Danmark och
utan ville att Sverige skulle uteslutande vända sig
sland samt taga Novgorod och Pskow; derigenom
Lifland skyddas, handelsväg öppnas till Indien och
undvalen läggas för en stor nordisk monarchi. Der-
skulle ock S:s egna förläningar i östra Östersjölän-
inna i värde, då de nu i stället lågo i gapet för
.
ler Carl X:s sista regeringsår lefde S. i London,
offentlig egenskap, lemnande likväl genom tät bref-
Carl underrättelse om allt som föreföll.
r Carl Gustafs död erböd han sig att framföra sven-
ets lyckönskan till den på engelska thronen upp-
onung Carl den andra. Anbudet blef ej mottaget

och den högtidliga beskickningen lemnades åt en annan. År 1661 reste S. likaledes utan offentligt uppdrag fram och tillbaka genom Tyskland, hvarunder han utan blygsel öfverallt medförde en frilla och högt uttalade sina satser till förnekande af Guds tillvaro, af själens odödlighet o. s. v. Han ordade också mycket om en af honom uppfunnen, ursprunglig öfverensstämmelse mellan alla språk; likaledes om nyttan af en *Sophopolis*, en de visas stad, hvarest tidehvarfvets lärdaste och djupsinnigaste män skulle bo tillsammans för att så mycket lättare kunna utbyta och utveckla sina tankar och läror. Han vann så stort insteg hos en grefve af Hanau, att denne lemnade honom 9,000 riksdaler, förmodligen till utförandet af förslaget. Förslaget blef icke utfördt. I allmänhet finner man många spår, att S. haft ganska trassliga penningeförhållanden och stora skulder.

Ehuru Riksråd, hade S. nu i tre år eller fyra år icke på något sätt tjenstgjort. Sådant kunde ej tillåtas. Han befalldes inställa sig i rådet, och lönen för tiden af hans frånvaro nedsattes till hälften, af hvad de tjenstgörande Riksråden uppburo. S. hörsammade ej, utan stadnade i Tyskland, ehuru en ny och strängare kallelse utfärdades. Nu återkom S. och började i Febr. 1662 deltaga i rådets öfverläggningar och dervid tala både dristigt och mycket, likasom ingenting varit mot honom att anmärka. Emellertid och redan efter några månader ledsnade man vid hans närparo. Sommaren 1662 blef han, oaktadt sitt undanbedjande, utsedd till president i Wismarska tribunalet. Han lyckades dock att ännu till någon tid draga sig undan. Vintern 1665 utsågs han ånyo till samma plats. För att göra densamma mer smaklig, och i allmänhet, för att med godo förmå S. att afstå från sina stämplingar, sökte rådet på allt sätt gå hans önskningar till mötes. Med president-sysslan förenades uppdraget att vara rikets legat i Tyskland och han utnämndes vid samma tid till Lagman öfver Ingermanland. S. uppsköt ändå afresan till Wismar och begärde för sysslans anseende skull högre lön. Äfven detta beviljades, och han fick utöfver förra anslaget 6,000 Rdr. Han stannade ändå i Stockholm. Åter gaf regeringen honom formlig befallning att skynda till Wismar. S. stannade qvar, inveckade sig i åtskilliga rättegångar, och framkom med hvarjehanda anspråk på staten, i följe af Christinas och Carl Gustafs förläningar. Bland annat begärde han också ersättning för en hop honom tillhörig spannmål, som 1656 blifvit i *Nyen af Ryssarne* uppbränd. Äfven denna gång gaf rege-

efter. Hans besittningsrätt af en hop gods på Muns-
h Adelsön blef ytterligare förlängd, ehuru de voro
a i så kallade omistande orter. Dessutom lofvades
nya gods och i stället för den brända spannmålen
) Rdr. S. stannade ändå i Stockholm. Den 21 Nov.
le regeringen honom att utan dröjsmål resa till Wis-
ch afskaffa de oredor, som under den långa och oför-
e ledigheten derstädes inritat sig. S. stannade ändå i
olm och begärde om igen högre lön samt fullmakt att
veriges underhandlingar med Danmark, Lüneburg och
in m. m. Rådet började tröttna och tänkte på att
legatsyslan ifrån honom. Det stannade dock vid en
och förnyad befallning att skynda till Wismar. Lik-
lläts honom att behålla presidentslönen oafkortad för
id, han i Stockholm sålunda olagligen qvardröjt. E-
tid hade vintern inträdt, hvilken försvårade eller för-
de hvarje resa. Den 1 Mars 1664 fick S. ny tillsä-
att begifva sig på vägen. Den 8 Mars kom han med
nspråk på staten. Rådet afslog de flesta såsom obil-
och förmanade honom att ej med dylika saker besvära
ngen och betunga staten. Emellertid tilläts honom
någon tid stanna qvar till utförande af en vigtig rätte-
Nu började han på allehanda sätt fördröja denna
ång genom att undanhålla handlingar, undandraga sig
ser och anföra obilliga klagomål och domqval. Hela
blef högeligen uppbragt och gaf honom d. 2 April en
sam skrapa. Dagarna efteråt kom han med nya bitande
lingrande inlagor. Den 6 Apr. blef han åter förekallad.
Bjelke bannade honom hårdt för otidiga ord och skrifter.
, sade Bjelke, vore redan för längesen förtjent af en
ig anklagelse, och rådet hade visat honom allt för myc-
konsamhet; men S. visste ej att tacka derför. Per
tillade, att, om S. icke vore riksråd, skulle han för
ppförande af fiskalen anklagas. S. fortfor att tala fram
illbaka och söka slingra sig undan. G. Bonde yrkade
tt S. utan förskoning borde på någon tid från tjensten
as. Rådets beslut blef dock endast det, att S. skulle
afbön och lofva ändra sitt uppförande. Under dessa
sta och vigtigaste öfverläggningarna iakttog rådet stor
ksamhet. Protokollen fördes i tvenne exemplar och
e S:s inlaga, äfvensom rådets svar derpå blefvo flera
r genomlästa och noga öfvervägade. Dessa försigtighets-
, jemte envisheten i att *aflägsna S.* och de för sådant
mål gjorda eftergifterna visa tydligen, att rådet mycket

hans inträdande i förmyndarestyrelsen. I b
nämnde riksdag samlas, och det var just ti
som S. med så mycket besvär och med
lyckades fördröja sin utresa.

Redan 1660—1662 finnas spår af ett
ligt förhållande mellan Hertigen och S.,
mentsträtorna 1660 lofvade den sednare
och dess sak offra lif och blod. Frampå
just vid samma tid, som S. skulle resa till
han af Adolf Johan 2,000 ecus. Inemot j
han ytterligare 600 tunnor hvete. Det fö
skedde i följe af ett vanligt handels-kontr
mera bekändes, att hela kontraktet var d
ett svepskäl att dölja verkliga förhållandet.
qvar, hvari S. tackar för gåfvorna och lo
orubblig trohet. Hösten 1661 hade Kagg
marsk-embetet sålunda blifvit ledigt. Man
om det borde genast tillsättas af regeringen
nästa riksdag tillhopa med ständerna. Hela
kallades för den vigtiga frågan. Man frukta
dröjsmål, att Adolf Johan skulle under ti
skilliga stämplingar och oredor. Om derem
tillsattes, fruktade man att stöta ständerna,
riksdagen visade sig så angelägna om att
val. Beslutet blef att uppskjuta målet till
sammanträde år 1664. Till denna riksdag
mne var det, som Adolf Johan och S. anl
Man finner dock, att Hertigens anseende re

flyttade han till Rörstrand. Under hela tiden erhöll han genom S. hemliga underrättelser, om hvad i rådet förehades. Detta S:s förhållande stridde uppenbarligen mot en rådsherres pligt och tysthetsed. Regeringen anade med temlig säkerhet förhållandet, men kunde ej bevisa det, och måste derföre tiga och tåla. Hertigen for under tiden esomoftast in till staden att der arbeta för sina planers genomdrifvande. Han böd äfven ständerna i början af riksdagen ut till Rörstrand på förplägning; men dessa ansågo ett dylikt möte tvetydigt eller mindre passande och ville ej infinna sig. Den 4 Maj uppsatte han sina till regeringen och ständerna ämnade bref, i hvilka han med stöd af Carl Gustafs testamente fordrade Riksmarsk-embetet. S. öfversåg skrifterna, men ännu blef deras afsändande några dagar uppskjutet. Allt detta hade emellertid icke kunnat bedrifvas så hemligt, att ej rådet fått någon spaning derom. M. G. De la Gardie, på en gång medlem i regeringen och Hertigens svåger, ville afböja de obehagliga uppträden, som af ett sådant steg oundvikligen skulle följa. Han bad derföre S. öfvertala Hertigen att icke framskicka brefven och att i allmänhet icke röra vid hela saken, såsom både olaglig och omöjlig att genomdrifva. Men fåfängt.

S. misstänktes hela tiden som upphofsman till så väl Hertigens envishet, som till de hemliga underrättelserna; men oaktadt alla bemödanden hade man ej kunnat öfverbevisa honom derom. Emellertid blef uppmärksamheten mer och mer spänd på alla hans mått och steg i förhållande till Hertigen. Den 3 Aug. 1664 var rådet samladt till öfverläggning om några Adolf Johans nya förehafvanden. Till hemlighetens bevarande utvisades sekreterarne och man fattade ett mot Hertigen rigtadt och allvarsamt beslut. Knappt var detta gjordt, förrän S. gick ut, skref hastigt ett bref och bortskickade dermed sin betjent. Denne befalldes hemligen bära brefvet till A. Johan, som då vistades på Görväln, och att under vägen utgifva sig för Frisendorffs tjenare. Hans hastiga försvinnande ur rådet väckte misstankar och flera personer skickades att bevaka vägarna till Hertigen. Af dessa blef S:s betjent tagen på återfärden från Görväln. Han utgaf sig visserligen för en Frisendorffs tjenare; men blef igenkänd och förd inför Ståthållaren, der han slutligen nödgades bekänna allt.

Dagen derpå samlades rådet. Sekreterarne utvisades. Rådet började nu angripa S. för hans med fursten förda brefvexling, hvilken nu ändtligen blifvit genom drängens

af andra helsas för Riksråd; detta äfven i Paris. Följden blef, att svenska regeringen formligen förböd honom nyttja denna titel, och lät genom sina sändebud vid de främmande hofven tillkännagifva, att S. numera icke innehade svenska rådsvärdigheten. Efter dessa motgångar i Sverige och i Frankrike, vände sig S. till Tyskland, till Churfursten Fredrik Wilhelm af Brandenburg. För denne framdrog han sitt gamla förslag, om anläggandet af en *Sophopolis*, en de visas stad. Han berättade, huru en mängd lärda och snillrika personer i Holland, England och Frankrike skulle hafva för S. beklagat sig öfver det tanketvång, som i mer eller mindre hänseende hindrade deras forskningar. Han föreslog Churfursten, att för dylika personer af alla folk och af alla bekännelser öppna en gemensam boningsort, der de på Churfurstens bekostnad och under hans styrelse, dock skyddade af egna privilegier och fullkomlig samvetsfrihet, skulle bo och arbeta tillsammans. Derifrån, mente S., skulle ett nytt ljus utbreda sig öfver verlden. Brandenburg under Fredrik Wilhelm skulle blifva ett Grekland under Perikles, ett Egypten under Ptolemeerna. Äran deraf skulle bilda den herrligaste glans kring den store Churfurstens namn o. s. v. Äfven lät S. förstå, att så många lärda tillhopa skulle genom alkemiens tillhjelp snart upptäcka konsten att göra guld. Fredrik Wilhelm, ehuru varnad, nappade på kroken. Hela tiden bortåt, underhöll han S. på sin bekostnad. För det tillämnade, allmänna folkuniversitetet valdes Ziesar, och och sedermera Tangermünde, der en hop gamla byggnader funnos att begagna. Till dessas förbättrande anslogos 15,000 Rdr, och förslaget var så nära sin verkställighet, att ritningen till den nya Akademiens sigill redan var färdig. Lyckan tycktes sålunda åter gynna S., och han hoppades att blifva högsta styresman eller åtminstone med-direktör öfver det nya folkuniversitetet. Men vid närmare öfvervägande uppstodo allehanda betänkligheter. Från Sverige ankomna underrättelser om S. voro icke gynnande. Churfurstens uppmärksamhet började också ryckas till de vigtiga europeiska underhandlingar, som föregingo trippel-alliansen. Rådgifvarne tillstyrkte att för det nya universitetet icke göra några omkostnader, innan man visste, huruvida de lärda verkligen ville begagna anbudet. S. talade mot sådana försigtigtighetsmått häftigt, men fåfängt. Churfursten beslöt att känna sig före genom en utfärdad inbjudning. Den var lofvande, lockande, lysande; men ingen af de snillen, som S. omtalat, anmälde sig. Saken förföll och S. affärdades med

en summa penningar. Detta inträffade våren 1667. Ett dunkelt rykte berättar, att han sedan farit omkring i Tyskland; att han der hållit flera folkmöten; att han vid desamma sökt utbreda sina läror till förnekande af Guds tillvaro och själens odödlighet; att han af sådan orsak blifvit förvisad från den ena staten efter den andra o. s. v. Våren 1670 var han i Hamburg, ensam, fattig, nödställd. Sina dyrbarheter hade han nödgats den ena efter den andra pantsätta för kläder och lifsuppehälle. När dyrbarheterna voro slut, började han af sina bekanta tigga lån, och fick till slutet endast några få daler här, några der. I de ömkligaste bref till dottern och mågen, beskrifver han sin nöd, sin brist på penningar, till och med på kläder; och ber för Guds skull om räddning och hjelp.

Vid denna tiden ljusnade S:s utsigter om igen. Hans dotter, Maria, blef gift med den besynnerlige, men förmögne Dulle Banéren. För denne sin måg kröp S. i det lägsta smicker; men erhöll också af honom många och betydliga penningeunderstöd. Tillsammans väntade de lycka och upphöjelse af den snart på thronen uppstigande konungen. I hög grad lärorikt är att läsa dessa "framtidsmäns" bref och följa deras åtgöranden vid den tiden. S. uppvaktade den unge konungen med de ömsintaste helsningar. Jag har, skrifver han, städse förutsett, att Hans Maj:ts anträde till regeringen skulle blifva tidepunkten för den betryckta oskuldens hjelp. Jag har derföre längtat efter denna stund så, att minuterna förekommit mig som dagar, dagarna som år, åren som sekler. Nu är min hjertliga önskan, att hvarje timma, dag och år få uppvakta min nådige konung o. s. v. Ytterligare skrifver han till ofvannämnde sin måg: Vi båda äro fäderneslandets och konungens trognaste tjenare; derföre hafva vi också blifvit förföljda af de egennyttiga herrarne i riksstyrelsen. De hafva förvandlat rättvisans tempel till ett Baals kapell, der man förföljt och förvisat mig endast för min trohet emot den unge konungen. I främmande land har jag blifvit ärad, men hemma föraktad; ty ingen är profet i sitt fädernesland. Men nu kommer sanningens dag. De skuggor, de oförtjenta beskyllningar, man lastat öfver mig, skola af den unge konugen förjagas. Med sitt varde ljus! skall han skilja ljuset från mörkret. — S. rådde Banér, att söka på deras sida vinna Adolf Johan. Banér borde derföre på Stegeborg besöka nämnde herre, hvilken, nu öfvergifven af alla, skulle för en dylik uppmärksamhet finnas mycket tacksam. Banér borde också genast skynda till

den på thronen uppstigne Carl XI för att bevaka sina och
sin svärfaders fördelar o. s. v. Man ställde så till, att den
unge konungen gjorde ett besök hos Banér på Norrby.
Denne och svärfadern läto för tillfället på koppar och glas
rita bilder och tänkespråk, som skulle vara smickrande för
den höga gästen. Tillika ville man inbjuda Adolf Johan för
att medverka till det åsyftade ändamålet. Gunstlingen Reuter-
crantz sades vara för detsamma vunnen. Äfven S:s syster-
son, J. Gyllenstjerna, hade sin hand med i spelet, och ett
allmänt rykte gick, att S. skulle snart åter inträda i rådet.
Men ett stort hinder var S:s egna, mer och mer besynner-
liga, till och med orimliga planer, hvilka framstucko jemte
ofvannämnde slughetens beräkningar. Han påstod sig till-
sammans med en läkare, Wit, ifrån Riga vara i besittning
af ganska vigtiga hemligheter, som skulle göra konungens
regering i allo lyckosam. För De la Gardie hade de dolt
denna hemliga kunskap; men voro beredda att uppenbara
den för unga konungen. Denne borde passa tillfället, an-
gripa Polen och taga hela dess Östersjökust. Dertill be-
höfdes blott att åt S. lemna litet penningar och några rader
till fullmakt för att afsluta med Dr. Wit. En annan gång
skrifver S., att Tzaren i Ryssland ämnade åt Sverige bjuda
tjuge tunnor guld samt landskapen Pskow och Nowgorod
för en äktenskapsförbindelse med Carl XI; sedan skulle båda
staterna tillsammans dela Polen; allt med tillhjelp af Dr.
Wits hemligheter. En annan gång berättade han sig hafva
en profetia, som nära rörde Carl XI och skulle gifva sam-
ma herre angelägna upplysningar. Om, tillade han, konun-
gen låter mig anskaffa dessa vigtiga hemligheter, skall han
genom dem blifva den störste furste i verlden. Alla dessa
förslag skulle Banér å S:s vägnar framställa för Carl. Men,
skrifver S., om dessa mina råd blifva föraktade, då måste
jag öfvergifva det otacksamma Sverige, likasom Moses öfver-
gaf Egypten och likasom Apostlarne måste från det förhär-
dade Judalandet vända sig till hedningarne.

Carl XI tyckes ej hafva fästat minsta uppmärksamhet
vid Skyttes förslag, och kallelsen till rådsbordet väntades
fåfängt. S. nedsatte då sina anspråk, och ville åtnöjas med
att bli president i Wismar. Men han kunde numera icke
ens bekomma denna af honom sjelf förut försmådda plats.
Han reste om igen till Holland och England. Äfven häri-
från skref han om nya, för Sverige fördelaktiga upptäckter
och erböd sig att åt konungen meddela dem. Tillika arbe-
tade han ifrigt på en plan af följande innehåll: under n

-ende krig borde konungen utnämna Dulle Banéren till -marskalk öfver en svensk här i Rhentrakterna, och ställa hans sida S. såsom en svensk legat i Tyskland. Jag -as, skref han, att vi två tillsammans skola derute föra -rna bättre än de gamla grefvarne hemma i svenska re-gen. Han skref i denna syftning bref på bref, och -le med flit flere af dem så, att Banér skulle kunna lika-händelsevis uppte dem för konungen. Men dessa konst- hjelpte ingenting. De begärda utnämningarna hördes -, och hvad som var värre, konungen indrog de i sig olagliga donationsgods, som S. i Christinas tid på ett, det äfven säges, olagligt sätt sjelf tagit från deras förra -afvare, Messenius. S. klagade bittert, att han, som -e uträtta så mycket vigtigt för fäderneslandet, skulle -ken vara hörd eller sedd. När den stora reductionen -des och fara blef för S:s friherrskap, vände sig denne -elbart till konungen, anbefallande sin sak i hans hän-ty, skrifver S., alla skola intyga, att vid riksdagarna och 1650 har bland alla rikets inbyggare just jag den, som laggt första grundstenen till den arfförening, -je af hvilken Eders Maj:ts slägt bestigit svenska konunga-nen. Om, skrifver S. till sin måg, om konungen har -nda droppa af sina förfäders blod i ådrorna, så kan ej annat än älska, ära och skydda den, som för honom hans hus så mycket uträttat och lidit. Orden gjorde -ända intryck på konungen. Man talade åter om, att S. -le komma in i rådet. Det blef ej af. Men vid den el-så stränga reductionen uppletades en förevändning att S. behålla sitt stora friherrskap. Troligen var detta en -samhetsgärd för mannens springande i pfaltzarnes ären-vid ofvannämnde tvenne riksdagar. Oupphörligt stängd all politisk verksamhet, vände sig S. på gamla dagar till vetenskapernas fält. Han företog eller började åt-tone att återigen omtala sitt arbete i språkvetenskapen. skulle innehålla en jemnförelse emellan de förnämsta -omålen samt ådagalägga deras slägtskap. Han kallade *sol præcipuarum linguarum subsolarium.* Han begärde -ngens understöd till dess utgifvande och talade derom sitt vanliga, sjelfberömmande sätt. Ingen, skrifver han konungen, ingen bland de språklärdaste män har någon- efterlemnat ett sådant verk. För hela menniskoslägtet, -öga som låga, är detta arbete, näst Guds ord, det äd-e, nyttigaste, ja nödvändigaste. På det ett sådant oför-eligt *och i verlden aldrig sedt* verk icke måtte med min

derat kunnat finna, är knappt en begyn
visserligen om fyndighet och mångsidig sp
tillika om oreda, brådska och ofullständi
ens ordnadt efter bokstafsraden, och hel
de arbetet utgör — 17 skrifna ark.

Tillika med Riksrådsplatsen hade S.
Landshöfdingedömet i Upsala och Stockh
i sådan egenskap anlägga landsvägar ifrån
portar. År 1648 blef han äfven Canceller
i Dorpt. Blef slagen till Riddare af An
dess stiftelse 1651, då Drottningen derm
favoriter af båda könen.

Afled i Stockholm d. 25 Juli 1683,
gen ej ville anse honom verkligt död, förr
ligen förnams. Gift med 1. *Christina Spar*
ner. Hade endast tvenne döttrar, hvaraf
nämnd. Med honom utslocknade friherrliga
begrafven i faderns präktiga grafchor i Ups

Skrifter: Dissertatiuncula de argumento, qu
Legati mandari possit. — Oratio qua probatur,
stitia in administratione rerum publicarum colen
Oratio de incarnatione Filii Dei. Ib. e. a. —
pro salute Regis et Regni Ordinum in Comitiis
torum. Holm. 1627. — Oratio panegyrica laud
Regis exhibens. Amstel. 1630. — Quæstiones
honori Academiæ Dorpatensis, munificentia invi
stavi Adolphi in Livonia jam surgentis, ad publ
propositæ, in Collegio majori. Dorpati 1630.
sum Gustavi Magni. Lugd. Batav. 1633 in fol.
tryckt. — Äfven finnas efter honom flera bref t
skrifvit till sitt försvar, emot de ...

SKYTTE, LARS.

Son af Ståthållaren på Upsala Slott *Lars Skytte**) och *Anna Arvidsdotter Posse.* Redan i Upsala gjorde han sig känd för vidsträckta insigter, och höll der en lärd oration. Efter fulländade utrikes resor blef han straxt K. Hofjunkare och 1641 förordnad till K. Svensk Resident i Portugal, hvilken syssla han förestod till år 1647, då han tog afsked. Han begaf sig då till Rom, förändrade religion, och blef *Frater Ordinis minorum Francisci Regularis observantiæ.* Kallade sig *Frater Laurentius a D. P.* eller *a Divo Paulo,* stundom ock tillika *Nobilis Svecus,* stundom skref han sig *Laurentius Skytte, Nobilis Svecus.* Han egde en djup lärdom, kände många språk, och var särdeles hemma uti europeiska Statskunskapen. Ett katholskt biskopsdöme erböds honom jemte hopp om Cardinalshatt, men afslogs.

I dedicationen till Påfven Clemens IX, framföre sin *Scala pietatis,* talar han mycket om sitt uppsåt att omvända sina landsmän: Sic enim ego nativum errorem Catholica veritate corrigendo, obstrictum me divinæ gratiæ semper agnovi, ut nisi alios quotidie invitarem, ad Ecclesiæ religiosum obsequium, negligentius me, et eidem gratiæ, et debitæ erga Christi vicarium obedientiæ, respondere dubitarem. Och der: Ego quidem S. P. licet inops et pauper, hactenus, ad populares meos revocandos, nihil studii reliquum facio, dum charitas Christi urget me.

Skrifter: Oratio de Excessu luctuosissimo Divi Gustavi Magni Svec. Goth. Vand. Regis. Ups. 1633 hab. edita Holm. — Epistola ad Gerhardum Vossium. Lond. 1656 et Aug. Vindel. 1691. — Confessio veritatis Ecclesiæ Catholicæ. Coloniæ 1652. — Peregrinatio Sancta Fratris Laurentii a D. P. Sveci. Rom. 1658. — Scala pietatis. Ib. 1668. — Ramus olivæ Septentrionalis revirescens. 1672. s. l. — Ara Cœli. — Dessutom lemnade han efter sig flera handskrifter.

(Källor: K. Bibl. Tidningar för år 1767 sidd. 21—35. — Arckenholtz' Mem. de la Reine Christine. I. 340.)

— A — Ö —

SKYTTE, HENNING.

Född i Nyköping d. 12 Oct. 1620. Studerade i Upsala, hvarpå han 1646—1652 vistades i Tyskland, Frankrike, Holland och England. Blef efter hemkomsten Carl Gustafs Hofpredikant och följde honom i Polen, Preussen, Pommern, Holstein och Danmark. Efter freden 1658 blef

*) Riksrådet J. Skyttes broder.

han utnämnd till Superintendent i Throndhiem, dit han ge-
nast begaf sig; men som kriget snart ånyo utbröt, blef ha
tjenstlös, till dess Förmyndare-regeringen d. 13 Mars 166
gaf honom samma befattning i Calmar, hvilken han föresto
i 47 år och längre än någon företrädare. Erhöll adelskap
under namnet *Schüttehielm*, för sin familj 1668. Då Ca
XI 1678, under kriget, lade östra delen af Bleking unde
Calmare län, erhöll han Biskopstitel, hvilken värdighet ha
efterträdare behållit, ehuru Bleking redan 1680 åter förla
des under Lund. Theol. Doctor i Upsala 1693. Domky
kan i Calmar, kallad Carls kyrka, såg han fullbordas 169
Genom hans bedrifvande blef ock Gymnasii- och Skolhus
färdigt. Afled d. 31 Dec. 1707. På hans grafsten i Calm
läses, att gemensamt med honom under den hvila "dess fr
Anna Schüttehielm samt deras barn och arfvingar."

Hans föräldrar voro troligen *Henning Nilsson*, hand
lande i Nyköping, och *Engela Dankwardt.* Från dessa hä
stamma enligt Rothlieb ätterna Schüttehjelm № 488 oc
Skyttenhjelm № 788, från hvilka på mödernet Cronhjorta
Rothliebar, Linnerhjelmar leda sitt ursprung.

(Källor: Rhyzelii Episcoposcopia. — Rothliebs Landtmarskalkschrönika. — Kn
Hist. Acad. Ups. p. 157. — Dahleri Orat. funebr. — Schefferi Svec. Litt. p. 30
— A — Ö —

SLEDORM, HENRIK.

Magister *Henrik Sledorm* uppgifves ha varit Gusaf W
sas lärare i dennes ungdom uti åtskilliga vetenskaper. Bl
sedan Professor i Upsala 1514. Gustaf Trolle sände frå
Sponga kyrka, der han stod med 5000 man, honom oc
Ol. Petri Phase mot Christina Gyllenstjerna 1520, för a
fordra henne till tals, men då de anlände på Norrmaln
funno de bron mellan Malmen och staden uppkastad. D
blefvo der stående, tills en af stadens Rådmän kom på a
dra sidan och lofvade att föredraga Christina deras ärend
men straxt svarade dem Magnus Gren d. y. från Helgeand
holmen med skott, hvarvid de foro tillbaka. Vi finna sed
dessa G. Trolles begge sändebud såsom Cancellerer, d
ene efter den andre hos K. Gustaf. År 1529 i Arboga o
kring Lucæ Evang. dag skref H. Sledorm som K. Gusta
Canceller "på Konungens befallning" det hos Tegel I D
s. 263—265 införda brefvet till Mester Jesper Brockman
den Danske Sekreteraren. Man har ock ett bref från H. S
samma år till Abbedissan Ingegerd i Skokloster, der h
kallar sig Canceller; men vid nyåret 1531 fick han Ola

...tri till efterträdare, då han d. 4 Jan. erhöll en Canonie ...Upsala Närdingia jemte den ränta han hade på St. Jör... ...kapells vägnar (såsom Professor). Äfven har han fått ...läningsbref på ett Diaconat i Strengnäs. Vid mötet i Öre... ...1531 var han närvarande, men ej såsom Rehbinder upp... ...i Cancellers-historien, "bland Herrar Riksens Råd"; ...bland "Rådet, Adlen och Clärckerijdt", sannolikast räk... ...till det sednare.

...Mera känna vi ej om denne man, som synes ej saknat ...värdighet för sin tid.

(Källor: Rehbinders Cancellers-historia. — Tegels Gustaf I:s Hist. — Celsii Kon. Gustaf I:s Historia.) — N.

SLEINCOUR, JOHAN PETER.

Född i Norrköping 1714 (ej 1710) "af anständiga för...äldrar." Studerade i Linköping med mycken utmärkelse. ...af hans vänner, som ännu minnas honom så långt till...ka, hafva försäkrat, att han redan den tiden, som yng...g, röjde detta förtroende till sin egen tankegåfva, denna ...het att försvara alla meningar, förenade med detta stilla ...ensliga sinnelag, som i framtiden gjorde honom, ibland ...lärde, mera till en qvick och vältalig tänkare, än till ...systematisk philosoph, i det allmänna lefvernet åter till ...man, egen i seder och lefnadssätt, men också utan all ...an att synas sällsam, och föga bekymrad om andras ...ämen." Student i Upsala 1735, der han isynnerhet stu...de humaniora och bland dem företrädesvis philosophien ...latinet, hvarefter han blef Phil. Mag., Bibliotheks-Ama..., Phil. Docens och Adjunkt samt ändtligen 1765 Eth. ...Polit. Professor.

Han omtalas med högsta loford för allvar, lärdom och ...samhet. "I ungdomen torftig och medellös, likasom ...alla goda ämnen, såg han sig efter vanan nödsakad, ...under sin lönlösa tid vid Akademien, söka sin bärg... igenom bemedlade ynglingars enskilda undervisning. ...är åtminstone ett bevis om den aktning han då redan ...värfvat sig, igenom sina insigter och sin ostraffliga lef..., att då den, i de allmänna ärenderna, på den tiden, ...de Grefve Fr. Gyllenborg, åstundade en handledare för ...unga söner, lemnades framför andra företrädet till detta ...ende åt vår förtjente Sleincour. Mer än en af våra ...bedrade medborgare, mer än en af dem som nu lysa

med alla de fördelar af moraliska ins
uppförande, hvarigenom han utmärkte sig
Den rättvisa är jag likväl skyldig hans
der, som lefven efter honom, med de
trampa hans mull, att han, otillgängli
sigter, oskicklig till allt lismeri, oförmö
liga snaror för en medtäflare, med stela
sophisk liksinnighet gick sin lycka till
äfven hvad hans närmare bekanta, hvad
ner kunna besanna, som han tillät att
läggen, säger jag, att han, långt tillföre
menskliga naturens svagheter, utan före
med nöje förglömde de oförrätter man
veten att han var för mycket älskare
maklighet, och för mycket skyddad af e
att antingen vårda, eller behöfva att be
I sina föreläsningar följde han Pufendo
Wolffs skrifter, hvars geometriska meth
ansåg såsom säkraste vägen till visshet o
ningen för vetenskapliga afhandlingar.
deles skiljd från det vanliga odium phil
under sin lefnad såg han här vid lärosät
sina lärogrunder öfvergifvas, den moralis
ett annat skick, och det som mest sk
nom, om han äfven vid lifskrafternas af
i sinnessvaghet, hvilka icke uthärda att ö
säger jag, den vetenskap inom kort tid
mande ljus, utvidgad, och till en bety

da, som hans försvagade helsa nekade honom
irda. Han skall vittna, jag är försäkrad der-
snälla framsteg i ungdomens förtroende, att
le plan till föreläsningar i vetenskapen, och
iga afseenden med sin företrädares, icke alle-
thod, utan äfven skiljaktiga tänkesätt, aldrig
m vägen till dess umgänge och rådplägningar;
hos den gamla philosophen andra känslor för
ning och vänskap; aldrig drogo ett moln öfver
eller satte en fördold udd i hans uttryck, eller
ns sällskap igenom en sårad fåfängas hemliga
S. var så upptagen af sitt nit för ungdomens
, att han ej hade tid eller lust att som skrift-
stå. I det mundtliga meddelandet var han out-
1 hans natur var alltför passiv för att vilja träda
ora allmänheten. Äfven från sin sista sjuksäng
n sina lärda samtal med ungdomen. "Mer än
J berömlige ynglingar, som i dag kanhända
s minne en tacksam och hemlig tår, mer än en
er kunna besanna, med hvilken beredvillighet
ensligheten af sitt sjukliga tillstånd, emottog eder
, så ofta J åstundaden hans upplysningar. På-
r, huru han då, ur sina knän, upplyfte sitt lu-
d, öppnade sina tillslutna ögon, och samlade sina
after, för att likasom skänka eder öfverlefvan af
om han uppoffrat till eder undervisning."
ende på grunderna i sin vetenskap var S. e-
en föröfrigt hatade han envishet och var i under-
nnen till och med vacklande och skeptisk. En
nära kände hans tänkesätt, yttrar härom: "När
öfverväges, återstår det tilläfventyrs att afgöra,
denna delen förtjenar att lastas eller berömmas,
enna tveksamhet rättare härledes ifrån en svaghet
t under vanligheten, än ifrån ett snille, som lät-
det menskliga förståndets gränsor, och en upp-
som aldrig fängslades af den hemliga fåfängan att
dligare än man i sjelfva verket kan vara i dessa
ag påkallar här eder upplysning, J lärde, som
a snillen, eder djupsinnighet, upphöjt edra namn
n af tänkare. Kunna vi redan, eller skola vi nå-
ed tydlig öfvertygelse, inse naturen af det väsen-
nker inom oss, inse gränsen för dess förmögen-
insen för dess fria verkningar, evigheten af dess
nöjligheten af dess befrielse ur sinnenas band; el-

ger: jag vet allt med visshet; jag har
nad utan mörker och förvillelse: jag
den sats jag begynt försvara; eller den
blygsamhet, gränsorna af det menskliga
för möjligheter: som antager dem såson
så länge dem emellan, som de ännu
antaga nya grader af sannolikhet? Är
kares målning? Är det Sleincours? V
af våra sinnliga kunskaper, kunna tillta
naturen är rik på anledningar dertill:
har en gräns, öfver hvilken hon fåfängt
Fåfängan vill icke finna den, men den
inrättar sig derefter. S. tviflade, det
tvistade aldrig. Om någon philosoph v
för lärda samhällen skadliga böjelse för
han. Ofredad af andra, ofredade han d
att han icke ens försvarade sig sjelf. I
begrepp af värde vid blotta philosopl
satte deremot så mycken vigt i det alln
bindelser, i ett värdigt och stilla uppfö
afseendet, kanhända mera än på lärdom
att vara ett efterdöme, för dem, son
skaper, och som bekläda akademiska
hans flera dekanater i den philosophisl
hans tvenne gånger förda rectors-embete
lösheten af detta loford. Aldrig sökte
het ett vapen för någon hemlig ovilja
lagens udd emot en medlärare, för det
Han trodde icke att oupphörliga tvis

gn böjelser, hade han, vare sig af philosophi, eller
tyrs, som oftare sker, igenom erfarenhetens strän-
dervisningar, erhållit det herravälde öfver sig sjelf,
kt öfver sina sinnesrörelser, hvari få lära hafva den
att kunna jemföras med honom. Förenad i äktenskap
maka, som han älskade, fru *Anna Charl. Arrhenia*,
n af henne en enda son, en yngling af det utmärk-
opp, berömd för sitt snille, berömd för sina tidiga
, lärd redan på fjortonde året, och som i denna ål-
ogen, men för evigheten, lemnade honom nästan o-
till denna skiljsmessa. När man bebådade honom
ärande förlust, svarade han med en suck, som han
till höjden: Jag har då mera ingen son! och
en tår falla ur hans faderliga öga, som aldrig mera
ig der. Sjelfva hans maka lemnade honom icke mån-
derefter, och nästan lika oförmodadt, åt sin hyddas
t, och sina sorgliga betraktelser. Han beklädde då
embetet, och det var just den dagen, det ögonblic-
han stod färdig att infinna sig på det rum, hvarest
er bruket ibland oss, skulle nedlägga det i en efter-
lärares händer. Alla i huset förskräcktes, att denna
tillfällighet, skulle beröfva honom styrkan, att bi-
högtidlighet hvartill man redan församlades, och
för den gången var en så nödvändig och nästan en-
nde person. Men man bedrog sig: med samma stilla
som tillförene, med samma roliga blick, som lof-
lugn själ, infann han sig i den akademiska samlin-
pfyllde sitt kall; talade med en säker stämma, och
nade sina rectorliga embetstecken, med en hand
om ingen darrning förrådde det åskslag, som träffat
det sår han tryckte inom sitt bröst." Många vac-
rakteristiska drag efter S. förefinnas: "Sträng do-
nga i rättvisans befordringar, nitisk i det samhälles
ser, hvars medlem han var, var han likväl långt
t sjelf hysa den nödvändiga hårdhet, som man kan
han våldförde sitt hjerta, för att utvärtes antaga.
i Consistorio, afslog han för sin del, med en sträng
d ett för böner och tårar döft öra, en fattig enkas
ft om ett ringa understöd. Akademiens medel, sade
ra icke bero af vår bevågenhet, och de behöfvandes
tar aldrig. Låt den fattige arbeta. Så talade han.
a kalla philosophen, denna obevekliga embetsman-
te sig efter åtskildt Consistorium i sin vagn, för att
gra underrätta sig om den behöfvandes belägenhet:

mycket mera efterströfvades än nu, fö
ej det ringaste missnöje. Tvärtom sk
män en stipendiifond af 20,000 dlr k:n
dervid alla tacksägelser och anhöll sär
om måtte genom de allmänna tidningar

Hans sista lefnadsår försvunno un
tagande, hvarunder han led af chronis
gen afled 1785. Efter eget förordnand
utanför staden på den plats, man till
stadens fattiga. Leopold höll minne
Gustavianska lärosalen i Gustaf III:s nä

S:s utgifna arbeten utgöras af fler
ner, som uppräknas hos Lidén.

(Källor: Upsala Lärda Tidn. 1785. — Åminnelsetal

SNAKENBORG, HELE

Född år 1549 och dotter af Riks
Snakenborg till Fyllingerum och Norrn
Agneta Knutsdotter (Lillie) till Ökna.
således på fädernet af den urgamla sve
Snakenborg, som leder sina anor upp til
öarna, sedermera under № 3 ibland S
äldsta adliga ätter och under № 12 i
upptagen. Af hennes många syskon st
svenska kongliga och furstliga hofven.
dern Jöns Ulfsson Snakenborg till Fylli
Hertig Magnus af Östergöthland såsom I

-dens språk, hos Kon. Johan III:s gemål, Catharina Jagel-
-nica, innan hon 1579 blef gift med Christopher Andersson
-rip (Gyllengrip) till Stensnäs, Amiral och Ståthållare på
-almar. Andra systern Karin Ulfsdotter, som var gift med
-hilip Bonde till Säckestad och Bordsiö, Hertig Carls furst-
-ga Råd och Marskalk, blef tidigt enka 1588, och seder-
-mera Hofmästarinna hos Carl IX:s sednare gemål, Drottning
-Christina af Holstein. Hon blef stammoder för de nu lef-
-vande grefliga, friherrliga och adliga ätterna Bonde, och
-öfverlefde sin i England bosatta syster ända till 1640, då
-hon också i hög ålder med döden afgick. Hennes son, Riks-
-rådet Frih. Carl Bonde, förste President i Bergsamtet el-
-ler Bergs-Collegium, är en i svenska bergshandteringens an-
-naler högst minnesvärd man.

Någon tid hade Prinsessan Cecilia af Sverige, K. Erik
XIV:s syster, stått i brefvexling med Drottn. Elisabeth af
England och deruti låtit förmärka sin önskan att en gång
besöka hennes hof. Cecilia vann omsider sin önskan. Hon
-ämte sedan från England till sin gemåls hemland Baden;
-en af hennes svenska hofdamer stannade fröken Snakenborg
-qvar. Genom sin utmärkta skönhet och blomstrande ung-
-dom (hon var nu i sitt sextonde år) hade hon i Elisabeths
-hof gjort mycket uppseende, så att hon vann Drottningens
-ynnest, och blef snart i hennes hof upptagen. I sådan egen-
-skap blef hon genom Drottningens tillskyndan gift med Mar-
-quisen af Northampton och blef hans tredje maka. Genom
-detta äktenskap kom hon i förbindelse med Englands för-
-nämsta ätter, och såsom med sjelfva konungahuset befryn-
-dad, blef hon derjemte upptagen ibland Drottningens tjenst-
-görande hofdamer. "Propter venustatem pudicitiamque qua
-floruit, grata Reginæ Elizabethæ, per eam inter Honorarias
-Ministras sacræ suæ personæ intimo cubiculo attendentes a-
-scita fuit —" såsom det heter i inskriften å den öfver henne
-uppresta grafvård i Salisbury Domkyrka.

Sedan Marquisen af Northampton med döden afgått, utan
att hafva efter sig lemnat lagliga bröstarfvingar, trädde hans
-maka i ett annat gifte med en af Drottning Elisabeths hof-
-män och ledamot af dess hemliga råd, Sir Thomas Gorges
af Langford i Wiltshire, men bibehöll efter engelsk sed sitt
-förra namn och dermed förenade företrädesrättigheter såsom
-Marquisinna af Northamton. I detta sednare äktenskap blef
-hon moder till fyra söner och tre döttrar. Efter Drottning
-Elisabeths död i Mars 1603, drog sig Marquisinnan af Nor-
-thampton efterhand ifrån hofvet, der hon under sin tjenst-

...urar uppresa en präktig minnesvår(

Efter sin fader Riksrådet Ulf
till Fyllingerum och Norrnäs, hvill
1583 *), ärfde Marquisinnan af North
gods i sitt fädernesland, Sverige. Ar
på pergament med fem vidhängande
i Permebrefssamlingen i Upsala Unive
är utfärdadt på Norrnäs d. 14 Aug.
Agneta Knutsdotter (Lillie), "sal. Ul
verska" **) och gifver vid handen, att
Snakenborg och Jöran Ulfsson Snakenb
Fyllingerum i Östergöthland, den sed
i Upland, hvardera med underlydand
heter. Döttrarna Gertrud, Brita, Hel
borg fingo deremot strödda jordagods
Så innehåller Skiftesbrefvet att "Elin
Gorges husfru, på sin systerlott fick
Vestergöthland, Vadsbo härad och U
göthland, i Bobergs, Wifolka och Gul
i Nerike, i Kräklinge och Vintrosa soc
skiftesbrefvet vidare utvisar. Under
höll Marquisinnan af Northampton sina
fädernesland, och hennes barn och
äfvenledes. Men på 1660-talet afyttra
barnen efter "the Right Honourable
kenbergh, late Marchioness of North
det engelska språket utfärdade salubr
fallne godsen till deras ...

Riksrådet och Rikskattmästaren Frih. Gustaf Bonde. Således försålde Sir Theobald Gorges' barn och arfvingar redan 1665 deras andel för 1000 p:d sterl., enligt köpebref dat. London d. 1 Juni s. å., hvarå Vadsbo Häradsrätt sedermera utfärdade Fastebref af d. 22 Sept. 1665. Slutligen sålde Lord Richard Gorges, såsom äldste son af Lord Edvard Gorges, sin andel 1667 likaledes för 1000 p:d sterl. och såsom främste arftagaren "as principal heir of my blessed father" utställde han, å sina och öfrige medarfvingars vägnar, ett generelt Salubref dat. London d. 24 Apr. sistnämnde år å de arffallne godsen "some lands in Sweden which by the decease and death of my said father do by succession descend and belong unto me." Originalerna af ofvanberörde köpebref och flera hithörande fastebref förvaras i Säfstaholms-archivet.

Äfven i England hade den posteritet Marquisinnan af Northampton der efterlemnat icke någon särdeles lång varaktighet. Af sju barn, hvarmed hennes sednare äktenskap var välsignadt, lära de flesta tidigt med döden afgått, så att endast tvenne söner till namnet äro bekante. Den äldre, Sir Edvard Gorges blef, icke långt efter fadrens död, af Kon. Jakob I 1612 creerad Baronet och 1620 upphöjd till Peer af Ireland och Baron af Dundalk, i grefskapet Louth. Han efterlemnade endast en son, Lord Richard Gorges, och då denne dog barnlös 1712, utslocknade Peers-värdigheten med honom. Yngre sonen, Sir Theobald Gorges till Ashely i Wiltshire, lärer endast efterlemnat trenne döttrar, enligt hvad familjehandlingar i Säfstaholms-archivet gifva vid handen. Slägtens arfvegods äro således i andra händer, och sjelfva stamgodset Langford castle lärer numera tillhöra Hertigen af Richmond.

De i tryck tillgängliga underrättelser, som finnas i Messenii Theatrum Nobilitatis Svecanæ, von Stiermans Adl. Matrikel och Hallmans Minne af Båta-ätten äro, hvad de äldre ättegrenarna beträffar, föga kritiskt uppställde, och till namn och årtal icke alltid tillförlitliga. Isynnerhet gäller detta om Snakenborgska slägtgrenen, i Riddarhusets tabeller, hvilka den nitiske samlaren, Dr. Lüdeke begagnat och med alla deras felaktigheter återgifvit *); ehuru det synes, att denne noggranne forskare dem till en del insett, utan att hafva egt tillfälle att kunna rätta dem. Så kallas Marquisen af

*) Jfr Lüdeke, Denkmal der Wieder-Eröffnung d. Deutchen Kirche in Stockholm 1821.

Northampton Matthias, ehuru hans namn var William Parr, och änskönt hans äktenskap med Lady Helena Snakenborg var barnlöst, gifver dock Messenius honom en son med namnet Keller. Sednare giftet känner han icke. För Hallman och v. Stiernman har detta väl icke varit alldeles obekant, men de skrifva Sir Thomas Gorges' familjenamn origtigt Georges. Hans efterkommande veta de icke af, ehuru dessa icke borde vara alldeles obekante, då de i stammoderns gamla fädernesland en längre tid egt arfvegods, hvilkas försäljning och öfverlåtande å annan hand, i flerfaldiga offentliga rättshandlingar, varit föremål för svenska domstolarnes stadfästande åtgärder.

(Källa: William Parr och hans giftermål med fröken Helena Snakenborg af J. H. Schröder.)

SOEM, CONSTANTIN.

Född i Stockholm. Son af Bagareåldermannen *Anders S.* Förvärfvade sig både hemma och utrikes en synnerlig skicklighet i Chirurgien och blef 1675 Regimentsfältskär vid Österbottens manskap. Tjenstgjorde i Skåne under Danska kriget och blef tvenne gånger tillfångatagen, hvarvid han förlorade all sin egendom. Derpå praktiserade han såsom chirurg länge utrikes, mestadels i Ost- och Vest-Indien. Erhöll 1684 af Dr. Reusch i Amsterdam ordentligt mästerbref i Chirurgien, hvilken han sedan i nämnde stad utöfvade. Prof. Rudbeck d. y. föreslog honom 1703 till Akademie-Barberare i Upsala. Hemkom 1704 till Stockholm, der han önskade bosätta sig och idka praktik; men Barberare-embetet lade sig deremot, så vida han ej ville underkasta sig ny examen och skaffa sig ett ledigt ampt. Han besvärade sig hos K. Maj:t, hvarpå genom Rådet resolverades, att, som embetets skäl voro ogiltiga, skulle Archiater Hjærne samt några ledamöter af Collegium Medicum och de förfarnaste mästare i embetet med S. anställa en chirurgisk discurs, hvilken så aflopp till S:s beröm, att han i protokollet antecknades vara af ogemen skicklighet och experience. Efter Colegii Medici berättelse derom utfärdades Rådets beslut, som 1705 af K. Maj:t i Ravitz bekräftades, att Soem skulle få sätta sig ned i Stockholm, och embetet ålades att bereda utväg för S. att få tillhandla sig ett ledigt ampt. På Enkedrottningens recommendation blef han 1707 Fältskär vid Danviks hospital. Stadsfältskär i Stockholm 1711, med bibehållande af sina förra löner för ådagalagda tjenster

och beredvillighet att året förut utan vedergällning betjena de fattiga på Skeppsholmen och att begifva sig till Arboga, med kostnad och besvär, för att under pesttiden betjena Rådet och Collegierne, som ditflyttat. Han bestridde tillika Läkarebefattningen vid Allmänna Barnhuset. Blef Primarie Chirurg vid Amiralitetet i Stockholm, med 800 dlr s:mts lön, samt Bråckssnidare med 300 dito. Afled 1727. I sitt äktenskap hade han trenne barn: *Constantin* *), Med. Doctor i Hardervik 1721, Assessor i Collegium Medicum, Stadsphysicus i Stockholm, död 1748; *Christian*, Stadschirurg i Stockholm; *Anna*, död ogift.

(Källor: Bergii tal om Stockholm, s. 243. — Roland Martins Åminnelsetal i Vet. Akad. öfver C. F. Ribe. — Gezelius. — Sacklén.) — A — Ö —

SOLANDER, DANIEL.

Född i Piteå, der fadren, *Carl S.*, var Prost, gift med *Magdalena Bodstadius.* Farfadern, Kyrkoh. i Nordmaling uti Ångermanland, hade antagit namnet efter gården Sola.

Studerade under fadrens handledning, med synnerlig lust, Botaniken, och blef 1750 student i Upsala. Han fortsatte sina humanistiska studier och afhörde äfven i början farbroderns, Prof. D. S:s juridiska föreläsningar; men snart vände han sig uteslutande till Linné och Chem. Prof. Wallerius. Lemnade sedan för någon tid universitetet. Gjorde 1756 en resa öfver fjällen till Norge och återkom till Upsala s. å. Då John Ellis och Peter Collinson 1759 af Linné begärde en student för att upphjelpa det naturalhistoriska studiet i England, föreslog han S., som ditreste s. å. Straxt efter ankomsten blef han känd af Lord Northington, Storcanceller af England, hvilken fattade sådan välvilja för S., att han förde honom till sin landtegendom, der han ålade fru och dotter att undervisa honom i Engelskan, hvaruti han äfven gjorde så snabba framsteg, att han, efter sex veckor återkommen till London, var mästare af språket och utmärkte sig genom en sällsynt förmåga att tala det correct samt med behaglig och tydlig prononciation.

Vid besök på ett skepp kom han oförmodadt att följa med till Canariska öarna, der han utvidgade sina naturalhistoriska insigter. Efter återkomsten hjelpte han Ellis i dess undersökningar om Koralliner och Brander vid författ-

---

*) Har utgifvit: Diss. de empyemate pectoris. Harderov. 1721. — Berättelse om några särdeles Curer vid Medevi Helsobrunn. Sthm 1727.

tandet af Fossilia Hautoniensia samt utnämndes till Assistant Librarian vid Brittiska Museum med 60 p:d st:s lön, som 1765 ökades med en pension af 100 p:d emot åliggande att öfver naturalierne börja en katalog, hvarjemte han valdes till Led. af Vetenskaps-Societeten i London. Blef 1764 i Oxford bekant med Presidenten Banks, som 1768 förmådde honom att, mot löfte om 400 p:d årlig lifstidsränta, följa med på resan omkring jordklotet, under hvilken de sedan gjorde rika samlingar och med gemensam flit uppsatte beskrifningar öfver sina upptäckter. Under resan låg S. illa sjuk i Batavia och tillfrisknade ej, förrän han några veckor varit i England 1771, då han äfven utnämndes till Bibliothekarie vid Brittiska Museum samt erhöll Juridiska och Medicinska Doctorsvärdigheten i Oxford. Led. af Vet. Soc. i Upsala 1772 och af Vet. Akad. samt Götheborgska Vet. och Vitt. Samhället 1773. Mellertid fortfor han att beskrifva rariteterna uti Brittiska Museum, ordnade och beskref Hertiginnans af Portland Snäck-Cabinett, samt arbetade tillika med Banks på dess verk om Söderhafsväxterna.

En afton, då han var i ett sällskap och om morgonen mått fullkomligt bra, anfölls han af lamhet och dog af slag d. 12 Mars 1782 i Banks hus. Två år förut hade han haft en häftig näsblod, som tycktes vara kritisk; men när hufvudet efter döden öppnades, upptäcktes, att orsaken hade varit ett sprunget blodkärl i hjernan. Han ansågs för en af sin tids störste naturforskare och sörjdes allmänt af vänner och vetenskapsmän. Örtslägtet Solandra och insekten Tortrix Solandrana bevara hans namn. Baronerne Cl. och J. Alströmer låto 1784 i Götheborg slå en minnespenning öfver honom.

Skrifter: Elementa Botanica. Ups. 1756. — Auria infernalis, Vermis, et ab eo concitari solitus morbus, i Nov. Act. Reg. Soc. Scient. Ups. I. 44, 58. — Beskrifning öfver Petrifikater. Lond. 17 . . . — Dessutom smärre afhandlingar uti Vet. Societetens i London Acta.

(Källor: Uppfostrings-Sällsk. Tidn. 1788 sid. 229, 1785 sid. 105. — Sacklén. — Sveriges Sköna Litt. af Wieselgren, Del. IV.) — A — Ö —

SOMMAR, MAGNUS.

Efter studier och utländska resor samt några års mindre tjenster vid Domcapitlet i Strengnäs, blef han 1518 Domprost och, på Gustaf Vasas "befallning", 1522 vald till Biskop. Samtyckte till Vesterås' Recess 1527 och blef först *derefter invigd* 1528. Han beskrifves såsom en lärd och

och allvarsam man, samt var 1531 uppförd på Erkebiskops-förslaget.

Vid Gustaf I:s anträde till regeringen hade han den lyckan att finna alla biskopsstolarna lediga, utom Vexiös, som innehades af den foglige och af ålder försvagade Ingemar, samt Linköpings, som Brask beklädde. Gustaf var således i den högst fördelaktiga belägenheten att kunna med eget pålitligt folk besätta snart sagt alla rikets biskopsstolar; och, såsom Rhyzelius berättar, försummades icke hans "befallning" *). Den ende qvarblifvande af gamla stammen, Brask, fick sådan förplägning, att han heldre valde att hvila sina gamla ben fjerran från det land, hvars alla förhållanden han med så mycken kärlek och uppmärksamhet följt. Man skulle nu tro, att Gustafs biskopar — helst sedan de beskedligt framräckt händerna att bindas i Vesterås — borde befinnas i lugn och stilla undergifvenhet. Hvems felet må ha varit, så inträffade emellertid det egna förhållande, att Gustaf kom i ovänskap med dem alla, liksom med alla sina Cancellerer **). "Ehuru Biskop Magnus vetste skicka sig efter tiden och gå Konungen under ögonen" samt af naturen var from och eftergifvande, fick han dock uppbära flera skrapor af Konungen; och då han 1536 "något obetencksamt theruppå svarade", afsattes han genast och hölls i fängelse, till dess slutligen "af konglig mildhet" (!) tillstånd gafs att "lefva sin öfriga tid på Krokeks kloster." Hans dödsår är okändt.

(Källor: Rhyzelii Episcoposcopia. — Strengnäs Stifts Herdaminne.)

— A — ö —

SOMMELIUS, GUSTAF.

Mindre utmärkt genom snillegåfvor och strängt vetenskapliga studier än genom outtröttlig flit och stora samlaremödor på litteraturhistoriens fält, häfdar dock denne man åt sig med rätta en plats bland förra århundradets lärde. Han var född i Malmö 1726; föräldrarna voro Rådmannen derstädes *Johan Sommelius* och dess hustru *Anna Elis. Hoffinghoff.* Endast fem år gammal förlorade han sin far, men erhöll af sin farbror, Borgmästaren i Lund Gust. Sommelius, som straxt efter faderns död tog honom som eget barn i sitt

*) Äfven Geijer anmärker att "Biskopsstolarna fylldes under hans egen inflytelse."

**) *Huru han processade med* alla sina slägtingar, och *huru han processade synes hos Geijer II. 123.*

hus, en mycket vårdad uppfostran. Vid nio års ålder blef han inskrifven vid Lunds cathedralskola der han ådagalade synnerlig flit och arbetsamhet. Efter sju års förlopp dimitterades han derifrån till Carolinska universitetet, der han isynnerhet idkade linguistiska studier och gjorde en god curs i grekiska och österländska litteraturen under den grundlige Prof. Dr. Johan Engeström, som för ynglingen fattade så mycket vänskap och förtroende, att han valde honom till lärare åt sina tre äldste söner och sände dem under hans ledning till Upsala. Sedan Engeström blifvit Biskop öfver Lunds stift, ville han bestå sönerne en utrikes resa, då vägen först togs till Greifswald, der Sommelius medelst specimenerande förvärfvade sig magisterdiplomet d. 4 Juli 1748. Återkommen till Tyskland, der han besökt åtskilliga universiteter, blef han följande året på särskild recommendation af sin principal, Biskopen, förordnad till Docens i grekiska och österländska språken vid Lunds Akademi. I denna egenskap gaf han flera "collegia privata et privatissima", men förtjensten derpå var dock så liten, att han för bättre utkomst skull sökte ett collegat vid Lunds cathedralskola, hvartill han äfven blef utnämnd d. 13 Mars 1751, utan att dock öfvergifva sin plats vid Akademien. Fem år derefter erhöll han Akademie-adjuncts fullmakt och d. 1 Dec. 1756 utnämndes han till Rector Scholæ i Lund, hvilken befattning han med allvar och nit skötte något öfver tio år eller till d. 7 Apr. 1767, då han blef återflyttad till Akademien såsom dess ordin. Bibliothekarie. Nu syntes han hafva kommit på sin rätta plats, ty att ordna och catalogisera böcker, att samla och redigera manuscripter samt att i ljuset framhafva bortglömda litterära förtjenster, det var S:ii lust. Genom en vidsträckt correspondans och commers med åtskilliga både ut- och utländska bibliognoster lyckades det honom att åt akademiska bibliotheket förskaffa flere "rariteter." Sådana betalte han ofta ganska dyrt, såsom t. ex. fjerde delen af Rudbecks Atlantica med 500 dlr k:mt, hvilken hans synnerlige vän och trägne correspondent, Akad. Cancellers-Sekreteraren Kökeritz åt honom i Stockholm inköpte. Genom K. Resolution af år 1777 blefvo honom och hans efterträdare enahanda lön och förmåner tillerkände, som de öfrige Professorerne. Af correspondencen med Kökeritz, som förvaras inbunden jemte åtskilliga bref till S. från Jak. v. Engeström, Nehrman-Ehrenstråle, M. Falkenberg, J. Langebek m. fl., å Lunds bibliothek, synes det som denna Resolution sutit långt inne och kostat S. mycket. Så-

ar den tidens sed och lärer S. ej hafva sett på styf-
när det gällde att genomdrifva något hos höga veder-
le. Hans ord och önskningar hade mycket att säga
nom Cancellersstyrelsen och bättre upp. S. skall äf-
Akad. Consistorium haft ett stort anseende och en
tid afgjordes der alla förekommande mål i nogaste
nsstämmelse med hans åsigter, hvilka i allmänhet voro
gens och rättvisans. Endast mot nepotismen synes han
a varit tillräckligt på sin vakt.
. var emellertid öfverallt både för sin charakter och
unskaper högt aktad. Hans föreläsningar i Lärdoms-
en voro talrikt besökta och man kan ännu få höra
iga lärjungar utgjuta sig i ymniga loford öfver hans
areskicklighet. Outtröttlig var han i sitt bemödande
gna det allmänna och framför allt i att illustrera bort-
landsmäns minne. Af de 410 disputationer, hvilka
tgifvit, utgöra 79 particulæ hans Lexicon eruditorum
sium, der han med Scanensis förstod alla som stu-
i Lund. Ej blott bland hans egna, utan bland alla i
utgifna disputationer utmärker sig hans *disp. historica*
mplo Cathedrali Lundensi 1755 på 20¾ ark. S.,
å var blott Docens LL. OO. och Collega Sch. i Lund,
llegnat Drottn. Lovisa detta latinska arbete (på sven-
hvilket han företagit på hennes uppmuntran, när hon
örut besökte Lund och då besåg detta tempel. Han
der, att Lund var bland Nordens äldsta städer. En
ent dref starkt med Messenius i hand, att blott de
Upsala, Sigtuna, Skara, Birca (vid Sigtuna) och Stock-
fingo kallas de äldste, enligt ett framför oss lig-
interfolieradt exemplar, som tillhört en af opponen-
Och den opponenten uttryckte en mening, som länge
den allmänna. Likväl har en norsk Professor ej länge-
påstått, att aldrig någon bestridt Syd-Skandinavien
af en äldre odling?! I anseende till följderna af en
tids Vandalism, då, som någon med skäl yttrade, Dom-
n ej längre låg i *Londinum Gothorum* utan *Vandalorum*,
tta arbete ännu värderikare, upptecknande mycket, som
rdes förrän Brunius uppstod att reformera den gamla
dralen, efter en sann idé. På Lunds bibliothek, hvars
Sommelius länge var, har en sednare tillf. Bibliothekarie
handskrifterna kunnat införa en mängd af Sommelii
otryckta skrifter och anteckningar, som dels syntes
rna dit efter hans död, utan att ha blifvit signerade
bibliothekets egendom (förvarade bland oinbundet

tryckgods, som ej lär ansetts förtjena att inbindas), dels träffades i Prof. Lidbecks sterbhus bland de pappersbundtar, hvarpå sterbhuset ej tog vara. Före Lidén har S. skrifvit en Catalogus Disputationum i flera häften, som här förvaras. S:ii anmärkningar vid Rogbergs och Rudas Smålandsbeskrifning, här till finnandes, utgöra förnämligast rättelser i disputationstitlar. Åtskilliga materialier träffas här ock till Skånska Clereciets historia, hvaraf blott tredje delens första stycke trycktes, hvilka materialier, så väl som hans stora samlingar till Lexicon Erud. Scanensium, nu med tacksamhet begagnas af Docenten S. Cavallin, under författandet af ett Lunds stifts Herdaminne. Dessa Sommeliska samlingar utgöra flera band in fol. och in 4:o, utgörande rika urkunder, några från 16:e och en mängd från 17:e och 18:e seklerna, t. ex. en stor samling af personalier i original och i afskrifter öfver prester, samt bref från en ansenlig skara personer, som lemnat upplysningar, hvilka Sommelius af dem begärt. Kanske har intet stift emellertid rikare källor för en Stiftshistoria, än Lunds. Detta bör till Sommelii ära nämnas, fast han ej kom att sjelf begagna dessa källor och vinna äran af många fullbordade skrifter i denna väg. Till och med hans Historia Regiæ Academiæ Gustavo Carolinæ s. Dorpato-Pernaviensis afbröts ofulländad vid dess particula xxiii:ia. Att han sträckte sina forskningar utom Lunds stift äfven i Clerecihistorien, finner man af hans "anmärkningar till Strengnäs stifts Herdaminne" af Aurelius.

Man har trott att S. afbröts i sina litterära forskningar och arbeten genom en frestelse, som förstört många akademiska lärare, — maktbegäret i Consistorium. Han egde stort förtroende hos sina Cancellerer, åtminstone hos Falkenberg, och af de bref, Cancellers-Sekret. Kökeritz tillskref S., hvaraf nära ett fullt qvartband nu finnes på Lunds bibliothek, inser man att S. haft stort inflytande och mycket besvär af den s. k. Akad. Jurisdictionen, fast det troligen så småningom blifvit ett kärt besvär. Kanske utvecklades å ömse sidor mera småslughet, än storartade öfverskådningssätt. Efterträdaren Lidbeck yttrar i Series Præfectorum Bibliothecæ Lundensis, att S. varit "en man af fullkomlig lärdom och utmärkt genom den allrastörsta flit, så att hans minne vid Carolinska Akademien aldrig skall kunna utplånas." Vi böra dervid tillägga, att denna lärdom var gammalmodig och denna flit störst i minutier. Enligt Philos. *Facultetens* i Lund protokoll d. 26 Mars 1768 examinerade *Sommelius* ynglingarne de litteris antediluvianis deque fonti-

ste samlare i vår litteraturhistoria bland
varit lärare vid Lunds Akademi.
1768 med *Gertrud Dorothea Held*, dotter af en
systerdotter af Cancelli-R. Lagerbring, en ener-
na, som sades sträcka sitt finger in i Lunds båda
er. Bland 9 barn märkas: *Sven Gustaf*, f. 1769,
, Bibliothekarie och Lärare vid Carlbergs Krigs-
död; *Johan Reinhold*, f. 1770, Kyrkoherde i Mör-
Elleholm i Bleking, länge innan sin död 1840 o-
tt embetet förestå; *Ebba Charlotta*, f. 1771, ogift,
, utmärkt af sträng gudsfruktan och stor välgören-
, f. 1774, Courtier de navires i Nantes, g. m. en
röken; *Daniel*, f. 1775, Med. Doctor, K. Lifmed.,
och Prov.-Läkare i Örebro län; samt *Beata Sophia*,
g. m. Assessorn G. Svedenborg; hon dog 1839.

Försök till en Grek. Grammatica. Lund 1759. — Skån-
ciets historia III. Om Lärarne vid Academie, Gymnasier
a St. om Lunds Gymnasii och Skolelärare. Lund 1763. —
er att brukas till de Ciceronis epistlar, hvilka M. Junius
under namn af Selectarum epistolarum ex M. T. Ciceonis
bus et aliis voll. III. Lundæ 1772. — Akademiska och
ingar, utg. i Lund 1775. — 110 Disputationsdelar. —
pter till stort antal i Lunds Akad. Bibl.

Lindfors' Reg. Acad. Lund. hist. — Lidbecks Series Præf. Bibl. Lund. —
Præf. Biographier. — Msceptsaml. i Lund. — Enskilda meddelanden.)

P. G. A. & —N.

SONDÉN, PER ADOLF.

Då S. efter att hafva genomgått Linköpings lärove[rk] 1809 blef student i Upsala, träffade han sin cousin, Att[er]bom, sysselsatt med förberedelser till utgifvande af Pho[s]phoros. Den unge studenten, som brann af poetisk håg, lemnade innan kort några bidrag dertill, likasom han sed[er]mera deltog i Poetisk Kalender, Sv. Litt. Tidning, Pol[y]phem, Dahlgrens Opoetiska Kalender m. fl. Mellertid hi[n]drades han hvarken af dessa vittra idrotter, eller af med[el]löshet, eller af fälttåget till Norge, hvaruti han 1814 [s]om conscriberad måste deltaga, att fullfölja sin väg ti[ll] den akademiska Parnassen; han promoverades nemligen 18[..] till Philos. Magister, lät prestviga sig 1817, blef Rector v[id] Johannis kyrkoskola 1818, Pastors-Adjunct i Adolf Fredri[ks] församling 1822, tillika 1823 Amanuens och slutligen 18[..] Notarie vid Stockholms Stads Consistorium, tillika Bataillon[s] Predikant vid Svea Lifgardie 1826. Slutligen 1833 Comm[i]nister i Clara församling. Tillika kallades han 1832 t[ill] Sekreterare i Revisionen öfver Rikets Elementarverk, sed[er]mera till Sekreterare i Samf. pro Fide et Christian. sa[mt] slutligen 1835 till Sekreterare i Presteståndet.

Dessa voro de högsta areställen, hvartill denne flit[ige] arbetare i Vingården hann; med undantag af den sistnäm[nda] befattningen var ingendera särdeles inkomstgifvande, m[en] genom ordentlighet, noggrann hushållning och vinsten [af] sina litterära arbeten, ehuru denna troligen var ganska ring[a,] slog han sig dock nödtorftligen fram genom lifvet. Men [de] många mödor, hvilka näringsomsorgen till en del ålade h[o]nom, uttröttade omsider hans kropp och tyngde på h[ans] annars jemna och glada lynne, så att han under de sedn[a]ren var nog mycket förändrad. En annan motgång trod[des] hafva i någon mån verkat till hans sista sjukdom. H[an] hade efter den för honom så mödosamma riksdagens sl[ut] med omkring 40 meritår, sökt Motala pastorat i sin födel[se]bygd: hans många gynnare och vänner ingåfvo honom [de] bästa förhoppningar. Länge dröjde det, innan saken b[lef] afgjord: — men då detta omsider skedde, såg han sig för[bi]gången. Kort derefter insjuknade S. i en häftig nerffeb[er,] hvaruti han efter icke många dagars sjukdom afled de[n ..] Juni 1837.

Vi hafva blott nämnt en ringa del af S:s litterära ve[rk]samhet, som omfattade flera än ett fält. Redan såsom [stu]dent hade han öfversatt Oehlenschlägers Correggio. Se[dan] ynglingsåren och ynglingsförhoppningarne voro förbi, f[ann] han sjelf att naturen icke kallat honom till skald i hö[gre]

, emedan hon nekat honom ett dertill erforderligt
f fantasi, originalitet och skaparförmåga. Dock äro
f hans stycken visst icke utan äkta poetiska gnistor,
lla utmärkta genom ett rent och vårdadt språk, en
lig versbyggnad, samt genom en varm och ädel känsla.
alster utgaf han samlade i tvenne band 1829, och tog
l afsked af Sånggudinnorna, ehuruväl han sedermera
annan gång nedtog lyran från väggen, såsom då Ut-
af Vinterblommorna påkallade hans poetiska biträde.
röfrigt egnade han all den ledighet, som hans tjenste-
ingar och brödomsorgerna förunnade honom, åt fo-
dets Litteraturhistoria. Här var han helt och hållet
fält: här hade han tillfälle att ådagalägga den nog-
et och samvetsgrannhet, som utmärkte honom så väl
menskliga som hans litterära charakter. Till denna
ing förberedde han sig redan under sin student-tid
forskningar i Palmsköldska samlingarna, hvarpå ock
ademiska specimen *In historiam poeseos Suecanæ Hy-*
ata utgör ett talande prof, emedan detta arbete är
alldeles ovigtig källa för svenska vitterheten. I Up-
digerade han äfven *Fredmans Handskrifter*, samt ut-
dermera en fullständig upplaga af *Bellmans arbeten*,
r ett betydligt företräde genom jemnförelse af va-
och kritisk sorgfällighet framför den samtidigt i Gö-
utgifna, ehuru den sednare är betydligt vackrare än
Sondén besörjda, som utkom på hans svågers förlag.
har han utgifvit *Freses*, *Bergklints* och *Kexels* ar-
Svenska Förlagsföreningens samling. Ej mindre för-
mlade han genom sin omarbetning af *Hammarskölds*
ningar i Svenska Vitterhetens Historia, ett i sitt slag
ligt arbete, men hvars värde i sin första upplaga
minskades genom de många felaktigheterna. S. åtog
fvande af andra upplagan, som fått ett classiskt värde
den otroliga möda S. deråt egnade, i det att han,
möjligt, uppsökte källorna till alla uppgifter, hvilka
efter rättade eller bekräftade: ett besvär, som tro-
ar lika stort, som om han sjelf författat detta arbete.
s möda underlättades dervid af hans föresats, att
amdeles utgifva ett urval af äldre svenska skalders
och otryckta arbeten, på hvilket verk han under
ta femton till tjuge år långsamt beredde sig och för
ändamål han gjorde vidsträckta samlingar och af-
n myckenhet *strödda otryckta stycken*. Högt är att
, *att denna plan genom döden blef* outförd, helst

som hans samlingar förkommit. Tvenne år före sin död ste han till Upsala och uppgjorde med undertecknad pla till detta Biographiska Lexicon, hvaruti han sedan ända sin död förblef en flitig medarbetare. Undertiden hade uppgjort utkast till lefnadsbeskrifningar öfver nästan a svenska författare, hela alphabetet igenom, — således öf ett långt betydligare antal författare, än som enligt pla för detta Lexicon här kan upptagas. Dessa materialier en fullständig svensk Litteraturhistoria blefvo af underte nad af sterbhuset inköpte och förtjena att i offentligt bliothek förvaras.

På sin svärfaders, den hederlige Boktryckar No ströms, uppmaning utgaf han äfven en omarbetning af d bekanta Glosboken, hvilken bok i den nyare pädagogik blifvit försmådd, men dock torde medföra sin goda nyt Äfven utarbetade han svenska anmärkningar till åtskill latinska auctorer, bland hvilka isynnerhet hans Virgilius än lärer flitigt brukas af skolungdomen. Troligen skörda hans svärfader, som förlade dem, deraf god vinst, men h stor nytta mågen hade af sitt arbete, veta vi icke. Lati var dock icke hans hufvudsak; men begagnande de hä subsidier gjorde han, såsom vi tro, dessa auctorer gan brukbara för sitt ändamål.

I den theologiska tidskriften Theophrosyne utgaf ock lefnadsbeskrifningar öfver bröderne Olaus och Laur tius Petri, samt deltog i Stockholms Kyrkotidning. Än vigtigare för kyrkan är hans öfversättning af Luthers skrif i urval, af Theremins predikningar, samt af Klockljuden Strauss. Sina egna predikningar utarbetade han med s fällighet, men egde icke de utförsgåfvor, som hänföra.

Allt detta kunde icke åstadkommas utan en outtrö flit och otrolig verksamhet. Likväl älskade S. sällsk lifvet i goda vänners förtroliga krets, hörde gerna in och skämt, samt skämtade sjelf gerna: hans eget skämt af det godhjertade, trygga, torr-roliga slaget. Efter h flyttning till hufvudstaden umgicks han mest med Hamm sköld, Liwijn, Hedborn, Dahlgren, A. A. Afzelius. S var han vänfast och föröfrigt en af de hederligaste män någonsin kunde känna: tillika ej mindre anspråklös var af alla både älskad och värderad, af ingen afundad. utnämnande till Sekreterare i Presteståndet framför e och jemnförelsevis högt betitlad medsökande var et deles prof på hans embetsbröders aktning, hvilket doc förvånade någon annan än honom sjelf. Så mycket m

...m derföre, att Vitalis utsåg honom såsom ett mål för ...qvickhet och handterade honom bittrare, än någon an... af sina förmente motståndare. Anfallet började med en ...di af en S:s ballad, Pehr Klockare. Erkännas bör dock, ... Vitalis's satir icke var personlig, hvilket jemväl S. med... i sitt af det ädlaste sinne förestafvade svar till sin lit... ...ra angripare. S. har infört både sin ballad och svaret ...sina Samlade Arbeten, der han yttrar, att så skett icke ...r deras poetiska värde, utan för deras litterärhistoriska ...rkvärdighets skull.

Gift d. 14 Juni 1835 med *Charlotta Fredrika*, dotter ... Directeuren och Boktryckaren *H. A. Nordström.*

...rifter: a) Original-arbeten: Poemer i Phosphoros, Poe...isk Kalender, Opoetisk Kalender, Vinterblommor för år 1833; ...Recensioner och Uppsatser i Sv. Litt. Tidn., Polyphem (5:e Saml.), Stockholms Kyrkotidning, m. m. — Olai och Laurentii Petri Lef...ernesbeskrifningar i tidskriften Theophrosyne. Häft. 1—2. — Dikter af P. A. Sondén. Häft. 1—2. Sthm 1829. — Latinskt Vo...abularium. — Minne af Per Kernell, Contractsprost och Kyrkoh. ... Åsbo. Efter förf:s död utgifvet. Linköp. 1842. — b) Öfver...att: Correggio, Sorgespel af Oehlenschläger. Ups. 1812. — Lu...hers Skrifter i urval. 10 band. — Strauss, Klockljuden. — Chri...ti Kors. Predikningar af Theremin. — c) Utgifvit: Cornelius, Sallustius, Virgilius, med sv. Anmärkningar. — P. Kernells Pre...dikningar. — Fredmans Handskrifter. — Bellmans samlade Ar...beten i 6 delar. — Freses, Ol. Bergklints Skrifter, Stagnelii samt ...Kexels arbeten i Sv. Förlagsföreningens Samling.

(Källor: Hammarsköld, Sv. Vitt Historia. — Nekrolog. Sthm 1837.) P.

SOTBERG, ERIK AF.

Född den 16 Maj (g. st.) 1724 i Vadstena. Son af ...dmannen och Handlanden derstädes *Gustaf S.*, i hans ...ra gifte med *Christina Giöthe.* Fadren, som bärstan...de från Dalsland, var son af Capitainen vid Prins Carls ...regimente till fot, Erik S.

Sedan han njutit undervisning i hemmet och i Vadstena ...vialskola, intogs han 1738 på Linköpings gymnasium. Blef ...dent i Upsala 1744, der han måste söka sitt uppehälle ...om enskild undervisning. Under denna tid handledde ... med mycken framgång tvenne Friherrar von Düben, ...nne Grefvar Stenbock, tvenne Friherrar Frisendorff och ...nne Grefvar Hamilton, söner af Fältmarskalken Gustaf ...milton.

År 1750 erhöll S. af Generalmajoren, Gr. A. G. Oxen...erna ett stipendium *på tvenne år för att* uppehålla sig

han biträdde vid samlingarne till dess
con, Glossarium Sviogothicum m. m.
Ihre att granska Junii, Stiernhjelms
öfver Ulphilas: ett arbete, som fordr
dier. Frukten deraf blef *Ulphilas Ill*
4:o, såsom specimina Academica, med
ket gaf anledning till stridigheterna m
gua Cod. Argentei, och med Benedictin
ptura encaustica, m. m., i hvilka den t
deltogo. Härefter blef han Phil. Mag.

Men S. var ej den, som sökte hvi
företog sistnämnde år en granskning a
pergaments-codex af Eddan och Skal
förut hade utgifvit förra delen eller Dä
lade derur Exempla clavis diplomatic
Islandorum compendia scribendi etc., m
senare delen, innefattande Kenninga
Liodsgreinir etc. en fullständig afskrift,
Ihres samlingar, hvarpå han med Con
stöd reste till Köpenhamn för att con
och Observationes med dervarande Is
samlingarne. Men på den tiden vanns
lysning i den gamla isländska skaldek
lade mellertid sina samlingar åt Mallet

S. inkallades 1756, såsom ämnesv
Societeten i Upsala, och erbjöds af Gr
i Antiqu.-Archivum, men undanbad sig
han sedan förgäfves sökte. Fick äfve

S. företog i stället, 1757, att ånyo genomgå Codex
genteus. Han afskref hela originalet och bifogade Ben-
lii latinska öfversättning ur Oxfordska upplagan samt an-
rde i noter sina egna anmärkningar och upplagornas va-
nter, hvarförutan han författade en Index vocum Moeso-
thicarum, i afsigt att utgifva en ny, tillökt och förbättrad
plaga af Ulfilas.

S. gjorde samma år en resa genom vestra Sverige, för-
dd med Riksens Ständers understöd och deras Manufactur-
ntors instruction och promotorial, samt följande året ge-
m östra och södra landskaperna till Danmark, hvaröfver
ernaler med observationer öfver hvarjehanda ekonomiska
ch manufactur-ämnen till fullmäktige inlemnades.

År 1758 presiderade han De multitudine linguarum ci-
tati noxia, hvarpå han blef Eloqu. et Litt. Hum. Docens
Upsala och ämnade der söka sin fortkomst, ehuru hans
ynnare, Biskop Rhyzelius, erbjöd honom befordran i stiftet.

Utnämndes 1761 af Secreta-Utskottet till Lector Mora-
ium et Historiarum vid Cadett-corpsen i Carlskrona, med
miralitets-Collegii fullmakt 1762. Sedermera Riksrådet
rih. Falkengren och Professor Strömer hade föreslagit ho-
om till denna syssla, som han sjelf ej hade sökt. Likväl
köttes den med hans vanliga nit och han uppgaf förslag
ill en förbättrad undervisningsmethod, som af vederbörande
illades med särskild hedrande skrifvelse 1769. Erhöll 1763
illstånd att några år resa utrikes mot afstående af hela lö-
en under tiden. I sällskap med Grosshandlaren Petterssons
on, den sedermera adlade J. A. af Petterssens, genomreste
an Danmark, Tyskland, Elsass, Lothringen, Schweitz, Frank-
rike, England, Holland m. m. Man hade äfven ämnat be-
söka Italien; men denna plan ändrades, af flera orsaker,
och "deribland svenska penningens ringa värde vid 108 mar-
kers curs", samt derigenom att följeslagarens fader afled.
Från Frankrike afsände S. en samling af böcker, estamper
och isynnerhet portraits des hommes illustres m. m., hvil-
ket tillika med fullständig resejournal, samt flera hans pap-
per och tillhörigheter, borttogs af engelska strandröfvare,
som efter kriget ännu svärmade i Canalen.

Efter hemkomsten kallades han 1765 till informator för
Prinsessan Sophia Albertina efter afl. Assessor Prael, samt
erhöll Assessors charakter och 2000 dlr s:mt lön, liksom
företrädaren. Men som han "kände sig föga hogad och min-
dre skicklig till hofuppvaktning", förbehöll han sig att blifva
bibehållen vid Lectors-beställningen, hvilket, likväl först efter

remiss till R. Ständer, beviljades på så sätt, att en vicarie antogs mot **hela** lönens åtnjutande, enligt Ständernas föreskrift *). Erhöll 1768 Lagmans fullmakt, sedan han äfven under Beylons opasslighet och frånvaro varit Drottningens Lecteur samt arbetat med Bibliotheket och Cabinetterna på Drottningholm **).

På Secreta-Utskottets tillstyrkande 1770 måste tikväl S. afstå från Lectors-befattningen i Carlskrona, hvaremot han fick försäkran om sin innehafvande hoflön, på anslagen stat, till dess han vunne annan befordran.

Efter Konungens död 1771 var S. bland de få, som de fyra första månaderna efter dödsfallet hade företräde hos Enkedrottningen och "tillbragte flera timmar dagligen i samtal och betraktelser öfver ämnen, som troddes vara tjenliga att lätta och sprida hennes obeskrifliga sorg."

Började och fortsatte följande året med Enkedrottningen, under hennes vistelse i Berlin, en oafbruten correspondance och communication af hvad isynnerhet genom trycket här hemma kungjordes vid revolutions-riksdagen, och det med Konungens vetskap och ofta under hans egen recommendation, samt alltid med Cancelli-Collegii remiss till postcontoret.

S. samlade ock samt utsände åtskilliga, i sednare åren tryckta, handlingar, rörande förnämligast Carl XI:s tidehvarf, hvaröfver Enkedrottningen anmodade Prof. Veguelin i Berlin att författa en afhandling. Samma uppdrag hade hon, jemte ett dylikt förråd af acter, kort förut gifvit Roubiere i Paris.

Under Enkedrottningens och Prinsessans frånvaro uppvaktade S. nästan dagligen Hertig Fredrik Adolf, som alltid hyste mycket förtroende för S.

Adlades vid kröningen d. 29 Maj 1772, och kallades *af Sotberg* enligt Konungens egen föreskrift ***), hvilken vid detta tillfälle dessutom endast adlade Prins Carls informator, Apelblad, och Statscommissarien Virell (Lagerstråle).

Utnämndes 1773 till Ledamot och Sekreterare i Vitterhets-Akademien, som alltsedan politiska stämplingarne 1756 varit tillsluten, men nu ånyo öppnades och förstärktes med

---

*) Apelblad, hvilken såsom Akad. Adjunct i Upsala blifvit kallad till brodrens, Hertig Carls, informator, måste begära afsked från sin akademiska befattning, för att kunna emottaga hofvets kallelse.

**) Om dessa göromål yttrar han sig flerestädes i bref till J. H. Lidén. Se Lidénska brefsamlingen på Upsala Bibliothek.

***) Sjelf hade han ämnat kalla sig *Götherhielm*.

nya ledamöter. Han inrättade och höll en fullständig dagbok öfver allt hvad i Akademien föreföll, isynnerhet vid dess allmänna sammankomster, då täflingsämnen borde uppgifvas samt insända prisskrifter granskas och bedömas. Huru i Akademiens äldre tid i detta afseende varit brukligt, känner man endast af Del. I utaf Handlingarne.

Entledigades 1775 från Prinsessans undervisning och ämnade då afgå från hofvet samt anhöll hos Konungen om sina innehafda förmåners åtnjutande enligt löfte och häfd; men Enkedrottningen och Prinsessan läto märka, att han "vid deras lectur och particuliera societet ännu icke var onödig och mistelig", i anledning hvaraf Konungen "lät ansökningen bero vid förra orubbade författningar" samt försäkrade S. om sin nåd.

Anmälte sig 1778 till den lediga Antiqvitets-Archivariisysslan, hvartill då nyligen afledne Cancelli-Rådet Berch redan några år förut ansett honom passande och "äfven någon gång gifvit honom anledning att förvärfva sig claves." Någon tid hade ock S., isynnerhet under Berchs sista och långsamma sjukdom, varit anmodad att föreslå deviser och inscriptioner till erfordrade allmänna och enskilda skådepenningar och minnesvårdar. Men Adlerbeth utnämndes härtill och Sotberg fick Cancelli-Råds fullmakt och kort derefter Nordstjernan.

Hans omständigheter, säger Rosenstein, "tillläto honom icke att träda i gifte." "Om han derigenom saknade den smickrande utsigten att blifva stamfader för en ätt, undslapp han en under aftagande seder kanske billig fruktan att lemna sitt namn åt ovärdige efterkommande, som, utan egne, skulle kunna försöka att begagna sig af hans förtjenster."

Ganska märklig är den uppgift, Gahm meddelar efter S:s muntliga berättelse, att nemligen åtskilliga gamla svenska böcker och handlingar, som S. förut sett i Antiqu.-Archivet i Stockholm, sedermera vid hans resa genom Danmark befunnos i Köpenhamn. Langebeks vän, den förtjente N. R. Broeman, hade måhända öfversändt dem till L. Men huruvida numera L:s recipisse på dem kan uppletas, är väl högst problematiskt.

S:s ordentliga lefnadssätt tycktes lofva en hög ålder; men vid jultiden 1781 angreps han af en sjukdom, "hvars svåra beskaffenhet hotade med en bedröflig utgång." Han afled d. 30 Dec. 1781. Hans vapen krossades af N. v. Rosenstein; men det var förfärdigadt både så tungt och så starkt, att, då R. först upplyftade det, var han nära att taga öfverbalansen öfver kistan, och vid andra försöket till krossning blef det nästan oskadadt.

Den 29 Dec. om morgonen hade den bekante Badin*) kommit till d. v. Hofpredikanten O. Wallqvist med underrättelsen, att S. var öfvergifven af läkarne och önskade communicera samt anhöll, att W. ville tjenstgöra härvid och "gifva sig god tid, ty S. hade mycket att tala vid W." På Gahms begäran har W. derom uppsatt berättelse, som finnes i Gahmska samlingarne. Vi upptaga den för att visa, att äfven under det s. k. lättsinnighetens tidehvarf och i Gustaf III:s hof verkligt lärde män ej böjdes af tidsandan. "Jag fann den sjuke", säger W., "mycket svag och beklagade hans omständigheter; hvarpå han tackade mig för min ankomst och förklarade, att han vid detta tillfälle derföre egentligen begärt min presterliga tjenst, emedan han säkert visste, att jag uppriktigt älskade honom. Han bad mig derpå nu icke anse sig för något annat, än för hvad han sjelf ansåge sig: en olycklig syndare, som behöfde och begärde Guds förlåtelse och nåd. Då jag försäkrat mig häruti så mycket heldre göra honom till viljes, som det vore min öppna skyldighet, begynte jag tala med honom om dödens vigt och påföljder, — hvad liten rätt vi alle syndare hafva till Guds kärlek, huru förskräckligt det är att vara eller blifva den förutan, huru glädjefullt att af dess åtnjutande här i tiden hafva en verklig förkänsla o. s. v. Han svarade med redighet och rörelse öfver alla dessa ämnen och tillade, att han, till bevis för mig, huru litet han tyckte om och uppriktigt ångrade allt ondt han gjort i verlden, äfven ville med mig communicera några fel, som isynnerhet lågo honom på hjertat. Jag påminte, att en sådan bekännelse för min skull icke vore angelägen; men om den lättade hans sinne och faciliterade mig i min tjenst hos honom, kunde han den göra. Han berättade mig derpå ett och annat i sitt lefverne, som vittnade om hans ömma invärtes rörelse och stadgade mig i den tanken, att menniskan frisk och menniskan sjuk icke är densamma, och att alla synder äro stora, när vi skola dö. I de bevekligaste termer föreställde jag honom, huru han för Jesu skull lätt kunde blifva skild vid alla brott och straff, som honom besvärade, och i försoningsblodets kraft vid nådastolen få förlåtelse, som han så mycket behöfde. — Det föll mig in att fråga, om han emot dessa christendomens hufvudsanningar vore besvärad af några tvifvelsmål, som ville minska hans glädje, förnöjelse

*) "En infödd morian och en fullkomlig hofnarr hos Lovisa Ulrika", *anmärker* Gahm.

försigt; hvartill han svarade med mycken teckning af
änsla i följande ord: "af alla välgerningar, Gud gjort
ifvet, räknar jag vara den största, att jag, under de
ledningar, jag haft till misstroende och tvifvelsmål,
alltid blifvit bibehållen vid det enfaldiga i den christ-
sbekännelsen. Detta har tillförene gjort mig många
tunder, och detta förutan, ser jag tydligen, att jag
så nöjdt kunde vänta, eller så väl genomgå doden,
g nu genom Guds nåd gör." — Vi fortforo ännu en
und att tala öfver dessa vackra och tröstefulla äm-
lls jag, på hans begäran, communicerade honom efter
t skriftermål öfver Davids Ps. 73: 28. — Han blef
are och hade svårt att tala, hvarföre jag icke länge
rrättningen blef qvar, utan tog afsked, dervid vi å
idor voro på det ömmaste rörde. Efter begäran in-
g mig kl. 12 följande dagen, då han alltsedan mid-
varit mållös och dödsarbetet med starka slagrycknin-
lan begynt, hvaraf han kl. 1 dog till allas saknad,
rmare känt honom, till upplysning, och, jag vill
rättelse för dem, som voro uppmärksamme, om han
dö som philosoph eller christen. Han förenade
lelarne in i sjelfva dödsstunden."

er: Ulphilas Illustratus. P. I. 1752, P. II. 1755. (På
arbete nedlades en otrolig möda, för att tillbörligen granska
l-codex, och blefvo genom hans åtgärd många lacuner fyllda
n ännu större mängd af misstag och felaktiga läsningar rät-
som finnas i Stiernhielms, Junii och Benzelii tryckta edi-
. Önskligt hade varit, att S. fått befattning med den af
lad i Wolfenbüttel funna codex rescriptus af Romarbrefvet,
en i Gothiskan föga kunnige Knittel felaktigt utgaf, till stor
på de vackra stilarne, som hertigen på sin bekostnad lät
. — Andra Akad. Disputationer (se ofvan). — Begängelse
lå Dalin och Klingenstierna lades i hög tillsamman på Lofön.
1769. (Är ytterst rar. Finnes i Gahms Saml.). — Om
brefvet på Moeso-Gothiska. (I Sv. Mercurius Febr. 1759).
n Svenska Språket. (I Del. 2 af Vitt. Akad. Handl.). —
, Tragedie. Öfvers. 1773. (Enskildt belönad af Konungen).
t. afhandling om Moeso-Gothiskan. (I Stockholms Lärda
1774). — Tillämnad och i mscpt färdig ny upplaga af Co-
rgenteus (se ofvan). — Rese-Dagbok 1757, 1758 (se ofv.).
l öfver Bereh. (I Del. 3 af Vitt. Akad. Handl.). — Om
erget. (I Collect. Gjörw.). — Monumentum Björnståhlianum.
rda Tidn. De båda sistnämnda äro underhaltiga).

er: Gahms Saml. — Rosenstein, Tal då vapnet krossades. — Densammes
Vitt. Akad. Handl.)

— A — Ö —

SPALDENCREUTZ, JOHAN ADOLF.

Gustaf Spaldencreutz, ättens stamfader, föddes d. 28 Sept. 1709 i Norrköping. Fadren var Brukspatron *Georg Spalding*, boende på Gusums mässingsbruk, räknande som stamfader Gouverneuren Jakob Spalding till Grain Asly i Skottland. G. Spalding adlades 1756 (№ 1986), som en Häradshöfding, hvilken 1741 hade fört protokollet i Riksens Ständers Secreta-Deputation. Lagman 1763. Död i Stockholm d. 11 Dec. 1778. Gift med Aleta Adelsvärd, den under frihetstidens riksdagar till så stor rikedom uppkomne Baron Joh. Adelsvärds syster. Deras enda son *Joh. Adolf Spaldencreutz* vann ännu större namnkunnighet än fadren på riksdagsbanan. Han var född d. 17 Juni 1747; redan vid 10 års ålder fann honom Doct. Sivers "ganska qvick", när han i Doctorns sällskap gjorde antiqvariska excursioner och var den som fann de gröna glasperlorna, som äro afritade i Sv. Bibl. 2 D. sid. 329, i en grafhög i Tryserums socken. Blef Auscultant i Götha Hofrätt 1765, E. O. Cancellist i Just.-Revisionen 1768, Cancellist i Just.-Cancellers-Exped. 1770. Prot.-Sekret. i General-Auditeurs-Exped. 1773. Adjungerades som Ledamot af Götha Hofrätt 1774. Lagman i Östergöthland 1775. Banco-Revisor 1788. Död d. 21 Dec. 1794. Gift med C. Jul. Silfverschöld, dotter af Presid. i Götha Hofrätt C. N. O. Frih. Arv. S. och U. M. v. Seth. Sonen *Arvid Joh. Sp.* har ett namn i Vitterhetshistorien. Född d. 31 Aug. 1782, dog han som Kammarherre på Ryningsholm vid Ekesjö d. 27 Mars 1828. Han tryckte på ett litet handtryckeri små upplagor af derföre ganska sällsynta skrifter. Svärmarinnan, original-roman, tryckt på Rydingsnäs 1800, 16:o; Kärleksdrottningen eller de svarta systrarna; fragment af en besynnerlig historia af Fr. Schiller. Öfversättn. ib. 1800, 16:o. Tidningsskrift för mina Vänner 1 D. ib. 1805. 50 numror, hvardera 2 blad, 16:o. 2 D. ib. 1806, 5 häften, 16:o. Lotterivinsten af G. W. K. Starke. Öfversättn. 1805, 16:o. Den genom ärans förlust brottslige. Sann historia af Schiller, öfversättn. 1806, 16:o.

Lagman *Johan Adolf Sp.* har ej, som sonen, genom sin besynnerlighet blifvit namnkunnig. Han var, enligt Grefve A. L. Hamilton, Riddarhusets bäste talare 1788—89, och egde tillika så mycken kunskap i en person, som 100 af motpartiet. Kallas utmärkt hufvud och eldig talare af andra. Han insattes i det Secreta utskott, som genom de ad-

liga ledamöternas enighet, patriotism och högst raffinerade politik, lika fogligt, som Riddarhuset varit stormande, frälste beskattningsrätten och adelns heder, kanske hufvuden, om laglig räfst egt rum. Deras foglighet "bedrog monarchen med all hans slughet." Derinom satte *Ad. Hamilton*, "hvilken vid det svenska hofvet utmärkt sig med en satyrisk anda och sett de flesta Europeiska större hofven, tolkande sanningen med den sälta, som tillhörde dess lynne och den lätthet, som sällan ernås utan i stora verldens umgängessätt." Kongl. Sekret, Baron *Mannerheim*, ej mångordig i sina tal, men djuptänkt och epigrammatisk, kallad af Konungen för rakknif; Öfversten, Baron *Lantingshausen* och Majoren, Baron *Silfverskjöld*, talande ärans språk, som uppdagade hjertats doldaste tankar, Baron *Rappe*, rörande i sin framställning och mäktig som Orpheus att beveka ehuru ej omskapa vilddjuren: desse understödde af General *v. Hermansson*, Major *Didron*, Kammarh. *Bergenskjöld*, ÖfversteLieut. *Ehrenborg*, Lieuten. *Bärnhjelm* och Cancelli-rådet *Ferrner*. Här bildades Riksgälds-Contoret, för att undanrödja, så mycket ske kunde, Konungen från all befattning med folkets mynt; men svårt att der så ordna, att ej committerade fingo för mycken makt eller för litet ansvar. Det var en tid då, för att få ordet "efter regeringslagarne" in uti instructionen, det behöfdes att Silfverskjöld skref dessa, som Lagerheim ej dristade med egen hand tillägga, och att de passerade Konungens och rojalisternas uppmärksamhet genom det att vid deras uppläsning Hamilton gaf sig till att hosta så hårdt, att alla måste se på honom. Då Liljehorn försäkrat, att han vid sitt hufvuds förlust ej vågade proponera bevillningen på annat än obestämd tid, uppträdde Sp. bevisande, "med sin vanliga eld och styrka", illusionen af folkets sjelfbeskattning under det Konungen ensam egde rätt att sammankalla Ständerna, i fall ej tid bestämdes. Då Konungen sedan d. 27 Apr. infann sig sjelf på Riddarhuset, under det 10,000 menniskor, beväpnade och obeväpnade, anses af Hamilton ha stått på Riddarhustorget och deromkring (bland dessa Hertig Fredrik med sitt anhang, färdigt att hjelpa adeln), de flesta rusige efter fri traktering på stadens krogar, skrålande om blod, förgäfves tystade af *Samuel Rosenstein*, som öppnade fönstret och med gäll stämma ropade: "tyst pack! han talar sjelf" — då upptog Lagman Sp. Konungens argumenter och vederlade dem med klarhet och lugn kraft, ådagaläggande att allmänna crediten ovillkorligen skulle mer ökas än minskas af en på bestämd

än obestämd tid åtagen bevillning. Men olyckligtvis, säger Hamilton, talade han ej först, utan den det parlamentariska språket mindre mäktige Öfverste Wachtmeister.

I de tryckta protokollerna förekomma många vigtiga yttranden af Sp—z. Sannolikt var *Arv. Johan Sp—s* hans son. Född 1782. Ingick i hoftjenst och blef Kammarherre. Dog d. 30 Mars 1828. Han räknades ock till talare på Riddarhuset, då der efter 1809 bildade sig en Opposition mot Ministèren, vid sidan af Corf. Staël v. Holstein, "den nya Constitutionella Oppositionens fader." 1812 blef han ofta föremål för de Ministerielles missbelåtna anteckningar. 1815 var det han som begärde den särskilda deputationen af Adeln till Regeringen, med yttrande af hopp att de vid nästa riksdag måtte få tacka för välgörande åtgärder i landets invertes styrelse. (Se Corf. St. v. H—ns biogr. här nedanför).

(Källor: Hamiltons Anteckningar. — Låstboms Höfd.Minne. — Odeneraeia, Götha Hofrätts Hist. — Adl. Matrikeln af Rehbinder. — Sv. Vitterh. af Hammarsköld och Sondén.

—N.

SPARRE.

Som denna ätt är kanske för vidlyftigt behandlad, anse vi oss böra lemna här en öfversigt af innehållet:

a. *Ätten 1200—1600.*

Med geneal. tabell, upptagande 79 namn, hvaribland 33 RiksRåders, inberäknade en Erkebiskop och en Biskop. Korta upplysningar om flera. Biographien № 1 *Lars Siggesson*, RiksMarsk.

b. *Sparre till Rossvik och Roma.*

№ 2. *Sparre, Göran*, Råd och Amiral.
Med upplysn. om hans ätt, deribland ett R.R.

№ 3. *Sparre, Bengt Erland Franc*, Grefve, Presid.

c. *Sparre till Sundby.*

№ 4. *Sparre, Erik Larsson*, RiksCanceller.

d. *Sparre till Bergqvara.*

№ 5. *Sparre, Johan Larsson*, Hofmästare.

e. *Friherrar Sparre till Kronoberg.*

Med geneal. tabell, upptagande 31 personer, hvilkas biographier sedan följa, jemte några andra namn; 12 R.Råders, deribland äfven friherrarnes i grefligt stånd försatte ättlingar.

e. 1) *Joh. Sparres gren.*

№ 6. *Sparre, Joh.*, RiksRåd.

e. 2) *Lars Sparres gren.*

№ 7. *Sparre*, *Lars*, R.R.
№ 8. — , *Svante*, Landtmarskalk, Landsh.
№ 9. — , *Erik*, R.R.
№ 10. — , *Gustaf*, R.R.
№ 11. — , *Carl*, General.
№ 12. — , *Thure*, Öfv.Lieut.
№ 13. — , *Carl Gustaf*, R.R.
№ 14. — , *Pehr*, Rikstygmästare.

e. 3) *Pehr Sparres gren med hans franska grefliga ätt.*

№ 15. *Sparre*, *Pehr*, R.R.
№ 16. — , *Pehr*, R.R.

e. 4) *Thure Sparres gren.*

№ 17. *Sparre*, *Thure*, R.R.

e. 5) *Carl Sparres gren.*

№ 18. *Sparre*, *Carl*, Ståthållare.
№ 19. — , *Axel*, R.R., Öfverståth.
№ 20. — , *Knut.*
№ 21. — , *Sixten*, General.
№ 22. — , *Henr. Georg*, Capitaine.
№ 23. — , *Carl*, R.R., Öfverståth.
№ 23, a. — , *Conrad*, Öfverste.
№ 24. — , *Gustaf Adolph*, Amiral.

f. *Grefve Sparre till Brokind.*

№ 25. *Sparre*, *Axel*, Fältmarskalk.

g. *Grefvar Sparre till Sundby.*

№ 26. *Sparre*, *Erik*, R.R.
№ 27. — , *Axel Wrede*, Öfverståth.

h. *Grefvar Sparre till Söfdeborg.*

№ 28. *Sparre*, *Clas*, R.R.
№ 29. — , *Pehr Georg.*
№ 30. — , *Gustaf Adolph.*
№ 31. — , *Johan*, GeneralLieut.
№ 32. — , *Fredrik*, HofIntendent.

i. *Grefliga ätten N:o 111.*

№ 33. *Sparre*, *Fredrik*, RiksCanceller.

Då i våra i allt rikare mått utkommande historiska handlingar Sparrar till så stort antal nämnas, har Red. trott att en fullständigare öfversigt af ätten skall gagna den, som ej vill förblanda olika personer under bemödandet att fatta en tids "ställningar och förhållanden."

SPARRE.

a. Ätten 1200—1600.

1. *Sixten*, Sixtensson till Tofta 1200—20.

2 Knut. 3 *Nils*.

4 Håkan. 5 Gustaf. 6 Birger. 7 Lars. 8 *Sixten*. 9 *Ambjörn*.

10 *Arnvid*. 11 Fader. 12 *Gustaf*. 13 *Åbjörn*. 14 Lars.

15 *Gustaf*. 16 *Gisle*. 17 *Carl*. 18 *Gustaf*. 19 Sven. 20 Bengt. 21 Birger. 22 Knut. 23 Erik. 24 Knut. 25 Nanne. 26 *Nils*. 27 *Lars*. 28 Ulf. 29 Bengt. 30 Gustaf. 31 *Henning*. E. B.

32 *Magnus*. 33 *Johan*. 34 *A:vid*. 35 *Matts*. 36 *Ulf*. 37 *Nils*. 38 Lars. 39 Gustaf. 40 Ambjörn. 41 *Carl*. 42 *Birger*.

43 *Fader*. 44 *Sigge*. B. 45 Gustaf. 46 Birger. 47 Bengt. 48 Nils. 49 Lars. 50 Matts. 51 Gustaf. 52 *Knut*.

53 *Nils*. 54 *Bengt*. 55 *Nils*. ? 56 Ambjörn. 57 Sigge.

58 Fader. 59 Ulf. 60 Mauritz. 61 Gustaf. 62 *Knut*. 63 Fader. 64 Axel. 65 Erik. 55 a. *Knut Nilsson*. 66 *Lars*.

67 Bengt. 68 Erik. 69 Knut. 70 *Sigge*. 71 Peder.

72 *Lars*, n. 1. 73 Göran.

Vi ha här blott upptagit Sixten Sixtenssons kände [illegible]saliga afkomlingar, räknade till blodbadet i Linkö[illegible]ing 1600 *).

1. *Sixten* till Tofta räknas bland Riksråden. Skälen, [illegible]förda i Ny Smålands-beskrifn. 2 D., torde vara öfverväg[illegible]ande för antagandet, att hans *Tofta* är det *sedan Stenboc*[illegible]*kiska Toftaholm* i Finveden vid Vidöstern. En nyare kritik [illegible]kall alltmera spåra den naturliga utbredningen *från södern* [illegible]*Mälaren* af i bildning öfverlägsna slägter, i stället för [illegible]n förra hypothesen, att Mälarens stränder först bebotts [illegible]ch att derifrån utbredt sig den tidens cultur i Skandina[illegible]vien. Både under sten- och koppar-åldern ha dock oveder[illegible]ligen funnits i hyfsning stigande inbyggare af södra Sve[illegible]rige, förrän under jernåldern folk med någon cultur låta [illegible]pårа sig vid Mälarstränderna. Det som var naturligast har [illegible]ligen visat sig vetenskapligast.

Vid Sven Grathes eröfring af Finveden 1152—57, då [illegible] Tredingskans i Danmark hade sitt rike på vår halfö, [illegible] man finna rimligt, att danska ädlingar fingo slotten [illegible] anförtrodda, hvarigenom egendomsköp och slägtförbin[illegible]delser med förutvarande adliga slägter i Finveden lätt kun[illegible] uppstå. En Smålands Lagman med *Bjelke-vapnet* visar [illegible] snart, likt det en ansedd skånsk gren af Hviderne re[illegible] länge förut fört. Och ätten med *Sparre-vapnet*, likt [illegible] äldre danska, är vid år 1200 bofast i Finveden. Sixtens [illegible] Nils, som gifte sig med svenske Kon. Erik X:s dotter [illegible]ch danske Kon. Waldemars dotterdotter, behöfde väl för [illegible]detta parti äldre anor, än dem han kan upptäckas ha i [illegible]Sverige **). *Sigsten* — månne ej sammandraget af Sigor[illegible]sten? — synes i Danmark ha varit sammandraget till *Stig*. [illegible] *Peder Stigson* eller Peder Sigstensson (Sparre) var en[illegible]ligt Rådslängden III. 236 R.R.R. 1354—58, sannolikt den, [illegible]som kallas *Stigolus Peter* i en urkund hos Sartorius (d. [illegible]. II. 2: 377).

---

*) Anm. De 33 med cursif tryckta namnen äro Riksråders, [illegible]bland en Erkebiskops och en Biskops; säkerligen ha dock långt [illegible]ra tillhört Rådet lika mycket som desse, ehuru man ej så säkert [illegible]tt sig kunna dit räkna dem.

**) En vestphalisk Sparreslägt anser *Toftaslägten* för en yngre [illegible]. Se Björnståhls Resa IV. 134. Bj. träffade nemligen i Oppen[illegible]heim en Baron Sparre som yttrade, att den svenska Sparreslägten [illegible]fordomtima burit namn af Tofta och han trodde den vara en yngre fa[illegible]milj. Gissningen om namnets ursprung, *som der* upprepas efter S. [illegible] Riddaren *Sparre, behöfver ingen vederläggning.*

2. *Knut Sixtenssons* ättlingar med döttrar utgöra och med Knut Knutsson, som lefde vid 1550, 58 perso på en i De la Gardieska Samlingarne förvarad genealog tabell, uppgjord vid 1730 med goda källor.

3. *Nils Sixtenssons* ättlingar med döttrar utgöra och med Erik Larsson, halshuggen 1600 och Joh. Lars halshuggen 1599, på ofvannämnde tabell 52 personer. *Sixtensson* till Tofta var R.R., Lagman i Tiunda 1222— Gift med svenska konungadottern Märta Eriksdotter.

4. *Håkan Knutsson* begrofs i Vadstena 1306. 7. *L* begrofs i Vårfruberga kloster.

8. *Sixten Nilsson*, R.R. 1260—95. Gift med Ing Ambjörnsdotter, som lefde enka 1300. Hennes fader e Owaxtorp, nuvarande Wåxtorp, der Ed ligger vid Vidösl i Finveden. Hon förde ett vapen (en sparre med två ro ofvan, en ros nedanom sparren), som nära liknar de sk ska Rosensparrarnes till Skarhult. Vid samma tid eg Owaxtorp af en Tubbe. Torbern var i det seklet ett sensparrenamn. Sparrarne till Hellekis förde ännu in i seklet en sparre med två rosor ofvan, en ros under spar

9. *Ambjörn Nilsson* kallas Riksdrotz 1286. Död 1 Rådslängden II. 50.

10. *Arnvid Gustafsson* till Wik, R.R.R. 1308— Rådslängd. III. 88. Gift med 1. Elin (Sture), 2. Ram Israelsdotter (And). På Ramborgs graf låg en kopparh Åkers kyrka i Upland, hvilken framfördes till K. Gust då klockor samlades för riksgälds betalning. Der stod latin): *Jag Ramborg till Wik, som här ligger, ber d Välborenhet af allt upplyst folk, att det ej må tillåtas gon att borttaga denna kopparhäll, som är lagd öfver Om likväl någon röfvar mig död, hämnes Gud. Bedjen mig!* Då K. Gustaf läsit detta, sade han: *tager och gi fru Ramborg sin häll igen.* Hon hade byggt Åkers k och Wik hus, ett bredt torn med elfva våningar.

11. *Fader Birgersson* 1334. 12. *Gustaf Birgers* K. Magni man och Råd 1349.

13. *Abjörn* eller *Ambjörn Sixtensson* till Tofta, S stad och Ängsö, R.R.R. 1295, 1302. Hertig Eriks D 1309. † 1310. Gift med 1. ..... 2. N. N. dotter af N Benedictsson (Oxenstierna) af Langsrum. 3. Ingebo dotter af Ulf Carlsson (Ulf), K. Birgers fränka, s kallade Torkel Knutsson *cognatus.*

14. *Lars Ambjörnsson*, gift med Ragnild; äfv Iliana (enligt en annan uppgift), dotter af Haqu

-ill var *Henning*, Erkebiskopens moder. Dottren *Adel-*
var Matts Kettilmundssons sonhustru.

15. *Gustaf Arnvidsson.* Se 18. 16. *Gisle*, skrifver sig
-sson, såsom född i första giftet af Elin (Sture). Hans
under Drottn. Blancas testamente är ännu till. Var
1345—46. I hans sigill i Peringsk. Charact. fol. 170
-ma något som liknar tre hjertan, troligen rosor på
-ren. Han var g. m. 1. Margar. Ambjörnsdotter (Sparre),
Brita, dotter af Knut Jonsson. 17. *Carl Elineson*, sam-
-dren, Advocat. Calmariæ, Kon. Birgers Råd. Rådsl. III.
I en urkund hos Sartorius (d. D. H.) kallas han Carol.
-sson. Systrarna *Ramfrid*, gift med Israel Birgersson,
Kerstin, gift med Håkan Magnusson, må ock nämnas.
Gustaf Arnvidsson till Wik, sannolikt densamme som
15. Född af Ramborg. Lagman i Södermanland 1351.
-not i en Kongl. Nämnd 1346. Gaf 1354 morgongåfva
Christina Pedersdotter (№ 21) i Skokloster. Peringsk.
Rådsl. III. № 237. 19. *Sven* och 20. *Bengt* lära varit
till *Ulf Fadersson* (Sparre), R.R.R. Saknas i Råds-
-den af Uggla, men införas i Tibells Riddarelängd för
21. *Birger Gustafsson* till Fyllingerum lefde 1364—
22. *Knut* 1349. 23. *Erik Abiornsson* dog 1349.
Knut till Kinhesterum. Dog 1312. 25. *Nanne*, Ridd.
1—94. Gift med 1. Gunna, Gust. Thuresson (Stures)
2. Ida, hvilken som hans enka blef gift med Tubbe
-sson. № 23—25 hade en syster *Christina*, som blef
med en Johan Alssarsson (tre liljor). Sannolikt har
Christinæson, som sätter ett sigill med Sparre-vapnet
Drottn. Blancas testamente, varit en deras son, som
-git mödernenamn och vapen under en tid, då Sparrarne
så stort anseende; möjligen har han såsom mödernearf
ett gods, som haft Sparren som märke, hvaraf billig-
ökades *). Dessa barnen voro Abiorn Sixtenssons
i första giftet. I andra giftet med en Oxenstierna af
-gerum föddes 25. *Nanne Abiornsson*; hade två döttrar:
gift med Tubbe Eriksson (Tott); dog 1392. *Karin*,
med Ubbe Mattsson till Winsetorp, den stora Winse-
-ps-slägtens stammoder.

---

*) Han kallas Riksföreståndare 1344 samt Konungens Officialis
-ralis (Högste Ombudsman), under Konungens frånvaro i Norge.
Drots i Norge. I en urkund hos Sartorius (d. D. H. 2. sid.
är han den ende, som blott är väpnare. Lagm. i Uplan 1365,
-m stupade vid Tillinge kyrka.

utan söner, länge gått och gällt
Sparrar och Oxenstiernor. Se häro
detta Lexicon.

27. *Lars Abiornsson* (i andra
1317. Gift med en Ragnild.

28. *Ulf Abiornsson* (född i
Lagman i Tio härader. R.R.R. 13
III. № 161. Han höll sin son *Car*
№ 41. Om Ulf Abiornsson yttrar
hans själ stiga upp mot himmelen
stjerna. Han var gift med 1. Chr
Kettilormsson. 2. Margaretha, dott
des syster till Jarlen på Orkenöarn
son var Ordf. bland Revisores Leg
i Jönköping 1318 (De la Gard. Arcl

29. *Bengt Abiornsson* dog 13
Deras samsyster *Ingeborg* förde t
gift med Mäster Herman till Kafleb

31. *Henning Larsson*, Dompro
1341. Död på Arnö 1351. Invig
och döpte der Finnar och Lappar.
gistrum Ecclesiæ Upsaliensis, som
uppbar han af stiftet 1097 ½ mark
på marken och 2 lod på riksdalern
sam för Skånes inlösen. Begrafven
Magnus Erngislesson (Sparre),

atts *Gustafsson* satte tre rosor i sin Sparre och
der för de Svenska Rosensparrarne till Hellikis.
№ 380. Gift med Brita Månsdotter. Han dog
ns syster *Märeta* var gift med Folke Nilsson.
tafssons son *Gustaf Mattsson*, hvars son *Lage* till
h Torstorp var R.R. 1450. En *Karin Mattsdotter*
ensparre, gift med Jöns Bengtsson (Lejonansigte).
allas i Stureska tabellerna Rosensparre af Holbo-
ton personer upptagas bland Märta Andersdotters
var gift med Clas Bjelkenstjerna.
Ulf Bengtsson till Hjulstad och Lagmansö. R.R.R.
416. Rådsl. III. № 376. Gift med Karin Måns-
orse), som sedan blef gift med Ficke v. Witzen.
Nils Birgersson till Fyllingerum. Decanus i Streng-

Lars och 39. *Gustaf* Knutssöner hade systern *Chri-*
t med Giurder Thorstensson (Oxenstierna) 1538—
e Bd. s. 253).
fbiorn Larsson lefde 1330.
Carl Ulfsson till Tofta. Artium Liberalium Magi-
is. R.R.R. Kallas Marsk, äfven Drotz. Utfärda-
ref (De la Gard. Arch. III. 68). Utan tvifvel den-
om Ericus Olai kallar *Carolus Antra* (ett försök
ätta de Typtom: Toft?). I en urkund hos Sarto-
fven i Falsterbo 1368, kallas han *Karulus Ulfsen*
en *), derigenom skild från *Karulus Ulfsen van*
(Ulfåsa), helgonet Britas son. Carl Ulfsson till
de *en gyllene sparre i blått fält;* gift med Elin
ter till Finsta. Rådsl. III. № 268. Carl Ulfsson
mycket i Rimchrönikan. Hans dotter *Margaretha*
ed 1. Sten Thuresson (Bjelke), hvars dotter Brita
ed Gustaf Sture, Sten Sture den äldres fader och
farmorsfar. 2. Knut Thordsson Bonde, K. Carl
er.
Birger Ulfsson, R.R. 1381. Systern *Ingeborg* var
Bengt Algotsson (Grip); systern *Christina* var gift
Johansson (Gyllenstjerna) till Foglevik.
Fader Ulfsson till Ängsö, R.R. 1435—88. Rådsl.
48. Gift med med Elin, dotter af Nils Boson
Dag). Dottren *Ramborg* gift med Greger Matts-
) till Tynelsö.

---

*) tt annat document hos Sartorius kallas han *Karli Olfsun*

gift med Bengt Månsson ti
med Joachim Björnsson; G
dersson till Hendelsö, 2. La
47. *Bengt Ambjörnsson.*
Lars dog 1343. Gift med
dog 1364. 51. *Gustaf* dog
var gift med 1. Nils Thuress
† 1338.

52. *Knut Carlsson*, Car
R.R.R. Rådsl. III. № 328.
Elin, Erik Mattssons (Kruus)
Lagman i Södermanland 1375,
53. *Nils Fadersson* till Hi
med Christina, Nils Jönsson (
III. № 592. Han dog 1405.
54. *Bengt Fadersson* till
Axelsdotter (Brahe) från Danma
55. *Nils Birgersson* till Fy
Lagesdotter. † 1481. Månne
(Sparre) R.R. i Rådsl. III. № 71
tiska parti, som Knut Bengtsson
56. *Ambjörn Bengtsson*, gi
57. *Sigge Larsson* lefde 14
58. *Fader Nilsson* till Hjuls
af Knut Alfsson (Tre Rosor), St
Görvel blef gift med 1. Peder
Ulfstand, 3. Lage Brahe. Hon
och ansågs som en f

ngde. Denna tid samlades de K. Christian tillgifne Rådsherrarne hos Knut Sparre på Ängsö. Han blef skjuten i Västerås' belägring 1522. Gift med Christina Eriksdotter Gyllenstierna. Barn: *Sten*, slagen vid Axtorpa 1565. (Se Nils Stenbock och hans vänner s. 84), *Erik*, Befallningsm. Örebro 1554, slagen vid Axtorna 1565. (Dalin III. 615). *Hellevi*, gift med Arv. Joachimsson Trolle. R.R. Knut Bengtssons syster *Anna* var gift med Sten Thuresson (Bjelke).

66. *Lars Siggesson* till Bystad och Ågård, R.R. 1443. Gift med 1. Ingeborg Bengtsdotter (Ryning), 2. Bengta Davidsdotter (Svan). Rådsl. III. № 529.

67—69, hade en syster *Hellevi*, gift med Arvid Joachimsson Trolle. † 1549. De voro Drottn. Margaretha Lejonhufvuds kusiner på mödernet. *Knut Knutsson* slöt *Knut Stenssons* ättegren.

70. *Sigge Larsson* till Bystad, Skofteby och Ågård, R.R. 1476. Lefde 1492. 1500. Gift med 1. Brita, dotter af Bengt Andersson till Sjögerås, 2. Christina, dotter af Hans Bengtsson (Natt och Dag) till Göksholm. Döttrar: *Karin*, gift med Lennart Brunsson till Forstena; *Barbro*, g. m. Nils Olsson (Winge) till Skofteby; *Margaretha*, g. m. Nils Krumme; *Ingeborg*, g. m. 1. Jören Hansson (Stiernsköld), 2. Christer Claesson (Horn), 3. Åke Clåsson till Bystad; *Hebbla*, g. m. Erik Fleming.

71. *Peder Larsson*, kallade sig Bonde; var g. m. Ingjerd, dotter af Thord Ribbing. Deras dotter *Ingeborg* var g. m. Peder Bengtsson Gylta.

72. *Lars Siggesson*, Riksmarsk hos Kon. Gustaf I (se nedanföre № 1).

73. *Göran Siggesson*, gisslan 1518 jemte Gustaf Wasa, nämnes såsom deltagande i Kon. Christierns armé 1521 att motkämpa Gustaf I. Celsius I. 38. 138.

76. *Sigge Larsson*, blef Riddare vid Kon. Erik XIV:s kröning. De la Gard. Arch. XVII. 2. 56.

77. *Göran Larsson*, den adliga Sparreättens stamfader. (Se nedanför *b*).

78. *Erik Larsson*, Riks-Canceller. Halshuggen 1600. (Se nedanför № 2).

79. *Johan Larsson*, Ståthållare på Kalmar, halshuggen 1599. (Se nedanför № 3).

Denna uppmärksamhet under tiderna, som föregingo den epoch, Biogr. Lexicon egentligen belyser, synes billig

mot en ätt, som gifvit oss nära 50 Riks-Råder, nu fort blomstrande in i sitt 7:de sekel.

---

1. SPARRE, LARS SIGGESSON.

Lars Siggesson (Sparre) är en bland de få Gustaf I:s kämpar, som inrymts vid minnets runda bord jemte sin Artus.

Vi träffa honom först nämnd i häfderna såsom en af d svenska ädlingar, som 1519 lemnades K. Christiern såsom gisslan, då till Danmark bortfördes Gustaf Eriksson, Lar och hans broder Göran Siggesson, Bengt Nilsson till Eka Olof Ryning till Töresö, Hemming Gadd, Electus till Linköping m. fl. Sedan både Gustaf Eriksson och Sparrarne kom mit åter till fäderneslandet och den förre blifvit Riksföre ståndare 1521, se vi Lars Siggesson till Sundby, Ågär och Bergqvara nämnas som Ståthållare på Örebro slott. Vi början af 1523 sändes denne herre till Norge såsom Riks marsk anförande svenska troppar och lade under sig hel landsändan till Opslo stad, hvarest han hvilade i fjorton da gar; och sporde under tiden inbyggarnes stora längtan at med de svenske förenas. Allmogen i södra Norge svor n Gustaf Eriksson och Sverige trohetsed. Men de danske ha de, då de sporde svenska krigsmaktens ankomst, af fruktan bränt och förstört allt hvad kring Elfsborg var beläget samt skyndat sig undan till Bohus. Lars Siggesson måst då snart, af brist på lifsmedel, vända tillbaka, men tog doc förut "Karsborgs" eller Carlsborgs slott tillika med hel Viken i besittning, då Carlsborg lemnades Nils Krumme oc Olsborg Nils Hinnersson i händer, när L. Siggesson derifrå skyndade sig att förkunna sin herre den lyckliga utgånge af denna förrättning. Lifvad af Sparres exempel ryckte n Berendt v. Melen in i Bleking och mot Skåne. Tegel till skrifver Thure Jönsson (Tre Rosor) detta lyckliga tåg in Norge, men efter Messenius, Hvitfeld, Chytræus uti Chro Sax. tillägger Celsius det åt Sparre. Holmberg (Bohuslän Beskr. I. sid. 103), antager, att begge härvid varit Gustaf "Fältöfverstar." Den gamle Riksdrotzen lär medföljt so den unge Riksmarskens rådgifvare. Samma år sände Gustaf enligt Tegel, Lars Siggesson med de tyska ryttarne, so legat i Borgläge i de svenska städerna, in i Skåne och Ha land till att göra K. Christiern skada och afbräck i dess landsändar; men sedan de kommit förbi Markaryd, vänd de tyska ryttarne igen till sina Borgeläger, skyllande på d

åuska floderna. Huru derom var, yttrar Tegel, kan
ie för någon sanning skrifva, dock är visst att elf-
käne äro, taga så mycket snarare flod till sig, som
närmare hafvet. Och kan man intet göra mot Guds
eller elementen, ty de gå öfver verldslig makt. E-
l finna vi honom snart såsom Rikets Marsk jemte
ga Riksrådet, derinom nämnd näst Biskoparne och
v. Melen före femton andra, försäkra utvalde Ko-
Gustaf Eriksson på Herredagen i Söderköping, att
ville försvara, lida och umgälla med Konungen. För
a vapensyn utsändes han jemte Johan Arendtsson
ermanland och Nerike. Då K. Gustaf 1524 begaf
Malmö på herredagen för Danmark och Sverige,
n med sig Lars Siggesson, jemte Thure Jönsson och
Lars, således Marsk, Drotz och Canceller, jemte
ndra af Riksens Råd, der Herr Thure skulle bevisa
rätt till Gottland. Oaktadt hvarken Skåne och
genom hans svärd eller Gottland genom hans lär-
nnat vinnas för Sverige, hade Lars Siggesson gjort
öjligt ansetts. År 1525 nämnes L. Siggesson som
sk och tillika Lagman i Nerike, då honom förläntes
ike, Vester-Rekarne, Sätermo och Vestermo samt
socknar — en förläning, som han bibehöll till sin
an slogs till förste Riddaren vid Kon. Gustafs krö-
28, vid hvilken han bar svärdet. År 1531 sändes
mnd först, bland flera Rådsherrar, fruar och jung-
t hemta den utkorade Drottningen Catharina af Saxen,
och Vestphalen, Hertig Magnus' dotter. Vid Ko-
biläger hölls tornerspel, då Lars Siggesson och
ilsson (Grip) först rände så skarpt tillhopa, att de
lo af hästarne.
efter drog han ned till Lödöse med krigsmakten mot
tiern, då denne börjat ett uppror i Norge. Hr Lars
med sig Konungens eget resetyg och fotfolk, så ock
af Öster- och Vestergöthland samt Småland. Och
n skref till Marsken, att han ej skulle föra sitt folk
falegathan än Danskarne gjorde. Då han således
e våga mera mot Norge än Danskarne, såsom för-
öder mot K. Christiern, gjorde, var klart, att han
e genomföra Sveriges och Norges förening. Tydli-
lo sig Danskarne så tålmodiga mot Christiern, för
se denna förening utveckla sig ur händelserna, om
n nödgats gifva vika för svenska vapnens af Dan-
derstödda makt. Emellertid, skrifver Strinnholm,

gick för århundraden förloradt det ögonblick, då Norges och Skånes förening med Sverige varit möjlig (?). Lars Siggesson och Thure Jönsson drogo sig tillbaka ur Norge, emedan deras styrka var ringa, sedan de i fjorton dagar uppehållit sig i Opslo, der de ej längre funno underhåll för sitt folk och sina hästar. När Danskarne det sporde, uppbrände de Elfsborg, plundrade hela trakten der omkring och skyndade till Bohus. Då intogo Svenskarne Viken eller Bohus län, besatte Carlsborg, tågade sedan hem till Sverige och förlade folket i borgläger. Dessa infall i Norge och Skåne hade en erkänd inverkan på den utveckling händelserna fingo, fast ej allt vanns, som önskades. År 1536 sände Lars Siggesson jemte Gustaf Olsson (Stenbock) och Christopher Andersson (Röd) till Danmark, der förbundet mellan Sverige och Danmark förnyades. År 1537 skickade K. Gustaf Riksens Marsk Hr Lars Siggesson till Sundby med två andra Riddare och hela den i Linköping mönstrade krigsmakten till Småland, att der hålla konungs-räfst efter Sveriges lag och förhöra alla saker och klagomål för rätta, straffa skalkar och hålla Dannemän och fromma vid makt. Möre, Werendsland och Kongehärad blefvo hårdt belagda med sakören och de anseddaste bönderna insatte på Kalmar slott tills summorna utbetaltes, helst då krigsmakten drog sig tillbaka, man fruktade annars, att betalning uteblefve. Så öppnades väg för oppositionen att bli uppror. E[n] Dackehär uppstod, der Lars Siggessons beväpnade domar suttit. Sedan sändes Hr Lars, Rikets Marsk och Höfvidsman på Örebro, jemte tre andra Rådsherrar, till Handelsdagen i Köpenhamn, för att möta de Lybskes praktiker samt Johan v. d. Hoijes och Berendt v. Melens enskilda anspråk hos K. Gustaf. Vid konungamötet 1541 föll Sparre i sjön vid landgången, men upptogs af båtsmännen.

Då Dacke-upproret uppblossat 1542 och fru Malin på Bergqvara redan jagats ur sin barnsäng, förordnades Hr L[ars] Siggesson jemte Johan Thuresson till Fältöfverstar, som drogo neder från Östergötland med största delen af krigsfolket till häst och fot och "tragtade" med allmogen. Den andra delen måste vakta på Östgötarne, som voro "så fullstoppade med Papisteri, Jungfru Marie mjölk och St. Britas uppenbarelser, att de intet aktade hvad de bedrefvo." Fältöfverstarne måste snart sluta en dagtingan med Dacke och lofva böter på hans klagomål. Krigsfolket förlades emellertid i läger vid Linköping under Hr Lars som fältöfverste med Abrah. Eriksson (Lejonhufvud) som hans "Luthenant

Och Nils Dacke utskref Herredag i Wexiö, hvarest honom mötte utländska Sändebud och två ombud från hvarje socken i Wärend. År 1543 drog Riksmarsken jemte Johan Thoresson in i Kind, plundrade och brände allt hvad de förmådde; men bönderna ville ej dermed låta beveka sig. I Östra härad träffade de då Dacke och hans här. Då stod en träffning i Carlstorps prestgård, der man i en källare i förra seklet fann en mängd menniskoben, liksom i en bakugn der nere och i en djup brunn. Dacke hade emellertid blifvit skjuten genom benen och måste hålla sig dold. Den 30 April 1543 utfärdade begge Fältöfverstarne ett bref från Tolstorp i Konga härad, om nåd och tillgift, hvarpå folket började mangrannt lyssna. Snart var Småland en lydig provins under Gustafs spira.

Riksmarsken, som 1547 mistat sin fru Anna, Lindorm Björnssons till Bronäs (Örnflycht) dotter, gifte sig med Brita Trolle, Thure Trolles till Ängsö dotter. Med sin första maka hade han sönerne 1. *Lynegård*, 2. *Knut*, död i Tyskland under sina resor, 3. *Sigge*, Ridd. 1561 samt 4. *Jöran* (se nedan *b*) och döttrarna 5, *Kjerstin*, g. m. 1. Jöran Åkesson (Tott) på Tidön; 2. Måns Pedersson, 6. *Ermegård*, g. m. Erik Tott till Skedö (1524—52), 7. *Brita* och 8. *Ingeborg*; 9. *Magdalena*, g. m. 1. Hans Pedersson till Wallstad, 2. Erik Jönsson (Lillie) samt 10. *Philippa*. Med sin andra maka hade L. Siggesson sönerne 11. *Erik* (se nedan № 2) och 12. *Johan* (se nedan № 3) samt döttrarna 13. *Anna* och 14. *Margaretha* († 1566). Riksmarsken sjelf dog i Örebro d. 12 Jan. 1554. Begrafven i Örebro kyrka.

(Källor: Tegel, Gustaf I:s Hist. — Stiernhelms och Celsii m. fl. dito) —N.

b. Sparrar till Rossvik och Roma.

2. SPARRE, GÖRAN.

Göran Larsson Sparre var son af Lars Siggesson Sp. i första giftet. Han kallas i Adelsmatrikeln af Stiernman och i genealog. tabeller Riksråd och Amiral. Lär blott varit Hertig Carls furstliga Råd. Emellertid blef han såsom tillhörande Carls parti fri från sina två yngre bröders olyckor, ehuru också hans ätt sedan ej hann så högt upp på lyckans höjder, som Eriks, hvilken skulle ersättas för de förföljelser, fadren lidit.

År 1583 skref Hertig Carl till Jören Sparre, att han med sin husfru ville låta sig finna tillstädes i Strengnäs med

sådanne ferge och clädnett, som var tjenlig vid en begrafning, helst Hertigens barn Elisabeth Sabina då skulle begrafvas. Vid 1600 års buller se vi ej denne Sparre, men 1606 satt han i den domstol, som dömde Erkebiskop Abr. Angermannus — på Carls befallning.

Sonen *Bengt Sparre* introducerades 1625, som adelsman å № 7; skref sig till Rossvik, Roma, Eknaholm och Tista. Han hade redan 1590 blifvit Häradshöfding i Skärkind, confirmerad 1591. Var sedan Ryttmästare för adelns rusttjenst i Upland, Vestmanland och Hertig Carl Philips furstendöme. Gift med Kerstin Åkesdotter Båt till Tidön. Hans bror *Lars Sparre* hade dött på Rossvik 1602.

Bengt Sparre hade åtta barn, deraf vi nämna: *Göran*, Landshöfd. i Nyköping, död 1657, samt *Johan*, som hade tre söner: *Bengt*, Assessor i Svea Hofrätt; *Åke*, Ryttmäst. vid Lifreg. till häst, död 1677; *Axel*, död 1687, Assessor. *Bengt Johanssons* söner *Pehr*, K. Carl XII:s Gen.-Adjutant, och *Bengt* blef fången 1709, återkom från Tobolsk 1722, fick afsked som Major 1732, död 1743, gift med Charlotta Weidenhain 1726. Deras son *Pehr Sparre*, gift med Sigr. Ebba Fleming, hade sonen *Fredrik Ulrik Sparre* till Rossvik och Sparreholm, hvilken ensamt af Göran Sparres ätt ingått i Riksrådet, der han var från d. 25 Maj till d. 22 Aug. 1772. Han föddes 1719, ingick vid militären, var en tid 1762—1770 Öfverste för Smålands cavalleri, men gjorde d. 18 Juni tjenstbyte med Baron Carl Rappe, som då var Lieutenant vid K. Lifdrab.-corpsen, R. S. O. Kallas Baron i Regim:ts Archivhandlingar vid Smålands cavalleri. Död på Rossvik d. 17 Juli 1777, sedan han sålt Sparreholm till Generalen Frih. J. W. Sprengtporten. Märkvärdigt, att denna adliga gren kunnat så hållas utom det politiska fältet af mindre anlag, än en sådan mängd af Erik Larssons ättlingar egde, eller af större modesti. Det synes, som blod skulle vara ett ypperligt gödningsämne för stamträd. Fast Rossviks-Sparre synas varit anspråkslöse män, lära många ha egt skicklighet att synas i historien. En *Bengt Sparre*, troligen den son af Pehr Bengtssons broder Bengt Bengtsson, som föddes 1728, var en skicklig Minister i Spanien efter Grefve G. Ph. Creutz, näst före Frih. M. Ramel. Han skref som en mästare till språk och pictur. En son af Gabr. Sparre, troligen sonson af Major Bengt Bengtsson Sparre till Rossvik, *Bengt Erland Franc Sparre* blef Frih. 1815 och Grefve 1833, men som han ej lär sökt introduction, anföra vi honom under den adliga ätt, hvars

summer han bibehöll på Riddarhuset: den ende, som blifvit "tifrerad" af Göran Sparres ätt, då deremot af Er. Sparres en mängd dylika familjer uppstodo.

(Källor: Werwings Sigismunds och Carl IX:s hist. s. 143. — Bihang till Carl IX:s Rimchrön. s. 190. — Sparreättens geneal. Tabeller på Löberöd. — Dervarande Samlingar. — Rådslängden af Uggla.) — N.

3. SPARRE, BENGT ERLAND FRANC.

Grefve *Bengt Erland Franc Sparre*, tillf. Presid. i K. Krigs-Collegium, General-Lieutenant, Chef för K. Ingenieur-corpsen, C. m. St. K. S. O., Ridd. af Kejs. Ryska St. Annæ O. 1 class m. m., född d. 14 Mars 1774, var son af *Gabr. Sparre* till Rossvik, Capitaine vid Södermanlands reg:te, och *Vendela Ulfsparre*, dotter af Kammarherren Erl. Hansson U. Såsom 1785 utnämnd Fänrik vid samma reg:te, der fadren var Capitaine, sändes han att studera i Upsala, ingick 1792 i militärisk tjenstgöring, transporterades till Conducteur vid Fortificationen 1793 och blef samma år utexaminerad såsom Fortifications-officer. På denna bana, der han framdeles skulle med så mycken utmärkelse fortgå — så yttras i biographien i K. Vet. Akad:s Handl. — dröjde han som yngling blott tre år, sysselsatt dels vid Contoret i Stockholm, dels vid fästningsbyggnaden på Hangö. Stabs-tjenstgöring upptog sedan hans tid från 1796 till 1800, dels vid Gen.-Adjutants-expeditionen i Stockholm, dels vid Gen.-befälet i Finland. Under 1801 års krigsrustningar var han Adjutant hos Öfvercommendanten för vestra gränsfästningarne. 1798 blef han ledamot i Krigsmannasällskapet och tillika Stiftarens, Capit. Tibells, efterträdare i Sekreteriatet, ända till 1800. Han hade d. 28 Febr. 1796 blifvit Lieuten. i armeen, Stabs-Adjutant och Capitaine i armeen d. 7 April samt blef 1799 Capitaine vid K. Björneborgs reg:te, 1801 Öfver-Adj. hos K. Maj:t och Major i armeen d. 9 Sept. samt Major vid Nyländska Brigaden d. 18 Dec. Företog på allmän bekostnad en utrikes resa 1803, för att fullkomna sina redan bemärkta vackra fortifications-kunskaper. Härunder studerade han länge i Göttingen, besökte sedan de förnämsta Österrikiska och Preussiska fästningarne, bereste derefter de trakter, der sjuåriga kriget och ännu sednare de Ryska och Franska krigsoperationerna i Schweitz försiggått. Vid de nya krigsrustningarne 1804 blef han Adjutant hos General-Lieuten. Frih. G. M. Armfelt vid Generalbefälet i Stralsund, 1805 hos Ambassad. Frih. Stedingk vid dennes resa till ryska högqvarteret i Mähren. Efter slaget vid Austerlitz åter-

gick Sparre till tjenstgöring vid Svenska Generalstaben, i dess dåvarande högqvarter uti Hannoverska landet. År 1805 utnämndes han till General-Adjut. af Flygeln och Öfverste-Lieuten. i armeen. 1806 till Öfv.-Lieut. vid Fortificationen på pommersk stat. I sådan egenskap förde han Fortifications-befälet dels vid armeen, dels i Stralsund, tills denna fästning på Konungens befallning utrymdes. I Mars 1808 blef han Öfver-Adjut. för Expeditionen vid Vestra Armeen, bevistade träffningen vid Lier, blef d. 25 Dec. Öfverste i armeen och fortsatte i nämnde Adjutants-beställning ända till slutet af 1809 vid den del af hären, som qvarstannat vid norska gränsen. Huru han som General en Chef Bar. Bror Cederströms Adjutant ej deltagit i Revolutionen, hvars gagn han dock erkände, ses i Skildringar ur det inre af Dagens historia (De frånvarande sid. 126). R. S. O. 1810. Förde 1810 och 1811 Fortificationsbefälet i Skåne; efter K. Ingenieur-corpsenus nya organisation och Fältmätnings-Brigadens förening dermed blef Sparre der Secundchef 1811 och Chef 1812. Afgick i April 1813 till armeen i Tyskland, tjenstgjorde med bibehållet befäl öfver Ingenieur-corpsen, dels som Gen.-Adjutant för Expeditionen vid svenska högqvarteret, dels som Sous-chef vid norra tyska armeens Generalstab under svenska Kronprinsens befäl, återställde då de af Fransmännen förstörda fästningsverken kring Stralsund, förskansade positionen vid Roslau, slog bryggor öfver Elben vid Roslau och Boitzenburg, samt, under drabbningen vid Leipzig, bryggor öfver strömmarna i armeens rygg. General-Major 1812. Ridd. af St. Annæ O. 1:a class 1814. Äfven under norska fälttåget nämnde år fortfor Sp. att vara General-Adjut. för Expeditionen i högqvarteret; efter krigets slut återgick han till befälet öfver K. Ingenieur-corpsen. Friherre 1815, då han kallade sig *Franc Sparre* i anledning deraf, att han ärft en mindre fidei-commiss-egendom, som tillhört som sådan adliga ätten Franc. 1816 C. S. O. 1820 C. S. O. m. St. K. Var vid 1823 års riksdag Ordf. i det särskilda utskott, som hade att granska organisationen af Rikets Styrelseverk. 1824 Ordf. i K. Directionen öfver armeens pensionscassa. 1826 Gen.-Lieutenant. Vid 1829—30 årens riksdag Ordf. i Banco-Utskottet. Efter Grefve Platen Ordf. i Götha Canal-Direction. 1832 tillf. President i Krigs-Collegium. Grefve 1833, men lär hvarken som Friherre eller Grefve tagit introduction å Riddarhuset. 1835 Styresman i Krigsvetenskaps-Akad. Nedlade 1833 Ordf.-befattningen i Canal-Directionen, men fortfor alltjemt att vara

rdf. i Pensionscassa-Directionen, i KrigsVet. Akad., liksom
hef för K. Ingenieur-corpsen och tillf. President i Krigs-
ollegium. Led. Vet. Akad. 1836. Han dog d. 20 Aug.
837 barnlös, då hans enka måste till Francska slägten
erlemna Fidei-commisset, lemnad derigenom "i ganska
nappa omständigheter." Sparre blef nemligen 1812 gift
ed *Johanna Hedvig Bernhard*, dotter af Bankiren Bern-
ard i Berlin, som hade förut varit gift med Öfv.-Lieuten.
rih. Gustaf Boije. Hon var född Judinna, men öfvergick
följd af hjertats obetviflade kraf till christendomen.
Biographen i K. Vet. Akad. yttrar: Grefve Franc Sparres
ana var under en lång följd af år embetsmannens; tre Ko-
ungars ynnest och hans öfriga landsmäns förtroende följde
onom oafbrutet; derigenom både många och stora utmär-
elser, men också under hela tiden svåra och vigtiga upp-
rag, alla fordrande ett manligt allvar, grundliga kunskaper,
rubblig redlighet och outtröttligt nit. Dessa egenskaper
gde han också alla. Utan beställsamhet var hans ihärdiga
rbete, utan flärd och anspråk hans hela väsende. Han tyck-
s långsam i beslut och gerningar, men hade vanligen på lika
d uträttat mer än de fleste andra. Med små anslag men med
etänksamhet och sparsamhet utförde han på detta sätt ar-
eten sådana som anläggandet af Carlsborgs fästning, och
f de nya befästningarne på Kungsholmen utanför Carlskrona.
er han ledde företagen blef planen merendels i stor scala,
ostnadsförslaget så nära möjligt var bekräftadt af erfarenhet
ch kostnaden alltid ringa, jemnförelsevis med den af andra
ylika verk. Götha Canal blef under hans ordförandeskap i
Directionen fulländad, och till en stor del anläggningen af
Motala mechaniska verkstad. Som förman föregick han med
xempel och vann tillgifvenhet genom allvar och godsinthet.
Hvar och en som tjenat under hans befäl eller som i em-
bete eller annars haft beröring med hans verksamhetskrets,
minnes honom med saknad och rörelse. — Detta enligt Ve-
tenskaps-Akademiens minnesteckning i Handl. för 1837.
Franc Sparre var en tid Chef för Corrections-inrätt-
ningen. Hade, troligen under kriget, blifvit Ridd. af Kejs.
Ryska St. Annæ O. 1:a class. Det Svenska Nykterhets-
Sällskapets inrättning var hufvudsakligen hans verk och han
blef dess förste Ordförande. Han dog på Vegersberg i Floda
socken — det lilla Francska fideicommisset.
Han kallades en tid Sveriges Carnot och var en bland
dem, på hvilka man trodde sig böra lägga alla svåra bör-
dor, derföre att man hört allmänna rösten tillerkänna honom

duglighet att sköta det kall han hade. Detta förtroende nedtryckte Fr. Sp., som var för allvarsam att deraf smickras.

Första gång vi finna B. E. Sparres namn i offentliga handlingar, är i *Svenska Akademiens.* Stabs-Adjutanten Frih. B. E. Sparre erhöll Lundbladska priset 1798. Omkring 1805 blef han i Berlin bekant med Bankiren Bernhard, hvars dotter Johanna var nära umgängesvän med en niece af Klopstock och Prof. Fichtes fru. De tre voro genom Fr. Volkm. Reinhards sednare predikningar förda till ett djupt religiöst allvar och uppbyggde sig gemensamt med äldre qvinnor af ringare stånd, som voro qvar från Franckeska pietismens tid. En afton hade den lilla conventikeln fått två spioner, som i yttre rummet oförmärkt satt sig ner och afhörde deras glada psalmsång, deras trohjertliga uppbyggelse-samtal. Slutligen reste sig begge de för hvarandra dittills obekanta personerne i yttre rummet för att aflägsna sig. Det var fästmannen Sparre och maken Fichte, hvilken sednare då yttrade till den förre, som erkände den uppbyggelse, han sjelf hemtat af åhörandet: "Vore jag ej Fichte, så ville jag vara pietist", erkännande det lyckliga i en så fast öfvertygelse, en så varm kärlek. Sparre skaffade sig sedan tillfälle att höra Reinhard och tala med honom, som då mera bekände, att "han i philosophien ej fann något fast, något blifvande, hvarken i Vetande, Tro eller Hopp." Det grundlade hos Sp. ett christligt allvar, hvars uppriktighet aldrig af någon betviflades.

Vid hans död antecknade J. De la Gardie i sin mortalitetsbok: "En i alla afseenden, som christen, som medborgare och som embetsman utmärkt och aktningsvärd ledamot af samhället. Jag har känt få, som med mera renhet i seder, enkelhet i sätt att vara och redbarhet i uppförande förenade mera kunskaper, skicklighet och duglighet i utförandet."

Vid riksdagen 1823 kämpade den fördomsfrie Franc Sparre för inrättningar af stipendier för unga adelsmän, *som ville välja näringsyrken*, deri understödd af Grefve J. De la Gardie, men hade blott 88 ja mot 60 nej, emedan den unge och *genom andras understöd nyss uti skolan bildade* Grefve Cronhjelm var hans motståndare i frågan. (De la Gard. Arch. XX. 130). Vi tillägga en anekdot, som tecknar Fr. Sp:s sjelfständighet. Då "Justerings-Rådet" Edelcrona var som mest nedsatt i allmänna omdömet för sitt ändrande af votum i Riksrätten efter 1818 års riksdag, hvarigenom Statsrådet Amiral Rud. Cederström blef frikänd, blef ett stort

tillstäldt för den frikände, der dåv. Hr Askergren var gästerna. Förmodligen proponerade H. Exc. Fältmar- Gr. Sandels Cederströms skål, men C. önskade att lmänt aktade Franc Sp. måtte proponera "den så miss- " Hr Askergrens och anmodade honom i förtrolig vän- derom. Fr. Sparre biföll i blinken, nästan till C:ms ran. Denne bad emellertid Fr. Sp. att fullgöra detta de, när C. gaf tecken. Detta tecken gafs ej en utan gånger, ej blott med den öfverenskomna nicken, utan linkning af både söt och sur art. Förgäfves. Nu kun- ej anmoda någon annan; att proponera sjelf fortfor t anse opassande. Stunden förbiilade och skålen blef ten, upprättelsen uteblef. Efter måltidens slut förer tesbrytaren i ett afsides rum och förehåller honom den pliga glömskan. "Ty att den hederlige Fr. Sp. kunnat sitt löfte eller ändra sig, ansåg han ej möjligt." Med . Sp. egna småleendet svarade han: "Jo, alldeles. Jag säga jag lofvade visst, men ändrade mig vid justerin- — ett svar, som lyssnare hörde och som flög som en på ryktets vingar. C. gick helt flat. Man beundrade s fintlighet, att straxt jaka, med insigt i det yp- sättet att bestraffa vederbörande; ty derigenom blef svagare anmodad och den allmänna moralen ej ytter- trotsad *).

c. Sparre till Sundby (af adel).

4. SPARRE, ERIK LARSSON.

Erik Larsson Sparre, den ryktbare och slutligen olyck- iks-Cancelleren, som var född d. 13 Juli 1550, fick ig undervisning i ungdomen, som säkert ej afbröts då m Småsven (Page) kom i Kon. Erik XIV:s hof. Det dennes ny, medan det mest poetiska skimmer låg öfver ernet hos honom. Erik Sp. berättade som äldre, huru k då tillbringade sina aftnar, med musik och sång, salen i några få musikaliska vänners närvaro. Konun- öng då väl med skön stämma och lekte på stränga-

*) Sveriges sköna Litt. IV. 278 hänvisas till ofvanstående bio- i afseende på en syn, som Biskop Almqvist haft hos H. Exc. Sparre. Men då nu behof yppats af ny upplaga utaf Biogr. ., åtminstone af dess första häften, så införes synen lämpli- i omarbetningen af Almqvists lefverne.

spel hvad han sjelf componerat. Stundom seglade han ut på lödjor till Mälarefjordarne, dervid Konungen inbjöd herrar och damer, som älskade tonernas konst, till sällskap. Allt afspeglade en romantisk kärlek och ett ömt hjertelag (Handl. rör. Skandin. hist. 3. 35 f.). Men nedanet ingick. Sparre såg sin Kung inkastas i fängelse. Det kunde han ej hjelpa. Men då han en gång mötte en misstänkt person, som bar en säck ned mot sjöstranden, tog han säcken ifrån denne och fann deri Sveriges erkände Kronprins Gustaf Eriksson, hvilkens lif han emellertid räddade. Kungasonen var bestämd att nedkastas som en kattunge i vågorna.

Vid K. Johans kröning blef Sparre slagen till Riddare. Hofmannen ingick på den civila embetsmannavägen. 1578 var han Lagman i Vestmanland och Dalarne. Redan stod han i en väns förtroliga förhållande till den namnkunnige Charles Danzai, Franska Ministern i Danmark, som användes också såsom legat mer än en gång till Sverige och till sin Konung ingaf sakrika skildringar af svenska förhållanden. Hela XI:e delen af Handl. rör. Skand. hist. utgöres af hans Depeches 1575—86. I Sv. Merc. 1758 sid. 930 läses Erik Sp:s bref till Ch. D. dat. Berkware d. 26 Juli 1580, som vittnar om förtrolighet och ifrig önskan hos Sparre att stå i det bästa förhållande till D. Sp. var oskyldig i det Laurence Cagnioli omsqvallrat. Det sqvallret hade gjorts, förrän ännu D. och Sp. nånsin samtalat med hvarandra. Sp. hade ej uppenbarat Kungen det D. trodde; Kungen visste det, förrän Sp. återvände till sitt fäderneslånd. Men om ock Sp. hade sagt att han enligt sin ed måste åtvarna sin Kung om något, så fann han dervid intet gjordt, som ej var rätt. Sp. ville ej upphöra "te ornare et amplificare." Häraf synes att E. Sp. varit i Danmark ej så långt förut.

Var Sp. Danzæi kund i de många familj-underrättelser om Wasahuset, som D. ingaf? Först inflöt mycket om K. Rådet Erik Johanssons (Wases) stora enfald och snart sagdt mindre vetande, hvilket sedan återtogs och förklarades i mildare uttryck, när Konungen och Drottningen (Kungens mor) i Frankrike, vid frågan om en familj-allians mellan svenska konungahuset och det fransyska *), yttrat fruktan att van-

*) Man ser deraf, att d'Auvignys berättelse i Vies des Hommes illustres de la Cour de France T. 2. p. 474, att Kon. Henrik III i Frankrike 1574 sökte svenska Prinsessan Elisabeths hand, churu katholska religionsnitet förhindrade fullföljden, egde sin fullkomliga grund. Den för skönhet till kropp och själ af D. så prisade Elisabeth blef sedan Hertig Christophers i Mecklenburg gemål.

hos Hertig Magnus var ett slägtarf. Dock hade Dan-
varit sjelf i Sverige i Gustaf I:s tid och 1565 och
de visst ej andra correspondenter i detta land. Sp:s
är märkligast såsom bevis på det förtroende en ung
kunde ha vunnit hos den lärde Tycho Brahes vän (D.
grundstenen till slottet Uranienborg på Hven 1576),
ver 70 år gammal. Var Sp. Danzæi vän, så var han
ot C. Mornays fiende. Åtminstone påstod Hertig Carl
till Joh. Mornay 1597, att Er. Sp. och Peder Brahe
rätta orsaken till fadrens död och förderf. (Hist. Märk-
h. 2. sid. 159). År 1582 blef Sparre Riksråd samt
llare öfver Vestmanland, Dalarne och Bergslagen; samt
Canceller. Nämnd 1585 af K. Jakob VI i Skottland
iherre, dervid sparren i skölden blef af guld. Sparre
ha kallat sig Gyllensparre, men ej först 1590, utan
. hemkom 1585, lät K. Johan III genom sin Sekrete-
Sp:s närvaro sönderrifva diplomet, lofvande dock att
upphöja hans barn i friherrligt stånd (enligt uppgift i
nealogi *). 1587 sände Kon. Johan Sparre och Erik
, att bevaka Sigismunds interesse i Polen. Beledsa-
Sigismund såsom vald Konung i Polen till detta rikes
dstad. Då Kon. Johan försonats med Hertig Carl och
att han på tre dagar kunnat expediera mer än Regerin-
förut på tre veckor, föll Sp. i onåd, afsattes 1589,
gades 1590 på riksdagen i Stockholm af både Kung
Hertig, såsom den der jemte några andra medanklagade
lat att rycka till sig regeringen. Ständerna förklarade
ekligen, att de ej hade den ringaste kunskap om dy-
laner, men öfverlemnade till Konungen, att dem straffa,
le befunnos brottsliga. Erik Sp. visade sig oförskräckt
böjlig. Han och H. och T. Bjelke samt G. och St.
vägrade antaga de af K. Johan föreslagna förliknings-
ren. En kista med hemliga bref var uppspårad af Sp.
edsatt i Grenna kyrka. Hon blef uppförd med buller
riumf och genomsökt i Kungens eget rum af Hertigen.
funnos blott köpe- och jordebref, som tillhört P. Brahe,
ns svärfar. Nu sökte Kongl. Emisarier beveka Sp. att
på vilkoren, ja sjelfva Rådet besökte honom med bön
n. Han svarade, att det ej anstode honom att ljuga på
jelf. Nu tog Johan än häftigare eld. Han skulle sän-
fängslig till Stegeborg. Fru Ebba med sina barn hade

*) Denna har sannolikheten för sig. Från 1583 till 1591 skref
j Gyllensparre, kallades ej Friherre.

krupit på knä och bedt om nåd hos Kung och Hertig. K
nungen hade en gång i häftig vrede slagit omkring sig s
häftigt i bord och bänkar med hammaren, att fru Ebba a
svimmade af förskräckelse. Kort derpå födde hon sin so
Lars Sparre. Om en tid skedde dock en ytlig förliknin
Sp. sändes till Sundby. Bref omskrefvos eller förstörde
De missnöjde möttes hemligt på ett torp nära Sundby. S
fick ej fly undan för pesten, ej besöka sin döende svärfa
1591 sammankallades åter Ständerna och Herrarne; främ
Er. Sp. anklagades å nyo. Konungen förde sjelf ordet. E
Sp. påstods ha bortskänkt Lifland m. m. Han bortförde
till Rydboholm; återhemtades till Stockholm i Mars 1592
fick ej komma till Peder Brahes begrafning. Men vid Kon
Johans begrafning bar han åter äpplet, som Riks-Canceller
Förlikning följde mellan Herrarne och Hertigen. Sp. be-
sökte Upsala möte 1593 och underskref det, ehuru han kom
sent. Mötte Sigismund i Danzig och tillstyrkte honom att
erkänna Upsala mötes beslut samt återskicka de Jesuiter han
medförde; men förgäfves. Vid Sigismunds kröning framlem-
nades den af Er. Sp. författade skriften om adelns privile-
gier, hvilken Tessin fann skrifven med en sällsam grundlig-
het och upplysning (Tessin och Tessiniana sid. 298). Ha
kämpade i spetsen för de aristokratiska pretentionerna och
Hertig Carl under riksmöten i Arboga, Söderköping, Jön
köping etc. motvägde genom anslutning till de demokra
tiska. Nu ordnade sig partierna till inbördes uppror och
krig. 1597, då Sp. önskat börja uppror i Vestergöthland
för att trotsa Arboga mötes beslut, kom Hertig Carl, fol
kets man, till orten. Sparre flydde nu med hustru och bar
in öfver danska gränsen i Halland och var d. 5 Apr. 159
i Halmstad, begifvande sig öfver Danmark till Polen. Å
1598 eller följande året hade svenska Senatorer sökt egg
Kungen i Danmark att *Konungens i Polen undersåter i Ve
stergötland och Småland* boendes förmana och *omsider me
hot angripa.* Konungen i Danmark svarade, att det ej kund
anstå honom på det sättet emot Konungens i Polen under
såter märka och höra låta eller annat emot Konungens i Po
len befästningar företaga, alldenstund det vorde Konungen
i Polens myndighet förnär till stor förklening. H. Maj:t (
Danmark) hade tillförene (månne ej vid Er. Sparres dervar
1597?) sig på samma sätt emot Konungens i Polen rike
råd förklarat, hvarvid H. Maj:t nu vill blifva låta, hafvan-
des den tillförsigt, att Konungen i Polen ville hafva H.
Maj:t enskyllad, att H. Maj:t intet på sådan begäran bevilj

Se De la Gard. Arch. IV. s. 112—115. Häraf följer
natorerne, Er. Sp. snarare ensam än undantagen, så-
n främst, sökt förmå Dansken, att infalla i svenska
ser. Detta är ett brott, som i alla tider och länder
anses capitalt. Allmänt erkännes, att han sökte för-
gismund med polskt krigsfolk anfalla Sverige. Detta
rsvaras. Sigismund var Sveriges laglige Konung och
att förlora Svenska kronan var för honom hotande.
å Er. Sparre, som alltsedan den olyckliga utgången af
bro-slaget, suttit i fängelse i Nyköping, der fick höra
oder Johans öde i Kalmar, förutsåg han sitt och upp-
let af Fryxell anförda testamentet (30:e kapitlet i 4:e
Rättegången mot Er. Sp. och hans medfångar bör-
. 3 Mars 1600. Hertigen var anklagare i egen per-
irst mot Sparre. Detta är allmänt kändt eller kan lä-
itre tecknadt, än förf. af denna biographi förmår, hos
l. Domen fälldes den 17 Mars. Den 25 Mars föll
s hufvud på Linköpings torg. Begrafven i Öja kyrka
ndby.
ertigen erkände att han älskat och ärat Er. Sp. fram-
a andra för det höga förstånd och den stora skick-
hvarmed Gud honom begåfvat. Fryxell tecknar ho-
"Han var en lång och mager man med allvarsamt ut-
, behagliga umgängesgåfvor, ett i hög grad skarpsin-
ufvud och lärdom deremot fullt svarande. Hans bref
ppsatser utmärka sig genom kraft, klarhet och skön
svenska, men ännu mer på latin. Detta språk var
a hans modersmål. Ännu på detsamma uttalar han
ista önskningar, sin sista bönesuck. Med allt detta
de han en glödande äregirighet och missnöje med de
or, Gustaf Wasa satt för adelns makt, kännande hos
ten och förmågan att under tider, sådana som Unio-
svinga sig upp till högsta makt och anseende. Barn:
ta, g. m. Bengt Soop; 2. *Sigismund*, gift i Polen,
n lär innehaft ett högt embete. 3. *Gustaf* följde K.
und till Polen, der han blef gift med en friherredotter
sterrike. 4. *Paul*, död ung. 5. *Beata*, gift med 1.
Eriksson, 2. Lars Philipsson Bonde, men död barn-
. *Magdalena*, död ogift. 7. *Johan* (se nedanf. № 6).
harina, g. m. Gustaf Lejonhufvud. 9. *Lars* (se ne-
№ 7). 10. *Pehr* (se nedanf. № 15). 11. *Thure* (se
№ 17). 12. *Carl* (se nedanf. № 18).

ter: Erici Sparre et Erici Brahe Oratio[, nomine Regis Jo-
III et Principis Sigismundi ad Comitia Warsoviensia s. l.

krupit på knä och bedt om nåd hos Kung och Hertig. Ko-
nungen hade en gång i häftig vrede slagit omkring sig så
häftigt i bord och bänkar med hammaren, att fru Ebba af-
svimmade af förskräckelse. Kort derpå födde hon sin so
Lars Sparre. Om en tid skedde dock en ytlig förlikning
Sp. sändes till Sundby. Bref omskrefvos eller förstörde
De missnöjde möttes hemligt på ett torp nära Sundby. Sp
fick ej fly undan för pesten, ej besöka sin döende svärfa
1591 sammankallades åter Ständerna och Herrarne; främ
Er. Sp. anklagades å nyo. Konungen förde sjelf ordet. E
Sp. påstods ha bortskänkt Lifland m. m. Han bortförd
till Rydboholm; återhemtades till Stockholm i Mars 159
fick ej komma till Peder Brahes begrafning. Men vid Ko
Johans begrafning bar han åter äpplet, som Riks-Cancelle
Förlikning följde mellan Herrarne och Hertigen. Sp. b
sökte Upsala möte 1593 och underskref det, ehuru han ka
sent. Mötte Sigismund i Danzig och tillstyrkte honom a
erkänna Upsala mötes beslut samt återskicka de Jesuiter h
medförde; men förgäfves. Vid Sigismunds kröning framlem
nades den af Er. Sp. författade skriften om adelns privil
gier, hvilken Tessin fann skrifven med en sällsam grundli
het och upplysning (Tessin och Tessiniana sid. 298). Ha
kämpade i spetsen för de aristokratiska pretentionerna oc
Hertig Carl under riksmöten i Arboga, Söderköping, Jön
köping etc. motvägde genom anslutning till de demokr
tiska. Nu ordnade sig partierna till inbördes uppror oc
krig. 1597, då Sp. önskat börja uppror i Vestergöthland
för att trotsa Arboga mötes beslut, kom Hertig Carl, fo
kets man, till orten. Sparre flydde nu med hustru och bar
in öfver danska gränsen i Halland och var d. 5 Apr. 159
i Halmstad, begifvande sig öfver Danmark till Polen. A
1598 eller följande året hade svenska Senatorer sökt eg
Kungen i Danmark att *Konungens i Polen undersåter i V*
stergötland och Småland boendes förmana och *omsider m*
hot angripa. Konungen i Danmark svarade, att det ej kund
anstå honom på det sättet emot Konungens i Polen unde
såter märka och höra låta eller annat emot Konungens i Po
len befästningar företaga, alldenstund det vorde Konunge
i Polens myndighet förnär till stor förklening. H. Maj:t
Danmark) hade tillförene (månne ej vid Er. Sparres de
1597?) sig på samma sätt emot Konungens i Polen
råd förklarat, hvarvid H. Maj:t nu vill blifva låta, ha
des den tillförsigt, att Konungen i Polen ville haf
Maj:t enskyllad, att H. Maj:t intet på sådan begäran b

att under Fältherren De la Gardie föra svenska hären mot Ryssland, med uppmärksamt öga på Polen. År 1584, då han redan var gift med Margareta Pehrsdotter Brahe, höll han arfskifte med sina syskon på Bergqvara efter sin fader och moder. Då föll på hans lott 40 gårdar, räntande 233 ½ dal. smt, 246 årl. hästar, 246 dagsverken, 8 t:r spanmål och 300 ålar. 1587 kallas han Ryttmästare för Hufvudbaneret i en dedication af Nils Ringius Smalandensis, som i Wittenberg då utgaf ett Prognosticum Theologicum, deri yttersta domens inbrytande följande året spåddes på grund af djupsinniga astrologiska uträkningar. (Sv. Anekdoter 3:e Del. s. 15). 1590 inlemnade Joh. Sp. och Er. Oxenstierna en skrift till Rådet, deri de anhöllo, att Rådet ville afstyra Sigismunds hemresa. När Sigismund sedan 1591 firade sitt bröllop med Anna, Erkehertig Carls af Österrike dotter och böd sin fader komma till festen, sände K. Johan blott sin dotter Anna, men åtföljd af Johan Sparre, som hennes hofmästare och fru Margareta, Sparres fru, såsom hofmästarinna. Sparre undertecknade sedan jemte 60 andra af adeln en ny politisk petition med afseende på Sigismund till Kon. Johan. Johan Sparre blef derefter insatt i samma fängelserum, der Nils Sture mördats af K. Erik, lösgafs, men fängslades åter, då han vid svärfaderns P. Brahes begrafning blott lösgafs mot borgen att ej rymma. Efter K. Johans död, kort före hvilken de fängslade herrarne lösgåfvos, sändes J. Sp. af den nye Konungen att i Lifland, Estland och Finland mottaga trohetseden åt Sigismund. Han fick dervid försäkra dessa provinser, att de alla skulle behållas vid Sveriges lag. Han återvände sedan till Sverige med en myndighet, som var vådlig. Det var nemligen uppdraget honom, att, om han ansåge Hertig Carl föra regeringen K. Sigismund till godo, befalla Ståthållarne att bevisa honom hörsamhet, men i vidrigt fall dem allvarligen förbjuda göra något, förrän de sin Konung om alla saker hade befrågat samt derpå erhållit visst svar och besked. Det är lätt att inse huru kär en person med denna pröfningsrätt öfver Hertigen skulle bli för hans stolta och häftiga sinne. 1593 sändes Joh. Sparre åter från Polen till Lifland och Finland, då han förde ett utförligt bref med goda löften till Clas Fleming. Den 11 Augusti 1598 förordnades han till Ståthållare öfver Kalmar stad och län, och gafs honom såsom Commendant på fästningen till biträde en Öfverste från Ungern Uladislaus Bechius. Efter en hård belägring nödgades Sparre åt en Konungens undersåte Hert.

Gezelius m. fl. som tryckt. Ett utdrag
s. 104 f. liksom hos Fryxell. — Senato
Auct. Er. Sparre. Förvaras i Riksarch
nymor. Cent. II. p. 2. — Ausa Caroli
Erici Sp. (uppgafs författad af Sturciu
N:o 3279. — Minnesbok. Auctor Eric
archivet, 2:a D. i Nordinska Saml. —
handling i Upsala d. 19 Febr. 1594. S
dinum Regni Sveciæ in quosdam de Co
1590 prolata, similiter Acta juridici p
tia capitali, in quatuor Patriæ perduello
på Svenska af J. Messenius på K. Car
versus insimulationes et protestationes
Polona oratione prolatas defensio. Hol
Danzæus. Sv. Merc. för Mars 1759. —
... tryckt i Slagtarebänken; dat. Nyk
här ofvan samma skrifter af de outgif
lar). — Bref af Sparre finnas här och
skrifter finnas i Riksarchivet m. fl. Se
protestation mot Hertig Carl 1599 oc
pings torg 1600 träffas i N:o 17 in fo

(Källor: Fryxells Berättelser. — De la Gard
Warmholtz' Bibl SveoGoth. — Gezelii Biog
Biographier. — Rådslägd. — Sparre-convolut
Sigismunds och Carl IX:s hist. med Bihang.
kyrka. — S. Stiernmans Höfd.-minne I. 165.)

d. Sparre till Bergqva

5. SPARRE, J

Johan Larsson Sparre till Be
Lars Siggessons yngste son, född d
lär han ingått i krigsståndet. Red

Carl Kalmar, om ock Hertigen annars hotat att afdaga-
ndera E. Sparre. Gyllenhjelm uppenbarade sin ädla
r genom att undanbedja sig Bergqvara, då Hertig
böd honom det. Han hade dock förgäfves bedt för
Sparres lif.

: Fryxells berättelser i Sv. historien. — Örnhjelms Vita Ponti De la Gardie. —
nska Anekdoter 8:o St. — Handl. rör. Skand. hist. — Ny Smål. Beskrifn. —
rne på Löberöd. — Abr. Brahes Chronol. Anteckn. (i Hist. Märkvärdigh.)

— N.

SPARRE, ERIK LARSSONS gren.

Erik Larsson Sparre, № 78 på förra tabellen.

- *Johan* n. 6.
- *Lars* n. 7.
  - Svante n. 8.
  - *Erik* n. 9.
  - *Gustaf* n. 10.
  - Carl n. 11.
    - Carl.
    - Thure n. 12.
    - Jakob Casimir.
      - *Carl Gustaf* n. 13.
  - Pehr n. 14.
    - Lars Magnus.
      - Joseph.
        - N.N.
          - Achille.
        - Alexander.
          - C:te Sparre, Pair de France.
- *Pehr* n. 15.
  - Pehr n. 16.
    - Erik.
    - Johan.
- Thure n. 17.
- Carl n. 18.
  - *Axel* n. 19.
    - Gabriel.
      - Knut n. 20.
        - Erik, nuv. Friherrar Sp:s stamfader.
          - Carl Gustaf.
            - Sixten n. 21.
          - Henrik Georg n. 22.
    - Carl.
      - Fredrik.
        - *Carl* n. 23.
        - Gabriel.
        - *Fredrik** n. 34.
      - Conrad. n. 23 a.
    - Gustaf Adolf n. 24.
      - *Clas.** n. 29.
        - Axel Rutger
          - Erik Arvid.
            - Erik.
          - Gustaf Adolf n. 31.
        - Johan n. 32.
        - Fredrik n. 33.
    - Axel. n. 26.
    - *Erik.** n. 27.
      - Ax. Wrede Sp. n. 28.

Den 6 Mars 1647 förklarades Riks-Cancelleren Erik Sparres samtlige barn och barnbarn för friherrar och friherrinnor med Kronoberg vid Vexiö till friherrskap. Af de tolf Riks-Cancellerens barn söktes introduction blott af det sjunde eller *Johan*, nionde eller *Lars*, tionde eller *Pehr*, elfte eller *Thure* och tolfte eller *Carl*.

En kortare öfversigt af dessa grenar utaf vår friherrliga ätt № 11, som bar namn efter det säteri, som blifvit Kronobergs läns höfdingsäte och af hvilka grenar flera personer ofta förekomma i vår historia, vilja vi här försöka lemna.

c. 1. Johan Spares gren.

6. SPARE, JOHAN ERIKSSON.

Frih. *Johan Eriksson Sparre*, Friherre till Kronoberg, Herre till Bolmeryd och Wallstanäs eller Hvalstad, föddes 1587. Gubernator öfver Kopparhandels-Compagniet 1625. Landtmarskalk 1627, den förste efter utfärdad Riddarhus-ordning af 1626. R. R. och Rikskammarråd 1628. Legat till Danska hofvet s. å. Sänd som Ministre Plenipot. till Lübeck 1629 vid en tractats uppgörande mellan de Kejserlige och de Danske. Lagman i Tio Härader 1630. Öfverståthållare i Ertzstiftet Maintz 1632. Död derstädes d. 12 Aug. s. å. Gift med 1. *Anna Urne* till Knapstorp och Bolmarö. 2. *Ebba Gustafsdotter Oxenstierna*. Hans barn blefvo baroniserade 1647: 1. *Ebba*, g. m. Bengt Ribbing, 2. *Karin*, g. m. General-Major Berendes; 3. *Elisabeth*, g. m. Arvid Horn; 4. *Johan* till Hvalstad, född i andra giftet, sjelf g. m. Märta Johansdotter Berendes. *Johans-grenen* af Friherrarne № 11 utgick med den sistnämndes son *Axel*, Capit. i Venetiansk tjenst. Död på Morea i Corinthus 1689. Hans syster *Ebba Margareta*, gift med Jesper Kraus. Död barnlös 1698.

7. SPARRE, LARS.

Frih. *Lars Eriksson Sparre*, Herre till Dåderön, Bergqvara, Kafvelecht, Ulfåsa och Hökerum, föddes d. 4 Jan. 1590. Småsven hos Carl IX 1601; Kammarjunkare 1606. Legat till Nederland 1615. Gifte sig 1617, då han behöfde låna pengar och måste låna pant af Abr. Brahe, "tu credents att sätta i pant för några perzeler, som han behöfde till sitt bröllop", enligt Abr. Brahes Dagbok. Den ena vog 56 lod, den andra 69. Handskrift gaf han ingen. Kungen,

Drottningen och furstarne voro gäster vid hemkomölet d. 23 Oct. Var med K. Gustaf Adolf under hans möte med K. Christian IV från d. 25 Febr. till d. 2 Mars 1619. Hofmästare hos Drottn. Maria Eleonora 1622. Assessor i Svea Hofrätt 1627. Ståthållare på Jönköping och öfver dess län s. å. Hofrättsråd i Svea Hofrätt 1628. Landshöfd. i Upland 1634. Riks-R. 1641 jemte Assessorat i Svea Hofrätt. Fick Satagundas häradshöfdingeränta 1644. Landtmarskalk 1633, 34, 35, 36, 38 i Stockholm, 1640 i Nyköping. Hans hus i Stockholm låg på Riddarholmen bakom kyrkan näst intill det Kruusiska och uppläts länge till adliga bröllopps firande. De nygifte bodde der merändels qvar, tills de fleste visiterna voro emottagna (Tess. och Tessin. sid. 384). Lars Sparre var gift med 1. *Märta Gustafsdotter Baner*, 2. *Karin Jakobsdotter Råt* till Stäflö. Han dog den 18 Dec. 1644. Alla hans barn (alla voro af första äktenskapet) baroniserades 1647; introducerades 1649 (№ 11).

8. SPARRE, SVANTE.

Frih. *Svante Larsson Sparre* föddes d. 13 Mars 1623. Var redan vid 26 års ålder Vice President i Åbo Hofrätt, Landshöfd. i Upland och Ståthållare på Upsala Slott, då han 1649 kallades till Landtmarskalk, en befattning som syntes anses som ärftlig inom denna Sparreska gren. Han återkallades till Ordförandestolen på Riddarhuset riksdagarna 1649, 1650 och 1651. Dog d. 15 Maj 1652.

Vid 1650 års riksdag behöfde han särdeles talang att tillintetgöra "Trium Ordinum petita." Genom prestprivilegierna, som lågo Laurelius m. fl. mer om hjertat än kronoböndernas frihet vann man man två stånd mot två, hvarigenom *possidentes* blefvo *beati*. Vid sin död lemnade han Kronobergs friherrskap med Bergqvara till sin son *Lars*, hvilken fick som herre till Bergqvara öfverlefva Reductionen, men mista den friherrliga jurisdictionen den 9 Febr. 1692. Han slöt med sin död 1709 denna friherrliga gren och Gyllenhjelms gamla friherrskap Bergqvara ärfdes nu af hans måg Riksrådet Claes Bonde till Säfstaholm, gift med Beata Märta Sparre.

Skrift: Parentation öfver Fältmarskalken Johan Banér, på latin, af Svante Sparre, anförd i Stiernmans Bibl. SvioGoth. Tom. III. Mscpt.

Den 6 Mars 1647 förklarades Riks-Cancelleren Erik Sparres samtlige barn och barnbarn för friherrar och friherrinnor med Kronoberg vid Vexiö till friherrskap. Af de tolf Riks-Cancellerens barn söktes introduction blott af det åttonde eller *Johan*, nionde eller *Lars*, tionde eller *Pehr*, elfte eller *Thure* och tolfte eller *Carl*.

En kortare öfversigt af dessa grenar utaf vår friherrliga ätt № 11, som bar namn efter det säteri, som blifvit Kronobergs läns höfdingsäte och af hvilka grenar flera personer ofta förekomma i vår historia, vilja vi här försöka lemna.

c. 1. Johan Spares gren.

6. SPARE, JOHAN ERIKSSON.

Frih. *Johan Eriksson Sparre*, Friherre till Kronoberg, Herre till Bolmeryd och Wallstanäs eller Hvalstad, föddes 1587. Gubernator öfver Kopparhandels-Compagniet 1625. Landtmarskalk 1627, den förste efter utfärdad Riddarhusordning af 1626. R.R. och Rikskammarråd 1628. Legat till Danska hofvet s. å. Sänd som Ministre Plenipot. till Lübeck 1629 vid en tractats uppgörande mellan de Kejserlige och de Danske. Lagman i Tio Härader 1630. Öfverståthållare i Ertzstiftet Maintz 1632. Död derstädes d. 12 Aug. s. å. Gift med 1. *Anna Urne* till Knapstorp och Bolmarö. 2. *Ebba Gustafsdotter Oxenstierna*. Hans barn blefvo baroniserade 1647: 1. *Ebba*, g. m. Bengt Ribbing, 2. *Karin*, g. m. General-Major Berendes; 3. *Elisabeth*, g. m. Arvid Horn; 4. *Johan* till Hvalstad, född i andra giftet, sjelf g. m. Märta Johansdotter Berendes. *Johans-grenen* af Friherrarne № 11 utgick med den sistnämndes son *Axel*, Capit. i Venetiansk tjenst. Död på Morea i Corinthus 1689. Hans syster *Ebba Margareta*, gift med Jesper Kraus. Död barnlös 1698.

7. SPARRE, LARS.

Frih. *Lars Eriksson Sparre*, Herre till Dåderön, Bergqvara, Kafvelecht, Ulfåsa och Hökerum, föddes d. 1 Jan. 1590. Småsven hos Carl IX 1601; Kammarjunkare 1606. Legat till Nederland 1615. Gifte sig 1617, då han behöfde låna pengar och måste låna pant af Abr. Brahe, "tu credents att sätta i pant för några perzeler, som han behöfde till sitt bröllop", enligt Abr. Brahes Dagbok. Den ena vog 56 lod, den andra 69. Handskrift gaf han ingen. Kungen,

Drottningen och furstarne voro gäster vid hemkomölet d. 23 Oct. Var med K. Gustaf Adolf under hans möte med K. Christian IV, från d. 25 Febr. till d. 2 Mars 1619. Hofmästare hos Drottn. Maria Eleonora 1622. Assessor i Svea Hofrätt 1627. Ståthållare på Jönköping och öfver dess län s. å. Hofrättsråd i Svea Hofrätt 1628. Landshöfd. i Upland 1634. Riks-R. 1641 jemte Assessorat i Svea Hofrätt. Fick Satagundas häradshöfdingeränta 1644. Landtmarskalk 1633, 34, 35, 36, 38 i Stockholm, 1640 i Nyköping. Hans hus i Stockholm låg på Riddarholmen bakom kyrkan näst intill det Kruusiska och uppläts länge till adliga bröllopps firande. De nygifte bodde der merändels qvar, tills de fleste visiterna voro emottagna (Tess. och Tessin. sid. 384). Lars Sparre var gift med 1. *Märta Gustafsdotter Baner*. 2. *Karin Jakobsdotter Råt* till Stäflö. Han dog den 18 Dec. 1644. Alla hans barn (alla voro af första äktenskapet) baroniserades 1647; introducerades 1649 (№ 11).

8. SPARRE, SVANTE.

Frih. *Svante Larsson Sparre* föddes d. 13 Mars 1625. Var redan vid 26 års ålder Vice President i Åbo Hofrätt, Landshöfd. i Upland och Ståthållare på Upsala Slott, då han 1649 kallades till Landtmarskalk, en befattning som syntes anses som ärftlig inom denna Sparreska gren. Han återkallades till Ordförandestolen på Riddarhuset riksdagarna 1649, 1650 och 1651. Dog d. 15 Maj 1652.

Vid 1650 års riksdag behöfde han särdeles talang att tillintetgöra "Trium Ordinum petita." Genom prestprivilegierna, som lågo Laurelius m. fl. mer om hjertat än kronoböndernas frihet vann man man två stånd mot två, hvarigenom *possidentes* blefvo *beati*. Vid sin död lemnade han Kronobergs friherrskap med Bergqvara till sin son *Lars*, hvilken fick som herre till Bergqvara öfverlefva Reductionen, men mista den friherrliga jurisdictionen den 9 Febr. 1692. Han slöt med sin död 1709 denna friherrliga gren och Gyllenhjelms gamla friherrskap Bergqvara ärfdes nu af hans måg Riksrådet Claes Bonde till Säfstaholm, gift med Beata Märta Sparre.

Skrift: Parentation öfver Fältmarskalken Johan Banér, på latin, af Svante Sparre, anförd i Stiernmans Bibl. SvioGoth. Tom. III. t.

9. SPARRE, ERIK.

Frih. *Erik Larsson Sparre* föddes den 25 Juni 1624. Kammarjunkare, Legat till Chur-Brandenburg 1649. Landshöfding öfver Helsingland, Gestrikland och Herjedalen 1651, tillika öfver Ångermanland 1654. President i Åbo Hofrätt 1658. Lagman i Kalmar län 1665 samt tillika Öland och Gottland 1669. Riksråd 1654. Död den 12 Oct. 1675. Gift med Barbro Fleming.

10. SPARRE, GUSTAF.

Frih. *Gustaf Larsson Sparre* föddes 1625. Landshöfd. öfver Vestmanland 1660. Assessor i Bergs-Collegium 1661. Riksråd 1666. Var bland de R.R. som, som enligt Les Anecdotes de Suède, af Clas Fleming inbillades att de borde begära tjenstledighet för att vistas på sina gårdar och ...domma, då de påkallades, men som dervid afskedades och afskedsresolutionerna hårdt anseddes såsom de der genom ...n elaka förvaltning satt riket i ett uselt tillstånd. President i Dorpts Hofrätt 1669. Död d. 19 Mars 1690. Gift med *Beata Åkesdotter Natt och Dag.* Sonen *Åke Sparre* slöt vid sin död 1711 denna gren.

11. SPARRE, CARL.

Frih. *Carl Larsson Sparre*, född 1627, blef i vaggan Capitaine af Hof- och Lifreg:tet. Major 1648. Öfv.-Lieut. 1649. Commendant på Halmstad 1651. Deltog som Öfverste i K. Carl X:s segertåg genom Polen och Danmark, der man på Dahlbergs taflor vanligen ser honom bland de främsta Legionernas anförare. Gouverneur på Ösel 1659. Gen.-Major och Öfverste för Lifgardet till häst och fot 1664. Det var då han befalltes, att ej låta Hertig Adolf Johan ...nna Slottet, när denne åter fordrade Riksmarskalks-embetet. Då Hertigen ändå åkte derifrån, lät Sp. gardister ...ta hästarnes tyglar, hindrade färden. Då Hertigen drog ...rdet mot Sparre, fattade Sp. deri och de rycktes om ...rdet, tills det bröts sönder, då Hertigen måste ge tappt och återvända till sitt arrestrum i Slottet, der han nu fick dubbel vakt för dörrarne. Sparre blef nu s. å. Gouverneur öfver Vester-Norrland med underliggande Lappmarker samt Jemtland och Herjedalen. General-Lieut. 1668. President i Trolldoms-Commissionen 1674. Honom anförtroddes De-

gen i England, att hans hustru födt honom en son. Kun-
gen erbjuder sig att stå fadder. Sp. mån om denna ära
kunde ej motstå frestelsen att ej uppenbara det barnet re-
dan var döpt. Han tillställer nytt dop med all högtidlig-
het och då svenska presten ej ville gå in härpå utan för-
hindra detta gyckel med ett sacrament, satte Sp. sin prest
i arrest under acten.

Säkert skulle v. Linné sett en Nemesis divina deruti, att
Sp. dog utan att efterlemna söner, om han sport detta sitt
att vara lycksökare för ett barn. Kanske hade ock anmärkts,
att en dotter af Riksrådet Sparre blef gift med en fattig
patron i Småland, om verkligen det var denne C. Sp., som
var fader åt den R.R. Sparres dotter, som nämnes såsom
gift med Simson Tellander. Se Ny Smål. Beskr. 3. 221.

I Lindblads genealogiska tabeller uppgifves en Bleckert
Casimir Sparre såsom son af R.R. Carl G. Sparre, men en-
ligt geneal. tabeller på Löberöd var denne en son af R.R.
Carl G. Sparres broder Lars Sp. Ryttmäst. gift med Eva
Bleckertsdotter Wachtmeister. Bleckert Larsson Sp. födde
1721. I början af 1728 fick "Le Baron et Envoyé E. O.
Charles Sparre à London" ett bref från Drottn. Ulrika Eleo-
nora, deri hon yttrar sin åstundan "gjerna att veta, det H.
Env. så väl öfvergifva denne mitt svar åt Drottningen i Eng-
land uppå sitt mycke behagliga skrifvelse, som också vid
alla tillfällen när han ock får min kärälskelige Gemåls be-
fallning tillstädhe framfara att försäkra bägge britannisk
Majestäterne om min beständiga högaktning för deras Kung-
liga Personer samt fortfara tilvara en god executor, utaf d.
förväntade och lofvade portraits härved, skulle jag icke o-
gerna see at där hans Majestät Kungen skulle härifrån be-
falla Hr Envoyén att blifva bruckader anten uti Cambriska
concressen eller på någor annan ort, han sig då låter vara
anbefalt sonlig Gref Carl Julius Löwenhaupts Enkiegrefvinna
Christina Gustaviana Horn tillika, med hela den familie-
affaire, i det falckenstenska, helst om den fjerde articlen
uti vestfaliska fredsförbundet torde komma att nämnas, hvar-
med mig skier ett särdeles nöje. Stockholm den 20 Dec.
1727." *). Der behöfdes ock något snille att förstå så en-
faldigt gifna uppdrag af Höga Öfverheten.

Såsom Svensk Minister i London sändes han som E. O.
Ambassadeur till Congressen i Soissons 1728. Han skref
bref ännu från London s. å. den 27 Febr., men skref dylik

*) Originalet förvaras på Löberöd.

Soissons i Dec. s. å. Han blef Öfverste för Smålands
lleri 1732, Capitaine-Lieut. vid Drabanterne s. å. och
ral-Major s. å., hvarföre han också s. å. fick en efter-
rej i befälet öfver småländska Cavalleriet. Han synes
hafva återvändt till London, der han såsom Öfver-
marherre och General-Major var Svensk Minister ännu
, men då hans svärfader Gr. Carl Gyllenborg öfvergick
"franska systemet" kallades snart Sp. från London. Han
Landshöfding i Södermanland 1737, anlände till Riks-
n 1738, som hattsystemets ifrigaste förfäktare, insattes
creta-Utskottet, der han käckast beredde Rådets afdank-
och förberedde Ryska kriget. I en partiskrift heter
att "*Raspe (Sparre* per anagramma) kunde förtrolla
åsna till ett lejon, allt som Gylfe (Gyllenborg) ville
det." "Inom kort var hela Svea och Göta rike tändt i
d och Gylfe log." "Raspe åkte omkring — skulle nu
Jarl i stället, men var ej rätt klok." Tessin berättar
s. och Tessin. s. 38) huru C. Sparre redan före 1738
om Tessin och Gr. Piper öfverlade med Arvid B. Horn
dennes frivilliga retraite. Sp. blef R.R. 1739. Kam-
n i Secreta-Utskottet Malc. Sinclair sändes till Turkiet
mördades. Nu blåste Sp. med all förmåga på passio-
nas glödeld, tills Ryska kriget upplågade. Han öfver-
le ej följderna af sin ifriga verksamhet, utan dog i Stock-
n den 24 Apr. 1741. Gift med *Elisabeth Derith*, R.R.
C. Gyllenborgs styfdotter och arfvinge, som fick Kongl.
f 1720 på greflig heder och värdighet.

(Källor: De la Gard. Arch. XIV D. — Ehrensvärds Journal. — Tessin och Tes-
siniana. — Loenboms hist. Märkvärdigheter. — Saml. på Löberöd.) — N.

14. SPARRE, PEHR LARSSON.

Svenska Baronen och sedermera Franska Grefven *Pehr
rsson Sparre* föddes d. 12 Mars 1628. Tidigt ingick
n i krigsståndet och var Öfverste för Kalmar Infant.-reg:te
der Carl X:s polska och danska krig. Den 24 Mars 1656
edrades han som sådan, att slå *brygga* öfver Weichseln.
57 se vi Fältmarsk. Grefve C. G. Wrangel intaga tvenne
ssar vid sundet Midelfart genom fyra regimentens tapper-
t, anförda af sina Öfverstar Gr. Nils Brahe, Pehr Sparre
sson, Fab. Fersen och Spens. Den tappra striden, der-
Brahe och Sparre först inryckte som segrare, tecknas i
fendorfs Hist. Caroli Gustavi Lib. IV. p. 335. Vid Kö-

penhamns belägring d. 2 Febr. 1659 se vi P. Sparre med sitt regimente utgöra № 5 på Dahlbergska afteckningarne. Han blef utnämnd till Gouverneur i Riga d. 18 Mars 1660 samt d. 20 Juni s. å. till General-Major af infanteriet. Då brefvexlade han från Riga såsom redan gift med Ebba Margaretha Jakobsdotter De la Gardie. Blef d. 16 Dec. 1663 Gouverneur öfver Götheborgs och Elfsborgs län. Den 2 Oct. 1664 General-Lieut. af Infanteriet. Den 26 Aug. 1668 General. Den 23 Nov. 1674 Riks-Tygmästare. Hans slägtskap med De la Gardie gaf honom respect. Derom vittnar den souveraine Carl XI d. 23 Aug. 1682 i ett öppet bref till Svea Hofrätt "angående General-Fälttygmästaren Pehr Sparre och andre, som välb:te Hofrätt uti dess embetes heder sökja att förklena", der han anser sig behöfva yttra: "Oss förekommer som hafven J uti detta målet haft mera afseende på General-Fälttygmästarens person och att han är i förvandtskap med Presidenten, än på det J till Justitiens beskydd och eder Embetes heder borde göra." Och likväl hade Hofrätten dömt saken mot P. Sp. "såsom rättvise Domare", så att Konungen intet betänkande hade domen att stadfästa, såsom varande till K. Maj:ts fulla förnöjelse. Men Hofrätten hade ej visat att General-Fälttygmästarens beskyllning misshagade Rätten, fastmindre sökt någon tjenlig reparation. K. Maj:t hade nemligen till Hofrätten remitterat en supplication af P. Sp. deruti han klagade, huruledes hans fru emot alla lagliga exceptioner i hans frånvarelse, då utrikes vistandes i Konungens tjenst, blifvit contumaciter dömd i tvisten med Assessor Mörtling först i Kämners-, sedan i Rådstugurätten, oaktadt de skäl hon mot processens laglighet invändt, varande saken derefter dragen till Hofrätten, der hon åter med en prejudicerlig dom belaggts, hvarföre Sp. nu bönfallit om K. Maj:ts nådiga protection och att saken måtte restitueras och till sitt lagliga forum remitteras. Brefvet finnes åberopadt och tryckt i protokoller och handlingar i tvisten mellan Kammar-Revisionen och Presidenten Grefve Ad. F. Munck, Stockholm 1790 sid. 45.

Sp. var mest använd på diplomatiska banan. 1672 sändes han som E. O. Ambassadeur till England, Frankrike och Holland. Han bevistade Meditationsverket i Cöln 1673, då han d. 22 Nov. (2 Dec.) jemte Edv. Ehrensten från nämnde stad begärde hos Riks-Cancelleren att få uppbära halfårets Jul. 1673 — Jan. 1764 underhållspengar af franska subsidierne i Paris, förrän de remitteras till Hamburg och sedan till Kammar-Collegium i Stockholm, hvars vexlar för första

ret ännu ej hunnit fram; önskandes detta soulagements tande, så länge de i Konungens ärende måste vistas i Derefter begaf sig Sparre till Paris, hvarest han 1675 Grefve i Frankrike, ehuru K. Carl XI ej som sådan er- honom. Det heter bland annat i Grefdiplomet: .... soins, qu'il a donné avec tant de zèle pendant l'assem- de Cologne pour faire cesser par la mediation du Roi maitre la guerre et les troubles dont l'Europe est agitée application qu'il a apportée pendant le temps qu'il a été notre cour pour affermir par le nouveau traité qu'il vient signer avec nous au nom du dit Roi son maître." .... efterkommande, så manliga som qvinliga, intogos i Gref- omet, signeradt både med Kon. Ludvigs och Chancelier ulds namn. (Förvaradt på Löberöd, således ej sönder- t af Kon. Carl XI, liksom Erik Sparres Grefve-diplom). re kom åter från Frankrike för att under Riks-Cancel- deltaga i "Gyldenlöws-fejden" 1676—77. Han hade den sorgen, att d. 29 Aug. 1677 se 8000 (enl. danska ifter) svenska krigare vid 5600 Danskars anmarch gri- af en panisk förskräckelse och upplösa sig i den vilda- lykt — ett af dessa obegripliga psychologiska myste- som göra all krigskonst till intet. Dessa troppar gjor- ock någon nytta, ty när Carl XI efter segern vid Lands- syntes vilja gå mot Danskarne i Bohuslän, drogo sig tillbaka af fruktan att blifva afskurna retraiten af De rdies troppar, "som nu åter kommit till sansning." ral-Major Breitholtz commenderade jemte Sparre under uens eröfrare, som nu fick erfara något likt sin faders då denne i Ryssland såg hela sin här en gång upplösa Nästan ett motstycke visade sig hos Danskarne i Juli , då en Sparre, som kallas Öfverste-Lieut. (månne ej mme som förut kallades Fälttygmäsaren?) d. 21 Juli t fienden midt för Bohus ned till Broskansen och gick karne så nära på lifvet, att han sköt dubbel svensk lö- i hans approcher, hvilken med glädje besvarades af fäst- n, då fienden d. 22 Juli upphäfde belägringen, upp- de sjelfva sina läger och skyndade till Uddevalla i en brådska, att de ej kunno medtaga allt sitt artilleri *).

---

*) Den ofvanstående berättelsen om Danskarnes *Veni, vidi, vici* Uddevalla, anförd af Bohusläns topograph *Holmberg*, är enligt anförarens berättelse, som väl kan tåla någon nedprutning. ref derom Håkan Spegel i det kungliga tältet och bladet der- refs ej af Carl XI, då man påstår att han bortryckte det före- bladet i Spegels Dagbok: "Den 27 hafver Gullenlöw oför-

kunde uträtta. Han dog i Stockholm
e. m. sedan han några veckor varit
anteckning i sin almanacha. Sin son
Sp. låtit uppfostra i Frankrike, der
Öfverste-Lieut. 1725. Dennes son J
Major i svensk tjenst, var Öfverste
dan Royal Svedois, Chevalier de l'O
ligt Björnståhl (Resan I D. s. 118)
deur af St. Louis. Han hade 177
vackert slott med en präktig trädgå
hade ett bibliothek af flera tusen vo
sig på ålderdomen", en ganska artig
Hans son *Alexander Comte de Spar*
verste i svensk tjenst, liksom vid
fransk Marechal de Camp *). Blef g
musett. Dessa begge makar synas v
må Gustaf III att sätta sig i spetsen
rädda franska adeln. Sedan Jakobi
ombragt K. Gustaf, kom ett bref f
de Sparre till Konungen, hvarpå H
brefvet, svarade, att han delade m
tänkesätt för Grefvinnan och skulle
"des preuves réelles en entrant dans

---

varande öfverfallit några af de troppar,
Cancelleren och hans svåger Peder Spar
vid Uddevalla och efter välbemälte herrar
någon trygg och sannfärdig kunskap, vi
fiende var så när, blef intet slag, som G

votre lettre, mais les circonstances ne me le permettent point." Äldste sonen af denne Gr. Sparre blef Pair i Frankrike och var svåger med Marskalk Macdonald. Hans uppförande under de hundrade dagarne var tvetydigt. Den myckna tillgifvenhet han emellertid ådagalade för Napoleon gjorde, att han, ehuru qvar i tjenst, likväl ej användes af Bourbonerne. I Nov. 1816 var General-Lieut. Gr. Sparre i Stockholm. Han hade då i 35 år gjort sig ett aktadt namn vid franska armeen, synnerligen under spanska kriget, sednast vid Loire-armeen. Han blef här på Carl Johans förord C. S. O. En hans syster hade varit gift med General Wrede, men skild från honom och då gift med Presid. Tersmeden. Det var mycken fråga om att anställa Sp. i svenska armeen. Men dess cousin *Achille Sparre* följde Konungen till Gent och fick sedan en god plats i nya Gardet. Begge dessa Sparrar syntes ofta hos Drottning Desirée under det H. Maj:t bodde i Paris, värderika för sina kunskaper och enskilda dygder.

Lars Eriksson Sparre hade jemte de fem ofvananförde sönerne en ännu bemärktare dotter *Ebba Sparre*, "la belle Comtesse", Drottn. Christinas favorit af qvinnoslägte, g. m. Gr. Jakob Casimir De la Gardie. Se detta Lex. IV. s. 100, 101. Vi tillägga blott att hon af Gr. M. G. De la Gardie ansågs mala onda gryn hos Drottningen mot svågern.

(Källor: De la Gard. Saml. på Löberöd. — Björnståhls Bref. — Holmbergs Bohuslans Hist. och Beskrifn. — De la Gard. Arch. XIX D. — Biographies modernes. Paris 1819. — Protokoller och Handlingar i tvisten mellan A. F. Munck och Kammar-Revisionen.) — N.

c. 3) Pehr Sparres gren.

15. SPARRE, PEHR.

Frih. *Pehr Eriksson Sparre*, född 1592, var Assessor i Svea Hofrätt då han 1631 blef President i Dorpts. 1633 blef han RiksR. och gjorde i sådan värdighet jemte RiksR. Matth. Soop besök hos den till Stockholm 1634 ankomne franska Ambassadeuren D'Avaux. De hade förut sammanträffat i Köpenhamn, vid danska Kronprinsens förmälning. Följande dagen kom P. Sp. åter till Comte D'Avaux i sällskap med Hof-Cancell. J. Salvius, "som var hemma i alla språk och vetenskaper." En följande söndagseftermiddag besökte Ambassad. D'A. R.R. Sp. Det var en tarfvelig och sparsam herre, skref D'Ogier, en af suiten, i sin Dagbok,

Rdr. Sedan borden voro borttagne på natten och drack oupphörligt. E drottningen sändes Sp. och Salvius lemnade honom på Drottningens vä hennes porträtt infattadt i briljanter gens Hennes sal. Herres porträtt me och Salvius begåfvades igen af D'Av

Sparre hade under sin vistelse i enda bref hem till Senaten, utan a hemkomsten aflemnade en relation till samma är aftryckt i Tessins Dagbok drog då Herr Pehr att skrifva till danska Konungens succession till Sti vägnar, "hvarken göra dem något h göra dem någon viss försäkring." Å Cancelli-Råd, Lagman i Kalmar län på Gottland 1646, Freds-Commissar President i Götha Hofrätt s. å. Frih Död 1648. Gift med 1. *Elsa Poss* Sonen i första giftet

16. SPARRE, PEHR

Frih. till Kronoberg, Herre till Ängs Erikstad och Aspenäs, var född d

vid dåv. Riksdag i Stockholm. Afgick 1661 så-
voyé E. O. till kejserl. hofvet i afseende på några
lutande rörande den Osnabrückska freden. Åter-
till Stockholm blef han vid 1664 års riksdag för
gången Landtmarskalk. Samma år Riks-Råd och
Råd. Dog under resan till varma baden i Schwal-
7 Jan. 1669. Begrafven i Riddarholmskyrkan i
m.

med *Siri Horn*, dotter af Frih. Clas Christersson
Åminne, enka efter RiksR. Frih. Georg Paykull.
1693 (Carl XI:s Dagbok). I de bekanta Memoi-
andl. rör. Skand. Hist. IX. s. 144) anföres huru nå-
försmädligen till P. Sp. då han nyss återkommit
beskickning som Envoyé till det Wienska hofvet, i
af Gust. Ad. Skyttes brott: Sådär bär sig åt vår
och storslägtade adels afkomma och en dels för-
e bättre heller, som historien vet att berätta, se-
dt på Sparren, alluderande liksom på Sparrens far-
n namnkunnige Riks-Cancelleren Hr Erik Sparre...
r ... var Sparren ej sen att svara: Jag förstår, Ni
min sal. farfader, hederlig i åminnelse, hvilken som
man sträckte sitt hufvud mot döden för ett opi-
t, då ni rätteligen tadlar unga Skytten. Ni vill åt
kallas gammal adel, för våra synder skull i dessa
en huru många af edra gelikar, och icke omöjligt
edra egna förfäder, hafva för gemena brott gått

son Anders d. 5 Maj 1665 i Stockhol
Strepentes om Munketorps pastorat,
Drottningen, efter det ligger i Lifged
Henr. Moræus, Magister Pehrs son vi
detta genom Hr Pehrs till Engsö pro
stor lycka för honom, som aldrig tillfö
ligen spelar lyckan. Detta är Biskope
emot, söker att drifva tillbaka, berop
pets privilegier och de Resolutiones, s
presterskapet deruti äro gifna. Vill än
Mag. Lars Essenium, den ock två gån
men jag hafver rådt honom intet göra
föraktelig, utan låta Bispen allena bet
Bibl. 2. sid. 175 f.). Peder Pederssons
m. Clas Banér; *Görvell* g. m. Christ. H
för sina råa seder); *Maria* g. m. Gust.
nant, som dog i Hamburg 1674; och *M*
Banér. Peder Pederssons söner voro *E*
han dog först. Erik slöt Pedersgrenen
№ 11 på vårt Riddarhus. Denne Bar
träffade sin fader såsom myndig kyrko
sig fritt få öfva allt hvad liderlighet h
lius förmanade honom. Sp. fordrade
skulle bortflytta den dristige Wigelius.
grade, lät Sp. 1707 alldeles tillsluta
under gruíliga hotelser att der hålla gu
de der hållas från d. 28 Jan. till d. 1
samlades på Kyrkoherdens gård. Nu l
uppslå kyrkodörrarne. Sparre svor o

funnos oskyldiga. Sp. dömdes till offentlig afhön och
oplikt. Nu bädo prest och församling för honom, men
måste offentligen absolveras samt plikta 200 dal. s:mt.
r Joh. Sparres porträtt i Ängsö står:

Dives eram dudum, Tria me fecere nudum:
Alea, vina, venus, his tribus factus sum egenus.

fter brodern Johans död egdes Ängsö af Erik Sparre,
rn, Kammarherre, född 1660, död 1736, gift med
a *Uggla.*

e. 4) Thure Sparres gren.

17. SPARRE, THURE.

Thure Eriksson Sparre, Frih. till Kronoberg, Herre
rikstad och Kavelås, föddes d. 20 Jun. 1593, gift
med *Maria Axelsdotter* (Natt och Dag) till Göksholm.
. och Assessor i Svea Hofrätt 1645; hade 1633 blif-
åthållare öfver Vestmanland och Vesterdalarne, der
jenstgjorde tills han 1639 blef Hofmarskalk. Under
tid hade han ett svårt mål — Mag. Gabrielis (Hol-
och Qvinnans i Vesterås, som ville ha Bisk. Rudbeckii
dragen för Capitulum, då Biskopen gaf honom lof
möta. Sparre uppdrogs slutligen att tillsätta en Com-
n, som afdömde saken. (Se Franzéns Äreminne öfver
dbeckius i Sv. Akad. Handl. från 1796. XV D.). År
Lagman öfver Gottland, Kalmar län och Öland. Fick
1 1661 med bibehållande af sin fulla lön. Dog d. 17
1664, den siste af sin ättegren.

e. 5) Carl Sparres gren.

18. SPARRE, CARL.

Carl Eriksson Sparre, Frih. till Kronoberg, Herre till
by, Stäringe, Allmenäs och Säby, föddes 1594, blef,
Kammar-Råd, Ståthållare i Östergöthland 1632. Död
Gift med 1. *Marg. Axelsdotter* (Natt och Dag) till
holm, 2. *Görvel Axelsdotter Posse* till Stäringe, som
blef g. m. RiksR. Frih. Joh. De la Gardie.
Denne Carl Eriksson Sparre har fortplantat in i vårt
Riks-Cancelleren Erik Sparres ätt. Han hade 9 barn*),

Christina, gift med Bengt Skytte, *Axel* (se nedan), *Ebba*,
Elisabeth, g. m. 1. Thure Bjelke till Åkerö, 2. Baron Gust.
; *Fredrik*, *Johan*, *Carl* till Säby (se nedan) samt *Erik*, N:o
m var Hofmarskalk hos Carl X.

22 barnbarn, 44 barnbarnsbarn (deraf en syskonkull bestå[r] af 17, en annan af 13 barn); en sonsonsson hade 16 bar[n] o. s. v.

Nu blir nödvändigt, att vi fatta oss kortare.

19. SPARRE, AXEL.

Axel Carlsson Sparre, Frih. till Kronoberg, Herre til[l] Sundby och Moholm, föddes d. 12 Jun. 1620 i första gifte[t]. 1645 se vi honom inträdd på embetsmannabanan som Riks-Jägmästare; 1650 Landshöfd. på Gottland och Commendan[t] i Wisby. 1654 Landshöfd. öfver Östergöthland, 1655 Riks-Råd. 1657 Lagman öfver Tio Härader. 1658 och 166[?] utnämnes han åter till Riks-Jägmästare. 1664 President [i] Wismarska Tribunalet, 1665 Öfverståthållare i Stockholm, dermed han fortfor till 1673, då han efterträddes af Rå[-]lamb. Han nämnes stundom i äldre skrifter såsom en be[-]römlig Öfverståthållare. Han medhann dock ej att anlägg[a] gatan från Myntorget till Riddarhustorget, helst han e[j] kunnat anskaffa medel att inlösa Salvii arfvingars och Ebb[a] Lejonhufvuds hus, oaktadt K. Regeringen det ålaggt honom d. 28 Jul. 1668. Han begick en orättvisa mot Tulldirect[ör] Flygge, och denne skyddades af Joh. Gyllenstjerna i Råde[t] d. 16 Juli 1672, då de öfrige Sekreterarne höllo med Sp[arre] (Fryxells Berätt. XIII. s. 135). "Stöttes" sedan från Öfver[-]ståthållar-embetet genom Cl. Rålamb, som gaf sin dotter åt f. d. Prof. Frigelius, nu R. R. Gripenhielm; men Hr Axel Sparre var dä en man, som största delen hade ögonen på. (Bondes Anecdoter). Mycket besvär fick Axel Sp. genom Handelsman Pet. Tereaus' Rhabarber-handel med Czaren i Ryssland, för hvilken handel skulle som caduc tillfalla K. Maj:t i Sverige 16,065 Rdr 1½ sk. Han hade stort be-svär att inlösa en vexel, sänd sonen Carl i London, på 1622 dal. k:mt, helst han redan 1675 var bland de Mal-heureux, qui ont quitté leurs biens et leur donations och som ej haft en styfver de gage. Derom blef mycken bref-vexel och han måste ge 70 procent. I Reductions-Commis-sionen påfördes honom att gälda för 4⅓ Amiralitets-dags-verken à 16 öre 236 dal. 16 s:mt samt för de beviljade 600 dal. s:mt i stället för Lagmansräntor 1188 dal. s:mt.

Ax. Sp. kom till K. Maj:t på Ljungby d. 3 Mars 1679, d. 9 föll Konungen i maligne feber, d. 13 fruktade man fö[r] H. Maj:ts lif. Den 15 bättre. Den 17 reste Ax. Sp. hem, sjuknade snart och dog d. 16 Apr. 1679. Gift m. 1. *Marg[-]*

[...]*xenstierna*, Gabriel Bengtssons dotter, 2. *Beata Eriksdotter* [...]*enbock*. Han hade 15 barn: *Gabriel*, till St. Dala, född [...]646, död 1707; Öfv.-Lieut. Gift med Ingeborg Bengts-[...]tter Ribbing. De hade 13 barn. *Carl* till Moholm, född [...]648, död 1716, Kammarherre, g. m. 1. Beata Conrads-[...]tter Falkenberg, 2. Anna Ebba Horn. De hade 17 barn, [...]ribland *Fredrik Henrik Sparre* (se № 23 och 34) och [...]*xel* *). *Gustaf Adolf* till Biby, Amiral (se nedanf. № 24). [...]*hristina*, g. m. K. Rådet och Presid. Baron Knut Kurck. [...]*xel*, blef Grefve (se nedanf. № 26). *Johan*, född 1653, [...]d 1704, Öfv.-Lieut. *Margareta Catharina*, g. m. Hof-[...]arsk. P. Leuhusen. *Charlotta*, g. m. RiksR. Gr. S. Cron-[...]elm. *Ebba Maria*, g. m. 1. Bengt Rosenhane, Hofmarsk. [...] Erik Stenbock. *Erik*, blef Grefve (se nedanf. № 27). [...]*redrik*, död i London 1695. *Lars*, född 1673, gift med [...]dolphina Fleetwood m. fl.

20. SPARRE, KNUT.

Frih. *Knut Sparre* var son af *Gabriel Sparre*, som var [...]iksR. och Öfverståthåll. Axel Carlssons äldste son, såle-[...]s Fältmarskalken Gr. Axel Sparres och RiksR. Gr. Erik [...]parres broder. Gabr. Sp. var Öfv.-Lieut., född 1646, död [...]707. Gift med Ingeb. Bengtsdotter Ribbing. Han skref [...] Frih. till Stora Dala och hade 13 barn. Erik, skjuten [...] Stralsund 1716, Axel, Capit. i svensk tjenst, skjuten vid [...]rcelona 1697, Bengt, död som Lieut. vid Amiralitetet, [...]na Catharina, som lefde ännu vid 1730 i ett kloster i [...]olstein, samt Margareta, g. m. Gen.-Major C. H. Fleetwood, [...]m alla voro yngre än Knut. Tidigt ingick Knut Sp. vid [...]fgardet och var Lieuten. 1709, då han föll i fångenskap. [...]ortfördes till Wologda, der han gifte sig 1713 med *So-*[...]*hie Krüger*, enka efter Jak. Eggers, en borgare i Dorpt. [...]om sedan till Tobolsk, derifrån han 1722, då han blef [...]apitaine med Lieutenants lön vid Gardet, dog i Stockholm [...]733, då han var 53 år. Hans son *Erik Sparre*, som var [...]ödd i Siberien 1718, blef Ryttmästare vid Smålands Ca-[...]alleri; fick Majors afsked. Dog 1766. *Carl Gabriel* dog

*) Bekant som artist. Var född i fadrens första äktenskap. Dog [...]713 som Öfv.-Lieuten. På Drottningholm ser man enligt Salvius [...]Upland sid. 219) "ett mästerstycke i miniatur, som han ritat, der-[...]på står Drottn. Ulrika Eleonora och omkring henne Hofdamer, som [...]alla Kongl. Arfprinsen och Prinsessan och derjemte öfver 20 andra [...]personer."

vid Danzig 1734, *Fredrik* lefde som Page 1730. *Erik* i
enligt Ennes' Carl XII:s Krigare I. 381, stamfader till al
1818 lefvande Friherrar Sparre till Kronoberg, således ti
de nu i Småland lefvande Baroner Sparre. Frih. Erik S
dog på Sätesgården Hjelmaryd i Småland. Namnkunnigast
blef Knut Sparres styfson Jak. Eggertz, som uppfostrade
den af Pietisten Francke i Archangel anlaggda skola. Ha
blef adlad 1751, Frih. 1772. C. S. O. m. St. K. Fi
General-Majors afsked i svensk tjenst och blef Commenda
i Danzig 1758. Erik Knutsson Sparres egen son *Carl Gu*
staf Sp., född d. 23 Aug. 1750, dog d. 29 Mars 180
som Ryttmästare vid Bohusläns dragoner, gift med S.
Ehrenpohl. Söner: *Sixten Sp.* (se № 21) och *Ulf Ca*
född d. 17 Dec. 1789, Öfv.-Lieut. vid Jönköpings reg
R: S. O. Gift med Kerstin v. Steyern. Lefver ännu.

21. SPARRE, SIXTEN.

Baron *Sixten Sparre* föddes 1787. Fadren bodde
på Hjelmseryd i Rydaholms socken i Småland. S. Sp. fi
föga undervisning i sin uppvext, men bristen ersattes någ
lunda, då han kom ut i verlden, genom hurtighet och ti
tagsenhet, hvarjemte hans vackra utseende och manli
kroppsbyggnad i sin mån bidrog till den uppmärksam
han vann. Som Underofficer vid Smålands Cavalleri b
han Fänrik vid Lifreg:ts-Brigadens Grenadier-corps och Co
pagni-officer vid K. Krigs-Akademien. När under vint
1807—08 vissa excesser begingos af några cadetter mot
deras förman, var Gouverneuren missnöjd med Baron S
förhållande, anklagade honom hos Konungen, som fråt
Baronen Comp.-officerstjensten vid Akademien, ålade ho
arrest och beordrade honom sedan till tjenstgöring vid
vannämnde Grenadier-corps. Denna afgick om våren 18
till fälttåget i Norge, hvarest en del deraf under befäl
dess dåv. Chef Capit.-Lieut. och Öfv.-Lieut. sedan Genera
Gr. Ax. O. Mörner af fienden kringrändes och tillfångata
efter allt det försvar mot öfvermakten, som var rimligt o
möjligt. (Öfverste Knorring lär uppgjort capitulation
För Baron Sparre och några få Grenadierer lyckades d
att slå sig igenom och frälsa sig. Han fick då som Fän
Svärds-Orden. År 1810 som Lieutenant gifte han sig m
Hoffröken Grefvinnan *Carolina Lewenhaupt*, sondotter
Landtmarskalken vid 1789 års riksdag. Blef derpå
görande Kammarherre hos H. M. Drottningen, Carl

mål. Deltog som Capitaine vid Lifregim:tets Grenadier-rps i 1813—14 årens fälttåg. Blef Major vid Lifregim:ts-igaden och derpå Chef för Smålands Grenadier-bataillon; lan Öfv.-Lieut. och Öfverste samt transporterades 1823 l Chef för Uplands K. Regim:te. Som Cabinetts-Kammar-rre och Förste Adjutant hos Kon. Carl XIV Johan kom n i stor ynnest hos denne Monarch. Vid Ryska Kejsarens sök i Stockholm 1838 fick han Kejs. Ryska St. Stanislai-rden, 1:a classen. Han uppsteg tid efter annan till Se-nd-Chef för Svea Lifgarde, General-Major, C. S. O. m. St. . (1837). Hans dotter *Cecile Agnes Frederique Emérence hristine Marguerite Beatrice Sp.* blef 1840 g. m. Grefve *arl August Lewenhaupt*, då vistandes i Frankrike. Enligt Article 1:mier i contrat de mariage skulle makarnes domi-ile civil et politique alltid bli Frankrike, men i hvilken tad i detta land, som dem sjelfva behagade. Följa 6 dy-ka för vår tid nog besynnerliga artiklar. General Sp. dog 1845. Han hade en ovanlig förmåga att elda sin tropp samt tt göra sig åtlydd och älskad; egde stor praktisk skicklig-et och bravour, men var ej lika utmärkt der theoretiska nigter kräfdes, t. ex. som instructeur eller organisateur.

Han sålde Hjelmsänga. Ansedd att ej vara stor ord-ingsman i affärer, var han det likväl, yttrar en militär, er än flera af sin tids krigare. I Skjöldebrands memoirer rekommer följande anteckning: "Baron Sixten Sparre hade fyllan öfverfallit och slagit en Magister, som helt fredligt sserade, på gatan. Wannqvist dömde lamt. Resultatet lef intet. Öfverståthåll. (Skjöldebrand) efterskickade W. ch förehöll honom våld. W. svängde hit och dit. Skj. ägade: Om Magistern så misshandlat S. Sp. hade saken då gits lika? Oh! så underligt Hr Öfverståth. frågar, invän-e W." — Detta tillhörde den tiden.

En högre militär yttrar: "Att lemna en vederbörlig harakteristik öfver sal. General Frih. S. Sp. tilltror jag mig cke. Han var en mycket tapper, vänsäll och sin Konung llgifven okonstlad man med gladt lynne. Framstående Generalstalenter hade han knappt lägenhet att få visa. Till Finansminister hade naturen ej danat honom."

(Källor: Uppgifter till Smålands Regim:ts historia af en kunnig militär. — Bref-vexling med andra dylika. — Skjöldebrands Memoirer. — Biographica på Lö-berød: Sixt. Sp.)
—N.

22. SPARRE, HENRIK GEORG.

Baron *Henrik Georg Sparre*, född d. 6 Sept. 1756, en son af Baron *Erik Knutsson Sparre*, således General Sixt.

Sparres farbroder, afskedad som Capitaine vid Svea Ga[r]
1787 och död 1817, har vunnit visst ej afundsvärd nam[n-]
kunnighet, men till största delen genom en bevislig lög[n,]
diktad af hof-afund. Det kan således vara en skyldigh[et]
att befria honom i dessa Sparre-biographier från den sku[g-]
ga, han ej förtjenar, åtminstone för *Sparre-namnets* skull.

Ett bevis för despotens vanmakt mot en allmän opinion
liksom för det ringa värdet af mången "allmän opinion"
blott som sådan, ligger öppet i Henrik Sparres biograph[i.]
"Jag såg, huru min sal. fader med all sin makt ej kunde b[e-]
behålla Sparren vid Gardet och kan väl deraf bedömma m[in]
egen ställning", sade Gustaf IV Adolf till Skjöldebrand, so[m]
sökt öfvertyga honom om nödvändigheten att respectera al[l-]
männa rösten.

En afton i Aug. 1786 vexlade en betjent hos Cap[it.]
vid K. Lifgardet Baron Henr. Sparre, hvilken nyss he[m-]
kommit från en resa i sin Konungs ärende och af de "re[se-]
ducater", som öfverblifvit, betalte sin betjent dess lön,
ducat på ett värdshus vid Drottningholm. Dagen förut ha[de]
den tankspridda Drottning Sophia Magdalena, nu boen[de]
på Drottningholm, der Baron A. F. Munck var Öfverst[åt-]
hållare, gifvit en sedel på 200 Rdr till Kammarherre Ba[ron]
Reuterholm, på Muncks förord, samt en hop ducater je[m-]
en gulddosa till danska porträttmålaren Just. R. Höij[er,]
derpå glömt den tomma cassetten oläst och rest ut.
hon hemkom och fann cassetten, ihågkom hon ej utgift[en,]
utan berättade sin olycka för Munck. Hr Öfverståthålla[ren]
ville straxt visa sin raskhet som polismästare, sände såle[des]
courirer till polisen i Stockholm och befallningar till vär[dar]
husvärdar att inrapportera alla som ville vexla ducat[er.]
Snart kommer rapporten att Baron Sparres betjent så ve[xlat,]
och straxt misstänkes Baronen för stölden, men det stann[ade]
ej dervid. Han var K. Gustafs favorit. Således hade h[an]
stulit Drottningens juveler och hennes "fasligt stora" duca[t-]
cassa åt sin Kung. Och detta troddes eller ock ville mäng[-]
den, som var opposition, att det skulle tros. Kon. Gust[af]
fann nödvändigt att på Drottningholm d. 13 Aug. 1786 e[x-]
färda ordres till General Aminoff, att sätta Capit. Baron H.
Sparre i arrest, dock i sin kammare och det med all de[n]
möjligaste tysthet, der han komme att tills vidare
förblifva. Fru Wenner och Mamsell Hellman (Dr. Sv[e-]
dins fästmö) bestormade Drottningen, att, sedan h[on]
inrats och erinrat sig om orsaken till cassettens t[omhet,]
offentligen ge sitt misstag tillkänna, och Hennes Ma[j.]

nycket benägen, men Munck ville ej ge sin förha-
gärd det namn den förtjente och, oaktadt lama hvisk-
m misstag, växte vissheten om en offentlig stor stöld,
ies begången af Konungen genom Sparren, och som
nten den tiden ej kunde motarbeta det smygande för-
ildade sig slutligen en så allmän opinion, att d. 19
'87 kl. 9 f. m. alla Officerare vid Gardet församlade
Slottet i Stockholm i Corps de Gardie. Der skin-
de likväl af General C. M. Aminoff, som förständi-
em att de ej fingo hålla sammankomster på Konun-
rg, men följande dag samlades de, der Aminoff til-
Sp. inlemnade sitt afskeds-memorial, begärande blott
ordsumma åter, han gifvit som Capitaine. Och fana-
var så häftig, att 36 Officerare vid Gardet straxt
de sig ansvarige för denna summa, 6000 Rdr specie.
ar. Sp. måste lemna Sverige, oaktadt han stod i syn-
åd hos sin Konung, som ansågs så mäktig. Medic.-
Hedin yttrar, att Sparre nu af hämnden fick umgälla
n längesedan förtjent och vidare förtjente, fast han,
vad Hedin upplyst, var alldeles oskyldig i det, som
akligen lades honom till last — stölden hos Drott-
Det var likväl, yttrar Hedin, skada på en ung,
och i öfrigt älskvärd man.
n beviste den tiden att Sp. begått den stöld, — nb.
ldrig skett, i anledning deraf att Kon. Gustaf ur-
nonom, om så varit att han begått detta brott, med
n, att K. Henrik IV i sin ungdom skulle låtit något
alla sig till last.
ijer upplyser (Gust. Papp. III. 2. s. 96), att K. Gu-
denne sin favorit skaffa sig penningar genom actier
ats-handeln. "Det var ingen smädedikt att pastora-
äldes inom kretsen af Konungens unga, ystra, ad-
gifning. Bevis derför finnas bland Konungens pap-
ch äfven den illa beryktade Baron Henr. Sparre be-
sig på löften i fråga om sådana befordringar, för
han låtit contant betala sig."
t osedligheten i Gustaf III:s hof slog stundom en
från brott mot VI till dylika mot VII præceptum,
j alldeles kunna nekas, om ock H. Sparre 1787 led
gt. I Enkedrottningens hof hade han som Page i sin
i också bemsökts af misstankar. Han afledde dem på
sell Alnoor. En Grefve S—g, Öfverste och Cavaljer
onprinsen, skilldes från sin uppvaktning under led-
rykten. Och under all röken saknades ej gnistor.

Mer än ett olyckligt brott blef bevisligt och "känd sak [illegible] så god som vittnad." (Excellencen Skjöldebrands guld[illegible] stals engång af en Högvälboren kamrat, som måste åte[illegible] lemna det och — resa). Vi äro skyldige sanningen dett[illegible] erkännande, dem till ledning för omdömet, som tro, a[illegible] religionsförakt och otro blott framkalla hvad Bellman ka[illegible] lade "ljufliga synder."

Henr. Sparre var gift med *Mariana Wilh. v. Norrm[illegible]* och hade med henne 14 barn. *David Bleckert Casimir* [illegible] Kammarherre och Ryttmästare, *Fredr. Wilhelm*, Capitain[illegible] De öfrige sönerne äro oss okände. Af döttrarna känna [illegible] att *Aurora* blef g. m. en Baron Jägersköld, *Henriette* m[illegible] en Grefve Seth och *Carolina* med en Lieut. Adlerbjelke.

En yngre son af Erik Knutsson Sp. var *Knut Gusta[illegible]* född 1763, g. m. Petron. Cathar. v. Schaij, Öfver-Adjuta[illegible] och Capitaine vid Vestgötha-Dals reg:te, hvars son Bar[illegible] *Erik Sp.* bor på Gränsö (vid Vestervik), Cabinetts-Kamma[illegible] herre, R. S. O., Major vid Smålands Husarer.

(Källor: Morianen, der framställningen bör pröfvas och bedömmas efter hand[illegible] gar i De la Gard. Arch. XV. 244—252, hvilka Geijer i Gust. Papperen fram[illegible] visande falskheten af den förra vuen, som grundade sig på samtida tradition.)

—X.

23. SPARRE, CARL.

Baron *Carl Sparre*, RiksRåd, Öfverståthållare, Gener[illegible] General-Commissarie, Krigsminister, Akad. Canceller m. [illegible] är en af de personer, som för en tid anses duga till a[illegible] som upphöjas af smickret lika oresonligt som de nedsat[illegible] af afunden, men som, bortflyttade af döden, för tidigt glö[illegible] mas både af det trötta smickret och den utmattade afund[illegible] Om Sp. samlat sina krafter för att blott gagna som Lan[illegible] höfding, torde ingen dylik öfverträffat honom bland alla [illegible] "höfdinga-minnen"; men hans mångslöjd har försvagat h[illegible] kraft, och hans äregirighet, som ville komma "så långt [illegible] gadt var", har gifvit hans bild en ställning, der skugga[illegible] brista det uppåt hvälfda anletet.

Han föddes d. 6 Dec. 1723 i Stockholm. Fadren F[illegible] *Fredr. Henr. Sparre*, son af *Carl Axelsson Sp.* till Mob[illegible] var född 1691, Öfverste 1747, C. S. O. 1748, Öfverste [illegible] Skaraborgs reg:te s. å., för Uplands reg:te s. å. Gen.-M[illegible] 1750, Gen.-Lieut. 1756, Landshöfd. öfver Vester-Norrl[illegible] 1757; bytte med sin son Carl Sp., som blifvit Landsh[illegible] i Österbotten d. 20 Jan. 1763, men sedan han så förska[illegible] sonen ett bättre höfdingdöme, tog fadren afsked d. 24 [illegible] s. å. Dog 1764, gift med 1. *Virg. Christ. Lilliehöök*, [illegible]

dde sönerne *Carl* och *Gabriel*. 2. *Ulrika Tessin*, som dde *Fredr. Sparre* (se № 27). *Gabr. Sp.* föddes 1726; edföljde som Cavaljer Grefve Tessins Ambassad till Berlin 744. Cornett s. å. Stabs-Ryttmästare 1749, med eget mpagni 1751. Deltog i pommerska kriget. Secund-Major h R. S. O. 1760. Landshöfd. i Christianstad 1776. Fick sked 1786. Död d. 15 Juli 1804. Gift med *H. J. Coijet* ll Ljungby och Årup; deras dotter *Ulrika L. M. Sparre* lef g. m. Riksdrotsen Grefve C. Ax. Wachtmeister *).

Men vi återgå till Baron Carl Sparre. Under sina stuer blef han Underofficer vid Lifgardet och proprio motu scultant vid K. Svea Hofrätt, Rådstufvu- och Kämnersätterna — för att dana sig till Chefskaper på både strins och fridens yrken och detta glädde menigheterna i ssa tider, vana att få högvälborna Chefer, som ej ens rt sig dylikt besvär. Då Gr. C. G. Tessin 1739 afgick n Minister till Frankrike, tog han den 16-årige Carl Sp. d som Cavaljer, men han fortsatte i detta Ambassadeurs- studierna "som vid en Akademi." Här lästes Roms och eklands (?) författare på grundspråken. Än sysselsattes valjeren i Ambassad-Cancelliet, än som Capitaine vid yal Suedois, ett regimente i Paris, som då hade en svensk fälhafvare, Brigadieren Appelgren, och som sedan ofta egt efvar Sparre till Chefer. År 1741 återkallades han till ska kriget från tjenstgöring i Strassburg och Fort Louis, Capitainen i fransk tjenst var villig att tjena fädernesdet som Underofficer. Han blef dock 1742 Adjutant hos reens befälhafvare Gr. Charles Em. Lewenhaupt, jemte ron Ulrik Scheffer, som så väl beskrifvit detta fälttåg. erige straffades för sitt brott mot non-interventions-prin- en, armeen slogs för fältslags bestämmande efter politiska ner och ej militäriska, och den Prinsessa, som sattes på sslands thron, kunde ej ens hjelpa, när Riksens Ständer fde de arme anförarnes hufvuden, hvilkas non-exsistence ck var tillräckligt bevisad. Sp. gjorde 1743 Öfver-Adants-tjenst hos General Marcks v. Würtenberg och bevide kanonaden vid Corpo-ström. Blef Fänrik vid hemnsten, Stabs-Ryttmästare d. 4 Sept. 1744 med s. k. Caine-Lieut.-indelning vid södra Skånska Cavalleri-reg:tet. k 1745 Hagelösa Compagni vid samma reg:te. Vid Dalrls-upproret försvarade Sp. tillgångarne till det "gamla

*) Se Minnestal öfver Baron Gabr. Sp. af M. L. Ståhl. Lund 1804.

Kongshuset", der de kunglige då bodde. Sparre, som an-
vändts att från finska lägret föra depecher till regeringen,
blef snart sänd med dylika till K. Fredrik II i Preussen,
som träffades i lägret vid Prag. Han återförde svaret, me
bönföll att få under Kon. Fredrik i Preussen lära krigets
konst. Det medgafs och snart var franska och svenska Ca-
pitainen preussisk Volontär. Honom böds "en lysande be-
fordran" vid Cavalleriet, liksom Augustin Ehrensvärd vid
Artilleriet, men begge försakade anbuden af *Fredrik den
store* och återgingo till — *Fredrik den vällustige.* Sparre
hade bevistat segern vid Sorr i Böhmen d. 30 Sept., och
det blodiga slaget vid Kesselsdorff d. 15 Dec. 1745, samt
sändes af Konungen i Preussen att underrätta svenska hof-
vet om preussiska vapnens sista lysande framgångar. C. Sp.
blef Major vid Elfsborgs reg:te d. 9 Mars 1748. Öfv.-Lieut.
1749, R. S. O. 1751. Detta år började Sp. sin riksdags-
mannabana, som Elector till Rådsvalet, arbetade sedan i en
Deputation på ett Infanteri-reglemente, som han jemte Ax.
Fersen 1757 hade uppdrag att förbättra. Vid riksdagen
1755—56 var Sp. Ledamot af Sekreta-Deputationen och
den Mindre Sekreta-Deputationen, som hade det ministeriella
sig uppdraget. Han var således ibland dem, som nu smidde
åskviggen mot Preussens nyss troget tjenade Monarch. År
1757 sändes Sp. såsom Major vid K. Lifgardet till Pommern
med 1200 man af nämnde reg:te, som snart måste söka sin
säkerhet på Rügen. Han blef Öfverste i armeen d. 22 Apr.
1760 och Öfv.-Lieut. vid reg:tet d. 11 Febr. 1761. Han
tjenstgjorde under kriget än som Gen.-Adjutant hos commend.
Generalen, än som Gen.-Qvartermästare och från slutet af
1759 som General-Krigscommissarius. En ordentligen veri-
ficerad räkenskap "var den första af det slaget i svenska
krigshistorien." Den granskades utan anmärknings-anledning
af politiska motståndare vid följande riksdagen. Som Gene-
ralitetet hemreste före armeen, fick Sp., som ej ansåg vär-
digt att besöka riksdagen, förrän fred vunnits och som emel-
lertid ej infann sig på 1760 års riksmöte, uppdraget at
återföra de qvarvarande tropparne 1762. Han hade s. å.
d. 26 Juli blifvit Öfverste vid Jemtlands reg:te, Landshöf-
i Österbotten d. 17 Jan. 1763, i Gefle efter sin fader s. å.
då Vester-Norrlands län skiljts från Gefleborgs; tillträdd
1764, då Commissariatets göromål fullt afslutats efter kri-
get. Han inrättade Landsthing, hållna på aflägsnare orter
inom länet, skaffade Helsingland och Gestrikland hvar sin
Provinsläkare, med löneanslag af länets Bruksegare; unde

r höll han samspråk med allmogen å sockenstämmor,
beslut fattades om mossars odling, vägars anläggning
n. Idoge män framställdes till eftersyn och belöningar
Öfverheten följde stundom på hans loford. Han tålde
e de fåkunnigaste motsägelser och blef derigenom än
tigare att vinna seger i folkets öfvertygelse, sedan det
la folkförståndet hört både motsägelserna och hans der-
r saktmodigt andragna skäl. Han kunde åstadkomma hvad
skulle anses för trollkonst eller underverk, om det nu
le lyckas någon Länsherre att genomdrifva. Som exem-
må vi anföra tvenne reformer. Mångenstädes fanns in-
proportion mellan egovärde och hemmantal. Äldre bön-
hade ur allmänningsskogarne ökat sina egor efter behag
praxis var den enda charta. Men Sp. kunde förmå hela
nar att frivilligt underkasta sig en ny delning, som gaf
jord åt lika med lika onera inom församlingen. Och
r missväxten 1770 reste han omkring och förmådde stads-
landsförsamlingar att frivilligt inställa Bränvins-
ningen, "denna så högt värderade ögonsten för sven-
menigheten", hvilken inställelse varade tills K. Gustaf III
2 efter Revolutionen förböd denna näring. Derom yttras
skrift från 1771, kallad: "Striden emellan bränvinet
brödkakan": "En nitisk och af menigheten älskad höf-
träder fram (i Gefle) på allmän Rådstufva, han håller
bevekligt tal till Borgerskapet. Han föreställer dem tyd-
, att detta onda likväl endast uppkommer af en öfver-
vara, den vi väl kunde umbära. Allas hjertan röras af
sådant tal. Ingen vågar bestrida en sanning, som är sol-
för de enfaldigaste. Kärleken för hustru, barn och efter-
mande, för fäderneslandet och medborgare råkar i ljus
. Det är liksom en inspirationsanda fallit på alla när-
nde. De besluta enhälligt att innehålla med bränvins-
ningen och med bruket af denna skadliga dryck, och
a beslöto de att hålla lika obrottsligt som all
an lag." Detta exempel följdes sedan af andra städers
steg. Man finner häraf att Baron Sp. måste ha varit
l vår tid kallar "kringflackande nykterhetssvärmare", nå-
som derföre våra Landshöfdingar väl akta sig att efter-
. Sp. uppförde det första fria arbetshus i riket. Fond
lades af frivilliga gåfvor, der Sp. gaf först. Exemplet
les i Stockholm, Götheborg och flera städer. Spanmål
rskrefs och sedan bränvinet ej decimerade arbetsförtjen-
, betalte folket sitt bröd, *som genom de rikas hjelp*
till nedsatt pris åt de fattigare, men utdelades ej till

store och återgingo till — *Fredrik*
hade bevistat segern vid Sorr i Böh
det blodiga slaget vid Kesselsdorff d
sändes af Konungen i Preussen att
vet om preussiska vapnens sista lysan
blef Major vid Elfsborgs reg:te d. 9
1749, R. S. O. 1751. Detta år bör
mannabana, som Elector till Rådsval
Deputation på ett Infanteri-regement
Fersen 1757 hade uppdrag att förl
1755—56 var Sp. Ledamot af Sek
den Mindre Sekreta-Deputationen, so
sig uppdraget. Han var således ibla
åskviggen mot Preussens nyss troget
1757 sändes Sp. såsom Major vid K.
med 1200 man af nämnde reg:te, so
säkerhet på Rügen. Han blef Öfvers
1760 och Öfv.-Lieut. vid reg:tet d.
tjenstgjorde under kriget än som Gen.-
Generalen, än som Gen.-Qvartermäst
1759 som General-Krigscommissarius
ficerad räkenskap "var den första a
krigshistorien." Den granskades utan
af politiska motståndare vid följande
ralitetet hemreste före armeen, fick
digt att besöka riksdagen, förrän fre
lertid ej infann sig på 1760 års ri
återföra de qvarvarande trupparne 1

r efterträdarne vid många anställda jemnförelser. Han
första embetet "i system", höll ett tal om politie i K.
kad., der han planlade de nya pligterna, höll sig 1778
allning af Konungen från allt inverkande på riksdags-
valen, "sedan nu friheten blifvit återställd" (Port-
af Crusenstolpe I. 130), förenade allas tankar och
rörande Boursebyggnad, som ända dittills ej kunnat
as under en strid mellan Magistrat och Borgerskap,
Sp. först mäktade bilägga; anskaffade nu Arbetshus
kholm, liksom förut ett i Gefle, fick här en bro an-
från Riddarhustorget till Riddarholmen 1784, "till
else af glädjen öfver Konungens återvunna helsa", nya
anlades, Norrbro påbörjades, efter vattenfloden 1780,
delen af Blasieholmen förvandlades från en otillgäng-
its till en god hamn. Packhus och Slaktarhus full-
es, Jernvägen utvidgades, Brunkebergs sandbacke bör-
å bortföras, att nya boningsställen bereddes. Under
styrelse byggdes nuv. Prins Carls palats. Han bör-
örst i större scala låta utplantera barnhusbarnen på
, i stället för att casernera dem. Vid Danviken upp-
tt nytt Hospital, med hvilket det gamla ej kunde
ras. Den namnkunnige menniskovännen Howard fann
erna i Stockholm under Sparres tid bättre inrättade än
leste andra länder. I allmänhet måste erkännas, att
r under Sparres Öfverståthållarskap, som Stockholms
att tala med Tegnér, som en Tidens orm bytte om
tog en physionomi, passande 18:de seklet och ut-
r det 17:de århundradet.
löningar uteblefvo ej, af den idealiska art, hvarmed man
n sig mest belåten. Sp. blef 1774 C. S. O. m. St. K.
. 11 Dec. 1775 RiksRåd, dermed han fortfor tills
mmaren upphäfdes 1789, egande C. Sparre särskildt
g att företräda en Krigs-ministers kall, anförtrodd
d-träckta vården öfver försvarsverkets förbättring med
llande myndighet i åtskilliga delar. Nu bidrog han
kets fästningar, förråder och tyghus vunno styrka
lväxt. Ett Fält-commissariat inrättades. Vargerings-
rne i Finland räkna från denna tid sitt ursprung. Han
ört Passevolance frågan både i Rådkammaren och på
arne. Men han var också Sjöminister, åtminstone kan
r flera synpunkter så anses. Han har hedern af att
ha medverkat till segern åt Ehrensvärds lifsuppgift:
rdsflottan. Och *Örlogsflottans angelägenheter måste*
Sparre till en vigtig del anförtros. Han förordnades

friska och arbetsföra. Först försöktes att lära folket Islandsmossa; det fortgick ej. Sedan spriddes potati och hon spridde sig sedan sjelf med stor fart. Soc magasiner hade mångenstädes inrättats under de förra genom Sparres nitälskan och i hans län var nöden vida dre än i Dalarne, derifrån dock farsoter bredde sig hans. Då spridde han läkemedel till hvarje socken. kornas medel finge utlånas mot säkerhet, enligt K. Bre af d. 29 Juni 1773, och Sparre erkändes då redan för verksammaste af rikets höfdingar. Under allt detta ar för folket såg man likväl Sp. ofta bevista förhören i G skola och Gymnasium, dervid han ofta med talets gåfva dade både lärare och lärjungar. De lärgirigaste böd till sig under namn af sina "unga vänner", de fattigaste understöd. Han gaf till läroverket glober och böcker. förtjenst var det ock, att *Gustafsbro* af 102 aln. längd des öfver Geflesströmmen och han reste sjelf pyramiden jemte. Han var partiman vid riksdagarne, men ej i embete. Ville någon der vinna något genom erinring om politiska sympathi med Länsherren, "aldrig förtörnades så som då." Och detta var ett ovanligt drag i de tide

"Eburu Sp. ej fick rum i någon Deputation vid 1 —66 års riksdag, påminde man sig länge dess lyckliga gåfva i Ståndet." 1769 satt han i Sekreta-Utskottet Banco-Deputationen inom detsamma. Fick derunder G Majors fullmakt. Var af sitt parti utsedd till Landtmarsk följande riksdagen, blef derunder, fast klubban und Hattpartiet, insatt i Sekreta-Utskottet och var nu Ordfö de i Banco-Deputationen och Tull-Deputationen, likale insatt i den Deputation, som skulle utarbeta Konungaf säkran åt K. Gustaf III. Han kämpade under dessa riks gar mot lagskipningsfrågors upptagande af lagstiftning Han hörde 1772 till Compositions-partiet, och då detta kunde något uträtta, reste han hem och såg gerna h Konungen d. 19 Aug. uträttade. Detta datum insattes pyramiden vid "Gustafsbro", hvilken emellertid blef bra till sin fullbordan af Landshöfdingen. Han förordnades d. att vara commenderande General öfver de norra Re menterna. Då nu RiksR. Frih. Rudbeck flyttades från Öfv ståthållarhuset i Stockholm till Upsala Länsresidens, val väl Hertig Carl först, för att göra R:s reträtt billigare, d. 22 Apr. 1773 utfärdade K. Maj:t fullmakt för Baron på Öfverståthållar-embetet. Här vann han ett rykte, öfvergick alla företrädares och ännu bibehåller sig, "bes

kställighet af Konungen statue, den Borgerskapet anhållit
få uppresa." Han dog af en misslyckad stenoperation d.
Juni 1791 och i anseende till Konungens frånvaro utom
t blef han, efter egen begäran, utan all pomp begrafven
ersiska grafven i Riddarholmskyrkan, utan annan cere-
ni, än den handboken föreskrifver och ett tal af Ordens-
k. Dr. Flodin. Han blef 1756 gift med grefvinnan *Lov.*
ika Strömfelt. Enda barnet, en son, dog i Gefle af kop-
na. Fru grefvinnan var från 1777 till sin död den 30
r. 1780 Öfverhofmästarinna hos Drottningen.
Om Riksrådet Carl Sparre skrifver Ehrensvärd 1776:
et är otroligt hvad Riks-R. Sparre gör sig för möda att
aga, vara artig, endast utsöka sådane få conversations-
nen, som han vet vara angenäma, och att derigenom vinna
troende och småningom emparera sig af alla affairer. Han
ar ha den mesta uppriglighet, just då han är som mest
ställd. Med Konungen talar han alltid i undergifnaste
om kungliga prærogativer och kunglig höghet; utkom-
från Konungen är han hög, sjelfmyndig, tilltagsen, mä-
nde allt hvad som sker, i hvilket han icke blandat sig.
inkallades nu i Krigs Conseljerne jemte Riks-R. Liewen
Falkengren. Cabinetts-Råder voro Schwerin och Wall-
(ju obetydligare, desto bättre). Till Inrikes conselj till-
lades än Höpken och Hjärne, än Höpken, Bjelke och
ckenström; till Utrikes conselj v. Höpken och U. Scheffer
s. v. således alla utan förmåga att med sammanhang följa
nderna, såvida de ej voro favoriserade och kallades med
rre jemnhet." År 1779 heter det: "RiksR. Sparre arbetar
allt sätt att bemästra sig alla affairer och i Konungens
n visa sig som den oundgängligaste Minister. Han har
lan planerat, att, då H. Maj:t nu ämnar företaga sin resa
Carlskrona, att der besluta med Amiral-Collegii instruc-
n och Amiral-befäl, han skall vara ensam H. Maj:t följ-
ig: han har sökt att derifrån utesluta Riks-R. Gr. Lie-
n, såsom den kunnigaste och hvilken är hushållsprincipen
gifven samt Riks-R. Sinclairs ovän. Nu få Sp. och Sin-
ire häri ostörde sig med dessa ärender befatta. H. Maj:t
ll ej declarera sin resa förrän Liewen begärt sin vanliga
rmission att besöka Medevi. Då behöfver H. Maj:t ej
ta L. Nog vinnes intrigen, men om affairerne vinna på
ron Sparre eller han på dem, det får tiden utvisa."
"En afton, vid soupéen, förde Baron Sp. fram en enka
d några barn, som han *påstod vara i största fattigdom*
h utbad dem Öfverhetens nåd. Mannen hade varit en

d. 30 Sept. 1777 att jemte Gr. Ulr. Scheffer i Ko
ställe i Carlskrona efterse Rikets försvarsverk till s
grund lades till Cert-Deputationen, som under Sto
lens Hertig Carls ordförandeskap "stadfäste en ny
vid Örlogsflottan." Flera författningar i ämnet anså
följden af Sparres reformationsnit i sjö-angelägen
1778 blef han Ordf. och Kronans fullmäktig öfver
Assistans-Contoret, samt derefter Ordf. i Direction
Strömsholms Canal- och Slussverks-byggnader, "et
som länge hedrar hans minne och vittnar om hans
ska nit." Der voro oräkneliga hinder att öfvervinn
af Vet. Akad. blef han dess Præses i slutet af 17
Målare- och Bildhuggare-Akad. "skyndade sig att kal
Rådsherre till Hedersledamot." Han var ock medle
Patriot. Sällskapet — till och med af Knutsgillet i
Akad.-Canceller i Åbo, efter U. Scheffer, 1783.
då var med Konungen uti Italien, valdes brodern F
till Vice Canceller. (Enligt Schönberg, valdes Spar
då han var med K. Maj:t på Parola Malm). Led
han af K. Uppfostrings-Commissionen i och för sin Ca
befattning; var ock insatt i Directionen öfver Ecc
verket i Lappmarken, i Directionen öfver Lazaretts
och i Directionen öfver Frimurare-barnhuset. 1782
Seraphimer-Riddare. Han var då bestämd att som
Rådsherre skaffa Kon. Gustaf, såsom blott Grefve,
mottagande. Till och med Påfven i Rom lemnade
ska Riksrådet den höga rang desse herrar allt från
kriget kräft i Tyskland, och Schönberg anser att S
gynnats till lön för det katholska kapellet fått öpp
hufvudstad, der Sp. var Öfverståthållare. Sparre
herde under ett Grekiskt namn i Arcadernas Aka
Italien, stiftad af Drottning Christina.

Då Konungen d. 18 Maj 1789 kunde i seger
derrätta Gr. Klingspor, att Säkerhetsakten var kun
Rådet, "denna stora corps, den äldsta i riket", ej
upplyste han dock, att "begge Baronerne Sparre v
som Grefvarne Beckfriis, Düben och Oxenstierna,
i åtskilliga nu inrättade Departementer." (Brefvexl.
Under finska kriget och riksdagen 1789, då Borg
Stockholm var den vigtigaste politiska häfstången
Öfverståthållares embete både obehagligt och besvä
lyckades dock behålla förtroende både hos Konung
gerskap. Den sista gång, han var närvarande å e
met, var d. 2 Oct. 1790, "då anstalterne fastst

verkställighet af Konungen statue, den Borgerskapet anhållit att få uppresa." Han dog af en misslyckad stenoperation d. 28 Juni 1791 och i anseende till Konungens frånvaro utom riket blef han, efter egen begäran, utan all pomp begrafven i Persiska grafven i Riddarholmskyrkan, utan annan ceremoni, än den handboken föreskrifver och ett tal af Ordens-Bisk. Dr. Flodin. Han blef 1756 gift med grefvinnan *Lov. Ulrika Strömfelt.* Enda barnet, en son, dog i Gefle af kopporna. Fru grefvinnan var från 1777 till sin död den 30 Apr. 1780 Öfverhofmästarinna hos Drottningen.

Om Riksrådet Carl Sparre skrifver Ehrensvärd 1776: "Det är otroligt hvad Riks-R. Sparre gör sig för möda att behaga, vara artig, endast utsöka sådane få conversationsämnen, som han vet vara angenäma, och att derigenom vinna förtroende och småningom emparera sig af alla affairer. Han låtsar ha den mesta uppriglighet, just då han är som mest förställd. Med Konungen talar han alltid i undergifnaste ord om kungliga prærogativer och kunglig höghet; utkommen från Konungen är han hög, sjelfmyndig, tilltagsen, mästrande allt hvad som sker, i hvilket han icke blandat sig. Han inkallades nu i Krigs-Conseljerne jemte Riks-R. Liewen och Falkengren. Cabinetts-Råder voro Schwerin och Wallvik (ju obetydligare, desto bättre). Till Inrikes conselj tillkallades än Höpken och Hjärne, än Höpken, Bjelke och Stockenström; till Utrikes conselj v. Höpken och U. Scheffer o. s. v. således alla utan förmåga att med sammanhang följa ärenderna, såvida de ej voro favoriserade och kallades med större jemnhet." År 1779 heter det: "RiksR. Sparre arbetar på allt sätt att bemästra sig alla affairer och i Konungens ögon visa sig som den oundgängligaste Minister. Han har redan planerat, att, då H. Maj:t nu ämnar företaga sin resa till Carlskrona, att der besluta med Amiral-Collegii instruction och Amiral-befäl, han skall vara ensam H. Maj:t följaktig: han har sökt att derifrån utesluta Riks-R. Gr. Liewen, såsom den kunnigaste och hvilken är hushållsprincipen tillgifven samt Riks-R. Sinclairs ovän. Nu få Sp. och Sinclaire häri ostörde sig med dessa ärender befatta. H. Maj:t skall ej declarera sin resa förrän Liewen begärt sin vanliga permission att besöka Medevi. Då behöfver H. Maj:t ej störa L. Nog vinnes intrigen, men om affairerne vinna på Baron Sparre eller han på dem, det får tiden utvisa."

"En afton, vid soupéen, förde Baron Sp. fram en enka med några barn, som han påstod vara i största fattigdom och utbad dem *Öfverhetens nåd.* *Mannen* hade varit en

spelande köpman från Carlskrona, som hette Gra
under partitiderna varit mycket brukad, men bl
sedan i en så oförsigtig och oförståndig rörel
miste allt sitt och dog i fattigdom och elände. Så
nas tusende och Öfverheten skulle vara rikare ä
i Persien, för att underhålla dem alla. Enkedrott
som har ett generöst hjerta, erböd sig genast at
örsorg för döttrarna; Konungen för sönerne och g
n pension åt enkan. En piga, som fortfarit att tjen
, sedan hennes husbondefolk blifvit fattiga, ble
rd. Baron Sp. började att härom predika som e
ed tårarne i ögonen och så högt att alla spectatö
den kungliga soupéen måste bli vittne till dess ze
len. Öfverheten beveks ånyo. Enkedrottningen g
iga 6000 dal., Konungen 1200 och alla som sutt
let började hopskänka en ansenlig summa. Allt dett
on Sp. emot, berättade dessa lyckliga personer m
all den sällhet dem förestod och att han (som sna
omma med Konungen till Carlskrona) var den, so
kaffat. Men än mera basunstötande skulle ske. Ha
att Consistorium skulle sammankallas, att pigan d
itte complimenteras; sedan skulle Magistraten sa
och pigan der inställa sig att få emottaga dess

publifvit. Då resan till Carlskrona anträddes, var C. Sp. angelägen att få medfölja och hade i sitt sällskap den skickliga och namnkunnige Öfverskeppsbyggmäst. af Chapman, angelägen att genom honom öka sina kunskaper och stadga sitt anseende såsom den der vet bruka och värdera skickliga personer. "Ingen bör neka skicklighetens insigt åt Carl Sparre." Kunde han blott anses för desinteressé. Men hans opinion är så skämd, att der blott behöfs att han handlägger en sak, för att allmänheten misstror afsigterna. Driftigare embetsman kan icke finnes, som med mera lätthet och redigare begrepp afgör alla under sig hörande saker och ärendor." Men om samma person heter det: Den 20 Sept. på Stafsjö hos friherrinnan Örnsköld: "RiksR. C. Sp. som i alla affärer ville sig inblanda, sökte äfven taga detta tillfälle i akt, att ställa sig in hos Hertig Carl och skaffa honom en entrevue med grefvinnan L-w-m. Han kände fru Ö. och hennes tjenstaktighet, proponerade henne genast, om ej grefvinnan L., som var vid Åkerö endast 4 mil härifrån, kunde till middagen bjudas, då entrevuen derstädes kunde ske utan många vittnen. H. Maj:t togs med i confidencen, som äfven var nöjd med denna tillställning." ... Nb. förut är upplyst, att Gr. L. fått utländsk mission, för att aflägsna hans grefvinna, då Hertig Carl fått sig en Hertiginna. Nu var planen upplaggd ur en annan vue. Fruktan för Enkedrottningens planer mot sin äldste sons möjliga ätt hade väckt motplaner. Hertig Carl skulle på allt sätt skiljas från Hertiginnan. Och rörande äldste sonens ätt, uppdagades planen 1778. Svar kom att grefvinnan L. nu var opasslig, men skall i hemvägen tillstöta vid Linköping, Norrköping eller Stafsjö, hvar som befaldes. Fru Ö. inviterade för återresan och det sista förslaget antogs således. Vid återresan, heter det, lät Hennes Maj:t d. 1 Oct. alla af sin suit resa förut. Man undrade på orsakerna dertill, men det var att hindra många vara närvarande vid entrevuen, som påtänktes för Hertigen med grefvinnan L—m. RiksR. C. Sp. reste bittida om morgonen förut till Stafsjö, der den var tillämnad. Hertigen dröjde ej länge. Den tjenstfärdiga friherrinnan Ö. hade gjort allt, men grefvinnan L—ms mor hade kommit under fund med projectet och afböjt det. C. Sp. blef slut, fru Ö. sorgsen. Hertigen visade bästa contenancen. Damerna logo. Hans Maj:t for derifrån som en ljungeld i hela vägar, körde omkull, förderfvade en häst och kom till en mager soupé på Gripsholm."

Sp. svarade negotiatorn: "Tror ni, att då Konungen befallde mig att följa honom till Italien, jag ej märkte det afsigten var att skilja mig från krigsärenderna"; frågande blott om Creutz trodde att han finge behålla passevolancen. Creutz slöt, att han deraf hade någon vinst och föreslog, om passevolancen lemnades i hushållsammare händer, att han måtte få en pension på passevolancen. "Jag tror att både han och det allmänna dervid skulle finna sin räkning." Ipsissimus Schröderheim skrifver: Hade Sp. varit rik, hade han varit mera felfri. ... Om man stundom kunnat påminna om hans sätt att förvärfva medel, kan man ej tadla hans sätt att använda hvad han förvärfvat. (Anf. st. sid. 148).

Likväl skref Kon. Gustaf vid C. Sparres död till Riks-Drotzen: "Ehuru länge jag bort vänta mig detta, känner jag likväl förlusten af en man, som egde så passande egenskaper för den post, han beklädde och som Stockholm har att tacka för den ordning och säkerhet der råda, samt för sin förskönning." Höpken yttrade om C. Sparre: "Han talar illa, skrifver ännu sämre, men verkställer väl. Tror sig dock ej verkställa så väl som han talar, eller tala så väl som han skrifver." Ehrensvärd yttrar om "Grefvinnan Carl Sparre", Öfverhofmästarinna hos Drottningen: "en af de få nu öfrige, som jemte den förra tidens belefvenhet, anständighet och goda seder förenade all denna tidens artiga vett och snille." Hon blef vid 12 års ålder Hoffröken hos Ulrika Eleonora, Kammarfröken i det mycket olika Lovisa Ulrikas hof och Hofmästarinna i det ännu olikare Drottn. Sophia Magdalenas. Ifrig Hatt 1756 blef hon illa anskrifven hos Drottningen. Hon låtsade icke känna sin mans äfventyr och han låtsade endast tillbedja henne. Hon trodde ej sin dödsstund så nära i kraft af ett horoscop, som General Stobée åt henne på 1740-talet punkterat och lemnat henne förségladt. Af nyfikenhet hade hon öppnat det. Der stod att hon skulle dö 1786, men då bli olycklig genom vatten. — Hon dog emellertid af vattensot — "dog med samma belefvenhet hon lefvat", sedan hon tagit ett ömt afsked af sin man, af Gr. Ax. Fersen och några få sina slägtingar.

På hennes likkista såg man fästad på ett svart sammetsbyende den Orden, som Enkedrottningen inrättade 1744 under namn af *Solfjäder-Orden* *). Man anmärkte näst den-

*) Tillfället var då, vid Lovisa Ulrikas första segling till Drottningholm, hennes solfjäder föll i slupen och gick sönder, hvarpå en hvar plockade upp ett stycke. Tessin, som upptagit ett fragment, föreslog då inrättandet af en *faveurs-orden* att bära i *brandgult* band,

mma den brokiga ranglista hoftjenster numera åstadkommo, varigenom Capitainer gingo före Presidenter o. d.

C. Sparre höll god mine med den Toll, af hvilken han åg sig undanträngas. Han skref till honom d. 3 Nov. 1775 gyunande: "låt mig slippa Titul, när två ro i en båt, så alla de på annan förtroligt. Tack då hiertans Toll för två bref." — Den 10 Mars 1776: "Nu på stunden bröt jag min bjors bref ... jag svor något för det jag intet vet hvarest g skulle sända svaret, som en förfaren Partisan eller åtminstone babil Officerare bort med dess rapport avertera." ockholm d. 18 Apr. 1776. "Jag har ej postpapper nu kl. böndagsafton och håller för god polise till att i bodar få ipa efter kl. 6."

Ehrensvärds omdöme är väl ej att misstänka såsom irade af allmänt partihat, ty begge voro af Hatt-systemet. t är säkert ett ärligt uttryck af den flärdlöse, stilla manns öfvertygelse. Han led af att se ett till lynnet så fullmligt motsatt väsende, som C. Sparres var i anseende till rensvärds eget. Men i detta lidande kunde, som i alla aslor, lätt insmyga sig orättvisa. Schröderheim sympathirade mera i förtjenster och fel och han gör en vackrare ckning. "Sjelfva naturen hade danat C. Sp. till en af de igre platser i samhället, att styra och befalla. Hans upp-n, hela hans figur, hans maintien, ända till hans röst voro ponerande. De kunskaper, som samlas i stora verlden h umgänget, ersatte för honom bristen af andra och hans squence du corps hvad som felade i hans tal och skrift. Han var, som ofta händer menniskor, mäktigare att yra menigheter än enskilda personer. Han misstog sig ej llan om medlen till det förra, och misskände ofta de sedre. Emot dessa förgick han sig stundom af öfverilning, itte sig icke alltid riktigt med sina rivaler, men rönte ofta aeksamhet"; erinrande om huru Stockholms Borgerskap dde hans propositioner *), utan att kanske allmänt älska

---

an *Brandenburgska* färgen. Alla då närvarande fingo den, Dar som Cavaljerer. Tessin var den siste Cavaljeren, Grefvinnan el Fersen den sista Dame som bar denna orden. Nu återlemnade rl Sp. till Enkedrottn. sin hustrus ordenstecken. Utdelningen af na orden afstannade nästan samma dag den började.

*) Att dessa kunde sträcka sig utom gebitet för embetspligter, man deraf att Kon. Gustaf 1778 ansåg sig behöfva skrifva det römda brefvet (Portfeuillen I. s. 150), att han som Öfverståtlare ej skulle blanda sig i riksdagsmannaval. Dylik neutralitet var en dygd och en dygd att hålla fram.

hans person. (Gust. Papperen III. t. 148). Något godt låg tydligen på botten af Sparres philanthropi, liksom der rör sig något fosterländskt nit äfven i fjäsket. Men klarligen hade Sp. blifvit en större man, om man fått dö som Landshöfding i Gefle, fri från hoflefnadens faror.

Borgerskapet, som i Sparres tid inköptc Tessinska palatset till Öfverståthållarens bostad, uppreste på Stockholms Börs en bröstbild, huggen i marmor af Sergel, med ininskrift: *C. Sp. L. B. etc. posuere Civ. Stockholm.* MDCCLXXXII. Efter hans död slog hufvudstaden en skådepeninng, der på ena sidan bröstbild och titel, på andra sidan inom en lagerkrans: *Factis Animoque mereris.* I exergen: *Post mortem 1791 Urbis Amor.* Baron Sp. slog en minnespenning öfver sin aflidna maka. Å ena sidan grefvinnans bröstbild med omskrift: *Te Socia nil mihi triste.* På reversen: *Memoriæ Comit. Ulr. Strömfelt optimæ Conjugis, natæ* MDCCXXIV, *denatæ* MDCCLXXX, *Dicavit Carolus Sparre.*

Skrifter: Tal i Svea Hofrätt å Konungens vägnar, då Hr Riks-Drotzet Gr. C. A. Wachtmeister derstädes i Embetet inställdes. I tryckta protokollerna för d. 31 Jan. 1788. — Tal såsom Öfverståthållare 1773—90 i Tidningar etc. — Tal om Politie i allmänhet i K. Vet. Akad. — Ett rön i Patr. Sällskapets Journal.

(Källor: Rutg. Hochschildts Biographi öfver C. Sp. inlemnad till K. Vet. Ak. — öfver A. Schönberg 1796. — Ehrensvärds Journal mscpt. — Tollska mscpt. i Lund. — Gustavianska Papperen.) — N.

23, a. SPARRE, CONRAD.

Friherre *Conrad Carlsson Sparre* till Malma föddes i Stockholm 1680, Page 1697. Deltog i franska kriget vid farbrodren Erik Sparres bataljon 1698—1706, då han var blifven Capitaine. Lieut. vid Sv. Lifdragonerne 1708, sårad vid Holofzin, der han blef Capit. vid Nerikes och Vermlands reg:te; än farligare sårad i Ukraine. Följde efter slaget vid Pultava sin Konung till Bender, der han satt vid sin krycka i två månader ini Konungens kammare och uppritade jemte Major Loos och Capit. Gyllenskepp i figurer en mängd exercitier, hvaraf ett band sändes till Fortifications-contoret. De tre Officerarne sändes derpå af Konungen, som under tiden lärt sig Hebreiska, för att afrita platser, som börjat interessera Konungen, i det heliga landet. Se härom Loos biogr. VIII Band. sid. 32 följ., der dock *Gyllengrip* bör rättas till *Gyllenskepp.* Se Capit. Gyllenskepps Journal öfver resan i Sv. Bibl. D. I. s. 271 f. samt Baron Conr. Sparres lefverne i Nya Sv. Bibl. 1 Bd. 1 D. s. 23 m. fl. Sparre mätte Cheops

ma den brokiga ranglista hoftjenster numera åstadkommo, rigenom Capitainer gingo före Presidenter o. d.

C. Sparre höll god mine med den Toll, af hvilken han sig undanträngas. Han skref till honom d. 3 Nov. 1775 ynnande: "låt mig slippa Titul, när två ro i en båt, så la de på annan förtroligt. Tack då hiertans Toll för två f." — Den 10 Mars 1776: "Nu på stunden bröt jag min jörs bref .... jag svor något för det jag intet vet hvarest skulle sända svaret, som en förfaren Partisan eller åt- sione habil Officerare bort med dess rapport avertera." ockholm d. 18 Apr. 1776. "Jag har ej postpapper nu kl. öndagsafton och håller för god polise till att i bodar få ps efter kl. 6."

Ehrensvärds omdöme är väl ej att misstänka såsom ir- de af allmänt partihat, ty begge voro af Hatt-systemet. t är säkert ett ärligt uttryck af den flärdlöse, stilla man- s öfvertygelse. Han led af att se ett till lynnet så full- ligt motsatt väsende, som C. Sparres var i anseende till renvärds eget. Men i detta lidande kunde, som i alla ler, lätt insmyga sig orättvisa. Schröderheim sympathi- de mera i förtjenster och fel och han gör en vackrare ning. "Sjelfva naturen hade danat C. Sp. till en af de ge platser i samhället, att styra och befalla. Hans upp- , hela hans figur, hans maintien, ända till hans röst voro nerande. De kunskaper, som samlas i stora verlden umgänget, ersatte för honom bristen af andra och hans quence du corps hvad som felade i hans tal och skrif- . Han var, som ofta händer menniskor, mäktigare att a menigheter än enskilda personer. Han misstog sig ej an om medlen till det förra, och misskände ofta de sed- e. Emot dessa förgick han sig stundom af öfverilning, te sig icke alltid riktigt med sina rivaler, men rönte ofta ksamhet"; erinrande om huru Stockholms Borgerskap de hans propositioner *), utan att kanske allmänt älska

---

a *Brandenburgska* färgen. Alla då närvarande fingo den, Da- som [*Cavaljerer*. Tessin var den siste Cavaljeren, Grefvinnan l Fersen den sista Dame som bar denna orden. Nu återlemnade l Sp. till Enkedrottn. sin hustrus ordenstecken. Utdelningen af a orden afstannade nästan samma dag den började.

*) Att dessa kunde sträcka sig utom gebitet för embetspligter, man deraf att Kon. Gustaf 1778 ansåg sig behöfva skrifva det ämda brefvet (Portfeuillen I. s. 130), att han som Öfverståt- re ej skulle blanda sig i riksdagsmannaval. Dylik neutralitet var dygd och en dygd att hålla fram.

hans person. (Gust. Papperen III. t. 148). Något godt l
tydligen på botten af Sparres philanthropi, liksom der r
sig något fosterländskt nit äfven i fjäsket. Men klarlige
hade Sp. blifvit en större man, om man fått dö som Lands
höfding i Gefle, fri från hoflefnadens faror.

Borgerskapet, som i Sparres tid inköptc Tessinska p
latset till Öfverståthållarens bostad, uppreste på Stockholm
Börs en bröstbild, huggen i marmor af Sergel, med i
inskrift: *C. Sp. L. B. etc. posuere Civ. Stockholm.* MDCCLXXXI
Efter hans död slog hufvudstaden en skådepeningg, der p
ena sidan bröstbild och titel, på andra sidan inom en lage
krans: *Factis Animoque mereris.* I exergen: *Post morte
1791 Urbis Amor.* Baron Sp. slog en minnespenning öfv
sin aflidna maka. Å ena sidan grefvinnans bröstbild me
omskrift: *Te Socia nil mihi triste.* På reversen: *Memori
Comit. Ulr. Strömfelt optimæ Conjugis, natæ* MDCCXXIV, *d
natæ* MDCCLXXX, *Dicavit Carolus Sparre.*

Skrifter: Tal i Svea Hofrätt å Konungens vägnar, då Hr Rik
Drotzet Gr. C. A. Wachtmeister derstädes i Embetet inställdes.
tryckta protokollerna för d. 31 Jan. 1788. — Tal såsom Öfve
ståthållare 1773—90 i Tidningar etc. — Tal om Politie i allmä
ket i K. Vet. Akad. — Ett rön i Patr. Sällskapets Journal.

(**Källor:** Rutg. Hochschildts Biographi öfver C. Sp. inlemnad till K. Vet. Ak.
öfver A. Schönberg 1796. — Ehrensvärds Journal mscpt. — Tollska mscpt
Lund. — Gustavianska Papperen.) — S.

23, a. SPARRE, CONRAD.

Friherre *Conrad Carlsson Sparre* till Malma föddes
Stockholm 1680, Page 1697. Deltog i franska kriget vi
farbrodren Erik Sparres bataljon 1698—1706, då han t
blifven Capitaine. Lieut. vid Sv. Lifdragonerne 1708, sår
vid Holofzin, der han blef Capit. vid Nerikes och Vermland
reg:te; än farligare sårad i Ukraine. Följde efter slaget vi
Pultava sin Konung till Bender, der han satt vid sin kryck
i två månader ini Konungens kammare och uppritade jem
Major Loos och Capit. Gyllenskepp i figurer en mängd exe
citier, hvaraf ett band sändes till Fortifications-contoret. D
tre Officerarne sändes derpå af Konungen, som under tide
lärt sig Hebreiska, för att afrita platser, som börjat intere
sera Konungen, i det heliga landet. Se härom Loos biog
VIII Band. sid. 32 följ., der dock *Gyllengrip* bör rättas ti
Gyllenskepp. Se Capit. Gyllenskepps Journal öfver resan
Sv. Bibl. D. I. s. 271 f. samt Baron Conr. Sparres lefver
i Nya Sv. Bibl. I Bd. 1 D. s. 23 m. fl. Sparre måtte Cheo

-ieut. vid Nerikes och Vermlands reg:te. Deltog i sla-
d descenten på Hisingen och vid Bohus fästnings lyck-
ndsättning. Commendant i Götheborg 1678 och del-
detta års fälttåg i Bohus län. Om en hans duell 1684
Baron Clas Horn, se härofvan i I D. s. 24, Grefve J.
rantz's biographi, noten. Det "dödliga" såret blef
ej dödande.

Då Ax. Sparre uppkommit till riksdagen 1697, efter K.
XI:s död, förmärkte han, att den genom Reductionen
ade högadeln planerade för en reaction mot detta K.
XI:s storverk, samt att den påräknade stöd för sina
r af Enkedrottningen, som åter förde ordet i förmyn-
regering. Sparres fader och således Sparre sjelf hade
sagdt ruinerats genom Reductionen, men af en reaction
e han blott beräkna allmänt förderf. Den 8 Nov. hade
samlat goda vänner, Officerare på boställen, som voro
cerade donations-gods, och annat klokt folk hos sig,
d hvilka han föreslog att omintetgöra planen genom att
häfva Kon. Carl XI:s testamente (den gamla adeln hade
) gifvit det farliga exemplet och kunde nu ej stämpla
let som uppror) och utropa K. Carl XII i sitt 15:e år
enväldig Konung. Man gillade förslaget såsom det enda
liga botemedlet och öfverraskade Medständerna i Riks-
dens Pleno plenorum på Riddarhuset. Man var oviss
huru vidsträckt förbundet var, men viss att Konungen,
en myndig, ej skulle glömma Opponenterne. Saken
mdrefs. Detta efter en tradition, hvarom anteckningen
lde, medan många af agenterne ännu lefde. Det synes
troligt, att impulsen gått ut från den döende Kon. Carl
som torde fått upplysning om planen, då han så för-
gt omfamnade Piper, hvilken väl var härvid den dolde
hinisten. Så tänkte den besegrade gamla Riksrådsadeln,
nan vid kröningen såg Pipers och Polus' Statsrådsstolar
nast thronen.

Den 10 Nov. 1697 skref danska Sändebudet B. Lux-
f till Konungen i Danmark derom, huru förre Schoutby-
tten Gr. Ax. Lewenhaupt först föreslog, att man nu straxt
rlemnade Konungen regeringen, i anledning af Landt-
k. Gripenhjelms yttrande . . . "när K. Maj:t sjelf" . . . .
ung Baron Cronhjelm invände, att det var en delicat ma-
, hvaröfver L. blef hetsig och sade: "den kan vara de-
för er, men den skall icke vara det för oss andra."
på sprang Öfv.-Lieut. Baron Ax. Sparre upp och tog

24. SPARRE, GUSTAF ADOLF.

Gustaf Adolf Axelsson Sparre, Friherre till Krono Herre till Biby, föddes 1649. Ingick tidigt vid flotta förde skeppet Draken med 64 kanoner och 386 man olyckliga sjökriget 1676, der rangordningen fordrad Riksråd till anförare, då ingen dylik fanns, som vunni lagrar till sjös. Draken började elden d. 26 Maj kl. morgonen. Amiral Creutz, understödd af Majorerne S och Rosenfeldt, hvilken förde Fredrika Amalia med kanoner och 171 man, försökte att bryta genom fien linien, hvilket dock ej medförde annan nytta, än att fi höll mera af, för att förekomma genombrytning. S i träffningen hade Draken fått så många grundskott, a fruktande att sjunka på djupet, satte på land vid Ö Skeppet kom likvisst sedermera utaf. Detta enligt G granat i Sveriges Sjökrigs-historia I. 227 f. der han s Svenska krigsäran hade ingenting förlorat, ehuru dels g oskicklighet hos Befälhafvaren (Lor. Creutz), dels ock g tillfälliga omständigheter utgången blifvit så olycklig.

År 1677, då Amiral Sjöblad beordrats att från G borg gå genom Bälterne in i Östersjön, för att fören med hufvudflottan, fördes i tredje Eskadern, som u från Elfsnabben under Amiral Hans Wachtmeister, Sk Venus af 62 kanoner af Amiral-Lieut. Gust. Sparre. nu var en landthjelte (Evert Horn) anförare och utgå blef olycklig. Sparre dog som Amiral 1689. Gift m. *sabeth*, Amiral Claes Stiernskölds dotter. Barn: *Marg Elisabeth*; g. m. Amiral Ankarstierna; *Claes*, sedan G (se nedanför № 34); *Anna Magdalena*, g. m. Amiral Ruuth.

f. Grefve Sparre till Brokind.

25. SPARRE, AXEL.

Grefve *Axel Axelsson Sparre* föddes Frih. till Kr berg d. 9 Jan. 1652 i Wisby, då fadren Frih. *Axel C son Sp.* der var Landshöfding, gift med *Marg. Oxensti* Tog 1671 tjenst som Volontär vid K. Lifgardet i Stockh Fänrik vid ett tyskt reg:te i Holland 1672. Capitain ett svenskt reg:te i Stade 1674. Rappellerad 1675 och ett Compagni vid ett tyskt reg:te under Fältmarsk. H Horns commando. Efter Stades öfvergång till de da for han till Finland, gick till fots öfver Ålands haf, ko Skåne 1677, der han deltog i kriget som Capit. vid Lifga

v.-Lieut. vid Nerikes och Vermlands reg:te. Deltog i sla-
t vid descenten på Hisingen och vid Bohus fästnings lyck-
a undsättning. Commendant i Götheborg 1678 och del-
g i detta års fälttåg i Bohus län. Om en hans duell 1684
d Baron Clas Horn, se härofvan i I D. s. 24, Grefve J.
lelcrantz's biographi, noten. Det "dödliga" såret blef
ck ej dödande.

Då Ax. Sparre uppkommit till riksdagen 1697, efter K.
rl XI:s död, förmärkte han, att den genom Reductionen
nssade högadeln planerade för en reaction mot detta K.
rl XI:s storverk, samt att den påräknade stöd för sina
laner af Enkedrottningen, som åter förde ordet i förmyn-
reregering. Sparres fader och således Sparre sjelf hade
art sagdt ruinerats genom Reductionen, men af en reaction
nde han blott beräkna allmänt förderf. Den 8 Nov. hade
an samlat goda vänner, Officerare på boställen, som voro
derade donations-gods, och annat klokt folk hos sig,
land hvilka han föreslog att omintetgöra planen genom att
pphäfva Kon. Carl XI:s testamente (den gamla adeln hade
1680 gifvit det farliga exemplet och kunde nu ej stämpla
det som uppror) och utropa K. Carl XII i sitt 15:e år
enväldig Konung. Man gillade förslaget såsom det enda
liga botemedlet och öfverraskade Medständerna i Riks-
dagens Pleno plenorum på Riddarhuset. Man var oviss
huru vidsträckt förbundet var, men viss att Konungen,
vren myndig, ej skulle glömma Opponenterne. Saken
omdrefs. Detta efter en tradition, hvarom anteckningen
dde, medan många af agenterne ännu lefde. Det synes
truligt, att impulsen gått ut från den döende Kon. Carl
, som torde fått upplysning om planen, då han så för-
ligt omfamnade Piper, hvilken väl var härvid den dolde
chinisten. Så tänkte den besegrade gamla Riksrådsadeln,
man vid kröningen såg Pipers och Polus' Statsrådsstolar
mast thronen.

Den 10 Nov. 1697 skref danska Sändebudet B. Lux-
orff till Konungen i Dänmark derom, huru förre Schoutby-
chten Gr. Ax. Lewenhaupt först föreslog, att man nu straxt
verlemnade Konungen regeringen, i anledning af Landt-
rsk. Gripenhjelms yttrande ... "när K. Maj:t sjelf" ....
ung Baron Cronhjelm invände, att det var en delicat ma-
ria, hvaröfver L. blef hetsig och sade: "den kan vara de-
t för er, men den skall icke vara det för oss andra."
rpå sprang Öfv.-Lieut. Baron Ax. Sparre upp och tog

L:s parti mot den andre och i samma ögonblick kasta
de andre, som voro på Riddarhuset, deras hattar upp i
dret och ropte alla: *Vivat Konung Carl den tolfte!* och d
med var det utan vidare deliberationer och complime
beställdt. Derefter utvalde de 60 à 70 personer, som gi
alla upp på Slottet kl. 11 etc. Det öfriga är allmänt kä

Om denne Öfv.-Lieut. Baron Axel Sparre hade da
Legaten Stockfleth 1688 berättat, huru Sparres Öfve
Rehbinder vid Nerikes regim:te gjorde i Sparres tanke
fel vid en exercis, hvilket Sp. rättade. Öfversten befa
honom tiga, men det halp ej; då högg R. honom i hu
det ett par hugg med sin värja. Sp. drog nu sin, och
öfrige Officerarne måste skilja dem åt. Sparre blef a
sterad och ställd för krigsrätt, men Öfversten stod ej l
i sin Konungs nåd och man ser af det följande, att Sp
hade nachdel af sitt stora fel.

Ax. Sparre gick ut med K. Carl XII år 1700, i h
att snart kunna återföra sin Kung från segrar till freds
Till Narva hann Sparre ej före drabbningen, kastad 50
derifrån af en storm med 300 man, med hvilka han utse
från Carlshamn. Konungen red ut med Sp. och visade s
fältet. Julafton i Lais lekte Konungen i julhalmen, sp
och dansade med Sp. och andra favoriter. Se hans b
utdrag i De la Gard. Arch. XIII. 156—175. Han hade b
vit Öfverste vid Vestmanlands regimente af 1200 man, 1
Uimärkte sig vid descenten öfver Düna, liksom i slaget
Clissow, då han med 300 man slog Lubomirski, som m
24 fanor anfallit honom, tillbaka och blef Gen.-Major 17
Segern vid Frauenstadt 1706 begyntes genom ett lyck
anfall af Sparre. Han började ock slaget vid Pultava ge
ett raskt anfallande af tre skansar på fiendens högra fly
dem han lyckligen öfversteg och intog, samt nederhögg b
besättningen. Men fortgången af slaget blef olycklig. F
de till Bender, der han 1710 blef Gen.-Lieuten. och 17
General af Infanteriet. Han deltog i kalabaliken i Bend
hvilken han sjelf åskådligt skildrat i en *Berättelse*, som
förts i Sv. Bibl. I. s. 208 f. Huru knapphändigt han
uppställa sina räkenskaper inför K. Carl ses af ett exem
anfördt i Gezelii Biogr. Lex. Afgick som E. O. Envoyé
Hessen-Cassel 1716. Rappellerad 1717, sändes han till
Stanislaus, som då residerade i Zweibrücken. Det lär v
då Stanislaus hos K. Carl recommenderat honom till Öf
ståthållarskapet i Stockholm, hvarvid Kon. Carl skal
svarat, "att det var en samvetssak, emedan Sp. för sin l

ålder vore urståndsatt att uppfylla embetets pligter", hvilket enligt en säkerligen misstagen tolkning ansetts kunna vertera till en anekdot, att Kungen ej kunde anförtro Sparre makten öfver hufvudstadens skönheter. I Studier, Krit. och Not. 1841 № 6 yttras, att detta ej kunde vara samma Ax. Sparre, som var verksam 1697 för förmyndare-regeringens upplösning. Men der är då ingen annan Axel Sparre att gissa. General Ax. Sp. var 64 år, då han 1716 var hos K. d. Konung Stanislaus. Han återkom sedan till Hessen-Casselska hofvet, derifrån han 1719 återkom till Sverige. Han först gifte han sig 1721 med *A. M. Falkenberg*, sedan han 1720 blifvit af Drottn. Ulrika Eleonora upphöjd i grefligt stånd, introducerad s. å. (№ 74), men ingen ätt uppstod. Såsom äldste Generalen blef han Fältmarskalk 1721.

Vid riksdagen 1720 gick Sp., den nye Grefven Ulrika Eleonoras ärende som en ifrig partisan. "Hos adeln och i synnerhet, heter det i Handl. rör. Skand. Hist. VII. s. 275, var den gamle käcke gubben Axel Sparre under 1720 års riksdag en stor förfäktare och förespråkare för K. Fredriks upphöjande på thronen. Han var vänfast lierad med Konungens fader Landsgrefven Carl, sedan den tid, han af Kon. Carl XII nyttjades vid det Hessiska hofvet." Derjemte var han redan 1719 verksam på Riddarhuset i allmänvigtiga frågor. Samma Reduction, som han skyddade 1697, bidrog han äfven nu att bevara från en af högadeln åsyftad reaction. Då Stierncrona så väl försvarat reductionens motiver, yttrade gamle Fältmarsk. Sparre öppenhjertigt: jag har äfvensom mina också lidit ansenligt af Reductionen, men ändå säger jag rent ut. att en Carl XI gjorde Sverige mera godt än etthundra riksdagar förmå att göra. (Handl. rör. Skand. Hist. VII. 274). Han yrkade på fri handel. Myntteckuen sade han böra till hälften inlösas.

Han stod på förslag till Riksråd, blott för att hedra gubben, efter det var mot Grundlagen att två bröder sutto i Rådet och Erik Sparre var der omistandes.

Grefve Axel Sparre dog på Brokind d. 31 Maj 1728.

Vid hans begrafning sjöng den älskelige skalden Jakob Frese:

Ja, han till mångens harm vann så sin hjeltes tycke,
Att fast han sanning talt, han aldrig talt förmycket.
I öde öcknar och kring vida fält
Hvar inga vägar fanns, har han sig vägar letat,
Sin dyra Konungs dygd till eftersyn sig ställt
I sjöar summit fram och i moras arbetat.

— N.

g. Grefvar Sparre till Sundby.

27. SPARRE, ERIK.

Grefve *Erik Axelsson Sparre*, Fältmarskalk, Fältma[illegible] Gr. Axel Axelssons Sparres broder, föddes d. 15 Juli 1[illegible] af Beäta Stenbock. Han trädde redan ung i fransysk kr[illegible] tjenst såsom Fänrik vid Königsmarkska reg:tet. Capit[illegible] 1690. Afgaf tapperhetsprof i Italien mot Hertigen af [illegible]voyen. Blef Major efter slaget vid Maestricht. Öfve[illegible] 1694. Brigadier vid Royal Suedois 1701, som efter hon[illegible] blef en tid kalladt Sparreska regimentet. 1703 kom [illegible] till K. Carl XII i Polen, fick ett värfvadt pommerskt r[illegible]mente, med hvilket han gjorde årets campagne och del[illegible] i belägringen af Thorn. Återvände med Konungens [illegible]stånd till Frankrike, der han blef Marechal de Camp 17[illegible] Gen.-Lieut. vid franska armeerne 1707. (Han var i Aix[illegible] Chapelle d. 2 Juli s. å.). Ryktet härom följdes af K. C[illegible] onådiga resolution, att han aldrig skulle i dess tjenst [illegible] något att vänta. Piper skref brefvet härom till honom. [illegible] väl hade brodern Axel haft öfver en timmas entretien [illegible] hans sujet med K. Maj:t; men der svarades: Han kan [illegible] mig förutan och har valt en annan herres tjenst fram[illegible] min, så kan jag väl också vara honom förutan. (De la Ga[illegible] Arch. XIII. 174). Han begaf sig då till Sverige och h[illegible]pades väl som den mäktige Fab. Wredes måg återvinna [illegible] Konungs nåd, men mötte härvid en ny onåd — sin sv[illegible]moders. Af ett bref på sju sidor in folio, förvaradt på L[illegible]beröd, finner man att han ännu d. 16 Febr. 1709 sö[illegible] beveka den stolta svärmodern genom att helt egna åt sv[illegible] föräldrarne sin son, som blef kallad *Axel Wrede Spar[illegible]* Det är ej utan sin märkvärdighet till prof på föräldraväld[illegible] betydenhet ännu i dessa dagar att läsa, huru en Mared[illegible] de Camp upptog, då svärmodern "utropade allt hvad [illegible] gjorde för sottiser." Han börjar:

"Högvälborne Grefve, K. Maj:ts Råd och President,
Högt ärade k. Fader!

Sedan jag uti min enslighet på landet igenom Guds [illegible] synnerliga nåd utaf den obeskrifveliga sorg hans hand [illegible] tillskickat, var såsom ur en dvala uppvaknad, var mitt ä[illegible]liga hjertas första eftertanke, om den gunst E. Exc. täc[illegible] göra mig här i staden, då han genom sin egen närvaro s[illegible] såväl att trösta mig, som ock att afråda min bortresa [illegible] som jag alltsedan utaf min H:da k. Fru moder med s[illegible]

ighet och förakt blifvit bemött, som jag dess hus
eller någon svår missgerning deruti begått hade....
intet obenägen att tro, att detta kommer längre
då jag reflecterar på hvad i begynnelsen, då jag sökte
t i E. Exc:s hus och familj, mig bemötte. Ingalunda
jag på, att affectionen för en obekant intet förr in-
sig, än man en tid dess seder, manér och sinne nå-
da har sport, emedan ofta sprider ryktet om ens
eller onda förhållande mycken osanning och är mer
atta den vänskap, som på en estime och mogen be-
ap är grundad ... fann således ej underligt, att så
disposition var på min H:da k. Fru moders sida ...
g alltså med all ödmjukhet och resignation upptog de
ga precautioner, som brukades med förskrifvande af den
som konung och lag emellan höga och låga i detta
har upprättat, som jag aldrig annan skatt sökt, än
som dygden åstadkommer, var jag viss uppå att finna
in salig k. makas egande så rikligen min räkning, att
l ännu underligare conditioner, som der stå att finna,
kt hade, hafvandes jag dock hållit detta lönt, alle-
derföre att min heder dervid torde lida och mången
efter jag sådan rättighet efterlåtit, kunde dertill dum-
vaghet af förstånd eller någon annan förhatelig orsak
anledning. Tror ock, att der sådant blifvit kundt (sic),
heder varit att hemta för den, som så sällsamt pactum
uptiale (sic) sammanfattat och den mig nogsamt be-
ar.... Trodde mig consideration meritera, att jag länge
hade aflaggt barnskorna och ville undfly all depen-
, att jag till temmelig heder och elevation var kom-
uti en stor konungs tjenst och att jag Gudi lof hade
namn och rykte allestädes, der jag mig uppehållit,
tror jag heller att min H:da k. Frumoder nånsin har
t märka något missnöje hos mig öfver många svåra och
a expressioner, som emot mig som oftast äro utgångne
merändels af mina gerningar sotticer kallade. Icke
att jag utlåtit mig onöjd, att jag hus och kost till
folks underhåll i staden sjelf måste bestå. ... Att jag
es göra E. Exc. derom ett ödmjukt förtroende, kan
ldrig ogilla, utan finna att det i stället för otålighet,
nat än commiseration uppväcka kan."

ättre synes ställningen varit, när han skref från Achen
Sept. 1707 ... "jag med all flit skall söka efter-
a mina Högt:de k. föräldrars nåd. befallning, som är
egifva mig snart på hemresan. ... Är min högt:de k.

Er. Sparre blef Grefve d. 17 Apr. 1719, introd. s. å. (№ 63); Fältmarskalk d. 11 Sept. s. å. Men vid denna tid blefvo Deras Majestäter missnöjde med Er. Sp. liksom med Nic. Tessin, önskande dem och flere sin väg, ehuru — yttras dervid om Sparre i Handl. rör. Skand. Hist. VII. s. 288 — han var en så väl beryktader herre i flera länder, som gjort fäderneslandet stora tjenster. Han dog d. 4 Aug. 1726.

Gr. Er. Sparres charakteristik af C. G. Tessin läses i Biogr. Lex. och i Tessins tryckta Dagbok för 1757 s. 152 f. Han säges varit utan gensägelse den skönaste man på sin tid, derjemte intagande genom själsegenskapernas genomskinande af de sköna anletsdragen. Hjeltemodet upplyfte honom derjemte till älskling åt den förnäma verlden i Paris. Hans hyggliga hämd mot N. F. Palmstjerna är anförd i den sednares biographi XI Bd. sid. 55. Han hallas "den ryktbart angenäme Negotiatören vid franska hefvet, varande en herre med excellent hufvud, skrifvande och talande fransyskan som inföding, så ock god General, slutande sitt lif med välförtjent bevis af en vältänkande man" i Memoirerne af 1742 —1743.

Efter Sophia Wredes tidiga död blef han gift med *B. Lillie, Axelsdotter*, enka efter Öfverste-Lieut. C. Ph. Sack. I detta äktenskap blef han en god styffader åt den i sin tid aktade Frih. *Joh. Gabriel Sack*, Kammarherre och Cancelli-Råd, som var en af sin tids lärde herrar, samlare af ett stort bibliothek på Bergshammar och i Stockholm, egare af Penningby, Biskopstuna m. m.

I första giftet föddes *Axel Wrede Sparre* 1706, se nedanför. Dottren *Ulrika Lovisa* hör till Sveriges mest bildade och utan fläck märkvärdiga qvinnor. Hennes teckning är ställd jemte hennes mans Grefve C. G. Tessins.

Skrifter: Brefven i Handl. rör. Skand. Hist. 8:e och 10:e D.

(Källor: Handl. rör. Skand. Hist. — Memoirerne af 1742—43 i VII D. — Hans och Gyllenborgs m. fl:s brefvexl. i VII och X D. — Tessins Dagbok — Riksdagen 1719 af P. G. Cederschjöld. — Gezelii Biogr. Lex. — Norbergs Carl XII:s hist. — Adels-Matr. — Rådslängden. — De la Gard. Arch. — Saml. på Löberöd.) —N.

28. SPARRE, AXEL WREDE.

Grefve *Axel Wrede Sparre* föddes d. 3 Dec. 1708, blef uppkallad med sin morfaders namn, efter dennes söners död och för att blidka mormodern; förlorade tidigt sin mor. Var "en ung etourdi" med nattkappa och halfärmar, då Ryttmäst. Palmstjerna ville recommendera honom till stat. (Se härofvan XI. 55). Blef Lieutenant 1731, Ryttmästare

. Öfv.-Lieut. vid Vestgötha Cavalleri 1747, R. S. O.
. Öfverste för detta reg:te 1749. Gen.-Major 1760.
dent i Krigs-Collegium 1768. C. S. O. s. å. Öfver-
llare i Stockholm 1770. Riddarhus-Directeur s. å.
d. 19 Jan. 1772. Slöt sin ättegren eller Grefvar Sparre
andby. Med sin hustru *C. M. A. Törnflycht Olofsdotter*
han sonen *Carl Axel Sigge Sparre*, som 1757 afreste
anska armeen, 19 år gammal, blef der Capitaine, fick
blessurer i det blodiga slaget vid Bergen mellan Fran-
ne och Hannoveranerne, och dog i följd af dessa sår

Öfverståth. Wrede Sparres hus var i sin tid ett af de
aktade i Sverige. Dess "ton" var god, äfven då hof-
ansågs vara det mindre. (Man erinre sig Fr. Sparres
telser om Badins "badinager"). Grefve Wr. Sp. ansågs
n integer och duglig man.

g. Grefvar Sparre till Söfdeborg.

29. SPARRE, CLAS.

Grefve *Clas Sparre*, son af Amiral Frih. *Gustaf Adolf*
re och *Elis. Stjernschjöld*, föddes d. 6 Jan. 1673. Gift
med *Sophia Soop*, en dotterdotter af K. Rådet och
arsk. Gr. Rutger von Ascheberg. Hade då som Capi-
fört en svensk Convoj på Portugal och Spanien. Gick
en del af svenska flottan till Sundet 1700 som Schout-
cht, förande skeppet Wenden med 80 kanoner. Trans-
rade 1703 från Thorn sachsiska fångar och tropheer.
al 1712. Seglade 1715 med svenska flottan till Rü-
der han med de danska höll en skarp träffning. Kon.
var på Rudön att beskåda sjöslaget och betraktade det
från Pert på Rügen. Konungen förklarade sedan A-
l Sparre i ett bref sin höga tillfredsställelse öfver Ami-
s och de öfrigas tappra förhållande. Danskarne firade
jen som en deras seger, fast Gyllengranat med skäl ne-
sig inse, hvaruti segern egentligen bestått. Vid riksda-
1719 var Gr. Sp. en ifrig förfäktare af flottans bästa,
slog att skilja Amiralitets-staterne i Stockholm, Carls-
a och Götheborg, blef d. 9 Maj nämnd till Riksråd med
röster och Öfveramiral samt President i K. Amiralitets-
egium, hvarefter han d. 15 Maj ingick i Secreta Utsk.
ing afsked af detsamma, försäkrande att han skulle söka
fylla hvad hans pligt af honom fordrade. Den 24 Maj
lle den "för svenska vapen högst ärofulla striden utanför

Borgmäst. P. Pihlgards broder) och Fredrika Anckarström. Söner: *Erik Georg*, Cadett vid K. Krigsakademien, och *Pehr Ambjörn*, student. En dotter.

Gr. Sparre har som författare vunnit ett rättvist rykte. I Sv. Litt. Fören. Tidn. för 1834, № 21 räknas Sp. bland våra tre störste Romanister. Han har ej heller utan framgång skrifvit för svenska theatern.

Skrifter: Thora eller Grimsholms Saga. Nyköp. 1829. — Den siste Friseglaren. 3 delar. Sthm 1832. — Adolf Findling eller tre år under Drottn. Christinas regering. 3 delar. Ib. 1835. — Kungslena-färden. — Vid ett bad. — Novellen Himmelsblomman, införd i Nordstjernan för 1846. — Standaret, införd i Orig.-bibl. 1847.

(Källor: Hammarskölds Sv. Vitt. Hist. — Låstboms Höfd.-Minne. — Enskilda meddelande. — Bulletinen för 1808—09 års krig.) —N.

31. SPARRE, GUSTAF ADOLF.

Anläggaren af Sveriges ryktbaraste tafvelsamling i enskild ägo, Gr. *Gustaf Adolf Sparre* på Kulla-Gunnarstorp förtjenar att ihågkommas. Han är den förste af desse 3[?] Sparrar, som är utan titel*), aldrig sökande någon tjenste befattning. Han lefde blott, som det tycktes, för att saml[a] omkring sig och njuta af konstens och naturens skönheter.

Sonson af Riks-R. Gr. Clas Sparre till Söfdeborg oc[h] ättling af Rutger Ascheberg, kunde han ej saknat befordran på embetsmannabanan, om han der velat tränga sig fram, men hans själ fick tidigt en annan rigtning. Hans fader var enligt sin fader Amiralen Gr. Clas Sparres anteckning[ar] döpt *Rutger Axel* (uppkallad efter mormorsfadren Rutger Ascheberg), men kallades *Axel* eller *Axel Rutger* inom slägten. Gustaf Ad. Sparre skref sig ofta *Axelsson*. Denn[e] Axel Sp. var i Amerika som matros 1724 och återkom so[m] Midshipman 1728; följde Carl Sparre till Soissons 172[?] och C. G. Tessin till England 1729; förde K. Fredrik öfve[r] hafvet 1731 fram och åter. Föreslog som Schoutbynacht [å] Amiralstatens vägnar en belöning åt fru Adlersten för hen[nes] vård om Prins Carls uppfostran. Blef Supercargeur p[å] Ostindien. Kallas v. Amiral 1754; äfven Hofmarskalk, fic[k] Kammarherre titel. Sonen *Claes Jakob* antecknade flitig[t] "collegier" på Lagerbrings föreläsningar. Axel Sp. var m[å]… hos det rika Commerce-Rådet Jakob Sahlgren i Götheborg…

*) Så har någon, som bör kunna anses känna det, försäkra[t]. Han kallades — emedan man ej trodde annat gå an i sjelfva titeltide[n] — Kammarherre af dem, som omtalade honom. I ett Landshöfd[ings] utslag benämnes han Hofmarskalk.

den unge Gustaf Adolf Sp. blef efter sin moders död
mormoders ögonsten. Domprost Lemchen i Lund hade
ung academicus undervisat honom i nödiga stycken,
under hans lust att resa för att se verldens skönaste
ningar vaknade, och Brita Sahlgren gaf honom medel att
fredsställa sitt begär. År 1768 brefvexlade hon med "sin
rakäraste dottersson", som nu i London än böds på en bal,
n Konungens faster Prinsessan Amelie d. 19 Aug. 1768
åt Konungen i Danmark, hvilken bal kostade 1000 p:d
6,000 dlr s:mt), än såg Garrick, som för hvar afton be-
tes med 150 p:d, spela i King Lear, som var hans triumf,
hörde Gulhelmi, efter allas omdöme då la premiere Chan-
use de l'Europe, sjunga. Han hade här för sig de störste
archands de tableaux i verlden och såg taflorna med allt
er skärpt kännarblick, fann t. ex. Reynolds taflor ej så
ansparenta, som Creutz påstått. År 1769 träffade honom
ormors bref och penninge-remiss i Amsterdam, sednare i
aris, der han hastigt nog upplefde 21,600 livres, men ej
m vanliga unga grefvar, utan genom att på auctioner o. d.
mla sig ett cabinett, som skulle försköna hans lif och he-
ra hans fädernesland. Ännu i Juli 1770 hoppas mormor
gäfves på hans hemkomst. Den 18 Nov. 1770 hade Gr.
A. Sparre kommit till Marseille, dit Björnståhl hunnit
rut. De hade förut varit samman i Paris. Det är, skrif-
r B., en herre, som mycket älskar sina landsmän, reser
ed mycken uppmärksamhet på konster, vitterhet, antiqui-
ter m. m., har god smak och gör sannerligen nationen
der. År 1774 hade Gr. Sparre varit i Frankfurt am Main,
Hr Gogel, känd för sitt sköna cabinett af taflor, högli-
n berömde Grefven för Björnståhl. Resan IV. 150. Då
r Crozats vackra tafvelsamling gick under klubban, in-
pte Sp. Jordaens utmärkta tafla, föreställande Silenus om-
fven af Bacchanter, hvilken varit au trait graverad i den
yckta catalogen öfver Crozats samling. På slikt sätt sam-
de han för stora summor en så ansenlig mängd taflor, att
an i Tunelds 8:e upplaga vid Götheborgs beskrifning an-
rs, att staden förr var utmärkt genom en Gr. Sparres
kra tafvelsamling derstädes. Sergell kom att se den 1785
ch var mycket förtjust. Teniers stora landskap ansåg han
en af de skönaste målningar, han nånsin sett. Hallens
immer, som sitter jemte en fontaine, hade mycket frap-
honom. År 1780 hade Sp. begifvit sig ut på en ny
dingsresa, hvarunder Dr. Pehr Dubb var i hans säll-
ap. Erkebisk. af Wingård yttrar i Dubbs minne, att Gr.

Sparre var en för sin tid bildad man, konstkännare, s
samlade målningar och hade genom sin rikedom medel
omgifva sig med vettets och smakens behag. I hans sä
skap infördes Dubb hos Gr. Creutz och i Neckerska hus
Paris. En journal, ännu förvarad på Löberöd, fördes
Sp., der han till och med i större städer finner rien de
marquable que deux petits Cabinets de tableaux o. d. H
inköpte ytterligare prisade taflor af Claude Lorrain, v
Dyck, Rubens etc. till och med ett Christushufvud af
tian, liksom en märkvärdig tafla, föreställande Petrus A
steln och flera dylika, som ännu försköna Kulla-Gunnarsto
Hit flyttade Grefve Sparre, då han gift sig med *Am
Ramel*, en dotter af Öfverste Baron Ramel, hvars kon
kärlek i stor stil är bekant. Han fick nu ökade tillgån
för att tillfredsställa sin konstkärlek. Hans maka var
medarfvinge till Öfvedskloster, som vid fadrens död v
derades till . . . . 41,088: 45.

Hvidarp	27,261: 5.
Löberöd	19,027: 38.
Westerstad	8,611: 7.
Tullerbo	5,903: —
Zireköping	23,244: 21.
Maltesholm	23,211: 6.
Silfåkra	8,577: 37.
S:a Rdr Spec.	156,927: 16.

(Enligt Amelie Ramels egen anteckni

Då en af dessa egendomar, som här värderades
8611, i detta decennium kunnat betalas med 250,000
Rgd, kan man sluta till allas nuvarande värde.

Emellertid förskönades Kulla-Gunnarstorp ej blott
nom taflor, utan äfven buster och trädgårdsanläggnin
Grefve Sparre satt jemt, såsom han ock är aftagen, bl
taflor och böcker. Grefvinnan uppbyggdes af innerliga
ifriga gudaktighetsöfningar. I det stilla huset uppväxte b
ett barn, *Christina Sparre*, som blef H. Exc. Grefve Ja
de la Gardies maka. Gr. Sparre dog 1794. Hans enka l
33 år derefter.

32. SPARRE, JOHAN.

Grefve *Johan Sparre* föddes d. 10 Jan. 1715, so
RiksR., ÖfverAmiral Gr. *Claes Sparre*. Fänrik 1733.
gick 1734 till Tyskland och blef Adjutant hos sin Kon

Prins Maximilian af Hessen under kriget mellan Kej-
ch Frankrike, der Sp. fick lära kriget under åskå-
af Prins Eugenes fältherreledning af stora strids-
Återkom 1741 och blef ÖfverAdjutant vid arméen
d i Aug. 1741. Sändes till Kejsarinnan Elisabeth i
ärender 1743 och 1744. Begaf sig efter krigets
r utrikes och fick nu studera krigskonsten under
le Saxe och Marechal de Coigini. Under Sveriges
de i Sjuårakriget inlade Sparre partiel ära, äfven
en ej vann en allmän. Stockholms Borgerskap till-
om vid återkomsten en silfverservis för att uttrycka
ing för hans återtagande af Demmin och Anklam
En husarcorps upprättades, hvaröfver han fick befäl
Han hade förut blifvit Stabs-Capitaine vid Lifgardet
. S. O. 1749. Compagni-Chef s. å. Öfv.-Lieuten.
götha-Dahls reg:te 1752. Med sina husarer deltog
0 i affären vid Friedland och attaquen vid Taschen-
h vann derigenom ej ringa krigarrykte. Fick af-
61. Gen.-Adjutant d. 19 Aug. 1772, då han biträdt
f vid regiments-förändringen. Blef derpå General-
ch Commendant på Sveaborg d. 21 Sept., sedan han
ept. blifvit C. S. O. Han tog då till valspråk:
nsk (Joh. Sp.). Gen.-Lieut. 1778. C. S. O. m. St.
. Var Mönsterherre vid lägren i Skåne 1785 och
Han bodde på Tostarp i Skåne, der läsningen af
skrifter, som han fann oförlikneliga, gjorde hans
nöje. Då K. Gustaf III kom 1788 till Götheborg
mmendanten bortfört till och med sina sängar, att
n måste ligga på golfvet, följde han allmänna rö-
han utnämnde Sp.*) till Chef för de stridskrafter,
anskaffades (hvar tredje hemman uppsatte en karl).
åter afsked d. 10 Apr. 1789 "sedan han på kul-
Apenninerna visat sig en Hannibal", enligt M. L.
ttrande i det något svulstiga minnestalet.
rre dog på Tostarp d. 31 Mars 1791 och då derom
tades af Gjörwell i det Sv. Archivum, tillade han:
erre var ostridigt en af våra största militärer.
med *Jakobina H. Alexandrina de Cheusses* 1752,
f Holländske Gen.-Gouvern. öfver Surinam, hvars

---

onungen skrifver sjelf d. 6 Oct. 1788 från Götheborg till
Jag har skrifvit och commenderat Generalerne Sinclair och
Gud vet när de komma. Jag har äfven efterskrifvit Grefve
re. Ni ser att jag ej mera vet, hvad för ett helgon jag
pa. Gustaf III:s Brefvexling VI. s. 164.

moder i ett sednare gifte var RiksR. Baron J. Dübens ma
Barn: *Claes Henrik*, f. 1753 och *Gustaf Adolf*, f. 17
Sophia Lov. Eleonora, g. m. den genialiske Öfver-Amiral
Grefve C. A. Ehrensvärd.

33. SPARRE, FREDRIK.

Grefve *Fredrik Sparre*, Riks-R. *Claes Sparres* yng
son, föddes 1723, bars till dopet af Drottn. Ulrika Ele
nora. K. Fredrik var fadder jemte Riksens Råd. Conducte
vid Fästningsverket i Carlskrona. Student i Upsala 174
Studerade architectur, blef Ämnesven under Hårleman. Up
drogs att ombesörja reparation af Upsala slott. Som Hof
intendent följde han Hårleman till Frankrike 1745. Åter
vände till Upsala att ha uppsigt öfver slottsreparationen
Dog i Stockholm 1747. Han var ej Ledamot af, men Ämne
sven i K. Vet. Akad. och testamenterade Akademien sin "g
nom försigtig hushållning samlade förmögenhet" *). Någ
af hans syskon klandrade testamentet, men Akademien e
höll 1753 en summa af 6,668 dlr 24 öre k:mt (370: 23. 4
Dermed fick Akademien början till en fond, hvaraf hon ku
de få ränta till belöningar — två årligen utdelade gul
medaljer. Hon slog en jetton öfver Gifvaren, der det l
ses: *Superstes in Scientias Amor Frederici Sparre Comiti*
Sparre-vapnet uppbäres af två hjortar.

(Källor: O. Celsii Åminnelsetal i Vet. Akad. 1749. — Rosenhanes tal 1805.
Gezelii Biogr. Lex.) —N.

h. Grefliga ätten N:o 111.

34. SPARRE, FREDRIK.

Grefve *"Friedric Sparre"*, Sveriges siste Riks-Cancell
är, om än ej märkvärdig, namnkunnig och bör ej förbig
Han var Gr. Carl Sparres halfbroder. Fredr. Sp. föddes
2 Febr. 1731, son af Landshöfd. Frih. *Fredr. Henr. Spa*
och dennes sednare fru *Ulrika Maria Tessin*, Nicodemi dott

---

*) Man finner i följande raderna, att den ej var stor. På L
beröd finnes en hans så lydande skuldsedel: "Utaf min broder
högvälborne och rika Grefve Axel Rutger Sparre, har jag ti
bekommit 110 dal. k:mt, som skola med all tacksamhet återb
så snart rå och lägenhet gifves, hvilket jag förmodar med det
skall sig göra låta och förblifver städse min söta gubbe och l
trognaste broder och Debitor. *Fredrik Sparre.*"

van vid dylik humiliation." Han var uppfostrad
orbror Gr. C. G. Tessin och hade bäst kunnat fatta
monilagarne. Allt som bröts mot dessa, bokfördes
tiske hofmannens journaler. Äfven antecknades hvad
de ej sällan tillika anses brutet mot anständigheten.
edde dock ofta på ett oanständigt sätt. För mån-
pel äro anförda i Portfeuillen I. 103 f. Han del-
1772 i partiväsendet, aktande sig att vara bland
m kunde stämplas med det för allmänheten förhat-
net "Hofparti"; bidrog derigenom redan 1761 att
iket", emedan hofvet annars kanske kastat sig mera
i Englands och Rysslands armar. Var adelns Banco-
ig 1769—81. År 1770 blef han Cancelli-Råd,
N. O. 1773 Hof-Canceller. C. N. O. 1776. Riks-
81, och då Konungen upphäft Rådskammaren d. 15
89, var Fr. Sparre en af de få, som togos vara på
nya conseljen. Han blef samma dag Ledamot af
Domstolen. Gouverneur för Kronprinsen 1781—87,
egenskap han förde journal snart sagdt om huru
tora och Lilla Bubu" förekommo i barnkammaren.
ch C. af K. Maj:ts O. med valspråk: *fide stabili.* Före-
Chef Utrikes expeditionen 1777—81, då han, en-
kännare, "var blott skrifvare, ty Konungen ville sjelf
tta departement." Likväl då Konungen dicterat och
skrifvit, måste ofta alltsammans omskrifvas, när C.
Ulr. Scheffer genomsett det componerade. En Lec-

Efter K. Gustaf III:s död aflägsnades den snill
hvarmed han omgifvit sig; men äfven den nya reg
vara på Fr. Sp.: bevis, att de Kellgrenska moders
sonen Jöns ej äro dumma, fast de uppmuntra til
Enkedrottningen kallade RiksR. Fr. Sp. till Öfverst
d. 16 Apr. 1792 och då Hertigen ansåg sig ega
återupplifva Axel Oxenstiernas embete, som ej hör
det stolta namnet Riks-Canceller, sedan Grefve M.
Gardie lemnade det 1680, liksom det af G. Ph. C
innehafda Cancelli-presidents-embetet i K. Cancelli-C
så fanns ingen mera förtjent att intaga begge dessa
åtminstone deras titlar på en gång, än Fr. Sparre,
d. 16 Juli 1792, tillika d. 29 Aug. s. å. kallad
i Stats-beredningen. Orsaken låg deri, att Hertig
vorit Baron G. A. Reuterholm ville styra utan ans
både lag och allmänhet och kände ingen annan af
lig rang och börd, som var nöjd att sitta på st
skrifva hvad en maskerad person bakom stolen h
örat. Snart aftog då sufflören masken och spelet l
Reuterholm nämnde hos Hertigen aldrig Sparres na
"Gubben med peruken" *). Man anade ej den g
dervid gräfdes för bureaukratiens och bördens ans
folket. Ett ungt snille bland Sparres underordna
udden i sina infall på Sparres hjernsten, men vida
deraf än han. Såg H. Järta sin Chef i Oeil de l
föddes epigrammet:

> Ej något är, som ej kan fela.
> Melanderhjelm uti mathesen svär,
> Att i en del ej finnas kan det hela.
> Men vi i Oeil de Boeuf dock se vår Riks-Cann

*) I bref till Sparre gick Reuterholms artighet nära
keriets. T. ex. "Drottningholm d. 30 Aug. 1793: ... A
egen bäste Excellence! Jag längtar af själ och hjerta a
lyckan åter omfamna min bästa vän och närmaste granne o
redan i tankarne tusende gånger. Trefalt välkommen til
min bästa Excellence!!! Hertigen och jag stå redan på
utsträckta armar att omfamna den från Åkerö kommande
sulären. Gud välsigne min Excellence, alltid önskar af trog
Dess oföränderligaste, tillgifnaste och ödmjukaste tjenare
Men vid minsta icke-lydnad för gunstlingen, fick pipan
Under Armfeltska högmåls-processen skrefs: "Ar E. Ex
afton, önskade jag få komma till honom ... att *amerement* l
öfver en surprise... E. Exc. gaf mig sin parole d'honneur
skulle hvila, tills jag derom erinrade.... E. Exc. kan om
bereda Hertigens fall och med detsamma sitt eget och ick
väns, som ej förtjent att blifva offret för andras konster
det han tryggat sig vid E. Ex:ces gifna parole... detta gru
perat mig. (Portfeuille IV. 118, 152).

nan af den unge mannen ett äreminne öfver Tessin, han med ett impromptu:

> Visst uti något vittert gille
> Tessin jag gerna prisa ville;
> Men huru komma der ifrån
> Hans stenstil och hans fosterson?

t sista prof vi sett af Fr. Sparres förmåga är ett ial *inlemnadt af f. d. Riks-Canceller Grefve Fredrik till Landshöfdingen i Nyköpings län såsom Ordf. i häradsrätts Taxerings-Comité 1800*, ett document på dor in folio fin stil, hvaraf ett utdrag må meddelas: l:o Synes anständigheten ej mindre vara stött i det iks-Cancelleren vidtagna uppförande att hafva beslutat itraire uppskattnings företagande af båda delar förhet, min dotter trodd tillhörig, innan mitt ombud till nde af Committéens af mig begärte protocolls-utdrag ar på min anhållan kunde ens vara dermed till mig mmit."

5:o Kan anständigheten icke mera tillstädja Riks-Canen att längre fortfara med relationers underhållande en Rätt, som tyckes gå för långt i sitt nit samt att u öfverlemnar åt Committéen alldeles obehindrad från da att verkställa det beslut den fattat."

6:o Synes anständigheten missbilliga det friherrliga åt Riks-Cancelleren gifven blifvit i sista daterade Herommitterades protocolls-utdrag, då han med Grefvelig het långt för detta af Konungen benådad blifvit och honom derföre af Grefve tillerkänd."

7:o Att anständigheten ock emot Riks-Cancelleren brur i underlåtenhet af Committéen begången att icke titulera honom såsom en af Rikets Herrar för *Herre* tdera af de ankomne protocolls-utdragen. Om öfrige Committerade, kanske mindre kunnige om öflige bruk, t sig härutinnan irra, synes dock Ordf. bland den Hr höfdingen och Riddaren kunnat och bort misstaget om han det varse blifvit. ... Den är i öfrigt till både mig och eder, som rättvisa skipar mot alla och inför n hela denna saks förlopp skall af mig i underdånigemställd varda. ...

kerö d. 1 Dec. 1800. *Fredr. Sparre,*
Svea Rikes Cantzler."

Om Landshöfd. S. J. Gyllenadler fick någon olägenhet n. Gustaf IV Adolf för det förglömda i titulaturen, vi ej.

moder i ett sednare gifte var RiksR. Baron J. Dübens mak
Barn: *Claes Henrik*, f. 1753 och *Gustaf Adolf*, f. 176
Sophia Lov. Eleonora, g. m. den genialiske Öfver-Amiral
Grefve C. A. Ehrensvärd.

33. SPARRE, FREDRIK.

Grefve *Fredrik Sparre*, Riks-R. *Claes Sparres* yngs
son, föddes 1723, bars till dopet af Drottn. Ulrika Eleo-
nora. K. Fredrik var fadder jemte Riksens Råd. Conducteu
vid Fästningsverket i Carlskrona. Student i Upsala 174
Studerade architectur, blef Ämnesven under Hårleman. Upp
drogs att ombesörja reparation af Upsala slott. Som Hof
intendent följde han Hårleman till Frankrike 1745. Åter
vände till Upsala att ha uppsigt öfver slottsreparationen
Dog i Stockholm 1747. Han var ej Ledamot af, men Ämne
sven i K. Vet. Akad. och testamenterade Akademien sin "ge
nom försigtig hushållning samlade förmögenhet" *). Någr
af hans syskon klandrade testamentet, men Akademien er
höll 1753 en summa af 6,668 dlr 24 öre k:mt (370: 23. 4)
Dermed fick Akademien början till en fond, hvaraf hon kun
de få ränta till belöningar — två årligen utdelade guld
medaljer. Hon slog en jetton öfver Gifvaren, der det lä
ses: *Superstes in Scientias Amor Frederici Sparre Comiti*
Sparre-vapnet uppbäres af två hjortar.

(Källor: O. Celsii Åminnelsetal i Vet. Akad. 1749. — Rosenhanes tal 1803. —
Gezelii Biogr. Lex.). —N.

b. Grefliga ätten N:o 111.

34. SPARRE, FREDRIK.

Grefve "*Friedric Sparre*", Sveriges siste Riks-Canceller
är, om än ej märkvärdig, namnkunnig och bör ej förbigå
Han var Gr. Carl Sparres halfbroder. Fredr. Sp. föddes d
2 Febr. 1731, son af Landshöfd. Frih. *Fredr. Henr. Sparr*
och dennes sednare fru *Ulrika Maria Tessin*, Nicodemi dotte

---

*) Man finner i följande raderna, att den ej var stor. På Lö
beröd finnes en hans så lydande skuldsedel: "Utaf min broder, de
högvälborne och rika Grefve Axel Rutger Sparre, har jag till lå
bekommit 110 dal. k:mt, som skola med all tacksamhet återbetala
så snart rå och lägenhet gifves, hvilket jag förmodar med det förs
skall sig göra låta och förblifver städse min söta gubbe och brode
trognaste broder och Debitor. *Fredrik Sparre.*"

n intrig att få Ihre att taga afsked till förmån för
erförfattaren A. F. Ristell*), så hade Fr. Sparre "den
taliska expeditionen" med J. J. Björnståhl och M. Nor-
alltifrån dess början sig anförtrodd. Det var Sp. som
0 Maj 1779 skref till Bj. så rörande uppmaning till
om sin helsa, "på det ej en oskattbar egendom en
måtte beröfvas fäderneslandet i Hr Professorns person."
Fr. Sp. ställde Norberg flera af sina förträffliga bref.
de vittra snillena — sjelfve J. A. Lindblom skref sig
Sparres "underdån-allerödmjukaste tjenare."
Att skymma Sparres förtjenst bidrog äfven hans lilla
psgestalt och hans stora hufvud, som var mer än dub-
för stort för den kropp, af hvilken det uppbars; men
nisstag är hvad E. M. Arndt anför i Schwed. Geschich-
att han hade en "bucklichte Missgestalt."
Sparre var gift 1 med *Br. Chr. Wrede Sparre*, död
; 2. *S. Ch. Wrede*, f. 1764, gift 1782. Vi känna ej
han efterlemnat flera barn än *Ebba Maria*, g. m. Hof-
k. Fab. Montgommery, som efter Sparre blef egare af
ö, hvilket Sparre egt 1793—1805, och som der lika
Sparre vårdat Tessins Journaler i 29 band m. m., samt
islas Augusta, f. 1786, död ogift 1827.

ifter: Medaljhistorien 1772—97. Mscrpt. "Till Konungens
behag författad." — Inträdestal i Vitt.-, Hist.- och Ant.-Acad.
). p. 90. — Åtskilliga Journalanteckningar utgifna af Crusenstolpe.

ällor: Rådslängden. — RiksCancellerers m. m. hist. af Rehbinder. — Rothliebs
AdelsMatr. 1807. — Ehrensvärds Journal. mscpt — Gjörwells företal till Björn-
ståhls Bref 1 och 5 Del. — Cod. Collect. 6. 1 på Löberöd (Memorialet 1800).
— Crusenstolpes Portfölj, flerestädes. — Anekdoter, berättade af L. von Enge-
ström, A. F. Skjöldebrand och J. De la Gardie. — N.

Kanske bör ock något nämnas om den föregifna eller verklige
ske Robinson Crusoe:

SPARRE, PETER.

Först finna vi berättelsen om honom tryckt i *Små Sa-
till nöje och tidsfördrif*, 5:te D. 1756. p. 65—84. Men

---

*) H. Exc. Gr. L. v. Engeström berättade, att då Gustaf III
t sin theaterskald Ristell, sedermera medaljtjufven, hopp om
tteranska Professionen i Upsala i fall Ihre gick undan, infann sig
ells far, den gamle Höfdansmästaren, hos Ihre och slog fram ett
annat, hvaröfver Ihre begärte öppen förklaring. Då sade gub-
att om CanzliRådet toge afsked, hade hans son, poeten, som
nåd hos Hans Exc. Carl Scheffer m. fl. hopp att få efterträda.
svarade då att han väl skulle vara dertill benägen för sin gamla
kap med Ristell, fadren, men att han dervid fruktade att preju-
a den yngre af hans söner och ville derföre ej taga detta steg
den äldres förmån. (Den yngre var, som fadren varit, Dans-
are). Sedan fick Ihre ej flera vinkar.

ett äldre mscept derom fanns i Högsjö Bibliothek (det R
lambska) № 101 in folio. Erkebisk. C. v. Rosenstein ö
skade d. 20 Mars 1821 få veta, om detta, då förvara
på Strö i Skåne, var det samma som ett i det samma sä
net på Linköpings Bibliothek, hvilket så lär varit, eft
han sedan ingenting upplyste om det Linköpingska Man
scriptet.

Peter Sparre, som talar i eget namn, skrifver att h
föddes 1590 i Sverige, der hans fader, en af Rikets Herra
som höll med sin Konung, blef halshuggen då sonen v
10 år. Gossen säger sig nu hemligen bortförd till K. S
gismund i Polen. Då han var 15 år, kom Erkehertiginn
Maria till K. Sigismunds hof. Vid hennes hof blef h
Kammarjunkare och följde till Österrike. Sedan underst
af Prinsessans ducater begaf han sig ut i verlden; kom t
Spanien öfver Frankrike. I Madrid utrustades då en A
mada till Vestindien. P. Sp. blef dervid anställd som Cap
taine vid ett compagni Infanteri, som skulle afsändas. E
storm öfverföll skeppet och kastade fem karlar och t
qvinnor upp på en ö och 275 i hafsdjupet. De 7 bestego
då lugn blifvit, det ej krossade skeppet, och seglade v
dare. Nedsatte sig sedan på en skön ö. Sp. tog Styrman
enkan Anna Popes till hustru, sedan Skeppspatronens dott
Mauritia Mendoza gifvit honom korgen. Men när de öfrig
karlarne omkommit i en storm, friade M. M. ifrigt till P. S
som nu blef tvegift, anseende detta vara sin skyldighe
Då de 3 makarne varit der på ön i 20 år, hade de 42 barn
hvilka fadren undervisade, förrättande dagligen bön o
hvar sjunde dag messa. Efter 40 år voro de 330. Blo
halfsyskon fingo taga hvarandra till äkta. Först 1764 ko
ett skepp till denna ö. Det var Engelskt. Capitainen h
rättade huru Sveriges Konungar och rike under sednare
der vunnit mycket i ära och kraft. Sp. skref sin berättel
som afsändes till Sverige, då han var 85 år. Hans ö l
under Kräftans vändkrets och var 60 mil i omkrets. Ing
hade sotdött. De voro nu emellan 800 och 900 pers. S
regerade dem. I mödrarnes Katholska religion, som o
Sp. lärt i Polen, voro alla uppfostrade. — Något ryk
torde nog legat till grund för berättelsen och någon ve
lig händelse till grund för ryktet. Men i sin nuvara
form är documentet tydligen understucket. Erik Sparre ha
visst ej mer än en son, som bar Apostlen Petri namn o
han stannade i Sverige; men han hade ock söner, om hvil
vi blott veta dopnamnen. Manuscriptet måste nu vara m
än 100 år gammalt. —R.

man af den unge mannen ett äreminne öfver Tessin,
han med ett impromptu:

Visst uti något vittert gille
Tessin jag gerna prisa ville;
Men huru komma der ifrån
Hans stenstil och hans fosterson?

et sista prof vi sett af Fr. Sparres förmåga är ett
rial inlemnadt af f. d. Riks-Canceller Grefve Fredrik
till Landshöfdingen i Nyköpings län såsom Ordf. i
häradsrätts Taxerings-Comité 1800, ett document på
idor in folio fin stil, hvaraf ett utdrag må meddelas:
4:o Synes anständigheten ej mindre vara stött i det
iks-Cancelleren vidtagna uppförande att hafva beslutat
bitraire uppskattnings företagande af båda delar för-
het, min dotter trodd tillhörig, innan mitt ombud till
nde af Committéens af mig begärte protocolls-utdrag
var på min anhållan kunde *ens* vara dermed till mig
mmit."
5:o Kan anständigheten icke mera tillstädja Riks-Can-
n att längre fortfara med relationers underhållande
n Rätt, som tyckes gå för långt i sitt nit samt att
u öfverlemnar åt Committéen alldeles obehindrad från
la att verkställa det beslut den fattat."
6:o Synes anständigheten missbilliga det friherrliga
åt Riks-Cancelleren gifven blifvit i sista daterade Her-
ommitterades protocolls-utdrag, då han med Grefvelig
het långt för detta af Konungen benådad blifvit och
honom derföre af Grefve tillerkänd."
7:o Att anständigheten ock emot Riks-Cancelleren bru-
r i underlåtenhet af Committéen begången att icke
titulera honom såsom en af Rikets Herrar för *Herre*
tdera af de ankomne profocolls-utdragen. Om öfrige
Committerade, kanske mindre kunnige om öflige bruk,
t sig härutinnan irra, synes dock Ordf. bland den Hr
höfdingen och Riddaren kunnat och bort misstaget
om han det varse blifvit.... Den är i öfrigt till både
mig och eder, som rättvisa skipar mot alla och inför
n hela denna saks förlopp skall af mig i underdånig-
emställd varda. ...
Åkerö d. 1 Dec. 1800. *Fredr. Sparre,*
Svea Rikes Cantzler."

Om Landshöfd. S. J. Gyllenadler fick någon olägenhet
n. Gustaf IV Adolf *för det förglömda i titulaturen*,
vi ej.

Och denne författare var "Protector" af Uppfostrings-Sällskapet i Stockholm, Hedersledamot i K. Witt.-, Hist.- och Ant.-Acad., liksom i K. Målare- och Bildhuggare-Acad. Ledamot i K. Vet.Acad. (två gånger Præses), K. Vetensk.- och Vitterh.-Samhället i Götheborg, K. Patr. Sällskapet, Physiogr. Sällsk. i Lund m. m.; han hade haft K. Gustaf III:s uppdrag att skrifva "en medaillehistoria öfver de under K. Gustaf III:s regering timade märkvärdiga händelser"; han hade varit vice Acad. Canceller i Åbo 1783—84, då brodern Carl Sparre valts under den Italienska resan med Konungen. Rörande "Embetsverkens förhållande till talangerna" och tvertom, må erinras, att då Fredrik Sparre var RiksCanceller, lade sig snillen bland verkets unge tjenstemän "hvar afton med röda nattmössor", Jacobinismens Ordenstecken.

Sparre var ärlig, men lätt ledd genom sin enfald. Då Reuterholm ville ha Fröken Rudensköld blottad för risslitning, vann han den blide "gubben med peruken" att bli alldeles orubblig vid den meningen, genom att berätta allt om Sparre gående hvassa infall och debitera fröken som uppfinnerska. Det är förut anfördt, att hans yttersta concession blef, att den unga hoffröken måtte få åtminstone ett ris, att han derföre blef kallad RisCanceller, och att, enligt L. v. Engeströms uppgift, Chefen för Utrikes ärenderna 1809 ej ville ha denna af Fr. Sparre för lägt neddragna titel, hvilken också de liberale ansågo allt för högt uppsatt af en Axel Oxenstjerna för att passa för en embetsman, som kunde sättas under riksrätt. Fr. Sparre blef derföre säkerligen den siste "RiksCanceller" i Sverige. Det är den fornade toppen af en högstammig ek.

Till hans förstnämnda utmärkelser få vi lägga, att han d. 1 Nov. 1797 blef Grefve, introducerad 1801 (n. 111), var Ledamot af K. LazarettsDirectionen, af Directionen vid Barnsängshuset Pro Patria, af K. Patriotiska Sällskapet samt af Sällskapet pro Fide & Christianismo.

Han nedlade RiksCancellersembetet d. 14 Dec. 1800 och dog d. 30 Jan. 1803. Är begrafven i Tessinska grafven vid Åkerö i Botna kyrka.

Denne man egde äfven förtjenster och all förtjenst har sin lager. Vi böra visa denna, om också den är skymd af de karrborrar, som klandrat öfver hans svaghet att emottaga höga embeten, som han ej var vuxen, i rikt mått flätat deri. Han var en Mæcenas för den grundliga lärdom, som i Gustaf III:s tid blef gammalmodig, och då geniet *Gustaf, eller* åtminstone hans omgifning af snille, funderade

ti K. Vet. Acads Handl. — *Uti Nov. Act. R. Societ. Upsaliensis:* Vol. 3. 1783. Tres novæ plantæ descriptæ, Cleome juncea, Lepidium oleraceum, Mimosa simplex. — *Uti Götheborgs K. Vet. och Vitterh. Samhällets Handlingar;* Vol. I. sid. 70. Beskrifning på Sciurus bicolor. sid. 75. Berättelse om Lacerta Geitil, en giftig Ödla på Cap. sid. 99. Om dubbel strömsättning i hafvet. sid. 103. Om Öars tillkomst. — *Uti Philosophiska Transactionerna:* Bref till Hr Rein. Forster med beskrifning och ritning på Cuculus indicator. — *Uti Acta Petropolitana:* Bref till Herr Pallas med beskrifning och ritning i naturlig storlek af penis på Rhinoceros bicornis. Dessutom var Prof. Sparrman en ibland hufvudarbetarne i Botaniska verk Hrr Forster utgifvit, såsom Nova Genera Plantarum, Florulæ insularum australium prodromus, Plantæ esculentæ m. m. samt har låtit trycka åtskilliga anonyma uppsatser.

(Källor: Upsala Tidning 1773. — Götheborgs Allehanda 1776. — Sacklèns Läkarehistoria.)

— A — Ö —

SPARWENFELDT, JOHAN GABRIEL.

Född i Åmål d. 17 Juli 1655 af Öfversten *Johan S.* [och] *Christina Uggla.* Enligt gamla uppgifter skulle han på [fäd]ernet härstamma från Stenkil, Sven Tveskägg och Boles[laus] i Polen, samt på mödernet från Erikska ätten och St. [Br]itta.

Efter tretton års vistelse, under trägna studier, i Up[sala], ämnade han besöka främmande länder. På väg till [Eng]land uppbragtes han af danska flottan och fördes till [Nor]ge, der han qvarhölls i åtta månader. Lössläppt, steg [han] i Götheborg om bord på ett engelskt skepp, men drefs [af s]torm till Holland. I Nimvegen besökte han B. Oxen[stjer]na. Derifrån begaf han sig till Frankrike och Italien, [och] hade i Rom företräde hos Drottning Christina.

Återkommen till fäderneslandet efter fem års frånvaro, [be]falldes han genast att följa de Kongl. Sändebuden till [Mos]kwa. Här studerade han Slavonska språket så grundligt, [att] han författade ett Lexicon Slavonicum i tre stora fo[lian]ter, hvilka förvaras på Upsala Bibliothek. Genom Lif[land] återvände han 1687 till Stockholm.

Länge fick ej S. vistas på fädernejorden. 1688 erhöll [han] uppdrag att utrikes uppsöka svenska och göthiska min[nes]märken enligt särskild utfärdad instruction. Denna bär i [hög]t mått pregeln af dåvarande historiska åsigter och det [dra]gse nationella skrytet: "Såsom Kongl. Maj:t igenom Egne [hö]glige bedrifter uti varande tider illustrerar (!) den sven[ska] och göthiska nationen; alltså drager Kongl. Maj:t också [en] besynnerlig hugh och åstundan att utur forna tijder up[lys]hia . . . ." I anledning deraf beordrades S. att i de [län]der, dit våra *förfäder förmentes hafva,* vid utgången från

linavien, framträngt och befolkat de öde traktern
esegrat infödingarne, noggrannt uppsöka alla
r; hvartill S. ansågs synnerligen tjenlig, som ha
studerat det gamla Slavonska språket, "hvilket h
n moder till åtskilliga Österländernas tungemåhl",
det "gambla Runiska språket" m. m. Han sku
kloster, bibliotheker, raritetssamlingar o. d. efters
nda gamla manuscripter och böcker, inscriptio
styg" m. m. för att finna runor och annat, som sl
Göthernas dervaro. Men ehuru S. gjort all sin
ades hufvudändamålet helt och hållet, hvilket ock
en lärde Murray anledning att i Commentationes
ng. yttra den mening, att ingen uråldrig runskrift
utan att den sedan förefunna vore en afart af den
nedeltiden vulgära latinska, hvari Rühs m. fl. instä
S. anträdde sålunda sin tredje utländska resa
Lübeck, Hamburg, Amsterdam, Nederländerna, Fr
och Spanien. Äfven till Afrika öfverreste han
ämnade sig till Egypten, Palæstina, Syrien m. m.,
, för pestens grasserande, från Tunis återvända
rike.
Vid förnyadt besök i Rom, då han presenterade
s XII sitt Lexicon Slavonicum, mottogs han me

(Pag. 1—12). — Ep. de voce Behemot. Ed. L. Boberg. S. l. et a. — Svensk öfversättning af Em. Thesauri Tract. de Regno Italiæ sub Regibus barbaris (med kopparstick af Gothernas konungar i Italien). — Parentation på Slavonska öfver Carl XI. Sthm 1697. — Flera Bref efter honom äro tryckta.

(Källor: Gahms Samlingar. — Wallins Oratio parentalis. — Hydréns Litt. Or. — Helmia Litt. auct. — Celsii Hist. Bibl. Ups. — Lärda Tidn. 1748 s. 78. — Stiernmans Centur. Anon — Gjörwells Förråd, s. 23. — Fants Suppl. ad Hist. Litt. Gr. s. 14. — Brings Handl. i Sv. Hist. II. 137. — Stockh. Magaz. 1780, s. 295. — Schröders Itinera et labores Sparwenfeldii. — Huset Tessin, D. 2.) —A—Ö—

SPEGEL, HAQUIN.

Man må ej undra, att forskarne gjort sig besvär för att utröna en mans genealogi, som är en stjerna af första storheten bland våra minnen. Det är först i närvarande decennium man kunnat reda en fråga, der till och med tvist kunde vara, om den store mannen var svensk eller dansk. (I Skåne var en adlig slägt Speil med en spegel i vapen i 16:e och 17:e seklerne). Enligt Kyrkoh. Lars Gudmundsson Spegels egenhändiga anteckningar 1591 i ett exemplar af Revelationes S:tæ Brigittæ och gamla Domboksafskrifter af C. F. Engelberg samt anteckningar af S. Gahm Pehrsson, är stamtaflan, hvilken kan förtjena bevaras, ehuru ej adlig, från stamfadern i Carl VIII:s tid till Carl XII:s Erkebiskop, följande:

Christopher i Speglum, præfectus territorii Kinnevaldensis i K. Carl VIII:s tid.

.. *Jens Spegel* (så kallad efter fadrens gård Spegla) yngst bland flera bröder, tjente Sten Sture den äldre som en rask hofman. Gift med *Helena Gunnarsdotter*. Var, då han dog 1511, Höfvidsman för några fäniker ryttare i Småland. Han hade fyra söner.

.. *Knut*, född omkring 1495. Slagen af K. Christierns folk i Tofta 1521, 26 år gammal.

.. *Gunnar*, köpman i Lund i Skåne, g. m. *Mätta Bogdhe*, dög barnlös och "vælberichtet."

.. *Måns Speil*, adlad af Gustaf I. Deltog ändå i Dackes uppror som "Öfverste." Steglad d. 31 Oct. 1543. Ätten miste adelskapet.

.. *Gudmund Spegel*, var i ålder näst Knut; blef som kaplan i Wexiö Lutheran och gifte sig med *Kadrine* i Ljung, hvars fader Björn Anundsson förde "pilskjutne råbocken i Söline"; hennes bror Olof Björnsson omkom i blodbadet 1520. Dennes son Lars Olsson var K. Johans Hofmästare. Gudm. Spegel hade med Kadrine tolf barn. Var Prowest öfver hela Värend, då detta utgjorde hela Wexiö stift, och

C. A. Arrhenius och Wadström, till Senegal, Cap Verd och ön Gorée för att, på Gustaf III:s uppdrag, in åt fasta landet utse en för colonisation tjenlig plats; men som detta ej kunde verkställas, återvände han 1788 till Paris och hemreste efter ett kort besök i England. Blef s. å. Led. af både Medicinska och Linnéiska Societeten i London. Beträdde 1789 som Fältläkare vid sjukskötseln i Carlskrona. Hist. Nat. och Pharm. Professor i Stockholm, med säte och stämma såsom Assessor i Collegium Medicum, 1790. Led. af Philosophiska Soc. i Philadelphia s. å.; af Parisiska Historiæ Naturaliæ Sällsk. 1791; af Sällsk. för allm. medborg. kunskaper i Stockholm 1794; af Societé medic. d'émulation i Paris 1797. Lemnade Hist. Nat. professionen 1803 och fick ordinarie lön i Collegium. Åtog sig 1814 Fattigläkaregöromålen i Clara 1814. Död i Stockholm d. 9 Aug. 1820.

Större Skrifter: Archiater Nils Rosensteins underrättelse om Barnsjukdomar. Öfvers. på Engelska. London 1776. — Tal vid Præsidii nedläggande i K. Vet.Acad., om den tillväxt och nytta som vetenskaperne i allmänhet, särdeles Naturalhistorien, redan vunnit och ännu kunna vinna, genom undersökningar i Söderhafvet. Sthm 1778. — Mappa Geographica Promontorii Caput Bonæ Spei, cum Belgorum coloniis, nec non Hottentottorum Stationibus. Sthm 1779. — Hr Forsters strödda underrättelser om Kapit. Cooks sista olyckliga resa i Söderhafvet. Öfvers. Sthm 1781. — Resa till Goda Hopps-Udden, Södra Polkretsen och omkring Jordklotet, samt till Hottentott- och Cafferlandet åren 1772, 1776. Första Del. Sthm 1783 *). Andra Del. 1:a h. 1800. 2:a h. 1818, med Porträtter och Plancher. — Museum Carlsonianum. Fascic. IV. Sthm 1786—1789, med illuminerade figurer. — Præsidii-tal i K. Vet.Acad., om Natural-kabinetters nytta och nödvändighet. Sthm 1785. — Åminnelse-tal i K. Vet.Acad. öfver Hr Carl Gustaf Ekeberg. Sthm 1791. — Philosophia Chemica eller grundsanningar af den nya Kemien af Hr Fr. Fourcroy. Öfvers. ifrån Fransyskan med tillökningar utur Girtanners Anfangsgründe der antiphlogistischen Chemie om Phlogiston, samt med kemisk nomenklatur. Sthm 1795. — Karta öfver Calmare Län och Öland. Sthm 1796. — Utvalda allmänt nyttiga och merendels nyare rön och samlingar i Medicin, Pharmaci, Kemi, Naturkunnighet, Landthushållningen m. m. Första Del. Sthm 1797. Andra Del. 1:a h. innehållande Kapiten Vancouvers resa kring jordklotet åren 1790—1795. Öfvers. från Engelskan. Sthm 1800, med 4 Porträtter. 2:a h. Sthm 1802. — Svensk Ornithologie med efter naturen kolorerade teckningar. Häft. 1-1[illegible] Sthm 1806—1807. — **Mindre afhandlingar:** Bref till Utgifvaren af Upsala Tidning, dat. Cap d. 22 Nov. 1772, tr. i Upsala Tidning 1773 N:o 112. — Bref dat. Gorée d. 20 Nov. 178[illegible] tr. uti Allm. Tidning för år 1788 N:o 18. — Kungörelse af Sällskapet i London till befordran af upptäckter i de inre delar [illegible] Afrika. Öfvers. från Engelskan. Tr. uti Allm. Tidn. för år 178[illegible] Del. 1. N:o 23—24. — Riddar Bienenbergs sätt att preservera fruktträd för frost. Tr. uti Inrik. Tidn. 1791 N:o 43. — R[illegible]

*) Denna del af resan är öfversatt på flere språk.

uti *K. Vet. Acad:s Handl.* — *Uti Nov. Act. R. Societ. Upsaliensis:* Vol. 3. 1783. Tres novæ plantæ descriptæ, Cleome juncea, Lepideum oleraceum, Mimosa simplex. — *Uti Götheborgs K. Vet. och Vitterh. Samhällets Handlingar:* Vol. I. sid. 70. Beskrifning på Sciurus bicolor. sid. 73. Berättelse om Lacerta Geitil, en giftig Ödla på Cap. sid. 99. Om dubbel strömsättning i hafvet. sid. 103. Om Öars tillkomst. — *Uti Philosophiska Transactionerna:* Bref till Hr Rein. Forster med beskrifning och ritning på Cuculus indicator. — *Uti Acta Petropolitana:* Bref till Herr Pallas med beskrifning och ritning i naturlig storlek af penis på Rhinoceros bicornis. Dessutom var Prof. Sparrman en ibland hufvudarbetarne i de Botaniska verk Herr Forster utgifvit, såsom Nova Genera Plantarum, Florulæ insularum australium prodromus, Plantæ esculentæ m. m. samt har låtit trycka åtskilliga anonyma uppsatser.

(Källor: Upsala Tidning 1773. — Götheborgs Allehanda 1776. — Sacklens Läkarehistoria.)

— A — Ö —

SPARWENFELDT, JOHAN GABRIEL.

Född i Åmål d. 17 Juli 1655 af Öfversten *Johan S.* och *Christina Uggla.* Enligt gamla uppgifter skulle han på fädernet härstamma från Stenkil, Sven Tveskägg och Boleslaus i Polen, samt på mödernet från Erikska ätten och St. Birgitta.

Efter tretton års vistelse, under trägna studier, i Upsala, ämnade han besöka främmande länder. På väg till England uppbragtes han af danska flottan och fördes till Norge, der han qvarhölls i åtta månader. Lössläppt, steg han i Götheborg om bord på ett engelskt skepp, men drefs af storm till Holland. I Nimvegen besökte han B. Oxenstierna. Derifrån begaf han sig till Frankrike och Italien, samt hade i Rom företräde hos Drottning Christina.

Återkommen till fäderneslandet efter fem års frånvaro, anbefalldes han genast att följa de Kongl. Sändebuden till Moskwa. Här studerade han Slavonska språket så grundligt, att han författade ett Lexicon Slavonicum i tre stora folianter, hvilka förvaras på Upsala Bibliothek. Genom Lifland återvände han 1687 till Stockholm.

Länge fick ej S. vistas på fädernejorden. 1688 erhöll han uppdrag att utrikes uppsöka svenska och göthiska minnesmärken enligt särskild utfärdad instruction. Denna bär i fullt mått pregeln af dåvarande historiska åsigter och det gängse nationella skrytet: "Såsom Kongl. Maj:t igenom Egne kunglige bedrifter uti varande tider illustrerar (!) den svenska och göthiska nationen; alltså drager Kongl. Maj:t också en besynnerlig hugh och åstundan att utur forna tijder uppväckia . . . ." I anledning deraf beordrades S. att i de länder, dit våra förfäder förmentes hafva, vid utgången från

Skandinavien, framträngt och befolkat de öde trakterna eller besegrat infödingarne, noggrannt uppsöka alla documenter; hvartill S. ansågs synnerligen tjenlig, som han ej blott studerat det gamla Slavonska språket, "hvilket hålles för en moder till åtskilliga Österländernas tungemåhl", utan öfven det "gambla Runiska språket" m. m. Han skulle i alla kloster, bibliotheker, raritetssamlingar o. d. efterspana allehanda gamla manuscripter och böcker, inscriptioner, "stridstyg" m. m. för att finna runor och annat, som skulle bevisa Götbernas dervaro. Men ehuru S. gjort all sin flit, förfelades hufvudändamålet helt och hållet, hvilket ock gifvit den lärde Murray anledning att i Commentationes Soc. Gotting. yttra den mening, att ingen uråldrig runskrift funnes, utan att den sedan förefunna vore en afart af den under medeltiden vulgära latinska, hvari Rühs m. fl. instämt.

S. anträdde sålunda sin tredje utländska resa 1689 öfver Lübeck, Hamburg, Amsterdam, Nederländerna, Frankrike och Spanien. Äfven till Afrika öfverreste han 1691. Han ämnade sig till Egypten, Palæstina, Syrien m. m., men måste, för pestens grasserande, från Tunis återvända till Frankrike.

Vid förnyadt besök i Rom, då han presenterade Innocentius XII sitt Lexicon Slavonicum, mottogs han med sådan välvilja, att Påfven sjelf lemnade S. nycklarne till Vaticanska bibliotheket med frihet att genomgå dess skatter: en förmån, som ingen lutheran före honom åtnjutit.

Vid hemkomsten 1694 förordnades han först till Under- och sedan till Öfver-Ceremonimästare. Han tog afsked ifrån sin beställning 1712 och lefde sedan i stillhet på sin gård Åbylund, der han 1727 afled.

S. underhöll brefvexling med tidens lärdaste män. Med fullkomlig färdighet talade han och skref fjorton språk. Han nämnes ofta med loford af utländska författare. Han skänkte till Upsala bibliothek ett stort antal sällsynta böcker och manuscripter på Arabiska, Persiska, Turkiska, Armeniska, Syriska, Koptiska, Grekiska, Slavonska, Moldauiska, Chinesiska, Japanska, Epirotiska, Latin, Italienska, Fransyska, Spanska etc., hvaröfver catalog är tryckt.

Gift 1695 med *Antonetta Sophia Hildebrand*, med hvilken han egde tio barn.

Skrifter: En liten Handbok innehållande några Dygde-Undervisningar, utdr. af Engelsk. Sthm 1696 (anon.). — Dygde-Reglor *för den unga* Lelio, utur Spanskan. Öfvers. Ib. s. å. (anon.). — *Vocabularium* Germanico- Turcico- Arabico-Persicum. S. l. et a.

..... *Lars Eskilsson Spegel*, trol. Comministern i Linne-
d 1643.

.... *Peter Sp.*, Kyrkoh. i Agunnaryd, död 1724.

..... *Håkan Eskilsson Sp.* i Stora Rolstorp, g. m. Elin,
Kyrkoh. Arvids i Wernamo fränka.

...... *Daniel Haquinsson Sp.*, Köpman i Runneby i Ble-
g., g. m. Margar. Fischer, som var född nära Wexiö, der
fren nedsatt sig, en tysk-westphalisk man, som för reli-
nens skull flyktat från Münster.

.... *Haquin Spegel*, Erkebiskop. Fränden Arvid i
ernamo var Kyrkoh. derstädes 1626—40. Han fick 1629
tr vederlag af K. Gustaf II Adolf, som ofta var hans
t, för den stora gästning han måste utstå; äfven afqvit-
des hälften af kronoutlagarna. 1634 blef han Præpositus
Östbo.

Enligt hvad Gahm med stor möda utransakat, var Mar-
retha Fischer ej blott hafvande, utan hade fostret redan
icknat, medan hon och hennes man Daniel Spegel ännu
arbodde i Småland, men om våren 1645 flyttade det fat-
ga paret till Rotneby, nuv. Ronneby i Bleking, "den tid,
Medelstadboarne helst gingo till Smålands kyrkor och
r låto döpa sina barn, anseende sig helst som Svenskar",
ligt anteckningar i Palmsk. Saml. Detta föranlät sedan
rl XI att till Wexiö stift förlägga Medelstads härad, lik-
m Listers och Bråkne.

Haquin Spegel föddes d. 14 Juni 1645 i Ronneby. Ti-
gt dogo begge föräldrarne. Den fader- och moderlöse gos-
n vandrade då in i Småland, der han anträffade fränder,
m vårdade sig om den värnlöse; troligen var det "Lars
gel i Drifvelycke", hvilken redan 1643 bodde som Ca-
n i Tollamåla i Linneryd socken, men efter 1650 kom-
till Elmeboda, hvilken uppsöktes. Gubben lär varit
-farbror åt Haqu. Sp. Fosterfadern lär ansett bäst
Blekings-gossen betraktade sig som Dansk och sökte
ervisning i det bördiga Skåne, i stället för det magra
åland, hvarföre H. Sp. efter sex års privat undervisning
småländska fränder vid 13 års ålder sändes till Lunds
la. Det var 1658, då Lund blifvit svenskt, så att Sp.
de påräkna skydd såsom Svensk och rättigheter som född
k. Han studerade i Lund till 1662, då han blef stu-
t, men begaf sig från Lunds cathedralskola till Greifs-
ld, der han studerade under Thabbert, Deneken och
ereschc, sedan begifvande sig till Wittenberg och Leip-
, hvarpå han 1664 ses i Köpenhamn på "Wandalini och

kallas *den myndogaste Klerck i Småland.* Då han bevistade Örebro möte 1531, fick han Corporis Christi præbenda i Wexiö. Han användes af Konungen ej blott att införa reformationen, utan ock att samla kyrksilfver till Konungen för fäderneslandets räddning ur utländsk skuld och inre beskattningstvång, som kunnat ruinera folket. När K. Gustaf sedan dertill i Wexiö stift använde Biskopen i Vesterås, gjorde han Spegel till Kyrkoh. i Badelund och begagnade honom att uttaga klenodier ur kyrkorna i Vesterås stift. Som Arosiensis underskref han 1547 års riksdagsbeslut. Lefde ännu 1556. Då klostret i Wexiö upplöstes, fick G. Spegel boksamlingen derstädes. Fyra af hans söner underskrefvo som Kyrkoherdar Upsala möte 1593, så att Spegelska slägten visst ej är obetydlig i vår reformationshistoria.

... *Christopher Gudmundsson Spegel*, Kyrkoherde i Korsberga i Småland. Subscriberade 1593.

... *Johannes Gudmundsson Sp.*, Kyrkoh. i Dädesjö. Subscriberade 1593. Dog i den stora prestdöden 1602.

... *Jonas Gudm:sson Sp.*, Kyrkoh. i Kalfsvik 1565—75. Riksdagsman 1569. Kyrkoh. i Långaryd 1575. Subscr. 1593. Död 1597.

... *Gunnar Gudm:sson Sp.* bodde i Halmstad. Laicus.

... *Sigge Gudm:sson Sp.* bodde i Jönköping. Laicus.

... *Lars Gudm:sson Sp.* var äldst af bröderne. Kyrkoh. i Kulltorp 1591, underskref Upsala möte 1593. Död 1602. Troligen samme Lars Spegel, som var Kyrkoh. i Nottebäck 1551. Han hade nio barn.

.... *Gudmund*, Prædicator i Wexiö 1591. Kyrkoh. i Korsberga 1607, död 1640.

..... *Lars Sp.*, Kyrkoh. i Korsberga 1640, blott i Solberga 1644, sedan hustrun i Hofrätten anmärkt att mannen var "ursinnig", begärande att han måtte inlösas å hospitalet. Blott Annexan Solberga anslogs hans familj till underhåll.

.... *Eskil Sp.*, Larsson, Gudmunds bror, jemte syskonen *Knut*, *Sigge*, *Sven*, *Lars*, *Cecilia* g. m. Magn. Michaelis Pr. et P. i Korsberga, *Brita* g. m. Haqu. Petri, Kyrkoh. i Fröderyd, samt *Ebba* ännu ogift 1591.

..... *Germund Eskilsson Sp.* Fadren E. egde Rolstorp i Tånnö socken vid Wernamo. Sonen G. upptog först Lill-Rolstorp af skogsroten.

...... *Nils Spegel.*

.... *Ericus Nicolai Spegel*, lefde 1641, då han processade om Germundtorp på Rolstorps egor med Hr Kyrkoherden Arvids i Wernamo enka.

som] sådan ansåg han ock **sanningens** rätt
om många dervid kunde få obehag. När d. 15
mark kom från Pommern med berättelse om skan-
kommit i fiendens händer, så tröstades väl Kon.
Kejsar Theodosius II lidit dylikt af otrogna tje-
antecknade, huru en General och Öfverste all-
egat genom hvars vållande olyckan skett, "ty så
menligen, att när illa går vill ingen hafva skull
menar, att Konungens öron äro allenast skapade
klagomål och ingen sanning." Julhelgen tillbragtes
dakt, ehuru K. Carl, ej som Kejs. Honorius for-
dre bekymrade sig om rikets väl, utan var mycket
de allmänna sorgeämnena. Då trolleriväsendet kom
ens öron, förstod Sp. att den onde anden här ville
ga lif af folk; men "allmänna opinionen" ansåg att
talet var sannt och således halp ej att Sp. ansåg
amt att de christna ej med hedningare antogo den
penbarelser, hvilka undervisade ingen, utan den som
n och lättrogen." Vid berättelsen om Griffenfelts
cknade Spegel, att det är svårare kunna behålla en
a än finna henne och att Konungar ingenting högre
att en tjenare vill vara dem lik i myndighet. Så
gått Sejanus hos Tiberius, Stilico hos Honorius,
hos Justinianus etc. Den 4 Juli 1676 kom Hof-
Lindsköld till Konungen från Senaten, hvars be-
skrifver Spegel, Konungen alltid velat både in-
h väl anse. Man ser häraf, att Sp. ej med sin
styrkte Konungen att förakta Senaten, såsom flere
m egde hans öra. Sp. gillade, att Fältmarsk. Helm-
General Ascheberg fingo donationer, "emedan Ko-
isste, det många bevekas till dygd, när en annan
ör sin dygd belönt." Det syntes honom ock rätt-
Riks-Amiralen G. O. Stenbock blef dömd att böta
dlr s:mt, emedan han försummat sin resa till Pom-
så hade venetianska Amiralen Nic. de Cusalles fått
försummelse att undsätta Corsica, då denna ö an-
af Turkarne. Man märker, att Spegel genom sin
hvilken Konungen läste, på ett hyggligt sätt ger
åt sin monarch i historien och andra goda ämnen.
n får i dagboken beröm, när han, så ung och af
endre constitution, nästan hvar dag besöker alla
rider omkring hela pass, förmanande dem som der
och förordnande om allt, som vid armeen skulle
Gustaf Adolf hade ock så gjort, men bar en stark
kropp.

Dagboken ökar bevisen på den ädla charakter,
tid ådagalade. Det var nu Konungen (af Spegel)
andra pläga glömma i krig, nemligen att skrif
, nemligen bättre än han förut det lärt. I skrifl
n han dock aldrig högt, som bekant är. Att Sp
äfvade att lära sin Konung frukta Gud, och ej v
i gudsfruktan blott finna böjda knän, finner man
drag. Väl fägnade Sp. sin gamle principal, Ri
en, med underrättelse, huru Konungen "utan knä
g gjort sin bön", men under Konungens sjukdo
nade det honom än mera, att kunna berätta nämnd
u Konungen sagt: "klokhet och vishet hafver ja
rit mine undersåtare utan trohet och rättrådighet
ver jag älskat och vördat det förra och städse
sednare, ja med så fullt allvar, att jag derut
lerar någon."

Spegel kallades till Pastor af församlingar i Göt
lmö och Ronneby; han utnämndes till sitt födelse
1 Nov. 1679, men d. 3 Nov. till Superintenden
tlands stift och Kyrkoherde i Wisby. Vigde K.
Drottn. Ulrika Eleonora på Skottorp i Halland
80. Brudetalet är tryckt i Lönboms Handl. till C
t. II. 71—84. Högre hade då den andeliga välta

na innanläsning bland menige man, "så att der nyss
läsa i bok, der kunde snart alla 10—12-åriga
ömligen i bok och svara på catechesfrågor." Allt-
r sjelfva arbetsfolket ingenstädes i verlden allmän-
nat läsa än i Sverige; ingenstädes på jorden ha lika
edermera haft lika christendomskunskap med Sven-
Se här hvad en Carl XI och en Spegel förmått
ed ett enda förslag och en enda lag.
din, som omtalar detta lagbud, måtte åsyfta Kyrko-
f 1686 8:e Cap. 3:e §, att en hvar öfver 13 à 14
årligen gå 3 à 4 gånger till H. H. Nattvard, då
ulle utrönas om de kunde göra reda för sig i sina
domsstycken; samt K. Circulärbrefvet af d. 18 Dec.
om befalde Stiftscheferne att tillhålla presterskapet,
ension för den försumlige, "att noga efterlefva den
Kyrkordningen så i andra stycken, som enkannerli-
et om H. H. Nattvard, så att de intet tillåta dem
dertill komma, när de intet kunna Trons artiklar
ktelse-orden *eller dem ungom förrän de hafva lärt
echismum;* på det icke många, prester som åhörare,
ga öfver sig ett evigt förderf." Nu insågo presterne
jliga uti att de unga kunde lära sig hela catechis-
n att kunna läsa den innantill. Så uppkom, synes
lag om innanläsning, som skärptes genom en K.
n d. 17 Dec. 1697 på presterskapets besvär, att
mot att lära de anbefalde stycken skulle straffas

utgifvande. Så har Spegel öfversett Gustaf I:s Bibel fö
den utkom som Carl XII:s, och bidragit till författand
Carl XI:s Handbok, men vunnit sin friskaste lager ge
sitt deltagande i Psalmbokens för sin tid mästerliga re
tion af 1695. Man tillerkänner allmänt Spegel primat
den psalmskola, af hvilken nämnde psalmbok qvarstår
det ärofullaste monument, ehuru han täflar med sådane
lige psalmsångare som Ollon, Arrhenius, Svedberg, D
Gardie, Brask, Ausius m. fl., af hvilka han visserligen
nära upphinnes, ja, i en och annan psalm öfverträffas,
i det hela betraktadt, ändå är den mest fulländade psal
sten för sin tid. Hans psalmer äro den lyckligaste samm
smältning af det lyriska och didaktiska elementet, hvilka
just tillhör psalmen att bringa till enhet. Äfven då
öfversätter, är han så rik på nya tankar och skönare
tryck af den äldre psalmens tankar, att man gerna stä
honom jemte den författare, han öfversätter. Så erkän
Högmarck, som skrifvit under Svedbergs ledning, att "
härlig Gerhards *O du allersüste Freude* är, så har Sp
såsom translator dock gått vida längre ifrån honom, och
rit här, som alltid, en ganska lycklig skald." Så anmä
att Spegel öfversatt "*O Jesu Christ, min högsta tröst*"
från samma original, som en annan öfversatt "*Min hö
tröst, o Jesu kär*" etc. Sp. har en särdeles lycklig
att införa i sina psalmer de latinska medeltidspsalme
epitheter liksom att väl öfversätta dessa, i hvilka sa
garne liksom sammanpressas, hvaraf följer, att något
som sedan kan utvidga sig i den sjungandes hjerta, hv
deraf njuter desto mera, ja ofta något osägligt himme
Så sjunger Sp. till den Helige Anden: "Du är Ordets vi
sannt Och min återlösningspant, Själens hugnad, Her
finger, Hoppets ankar, Trones vingar." Huru elastiskt
hvart och ett af dessa uttryck! "Anden — återlösningsp
sade för Spegels samtida det Novalis-Hedborns samtid
höfde hemta i alla de ord Nya Psalmbok. № 45 v. 5 h
ehuru det ej blott står der oklart, utan oredigt till en g
som gör brist i full sanning, helst ej känslan af brist,
"den hemligt närda sorgen", utan en hugsvalare i denna
ὁ παράκλητος, är en *borgen*, en *pant* på att en *återlö*
finnes. Så är ej svedan i sjukdom, utan lisan en borge
tillfriskning. All sång kräfver en historia af högre b
delse för folket. Greken och Romaren hade en
Sp. glömde ej att de christne ha en helig. I smältar
ser använder han flitigt den bibliska. Vi minnas ju

-id funnit nåd etc. Huru ökas ej genom slik
sjelfva tankens makt öfver våra sinnen! Märk-
p. kunde som psalmist stå så högt öfver hvad
"verldslig skald." Det var ett bevis att tron
r, han besjöng. Han flög som helig sångare
då han täflade med Arreboe att tillskapa ett
Någonstädes har man jemnfört hans hymn till
t heter:

-tnar i moln, när som ditt ljungande lyser,
-s glimmande här af darrande räddhåga ryser,
häpnar och flyr, ja himlastoderne skälfva,
hifta sin hy och sig förblandande hvälfva

-lexionspoesi om stjernornas form:

-drar mycket på att Plinius så löper
-lan och sig ej ett par glasögon köper,
-n må kunna se om stjernor äro trinna
-erlor eller om han rättare kan finna
-ara flate som en tallrick ...

-de stora æsthetiska studier och åsigter i poetik
samtida. Hans företal till Guds Verk och Hvila
. Han ville ej "lägga de 12 Lagens taflor på
-gmörnas rygg." "De helige Sångarne så väl
Helicon hafva ned till jorden återbrutit mån-
stråle, som kommit från ljusets källa." Men
vetenskaplig bildning hos skalden, fast han så
-le ingifvelsen.

-2 blef Spegel Biskop i Linköping, Theol. Doct.
Slutligen 1711 Erkebiskop. Om man räknar
-t-clereciet för tvenne dylika, har Sp. varit chef
clerecier och i fyra stift hunnit som chef tillämpa
-ttning af det christliga biskopsembetets pligter.
sednare Biskop i Linköping, yttrar om denne
sin Biskops-chrönika: "Hvad nytta och upp-
i detta stift vid kyrkor, skolor och hospitaler
-kalösa vaksamhet och embetes nit uträttat, det
-rken tillfyllest beskrifvas eller berömmas, kan
-lömmas så länge något blifver öfrigt af det skick
, hvaruti han hafver satt och efter sig lemnat
-en, men enkannerligen beträffande kyrko- och
." Också Erkebiskop af Wingård bedömer Sp.
-rste bland sina företrädare.

XII i Bender utnämnt Sp. till Erkebiskop och
-r i Upsala, skref han till honom "ett ganska nå-
-f", deri han egentligen uppdrog Pro-Canceller

sten för sin tid. Hans psalmer
smältning af det lyriska och di
just tillhör psalmen att bring
öfversätter, är han så rik på
tryck af den äldre psalmens t
honom jemte den författare, h
Högmarck, som skrifvit under
härlig Gerhards *O du allersüst*
såsom translator dock gått vida
rit här, som alltid, en ganska
att Spegel öfversatt "*O Jesu C*
från samma original, som en
tröst, o Jesu kär" etc. Sp. h
att införa i sina psalmer de
epitheter liksom att väl öfvers
garne liksom sammanpressas,
som sedan kan utvidga sig i d
deraf njuter desto mera, ja o
Så sjunger Sp. till den Helige
sannt Och min återlösningspa
finger, Hoppets ankar, Trones
hvart och ett af dessa uttryck!
sade för Spegels samtida det
höfde hemta i alla de ord Nya
ehuru det ej blott står der okl

Har David funnit nåd etc. Huru ökas ej genom slik ällning sjelfva tankens makt öfver våra sinnen! Märk- r att Sp. kunde som psalmist stå så högt öfver hvad ar som "verldslig skald." Det var ett bevis att tron le *vingar*, han besjöng. Han flög som helig sångare högre än då han täflade med Arreboe att tillskapa ett ëmeron. Någonstädes har man jemnfört hans hymn till , deri det heter:

> Solen svartnar i moln, när som ditt ljungande lyser,
> Stjernornas glimmande här af darrande räddhåga ryser,
> Himmelen häpnar och flyr, ja himlastoderne skälfva,
> Skyarne skifta sin hy och sig förblandande hvälfva

t hans reflexionspoesi om stjernornas form:

> Jag undrar mycket på att Plinius så löper
> I blindan och sig ej ett par glasögon köper,
> Att han må kunna se om stjernor äro trinna
> Som perlor eller om han rättare kan finna
> Dem vara flate som en tallrick ...

Spegel hade stora æsthetiska studier och åsigter i poetik mom sina samtida. Hans företal till Guds Verk och Hvila nar derom. Han ville ej "lägga de 12 Lagens taflor på späda sångmörnas rygg." "De helige Sångarne så väl Sion som Helicon hafva ned till jorden återbrutit mån- gudomlig stråle, som kommit från ljusets källa." Men älskade vetenskaplig bildning hos skalden, fast han så gt värderade ingifvelsen.

År 1692 blef Spegel Biskop i Linköping, Theol. Doct. mus 1693. Slutligen 1711 Erkebiskop. Om man räknar f- och Fält-clereciet för tvenne dylika, har Sp. varit chef sex olika clerecier och i fyra stift hunnit som chef tillämpa nya uppfattning af det christliga biskopsembetets pligter. yzelius, en sednare Biskop i Linköping, yttrar om denne trädare i sin Biskops-chrönika: "Hvad nytta och upp- ggelse han i detta stift vid kyrkor, skolor och hospitaler sin makalösa vaksamhet och embetes nit uträttat, det icke hvarken tillfyllest beskrifvas eller berömmas, kan aldrig glömmas så länge något blifver öfrigt af det skick ordning, hvaruti han hafver satt och efter sig lemnat i gemen, men enkannerligen beträffande kyrko- och äsendet." Också Erkebiskop af Wingård bedömer Sp. den störste bland sina företrädare.

Då Carl XII i Bender utnämnt Sp. till Erkebiskop och Canceller i Upsala, skref han till honom "ett ganska nå- handbref", *deri han egentligen uppdrog* Pro-Canceller

att vara Canceller, helst Gr. Piper, som var rysk få
ännu bibehölls som sådan; H. Maj:t bad Sp. låta Akadem
vård och välstånd vara sig högst angeläget, isynnerhet
då Akademiens Canceller Gr. Piper vore så vidt frånvara
Vid 1711 och 1714 årens riksdagar var Spegel Talman
Prestståndet, då han klandrades af "Patrioterne" såsom
för konungsk, liksom hans gamle lärjunge Måns Stenb
hvilket klander, hvari hans gamle vän Svedberg och än
hans egen Domprost Molin lära deltagit, verkade så d
på den 69-årige Talmannens helsa, att han insjuknad
Stockholm d. 10 Febr. och fördes sjuk till Upsala, der
väl något förbättrades, men insjuknade åter och dog
17 April.

Vid riksdagen 1711 var han Præses, såsom Lincope
helst Erkeb. E. Benzelius dött redan 1709. Då han f
slog att prestståndet ville bidraga att offra något för fä
neslandets gagn, trodde Gezelius, att handeln borde få
het, om än manufacturisterne dervid skulle upphäfvas, h
genom medel uppkomme, men erkände att hjelp promt
fordrades. Då Svedberg föreslog tillgripande af kyrksil
heldre än att fienden komme och toge det, invände Geze
kyrkornas silfver äro res sacræ. Man må icke röra det
ad pios usus kommit är. Men Spegel anmärkte: Det är
usus servare Patriam. Vi måste sannerligen göra hvad
ligt är och contribuera af vår egendom hvad vi förmå
flottan må kunna utrustas. Biskop Bilberg ville att m
skulle hålla protokoll vid dessa discurser; men Sp. sv
att han ville intet annat tala, än det han kunde sätt
namn under.

Prestståndet utsände emellertid deputerade till M.
bock, att temoignera honom heder för victorien i
och Stenbock återkom till Ståndet och helsade dem
namn af Svea rikes medbröder. Det mötet mellan S
och Stenbock måste ha varit rörande för alla att betr
Molin motsade Spegels förslag, att presterne ville
skänka spanmålslönen, som för 1709 var indragen
Sp. tyckte nu illa vara, att icke alla ville vara eniga.
hade att söka Rikets tjenst och ståndets heder och
tillse att ej prostituera sig. "Nöden är för handen oc
fäderneslandet skall blifva frälst, måste man någo
buera dertill." Men Molin ville ändå ej påtaga sig
dubbla contributionen.

Den riksdagen måste presterskapet esomoftast
Riddarhuset och fingo sjelfve sällan vara tillhopa

-t som svaras borde, enligt Spegels yttrande på
-sdagen d. 14 Dec. 1713. Då svarade prester-
-t ja till Spegels förslag om krigshjelp. Det är
-ka, hvad Sp. led under ett ordförandeskap, der
att sälja kyrkornas klockor, en annan tro-
-h der han hörde om hemliga öfverläggningar an-
-nungens afsättande. Denna patriotiska sorg lade
-afven.
-oskrymtade gudsfruktan är aldrig betviflad.
-gubben äfven som Erkebiskop hvar morgon i den
-morgonbönen, säkerligen der tillfredsställande sina
-itt morgonoffers högtidliga frambärande, — be-
-m vår tid mindre kan göra sig begrepp, som fo-
-nnat sätt. I Linköpings domkyrka gick han länge
-onbönen "bland epitaphierne" i stilla meditationer.
-ldegåfva var utmärkt bland hans samtida och
var som psalmsångare, är redan anfördt. Som
-t hade han en medtäflare i Svedberg, då tankar-
afses, men var öfverlägsen i uttryckets nästan
-errlighet, hvilket kan erkännas, äfven om mycket
-ter vår tids smak. Som historisk författare
en mindre betydenhet. Hans *Kyrkohistoria* med
-evis är märklig, såsom det första försök i mo-
men man märker bristande tillgång till archiver,
-e kritisk skarpsinnighet, än man då mera kunnat
-ns *Glossarium Sviogothicum* eller *Svensk Orda-*
-ttat them till en välmeent Anledning, som om thet
-råket vilja begynna någon kunskap inhämta, är
-förelöpare till Ihres, om ock mycket öfverträffadt
-secularverk. Men Spegels företal visar en grund-
-urkunskap i ämnet, liksom många ställen i sjelfva
Cancelli-Collegium klandrade här för mycket ci-
andras, för litet af egna förklaringar. Till prof
-. *Spo sig* ɔ: skynda sig, *Smoland. et Scanice.*
-peed or make hast, spedie ɔ: *Gall.* hastif, soudain.
-lig. *Gr. ant.* σπῶ, sed alias *græc.* σπεύδω ɔ: fe-
-pero. *Angl.* speed ɔ: celeritas, festinatio. *Belg.*
-spoeyen. *Angl.* to make speed . spoeyt ɔ: skynda
make hast, dispatch. Hans nit om språkets ren-
-tningsvärdt och bar nog frukt under den tid vårt
-ades från den blandsäd, som uppkommit under
och fransyska hälftenbruket i 17:de seklets bild-
-s *Catechismus* förkastades af afund. Sjelfva Bång
anmärkningar. Hufvudfelet sades vara, att förf. i

framtedt blefve, skulle snart
utur kunde hafva och hvad af
Flera af S. Pufendorfs och Er
dock, att Spegel ej var så st
tionskonsten, som i så mycket
lemnas till en tjenare.

Afundsmännen ha blott k
till Spegels nachdel. En fatt
pastorat hos Kon. Carl XI. K
den ovilja, Domcapitlet fattade
Capitlet förbi till Öfverheten",
skopen. Presten invände då,
förgäfves. Han var fattig och
alltid ha större förtjenster.
silfverkanna att ge Hans Högvö
pröfva Spegel, gaf presten en
skopen, men förböd honom nä
Konungen. Derefter fick prest
förord. Konungen bekände nu
tillade ett ord om sin ledsnad,
skall då sagt: *Ingen spegel*
ordspråk i Sverige, om det och

Om sägnen än är sann, be
sitt förord eller bestämde sin
han ej skilde sig från *det allmä*
fritt gafs, ett *bruk*, som väl än
oaktadt allt *missbruk*, som seda

Grefven Jus innan utnämningstiden, skall Consistorium sig derefter hörsamt rätta. Rörande valet af en som kunde gifta sig med enkan, kan Consistorium blott lofva, att efter kyrklagen den man examinera, som Grefven enskilt eller med församlingen behagar præsentera." Då Agneta Wrede, den mäktige Fab. Wredes dotter, 1702 låtit sina bönder ingifva en skrift i Consistorium, deri Domcapitlet sades ha gjort något per male narrata, skref Sp. grefvinnan enskilt till, att det ej vore så, utan enligt en K. förordning, hvilken bönderne borde vakta sig att ej visa sitt missnöje med, då det kunde föra till vidlyftighet. Utan allt tvifvel har Sp. som Stiftsstyresman en ära, som täflar med den han eger som skald och predikant. Huru högt han uppdrifvit den vittra bildningen, naturligtvis i förening med många samtida, kan sägas uppdagadt vid hans graf, då en både förut och efteråt namnlös Burcelius, troligen student, sjunger en hymnus, efterbildad *Jam moesta quiesce* etc. och på samma verslag, af rika poetiska skönheter. Det är således "allmänheten" som här sjunger: Han hade varit en Ganymedes, som kringskänkt vitterhetens nectar, en Herde, som fört lammen i Saronsdalen. Ungdomen hade darrat vid dödsposten som för åskslaget. Den såg mot himlen och drack tårarne. "*Guds verk* har han verkat, *Guds hvila* skall han njuta. På jorden går hans minne, som solbilden går i sjön, men hans ande sväfvar der uppe, som solen hvälfver sig ofvan alla månar och planeter."

Spegel blef gift med *Anna Schultin*, Biskop Brodini enka. Sonen *Jakob* dog 17-årig, dottern *Elisabeth* blef g. m. Professorn sedan Erkebisk. Jöns Steuch, dottern *Margaretha* blef g. m. Stats-Sekret. sedan RiksR. Gr. Joach. v. Düben. Enkan och döttrarna adlades 1719. Sv. Akad. slog medalj öfver Spegel 1793.

Skrifter: 3 Disputationer i Lund. — Likpredikan öfver Lieuten. Vilh. Douglas. Sthm 1674. — Dito öfver Krigsrådet Joh. Sparrfelt. Ib. 1675. — Predikan på Allhelgonadag. Ib. s. å. — Tröste-skrift öfver Riksrådet Gr. Per Sparres död. Ib. s. å. — Några Christelige Böner. Ib. 1680. — Barna-Bibel. Ib. 1684, med ett bihang kalladt Christendoms-Spegel. — Centuriæ III Sententiarum Græcarum præ adultioribus Scholæ Scarensis alumnis. Ib. 1685. — Dr. Mart. Lutheri Catechismus med eenfaldige spörsmål förklarad etc. Ib. 1686. — Himmelsk Brudekammare, eller andeliga Samtal emellan Jesum Christum och hans kära Församling, författat uti Salumos höga Visa, hvilka för the eenfaldigas skull äro efter våra bästa Lärares anledning Christeligen förklarade. Ib. s. å. — Likpredikan öfver Riksrådet Clas Fleming. Ib. s. å. — Dito öfver Ståthållaren *Johan Cedercrantz' fru Brita* Cath. Leyonberg. Ib. s. å. —

Appendix eller tilökning uthaff åtskillige Andelige Psalmer, s andra Böcker intet finnas skreffne aff Hq. Sp. för theras an skull som i sina hus vilja låfwa och prisa Gudh. I slutet: Christens gyllene Clenodium eller Själeskatt. Ib. 1688. — Werk och Hwila, thet är hela werldenes undersamma Skapels Ib. 1685. 2:a uppl. 1705. — Fasciculus Myrrhæ super obit. gis Caroli XI. 1697. — Likpredikan öfver vice Presid. Ier. gerfelts fru Christina Hård. 1702. — Predikan inför Konung Strömsholm (utan årtal). — Thet öpna och tilslutna Para (Bihang till Guds verk och hvila). Sthm 1705. — Andra del Svenska Kyrkohistorien, som innehåller Biskoparnes Namn, verne och Embetes förrättningar. Linköp. 1707. — Then Sv Kyrkohistoriens första Del, som innehåller Konungars och R ters Namn, hvilka hafva användt någon möda för then Christ Religionens framgång och öfning uti Svea och Götha Riken 1708. — Skrifteliga bevis hörande till Kyrkohistorien elle skops-Chrönikan etc. Ups. 1716. — Passions-Andackt eller T Predikningar öfver vårs Herras och Frälsares Jesu Christi o diga pinos och lidandes historia. Sthm s. å. — Glossarium gothicum eller Svensk Ordabok etc. Lund 1712. — Förkl öfver K. Salomos Predikan genom Text och Orda-utthydning Norrk. 1746. — Diarium under Danska kriget. (Svenska Bib 1757). — Brud-Sermon vid Kon. Carl XI:s Biläger. (Loen Handl. till K. Carl XI:s Hist. 2:a Saml.). — Åtskilliga än tryckta manuscripter uppräknas i Hof-Clereciets Hist.

(Källor: Gahms Archivum Smolandicum. — Ny Smål. Beskrifn. 1. 537. Bibl. 1, 2, 5. — Bidrag till Sv. Kyrkans och Riksdagarnes Hist. 1 h. 12 Westéns Hof-Clereciets Hist. II. 132. — Rhyzelii Biskops-Chrön. — L Upsala Stifts Herdaminne. — Håhls Linköp. Stifts Herdaminne. — Melis gramma in funere Spegelii. — Joh Upmarks Oratio parent. 1714. — J. Likpred. med personalier. — Nettelbladts Memor. Viror. in Svec. erud Semi Dec. 2:da p. 1. — Göran Wallins Gottländska Saml. p. 195. — Pe Mon. Ullerak, p. 187. — Högmarcks Psalmopoeogr. p. 205. — J. H. Lidén Poet. Suec. IV. 96. — H. J. Sivers Elogium Spegelianum 1745. — Schefferi cia Litter. p. 251. — v. Stiernmans Cent. Anon. I & II. — Loenboms Uppl gar i Sv. Hist, II D. s. 109. — Handl. rör. Skandin. Historia. — Link Bibl, Handl.)

—

SPOLE, ANDERS.

Vi meddela ett utdrag och sammandrag af hans s biographi. Anno 1630 d. 10 Julii är jag född i Småla Tveta härad, Barnarps socken och Målen. Min fader en ärlig aktad Bergsman vid Takabergs bruk *Peder An son*, hvars fader *Anders Persson* var i Kon. Gustaf ko kommen från Kopparbergs-Dalarne och Viks socken. dren *Gunilla Pedersdotter* var från Krängsberg och Br Min förnämste gudfader var Rector Scholæ i Jönköping Kyrkoherde i Barnarp Er. Buntingius. År 1641 blef ja tagen i Jönköpings skola, sedan jag på fem veckors tid läsa svenska. Satt intet längre än $1\frac{1}{2}$ år i de två n classerna och flyttades öfver 16, som intet voro så fä som jag i præceptis grammaticalibus, till öfversta cl

1646 transporterad till Rectors class. 1652 be-
g testimonium af Rector Sch. L. Lindelius samt re-
dation af de förnämlige herrarne i den Högl. K.
Hofrätt till Cancellarium Academiæ Gryphisvaldensis
Hr Nicod. Liljeström Præsidem Status Pomeranici att
mma på Communitetet. Blef deponerad d. 22 Aug.
rade publice 1655 *de natura logices.* Reste till Stet-
den pommerska fursten Udislaus blef begrafven, se-
lare till Francofurt am Oderen, Königsberg, Berlin,
berg, Dresden, Leipzig och några andra Akademier;
mig sedan till mina k. föräldrar d. 18 Jun. 1655,
de 10 à 12 gånger i Barnarps kyrka med venia con-
i a Rev. D:no M. Z. Lundebergio Ep. Wex. och sam-
got litet förråd, ungefär 15 Rdr och 2 hästar, som
e upp med mig. På vägen vid Örsundsbro straxt vid
kom jag i hop med en förnämlig bonde eller do-
om het Johan Eriksson i Taxnäs, den jag följde och
s son Ericum Taxinum att informera tillika med A.
adio och bondens son i Nepskär, hvilka höllo mig
st och härberge i Upsala 1 år. Student i Upsala d.
. A:o 1656 d. 20 Juni emottog jag i Upsala Hr
ie-Majorens Carl Sjöblads tre söner Görgen, Johan
k och reste med dem till Herrestad i Småland, der
till d. 4 Jun. 1657, då vi reste upp igen och kom-
ter dröjsmål på Flättna?) till Upsala inemot hösten.
till sommaren 1658, då vi, när pesten började gras-
Stockholm, reste till Flättna vid Nyköping. Åter
sala 1659, då jag sammanskref disp. math. *de veri-
thematica*, den jag då skulle hållit under Prof. Astr.
Bureo, men insjuknade och reste till Flättna. Kom
ck duplex stipend. regium in mathesi. Blef tillbuden
examinera mig in philosophicis, men som uppsköts,
jag då blef försäkrad om resan utomlands med mina
och då straxt skulle begynna arbeta på det stora
ket under Feurverks-Capitaine Elias Bärg och lära
on af M. Herm. Höjer. Det hölls med i Stockholm
-63, då på hösten Feurverket gick för sig och jag
sterbref uti Ernst- och Bösse Feurverk af M. Elia
ch uti Navigationen af H. Höjer. Sedan reste jag till
och tog testim. Acad. af Magnif. Rect. Jord. Edenio
Dec. 1663. Men detta jemte mästerbrefven togs bort
i Skåne af fienden. Den 12 Apr. 1664 reste jag
ina herrar från Herrestad till Götheborg; afseglade
Maj på Blå Dufvan och kommo till Amsterdam d. 13

ejusd. besåg Erasmi Roterodami hus och statue i Rotterdam, besåg i Ostende de circumvallationer, de Spanske gjort kring staden. Kom d. 16 Juni till Dowern, till London d. 29 ejusd. Aflemnade recommendation till v. Amir. Comte de Montegis af Riksfältherren C. G. Wrangel. Vi mottogos mycket civiliter och befalltes komma igen. Besåg Oxford d. 28 Juli; der besöktes Pocockius, Hebr. et Arab. linguar. Prof. m. fl. Vid återkomsten till London blefvo Jöran och Erik Sjöblad på Montegis recommendation antagna på ett krigsskepp, som nu gick mot Holländarne, men Joh. Sjöblad och jag tillika med Nic. Hultenio seglade till Frankrike. Jag hade haft information i England af Nic. Mercatore de Triangulis phaereis item med Emundo Castello, Joh. Collins och J. Megalino plägade jag vänskap. Vi seglade Themsen nedföre och öfver Canalen. Gingo till fots från Roen, Rothomagus på latin, till Paris*). Här började jag straxt informera Cl. Edenberg, som sedan blef Amiralitets-Major i Stockholm i navigation, derpå Grefve Wittenberg, Nils Ribbing, Grefve Kagg och Erik Stake. Blef bekant med M:r Mallement de Mesange, som höll conference i Mathesi m. fl. Reste sedan omkring till St. Cloud, Versailles, St. Germain, Fontainebleau. Återvänd informerade jag i fortificationen så af den Svenska, Tyska, Danska som Franciska nationen och öfvade mig i glasslipande, som jag lärt af Dansken Thomas Walgensten dyrt nog, nemligen gaf honom 80 Rdr derföre. De förnämste Svenske, som undervisades, voro Grefvar Gabr. och Thure Oxenstiernor, Thuressöner, Gr. Gabr. Oxenstierna, Gabrielsson, Grefvar Vilh. och Gust. Douglas, Baron Hans Wachtmeister (sedan General-Amiral), Nils Stierna, Johan Leijoncrona, G. Reuter, Baron Er. Soop, den jag lärde slipa glas. Bland de Franciske var förnämst Comte de Taisse, Assessor i Parlamentet i Paris, som förskaffade mig Konungens permission att undervisa. Det var ett tryckt latinskt patent, som ock bortkom då schatullet togs i Lund. 1666 om hösten antog jag Gr. Gust. Douglas att undervisa. Vi reste till Rochefort, der den lärde mannen M:r de Laune höll conference in moralibus och jag undervisade honom uti Mathesi. 1667 tillkom Vilh. Douglas, hvarpå vi reste till

---

*) Han skref d. 14 Oct. 1664 till Upsala Akad. Canceller Gr. M. G. De la Gardie från Paris, huru han lärde glasslipande till Telescopia, Reflexlyktor och andra mathematiska konster, viss att *neppeligen någon* utom och säkerligen ingen inom fäderneslandet uppoffra*de mer för att* sätta personer i tillfälle att skaffa sig solid vetenskap *i de faculteter*, de hafva sig tillslagit.

Genua, sågom der Andr. de Doria graf och palats, statuam novam Columbi m. m. I Bolonia fick jag af Ricciolo hans Astronomia reformata till skänks. Fursten i Toscana regalerade oss med vin och några korfvar, som kallas Mortadelli och några dufvor. Den träffelige Mathematicus Vivianus, som jag besökte, förde mig till Storförsten, som lät mig se sina Tubos och den stora diamanten. Vi kommo till Rom d. 30 Martii, sågo alla ceremonier under Santa Septimana, hvarpå Påfven dog, då vi sågo begrafningen; efter fem veckors inneslutande valdes nu Clemens IX. Jag besökte några gånger den lärde Athan. Kircherus, Hr Campana, som gjorde sköna Tubos, Leverum Drottn. Christinæ Astronomum m. fl. Vi besökte sedan Neapolis, der vi besågo Vesuvius, seglade förbi Stromboli till Sicilien och besågo Ætna, som brann mycket häftigare än Vesuvius, seglade mot Ragusa att der träffa Holländska Ambassadeuren, som skulle gå till Constantinopolin, men medan vi voro på sjön skedde den stora jordbäfningen, i hvilken största delen af Ragusa nouva gick under, då Holl. Ambassadeuren med hustru och barn omkommo. Vi seglade då till Loretto eller Casam Sanctam, der vi sågo en guldkrona och en scepter, som Drottning Christina gifvit den hel. Jungfrun, sågo vid Ferrara huru karpar kommo, då der ringdes med en klocka, att få mat; derpå till Venedig, der vi voro i två månader. Jag fick geometriska skrifter af Stephano ab Angelicis, Math. Professor i Padua. Grefvarne lärde der bokhålleri. Vi reste sedan till Padua, der Stephano ab Angelicis bevisade mig många caresser. Der sågos några inscriptiones med runska bokstäfver, liksom Titi Livii graf. I Milano köpte jag Descriptionem Regum Gethorum skrifven af Thesauro på Italienska. Vi kommo till Geneve då Duc de Savoie hade en armée der, hvilken vi reste förbi. Kommo till Paris om hösten. Der qvitterade jag Grefvar Douglas och emottog sal. Baron Er. Bondes lik att föra till Sverige. Det blef emballeradt och gafs pass på en marmorstatue. Under seglingen från Havre de Grace blef en stark storm, då något af godset utkastades, men efter jag var flitig och arbetade att ösa ut vatten, blef min marmorsten behållen, som var liket. Vådeld höll ock att uppkomma på skeppet, då några köpgesäller glödgade bränvin. I Amsterdam köpte jag mig Globos, efter jag redan hade fått min vocation att blifva Matheseos Professor i Lund. Kom till Götheborg efter 4½ års frånvaro, reste till Jönköping, efter jag der födder var och hade inlåtit mig *der i frieri med* min k. hustru (dotter af L. *Lindelius, Kyrkoherde i Jönköping*). Kom till Lund

fjorton dagar före Akademiens inauguration. Hade bort hafva primum locum inter Philosophos, men lät mig öfvertala af M:r Knut Hahn och Mart. Nordtman att mottaga tertium; köpte gård i Lund af Borgaren Björn Jakobsson, höll mitt bröllop i Jönköping d. 8 Jan. 1669 med den äreborna och mycket dygderika Jungfru Märta Lindelia i förnämligt folks närvaro, besynnerligen General-Lieut. Ridderhielms. Tillkommande sommar kommo mina svärföräldrar till oss i Lund, då min svärfader begynte blifva mycket svag i sitt hufvud. Då han skulle begifva sig jemte mig till St. Ragnilds källa, steg han upp då jag ville sofva och kunde ej förmås vänta tills hästarne kommo; då jag ej kunde hindra honom gå, skyndade jag efter. Han gick ¼ mil, deribland uppåt en hög backe, föll derefter och vaknade alldeles utmattad och mindes intet af det han talt med mig under gången, hvilket gifver en besynnerlig speculationem physicam, om icke somlige sensus hade sofvit och somlige varit vakne. År 1671 blef jag Rector Academiæ. Derpå dog min sal. fader Per Andersson i Spånhult. Jag lät öfver hans graf lägga en stor uthuggen sten. Den 24 Juni 1676 var jag hos K. M:t i Malmö; H. M:t befallte mig då resa till Halmstad och varna General-Gouverneuren derstädes för de Danskes infall. Jag for straxt, men blef öfverfallen af Snapphanar, som togo vagnen. Kom efter många besvär åter till Lund, derifrån jag med hustru och dotter for till Jönköping. Min svåger Joh. Lindelius kom dit från Halmstad, der jag lemnat honom. Jag erböd mig nu hos H. Exc. Grefve Pontus De la Gardie, hvilken defensionsverket på Smålandssidan var anförtrodt, att vara till hvilken tjenst, som äskades. Då H. Exc. sammankallat hit Smäländningarne, uppläste jag H. Exces fullmakt, hvarpå H. Exc. höll ett vackert tal till folket, begärde hvar femte, fick hvar sjette man. Blef ock förordnadt, att Grefve Gust. Lillie, jag, Gyldenhammar, som Öfverste, Hans Stierneld och M:r Rodhe skulle hafva makt vid gamla gränsen, dit jag mig förfogade, tagandes med mig några stycken från Jönköping och 200 st. musquetter, som kommo från ön (Wisingsö?) och när jag hade fört det dit ned, kom jag tillbaka till Jönköping och uppsatte efter Grefve P. De la Gardies förordning omkring slottet pallisader och utstack det verket, som skulle göras med jordvall vid östra stadsporten. Sedan reste jag åter till vakten. Då jag kom dit, var der Hr Gr. G. Lillie och de andre, då jag utstack *en plats vid* landsvägen nedanför Kambo *) och arbetades af

*) Se Ny Smålands-Beskrifning III. 105.

bönderne dagligen på skansen. Besynnerligen handlade jag med en svensk bonde, som bodde i Torarps socken, som gick in uti det danska lägret och sålde tobak och med Pastore i Torarp, som gåfvo mig kunskap, huru starka de danske voro och hurulunda de beredde sig att bestorma Halmstad. Då reste jag ganska bittida ifrån Kambo med Munsterskrifvaren Sante Persson till H. K. Maj:t och mötte honom sent om aftonen vid prestgården Stötte (?), der jag talte med H. Maj:t om aftonen och hade rest femton mil sedan morgonen. H. Maj:t gaf mig 100 ducater af sin egen hand att deraf gifva dem, som visste gifva någon kunskap, och tågade nu H. Maj:t det fortaste han kunde till Halmstad. Mig befallte H. Maj:t att bränna bron vid Wrå samt fyra andra broar. När jag kom till Falkenberg, fick jag höra att de Danske och H. K. Maj:t voro komne till träffning, brände alltså intet upp bron vid Falkenberg, efter jag hörde de Danske voro nederslagne. Det var den 18 Aug. 1676. Reste så till K. Maj:t och var der om söndagen i Tacksägelsepredikan, följde om måndagen H. Maj:t till Vagngömme och blef befalld med Baron O. Welling följa de danske fångarne till Jönköping; reste så åter till skansen vid Kambo, var med att utskrifva Sextingarne, for några gånger till K. Maj:t med öfverlöpare. Hade då K. Maj:ts bref, att hvem jag begärde hästar af, intet skulle få neka dem. Var engång redan i en by, der många danska ryttare voro; men undslapp. Tog två öfverlöpare, som ernade sig till danska lägret att berätta, det K. Maj:t uppryckt från sitt förra läger. Då erböd K. Maj:t mig adelskap och fägnade mig ganska mycket. Förde jemte Gust. Örnevinge allmoge till Fahrhult, men der vände allmogen hem igen. Förde andra till Markaryd, som blefvo qvar. Då slaget stått vid Lund d. 4 Dec. 1676, kom jag dit d. 6 Dec. och besåg min ruinerade och till största delen afbrända gård, dervid jag misst all min egendom, utom några böcker och linnekläder, som jag låtit föra till Malmö. Från Helsingborg sände mig K. Maj:t med bref Grefve Pontum att han skulle uppbränna bondebyar mellan honom och Landskrona, men Pontus skref tillbaka att han ville intet och att det ej behöfdes. Då jag kom tillbaka till K. Maj:t med Ponti bref, blef H. Maj:t högligen förtörnad och befallde mig resa tillbaka och säga honom, att han skulle parera ordres. Dessa två resor gjorde jag med stor lifsfara, egande blott tio ryttare och en corporal *med mig, under* det danskt krigsfolk *låg i alla byar. I Bälteberga* var jag med att utdela vinter-

qvarter och fick nu fullmakt på Häradshöfdingetjensten i Sunnerbo d. 26 Dec. 1676. Var sedan allt stadigt hos H. Exc. Joh. Gyllenstjerna och uträttade hvad mig ombetroddes. Låg i fältsjukan i Malmö sex veckor, skött af min Collega Med. Dr. Chr. Rostio. Kom så till K. Maj:t i Wä, då K. Maj:t refererade, huru Hr Casper, Kyrkoherde i Ljungby hade sagt, att Tycho Brahe förutsagt i en skrift, Hr C. hade, detta krig. Jag sade då, att jag hade alla Tychos tryckta skrifter och en stor del af hans manuscripter, hade ock sett dylika då jag 1671 och 1672 var med J. Piccard på Hven, men hade ej sett denna spådom, som måste vara ett falskt spargement. Gr. Ascheberg föreslog att eftersända Hr Casper och få besked. Hr C. kom, men hade ej skriften sjelf, utan hade sett den hos Ivar Krabbe. Han sändes då till I. Krabbe att låna den, men I. Kr. nekade sig ega eller ha sett denna skrift. Presten kom ej igen. Jag skulle då ledsaga H. Exc. Gr. Gust. Banér till Jönköping, red före och sjönk i ett kärr så att jag fick hufvudet under vattnet, hvarefter jag haft en susning i venstra örat. Beordrades sedan jemte Gust. Örnevinge, att följa med Landshöfding Aug. Leijonsköld, då han förde allmoge till Skåne. Fann H. Maj:t vid Herrevads kloster och följde till slaget vid Landskrona, der Helmfelt stupade. Jag posterades med bönderne vid kyrkan (Rönneberga?), och tog två gånger ordres af H. Maj:t under sjelfva slagtningen (d. 14 Juni 1677). Jag lät nu efter befallning bönderne draga stycken, som vunnits och tropheer till Rönneberga högar. Kungen kom och betackade bönderne, gaf dem lof plundra den socken, som låg på Balunds ås, der de fleste snapphanarne bodde, då vi nu skulle föra tropheerna till Halmstad. Men bönderne ville straxt taga vägen till Markaryd och blef ett sådant tumult, att Landshöfdingarne Leijonsköld och Lilliecrona måste fly; med lifsfara fick jag dem dock att följa till Halmstad, ehuru två bönder af arghet mistade vettet. I Rönneberga hade jag d. 24 Juli 1677 fått K. Maj:t öppna bref att få frelsefrihet på alla frelsehemman jag kunde tillhandla mig. For till min hustru och barn i Möckläng vid Jönköping, derefter åter till Konungen, som nu låg i Ljungby, der jag d. 10 Juni 1678 fick confirmation på Sunnerbo Häradshöfdingedöme och studii-skatten af Halland, deraf jag dock ganska litet fick. Den 28 Mars 1679 blef jag af K. Maj:t utnämnd till Matheseos Professor i Upsala, kom till *Upsala i Maj*, Professorerne tillbödo mig sjelfvilligt *tertium locum* a superiore; köpte mig en gård på Kloster-

n, blef Rector 1683 och 1689, Promotor 1685, då Candidati promoverades, lät 1688 göra min graf och sätta mitt epitaphium i Domkyrkan, der mea vita finnes teligen på latin. År 1695 befalltes jag med Prosten och kh. i Örebro Joh. Bilberg att resa till Torneå för att ervera elevationem poli och annat notabelt. Då Gud er mig bort, vill jag att det skall predikas öfver Visb. 1: 22. (Se Gezelii Biogr. Lex. III. 115—116. Obs. blott "*Sv.* Rubenii" skall vara *Sal.* Rubenii). Autobiographien daterad Upsala d. 17 Dec. 1697. Spole dog d. 1 Aug. 9. Öfver honom parenterade Laur. Norrman s. å. Parentationen är tryckt och är ett ypperligt utkast till en äl- Småländsk litteraturhistoria, ett motstycke på prosa till nérs poem öfver C. G. Rogberg. Utom Laur. Norrmans siska minnestal öfver Spole må också märkas Joh. Bilgs minnessång. Han tecknar der sin vän:

Sic meruit: sic alma fides pietasque requirunt
 Illius et priscæ simplicitatis amor:
Nam sibi par semper, nulli gravis, omnibus idem,
 Exemplar vitæ candidioris erat.
Quin etiam nullo fractus, mihi crede, labore,
 Ac gravius senio sæpe subivit onus,

lännande huru han blygdes bland Lappska bergen att begras af den gamles flit i forskning. Prof. Har. Wallerius, n haft så stor del i psalmmelodierna af 1695, componede en psalm med tryckt melodi, som afsjöngs vid begrafgen, som slöt:

O sälla själ!
Vi kunna knappt försvara
Den stora sorg ditt afsked oss månd vara.
Farväl. ...

I den brefsamling, Gr. Stenbock nyss gifvit till Lunds liothek, träffas bland Professorsbrefven till Akad. Canler G. O. Stenbock flera bref från Spole. Den 27 Juli 70 skref han, att Pufendorf återfört Cancellerens tub, n Spole gjort i Paris, emedan glasen nu voro i oordning. återsände Spole tuben iordningsatt och beskrifver dess ändning med en utförlighet, som visar huru långt tubstructionen då var utvecklad. Utomlands hade Spole kunnat skaffa sig uppehälle. I Lund hade han efter sin n resa nödgats upplefva då medhafde 800 dlr s:mt och l ändå i några hundra dalers gäld, emedan lönen här ej igt och i tid utfaller och han ändå något litet byggt för kunna logera studenter. Äfven byggde han på ett Obatorium i sin gård, men *behöfde dertill* anslag af Ko-

nungen, ty honom brast medel. Den 26 Nov. s. å. skref Spole huru han på sitt Observatorium nedlaggt vid pass 100 Rdr. Han hade gjort sig en quadrant med alla minuter och secunder, en tub m. m. ungdomen till nytta och fäderneslandet till nytta. Han ville med Ricciolo och Cassino Bolonien communicera några experimenter de motu terræ per vibrationem perpendiculi. Han bad att Grefven ville skaffa honom kongl. privilegium på hans almanachor för följande året, likasom utländska furstar pläga ge sina mathematicis. Han upplyste nu, att fast Grefvens tub farit illa på vägen, var han i så godt stånd i Lund, att han kunnat stå i sin hage och läsa ett på Domkyrkan uppslaget papper, hvilket var så långt från Spole, som Tre kronor äro från Riddarholmskyrkan. I ett bref utan datum nämnes att Sp:s observatorium var nu färdigt fyra våningar högt utom observatorii-rummet. Den franske mathematikern Piccard blef sjuk på Hven af kölden och måste återvända till Köpenhamn, men de corresponderade sinsemellan om sina observationer. Den meridianlinie, de tagit på åtskilliga sätt, declinerade från Tycho Brahes ⅓:dels grad, antingen nu Hr Tycho intet nogare sökt henne, det man ej ville tro, eller meridianlinien förändras, såsom Scaliger, Galilæus och några andra hålla, kunde de ej ännu sluta. Om så kan upptäckas, är detta något nytt i vetenskapen. Piccard ville så fort han blef fullt rask efter nyårsdagen resa till Frauenburg i Preussen, der Copernicus lefde och ville gerna ha Spole med sig; men nu kom Sp. ej undan för sina disciplar. Annat om det varit i hundedagarne. Väderleken var nu allt-efter Martini tid enlig med Spoles almanach.

Barn: *Gunilla*, gift med Astron. Prof. N. Celsius; *Annica*, g. m. Astron. Prof. P. Elvius; *Laurentius*, adlad 1715 med namnet *Rosenborg*, Capitaine-General-Qvartermästare vid Fortificationen; död som Öfv.-Lieut. 1722; *Petrus*, död i Upsala; *Helena*, g. m. Öfversten Frih. C. Ollonberg; *Maria*; *Anders*, adlad *Rosenborg*, död som Major och R. S. O. 1754; *Maria* och *Christina*; den sista står ej på epitaphiet, såsom född efter dess uppsättande. Lars Spole-Rosenborg användes mycket af Carl XII och deltog i alla desseiners utstickande, som K. Carl begagnade under kriget.

Spole var Inspector för Smålands nation 1680—99. Hans porträtt, in 8:vo graveradt, har berömmande verser af Lagerlöf.

Skrifter: I Journal des Savans Tom. X för år 1692 har Engelsmannen J. Spencer infört Spoles berättelse om en Fata Morgana,

ld på andra sidan Omberget 3 mil från Wisingsö, på ett moln, m en Camera-obscura-spegel reflecterade Wisingsö med slott, ster m. m. i en soluppgång under Maj månad. — En kort rela-n om Cometer. Sthm 1681. — Computus Ecclesiasticus. Ups. 92. — Almanachor för 1662—64, 71—93, 95—99, tryckta i psala, Sthm, Götheb., Linköp. — Oratio in memor. C. J. Sjö-ad. Sthm 1697. — Sex Mathem. dispp. Lund 1669—79; 31 stron. etc. dispp. i Upsala 1679—98. — Autobiographi i Arch. mal. — Antiquariska Bihang till Sv. Ant. et Hod. sända Dahl-rg. Se Svenska Arch. T. 2 s. 190 f.

(Källor: Archiv. Smoland. IX Tom. n. 534—27 (i Wexiö), innehållande Auto-biographien samt öppna bref, fullmakter o. d. — Norrmans Memoria Spolii af-tryckt i Memor. rediviva Viror. in Suecia eruditorum Semi Decas 1:ma pag. 208 sqq. — Adl. Matrikeln. — v. Döbelns Hist. Acad. Lund. — Ståhls Professors-biographier. — Gezelii Biogr. Lex.) — N.

SPRENGTPORTEN, JOHAN WILHELM, — JAKOB WILHELM, — JAKOB MAGNUS, — GÖRAN MAGNUS.

Ätten.

Denna först adliga, sedan friherrliga ätt har i de sed-te 80 åren vunnit stor namnkunnighet, ehuru ej af oblan-d art. Att der är en egen kraft i det blodet, synes äf-kunna bevisas af den egenheten, att fader lär mer än gång varit öfver 70 år äldre än son. Blifver den nu lef-de Baron J. W. Sprengtporten blott 70-årig, så är då ring 2½ sekel sedan farfarsfaderns födelse. Fyra leder s annars af Chronologer såsom upptagande blott 133⅓ Vi se häraf, att naturen ej alltid upprepar "vanans nötta ."

Stamfadern *Wolmar Jakob Rolandt* föddes i början af seklet i Tyskland, tjente upp sig under svenska fanan 0-årakriget, blef adlad som Lieutenant af Artilleriet 1651 namnet *Sprengtporten*; var 1675 för andra gången Com-dant på fästningen Wolmar; 1685 föddes deras son nus Wilhelm och 1687 hans son Carl Henrik i faderns je äktenskap med Maria Gertrud Petsholtz. Dog 1689 Öfverste-Lieuten. och Commendant på fästningen Nöte-g. Sönerne *Magnus Wilhelm* och *Carl Henrik Sprengt-* (sic) introducerades på vårt Riddarhus 1723. Den förre som Major 1744. Hans kraft hade brutits af ett 17 ders grymt fängelsestraff (under 13 års fångenskap i rien), då han i ett mörkt torn, slagen i jern, spisades vatten och bröd, för försök att fly ur fångenskapen K. Carl i Turkiet, hvarvid han ansågs ha försökt att

föra med sig de fångna tyska dragon-regimenten, s
voro förlaggda i Kasan, dervid biträdd af J. F. Räh
delade bojornas sveda och ära. Den sednare af b
Carl Henr. Sprengtport blef Öfverste för Smålands
till häst 1746 och General-Major 1755; fick afske
och dog 1770 som blind. Han bodde på Åby och
holm (i Tjureda socken 2 mil från Wexiö), då Ekn
Strålarnes gamla herresäte, ännu var ett slott med
Sedan M. W. Spr. dött, tog den barnlöse C. H. S
sig hans två söner *Johan Wilhelm* och *Jakob Magnu*
kas mor, en Karelisk Kyrkoherdedotter Anna Marga
norin, dött då de voro späda. Deras halfbroder
Magnus uppfostrades af sin mor, enkefru Elsa Ca
född Ulfsparre. Man har anmärkt, att den första upp
slog bättre ut än den sista. General C. H. Spr. ih
mes ännu som en hedersman i Småland. Konungen
låtit honom i fem år behålla löuen, efter den tid
för sin blindhet nödgats taga afsked, och synes ej
någon öfverste efter honom förrän 1762.

(Källor: Stiernmans Adels-Matrikel. — Geneal. anteckning af Gr. Ja
Gardie. — Ny Smål. Beskrifn. 2 D. Berg och Tjureda. — Bihang, Sm
valleris Öfverste-serie.)

1. SPRENGTPORTEN, JOHAN WILHE

Föddes 1720 i Siberien, der *Anna Margar. A*
delade fångenskapens besvärligheter med sin make *M*
Wilhelm Sprengtport. År 1722 fingo dessa föräldrar
Siberien. De stannade i Nyland, der M. W. Spr. fick
tenants indelning vid Nylands och Tavastehus läns dr
der han snart fick sin son inskrifven som Corporal.
blef J. W. Spr. Volontär vid K. Maj:ts Lifgarde,
Fourir, 1740 Sergeant, 1741 Bataillons-Adj., s. å.
deltagande i denna egenskap i finska kriget, liksom
efter hvars död han gick i fransk tjenst, Capitaine r
1745; Capitaine en pied 1746, då han uppsatte vid
Royal Suedois ett compagni af 110 man. Nu delt
under Gen.-Majoren Baron Leslies anförande i den
entreprise, som franska Konungen företog mot Engla
Befordrades emellertid till Lieuten. vid Svea Lifgarde
Bevistade 1748 års fälttåg i Flandern under Fältmar
af Sachsen anförande, derunder investissementet och
ringen af staden och fästningen Maestricht ådrog sig
dens synnerliga uppmärksamhet. Återkom 1751. V

prengtportens meritförteckning. R. S. O. s. å. Capi-
d Lifgardet s. å. 1758 fick han som Öfverste à-la-
f reg:tet Royal Suedois 1200 Livres årlig lön. 1760
e i svenska armeen. 1761 Envoyé E. O. vid K. dan-
vet. 1763 Öfverste vid Löwenfeltska värfvade regi-
som nu blef kalladt Sprengtportens. Undertecknade
ensk Envoyé jemte Ambassadeuren Gr. Adam Horn
ils-contractet 1766 mellan svenska Kronprinsen Gu-
h danska Prinsessan Sophia Magdalena. Sedan Am-
ur i Köpenhamn, der han var qvar, då Kronprinsen
anträdde sin utrikes resa. Baron 1766. General-
770. C. S. O. m. St. K. 1771 med valspråk: *for-
virtute.* Gen.-Lieutenant 1775. Introducerad med
bland svenska Friherrar. R. och C. af K. Maj:ts O.
Gift med 1. *Ulrika Charl. Taube*, dotter af Hof-
H. H. Taube och Barb. Friedr. v. Albedyhll; denna
Taube var då enka efter Kammarh. Ant. De Geer.
född 1724 och dog 1780; 2. *Sophia Lov. Mörner*,
r till Grefvarne Hampus, Carl Stellan, Gust. Fredrik
l Otto, täflande med sin syster Charlotte Cederström
ende för snille. I detta sednare äktenskap föddes
Wilhelm Sprengtporten, nuv. Öfverståthållaren, samt
Gr. Carl De Geers maka *Ulrika Sprengtporten.* Un-
målnings-angelägenheten synes J. W. Spr. ha vunnit
nsen Gustafs närmaste förtroende. Då Toll gissade,
revolution förehades 1772, erkände Gen.-Majoren

således såsom farlig borde exterminerας eller intagas
ligheten — tillstyrkande det sednare — så infördes
General-Majoren. Ungefär följande samtal uppstod.
Hvad har ni för godt att säga? *Toll.* Jag borde eg
fråga hvad Generalen har att befalla, ty jag är viss,
Generalen ruminerar på en revolution. *Spr.* Hur kan
en dylik entreprise möjlig att utföra? T. uppgaf då e
som visade att han var, hvad Carl XIII kallade G.
sparre, en Erkerevolutionsmakare, anförd i De la Gard
XIV. s. 195—196. Spr. tog derpå ed om tystlåte
T., hvarpå han meddelade sin plan rörande Sveabo
volterande genom brodern Jakob Magnus, hvilken
motsade, men slutligen gillade, liksom förslaget
Skånes indragande i revolten, hvilket förslag T. huf
ligen omgestaltade, åtagande sig utförandet. Gener
började till slut, efter flera nattliga öfverläggningar
missnöjde f. d. Öfverjägmäst. Toll, att förskräckas f
revolutions- och intrig-snille. Då T. anlände en
lågo två pistoler framme och Spr. började hota T.
hiskeligaste öden." Men T. lärde Spr. helt kallt, hu
borde behandla T. i fall han misstänkte honom såsom
dermaktens spion. Spr. svor derpå T. en orubblig
skap." Nu bekände Spr. att på Kungen vore ej att
förrän revolutionärerne gjort så mycket, att deras hu
lätt kunde tagas. "Han ville att det skulle ha all
som nationen, utan något hans medvetande eller
sjelfmant eller inom sig öfvervunnen ville tillägga
mera makt och ge regeringssättet en annan skapnad
begge måste, hette det, möta en säker död, om de
lyckas, men de skola ej ladda på sitt ansvar, att
delst oförsigtiga steg spelat kronan af hufvudet på
och älskansvärd Konung, ej draga de andra oskyldig
olyckan o. m. s. som visar Spr. såsom en aktningsvärd
äfven då han beträdde en lagbrytares bana. Dock m
denna bana visst annat än sanning användas. Spr. m
lydig lärjunge i T. då han, understödd af brodern
instruerade honom huru han skulle försäkra andra h
ej trodde sjelfva om Konungens capacitet, militära
predilection för militären o. d. Generalen författad
Toll afskref den instruction, T. borde följa i Skåne.
bevis kunde Spr. ej förmås att lemna Toll.

Vi känna utgången; men vi känna ej hvad som
den kloke Spr. att, utan märkligt bemödande att f
fäderneslandet om en förnuftigare statsförfattning, blo

till hufvud för att bryta sönder den närvarande. Hade han i Danmark fattat kärlek till enväldet för dess egen skull? Kunde han af sympathi för Hattarne anse Gustaf "mognare", än det "omogna" Mösserådet, han ville aflägsna? Kunde hans fosterlandskänsla så djupt såras af de utländska subsidierna till riksdagsmän, då han sjelf hade en cassa, hvarur de behöfvande anhängarne till "Svenska bottnen" fingo hjelp? Möjligen låg det för hans steg tillräcklig grund i afskyn för den förnedring, hvartill Sverige sjunkit derigenom, att personer utan politiska insigter och statsmanna-interessen skulle afgöra Sveriges politik och således "sålde sig till utländingarne." Han påräknade i de dagar ej andra motståndare, än desse besoldade, de pro tempore makthafvande och en och annan enthusiast för Ständerstyrelse. Möjligen var han blott af sin yngre broder Jakob Magnus införd i detta djerfva företag. Denne synes ha egt större energi och har sjelf uppgifvit hvad som inledde honom. Joh. W. Spr. blef under sin långa ålderdom General-Lieutenant och C. S. O. m. St. K., var mycket älskad i de orter, der han bodde, t. ex. i Norvidinge härad i Småland, der han efter General-Majoren C. H. Sprengtporten, sin farbror och uppfostrare, länge var egare af Eknaholm och Åby säterier samt Gunnarstorp, och särdeles genom sin makas snille egde en af alla samhällsclasser värderad societet. Han drog sig sedan, som det tyckes, från politiken, lefde derföre en lyckligare ålderdom än bröderne. Dog 1795.

(Källa: Se Jakob M. Sprengtportens biographi.)

2. SPRENGTPORTEN, JAKOB WILHELM.

Född d. 9 Oct. 1794. Son af *M* 1 i sednare giftet. Fanjunkare vid norra skånska Cavalleriet 1805. Auscultant i Svea Hofrätt 1811. Cornett vid Lifgardet till häst 1812. Andre Lieutenant 1814. Förste Lieut. 1815. Adjutant och Attaché vid Missionen i Petersburg 1816. Ridd. af Kejs. Ryska St. Wlad. O. 4:e class 1817. Stabs-Ryttmästare 1818. Erhöll Esquadron 1822. R. S. O. s. å. Major 1823. Öfv.-Lieut. i arméen 1824. Öfverste-Kammarjunkare 1825. Öfver-Hofjägmästare 1827. Ledam. af Krigsvetenskaps-Akad. s. å. Öfverste i arméen 1828. Chef för Skogsinstitutet s. å. Erhöll afsked från regimentet och utnämndes till General-Adj. 1830. Öfverståthållare i Stockholm s. å. C. N. O. 1832. General-Major 1834. *Hedersledamot* af Landtbruks-Akad. *1837. Erhöll på begäran afsked från* Öfverhofjägmästare-

embetet 1838 samt från Öfverståthållare-embetet d. 30 J[illegible] s. å. Åter utnämnd till det sednare embetet 1844. L[illegible] af K. Vet. Akad. 1848. Gift med *Ulrika Wilhelmina Bra[illegible]* död 1836, dotter af Grefve Magnus Eriksson Brahe [illegible] Aurora Koskull.

Tryckta arbeten: Åminnelsetal öfver Öfverste C. Freytagh [illegible] Vet. Akad. 1828. — Taktiska fördelningens Berättelse för [illegible] 1828 och 1829 (Krigsvet. Akad. Handl. 1830). — Tankar i [illegible] presentationsfrågan. Sthm 1839. — Uppsatser i periodiska skrif[illegible]

(Källa: Låstboms Höfdingaminne.)

3. SPRENGTPORTEN, JAKOB MAGNUS.

Föddes 1727. Fadren *Magn. Wilh. Spr.*, modren *A[illegible] Margar. Amnorin.* Volontär vid K. Fortificationen 17[illegible] Underofficer vid Lifgardet 1743, Informations-Adjutant, [illegible] dan Fänrik 1751. Capit. vid Fortificationen 1755, Infan[illegible] Capitaine vid K. Lifgardet 1756. Han hade 1747 förestå[illegible] fästningsreparationen i Tavastehus samt 1748—50 haft [illegible] betspost vid fästningsbyggnaden på Sveaborg, hvarpå han [illegible] 6½ år biträdde vid K. Adolf Fredriks eget Rit- eller For[illegible] fications-Contor. Bevistade som Adjutant hos Gen.-Lieut[illegible] Gr. Ax. Fersen tyska kriget 1757—59. I sin meritförte[illegible] ning nämnde han särskildt, huru han deltog i attaquen [illegible] Peenemünde skans, samt attaquen och capitulationen i De[illegible] min, der han under Frih. G. Wrangels befäl blef inneslute[illegible] liksom att han förrättade General-qvartermäst.-sysslan 17[illegible] under expeditionen till Usedom och Wollin, då han fick [illegible] häst undanskjuten vid foten af palisaderna, när Svinemün[illegible] stad attaquerades. Som Ingenieur förde han attaquen m[illegible] Svinemünde skans, fick vid Wollins stormning, der han co[illegible] menderade 200 man frivillige, ett skott genom kläderna; [illegible] en "Scharmützel" vid Waldeck förjagade han med 100 [illegible] infanteri och 100 hästar ett preussiskt husar-commando [illegible] ungefär lika styrka, fick sedan att anföra 300 man infante[illegible] sänd till Demmins räddning mot ett tillämnadt fiendtligt [illegible] fall, bevekte under vägen Frih. G. Wrangel att med [illegible] styrka förena sig, hvarpå han och Wrangel slogo ett fien[illegible] ligt commando af superieur styrka. Spr. blef då svå[illegible] serad af ett skott genom venstra armen. Blef så [illegible] arméen och R. S. O. Efter återvunnen helsa blef ha[illegible] 1761 års campagne General-Adjutant, anförande 200 [illegible] hvartill slutligen lades två bataljoner, då han d. 1[illegible] hade en Cavalleri-affär vid Gatsch, der Bellingska [illegible]

ntalet, som egde mer än dubbel styrka, blef med för-
illryggaslaget, d. 18 Sept. mötte Spr. Öfverste Bel-
1200 hästar, hvarmed nu omkring 2400 man infanteri
s, men slog fienden åter på flykten, tagande nio Of-
och vid pass 300 Grenadierer tillfånga; d. 22 Sept.
slog han fienden vid Schillermühl i en cavalleri-affär,
Svensken var underlägsen till antalet; ännu sednare
n tillrygga ett fiendtligt commando vid Ferdinands-
täckte arméens retraite öfver Peeneströmmen, då fien-
tid med förlust blef afslagen, liksom under vinter-
en, då han med sin corps hade bevakningen på ar-
högra flygel från Triebeses till Damgarten. Den 23
ckte han in i Mecklenburg, der han tog 130 fångar
t vackert magasin, då Öfv. Bellings corps af 1500
särskildt förjagades vid Malchin med förlust af en
och 20 husarer. Ännu d. 31 Dec. finna vi honom i
Han anfölls då af Prinsen af Würtemberg och Öfv.
i förening, då deras corpser utgjorde 7 à 8000 man,
nde sin post under tre dygns attaquer, tog sjelf fån-
n förlorade ingen man utom dem som stupade under
ppra motstånd. Öfverste-Lieut. 1761 med årlig pen-
400 dlr s:mt. Vi ha anfört dessa bravour-bevis,
i någon mån förklara det anseende, vi sednare finna
ega inom militären, samt det höga språk vi få se
föra mot sin Konung, utan att Kungen dervid finner
tt göra, än att öfverse. Detta allt är dock smått
ad våra hjeltars meritlistor från 30-årakriget kunnat
a. År 1762 blef Spr. placerad Öfv.-Lieut. vid Gula
eg:tet och Ledamot i en Militär-conselj under Fält-
Gr. A. Fersens præsidium, der han uppgaf förslag
Exercitie-reglemente för Husar-regimenterne, som K.
tadfästade. 1766 Ledamot i Finska fästnings-com-
en, dervid han författade och uppgaf den defensions-
r Finland, hvilken Commissionen framgaf som sitt be-
e och som af K. Maj:t 1769 gillades och stadfästa-
an hade 1766 blifvit Friherre på sin äldre broders
(introducerad jemte honom 1776), och 1767 flyt-
l Öfverste-Lieut.-indelning vid Lifdragonerne. 1769
e för Nylands och Tavastehus Läns Dragoner jemte
Esquadronen. Var 1769 Led. af Secreta-Utskottet,
man finner, att han i politik tillhörde Hatten. I
Utskott uppgaf han förslag till nya organisationer
killiga reg:ter, hvaraf verkställandet uppdrogs ho-
m 1771 medhann att fullgöra sitt uppdrag.

Detta var den man, som bröt 1720 års regeringsform, hvilken 1756 var så stark, att hon kunde krossa en hvar, som räckte sin arm emot densamma. Väl finna vi att främsta orsaken låg i folk-ombudens oförstånd att rubba den jemnvigt, som en grundlag bör åstadkomma mellan olika regeringsmakter, deras oförmåga att skilja mellan lagstiftning och lagskipning, mellan den skattbeviljande och exsecutiva makten och mera sådant; men utom en man af Öfv. Spr:s energi och personliga anseende inom militären hade Sveriges dåv. regenter, Embetsmännen, sannolikt ej så lätt dethroniserats.

Geijer skrifver: "Ej första tanken på en Revolution, men väl första planen till dess verkställande under dåv. omständigheter, synes ha utgått från Öfversten Frih. Jakob Magnus Spr., vid Riksdagen (1771) Chef för den mest af unga Officerare bestående royalistiska klubben, som kallades *Svenska Botten*"; och meddelar utur Öfverstens berättelse om revolutionen 1772, hvaraf en afskrift finnes på Upsala bibliothek, åtskilligt, hvaraf ett och annat här må bemärkas. Första förtörnelsen mot den dåvar. friheten synes ha väckts hos Spr. deraf, att Mössorna afslogo de "öfvertalige" nyadlade familjernas introduction på Riddarhuset. Spr. väckte motionen och vann sympathier hos dem, hvilka han velat hjelpa, ehuru han ej förmått. Väl var han förut vred på de "dåraktige" Ständerne och hade redan syftet att omaka dem, då han sträfvade att på nämnda sätt vinna den yngre adeln, men först då han märkte sig ha blifvit en liten makt genom opinionens inflytande, började han, som det synes, studera Macchiavelli med besked. Han utkastade den i Sverige välbekanta planen att söndra Stånden, för att neutralisera deras inflytande, sökande så ställa, att två stånd måtte stanna mot två, för att derigenom skaffa Konungen ökad makt. Prestståndet sökte han vinna såsom patron för de nyadlade, dit biskopssöner hörde, bondeståndet frestades genom att köpa en viss Mössa, som hade 30 bönder under sin styrsel. Dertill fordrades en t:a guld, hvilken franska Ambassad. Vergennes lofvat anskaffa. Man ser här nyttan af att ha lagstiftare utan egna opinioner, som således gerna för penningar antaga meningar för att ändå ha några dylika, kanske annars färdiga att sjelfva ge pengar för sådan vara, som ändå anses passande att besitta. Konungen gillade Spr:s förslag; men Sinclaire gjorde det om intet, sedan han gjort sin separatfred med Mössorna. Desse ville nu hämnas på *Spr.*, *uppviglande* mot honom en process från hans rust

r. i underdånigare ton, ehuru han skref sig upp till
örre häftighet. Han nämner om den tid, då han var
utan rival i Konungens förtroende, men att just detta
hela hofvets afund och gjort honom till martyr på en
der han mot sin vilja nödgats qvarstanna. Han ut-
särskildt en fiende, hvilken han kallar den infame.
lär han särskildt utmanat, börjande utmaningen: Du
niding!). Han förnyade afskedsansökningen, åbero-
sin helsa. Det beviljades nu och Konungen skref: "I
ögonblick, då jag ser mig från eder skiljd, kan jag ej
mig den tillfredsställelsen att för eder upprepa hvad
dag förklarat inför Rådet (då jag förkunnade att jag
efter för det beslut ni tagit), att det är eder ensam
Gud, som den äran tillkommer att hafva frälsat vårt
samma fädernesland ifrån den bedröfliga belägenhet,
det sig befann, och ifrån den ännu olyckligare belä-
, som väntade och på så nära håll hotade detsamma.
n deraf dömma, hvad det skall kosta mit hjerta. . . .
ler (i edert lugn) den ljufva tillfredsställelsen, att se
fosterland genom edra åtgärder räddadt och af viss-
att med eder taga saknad, aktning, vänskap och tack-
t af den som alltid skall vara eder väl affectionerade
af."

Dermed följde ett pensionsbref på 30,000 dlr s:mt år-
jemte tillåtelsen att få personligen uppvakta. Spr.
e mottaga pensionen, men Konungen förklarade att
å skulle utbetalas för hans arfvingars räkning, så länge
lfde: och det blef dervid.

Geijer yttrar, då han slutat historiken om afskedet:
ser hos denne man ett häftigt, oroligt, äregirigt, men
iden hederligt sinne. Han kan ej lida den ungdom,
n nu vid hofvet gör sig gällande, och de gamle parti-
rne (numera konungamaktens underdånige tjenare) låta
med allehanda förtret umgälla att han gifvit planen
evolutionen. Med dennas frukter blef han alltmer miss-
n och plågade, ur sin enslighet, Konungen med me-
ler och skrifvelser af det skarpaste innehåll och upp-
af de mörkaste förutsägelser." Geijer anför prof.
var väl en undersåte ett så hörbart samvete för sin
T. ex. "Man beskyller E. Maj:ts charakter för så
n duplicité, att E. Maj:t hvarken eger eller kan ega
uppriktig vän och tjenare." "E. Maj:ts svaghet för
ingar, E. Maj:ts besynnerliga inclination för ungdom
avoriter, som åstadkommit *så mycken* indisciplin, har

till Spr. — hans mästare i Macchiavellism. De hade va[…] bekanta från 1762. Vi ha sett huru Öfversten förde T[…] till sin bror Generalen, hvilken kräfde, att T. ej finge t[…] med Öfversten i ärendet. Snart aflägsnade Ständerna Jak[…] Spr. till Finland, dit han just önskade komma. Man ha[…] ansett att brytningen emellan Konungen och Spr. hade […] första anledning deri, att den hemliga fullmakt, Konung[…] gaf honom vid hans afresa till Finland, var ej fullt lik han[s] vanliga handstil och försedd med ett otydligt sigill. Ko[…] nungen hade dittills alltid skrifvit *Gustav*, men skref hä[r] *Gustaf*, hvarmed han fortfor, sedan revolutionen lyckades, förklarande för Spr., att om den misslyckats, Konungen kunnat draga sig ur spelet genom att neka sin underskrift och inför domstol bevisa falskheten, derigenom att H. Maj:t veterligen aldrig begagnat det der använda stafsättet. Märk[…] ligt är dock, om detta snilledrag så kunnat förtörna Spr., som täflade i dylika påbitt under hela tiden.

Det är bekant, att Spr. revolterade Finland lika skick[…] ligt som Toll Skåne. Den 27 Aug. 1772 undertecknade Garnisonen på Sveaborg den af Spr. och Cosswa (Ankar[…] svärd) förestafvade eden, aftryckt i De la Gard. Arch. XVIII. s. 3, 4. Redan d. 14 Aug. satte Spr. sig i spetsen för […] lätta dragoner af sitt reg:te, d. 16 satte han sig med 2[…] bland dessa 60 i besittning af Sveaborg och Helsingfors, bringande garnison, gouvernementet och borgerskap att del[…] taga i revolten. Sedan han i densamma indragit Lovisa och Borgo militär- och civil-myndigheter, afseglade han d. 2[…] Aug. med 800 man för att understödja revolten i Sverige. Först d. 5 Sept. kunde han, hindrad och skingrad af storm[…] landstiga vid Dalarön. Konungen hade nu i Stockholm "anti[…] ciperat" revolutionen, liksom Adlercreutz sedermera gjo[…] Adlersparre i förväg, men mötte d. 7 Sept. de ankommande Finnarne utom staden och dubbade anföraren framför fronten af sina medbragte troppar till C. S. O. m. St. K[…] utnämnande honom d. 9 Sept. till Gen.-Lieutenant. Snart blef han Öfverste för Lifgardet, hvarmed Lätta Drago[n…] corpsen då förenades. I Dec. öfverlemnades honom dire[c…] tionen af finska fästningsbyggnaden. Han var nu, sade ma[n], rikets mäktigaste undersåte.

Vi vilja höra K. Gustafs yttrande om sina känslo[r …] Spr. vid revolutionstiden. Den 29 Juli 1772, då Spr. […] färdig att afsegla, skref Gustaf vid öfversändandet a[f] ofvanomrörde instructionen, undertecknad *Gustaf*, i e[…] skild biljett: "Jag lägger i edra händer hemligheten af

sin helsa. Det beviljades nu och Konungen skref: "I ögonblick, då jag ser mig från eder skiljd, kan jag ej mig den tillfredsställelsen att för eder upprepa hvad dag förklarat inför Rådet (då jag förkunnade att jag efter för det beslut ni tagit), att det är eder ensam Gud, som den äran tillkommer att hafva frälsåt vårt samma fäderneslaud ifrån den bedröfliga belägenhet, det sig befann, och ifrån den ännu olyckligare belä-, som väntade och på så nära håll hotade detsamma. deraf dömma, hvad det skall kosta mit hjerta. . . . er (i edert lugn) den ljufva tillfredsställelsen, att se fosterland genom edra åtgärder räddadt och af viss-att med eder taga saknad, aktning, vänskap och tack- af den som alltid skall vara eder väl affectionerade f."

ermed följde ett pensionsbref på 30,000 dlr s:mt år- jemte tillåtelsen att få personligen uppvakta. Spr. mottaga pensionen, men Konungen förklarade att skulle utbetalas för hans arfvingars räkning, så länge de: och det blef dervid.

ijer yttrar, då han slutat historiken om afskedet: er hos denne man ett häftigt, oroligt, äregirigt, men den hederligt sinne. Han kan ej lida den ungdom, nu vid hofvet gör sig gällande, och de gamle parti-ne (numera konungamaktens underdånige tjenare) låta med allehanda förtret umgälla att han gifvit planen

tvungen att bevilja honom hans begäran. . . . Jag . . . gifver honom i pension beloppet af hans löner på min enskilda cassa. Jag hade ämnat gifva honom detta på stat. Men man rådt mig att bibehålla någon tygel på honom, i händelse af några utfall, hvaraf han väl vore capabel, och di saken är densamma, har jag följt detta råd, som är Höpkens. Se der det parti jag slutligen tagit. Men edert bifall är så väsendtligt för mitt lugn, att jag med otålighet väntar på edert sver."

Vi ha låtit Kungen förklara sig i denna cause célèbre. Slagsmålet hade stått mellan Dragoner, Gardister och Brandvakter. Spr. var Chef både för Dragonerne och Gardisterne och i kraft af K. Brefvet af den 6 Oct. 1772 hade Konungen förklarat att begge corpserne hörde under samma jurisdiction. Rådet åberopade Lifgardets uråldriga privilegium att alla mot detsamma angifna brottmål endast skulle afdömmas vid Krigsrätt, formerad inom dess egen corps, förklarande att det privilegiet ej kunde anses upphäfvet deraf, att Lätta Dragonerne nu hade samma Chef och samma Justitiarius för civila mål. Dragonerne voro ej samma corps, utan en med K. Maj:ts Lifgarde adjungerad. I denna ömhet om privilegier kunde den compromettérade Spr. blott se en intrig att aflägsna en besvärlig rådgifvare. Han hade sjelf sett hvad alla Ståndens privilegier betydde 1772 för samme Konung, som 1774 så ömt nitälskade för några slagskämpars föreburna privilegium bland Gardisterne. Då Kon. Gustaf, som kände den oböjlige Spr. och som hade samma oböjlighet att tacka för sin makt både öfver gardister och rike, lät det bli en Senatsfråga, så var Rubicon passerad. Derefter var han skyldig sin kronas heder att uppoffra "vännen"; och kan sägas genom pensions-anbudet, äfven med den misstanka som bestämde formen, ha samlat glödkol på Spr:s hufvud.

Den 1 Mars 1774 kl. 11 på qvällen återsändes Spr:s afskedsansökan med ett bref. Orden i afskedsansökan, hvarmed han anhöll att inför laga domstol få göra redo för sin vandel, i stället för att få erfara hvarjehanda vedervärdigheter och omilda tydningar af sina göromål i K. Maj:ts tjenst, hade sårat djupt. Documentets framläggande i Rådet skulle, hette det, störta honom i den afgrund, mot hvilken han i sin vrede sjelf ilade. Derföre återsändes den. "Ni är sjuk, *min* vän. . . . Betänk att det (mitt sista ord) är dicteradt af *en känsla*, som ni åtminstone bör respectera och som kan*hända å er* sida förtjente att mera besvaras." Härpå svara-

: Berättelse om 1772 års revolution med orig.-bilagor, i
bl.

: Gustavianska Papperen. — Tolls berättelse om 1772 års revolution på
. — De la Gard. Arch. XIV — XX. — Rehbind. Adels Matrikel. — Heml.
hörande till Hist. efter K. Gustaf III:s anträde till regeringen.)

SPRENGTPORTEN, GÖRAN MAGNUS.

ste sonen af *Magn. Wilh. Spr.* i dess sednaste äk-
ned *Elsa Catharina Ulfsparre*, född 173 . Likasom
bröderne valde han efter en vanlig studiicurs den
banan, blef Stabsadjutant, Capitaine i arméen d. 18
1, hvarifrån han transporterades till Sprengtportens
R. S. O. 1767. Secund-Major 1770, biträdde
vid revolutionsrörelserne; Öfv.-Lieut. i arméen d.
1772, derefter vid lätta Dragoncorpsen, troligen
odren 1774 lemnade Chefskapet. Öfverste för Sa-
nteri-reg:te, Carelska Dragon-corpsen, Savolax fot-
mt Kymmenegårds och Rautalambi bataljoner d. 9
75. Nu först ådrager sig denna yngste broder en
e uppmärksamhet. Han satt tvifvelsutan vid sin
cobs sjuksäng och insöp hans tänkesätt om K. Gustaf.
jde steg, som följdes af Göran Spr-ns begäran om
hvilket utan invändningar bifölls d. 27 Maj 1780.
honom sedan som Öfverste för en fricorps i Hol-
enst, hvartill han utnämnts d. 17 Jun. 1785. Detta
en omväg till Ryssland. Han blef verklig Kam-
och General-Major i Rysk tjenst d. 21 Oct. 1786.
annat att märka, än vid vanliga äfventyrares lopp
re fullmakter i främmande potentaters tjenst. G.
nade nog haft skälig anledning att skynda ur Sven-
en. Trettondagen 1784 hade han om morgonen
upp till Hert. Carl och på egne och flera Finnars
llbudit honom att blifva Storfurste af Finland, som
som oafhängigt af Sverige sättas under Rysslands
t som en fristat. Hertigen afslog ej propositionen,
e uppehålla Spr. Som den närvarande Cavaljeren,
rl Bonde, den trovärdige berättaren (se De la Gard.
p. 182), fick del af ärendet, kan man ock vara
Hertiginnan utspanade det och att således underrät-
unde undgå Konungen, hvarefter det väl var så-
Hr. Göran att fly. Nu begrep väl K. Gustaf klart,
Ryssland ej ville erkänna revolutionen af 1772 och
utan tvifvel hade alla skäl till misstanka, att det
ttet att slita Finland *från Sverige* utan att de jure

hos många degenererat, om jag så törs säga, ända till förakt. . . . Man misstänker ej utan stor anledning, att E. Maj:ts afsigt skall vara att liksom omskapa hela nationen så till seder som tänkesätt, i likformighet med vissa andra nationer, hos hvilka pluraliteten af en medfödd naturlig böjelse tänka med sådan legereté, att de ej sällan preferera det qvicka, frivola, nöjsamma, brillanta, framför det mogna, reela, allvarsamma, nyttiga." "Det är, tillägger Geijer, en olycksstämma, som tidigt i sig förenade allt hvad sedermera med rätt eller orätt blef Gustaf III förekastadt." Han sökte blidka Cassandra-rösten med blåa bandet 1778, åtföljdt af ett bref, som innehöll försäkringar om förbindelser och beklagelser öfver de olyckliga omständigheter, som vållat söndringarne. Spr. mottog Orden och valde till motto: *Bona conscientia spernit adversa.* Hans ånger öfver att ha satt en enda menniska i tillfälle att missbilda ett helt folk, der förut den ene kunde afnöta den andres lyten och ojemnheter, öfvergick slutligen till en verklig sinnessjukdom. År 1784 upphörde han att skrifva till Konungen. Den 3 Febr. 1786 skref Konungen till C. Scheffer: "Baron Spr. är nära slutet af sin oroliga bana. Man säger att sedan några dagar gudsfruktans tröst hos honom efterträdt vreden och misstankarne." Han bodde på Biskopsudden (på Waldemarsön eller nedra Djurgården), hvilken förlänats honom af Konungen och gjorde der flera förbättringar så i anseende till byggnader som uppodlingar. Här dog han 1786. Troligen tröstade sig K. Gustaf lika lätt öfver den förlusten, som han intygade sig lätt tröstad, då Aposteln i Strengnäs, Biskop Serenius dött. Spr. hade aldrig varit gift.

Vi ha varit utförlige, ehuru vi ändå förbigått mycket af interesse i nyare urkundsamlingar. Men sådane män, som haft Sveriges öde någon tid eller stund i sin hand, kräfva alltid en särskild uppmärksamhet i biographien.

Det första felsteg af Jakob Spr. var, att ej skaffa sig sin nya grundlag med tvåkammars-representationen undertecknad af *Gustaf*, förrän han frånryckte folket den frihet som fanns; derefter måtte han gerna medgifvit K. *Gustav*, att förneka sin underskrift, om företaget misslyckats. Det hade ju ej varit så svårt att som Er. Brahe dö i en blink, som att dö i tolf år på Biskopsudden. Det är så mycket oförlåtligare, som han före revolutionen begripit sin Kungs charakter och således bort kunna undgå att sucka sitt *non putaram.*

då ett annat sätt att upphöja sitt namn; men bekla-
rdt på Sveriges bekostnad, det att förråda sitt fäder-
d och afsöndra Finland från Sverige. Att detta verk-
varit hans föresats bevisar det project han derom in-
t till Ryska ministern i Haag i början af år 1786.
emottogs med så mycket bifall, att Baron Sprengt-
anmodades återvända till Sverige för att det verk-
Under sista Riksdag anlände han ock hit. — Hvad
ankomst verkade på många sinnen förmärktes tydligen
de gnistor till oenighet, som vid samma riksdags
begynte framlysa. Han arbetade alltjemt på sin plans
ande, och hade till den ändan flera gånger här i huf-
aden öfverläggningar med sina lika tänkande vänner och
som han sökte förmå till ingående i sitt tänkesätt.
han begifver sig omsider till Ryssland, der han väntar
skörda frukter af sitt arbete för dess Kejsarinna, der
tror sin ära få lysa i dess mest fulla glans. Nu sparas
hemliga stämplingar: nu brukas alla fina ränker: nu
kes allt, att draga de redlige Finlands invånare från den
de hysa för sin Konung och Fosterland, den hvilken
fla eldat dem, att tappert strida till begges försvar,
hvilken ännu brinner i deras hjertan och hvaraf jag,
min hastiga genomresa, hade så lysande prof för-
sommar."

"En dag var ernad att uppbränna alla våra dervarande
bodar, så att Finland, beröfvadt alle försvarsmedel,
utan minsta motstånd falla i Catharina den II:dras
er, och hon blifva ensam rådande öfver alla land från
polen till Svarta hafvet, händelser, som kunnat öppna
tillfälle, att föreskrifva lagar för hela Europa. Nu
tas ock en betydande flotta till Medelhafvet, hvilken,
des hunnit sin bestämda ort, hade verkat Ottomaniska
ens, Sveriges angelägnaste bundsförvants, totala under-
Vårt rikes ära, dess sjelfständighet, Finlands rädd-
och hela Europas väntan fordrade nu, att jag skulle
mig. Jag förmodade att genom krigsmagtens skynd-
öfverfart och Örlogsflottans hastiga upptackling och
till sjös, kunna imponera på Ryska Kejsarinnan. Jag
öfvertyga Finska Nationen, att dess trohet icke längre
nnas obeväpnad, utsatt för en förrädisk grannes mest
örförelser, jag ville visa, att hopp ännu var qvar,
de länder under Svenska spiran, som derifrån
esedan äro förlorade och utom hvilka besittningen
nd alltid är osäker. *Men jag har begått ett fel,*

lägga det under Ryssland, hvilket redan spökade i flera fin-
ska ädlingars hufvuden på 1740-talet, hade bifall i Kejsa-
rinnan Catharinas cabinett, synes han ha haft tillräcklig *po-
litisk* anledning att genom 1788 års krig hellre förekomma
än förekommas, *om* neml. hans grundlag gifvit honom rätt
att förklara krig och han bättre anstaltat om förbund och
finanser före krigets utbrott. Enligt Bisk. Faxes anteckning
yttrade K. Gustaf i sitt tal på Rikssalen d. 3 Febr. 1789.
"Det torde vara bekant, att ett project varit i Ryssland för
längre tid tillbaka, att söndra Finland från Sveriges krona
och under namn af independent stat lägga det till den Ryska.
Bestuchef skall i sin tid ingifvit ett dylikt till Kejsarinnan
Elisabeth, och det sägs att det redan varit upptänkt af Czar
Peter den I:ste; åtminstone lärer ingen tvifla, att det verk-
ligen varit å bane under Elisabeths tid, då exemplar af den
kungörelse, som hon derom lät utgå i Finland, förvaras i
flere Bibliotheker. Men hvad Czar Peter grundat och Elisa-
beth försökt ville Catharina den II:dra utföra. Det var till
den ändan hon nu sökte stifta den oenighet mellan mig och
eder, som syns tändas i några oroligas sinnen, och som skulle
bereda henne en lätt väg, att beröfva oss Finland och vårt
rike sin sjelfständighet, att utvidga sitt stora rike och hota
flere regerande magter med undergång. Denna stora plans
utförande har under de sistförflutne åren varit ett af denna
Kejsarinnas angelägnaste göromål. Hvad medel hon dertill
brukat, kommer jag nu till att nämna, ehuruväl de genom
ryktet torde vara bekante, åtminstone har jag om dem haft
underrättelse, då de voro minst kunnige, men tillika förmo-
dat att de kunde häfvas och med tiden försvinna; hvarföre
jag också är så mycket mer förundrad öfver att de verkli-
gen blifvit nyttjade. Det som mest rörer mig, är att de
varit utförde af en Svensk medborgare, hvars namn jag icke
utan största oro här måste nämna, och det är Öfversten,
Baron Sprengtporten. Då denne ärelystne Herren uppehöll
sig här, ådagalade han flere vedermälen af sin elaka benä-
genhet till stiftande af oenighet och tvedrägt inom sitt fä-
dernesland, och jag trodde mig blifva bäst af med denne
orolige undersåte när jag gaf honom tillstånd att resa utri-
kes. Han begaf sig nu till Frankrike, för att der besöka
den ryktbare Franklin, vid den tid då man i Parlamentet
rådgjorde om sista kriget mot England; det var på detta
fält han trodde sig finna tillräckligt utrymme för sin ärelyst-
nad. Men denna böjelse blef ej der uppfylld, ty när han
hunnit dit, voro desse tvistigheter redan bilagde. Han upp-

h Svenske Män! att med gemensamt bemödande
eller åtminstone emotstå desse för riket så far-
k; det är icke mindre än rikets heder, säkerhet
tändighet, som äro föremål för Edre öfverläggnin-
det betydligaste ämnet är då att uppfinna utvägar
å godt ändamål, och första frågan blifver: huru
erhålla fred och säkerhet för våre besittningar,
rikes besittningar, för vårt rikes sjelfständighet?
en lärer det säkraste medlet dertill vara, att vi,
les enighet, med förenad styrka fortsätte hvad på-
, genom skyndsamma tillrustningar vise oss nog
tt ej rädas en spotsk fiende, nog färdige, att möta
gammalt svenskt hjeltemod och styrka". . . (De la G.
III: 91 f.)
a låtit K. Gustaf tala. Det är en fråga, som en
ll bli historisk. Mot den yngste Spr. har han en
ak, att det måste anses såsom höjden af Svenska
rvillelse ochStåndsopinionernas makt att förbise
andets fara och förderf, när vi ej finna en enda
iddarhustalare uppträda mot en Riddarhusmedlem,
ct. 1788 blifvit Chef för ett Ryskt Dragonreg:te
sådan förde afvog sköld emot fäderneslandet. Då
teenhof på Riddarhuset erinrade, att Konungen för-
r. G. M. Spr. såsom en förrädare och det var all-
dt att han förde Ryssar i elden mot Svenskar,
frågande, om det ej kunde vara ett värdigt ämne

af falskeligen förebragte angifvelser." Någon begärte hoffs förslag på bordet, ändå ropade ståndet i mass frågan om Spr. borde alldeles förfalla. Och i ställe des högljudt om straff för den som talat illa om S adel och höllos de mest klangfulla panegyriker om al i vår historia *såsom utfördt af adlen*, utan att man p att inga andra fått innehafva Chefplatser, under det djupa leder vunno slagen åt härförarne.

Man undrar verkligen, att "Aristokratfördöman vår historia ej blifvit efter slika händelser skarpare ännu kan öfverklagas ha varit, oaktadt skrikets ofta liga orättvisa, lika uppenbar då adlen fick klander f ondt, som då den fick äran af allt godt (så länge bl len hufvudsakligen intresserade sig för det politiska, ju både det rätta och det orätta i vår politik kun skrifvas vår adel.)

Emellertid dömdes G. M. Spr. af Åbo Hofrätt fr ära och gods d. 9 Febr. 1790, hvilken dom K. M:t fästade d. 15 Mars s. å.

Samme Baron Carl Bonde, som berättat om Sp bud af Finlands Hertigkrona Trettondedagen 1784, så mycket säkrare, att Anjala-förbundets Chefer 178 nyat anbudet hos Hertigen, som Hertigen derom skri underrättat referenten i Nov. sistn. år. Men de hade gärt att med 10,000 man under Hertigens befäl få Stockholm och afsätta K. Gustaf och utropa Hert. C Kung, troligen såsom det enda villkor, hvarunder de låta Finland qvarblifva förenadt med Sverige. Baro Bonde försäkrade, att han nu såväl som 1784 afstyrk lyssnande på förrädares anbud.

På K. Gustaf III:s och Exellensen C. Bondes au kunna vi tryggt antaga, att G. M. Spr. åsyftat ingenti dre än att rycka Finland ur Sveriges famn, utan at lägga det i Rysslands. Möjligen leddes han som Fin vid af en närmare omsorg om Finland såsom fosterla om Sverige, och hade uppgjort för sig sjelf drömbil större lycka för ett Hertigdöme Finland, hvilket bå rige och Ryssland hellre skulle se skildt från än f med grannen. Har en tanke först slagit rot i en me så plägar hon nog sedan skaffa sig vackra skäl.

Att Anjala-förbundet sprängdes af Gustaf III ge mästerstycke af intrig, i följd hvaraf man sedan på han tillställt hela upptåget, är ej osannolikt. Vid upptäckten af complotten synes man ha misstänkt T

g med Sprengtporten narrat Sveriges Konung in i
an att se Tolls snille uti intrig, men var det ej Toll,
le Konungen att genom sjelfva favoriten Öfversten
antingshausen, Ax. Fersens systerson, communicera
förbundet, låtande ett rykte utgå, att Konungen ej
såge att förbundet gjorde fredspropositionen hos Kej-
, hvarföre det borde bli talrikt! Klart var, att när
et innefattade helt andra elementer än den finska na-
tens organer, desse sednares drömmar skulle bli far-
inom förbundet förtälja. Förbundet förklarade emel-
tt det var för högsint (dock uttogs ordet vid ren-
gen), att vilja till någon annan än K. Gustaf lemna
en om att fullända fredsunderhandlingen. Emellertid
pr. vunnit så mycket hos Hertig Carl, att ett möte
honom och Storfursten var berammadt, och att Her-
skref derom till Mich. Anckarsvärd d. 17 och d. 25
1788. Hertigen ville tala med Storfursten *om fred*
gn och sedan *med all kraft arbeta på andra tomen af*
storia. Jag har sjelf sett dessa originalbref. Se De
d. Arch. XVIII. s. 71, ehuru jag der ej uppgifver till
Hertigen skrifvit de brefven. Den 1 Oct. skref C. G.
lt till Öfversten Baron Pfeif, huru han dagen förut
t ett oväntadt svar af General Sprengtporten angående
kningen ifrån ryska sidan till Hertig Carl, äfven som
ill Öfv. Hästesko. Allt visar att Spr. trängde sin för-
ung nära inpå lifvet. Sjelf ansåg K. Gustaf som ett
att han undkom dessa giller lefvande. Ett af sina
till General C. G. Armfelt börjar Spr.: "Med största
dsställelse får jag äran låta Hr Generalen veta, att H.
sarinnan, vid erhållen kunskap om det ädla och pa-
ka beslut tropparne under edert befäl tagit, att af Ko-
n och nationen begära R. Ständers sammankallande, på
tillsammans måtte kunna stilla det hotande stormvä-
som n. v. bedröfliga och oförväntade händelser åstad-
it, befallt mig gifva Hr Gen. tillkänna, att Hennes
ltid med nöje ser dessa beslut vinna ytterligare styrka
t fritt folk, det hon hedrar med sin välvilja. Då hon
sig i detta ärende, tror Hennes M:t sig derigenom
it ett nytt bevis på sitt goda hjertelag för natio-
net hon känner hvad del jag naturligtvis bör taga uti
s väl, *hvars medborgare jag ännu är.*" I ett annat
ter det: "Herr Generalen lärer häraf få anledning till
rtroende utan *förbehåll, derest minsta farhåga skulle*
sig *för följderna och Kejsarinnans, min souveraines* af-

af falskeligen förebragte angifvelser." Någon begärte hoffs förslag på bordet, ändå ropade ståndet i mas frågan om Spr. borde alldeles förfalla. Och i ställ des högljudt om straff för den som talat illa om S adel och höllos de mest klangfulla panegyriker om al i vår historia *såsom utfördt af adlen*, utan att man p att inga andra fått innehafva Chefplatser, under det djupa leder vunno slagen åt härförarne.

Man undrar verkligen, att "Aristokratfördömat vår historia ej blifvit efter slika händelser skarpare ännu kan öfverklagas ha varit, oaktadt skrikets ofta liga orättvisa, lika uppenbar då adlen fick klander ondt, som då den fick äran af allt godt (så länge b len hufvudsakligen intresserade sig för det politiska, ju både det rätta och det orätta i vår politik kun skrifvas vår adel.)

Emellertid dömdes G. M. Spr. af Åbo Hofrätt f ära och gods d. 9 Febr. 1790, hvilken dom K. M fäs:ade d. 15 Mars s. å.

Samme Baron Carl Bonde, som berättat om Sp bud af Finlands Hertigkrona Trettondedagen 1784, så mycket säkrare, att Anjala-förbundets Chefer 17 nyat anbudet hos Hertigen, som Hertigen derom sk underrättat referenten i Nov. sistn. år. Men de hade gärt att med 10,000 man under Hertigens befäl få Stockholm och afsätta K. Gustaf och utropa Hert. C Kung, troligen såsom det enda villkor, hvarunder de låta Finland qvarblifva förenadt med Sverige. Bar Bonde försäkrade, att han nu såväl som 1784 afstyr lyssnande på förrädares anbud.

På K. Gustaf III:s och Exellensen C. Bondes au kunna vi tryggt antaga, att G. M. Spr. åsyftat ingenti dre än att rycka Finland ur Sveriges famn, utan at lägga det i Ryssland. Möjligen leddes han som Fin vid af en närmare omsorg om Finland såsom fosterl om Sverige, och hade uppgjort för sig sjelf drömbil större lycka för ett Hertigdöme Finland, hvilket bå rige och Ryssland hellre skulle se skildt från än f med grannen. Har en tanke först slagit rot i en m så plägar hon nog sedan skaffa sig vackra skäl.

Att Anjala-förbundet sprängdes af Gustaf III ge mästerstycke af intrig, i följd hvaraf man sedan på han tillställt hela upptåget, är ej osannolikt. Vid upptäckten af complotten synes man ha misstänkt T

ning med Sprengtporten narrat Sveriges Konung in i , van att se Tolls snille uti intrig, men var det ej Toll, lärde Konungen att genom sjelfva favoriten Öfversten Lantingshausen, Ax. Fersens systerson, communicera med förbundet, låtande ett rykte utgå, att Konungen ej ma säge att förbundet gjorde fredspropositionen hos Kejsarinnan, hvarföre det borde bli talrikt! Klart var, att när bundet innefattade helt andra elementer än den finska nalitetens organer, desse sednares drömmar skulle bli faratt inom förbundet förtälja. Förbundet förklarade emelld att det var för högsint (dock uttogs ordet vid renningen), att vilja till någon annan än K. Gustaf lemna orgen om att fullända fredsunderhandlingen. Emellertid Spr. vunnit så mycket hos Hertig Carl, att ett möte an honom och Storfursten var berammadt, och att Hern skref derom till Mich. Anckarsvärd d. 17 och d. 25 . 1788. Hertigen ville tala med Storfursten *om fred tagn* och sedan *med all kraft arbeta på andra tomen af historia.* Jag har sjelf sett dessa originalbref. Se De Gard. Arch. XVIII. s. 71, ehuru jag der ej uppgifver till Hertigen skrifvit de brefven. Den 1 Oct. skref C. G. felt till Öfversten Baron Pfeif, huru han dagen förut allit ett oväntadt svar af General Sprengtporten angående ickningen ifrån ryska sidan till Hertig Carl, äfven som till Öfv. Hästesko. Allt visar att Spr. trängde sin för- Konung nära inpå lifvet. Sjelf ansåg K. Gustaf som ett r att han undkom dessa giller lefvande. Ett af sina till General C. G. Armfelt börjar Spr.: "Med största edställelse får jag äran låta Hr Generalen veta, att H. Kejsarinnan, vid erhållen kunskap om det ädla och paiska beslut tropparne under edert befäl tagit, att af Koa och nationen begära R. Ständers sammankallande, på de tillsammans måtte kunna stilla det hotande stormvä- som n. v. bedröfliga och oförväntade händelser åstadit, befallt mig gifva Hr Gen. tillkänna, att Hennes llid med nöje ser dessa beslut vinna ytterligare styrka tt fritt folk, det hon hedrar med sin välvilja. Då hon sig i detta ärende, tror Hennes M:t sig derigenom it ett nytt bevis på sitt goda hjertelag för natiod hon känner hvad del jag naturligtvis bör taga uti väl, *hvars medborgare jag ännu är.*" I ett annat r det: "Herr Generalen lärer häraf få anledning till rtroende utan *förbehåll, derest minsta* farhåga skulle sig *för följderna och Kejsarinnans, min souveraines* af-

[illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] (och [illegible]
[illegible]. Vi [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible])
[illegible] [illegible] och [illegible] [illegible]
[illegible] till C. C. [illegible] . . . S[illegible]
[illegible] le [illegible] . . . [illegible]
[illegible] de [illegible] [illegible] i [illegible]
[illegible] des [illegible] de [illegible]
Duché de la Finlande. Se [illegible]
[illegible], gjord af en [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], att [illegible] [illegible]
1720 [illegible] [illegible], [illegible] 17[illegible]
[illegible] [illegible], att [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible].

[illegible] i Sverige [illegible] [illegible]
[illegible] på [illegible], [illegible] [illegible]
General af Infanteriet. Chef [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
R. St Alexander Newsky O. [illegible]
[illegible] O. Gen.Gouverneur i Fi[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], då [illegible] [illegible] [illegible]
Petersburg. [illegible] [illegible] är [illegible]

...me Bildningsminne. — Skjöldebrands Memoirer. — Biskop Faxes uppsats ur min... af Gustaf III:s tal 1789, både särskildt aftryckt och infördt i De la Gard. Arch. VIII.)

—N.

SPRINGER, CHRISTOPHER.

I Th. Plomgrens biographi är åtskilligt infördt om Chr. ...ger, Plomgrens främste politiske motståndare vid thron...evalet 1743, liksom den förres ofärd är antydd. Här ...korthet anföras, att *Christopher Springer* föddes $\frac{7}{18}$ 1704, reste redan som yngling i många handelsären... ...steg upp på den politiska theatern 1741, när Sverige ...arade Ryssland krig, dref "principalatsquæstion" 1743 ...d det innebär se XI B. s. 279), blef ett "Statsoffer" ..., då han, som flytt i engelska Ministerns Hr Guydekens ...*), med våld uttogs en natt derifrån och fördes till Mar...nd i Jan. 1748, derifrån han rymde 1752, utgående på ...dagstiden förklädd som en käring med en brännvinskagge ...r armen från fästningen. Han satte ut från stranden i ...båt, i hvars botten han borrat ett stort hål, hvari en ... var, som kunde utryckas, om han ertappats, helst han ...hellre ville drunkna än fångas; tre personer följde ho..., men de hade blott fyra kakor bröd och tre marker ... På tredje dagen kommo de till Jutland, derifrån han ...till Ryssland. Under namn af Christopher Sperat blef ...af Kejsarinnan Elisabeth utnämnd till Assessor i Com...ceCollegium i Petersburg. På Hennes M:ts befallning ...de han en resa till handelns befordran och residerade ...n till Augusti 1754 i Archangel; hvarpå Grefve Bestu...f återkallade honom till Petersburg. Som svenska rege...en nu utfordrade honom, begaf han sig, oaktadt ett an... af österrikiske Ambassadeuren att bli CommerceRåd i ...t, incognito genom Ukraine, Polen, Ungern och Tysk... till Rotterdam, uppvaktande under resan K. August i ...chau, för hvilken han fick berätta sina öden. Seglade ...Rotterdam till London, dit han kom i Nov. 1754, der ...presenterad af PremierMinistern Duc of Newcastle, fick ...a neder" och berätta sina öden för K. Georg, kom här ...cende, "förrättade flera stora saker", blef nämnd af Hög-

*) Tessin i Tess. o. Tessiniana skillrar denne engelske Minister ...s vederstyggligt skapad person med en fru grof i lynne och åt... och söner, som inlockade gathundar i gården, der Ministern ..., och öfvade sig i att halshugga dem. Den svenska betjeningen ... angaf Spr.

Cancelleren att i hans ställe sitta som Arbiter i
juridisk fråga, der Springer jemte tvenne andra
domen 1757. Som här då ej var någon svensk
bevakade Spr. sitt fäderneslands intresse och g
"vissa stora tjenster." 1775, då Björnståhl var
förklarade han Spr. som den äldste stolpen i kyr
svenska församlingen i London, hvilken församling
het att tacka för Springer för sin rikedom och
ning. Björnståhl fann, att Spr. visste mycket i
politik och hemliga historia i Sverige, Ryssland
land, "han talade som en prophet om både förbi
tillkommande ting, blef rådfrågad som ett orak
de störste herrar, var klippt och skuren för s
och hade ett ganska godt politiskt hufvud." Bj.
namn Oldt-pappa för svenska nationen i London.

Som han då var 72 år, lär han väl dött ej
efter sin bekantskap med Björnståhl, som blef
lofttalare öfver borgaren, som velat deltaga i bo
af — att nyttja Drottning Christinas ord —
jungfrun Sveriges konungakrona.

(Källor: Björnståhls bref af d. 19 Maj och 19 Febr. 1775. — Plan
hörsfrandie.)

STAAFF, PEHR.

Rådhus-rätten 1807. Erhöll AdvocatFiskals namn
h värdighet med tur och befordringsrätt 1810. För-
till Ledamot af Kongl. Lag-committéen vid dess
tion 1811 och fortfor i denna befattning till 1832,
nittéen, efter slutadt arbete, upplöstes*). R. N. O.
Förordnad till Ledamot uti Committéen för upprät-
Jemförelse-tablåer emellan 1734 års Lag och Lag-
1835, men afsade sig detta uppdrag. Ledamot uti
Allmänna Ärenders Beredning 1839. Kallad att in-
Lagberedningen vid dess nedsättande 1841, men un-
sig då förtroendet. Efter förnyad och emottagen
nämd till Ledamot i Lag-beredningen, vid dess sed-
sättning, 1845. Innehade dessutom åtskilliga mera
förtroenden af allmän natur, hvaribland Rättegångs-
för Kongl. Maj:t och kronan samt Actoratet i de
sta efter 1810 års förordnings promulgering hand-
yckfrihetsmål: var Ledamot af Riddare-Synerätt och
lsen öfver Städernas allmänna Brandstods-bolag m. m.
tillika allt framgent att såsom sakförare och juridiskt
biträda rättssökande ur alla samhällsklasser. Död
Juli 1846, vid nära 70 års ålder.

an S., efter sitt inträde i Lag-committéen, lemnat
ntliga embetsmannabanan, utgjorde handläggningen
erket hans hufvudsakliga befattning i statens tjenst.
mt nit för det stora fosterländska syftemålet af en
ad lagstiftning och i trogen samverkan med utmärk-
rbetare, egnade han åt detta samhällsvigtiga värf
elen af sin mannaålder och slutligen sina sista kraf-
ns verksamhet såsom ombud var mera enskild,
destomindre högst maktpåliggande. Han utförde i
genskap ett stort antal vigtiga, mer och mindre vid-
ch invecklade rättegångar, hvarjemte vid flerfaldiga
ikartade tillfällen hans biträde anlitades eller hans
llgängliga råd och upplysning begärdes och ansågs
Välbekant är att S. egde allmänna omdömet för

---

ag-committéen, som, utom de granskande Ledamöterne
några förändringar i personalen under de första åren, egent-
till arbetets slut utgjordes af Zenius, Richert och Staaff,
st Civil-lagförslaget balkvis samt sedan i ett helt 1826.
al-lagförslaget, under hvars slutliga utarbetande Com-
ade gemensamma öfverläggningar med Norska Lag-com-
, utkom 1832. Öfver de emot det sistnämnda framställde
ningar afgåfvo committerade sedermera sitt Utlåtande,
34.

sig, ej blott för grundlig theoretisk bildning och såsom stor praktisk jurist, utan, hvad sällsyntare är, som en samvetsgrann användare af den under ett inveckladt lagskick snart sagdt vådliga advocatoriska förmågan. Han rönte sålunda under sin halfsekelslånga sakförarebana ett allmänt och utmärkt förtroende af personer utaf olika stånd och vilkor inom fäderneslandet samt blef jemväl ofta anlitad af utländningar, som i Sverige egde juridiska angelägenheter att bevaka. Väsendtligast bidrogo väl till hans framgång och anseende den naturliga skarpsinnigheten, skärpt och bildad genom flitig läsning af svensk och främmande länders laglitteratur, samt hans, genom fortgående praktisk handläggning ständigt växande, rika och mångsidiga erfarenhet. Nämnas må dock derjemte, att han i högsta grad besatt den för alla, men kanske företrädesvis för ett ombud, så vigtiga egenskapen af ett exemplariskt ordningssinne; äfvensom honom var beskärd en ovanlig och, oaktadt långvariga kroniska lidanden, nästan oförsvagad arbetsförmåga. I förening med ett särdeles blygsamt, mildt, glädtigt och menniskovänligt sinnelag egde han det lugna mod, det allvar och den ihärdighet, hans kall och verksamhet kräfde. Hans skrifsätt var enkelt och ledigt samt utmärkt genom klarhet, concentrering och logisk skärpa, hvilket skönjes både af hans anföranden i Lag-committéen och hans rättegångsskrifter, utaf hvilka flere, rörande märkvärdigare mål, finnas tryckte och väl må sägas utgöra verkliga prof på en mästerlig behandlig af omtvistade rättsfrågor.

Gift 1816 med *Magdalena Öhman*, död 1838. Af deras 7 barn dogo 2 vid späd ålder. De nu lefvande äro: *Pehr*, f. 1819, E. O. Notarie i K. Svea Hof-rätt; *Albert Vilhelm*, f. 1821, Studerande vid Upsala Akademi; *Ferdinand Nathanaël*, f. 1825, UnderLieutenant vid K. Svea ArtilleriRegimente; *Otto Robert*, f. 1828, Studerande, samt *Justina Elisabeth*, f. 1817, gift med RegimentsAuditeuren och Bancofiskalen Häradshöfdingen Erik Vilhelm Montan.

(Källa: Uppgift, skriftligen meddelad.)

STAEL von HOLSTEIN.

1. Ätten.

"Staelarne hafva deras ursprung från Westphalen; deras sköldemärke är förvärfvadt genom Riddarespel. Tiden och ödet har utbredt dem öfver hela Tyskland, hvarifrån

andelsman och *Matthias* Borgmästare i Pernau; men
leras söner blefvo 1652 naturaliserade å Svenska Rid-
et (och 1675 introducerade) under № 834 bland Adeln.
söner voro Lieut. *Bernhard*, Lieut. *Richard*, Major
as (hade stupat i svensk tjenst 1641, men hans barn
adelskapet) och Capit. *Hildebrand*. *Matthias'* söner
Lieut. *Vilhelm*, Lieut. *Peter*, Öfv.Lieut. *Jakob* och
artermäst. *Johan*. Som blott Vilhelm och Peter Stael
ött barnlösa, uppkom ett ansenligt antal af ädlingar
mnet Stael på samma nummer.
kob Matthiasson Stael till Hanigeggi och Ingelecht
658 Commendant i Köge, 1660 Öfverste öfver ar-
t i Lif-, Est- och Ingermanland, 1666 tillika Krigs-
1673 Ståthåll. på Reval, 1674 GeneralMajor vid ar-
t, ihjälstucken 1679 i en duell med Baron v. Mengden.
ed *Anna Soph. v. Ungern Sternberg*, som blef sedan
Presid. Grefve Reinh. Joh. v. Fersen.
n hade två söner, som vunnit någon namnkunnighet.
Vilhelm, född d. 28 Juni 1668, blef 1719 Friherre,
cerad s. å. under № 155 och med namnet *Stael von*
n. Var då Gen.Major. Blef 1728 Öfverste för Up-
nfant.reg:te. Död 1730. "Gen.Maj. O. V. Stael von
n" fick af krigskassan, då befälet fördelte den sins
efter K. Carls fall 1718, sina 800 dal. smt., men
upptagen på den fördelningen Arfprinsen först upp-
, hvaraf synes följa, att han fick sin del för kamrat-

Det var tydligen denne Gen.Major Stael von Holstein, som var inne hos K. Fredrik d. 9 April 1739, när Prestetståndets deputerade kommo upp att förmana Konungen att bortsända Fröken Taube, och som inkallades, då de skulle aflägsnas.

2. STAEL VON HOLSTEIN, JAKOB,

Otto Vilhelms broder, född omkring 1670, ingick i svensk krigstjenst, der han var Major, då han fick K. Carl XII:s tillåtelse att taga tjenst hos K. Stanislaus i Pohlen, der vi finna honom som Öfverste för ett tyskt regimente, utmärkt af förnäma slägtförbindelser. Han var nemligen gift med cousinen till Comte de Saxe, en Grefvinna Lewenhaupt, syster till vår olyckligt namnkunnige General en Chef Grefve Ch. Em. Lewenhaupt. Hans duell med danska hjelten Amiral Tordenskiöld framställes i Oehlenschlägers Sorgespel *Tordenskiold* ganska olika med den framställning General Löwenörn, som var närvarande vid det olyckliga tillfället, insände till R.R. Grefve N. Tessin. Stael, heter det i sednare framställningen, hade ärft en orm med sju hufvuden, som Grefve Königsmark tagit i Prag. I Hannover kom en afton en Doctor Limbeck till honom och begärde se den. Han var utlånt till en köpman; men eftersändes. Under tiden satte sig Doctorn och Öfversten att spela. Doctorn vinner 12 à 15 ducater. En Leen, som följt Doctorn, ledsen att blott åskåda spelet, begär att deltaga, tappar 350 ducater, har ej pengar, lofvar betala följande dagen, men synes ej mer. "Af denna sannfärdiga händelse" uppgöres en historia, att St. lockat Leen till sig och på ett tvetydigt sätt spelt af honom 27,000 Rdr. Tordensköld hör och tror det. Den 9 Nov. 1720 om aftonen råkar T. Öfverste St. hos Kammar-Presid. Görtz i ett stort sällskap i Hannover, der St. händelsevis ställer sig i en liten cirkel af 5—6 personer, deribland T. efter flera frågor yttrar till St., att det var väl dyrt att betala 27,000 Rdr för att se en orm med sju hufvuden. Då St. frågar hvad Amiralen ville säga dermed, svarade T. med höjd röst, att man skall hålla efter de här spelbofvarne, som röfva pengar af folk. St. svarar: Hvarföre skriker ni? Har ni något att säga mig, så kunna vi gå ut och ej förolämpa sällskapet med ert skrik. De gingo ut, då St. begärde explication, men T. svarade, att han hade intet att göra med en J—f. som St. Då vankade käpprapp, som besvarades. Derpå antogs mötet i Wilde-

miralen föll. St. måste fly undan bönder, som Riddersmannen var en mördare och jagade honom d störar och stenar.

ral Löwenörn tillade till denna berättelse, att alla m danska hofvets demarcher mot Öfverste Stael ka; man insåg att Öfversten ej kunnat göra min-n gjorde. Tessin et Tessiniana p. 330.

enschläger införer bland sina "personer" *Stael: en ler* och framställer honom som en föraktlig spelare sion och försåtlig mördare, att han nemligen lät att mötet skulle blott vara för syns skull, hvar-om med en galanteri-värja, men att St. mötte med e lange starke svænske Kaarder." T—s secundanter rföre, då St. flyr med sin secundant:

> J Nidinger! Var det en Tvekamp? Mord,
> Mord var det.

änna ej om Oehl—r kan ha bättre reda på denna än den närvarande Löwenörn. I annat fall har it väl mycket åt dikten. Det är dock troligt, att n man af vida större moraliskt värde, än St.; men här ej särskilt bryta stafven öfver St., utan ihåg-en immoraliska riddar-moralen, som väl ännu anser duell förenliga med "hederns lagar."

kallades i anledning af sin pudrade peruk *hvita* till skillnad från sin bror Öfversten vid Upländnin-m bar en svart peruk. Jakob St. v. H. dog i Stral-60. I Sv. Merc. för 1764 Oct. månad s. 745 fin-berättelse utförligt meddelad, hvaraf Tessin gjort andrag.

EL von HOLSTEIN, GEORG BOGISLAUS.

Georg Bogisl. Stael von Holstein, son af Johan n St. v. H. och H. J. v. d. Pahlen, föddes d. 6 5 (enligt parentationen, men bör vara 1683 enligt Narva. Volontaire vid Kgl. Lifgardet d. 20 Febr. h deltog derefter i K. Carl XII:s 18-åriga krig. vid Artilleriet 1701. Cornett vid Wellingks Dra-s. å. Lieut. 1702. Capit. 1703 vid Grefve De la eg:te. Beordrades att med ett enda Grenadier-e slå sig igenom och kasta sig in i Narva fästning, grades af Ryssarne. "Ämnet var äfventyrligt; men de krigsbruk var att trotsa sjelfva omöjligheten."

Med sina 150 man blef han fångad och föll i kossacker
händer, hvilka afklädde honom hans kläder, förde honom
2 mil till fots bunden med streck mellan deras hästar
Czaren bestämde honom för den blifvande triumphen och
sände honom till Siberien. I fångenskapen blef han gift
med *Ingeb. Chr. Horn*, dotter af General-Majoren och Com-
mendanten Grefve Henr. Rud. H., som var hos sin fader i
hans fångenskap. Äktenskapet välsignades blott med en
dotter, som tidigt dog. Han utvexlades genom sin hustru
och på hennes bekostnad efter åtta år och kom 1711 till
Stockholm. Straxt sändes han till sin konung i Bender i
vigtiga ärender. Der blef han utnämnd till Major vid Skara-
borgs reg:te d. 9 Nov. Återkom 1712. Blef Öfv.Lieutenant
1715 (enligt parentationen); d. 7 Dec. 1717 Öfverste. Han
hade allt från sin hemkomst varit commenderad vid våra
gränser. Äfven efter 1718 års katastroph se vi honom,
vid Danskarnes landstigning på Hisingen, slå dem tillbaka.
Han begärde kanoner i Götheborg för att rädda Elfsborg.
Man ansåg det för sent, ville ej lemna tropheer åt de dan-
ske. Murarne hade lidit mehn. Besättningen var utmattad.
Men St. v. H. förskref sig att betala förlusten, om de va-
pen, som lemnades honom, skulle gå förlorade. Han förde
dem öfver otaliga berg och trånga vägar, lade sjelf handen
vid arbetet och soldaterne ansågo nu intet för omöjligt.
Efter två timmars eld var Aspholmen öfvergifven, de Dan-
ske hissade segel och Elfsborg var befriadt. Att St. v. H.
erhöll afsked d. 4 Aug. 1720 från regimentet och gick i
Holsteinsk tjenst, enligt Adl. Matrikeln, hvarom intet näm-
nes i parentationen, lär vara en förblandning med hans bror
Frih. *Otto Fredr. St. v. H.*, Riddare af en Würtembergsk
Orden, och Hertigens af Schlesvig-Holstein "verklige Amt-
man och Kammarherre." Dock lär äfven Georg Bogisl. St.
v. H. trädt i denne Hertigs tjenst, blifvit General-Major för
Hertigens lifgarde och dess General-Krigs-Commissarie 172[illegible]
samt Ridd. af K. Preuss. Orden de la Generosité 172[illegible]
Den 14 Jan. 1731 blef General-Majoren G. B. St. v. H.
Friherre och introducerades under № 204 bland Friherrar
å Sv. Riddarhuset s. å. 1733 Öfverste och Commendant i
Kalmar samt 1734 Landshöfd. derstädes. General-Major i
svensk tjenst s. å. Öfver-Commendant 1734. Sändes till
Prins Adolph Fredrik, att notificera dennes utkorande som
Svensk Thronföljare s. å., då han vid återkomsten blef G[illegible]
Lieutenant. Ridd. af Svärds-Orden 1748. C. S. O. 1[illegible]
Landshöfd. och Öfver-Commendant i Malmöhus län 1[illegible]

och C. K. M. O. s. å. Fältmarskalk 1756, med tour d. 6 Nov. 1755. Död d. 17 Dec. 1765 i Malmö, 78 80 år gammal.

Då St. v. H. utvexlats genom sin hustru, blef dock ej hustru Ingeb. Horn utlöst. Först 1722 återkom hon, då mannen, som var viss på sitt enklingsskap, höll på vigas vid Soph. Elis. Ridderschantz, hvars mor var en ld. Denna blef sedan hans andra fru 1761, sedan hans äktenskap varat 47 år. Om den sista makan yttrar statorn, att hon förgicks till allas medömkan, i tårar skulle med nöje följa honom i grafven och anse döden n en belöning för sin uppriktiga kärlek. Hon hade fått längre, än någon torde mäktat, på sin älskare — 1722 till 1761, då den älskade var 76 år. Se härom ods Märkvärdigheter rör. Skånska Adeln. 1—19. [illegible] Joh. v. Böhnen, Major och Commendant i Wissmar, parentation vid grafven, som trycktes jemte verser af personer, deribland af Corylander på latin.

(ller; Parentation af J. v. Böhnen. fol. — Stiernm. och Låstboms Höfdingaminn. — Adl. Matrikeln. — Gezelii Biogr. Lex. — Likpred. af Sv. H. Munthe. 1764. — K. Carl XII:s Krigare. I. 627. — Barfods Märkv. rör. Skånska Adeln.)

—N.

. STAEL von HOLSTEIN, ERIK MAGNUS

med Fru, Anne Louise Germ. Necker.

Baron *Erik Magnus Stael von Holstein*, son af Ryttaren och R. S. O. *Matthias Gust. Stael von Holstein* och *b. Ulfsparre*, föddes d. 25 Oct. 1749 på Rådby i linge socken och Östergöthland; studerade i Upsala tills 1762 blef Volontaire vid Östergöthlands Infanteri-reg:te; Fänrik 1767, Lieutenant vid K. Södermanlands Reg:te , Capitaine kort derpå. R. S. O. d. 22 Sept. 1772, då ingar gåfvos för förhållandet under regimentsförändrin- s. å. 1776 blef Capit. St. v. H. Kammarherre hos H. Drottningen. 1778 Attaché vid Svenska Ambassaden ris *).

Efter dessa helt vanliga befordringar, under det man eller hörde något om denne hofmans ovanliga anlag

---

*) Han var vid afresan en af Konungens gerna sedda hofmän. 2 Mars 1779 skref K. Gustaf till Baron Stedingk, som då var ris: Helsa mycket till Baron Stael. Säg honom att jag ernar a till honom med Meunier, som ännu är här. Säg honom tilatt jag är ledsen öfver att ha lärt känna honom denna sommar en saknad han lemnat *mig, att icke se* honom mer hos mig.

eller utförda värf, ser man helt plötsligt, att Ambassadcavaljeren, som d. 24 Jan. 1778 upphöjts till Friherre och s. å. introducerats (№ 308), blef 1783 efter Ambassadeuren Gr. Creutz's hemkallande till Premierminister, på samma år först Chargé d'affaires, sedan Ministre Plenipotentiaire och och slutligen 1 November månad Ambassadeur vid K. franska hofvet, som den tiden var snart sagdt den mest ansedda plats, hvarpå någon kunde ställas af sin Konungs förtroende. (Hr Ambassadeuren qvarstod dock som Stabs-Capitaine vid Södermanlands reg:te till d. 8 Oct. 1792, då han på begäran erhöll afsked från denna befattning).

Kon. Gustaf skref till Grefve Creutz d. 5 Febr. 1783: "Hvad Stael angår, så blir jag vid mitt ord. Om han gifter sig med M:lle Necker, skall han blifva min Ministre Plenipotentiaire", hvarvid Geijer anmärker: Baron St. v. H., för hvilken franska hofvet och isynnerhet Drottn. Marie Antoinette interesserade sig, segrade också öfver alla sina medtäflare *). Det nämnda giftermålet skedde i följd af denna befordran, liksom denna befordran betingats af giftermålet.

Det var, enligt en uppgift, Staels intima vänskap med franska Drottningens favorit Grefve Ax. Fersen d. y., som upplyftade honom på Ambassadeursplatsen, verkande i förening med K. Gustafs speculation att med en Ambassadeur, som var franska Ministerns måg, få lättare att utbekomma sina subsidier.

Emellertid fyllde Baron St. sin plats. K. Gustaf underlät ej att underrätta honom om allt, som han ville att franska hofvet skulle veta. På Löberöd finnes en ej ringa del af dylika Kon. Gustafs egenhändigt undertecknade bref och bulletiner, somliga *en chiffre*, andra *en clair*, några utgörande 4 à 5 ark, från d. 8 Nov. 1789 till d. 27 Juni 1791, hvaraf man kan inhemta Konungens egna åsigter om många dagens högmål. Då RiksR. Düben d. 18 Juli 1790 rapporterat förlusten för vår flotta vid genombrytningen af fiendtliga flottan d. 3 Juli under utgåendet från Wiborgska viken, framställande dertill denna casus som en combat naval, så skyndade sig Konungen, till ankars på Amphion i Svensksund d. 20 Juli, att ge Ambassadeuren en för svenska flaggan förmånligare tydning af hvad som skett. Berättelsen upptager 14 sidor. Mer än en gång förklarar Ko-

---

*) Den som likväl kunnat segra om han velat försöka, var, enligt egen öfvertygelse, Gr. Ax. v. Fersen, men han drog sig undan af vänskap för Stael. Gust. Papp. I. I. u. s. 24.

..gen sin belåtenhet med det sätt, hvarpå Baronen uppfyllt
..uppdrag han fått. I Konungens bref från Aix la Chapelle
.27 Juni 1791 befalldes svenska Ambassadeuren att väl ut-
..ycka sin sorg öfver Kon. Ludvigs behandling, men ej reta
..ket mot sig. (Gustaf III:s Skr. och Brefv. V. s. 515 f.).
Stael fick med sin maka "une fortune immense" *). Ge-
.. sin förbindelse i Neckerska familjen "såg han sig na-
..ligtvis dragen att gynna de principer, som gjorde sig
..ande under revolutionen. Han blef qvar ända tills Ro-
..pierre fattat tyglarne, for då med sin fru till Sverige"
.. retourna en Suède avec son épouse **). Han blef då
..sk Minister i Köpenhamn och undertecknade jemte Berns-
..ff som sådan d. 27 Mars 1794 ett fördrag mellan Sve-
.. och Danmark, en neutralitet i anseende till franska re-
..lutionen. Kom som svensk Ambassadeur till Paris åter i
..ril 1795, der han d. 24 April å svenska Konungens väg-
.. erkände Republiken, et prononça à cette occasion un
..cours fort remarquable sous tous les rapports, hvari väl
.. frus medverkan kan säkrare antagas ***), än hennes
..ytande nära 20 år derefter på Mackintoshs parlamentstal
..er bevisa sig. (Se nedanom). Nu skref Reuterholm till
..ks-Cancelleren Sparre: Först och sist recommenderar och
.. jag min bäste Excellence skynda på Staelen att ändtli-
.. skaffa oss mycket penningar samt att sätta oss i för-
..rstånd mot den gemena käringen (Catharina II). Men
. 24 Juni 1796 skref S. Rosenhane till Riks-Cancelleren:
..elens sednaste depeche inneböll att le Hoc blifvit Mini-
..re des relations exterieurs. Han tillåter sig ej några an-
..ärkningar mot honom. Brinkman berättade att Caillard
..formerar sig högligen öfver Baron Staels afresa från
..ris; tilläggande, att detta förorsakar ofelbart ett brouil-
.. emellan Sverige och Frankrike. Deremot berättar Reuter-
..rd, att Ambassadeurens afresa från Paris gör ingen den
..sta sensation i Holland. Noëls tungomål är, att svenska
..fvet härigenom blott visar sitt missnöje emot Baron Stael,
.. på alltsätt missvårdat sitt hofs interesse. (Portfeuille
. 140, 150). Annat börde Franzén, då han kom till Paris

*) Necker var den rikaste bankieren i Paris, då han kallades
..a gången till Finansminister.

**) Biographie étrangère. Paris 1819.

***) Vid denna tid skref hon åt sjelfva Talleyrand en uppsats,
.. hanom honom stor ära, enligt hennes egen försäkran. (Jak. De la
..dies Journal för 1812).

kort efter Robespierres fall. "Jag blef varse, säger han (Sv. Akad. Handl. efter 1796, 16:e D. s. 114), hvilken vördnad äfven det lägre folket hyste för blotta namnet l'Ambassadeur de Suède, hvilket han äfven ansåg följa af dåvarande Ministerns varsamma förhållande." Enligt Bruzelius var Ambass. Stael visionär och derigenom kär för Hert. Carl och Reuterholm. Rappellerad 1797 nedlade han sina förrättningar som Ambassadeur, men bodde som privatman i Paris till 1802, då han under sin resa till Schweitz med sin maka och sina barn dog på franska gränsen. (Tyska författare uppge 1798 som Baron Staels dödsår och franska författare uppgifva honom död i Paris).

Baron Staels maka: "*Necker de Staël de Holstein*" var redan namnkunnig som *Mademoiselle Anne Louise Germaine Necker* (kallas orätt af en biograph *Wilhelmina*). Hon var Finansministern Neckers enda barn, född d. 22 April 17.. Hennes mor, en protestantisk prestdotter, lärd och snillrik, ville såsom "extremement attachée à sa religion" se sin dotter gift med en protestant, och Gustaf III, kanske än ytterligare i sitt begär att komma i nära samband med den, som h... om franska pungen, lofvade, som vi sett härofvan, den ob... kante Ambassad-cavaljeren Stael att bli den celebre Ambassadeuren Gr. Creutz's efterträdare, om han kunde få flickan Neckers ögonsten. Så blef bröllop 1786. Den snillrika frun gjorde svenska Ministerhotelet till en samlingspunkt för alla dagens prisade snillen. Hon utgaf 1788 sina *Lettres sur Rousseau* och 1793 sitt *Defense de la Reine* i ögonblicket, då hon hoppades kunna rädda henne ur bödlarnas händer genom kraften af de bildades opinion. År 1794 ... kommo *Reflexions sur la Paix*, adresserade till Hr Pitt ... Fransmännen, i moderationens och hyfsningens namn. ... böra ej glömma att författarinnan då var svensk undersåte såsom maka till en af Sveriges inflytelserikaste medborgare, hvilket franska Ministern väl då måste anses ha varit, ... han mäktade göra Reuterholm förhatlig som Jakobin i ... gamla svenska rojalisternas omdöme. Fru Staels skrift gjorde djupt intryck i Frankrike och anfördes som en auctoritet i engelska parlamentet af engelska constitutionens vältaligaste och kraftigaste försvarare Fox. 1795 utkommo *Reflexions sur la Paix interieure*, hvarigenom hon sökte ... republiken från ett inre sönderfallande, hvilket hon ... blott ske till envåldets förmån.

Hvad hon sedan verkade, då mannen upphört vara embetsman, synes ej tillhöra Sveriges historia. Vi p...

...ett att franska litteraturens regeneration genom bekantskap med den tyska anses stå i stora förbindelser till fru Staels bok *sur l'Allemagne*, författad sedan fru Stael blifvit nära bekant med A. W. Schlegel, Goethe, Schiller och Wieland, under längre vistande i Berlin och Weimar, och att institutionernas seger på Napoleons ruiner till stor del kan härledas från hennes enthusiasm och den oemotsägliga inverkan af hennes "envåldsande mot enväldet" på B. Constant, ...cot m. fl. Att Napoleon plågades af tanken på henne, ... Påfven vid tanken på Luther, är ej tvifvelaktigt.

Hon dog i Paris d. 14 Juli 1817. Hennes son *August ...l-Holstein* var en ibland Frankrikes ädlaste män, ett af förnämsta stöden för protestantiska religionen, verksam ...de till slafhandeln; hennes dotter Hertiginnan de Broglie ...mmes såsom en lika sedligt ren, som religiöst upplifvad ... för allt godt verksam qvinna. Baron August St. de H. ... 1813 i svensk tjenst.

Om denna svenska medborgarinnas stil må de som ej ...a hennes skrifter dömma af följande i Sur l'Allemagne: ...ther est de tous les grands hommes que l'Allemagne a ...duits, celui dont le caractère était le plus allemand; le ...rage de l'esprit était en lui le principe du courage de ...tion. L'enthusiasme religieux ne pouvait renaître que ...l'examen et la meditation. C'est Luther, qui a mis la ...ble et l'Evangile entre les mains de tout le monde; c'est ...qui a donné l'impulsion à l'étude de l'antiquité; car ap...nt l'Hebreu pour lire la Bible et le Grec pour lire le ...Testament, on a cultivé les langues anciennes et les ...ts se sont tournés vers les récherches historiques."

Napoleon lät förstöra första upplagan af detta år 1804 ...s arbete, ty författarinnan hade der skrifvit, att den ...nationen kan ej underkufva den andra. Hon kämpade ...nationernas oberoende af hvarandra, då Napoleon ville ... alla beroende af Frankrike, hvilket berodde af honom. ... fru Stael blef hvad hon sagt honom: "en rad i hans hi...a." Hon synes förförd af Biskop Talleyrand från de ...gion och moraliska principer, som hyllats af hennes för...r. Derefter blef hennes mor framställd af fru Staels ...lare såsom lärd, snillrik, men pedantisk. Baron Staels ... blef derefter ej afundsvärdare, än de äkta mäns lycka ...r blifva, som gifta sig med qvinnor af verkligen eller ...dt öfverlägsna natursgåfvor, kunskaper, rang eller ego... Man påstår att hans unga fru engång följde med ...ministern för att *inspectera fästningar*. Omkring 1796

blefvo de föga harmonierande makarne öfverens att sk
men då Baron St. kort derefter blef sjuklig och bes
af ålderdomskrämpor, återvände frun och berömmes fö
ömhet, hon sedan visade honom intill hans död. En
sysk författare anser, att Baronens brist på godt hufvu
orsaken till fruns behof att ha andra hufvuden i sin so

Under sin "10-åriga landsflykt" kom fru St. till S
holm 1812, der hon utgaf några sina arbeten. De
Sept. hade hon varit på hofvet och hänfört alla geno
conversation; "sättande sig dervid — enligt J. De la Ga
journal — de niveau med allas förstånd, så att den
maste blir lika förtjust som snillet." Hon hade med s
fransysk Officer Rocca, med hvilken hon hade en son.
äktenskap blef först bekant efter hennes död*). Rocc
och son, fingo af henne ett betydligt testamente. Pro
A. W. Schlegel var ock i fru Staels sällskap. På sv
hofvet förde hon hufvudsakligen conversationen, då ho
dit befalld. Kronprinsen roades mycket af hennes tal.
hatade Napoleon och synes hitkommit med Schlegel v
dan, på det både bland franska och tyska litteraturens
ner i Sverige samma glödheta hat mot Napoleon kun
gifvas Frankrikes naturliga bundsförvandter och Ryss
naturliga fiender, som nu brann i oppositionen i Fran
och ministerialismen i Tyskland. Och ho vet, om e
svenska Ambassadricen härvid verkade mer än man
antaga? Här trycktes då med tryckningsort *Hambur*
titelbladet: *Sur le système continental et sur ses rap*
avec la Suède, som utarbetats af de begge främling
Uppmärksamt folk från denna tid har försäkrat, att fr

---

*) Sannolikt blef det sambandet ej heller förrän kort före fru
död förvandladt i äktenskap, om det någonsin så blef. Åtmin
lät hon 1812 en svensk Grefve veta, att hon ej skulle ha någo
att bli hans maka, om han ej hade något mot förslaget. Hon
sig i denna angelägenhet till en ganska hög herre, som leende
förde hennes förtroende och allsicke undrade på att detta förb
vann uppmärksamhet. Annars hade hon varit beredd att bli la
tesse D. - -, fast hon ej ville heta Madame Rocca. I Sverig
man ej ännu så "fördomsfri" och "opedantisk", som den sn
frun. Hon mottog den dåv. Stats-Sekr. G. F. Wirsén, som lät
mäla sin närvaro i förmaket, ehuru hon ännu ej var uppstigen,
böcker omkring sig i sängen, skrifvande och nedbläckad. Le
kunde ej ha äran förevisa henne det bibliothek på Drottning
hvars Bibliothekarie han var. Detta var dock ej en påminnels
annat hos fru St. än hennes ynnest för Atterbom och Hamma
Likväl syntes det, som man ej så enthusiastiskt hyllade geniet
nes person. Hon afreste utan att någon saknad högt uttryckte

Schlegel med sin skrift och sin conversation otve-
m om också ej främst, bidrogo till bildandet af
ens omkastning, som gjorde 1812 års politik möj-
erige. Med tryckningsort *Stockholm* utkom nu fru
rift *Reflexions sur le Suicide*, tillegnadt Kronprin-
Johan, ett ämne, hvari hon nemligen fick nya tan-
n hennes ena son, Schlegels lärjunge, fallit ett offer
idéer om menniskans rätt öfver sitt lif*). I Stock-
bordades fru Staels: *Dix années d'exil*, som utgör
let af hennes Oeuvres. Dessa hennes arbeten ha
mmit på tyska i Leipzig, Heidelberg etc. (Hennes
st har utgifvit en ny samling af sin moders arbeten
l i Paris 1820—21).

Stael omfattade då vår litteratur med värma och
kaffa Atterbom tillfälle att utbilda sin romantiska
a i Calderons fosterland; skref derföre till Grefve
la Gardie, som nu skulle afgå som Minister till
Je ne vous ai pas vue depuis un siècle. Je vous
de M:r Atterbom qui m'a paru un homme d'esprit,
prenez avec Vous sur le fregate; nous ferons de
à pleine voile. Mille complimens et dix reproches
otre absence. Hennes önskan blef dock ej vunnen.
De la Gard. Arch. XVIII s. 236 f. Atterbom teck-
vid denna tid: "Hon var ej vacker. Hufvudet
l förtjent att kallas skönt, om munnen hade mot-
ret, pannan, ögonbrynen, ögonen, i hvilka hon
var en Corinna. Särdeles märkvärdiga voro de
illrikare ögon har jag aldrig sett och aldrig eldi-
n kan säga utan öfverdrift, att de oafbrutet ka-
mor. I nogaste öfverensstämmelse dermed stod
s sätt att tala. Åtbörder, gesticulation, ställnin-
omskiftande förändringar voro icke alltid qvinliga.
hela imponerade dock och gaf intrycket af en
närvaro, ofta förljufvadt genom naiva infall och
löjen."

Stael var i London 1813 ej omtyckt af engelska
men desto mera slösade dess bildade män med
heter i hennes sällskap. Walter Scott hade sagt
t hon var det största snille bland damer ej endast
de utan ock i förra tidehvarfven. Likväl hade i

---

fve Skjöldebrand hade det ledsamma uppdraget att under-
Stael om sonens död. Han beundrade hennes utmärkta
äfven i det ögonblicket.

Nov. 1815 många beundrare dragit sig undan. Hennes h
mot Bourbonska huset, hennes yttranden om Kgl. engelsk
familjen, hennes tillgifvenhet för många af oppositionen,
hvilkas sällskap hon mest lefde, samt framför allt henne
håg att blanda sig i politiken för dagen hade verkat betyd
ligt inom vissa högre kretsar emot henne. Med grefvinna
Liewen var det dock synnerligen förtroligt, liksom Mylad
Campbel, dotter af Hertigen af Argyle i Skottland, e
enka med åtta barn, det äldsta 18 år, som valsade på ty
ska sättet och sjöng för att roa sin vän. Hertiginnan a
Dewonshire, som före äktenskapet med Hertigen födt ho
nom en dotter, träffades ofta hos fru Stael. Äfven gjord
hon sin gästvän Jak. De la Gardie bekant med tvenne Mi
Berry, som 1785 träffat Kon. Gustaf III i Italien, hvilk
gåfvo en Thée litteraire i veckan, då man hos dem råkad
blott litterära notables. Den ena Missen var känd som för
fattarinna. På fru Staels soiréer såg man mest politiska cele
briteter. Hon förde här ordet utan synnerlig reflexion p
andras känslor. Så beskref hon för en niece af Hertigen a
Marlborough, sonen af hjelten i Drottn. Annas tid, huru ho
slagit vad att få denne mindre vetande att tala, då han te
gat i 20 år och blott genom att framlemna små pappers
lappar gifvit sina önskningar tillkänna. Hon hade mer än e
timma plågat honom, ända tills han, som ej fann en pas
sande lapp att lemna sin betjent, då fru St. började fråg
honom om sin hustru (som genom sina rättelser af hans ta
väl fört honom till sin besynnerliga vana), ängsligt utropad
let me out. Oftast hade fru Stael blott karlfrämmand
Holland hade dock med sig sin karlvulna politiska fru, so
såsom enka födde två barn, förrän hon omgifte sig med Hol
land. Hon drog från sjelfva fru St. som planeter in ti
sig Lord Byron, M:r Grant, M:r Mackintosh o. d. så vid
ej fru St. kunde som värdinna eröfra dem. Fru St. sökt
stå öfver partierna och kunde på samma gång bjuda Lor
Liverpool, Lord Castlereagh, Horrowby och M:r Hamilto
— denne, som då ansågs för sjelfva verkningshjulet i när
varande styrelse, — samt Hert. af Sussex, Lord Holland
M:rs Mackintosh och Ward, hvilka just då ansågos som op
positionens styrmän. Men dermed följde att Herrarne steg
upp från bordet med Damerna och det politiska mensa se
cunda kom således ej i fråga. Hon ansågs ingifva Mackin-
tosh åtskilliga opinioner, som han sedan i parlamentet för-
fäktade. Dit räknades hans opposition mot Hollands con-
stitutionella statsskick. Castlereagh frågade sonen Baron

gust, om han ej skulle gå upp i parlamentet att höra discours de Madame Votre Mère." Vid Napoleons fall sig fru Stael i en egen oro. Hatande Bonaparte, född med afsky för Bourbonska huset, fruktade hon lika allierades både segrar och nederlag, framgångar och förr. Deremot var hon interesserad af Sveriges välgång torde just för att ge Grefve De la Gardie tillfälle råka terens ledare uppblandat sin egentliga societet med de ige Lorderne i ministèren. En middag träffade svenska en hos henne Hertigen af Gloucester, som talade med en kärlek om Sverige och sina frimurare-vänner ders. I Frankrike hoppades hon att republiken skulle återa såsom frukt af Kejsarens och Konungens inbördes . Att motsäga henne vållade blott en ström af ord å s sida, och, yttrar Gr. D., för att disputera med fru skall man ha lika förstånd eller något mera; det förr svårt, det sednare omöjligt. Hon syntes af republit nit vilja hålla sig ofvan partierna och såg dem ock omkring sig. Hennes salar voro bland de mest besökta n namnkunniga verlden i London. Hon förstod att inera alla. Sheridan fick dricka sig full, hvarefter han rade sällskapet med de löjligaste autobiographiska bi- Lord Byron fick blott fisk (åt ej kött) och der böds n två gånger hummer, fyra gånger cabeliau med ostron tre gånger stekt ål. En afton hade fru Stael bjudit trar och den svenska resanden på Madame Catalani och s sång, dervid De la Gardie fick tillfälle att förtroligt med Lord Horrowby om Norge, just då norska Sändea Anker och Knutson anländt. Då constitutionalitet för Frankrike, lät fru Stael sig nöja, fast hon visst hade sett republiken återuppstå. D. yttrar: "Blotta et Constitution var henne tillräckligt att gilla allt hvad skett, tillräckligt att försona henne med hvilken stysom helst." Hon fann dertill i den franska constitun några punkter, som hennes beundrade fader *) Necsin tid föreslog och utropade derföre, då hon straxt denna nyhets ankomst åkte med Grefven till Holland: Jugez, mon cher Comte, combien il doit être agréapour moi le savoir, que la Constitution présente est rage de mon père, ce sont des principes qui survint etc. Lady Holland fanns vid framkomsten en rage öfver Na-

*) Man har med skäl förebrått fru Stael en slags dyrkan af sin fadren är begrafven i *en glaskista i spiritus vini*.

poleons fall. Fru St. uppvaktade nu *den Constitutionelle* Kon
Louis XVIII, med sin dotter vid handen. Gref. D. såg dock
ej att Kungen talte med den Constitionella Frun. Nu träf
fades hos henne Bourbonister, "som aldrig tagit tjenster a
Napoleon," först Prince de la Tremouille.

I Juni 1814 bodde Fru Stael i Paris, då Gref. D. de
träffade hos henne en lika stor cercle af notables som i Eng
land, men nya namn, t. ex. Comte Segur, Mr de Montmo
rency, Mr de Marbois, Benjamin Constant, Talleyrand (l
Prince de Benevent) o. d. Det heter i Grefvens Journal
Jag befann mig nu här med en af M:me Staels fordna aman
tes, Talleyrand, Adrian Montmorency och Constant. Alber
tines likhet med den sednare är förvånande, eburu hon ä
lika behaglig, som han är ful och obehaglig. Talleyran
har, enligt hvad Fru Stael sjelf en gång sagt mig, varit d
tous ses amans celui qu' elle avoit aimé le plus. Fru Stae
böd samman M:r de Chateaubriand med D. då Ch. skull
resa till Sverige, dit han fick recommendationsbref af D.

Ett Fru Staels bref på 20 sidor till Murat blef tag
från Lord Oxford. Hon anmälte sjelf detta brefs tillvaro
vid ryktet om Lordens olycka: Kungen återlemnade henn
det, men brutet; men bad henne hädanefter skicka sina bre
på posten och ej med courirer.

1814 bodde hon åter i London, då Chemisten Humphry
Davy hörde till hennes bordsgäster, liksom Canova och an
dra konstnärer.

Vi räkna t. ex. "Näktergalen från Arnos dal" och flera
utländska qvinnor, som varit gifte med Svenskar, såsom
landsmänninor. Lika mycket skäl är, att som sådan anse
Svenska Baronen E. M. Stael von Holsteins maka. Och ä
mera skäl, då hon tvifvelsutan haft mycket inflytande på Sven-
ska styrelsens förhållanden, t. o. m. på vår historia. Vi
ha sett attt denna qvinnas *ja* till Ambassade-Cavallieren St.
v. H. bestämde Grefve Creutz's efterträdare i Paris, att detta
val sedan bestämde Neckers ena återkallande i Ministèren,
som väl verkade de följande. Det låter föga betvifla sig,
att Ambassadricens liberalism och förhållande till de liberale
i Frankrike inflöt mycket på Svenska förmyndareregeringen
först neutrala, sedan vänliga stämning mot Franska republi
ken, hvarigenom denna af högadlen så bittert klandrade pe
riod i vår styrelse blef ibland de lyckligaste för den all
männare vålmågans tilltagande. Det är uppenbart hvad som
följde af denna Frus missionärresa till Sverige, under hen
nes försök att elda hela Europa till korståg mot hennes p

ke Antichrist Napoleon; och sannolikt, att hon, som va-
verksam vid denna vändning af Svenska politiken, ej var
rksam vid frågan om ersättningen åt Sverige derföre, då
elska oppositionen syntes ifrig att hindra och Engelska
isteren ljum för befordrandet af Norges förening med
rige.

Så mycket är emellertid visst, att Fru Stael bör till-
a *Svenska Minnen.* Hennes namnteckning ses i De la Gard.
h. XIX d.

(Källor: v. Stiernmans och Rebbinders Matriklar. — K. Gustaf III:s bref och
billetiner till Sv. Ambassadören i Paris 1789—91 i original på Löberöd. — Gref
J. De la Gardies Journaler. — De la Gard. Arch. XVIII—XX. — Biographie étran-
gère. — Biographie moderne. — Läsn. för Bild. och Nöje 1847.) —N.

STAEL von HOLSTEIN, CORFITS LUDVIG.

Då, på åminnelsefesten öfver aflidne riksdagsmän d. 16
r. 1823, festens ordförande Frih. Henn. Wrangel inbju-
(Presten) Grefve Schwerin att tala öfver sin afledne vän
Stael v. Holstein, yttrade denne bland annat: "jag
ej uppställa Frih. St. såsom mönster för riksdagsmän.
äfven så väl som någon annan som lefvat länge och lef-
ett offentligt lif lär ej kunna sägas fri från misstag i sin
, för att aldrig ha låtit sig af sin känsla hänföras, fri
att aldrig ha trädt andras rätt för nära. Hvad den bort-
e Riksdagsmannen gjort för det constitutionella lifvets
ext och förkofran, skall allena utgöra föremål för mitt
" Derpå yttrades: "Frågom ej, hvarföre minnet af en
, som inga höga embeten beklädt, som inga så kallade
der förrättat, som icke vidgat området för någon ve-
kap, någon konst, som blott arbetat på tillvext och för-
an i allmänhet — kanske blott under ett tillfälligt töcken
kat den stig, uppå hvilken andra, sedan töcknet skin-
, skulle kunna fortsätta vandringen — hvarföre, säger jag,
ådan man anses värd att ihågkommas... Han var en man
man önskar sig ett ombud för folkets rätt och bästa,
som man önskar männen i *allmänhet*, när man sjelf hö-
älskar *allmän* tillvext och förkofran, än sin egen... In-
finns, som ej önskar, att fäderneslandet aldrig måtte
män, liknande honom i rättskaffenhet, i nit för rätt,
me för det goda, i mod och i moderation."

Capitaine C. L. Stael v. Holstein satt i Ekonomi utskot-
1800. Han förenade sig d. 23 Maj med Frih. N. Silf-
hölds *förslag*, att afsäga sig som adel privilegiet att
tande besitta Säteri *samt rå- och rörs* jord. D. 26

Maj, då realisation var i fråga, yttrade han: . . . "Hva
gagnar att ur egarens gömmor framtvinga silfret att fö
ras i Bankens hvalf till en tilltänkt realisation, då sa
silfver tilläfventyrs samma år skall sändas ur riket till
köp af spannmål, i fall ett missvext-år infaller? . . . Hv
hjerta blöder ej, då man ser mått och steg tagas, som
blifva fruktlösa, ej befordra ändamålet, men bereda tus
menniskors undergång?" Han tillstyrkte att betala fl
garnes skulder, helst intet folk i Europa var vandt at
efter yttersta förmåga ha sin egendom ospard till Konun
och det Kongl. Husets behof och höga nöje. Då andra st
sedan vägrade att betala dessa skulder, föreslog St. v
att adlen ensam åtogo sig det. Schw. tror att han här
frikostig för att införa en ny och vigtig *sak: att Ständ*
resolverade öfver motioner, ej blott Regerings-propositi
Då fråga var huru man borde välja de Comitéer, som sk
tillämpa beskattningen efter af Riksdagen bestämda grun
nitälskade St. v. H. för ofrälseståndpersoners ingående
såsom Adelsmän, då de egde frälseegendom, samt så
bönder, då de egde krono- och kronoskattehemman,
pande det prejudicat, att Assess. Welander blifvit en af B
ståndets fullmäktige i Riksgälds Contoret. Bevillningen
han åtaga sig tills den bestämda skulden var betald,
hänseende till, om nästa riksdag då ännu infallit.

Efter 1809 framträdde Bar. St. v. H. som en af de
ingripande Riksdagsmännen. Då Grefve Schwerin 1812
gade en annan, hvem en viss talare var, svarades: "De
Frih. Stael, som talar alltid, som talar illa, som mots
alla och motsäger i allt och hindrar oss att komma till
med våra göromål". Schw. fann, att hans tal ej so
påkallade uppmärksamhet, att han ofta motsade i afsigt
motsäga, men att i motsägelsen yttrade sig en oegen
och välviljande charakter. Han tyckte sig i honom se
Fabius, som med sitt *men* ville hindra alla att obetänkt
beslut. Detta ord användes mot alla utan undantag.
vande de mäktige vid att låta Riksdagsordningens § om
yttringsrätt bli en sanning.

De la Gardie antecknar i sin Journal för 1812
riksdag, att då Mannerheims Justitie ombudsmans berätt
upplästs, hvari yttrats, att rättvisan nu skipades på det
bästa sätt, Stael förklarade offentligt, att han ville be
att den aldrig varit mera missvårdad och sämre skött.
kräfde att Stats-Revisionen skulle granska Statsverket
kenskaper från 1800, det samma han kräft 1809 och

Fastän stödd af Axel Hamilton, vann han vid voteringen ej mer än 15 röster för sitt förslag. Han syntes nu af politisk öfvertygelse om nyttan af en *opposition*, som en stående corps, äfven om den ej ännu behöfdes, hafva främst sträfvat att för framtiden bilda en sådan. Man såg honom snart som koryphé bland flera unga män börja ej illa disciplinera en antiministeriell corps. Henning Wrangel, "den unge" Spaldencreutz och Jacques Cederström synas ha varit de förste, som ställde sig vid hans sida och då han "20:de gången" begärde ordet i samma sak, gåfvo nya anledningar till ökade bevisningar. Då "Tryckfrihetssaken" kom före, var redan en opposition på Riddarhuset bildad af 42 röster mot 122, derunder en af de 42 yttrade till Landtmarskalken: *Jag väntade ej, att Grundlagsfrågor skulle förklaras genom Advocatur.* Då frågan om utländska skuldens betalande förekom, talte Stael emot förslaget af Regeringen "att vår skuld i Franska staten skulle rent utstrykas" etc. och såg nu Henning Gyllenborg jemte Jacques Cederström biståsig; nu vann han dock ej votering, fastän den "var ganska nära." Man har således ej utan skäl kallat Stael för oppositionens efter 1809 *fader.* 1815 hade han nöjet utropa, då discussionen slutat "om förlägenheten i allmänna rörelsen", derunder de, som Rektor G. A. Silfverstolpe redan 1812 kallade "Kronprinsens parti," med samlad kraft nekade att en dylik förlägenhet fanns till: "Nu är det bra; nu är det som det skall vara; Ministeren på ena sidan, Oppositionen på den andra."

I Trolle Wachtmeisterska Anteckningarne läses för d. 19 Juli 1815, huru Bar. St. v. H. med värma deltog på f. m. i anfallen på Constitutions-utskottet, då Landtmarskalken vägrade remiss af ett utskotts betänkande, fordrad af R. o. A., då nu Const. utsk. skulle dömma mellan Landtmarskalk och Const. utsk. På e. m. uppstod Bar. St. v. H. yttrande att han icke ansåg sig behöfva något stöd af ett Const. utsk:s mening för att klandra och inför Ståndet anklaga Ledamöter af StatsRådet, nämnande Mörner och Wirsén (StatsSecreterare). "Nu blef man åter häftig. Bar. St., särdeles olycklig talare, trasslade bort sina ord och meningar. Någre Regeringens försvarare, som förut icke låtit höra sig och bland dem Amiral Cederström, begagnade sig af hans dåliga utförssätt för att göra honom till mål för åtlöje. Grefve v. Schwerin bjelpte honom. Då lär det varit man applauderade. Landtmarskalken ropade då: inga applaudissementer, då får *ni plikta.* "*Nå hvad kostar det då?*" ropade flera röster,

under det roparne togo i bröstfickan efter plikt. Detta B- stade ridiculen åt annat än det åsyftade hållet. Kort de- efter uppträdde v. Engeström, som då var en slags Cancel- president och som sådan ville anses, och förklarade att ha- tillstyrkt i StatsRådet det, hvarföre Wirsén och Mörn- anföllos, viljande med sitt anförande visa att anfallet m- dem var anfall mot Regeringen, antydande faran att en e- skild dristade ingå i tvekamp med en sådan jätte, som - lands regering. Stael uppsteg och förklarade att han va- beredd på anfall af *de store*, men tröstade sig med den a- ning och det förtroende, han vunnit hos sitt stånd. Gust. Löwenhjelm tog ordet och talte om *de smås* vanligare fö- följelse mot *de stora*, hvilken han tyckte sig se i detta fö- klarande, att man för anfallet mot Regeringen beräkna- aktning af ett helt Stånd. Stael förklarade att han ej sag- att han behöft vinna förtroende och aktning genom anfa- mot Regeringen, hemställande till R. o. A. om han ej vg- dessa förmåner utan att behöfva göra anmärkningar mot R- geringen. *Ja visst*, ropade Öfverste Bergman, hvarmed M- Påhlman förenade sig; annars herrskade i salen den djupaste tystnad. Men då man utkom, öfverlades att på ett me- varaktigt sätt, än med ett rop yttra sig, genom slående af en medalj åt oppositionsmannen *till trots*, som det syna- mot Regeringens *trots* att aflägsna StatsSecreteraren Gr. Mö- ner — till StatsRåd. Emellertid såg Stael v. H. 1818 - opposition med Talare af utmärkelse. C. H. Ankarsvärd ha- nu uppträdt. Nöjd lemnade St. v. H. riksdagen i Maj, till- kännagaf att han slutade sin riksdagsmannabana och redo- viste för sitt handlingssätt. Han dog 1819.

En man af folket ville se honom. Hvarföre? frågade en annan. "Herre! jag är Svensk" gaf mannen till svar.

St. v. H. hade i sina yngre år varit militär och delta- git i Finska kriget 1788—90. 1789 låg han länge sjuk - rötfeber i Carlskrona, då 7000 man lågo på sjukhus i st- den och på Tjurkö. Han torde der fått sin sinnesrigtning till motstånd mot maktens utsväfningar, troligen öfvertygad att detta pestkrig requirerades för det poetiska i hjeltebragder.

(Källor: 1800—1818 års Riksdagsprotokoller. — De la Gardies Journal vid 18- års Riksdag. — Tal till åminnelse af aflidne riksdagsmän d. 16 Apr. 18--)

6. STAEL von HOLSTEIN, OTTO WILHE-

Son af Öfversten och Gen.-Adjut. R. S. O. Frih. *Jo-* *Stael v. H.* (Egare till Torsebro Krutqvarn, född 17- död d. 6. Mars 1836), samt *Agneta v. Otter*. Född d. -

Sept. 1802. Studerade under Holmbergsson i Lund. Var HofrättsRåd i Svea Hofrätt, då han d. 6 Febr. 1840 blef JustitieRåd. Consultativt StatsRåd d. 14 Jan. 1841. Chef för Justitie Departementet under flera Justitie Stats Ministers tjenstledigheter, likaledes för Eccles. Departementet under dess Chefs ledighet, Ledamot af Regeringen under Konungens resor. Dessutom Kammarherre, Kamrerare vid K. M:ts Orden (erhöll afsked derifrån 1840). C. N. O.

STALENUS, JOHAN.

Johannes Laurentii Stalenus föddes i Ölmestad nära ...na, der fadren lär varit Kyrkoherden Laurent. Olmstadius ... händelse var J. Stalenus Med. Prof. Lars Robergs ...e (enligt Isenbergska pastorsserierne för Wexiö stift). ...nus lär varit född omkr. 1594, blef Student i Upsala ...4, Theol. Prof. 1640, underskref 1647 bland Clerus Co...lis Declaratio de Libris symbolicis, kräfvande dessas ...else med flera efter Augsb. Bekännelsen i Tyskland ...omne Confessioner, motsättande sig Terserus och J. ...biæ (De la Gard. Arch. X. 172). Super-Intend. i Dorpt ...8, men tillträdde ej, såsom d. 3 eller 30 Aug. 1649 ut...d till Biskop i Wexiö. Detta embete tillträddes, men ...ltades blott i 6 månader. Som Biskop deltog han emel...d i riksdagen 1650 och stod då på folkets sida mot ...okratien. Han förklarade för alldeles nödigt, att god...kommo under kronan igen, framdrog åtskilliga causas ...vas, talte ock de modo procedendi mycket väl och pru...er; stäfjade ej eller sina prester, hvaraf Arv. Tiderus, ...maticus, i Weckelsång och Jon Erici Dryander från ...namo i sjelfva predikostolarne voro, som Drottningen ...ade, Tubæ seditionis. Dryander hade i en predikan, ...n under riksdagen i Stockholm, yttrat, att adlen låter ... hästar och hundar göda, hvarvid de äta upp säden, ...n till menniskornas uppehälle, och låter dessemellan ... fattige dö af hunger. Handlingar rörande Skand. hist. ...p. 130. 145. Stalenus kom till Wexiö d. 22 Jan. 1651 ... dog d. 11 Febr. s. å. Från mellantiden, då han förde ...t i DomCapitlet, har man allenast ett protokoll, hvilket ... i Wallqv. Saml. 1: 119 följ. Han inrättade likväl här...r 2 slags Consistorii sessioner, större och mindre. Till ...törre inkallades landtprester såsom Capitulares, i de min... deltogo blott de i staden boende Capitelmännen, Lec...rne. (Wallqv. *Handb. 498*).

trettio-åriga lefnad varit egnad åt sinnesqval och kr
plågor, till hvilkas bedöfvande den olycklige bel
alltför ofta flydde till glasets njutningar, så att d
liga offer åt sånggudinnorna till en stor del kun
vara förrättade på smärtans och rusets mellanstund
olyckliges lidande hade sitt ursprung från en miss
af några bland kroppens finaste inre delar, i följ
också den sköra lifstråden så tidigt brast.

Det bör ej fordras af biographen, att han in
grundlig æsthetisk uppskattning af den jordiska m
poetiska qvarlefvor, hvartill skulle fordras en an
måga än vår och ett vida större utrymme än hva
kan bli fråga. Antydas bör dock i få ord arten o
lynnet af den skaldeförmåga, som lyft denne kort
yngling i jemnbredd med fosterlandets ypperste sia
nas första kännemärke var dess spontaneïtet: då po
många, till och med rättvist berömda skalder, ä
stern, som, utan egna källådror, blott hämtar sin nä
tillflödet af utifrån kommande, genom läsning förv
idéer; — så var den deremot hos St. en lefvande
brunn, som visserligen icke försmådde att också hi
ring utifrån; men dessa främmande ådrors tillflöd
dock ringa emot det egna omätliga, ur de djupast
strömmande förrådet, som, med omotståndlig kr
qvällande, bröt sig fram i dagen. Denne skald sjön
hörligt, likasom fogeln, icke för att behaga andra e
värfva sig pris, utan af en mäktig naturdrift, af
nödvändighet: han skulle troligen hafva sjungit icke
tjusande, om han ock befunnit sig ensam midt i e
Mångengång, i hypochondriska stunder, offrade h
poetiska stycken åt Vulcanus, och alldenstund de
gudinnan Melancholia icke är särdeles stark i kriti
möjligt att äfven åtskilligt förträffligt jemväl fått
förbränningsprocessen. Men fastän naturen sjelf stä
nelii lyra, voro dess ljud långt ifrån att röja ringa
af den råhet eller otymplighet i formen, som man,
åtminstone, anträffar hos egentliga naturskalder:
eger hans språk en välklang, hans rhythmer en r
skärhet, hvaruti ganska få af fosterlandets skalder
nom kunna täfla. Vi känna få, hos hvilka den vack
skan är mera vacker. Man tycker sig i dessa sånglju
liksom höra æolsharpans melancholiskt smältande s
ömsom glasharmonicans kristallklara med himmelsk
genomträngande toner, som blott är för stark för m

, att de voro det redan från sin födelse, ty St.
e, liksom Lidner, någon Thorild, som strök ut,
h putsade åt sig, ej heller befattade han sig sjelf
(elden var hans enda corrector). Medgifvas måste
t ur denna, evigt brinnande och flödande poetiska
itskilligt slagg nödvändigt måste följa med den ädla
som ej sällan behöft en sorgfälligare sofring.
drag vi hittills anfört är likheten med Lidner så
att den redan hos Stagnelii biograph och minnes-
kallat en jemnförelse. Hos båda fanns samma in-
bacchantiska, andeliga och lekamliga, berusning,
, i motsats med Mænadernas vilda skrän, yttrade
ljufvaste, mest melodiska suckar, i öm veklagan
ktigt trängtansfulla rop.
låtom oss höra, huru hans Minnestalare — Ham-
— sjelf sammanställer de båda själsbeslägtade skal-
Lynnet af bådas skaldesång var elegiskt, då man
tta namn förstår en poetisk, d. ä. genom phanta-
nnbild uttryckt reflexion öfver känslan. Denna ele-
det är för hvarje läsare uppenbart — ligger till
r de båda skaldernes, så väl Lidners som Stagnelii
ch från den utgår helt och hållet den gestalt, den
der hvilken skönheten i deras diktningar låter känna
nde. Deri likna de äfven hvarandra, att de båda
helst deras reflexion öfver känslan af det allmänna
som framstod för deras åskådning, dels i episk,

säga, articulerade interjectioner, än brännheta utgj
ur hans hjerta, men i detta hjerta är all harmoni,
af någon klar philosophi betryggad, sönderryckt o
störd. Hans sånger, i melodiska verser affattade, är
derföre blixtlikt framskridande, men gestaltlösa, ska
sarens själ genomträngande och uppskakande, men
med en mera pinande än en ljuf och försonande käns
äro nemligen i allmänhet nog fattiga på idéer. — St
deremot är romantisk. Äfven för hans åsigt fram
dandet, som en menskligbetens bestämda, allmänn
men ej blott menskligbetens utan äfven, i och genom
den menniskan omgifvande verldens. Vindens sus,
sorl, foglarnes qvitter, ja, till och med blommorna
tet, äro intet annat än formade suckar af en fall
förändringens hårda nödvändighet underkastad natur
han finner ingen lust att blott passivt klaga häröfver
vällust deri att blott gjuta tårar öfver sitt och he
tets öde, utan han tränger, med geniets åskådning
till dettas onda källa, och hvad han ser målar ha
ligt verksamma diktningskraft i bestämda contour
att såmedelst skaka på bojor, som hämma själen
och bryta det fängelse, i hvilket synden och sinn
stängt henne från idéernas ljusa rymd. Dock de
mödande, det inser han klart, kan han icke sjelf ve
dertill behöfves gudomens biträde, denna höga, kär
makts, som, oaktadt hennes fall, dock aldrig upp
älska den förförda själen: dess utvalda men honom
ryckta brud. Derföre är Stagnelii religiositet en
rubblig förhoppning på den Högstes nåderika bistå
säker förtröstan att befrias från lidandet, att vinna
förlorade borgarerätt i salighetens rike. Och, i an
deraf, hans poesi, en konstrik, säkert tecknad tafla
inre åskådning, en klar, af phantasien slipad spegel
objectiva gestalter, i hvilka hans djupa, genom en
ster, men sublim philosophi harmoniskt utbildade
bryter sig. Stagnelii skaldesång är alltså bestämd, o
utbildad och idéfull: foster af en genom den rikast
tasi och den skarpaste tanke begränsad känsla."

Men utom det att Stagnelii lyra var långt mera
strängar, — utom det att dessa hade en långt mera
och fast malmklang — och utom det att då Lidner
medvetslöst och blindvis gaf vika för sin känslas
leddes hans yngre själsförvandt af ett bestämdt med
en till system utbildad verldsåsigt, som sålunda ch

af Hammarsköld: "Det högsta absoluta Urväsendet, r Intellectualverldens sköte sig oändligen födande och dande Christus: det eviga Ordet, det ursprungliga och liga Ljuset, dväljes substantielt i Pleroma eller den elska kyrkan, der oupphörligt utur sig sjelf frambrin- och styrande de oändliga Äonerna: Englarne eller a, genom hvilka allt organiskt är till och består. sväfvar nemligen denna Ideal-himmel öfver den subluna verlden: Jorden, ett hermetiskt verldsägg, som med ständlig kärlek af urljuset omfattad, af detsamma drif- tt oupphörligen frambringa de intagande gestalter, i det återstrålar hela fullhetsfröjden öfver sin egen et. Men då alla de öfriga varelserna, Plantorna och , äro medvetslösa om deras lifsnjutning, skänktes åt iskosjälen: Anima, förmåga att i färgernas och former- omvexlande spel, fatta och njuta återglansen af den ota, eviga visheten, eller det hvad såsom föremål för ning heter skönhet, men som mål för uttryck genom ing heter dygd. Så var jorden delaktiggjord af him- s salighet, till dess att producten af materiens idé, Demiurgos, den phænomeniserade sinnligheten, fram- e och fängslade Anima i kroppslighetens fjättrar och ng henne inom den låga materien att der upphettas af häftiga begär och lustar. I och med detta menniskans ick Demiurgen äfven derigenom, herravälde öfver jor- den han våldsamt beherrskar, förstörande och mot- ande alla de verkningar på den, i hvilka Christus, ge- ljuset och värman, uppenbarar sin nåd och sin mild- Dock skall jorden äfven en gång återfå sin fordna iska skönhet, så snart menniskosjälarne, genom lång- ångrande och med försakelsens tårar tillkämpat sig dets segerbaner: det heliga korset, och försonat sig Gud, så att de kunna återgå tillbaka i skötet af det mliga Alltet."

Denna form af Pantheism har på engång någonting både mt, skönt och fasansfullt. Hvad kan å ena sidan vara re än denna hos St. öfverallt återkommande, men i former ombildade, i tusen bilder omklädda fabeln Psyche, som oupphörligt trängtar, att bryta sina jor- fjettrar, för att, befriad ur stoftet, återvända till sitt elska ursprung. Men hon tyckes icke veta, den arma he, att det nya lif, som väntar henne, är hennes egen personlighetens undergång; att i denna oändliga evig- endast ett enda *Väsende lefver, som lik* Kronos uppslu-

kar sina egna barn; — som icke tillåter någon ann
lighet än sin egen, och som står ensam, i all sin
hemska storhet, midt i den oändliga evigheten; —
denna Endes eget sjelflif är tvetydigt nog, ty det s
stan omöjligt för den menskliga fattningen att i hon
sig ett personligt lefvande väsende: — och utom e
skaffad tillvarelse, förloras begreppet om Gud, o
hålla i stället en abstract Verldsjäl, ett slags blin
hvars lagar förblifva långt outransakligare än de
liga Försynens, hvars faderligt kärleksfulla syftnin
minstone kunna igenkänna. Väl tillskrifver Gnostik
sitt Urväsende en sådan kärlek, men detta är ju
sägelse; ty skapelsen är den onde Demiurgens v
menniskans genesis den första synden, den största
Oaktadt denna religions-philosophi icke egentligen
känna pantheismen, leder den dock midt i afgrund
urgamla hedendomen, som, när den gick till botte
slutade på detta sätt, — till en pantheism, som,
tröstlöshet, alltid ånyo uppgapar i de flesta phil
systemerna, äfven de nyaste, och, som den en
skenbart besegrad och förjagad, dock återkommer
drade gestalter och med förändrade namn.

Här är dock frågan icke egentligen om den
verldsåsigtens speculativa eller religiösa värde, utan
användbarhet för Poesien. Vi vilja derom i ko
tra oss. Först är begripligt, att denna grundåsigt
past hittills, i sin vidsträckta och följdrigtigt genom
fattning, ett föremål för sången — måste påtryc
skalds qväden en stor originalitet och en alldeles eg
Men hurudant är dess intryck? Ofelbart kan in
hafva en djupare grund, än den åsigt, som betra
den jordiska tillvarelsen såsom ett fängelse-tillstån
teriens, i det ondas band: huru småaktiga, huru h
lösa förekomma oss icke, vid första anblicken, and
ska tårar och suckar, som utpressas af försmåd
jordiska förluster eller andra enskilda smärtor eller
i jemnförelse med den gnostiska verlds-elegien,
hela menniskoslägtet gemensamma veklagan? Oak
denna åsigt en viss grad af sanning för sig, o
också, till en viss grad, på christlig grund, ja kom
öfverens med den äldsta ascetiska eremit- och mun
I sjelfva grunden har denna känslostämning någont
och upplyftande, och då den lånar konstens bilde
och gestalter, och således äfven talar till sinnena,

ren, den ständigt oss ombuldande Försynen, träder
ill mötes detta abstracta, ofattliga, allt uppslukande
, som, alltid i grunden detsamma, endast i olika
med skiljda namn kallas Pleroma, Urväsendet, det
, All-Enheten, men med orätt, tillvällande sig
Gud, eller Christus. Hvilken betydelse detta vä-
kan ega för speculationen — så blifver det dock
poetiska åskådningen, liksom för känslan och det
igiösa sinnet, ett tomt, innehållslöst phantom. Det-
n också sägas om dessa Æoner och skapande De-
hvarmed Gnostiken, i sin förtviflan att på något
oändliga tomheten, befolkat Evigheten — idel
, som ehuru af den orientaliska phantasien smyc-
d regnbågens alla färgor, upplösa sig i dunst och
Visserligen äro Christendomens Cheruber och Sera-
för ætheriska för att annorlunda, än i momentana,
örsvinnande uppenbarelser, kunna verksamt och på
ligt sätt, ingripa i den sinnliga verld, som poesien
r; — en fördel, som den hedniska egde framför
tliga i sina gudar, demoner och heroer, de der
annat än odödliggjorda menniskor med högre makt.
undangömma denna ihålighet, för att med blomster
en hemska tröstlösa urgrunden samt för att ge ett
lif åt dessa själlösa väsenden, dessa abstractionens
tasiens sammanaflade barn, har dock skaldens bild-
a gjort underverk; den är outtömlig i symboler,

Allt hvad hittills blifvit sagdt gäller egentligast Sta-
nelii lyrik: men denna utgör blott en bland beståndsdelar
af den rikt begåfvade skaldens skapelser. Han har nemlig
äfven diktat mindre Epopoer — dessa dock af ett jem-
förelsevis ringare värde — och Skådespel. Lyckligtvis gi
det här icke an, att införa den gnostiska symboliken, o
sålunda äro vi på detta gebiet befriade från dessa Äoner, s
hittills så ofta varit oss till last och stört intrycket af
annars så sköna elegierna. Sorgespelet *Martyrerna* hv
helt och hållet på christlig grund, men har dock flera
röringspunkter med skaldens egen religions-philosophi,
till vida att äfven här jordlifvet betraktas såsom ett f
gelse, samt lidandet och slutligen martyrdöden såsom m
till den efterlängtade befrielsen. Likväl är hela symbol
lånad från christendomen. Med en historisk säkerhet,
plastisk åskådlighet, som man knappt kunde vänta hos
så beskaffad skaldegenius, tecknas här religionens
sedernas då varande tillstånd, representeradt af charakt
och med lefvande personlighet framställda typer både f
den christna och hedniska verlden. Vi sammanstämma f
komligt med Hammarsköld i det omdömet att ifrågavar
religiösa drama kan "jemnföras med det yppersta, som fr
mande länders vitterhet frambragt"; — och, för min d
känner jag ej på något språk någonting inom poesiens o
råde mera skönt, mera rörande än den scenen i Martyrer
der Modren lär sin Son bedja Fader Vår.

Mycket annat godt skulle kunna sägas om de flesta
de öfriga dramerna, särdeles om det alltför litet uppskatt
Riddartornet. Handlingen hvälfver sig dock kring en in
invänder man med en ryckning på axlarna; men så göra
ock flera af franska theaterns mest beprisade mästerstyck

Vi måste här sluta, sedan vi endast anmärkt, att St
nelius äfven, ehuru utan särdeles framgång, behandlade k
miska ämnen: ja, — hvilket är än mer oförväntadt af
Genius, hvars tankar hufvudsakligen tycktes sväfva i et
theriska rymder — jemväl skref sjelfsvåldiga qväden, som
kunde tryckas. Men det är i sjelfva verket ingenting o
att motsatta ytterligheter beröra hvarandra, samt att
religiösa öfverdriften tager sin skada igen i sinnlig ber
ning. Likväl älska vi att tro, att dessa snillets utsväfni
endast tillhöra hans första ungdom, innan plågan och
sinningen mera allvarsamt rigtat hans tankar på ädla
heliga tankar. I alla fall skulle man kunna kalla denne sk
en halft hednisk, halft christlig Bacchant, som rusade
ömsom af öfverjordiska, ömsom af rå-sinnliga fröjder.

Erik Johan Stagnelius Ett kors på hans graf, till erinran för hans när-
skants och Vänner af hans Sångmö. (Af Hammarsköld). Sthm 1823. —
sköld, Sv. Vitt. Hist. — Företal till Stagnelii Skrifter.) P.

STAMBERG, ANDERS HENRIK.

d. 9 Dec. 1759 i Köping, den äldste bland fem
Föräldrarne voro Handlanden *Jakob St.* och *Anna*
th. Fadren var i små omständigheter, som för-
genom overksamheten under en långvarig sjukdom,
n omsider afled. Sedan sonen i två år åtnjutit
ing i Köpings skola, intogs han 1771 i Vesterås
la, och uppflyttades 1774 till Gymnasium, der han,
uppmuntrad genom Lector Bergklints handledning,
sig genom flit och kunskaper, så att han i exa-
ärkte sig framför alla sina kamrater. Student i
780. Medel förskaffade han sig nödtorftigt genom
rande vid Akademien; större var bristen på tid:
han på bara golfvet, för att desto säkrare vakna
s första rop; men alla lördagsnätter hvilade han
i säng, för att ej blifva sömnig eller trög under
ten, hvilken han från första ungdomsåren ända in
lerdomen aldrig försummade. I följd af en så jern-
jemte god underbyggnad var det för honom möj-
redan inom tre års förlopp göra sig mogen för Phil.
examen, som togs med utmärkelse; sedan han der-
f författat och försvarat sin gradual-disputation,

Allt hvad hittills blifvit sagdt gäller egentligast Stag-
nelii lyrik: men denna utgör blott en bland beståndsdelarn
af den rikt begåfvade skaldens skapelser. Han har nemlig
äfven diktat mindre Epopoer — dessa dock af ett jem-
förelsevis ringare värde — och Skådespel. Lyckligtvis gi
det här icke an, att införa den gnostiska symboliken, oc
sålunda äro vi på detta gebiet befriade från dessa Äoner, som
hittills så ofta varit oss till last och stört intrycket af d
annars så sköna elegierna. Sorgespelet *Martyrerna* hvila
helt och hållet på christlig grund, men har dock flera be
röringspunkter med skaldens egen religions-philosophi, s
till vida att äfven här jordlifvet betraktas såsom ett fän
gelse, samt lidandet och slutligen martyrdöden såsom med
till den efterlängtade befrielsen. Likväl är hela symbolike
lånad från christendomen. Med en historisk säkerhet,
plastisk åskådlighet, som man knappt kunde vänta hos e
så beskaffad skaldegenius, tecknas här religionens oc
sedernas då varande tillstånd, representeradt af charakter
och med lefvande personlighet framställda typer både frå
den christna och hedniska verlden. Vi sammanstämma full
komligt med Hammarsköld i det omdömet att ifrågavarande
religiösa drama kan "jemnföras med det yppersta, som frå
mande länders vitterhet frambragt"; — och, för min de
känner jag ej på något språk någonting inom poesiens o
råde mera skönt, mera rörande än den scenen i Martyrerna
der Modren lär sin Son bedja Fader Vår.

Mycket annat godt skulle kunna sägas om de flesta
de öfriga dramerna, särdeles om det alltför litet uppskatta
Riddartornet. Handlingen hvälfver sig dock kring en incest
invänder man med en ryckning på axlarna; men så göra
ock flera af franska theaterns mest beprisade mästerstycke

Vi måste här sluta, sedan vi endast anmärkt, att Sta
nelius äfven, ehuru utan särdeles framgång, behandlade k
miska ämnen: ja, — hvilket är än mer oförväntadt af e
Genius, hvars tankar hufvudsakligen tycktes sväfva i så
theriska rymder — jemväl skref sjelfsvåldiga qväden, som ej
kunde tryckas. Men det är i sjelfva verket ingenting sy
att motsatta ytterligheter beröra hvarandra, samt att d
religiösa öfverdriften tager sin skada igen i sinnlig ber
ning. Likväl älska vi att tro, att dessa snillets utsväfni
endast tillhöra hans första ungdom, innan plågan och
sinningen mera allvarsamt rigtat hans tankar på ädla o
heliga tankar. I alla fall skulle man kunna kalla denne sk
en halft hednisk, halft christlig Bacchant, som rusade
ömsom af öfverjordiska, ömsom af rå-sinnliga fröjder.

r: Wladimir den Store. Skaldedikt i tre Sånger. Sthm
– Liljor i Saron. Häft. 1—3. Ib. 1821. — Bacchanterna
natismen. Sorgespel. Ib. 1822. — Albert och Julia, eller
efter döden. Ib. 1824. — Dessa, jemte en vida större
förut otryckta poemer, upptagas i: — E. J. Stagnelii Sam-
ifter, utgifne af L. Hammarsköld. Del. 1—3. Sthm 1824—
del. 1 och 2 utgåfvos 1830 och 1832 i nya, rättade
r.

Erik Johan Stagnelius Ett kors på hans graf, till erinran för hans när-
lekante och Vänner af hans Sångmö. (Af Hammarsköld). Sthm 1823. —
rsköld, Sv. Vitt. Hist. — Företal till Stagnelii Skrifter.) P.

STAMBERG, ANDERS HENRIK.

d. 9 Dec. 1759 i Köping, den äldste bland fem
Föräldrarne voro Handlanden *Jakob St.* och *Anna*
oth. Fadren var i små omständigheter, som för-
genom overksamheten under en långvarig sjukdom,
an omsider afled. Sedan sonen i två år åtnjutit
ing i Köpings skola, intogs han 1771 i Vesterås
la, och uppflyttades 1774 till Gymnasium, der han,
t uppmuntrad genom Lector Bergklints handledning,
sig genom flit och kunskaper, så att han i exa-
märkte sig framför alla sina kamrater. Student i
780. Medel förskaffade han sig nödtorftigt genom
erande vid Akademien; större var bristen på tid:
han på bara golfvet, för att desto säkrare vakna
ns första rop; men alla lördagsnätter hvilade han
i säng, för att ej blifva sömnig eller trög under
ten, hvilken han från första ungdomsåren ända in
lerdomen aldrig försummade. I följd af en så jern-
jemte god underbyggnad var det för honom möj-
redan inom tre års förlopp göra sig mogen för Phil.
examen, som togs med utmärkelse; sedan han der-
f författat och försvarat sin gradual-disputation,
ades han 1782 till Philos. Magister. Præsiderade
2:a delen af sin gradual-disputation, hvarefter han
till Docens i Metaphysiken. Kort förut hade han
vit antagen till Extra Docens vid Gymnasium i Ve-
ch låtit prestviga sig, hvaraf man kunde förmärka
ut att inom sitt eget stift söka sin befordran. Föl-
(1785) befordrades han till Gymn. Notarie och
Amanuens, 1789 till Gymn. Adjunct och Bibliothe-
j långt derefter begynte han flytta och efter veten-
rdning uppställa Gymnasii rika boksamling i dess
rum i Domkyrkan, hvarjemte han deröfver för-

fattade en fullständig katalog, renskrifven med hans särdeles nitida hand. Men på sin rätta plats kom den classiskt bildade mannen, då han 1797 utnämndes till Eloqu. et Pers. Lector. Denna syssla utbytte han dock 1810 mot Första Theol. Lectionen. S. å, förordnad till Hofcancellerens ombud vid Boktryckeriet i Vesterås, och var flera gånger, ofta på längre tid, under Biskops- och Domprosts-ledighet, såsom äldste Led. Consist:ii ordförande. Fick 1812 Professors n. h. o. v. Kyrkoherde 1815 och genast vid tillträdet nämnd till Prost i Badelund 1816. Theol. Doctor 1818. Led. af K. N. O. 1824. Uppförd i 2:a rummet å förslaget till stiftets biskopsdöme, 1825, sedan han redan 1811 blott genom en röst skiljdes från ett rum på det dåvarande förslaget. Tog afsked 1828 från Lectors-sysslan, efter att i 44 år hafva varit Gymnasii-lärare, och derunder 6 gånger Rector; men i Consistorii göromål deltog han med nit och allvar ända till sin död. Då han 1801, 1806 och 1812 nedlade Rectoratet, skänkte han 50 Rdr hvardera gången; af hvilka 100 tilldelades Gagneriska stipendii-fonden, och 50 Gymnasii Fattig-cassa, samt 1833, såsom Jubelmagister, 66 Rdr 32 sk. till Vestmanlands och Dala Nations Byggnadscassa. Jubelmagister 1833. Afled stillasittande i sin soffa d. 31 Maj 1840, 80 år gammal. Intill sista lefnadsstunden bibehöll han full sans och reda: på sjelfva dödsdagen nedskref han de frågor, hvilka han ämnade framställa i näst-följande dags pastoral-examen. Var Ledamot af Sällsk. pro Fide et Christian., Evangel. Sällsk. och Vesterås Bibelsällskap. Vid prestmötet i Vesterås 1842 höll Eloqu. Lectorn Bellander öfver honom Åminnelsetal. Stiftets Presterskap hade förut bekostat hans porträtt i olja, hvilket ock efter hans död blef lithographieradt med inskrift: "*Doctori Incomparabili Discipulorum Pietas.*"

Stamberg var liten till vexten, liflig och rörlig så ofta han rörde sig, emedan han helst satt vid boken eller på lärare-stolen eller vid gossarnes scripta-correctur. Likväl vandrade han mångengång till fots ut till Badelund för att predika och derifrån tillbaka. Begåfvad med god helsa, kände han först vid sitt 75:e år ålderdomens framryckande, och förlorade då synen på ena ögat.

Van från sin första ungdom vid sparsamhet och tarflighet, bibehöll han samma vanor i sitt öfriga lif, och kunde således af sina små besparingar tidigt understödja behöfvande och hoppgifvande ynglingar vid läroverket. Såsom lärare

hade han få sina likar i nit, skicklighet, arbetsamhet och kärlek för de studerande: bland annat gaf han enskildt åt dem, som sådant begärde, fri undervisning i än det ena, än det andra språket, äfven de nyare, hvilkas studium den tiden i de offentliga läroverken nästan låg nere. Särdeles befordrade han ungdomens bildning och smak för de classiska studierna genom det särdeles lyckliga sätt, hvarmed han som Eloqu. Lector ledde och lifvade tal- och skriföfningarne så i latinet som i svenska språket. Också hade han den hugnaden att se män, sådane som J. O. Wallin, M. Choræus, C. J. Lindegren samt J. H. Schröder m. fl. utgå från det läroverk, hvars prydnad han var. — Äfven som prest ådagalade han samma samvetsgrannhet. Ehuru han tidigt lät prestviga sig, afhölls han dock en god tid, lika mycket af sitt trägna lärarekall som af en viss fruktan ifrån att bestiga predikstolen, men då han, efter att hafva tvenne gånger vid præbendepastorats tillsättande låtit sig förbigås, omsider emottog ett herdekall, ville han äfven här göra skäl för namnet, besegrade sig sjelf och predikade från denna tid utan afbrott, ofta och gerna, samt förestod sjelf församlingens vård med sin vanliga noggrannhet.

Här intager denna hedersman egentligen sitt rum såsom Horatii Commentator. Vi misstaga oss troligen icke, att den Stambergska upplagan af nyssnämnde auctor är den bäst commenterade classiske författare, som dittills, och kanske ännu, i vårt fädernesland blifvit utgifven. Väl kan en sedan dess betydligen längre framskriden språkforskning och en förfinad smak finna åtskilligt att här anmärka; men den har dock ej litet bidragit att för svenska ungdomen lätta förståendet af den Venusiska svanens sånger och öppna dess sinnen för deras skönhet; — allt på en tid, då de hos oss mest gängse auctorerne voro under texten försedda med smaklösa och oftast högst löjliga anmärkningar.

Skrifter: *Disput. pro Gradu:* Quantum Physices studio debeat Metaphysica. Præs. P. N. Christiernin. 1782. P. I. — Ejusd. P. II., under eget præsid. 1784. — 7 Programmer. — Lat. o. sv. Grafskrifter. — Qu. Horatius Flaccus med Histor., Mythol. och Philolog. Anmärkn. Vesterås 1791; omtr. i nya förbättrade upplagor 1805, 1817. — Er. Benzelii Breviarium Histor. ecclesiast. ad præsens usque tempus continuatum, Aros. 1802.

(Källor: Muncktell, Vesterås Stifts Herdaminne. Del. I. — Bellander, Oratio Funebris. Aros. 1842. — Muntliga underrättelser.)

P.

STEDINGK, CURT BOGISLAUS LUDV[illegible] CHRISTOPHER von.

Ej långt från staden Anclam i svenska Pommern l[illegible] det gamla slottet Pinnau (Pennau?), som jemte länegod[illegible] Lentzschau redan före 1284 tillhörde den friherrliga ät[illegible] von Stedingk. Vid denna tid omtalas tvenne bröder af de[illegible] namn, *Johan* och *Henrik*, begge Riddare, den sednare äf[illegible] hertigligt Råd år 1289. Slägten härstammar från We[illegible] phalen. Orsaken hvarföre den lemnade sin hembygd, b[illegible] rättas hafva varit följande händelse. En af bemälte bröder[illegible] eller ock någon af deras förfäder, hade vid något andlig[illegible] tillfälle åt sin landskyrka offrat blott en liten silfverpenning[illegible] fastän en så ringa gåfva ej stod i öfverensstämmelse m[illegible] hans rikedom. När härnäst Riddaren med sin maka gi[illegible] till Nattvarden, stack presten penningen, i stället för oblate[illegible] i fruns mun, hvilket så grep henne, att hon svimmade[illegible] hvaraf mannen, när han fick lära känna orsaken, blef s[illegible] uppretad, att han drog sin värja och på stället nedstack[illegible] presten, framför sjelfva altaret; nu måste han fly och ned[illegible] satte sig då i Pommern. År 1629 erhöll en af slägten e[illegible] sam jagträttighet på hela Lassahnska fältet.

Vid början af Sjuåriga-kriget innehades ofvannämnd[illegible] gods af *Christopher Adam v. St.*, hvilken, född 1715, d[illegible] 1792 som Major och Riddare af Svärds-Orden. Denne had[illegible] 1743 gift sig med *Christina Charlotta Schwerin*, dotter [illegible] den namnkunnige preussiska Fältmarskalken; och blef fad[illegible] till fyra barn, tvenne söner och tvenne döttrar. Den äldste[illegible] *Curt Bogislaus*, var född på Pinnau d. 26 Oct. 1746. V[illegible] den tiden var sed, att till hvarje nyfödd gosse skicka e[illegible] röd halskrage, såsom ett tecken att han tillhörde preussisk[illegible] arméen. Lilla Stedingk, ehuru svensk undersåte, fick ock[illegible] sin, och när Fältmarskalken höll honom öfver dopfunten[illegible] uttalade han högt den bönen till Gud, att gossen må[illegible] tjena sitt fädernesland med det nit och den lycka, att han[illegible] liksom morfadern, måtte undfå Fältmarskalks-stafven; — [illegible] önskan, som ock gick i fullbordan.

Den äldste brodern, spenslig till växten, såg väl ut o[illegible] var maklig till charakteren; den andre åter stark, fred[illegible] och ständigt verksam; den ene talte litet, den andre myck[illegible] Den ene uppehöll sig helst i trägården, den andre på d[illegible] närbelägna Frische-Haffs vågor.

Den uppfostran, som de båda adlige junkrarne åtnjö[illegible] i föräldrarnas hus, var alldeles enligt tidens sed: de fin[illegible]

d utbrottet af kriget mellan Sverige och Preussen, sig fadern, efter befallning, i svenska högqvarteret. den store tillskref honom ett bref, deruti han yt- att han, öfverfallen från alla sidor, behöfde samla mla vänner omkring sig och slutade med att bedja gå i preussisk tjenst; men denne förklarade, i ett bref, sin ledsnad öfver, att, såsom svensk undersåte, nna följa sitt hjertas böjelse. När Preussarne sedan ammade nästan hela svenska Pommern, flydde familjen alsund och de begge sönerne skickades till Wolgast; n sedan fienden också satt sig i besittning af sist- stad, efterskickades gossarne; preussiska befälhaf- tfor då med hetta emot familjen, yttrande bland an- t fadern förtjente straffas som landsförrädare; den då tio år, blef nu, långt ifrån att förskräckas, tvert- ond, att han häftigt i sitt barnsliga vredesmod bröt förtjenta förebråelser emot den oridderlige officeraren.

n store Fredrik behandlade svenska Pommern som en om somrarne sköflades det öppna landet, hvarvid ej någon förskoning visades de gods, som tillhörde Fält- lken Schwerins måg. Om vintrarne bloquerade man nd; baron Curt, hvilken såsom Fänrik ingått vid Kron- s (sedermera Konungens eget) värfvade regemente re- re sitt trettonde år, medan han hade möda nog att man, hade således godt tillfälle, att tidigt vänja sig höra kulor hvina omkring sig.

och hans bröders lekar. Under läse-terminerna 1763 och 1764 vistades han föröfrigt i Upsala, fortsättande sina studier.

Vistandet i Sverige ingaf ynglingen föröfrigt ingen lust att der länge qvarstadna. Först fanns der intet tillfälle till praktisk förkofran i krigsyrket och svaga utsigter till befordran. Dernäst väckte regeringssättet hos honom den största leda. Riksrådet Sparre, en af Hattarnes hufvudmän, emottog den tiden de mutor, som Frankrike skickade till svenska riksdagsmännen; rådsherren delade sedan penningarne i små eller större paketter, lämpade efter de personers politiska vigt, hvilka skulle bestickas, och ej sällan fick den unge St. i uppdrag att öfverlemna dessa äreskänker till vederbörande. Dessa åtgärder, hvilka temligen öppet bedrefvos utan allsköns blygsel, ingåfvo den unge mannen en stor leda för riksdagsväsendet, från hvilken han äfven i äldre år icke kunde frigöra sig, eburu föröfrigt visst icke fiende till lagbunden frihet och constitutionella former.

Dessa flerfaldiga skäl föranledde den af ädel ärelystnad brinnande ynglingen, att, efter erhållet tillstånd, 1766 ingå i fransk tjenst, såsom Underlieutenant vid Royal Suedois, vid hvilket regimente han 1770 befordrades till Capitaine, 1773 till Capitaine-Major, sedan han året förut hemma blifvit utnämnd till Capitaine vid Konungens eget värfvade regimente.

Undertiden inträffade en liten händelse, som på Konungen troligen gjorde ett angenämt intryck. I början af Augusti läste St. i en tidning, som i Trier utgafs af den bekante Trenk, att Konungen i Sverige hade medelst en revolution störtat Senatens och Ständernas makt samt antagit enväldet. När officerarne vid reg:tet Royal Suedois hört om denna händelse, som ännu icke händt, samlades de hos St., hvilken på deras begäran uppsatte en lyckönsknings-skrift; denna kom Konungen tillhanda just på sjelfva revolutionsdagen, så att den första offentliga lyckönskan Gustaf III efter slutadt arbete fick mottaga, kom ifrån de svenska officerarne i Strassburg.

År 1776 utnämndes St. till Öfverste-Lieut. och 17.. till Öfverste à la suite i Frankrike, medan han i Sverige 1777 utnämndes till Kammarherre hos Konungen och Corporal vid K. Lifdrabanterne, samt 1783 till Chef för Karelska Dragonerne. Sålunda gick hans befordran ungefär parallelt i tvenne särskilda riken, så att han i det ena blef Öfverste för ett infanteri-regimente, i det andra för ett kavalleri-reg:te, en omständighet, hvaröfver Fredrik den store

et förundrade sig, då St., på en resa genom Berlin,
lade det för Konungen. Också delade St. den tiden
vistande mellan Stockholm, Paris och Versailles. Han
hos Grefve von Fersen, infördes af denne i Drott-
Marie Antoinettes lilla, förtroliga krets, medan han
exlade med Gustaf III och meddelade honom nyheter
hofvet och Paris.
Innan St., som ofvanför nämndes, erhöll finska reg:tet,
han dock i fransk tjenst gjort tvenne års fälttåg, och
era tillfällen utmärkt sig. Enthusiasmen i Frankrike var
tid så stor för de amerikanska Insurgenterne, att yng-
af de ädlaste familjer bönföllo om tillåtelse att såsom
tärer få deltaga i befrielse-kriget, icke anande att de
likanska idéer, för hvilka de så ridderligt kämpade,
e efter få år uppsluka både aristokratien och monar-
. Samma kämpelust intog äfven de begge vännerne
en och Stedingk. Den förre, tappert stridande vid La-
ttes sida, emottog Cincinnati-orden af Washingtons egen
— samme Fersen, som, frihetshjelte i Amerika, slut-
, såsom Sveriges stoltaste aristokrat, slets i stycken af
kholms pöbel.
Baron St. fick befälet öfver en infanteri-brigad och steg
bord 1779: Grefve d'Estaing hade öfverbefälet så öfver
an, som landttropparne.
Först tvang man Engelsmännen att upphäfva belägringen
New York; derefter seglade man till Vestindien, intog ön
Vincent, samt landsteg på ön Grenada. St. förde be-
l öfver den mellersta af de tre colonnerna, hvaruti den
0 man starka landstigningshären var delad. Anfallet var
dt mot en på en hög och brant klippa belägen fäst-
, som beherrskar stad och redd, omgifven af tredubbla
kansningar och öfverst späckad med ett batteri af fem
pundingar. Fransmännen uppklättrade d. 3 Juli, emel-
t tagande händerna till hjelp, på branta stigar, som slin-
de sig mellan klyftorna: kulor, bomber och granater reg-
e öfver de förvägne dels nedifrån skansarne vid ham-
, dels från öfra fästningen: hela berget tycktes stå i
. Fransmännen fortsatte sin väg, utan att aflossa ett
skott: palissaderna uppryckte, förskansningarna bort-
s, den ena efter den andra; hvarje soldat var en bjelte;
de och döende ropade: vive le roi! Den unge svensken
i spetsen för avantgardet, men (berättar han i ett bref),
jag kom *till* det murade batteriet, befanns det alltför
, för att jag skulle kunna *utan*, främmande bistånd,

rygga, men vann en blodig dock temligen tvetydig seger vid Eylau. Svenska tropparne i Pommern skulle stöta till Benningsens, och Kungen sålde till ryska kronan ett antal kanoner, som snart vändes mot honom sjelf. Oaktadt vänskapen lät denne sednare lägga beslag på en del af de ryska från England till Götheborg komna subsidierne för en gammal fordran å Sveriges sida, stor 1,300,000 Rdr, men som frivilligt rabatterades till 375,000. Svenska Konungen skref härom till Kejsarn ett egenhändigt bref; detta framlemnades i Mars 1807 af St., som vid audiensen hade all möda att öfversockra detta piller. På våren reste Kejsarn till arméen, som icke dessmindre höll sig overksam och lät Danzig gå öfver. Men d. 24 och 25 Maj g. st. angrep Benningsen ändtligen Marskalken Ney vid Gutstadt, derpå följde d. $\frac{2}{14}$ Juni den blodiga dagen vid Friedland, och derefter ett stillestånd, samt freden i Tilsit mellan Ryssland, Preussen och Frankrike. Förgäfves föreställde Ryssland svenska cabinettet angelägenheten af att äfven sluta fred med sistnämnde makt; förgäfves begagnade St. i en depêche till sin herre Bibelns ord: "Herre, förbarma dig öfver oss!" Men Gustaf IV lät icke beveka sig.

Hittills hade Alexander iakttagit ett hederligt och vänskapligt uppförande mot sin förblindade svåger, men småningom visade det sig, att Finland var priset för den vänskap, som i Tilsit sammanknöts mellan de båda Kejsarne, och att således Rysslands fordne bundsförvandt skulle uppoffras för Czarens samtycke till Napoleons föregående och vidare påföljande eröfringsplaner. I Sverige gick sedan ett rykte, att den hederlige St. ingenting skulle hafva förmärkt af Rysslands rustningar emot Finland, utan låtit insöfva sig i säkerhet af sin kejserlige väns fredliga försäkringar. Den tryckta correspondensen visar dock att denna sägen saknar all grund. Tvertom misstänkte han rätta förhållandet och varnade sin Konung redan ett halft år före anfallets början. Den $\frac{13}{25}$ Aug. 1807 skref han, sedan han berättat ett nytt prof på Alexanders vänskapstjenster för Frankrike: "Après cela il ne faudrait pas s'étonner si l'on en vint à faire cause commune contre la Suède", samt "les officiers des gardes sont avertis sous main, qu'ils pourraient rentrer en campagne incessament. Tous les regiments qui sont en Finlande y sont renvoyés avec quelque artillerie, et on dit qu'un corps de 40,000 hommes, composé en partie de milice va se rapprocher de ces cantons." Mellertid försäkrade Ryssland, i anledning af bombardementet af Köpenhamn, att det trogen

rdin (förut hade ingen af landtarméen fått denna grad) samt pensionsbref å 1000 plåtar ("je voudrais vous donner ntage, mais le Béarnais est pauvre, quoiqu'il ait un coeur").
Oaktadt denna seger måste dock norra arméen draga tillbaka, hotad af en inbrytande ny öfverlägsen styrka. förlorade ej befälhafvaren modet, utan angrep d. 21 fienden raskt vid Parkumäki med den framgång, att aren Baron Schultz måste gripa till flykten med en förf 850 man jemte archiv, läger, bagage, kanoner. Sen belönades med General-Majors-fullmakt och ett handfullt af dessa fina och behagliga artigheter, hvaruti redje Gustaf var en så stor mästare. Så heter det nu: n'est donc plus le malheureux Stedingk qu'on doit vous ler, c'est le victorieux, et cela à d'autant plus juste , que vous êtes le premier, après le comte Stenbock, enrichissez mon arsénal de trophées. Vous avez sauvé volax" etc. Dock tadlade Konungen St:s ädelmod "de e aux officiers russes, leurs équipage que vous auriez artager à vos troupes. Les Russes n'en usent pas ainsi l me semble qu'il ne faut pas ces galanteries des guerde chevalier" . . . men, tillägger han, öfversockrande dret: "après cette sortie, je dirai pourtant, que peutà votre place, j'aurai fait comme vous. Si la galann'eût pas étée méritée de leur part, elle eût été dide moi."
Detta var glanspunkten på St:s krigiska bana: dock vann ännu några smärre fördelar, hvilka, ehuru i och för sig ydliga, likväl ingaf fienden respect för svenska vapnen, lade det inre Finland för fiendens öfversvämmande och e befälhafvarens krigsära. En af dessa träffningar föred. 10 Oct. vid Laita Silda, der fienden lemnade 300 på platsen; den andra, d. 5 April 1790 vid Pertii, der Ryssarne med förlust blefvo tillbakaslagne, i anng hvaraf svenska Generalen hugnades med en heders. Olyckligtvis kunde han dock i brist på troppar ej nfallsvis till väga.
När Konungen sedan vunnit sin stora seger vid Svensk, hvarvid vår hjeltes broder, Amiralen, deltog i betyckte han sig kunna utom förnedring framställa fredsg, hvartill Catharina gerna samtyckte; och nu erböd ngen St. att blifva Ambassadeur i St. Petersburg. St. le, dels emedan han ej ansåg sig dertill ega alla nöd-

taque ne serait plus injuste et plus contraire aux principes que l'Empereur a manifesté pendant tout son règne." Men St. var långt ifrån att dertill sätta tro, utan varnade i stället General Klerker för Ryssarnes snara infall, hvilken svarade, att i fall han blott finge än fjorton dagars tid, skulle finska arméen göra detta anfall om intet.

Den 24 Jan. (5 Febr.) uppgaf St. bestämdt, att den inbrytande arméen till en början skulle bestå af blott 20,000 man, i anseende till svårigheten att forsla hö och lifsmedel för en större styrka. Buxhöfden, befälhafvaren, var anbefalld att rådgöra med förrädaru Sprengtporten, men kom ej öfverens med honom i åsigter, utan fann honom "sot et vaniteux." Den $\frac{9}{21}$ Febr. tillskickades ändtligen St. krigsförklaringen jemte ett pass på Memel, sedan tropparne brutit in öfver svenska Finlands gränsor. Han begärde, att få resa hem närmaste vägen genom Finland; detta afslogs, dock med tillägg, i de artigaste uttryck, att Kejsaren ville för hans räkning lemna ett ryskt fartyg, eller i fall han till detta ändamål hellre ville begagna ett svenskt, skulle detta obehindradt få segla till och ifrån Petersburg, och att undertiden familjen kunde qvarblifva till våren. På en förnyad begäran erhölls tillåtelse, att få stiga ombord i Baltischport på ett svenskt fartyg. Intill dess ankomst inböds han ånyo, att qvarblifva i hufvudstaden. I nästa depêche, daterad Carlskrona, underrättar han Konungen att han i nämnde hamn gått ombord d. 23 Juni, men fått vänta till d. 2 Juli i Liebau på hertiginnan af Angoulême, som gjorde sällskap öfver till Sverige.

Här upphör andra delen af Mémoires du c:te de Stedingk, som varit vår hufvudkälla. Tredje delen lärer vara färdigtryckt i Paris, men ej ännu hitkommen. Kanske torde vi vid bokstafvens slut derur meddela några utdrag: men i brist på utförligare källor kunna vi endast summariskt meddela Fältmarskalkens sednaste lefnadslopp.

Grefve Stedingk, som redan 1807 blifvit utnämnd till General af Infanteriet, utan att dock i arméen användas, qvarstannade i Sverige, som snart fick erfara, att det ej var segraren vid Parkumäki, som ledde det nya finska krigets öden. Det blef hans halft oblida lott, att utses till en af de underhandlare, som måste underteckna den dyrköpta freden i Fredrikshamn 1809; hvarefter han, såsom sin nye Konungs representant, återgick till det hof, som han för föga mer än ett år sedan lemnat; men huru hade icke sedan dess förhållandena ändrat sig! Den 21 Nov. s. å. upphöjd i grefligt

traliteten uti norden. Napoleon förstod likväl att för-
va sig denne nyckfulle, mot Frankrike hittills så för-
ade furstes vänskap: i St:s papper fanns en plan, en-
hvilken en förenad armée Ryssar och Fransoser skulle
mtåga Persien och anfalla det engelska Indien. Upp-
ts-ordres för 50,000 man voro redan gifne, när Kejsar
l dog.

Om denna herre berättade föröfrigt Ambassadeuren för
hemmavarande vänner åtskilliga anekdoter, som stå i
öfverensstämmelse med hans välbekanta charakter. En
, när St. hade mycket främmande och var färdig att
a sig till bords, ankom ett bud från Kejsarn, med an-
lan att genast infinna sig. Värden befallte fram sin vagn,
gjorde sin ursäkt hos gästerne, då en ny budbärare an-
n, som bad honom för Guds skull skynda. Anländ till
erl. slottet, blef han genast införd i Kejsarns cabinett,
a han fann helt upprörd af underrättelsen om ett litet
lopp i den svenska staden Lovisa. "Vackra nyheter från
land; uppror i Lovisa!" ropade Paul, innan Ambassa-
ren hunnit stiga öfver tröskeln! Men aldrig skall
mig sägas, att jag förlorat en minut, för att bispringa
vän, Kungen i Sverige. Jag ställer 50,000 man till
s disposition: deröfver tar ni befälet och rycker genast
t rebellerne. Min son, Constantin, följer er som Adju-
t. Sätt er ner och skrif traktaten efter min dictering;
an skrifva vi under, ni och jag." — Motstånd skulle varit
igt: St. måste alltså å sin herres vägnar betyga sin er-
la för Kejsarns deltagande vänskap och rätta sig efter
lherrskarns vilja. Derefter ringde Paul och befallte Stor-
sten komma, som genast trädde in och fick befallning att
dröjligen göra sig färdig, för att som Adjutant åtfölja
ska Ambassadeuren. Nu först vågade denne anhålla om
par dagars uppskof, för att närmare göra sig underrättad
akernas tillstånd i Finland, hvilket med möda utver-
des: en courir afsändes och ankom med underrättelse att
t var lugnt i Storfurstendömet och att någon revolution
e alls varit åsyftad: tåget förföll sålunda, men St. gömde
n i diplomatiens annaler exempellösa tractaten.

En annan dag hade Kejsarn, under en stor ceremoni,
hlat några ord i örat på Öfverkammarherren, Furst Na-
ikin. Som denne herre, ehuru beslägtad med kejserliga
et, stod illa anskrifven, var man nyfiken att få veta hvad
K. Maj:t kunde hafva att säga honom; derom tillfrågad,
ade Fursten *leende, att det blott* var ett enda ord, och

utmärkta sätt gjordes rättvisa åt den aflidne, åldrige Fält-marskalkens minne och förtjenster. — Krigs-Akademien an-lade 14 dagars sorg öfver sin Canceller.

Allt är sagdt, då vi säga, att Gr. St. var en man *sans peur et sans reproche.* Vi hafva redan lärt känna honom både såsom krigare, diplomat och medborgare. Ehuru in-gen vän af den nymodiga friheten, tvekade han dock aldrig att frambära sanningen inför thronen. Prof derpå äro förut anförda: ett annat berättas af en bland hans biographer, ehuru han sjelf derom ingenting nämner. Ledsen vid krigets gång 1805 hade Konungen beslutat sälja Pommern och be-fallde sin Ambassadeur att erbjuda landet åt Ryssland. Gre-ven svarade: "Jag har icke gjort någon framställning af E. Maj:ts förslag att sälja Pommern. Man kan förlora en pro-vins, men sälja den för några påsar guld — aldrig." I fall historien är sann, har den fransyskt bildade diplomaten utan tvifvel uttryckt sig vida finare.

Gr. Stedingk hade icke ärft någon stor förmögenhet, och hans befattningar voro mera ärofulla än inkomstgifvande i förhållande till representations-kostnaderna på en så dyr och yppig ort som Petersburg. Engång skref han derifrån till en vän: "Jag efterlemnar ingen fortune åt mina barn; jag skall gifva dem en god uppfostran och mitt exempel att följa".

Föröfrigt hade Gr. St. blifvit Seraphimer-Riddare redan 1794, samt dubbades af Kejsarinnan Catharina II; utnämn-des d. 30 Juli 1796 till En af Rikets Herrar, utan att dock ännu vara på svenska Riddarhuset intagen, hvilket dock skedde s. å. 1800 svensk Friherre; 1801 utnämnd till Rid-dare af Rysslands trenne förnämsta ordnar: St. Andreæ och Alexander Newsky-orden, och St. Annæ-ordens 1:a class.

Grefve-titeln öfvergick till den ende sonen *Ludvig Ernst,* född 1794, Secundchef vid Lifgardet till häst. Döttrar: *So-phia Theresia*, f. 1793, gift 1812 med Stats-R., H. Exc. Gr. Gustaf af Ugglas, och död i Paris 1836; — *Elisabeth Char-lotta*, f. 1797, gift 1815 med H. Exc. Gr. Magn. Björnstjerna; — *Maria Fredrika*, Hoffröken hos H. M. Drottningen; — *Lovisa Fredrika Natalia*, gift 1821 med General-Adjutanten, Chefen för Vestgötha reg:te, C. af Sv. O., Frih. A. C. von Platen; — samt *Anastasia Fredrika*, gift 1838 med Kam-marherren Ad. Rosenblad.

Skrifter: Mémoires etc. nedanför.

(Källa: Mémoires posthumes du Feldmaréchal, comte de Stedingk, rédigés par le Général, c:te Björnstjerna. T. I et II. Paris 1845. — Rothliebs Adl. Matrikel 1807. — Krigs-Vet. Akad. Handl. 1837, h. 12 — Nekrologer i StatsTidn. 1837 N:o 9, Aftonbladet 1837 N:o 6, Dagl. Allehanda 1837 N:o 6. — Minnestal vid Jordfästningen i Jakobs kyrka d. 14 Jan. 1837 af D:r A. Z. Pettersson. Sth 1837. — Muntliga underrättelser.) P.

STENBOCK och STORE.

Ätterne.

Äro svenske så långt upp man känner. Som Gustaf I var både svåger med och svärson till Gustaf Olofsson (f. d. Store, d. v. Stenbock), hvarigenom dennes söner blefvo cousiner med två sina Konungar och styfmorbröder åt tre, föll en så furstlig glans på Stenbocks-ätten i utländningars ögon, att J. Hübner intagit den i sina geneal. tabeller öfver regerande hus i Europa. Den är ock införd i Rittershusii Geneal. P. II., Tübingen 1664, samt i Nemeitz's Vernünftige Gedancken 2 Th. s. 110, hvilken N. varit anställd hos M. Stenbock såsom lärare för hans äldste söner. Vi påräkna den läsande allmänhetens bifall till Red:s bemödande att lemna en utförligare monographi öfver Stenbockska ätten, hvilken så länge utgör ett inslag i den historiska väfnaden.

Dalin, följd af Berch och Loenbom, härleder *den yngre Stenbocks-ätten* från 1. *Jon Blå*, en af rikets Magnater 1129. Dennes son 2. *Jon till Gröneborg* var K. Erik XI:s förmyndare 1223. 3. *Ivar Jonsson* till Gröneborg, RiksR., ansåg sig kunna skaka en Kung ur sin mantel vid K. Waldemars val 1250. 4. *Jon Ivarsson* till Gröneborg, RiksR., g. m. Ingrid Svantepolks dotter. 5. *Knut Jonsson* till Aspenäs, Riksdrots, g. m. Catharina, dotter af Bengt Månsson Folkunge. Hans son Joan fortplantade, heter det, Blå-ätten; men hans son 6. *Sven Store* upptog Store-vapnet, en sexuddig stjerna under en sparre i blått. Då större diplom-studium uppstått, torde en hopflickning här vid lag bli uppdagad. Det är nemligen osannolikt, att en person nedlägger fädernets Blå- och mödernets Folkunga-vapen för att upptaga det s. k. Store-vapnet, dittills okändt i Sverige. Då Sven Store visar sig, bars hans vapen deremot i Norge. Se Saml. i Norges Hist. og Sprog IV. s. 121, 122. K. N. Vidensk. Selsk. og Univ. Saml. dipl. Hadorphs Rimchrön. II. s. 160, 166 etc. Ej ens från denne Sven Store är härledningen klar. 7. *Björn Svensson*, enligt Dalin (Sv. R. Hist. II. 219) eller *Jöns Svensson* enligt Peringsköld m. fl. har två söner Thord och Arvid. 8. *Arvid* är Häradshöfding i Åkerbo och Kind i Östergöthland samt lefver 1409 och 1421. 9. *Arvid*

taque ne serait plus injuste et plus contraire aux princip[es] que l'Empereur a manifesté pendant tout son règne." M[en] St. var långt ifrån att dertill sätta tro, utan varnade i stäl[let] General Klerker för Ryssarnes snara infall, hvilken svarade, att i fall han blott finge än fjorton dagars tid, skulle fins[ka] arméen göra detta anfall om intet.

Den 24 Jan. (5 Febr.) uppgaf St. bestämdt, att d[en] inbrytande arméen till en början skulle bestå af blott 20,00[0] man, i anseende till svårigheten att forsla hö och lifsmed[el] för en större styrka. Buxhöfden, befälhafvaren, var anbefall[d] att rådgöra med förrädarn Sprengtporten, men kom ej öfver[-] ens med honom i åsigter, utan fann honom "sot et vaniteux." Den $\frac{9}{21}$ Febr. tillskickades ändtligen St. krigsförklaringen jem[te] ett pass på Memel, sedan tropparne brutit in öfver sven[-] ska Finlands gränsor. Han begärde, att få resa hem närma[-] ste vägen genom Finland; detta afslogs, dock med tillägg, [i] de artigaste uttryck, att Kejsaren ville för hans räknin[g] lemna ett ryskt fartyg, eller i fall han till detta ändam[ål] hellre ville begagna ett svenskt, skulle detta obehindradt [få] segla till och ifrån Petersburg, och att undertiden familj[en] kunde qvarblifva till våren. På en förnyad begäran erhöl[l] tillåtelse, att få stiga ombord i Baltischport på ett svensk[t] fartyg. Intill dess ankomst inböds han ånyo, att qva[r-] blifva i hufvudstaden. I nästa depêche, daterad Carlskrona, underrättar han Konungen att han i nämnde hamn gått o[m-] bord d. 23 Juni, men fått vänta till d. 2 Juli i Liebau [på] hertiginnan af Angoulême, som gjorde sällskap öfver t[ill] Sverige.

Här upphör andra delen af Mémoires du c:te de St[e-] dingk, som varit vår hufvudkälla. Tredje delen lärer va[ra] färdigtryckt i Paris, men ej ännu hitkommen. Kanske t[i-] de vi vid bokstafvens slut deraf meddela några utdrag: m[en] i brist på utförligare källor kunna vi endast summariskt me[d-] dela Fältmarskalkens sednaste lefnadslopp.

Grefve Stedingk, som redan 1807 blifvit utnämnd t[ill] General af Infanteriet, utan att dock i arméen användas, qvarstannade i Sverige, som snart fick erfara, att det ej v[ar] segraren vid Parkumäki, som ledde det nya finska krige[ts] öden. Det blef hans halft oblida lott, att utses till en [af] de underhandlare, som måste underteckna den dyrköpta fred[en] i Fredrikshamn 1809; hvarefter han, såsom sin nye Konung[s] representant, återgick till det hof, som han för föga m[er] än ett år sedan lemnat; men huru hade icke sedan dess för[-] hållandena ändrat sig! Den 21 Nov. s. å. upphöjd i grefl[ig]

ind. Hemkallad 1811 utnämndes han d. 12 Mars till ltmarskalk. År 1813 erhöll han högsta befälet, näst efter onprinsen, öfver den till Tyskland öfvergående arméen deltog, utnämnd d. 23 Juli till Befälhafvare en Chef, lagen vid Dennewitz, Gross-Beeren och Leipzig; jemte on Wetterstedt hade han åtföljt Kronprinsen till confe-sen i Trachenberg, samt deltog sedermera i krigshändel-i Holstein samt marschen till Brabant. Efter krigets följde han Kronprinsen till Paris, der han jemte Grefve tterstedt undertecknade den allmänna freden d. 30 Maj 4, hvarefter Konungen af Preussen sände honom Svarta Röda Örns tecken.

Hans Exc. tillbragte den följande tiden mellan 1818 1826 utan annan befattning än som Canceller för Krigs-demien å Carlberg, der ett så lysande föredöme visst e blef utan inflytelse på det uppväxande krigare-slägtet. nämnde år, eburu nära 80 år gammal, åtog han sig attningen, att, såsom utomordentligt Sändebud, afgå till sland och beklaga sorgen öfver Kejs. Alexanders död och ista den nye Kejsarns kröning.

Återkommen från denna hedrande beskickning tillbragte grånade hjelten sina tio sista år ömsom på sin egendom hammar i Södermanland, ömsom i hufvudstaden, alltid ad af sin Konungs vänskap, omgifven af allmän aktning huslig lycka, och fröjdande sig öfver fäderneslandets nde välstånd, sedan han under en nittioårig lefnad sett undergå så många glada och sorgliga skiften. Gr. St. i Stockholm d. 7 Jan. 1837. Samma dag lät Konun-till General-Befälhafvarne i Militär-Districterna afgå föl-de skrifvelse:

"*Till Svenska Arméen!* Arméens Nestor, vår Krigsäras ark, den allmänt aktade och vördade Fältmarskalken Grefve von Stedingk, har i dag slutat sin långa och bana. I det jag nu tillkännagifver den förlust Ar-sålunda gjort, förklarar jag härmed Min vilja och be-g vara att Arméen anlägger 8 dagars sorg."

Fältmarskalken von Stedingk lemnar efter sig åt Eder, aler, Officerare, Underofficerare och Soldater, de mest de minnen och hedrande föredömen, hvilka, Jag är öfver-derom, skola finnas bevarade i edra hjertan till en vär-efterföljd vid hvarje tillfälle då fäderneslandet kräfver tjenst."

I egenskap af arméens högste Befälhafvare behagade H. Konungen sjelf *anlägga 8 dagars sorg.* — På detta

utmärkta sätt gjordes rättvisa åt den aflidne, åldrige F
marskalkens minne och förtjenster. — Krigs-Akademien
lade 14 dagars sorg öfver sin Canceller.

Allt är sagdt, då vi säga, att Gr. St. var en man *s*
peur et sans reproche. Vi hafva redan lärt känna hon
både såsom krigare, diplomat och medborgare. Ehuru
gen vän af den nymodiga friheten, tvekade han dock ald
att frambära sanningen inför thronen. Prof derpå äro för
anförda: ett annat berättas af en bland hans biograph
ehuru han sjelf derom ingenting nämner. Ledsen vid krig
gång 1805 hade Konungen beslutat sälja Pommern och b
fallde sin Ambassadeur att erbjuda landet åt Ryssland. Gr
ven svarade: "Jag har icke gjort någon framställning af
Maj:ts förslag att sälja Pommern. Man kan förlora en pr
vins, men sälja den för några påsar guld — aldrig." I
historien är sann, har den fransyskt bildade diplomaten ut
tvifvel uttryckt sig vida finare.

Gr. Stedingk hade icke ärft någon stor förmögenh
och hans befattningar voro mera ärofulla än inkomstgifva
i förhållande till representations-kostnaderna på en så d
och yppig ort som Petersburg. Engång skref han derför
till en vän: "Jag efterlemnar ingen fortune åt mina ba
jag skall gifva dem en god uppfostran och mitt exem
att följa".

Föröfrigt hade Gr. St. blifvit Seraphimer-Riddare re
1794, samt dubbades af Kejsarinnan Catharina II; utnä
des d. 30 Juli 1796 till En af Rikets Herrar, utan att d
ännu vara på svenska Riddarhuset intagen, hvilket d
skedde s. å. 1800 svensk Friherre; 1801 utnämnd till R
dare af Rysslands trenne förnämsta ordnar: St. Andrea
Alexander Newsky-orden, och St. Annæ-ordens 1:a class

Grefve-titeln öfvergick till den ende sonen *Ludvig Er*
född 1794, Secundchef vid Lifgardet till häst. Döttrar:
phia Theresia, f. 1795, gift 1812 med Stats-R., H. Exc.
Gustaf af Ugglas, och död i Paris 1836; — *Elisabeth Ch*
lotta, f. 1797, gift 1815 med H. Exc. Gr. Magn. Björnstjer
— *Maria Fredrika*, Hoffröken hos H. M. Drottningen;
Lovisa Fredrika Natalia, gift 1821 med General-Adjutant
Chefen för Vestgötha reg:te, C. af Sv. O., Frih. A. C.
Platen; — samt *Anastasia Fredrika*, gift 1838 med K
marherren Ad. Rosenblad.

Skrifter: Mémoires etc. nedanför.

(Källa: Mémoires posthumes du Feldmaréchal, comte de Stedingk, rédigés par le Général, c:te Björnstjerna. T. I et II. Paris 1845. — Rothliebs Adl. Matrikel 1807. — Krigs-Vet. Akad. Handl. 1837, h. 12 — Nekrologer i StatsTidn. 1837 N:o 9, Aftonbladet 1837 N:o 6, Dagl. Allehanda 1837 N:o 6. — Minnestal vid Jordfästningen i Jakobs kyrka d. 14 Jan. 1837 af D:r A. Z. Pettersson. Sth 1837. — Muntliga underrättelser.) P.

STENBOCK och STORE.

Ätterne.

Äro svenske så långt upp man känner. Som Gustaf I både svåger med och svärson till Gustaf Olofsson (f. d. re, d. v. Stenbock), hvarigenom dennes söner blefvo cou-r med två sina Konungar och styfmorbröder åt tre, föll så furstlig glans på Stenbocks-ätten i utländningars ögon, J. Hübner intagit den i sina geneal. tabeller öfver rege-de hus i Europa. Den är ock införd i Rittershusii Geneal. II., Tübingen 1664, samt i Nemeitz's Vernünftige Ge-ncken 2 Th. s. 110, hvilken N. varit anställd hos M. Sten-ck såsom lärare för hans äldste söner. Vi påräkna den ande allmänhetens bifall till Red:s bemödande att lemna utförligare monographi öfver Stenbockska ätten, hvilken länge utgör ett inslag i den historiska väfnaden.

Dalin, följd af Berch och Loenbom, härleder *den yngre enbocks-ätten* från 1. *Jon Blå*, en af rikets Magnater 1129. nnes son 2. *Jon till Gröneborg* var K. Erik XI:s förmyn-re 1223. 3. *Ivar Jonsson* till Gröneborg, RiksR., ansåg kunna skaka en Kung ur sin mantel vid K. Waldemars l 1250. 4. *Jon Ivarsson* till Gröneborg, RiksR., g. m. grid Svantepolks dotter. 5. *Knut Jonsson* till Aspenäs, ikdrots, g. m. Catharina, dotter af Bengt Månsson Fol-nge. Hans son Joan fortplantade, heter det, Blå-ätten; n hans son 6. *Sven Store* upptog Store-vapnet, en sexuddig jerna under en sparre i blått. Då större diplom-studium pstått, torde en hopflickning här vid lag bli uppdagad. et är nemligen osannolikt, att en person nedlägger fä-rnets Blå- och mödernets Folkunga-vapen för att upptaga et s. k. Store-vapnet, dittills okändt i Sverige. Då Sven tore visar sig, bars hans vapen deremot i Norge. Se Saml. Norges Hist. og Sprog IV. s. 121, 122. K. N. Vidensk. elsk. og Univ. Saml. dipl. Hadorphs Rimchrön. II. s. 160, 180 etc. Ej ens från denne Sven Store är härledningen lar. 7. *Björn Svensson*, enligt Dalin (Sv. R. Hist. II. 219) ller *Jöns Svensson* enligt Peringsköld m. fl. har två söner ård och Arvid. 8. *Arvid* är Häradshöfding i Åkerbo och ad i Östergöthland *samt lefver 1409* och 1421. 9. *Arvid*

ån *Broder Butz* a vapn t. Holmestad, R.R. 1430; R.L. III 561. Kallas *Broder Store* i Geneall.Tabb, der Dalin åberopas, som säger att han var af Store slägt och att Risa i Erik XIV:s tid tillhörde hans son eller sonson. *Christina Brodersdotter* var g. m. Åke Johansson Natt och Dag. *Erik Brodersson* t. Risa, Legat t. Ryssland g. m. Brita Haraldsdotter t. Bjurma. Deras dotter Anna g. m. Anders Sigfridsson Rålamb förde namnet *Bror* in i Rålambska slägten.

1. STENBOCK, GUSTAF OLOFSSON.

Riksmarsken *Gustaf Olofsson till Torpa* uppbar med heder det gamla namnet och ökade dess anseende. Vi se honom tidigt vid Gustaf I:s sida och kunna sluta att han haft ej ringa del i det stora verk, som gör Gustafs namn odödligt. Gustaf III och Kellgren införde honom på scenen jemte sin Konung. Hvem minnes ej att upprepa Gustaf I:s tal:

> J Svenske Riddersmän, uti hvars tappra mod
> Ert fosterland ett värn mot tyraniet funnit;
> J som med ädel börd en ädel anda vunnit,
> Och edra fäders dygd med edra fäders blod!
> Du oförskräckte Sten! Du Sparrenamnets heder,
> Förfarne Stenbock! Ädle Thord! etc.

Gustaf Olofsson blef 1529 Befälhafvare på Elfsborg och var en bland dem, som sändes 1531 att till Sverige hemta Catharina af Saxen Lauenburg, "Konung Gustaf till Husfru och Drottning." Han blef då väl undfängen och trakterad i Lybeck, derifrån beskickningen beledsagades till Lauenburg, der de utskickade fingo Fröken med sig och kommo till Stockholm med henne vid Mormesso-tiden, medan folket var mest i marknaden, enligt Tegel. Herr Gustafs bröllop hölls på samma tid, som Konungens. Han fäste Jungfru Brigitta, Hr Erik Abrahamssons till Loholm dotter och blef således sin Konungs svåger. 1534 i Maj sände K. Gustaf 2:ne af sitt RiksRåd Gustaf Olofsson till Torpa och Jon Olsson till Hackestad i ett vigtigt uppdrag till Danmark. Instructionen läses hos Erik Svenson Tegel 2 D. p. 25—31. Medan de voro i Danmark skref K. G. yttermera till dem. De kommo åter med oförrättadt ärende. 1535 sändes Gust. Olofsson och Fredr. Kytzel till K. Christian på Gottorp, som lofvade dem att ej ingä någon handel med de Lybske, Grefven Christopher eller andre, med mindre Sveriges Konung och rike blefve intagne i samma handel. G. Olofsson förde med sig från K. Christian Hans von Kitsker, en Tysk

för Drakar till Hagelsrum. *Anna* g. m. Arvids i Torpa. Deras son *Olof*, en *Store*, blef, som förste *Stenbock* af yngre ätten.
I *Store-ätten* upplöste sig i *Stenbocks-* och *Drake* dess anseende börjat ansenligen aftaga. A) *Magvar* expatrierad. *Magnus Store*, nämnd 1362, till Befallningsman öfver Gotland, sedan Alntat ön till Korsherrarnes härmästare 1387. Hans *Store* var Engelbrechts öfverste fanbärare 1435, Bese (Bitze?) — "en af Biiserne från Östergötl." Magnus. Pehrs son *Magnus*, uppfostrad hos sin k. Ketill i Östergötl., sedan hos Bisk. Henricus *) var 12 år i Biskopens tjenst. Hans söner såsom skrifvande på latin: *Johannes Magnus* och *nus*, hvilka blefvo den ene efter den andre Svea olske Erkebiskopar, upptagne på litt. M. Brodren *usson* i Skenninge, nämnd i Dalins S. R. H. IV. onen *Magnus Laurentii*, som nämndes af Påfven kop i Upsala efter Olaus, men dog helt anspråksłen siste klosterpredikanten i Wadstena. Såsom es ättling räknas R.R. *Olof Pederson*, som tryckte et under Landsordningen i Ny Löse 1540. En *Maghensa dotter*, g. m. Palne Jönsson (Ekeblad) e-vapnet 1491. B) *Arvedsgrenen*, som blef den bocksätten, är redan framhållen. C) *Thordsgre-* *Stores* son *Björn* hade sonen *Thord*, hvars dotna blef g. m. Peder Eriksson Ugerup, Ståthållare rg och hvars sonson *Olof Björnsson Store* omkom ms blodbad 1520, hvilken var Bisk. *Nicolaus Olai* is fader, således Simmingsköldarnes stamfader. nson *Thord Björnsson* t. Höglida och Thordstorp Torpa 1496, var g. m. Kerstin, dotter af Håkan ott) från Danmark. Denne Thords sonson *Peder* ill Höglida blef 1625 introducerad med namnet ande Blå sköld, deri en hvit Sparre med en 5-rna under. Ätten utdog 1654. D) *Budi-* eller *rn*, som förde en hvit sparre i blått fält med 3 nor under sparren. *Broder Budi*, svärson till Ar-1496 och heradzhöfd. i Åss herad (De la Gard. 146), måste vara en yngre person i denna slägt

*) enbockska Archivet på Thorsjö förvaras ett originaldiplom uricus i Linköping af 1491, deri han gifver "vår tjenare" rnason (som halshöggs såssom R.R. i Stockh. blodbad) å redlig tjenst *och räkenskap*.

ån *Broder Butz* a vapn t. Holmestad, R.R. 1430; R.L. 561. Kallas *Broder Store* i Geneall.Tabb, der Dalin ropas, som säger att han var af Store slägt och att Ris Erik XIV:s tid tillhörde hans son eller sonson. *Christ Brodersdotter* var g. m. Åke Johansson Natt och Dag. *E Brodersson* t. Risa, Legat t. Ryssland g. m. Brita Harald dotter t. Bjurma. Deras dotter Anna g. m. Anders Sigfrid son Rålamb förde namnet *Bror* in i Rålambska slägten.

1. STENBOCK, GUSTAF OLOFSSON.

Riksmarsken *Gustaf Olofsson till Torpa* uppbar med der det gamla namnet och ökade dess anseende. Vi se nom tidigt vid Gustaf I:s sida och kunna sluta att han ej ringa del i det stora verk, som gör Gustafs namn ligt. Gustaf III och Kellgren införde honom på scenen sin Konung. Hvem minnes ej att upprepa Gustaf I:s tal:

> J Svenske Riddersmän, uti hvars tappra mod
> Ert fosterland ett värn mot tyraniet funnit;
> J som med ädel börd en ädel anda vunnit,
> Och edra fäders dygd med edra fäders blod!
> Du oförskräckte Sten! Du Sparrenamnets heder,
> Förfarne Stenbock! Ädle Thord! etc.

Gustaf Olofsson blef 1529 Befälhafvare på Elfsb och var en bland dem, som sändes 1531 att till Sver hemta Catharina af Saxen Lauenburg, "Konung Gustaf Husfru och Drottning." Han blef då väl undfången och tra terad i Lybeck, derifrån beskickningen beledsagades till La enburg, der de utskickade fingo Fröken med sig och kom till Stockholm med henne vid Mormesso-tiden, medan fo ket var mest i marknaden, enligt Tegel. Herr Gustafs bri lop hölls på samma tid, som Konungens. Han fäste Jun fru Brigitta, Hr Erik Abrahamssons till Loholm dotter o blef således sin Konungs svåger. 1534 i Maj sände K. Gu 2:ne af sitt RiksRåd Gustaf Olofsson till Torpa och Olsson till Hackestad i ett vigtigt uppdrag till Danm Instructionen läses hos Erik Svenson Tegel 2 D. p. 25– Medan de voro i Danmark skref K. G. yttermera till d De kommo åter med oförrättadt ärende. 1535 sändes Gu Olofsson och Fredr. Kytzel till K. Christian på G som lofvade dem att ej ingå någon handel med de Grefven Christopher eller andre, med mindre Sver nung och rike blefve intagne i samma handel. G. förde med sig från K. Christian Hans von Kitsker, ...

n, som sedan anställdes af K. Gustaf i hans Canzli.
les Lars Siggesson Sparre, Gustaf Olofsson och
r Andersson till Danmark. Instructionen läses hos
D. 82—83. Då slöts förbund, som underskrefs
537 sändes ånyo Gust. Olofsson, jemte de sist-
edlegaterne och Birger Nilsson, till Danske Ko-
om skulle afdöma en arfstvist mellan K. Gustaf och
rs man Grefven af Hoja. K. Gustaf vredgades nu
deröfver att Bar. v. Melen blef vid K. Christians
att till bords med de Svenske sändebuden. 1540
Olofsson vara Ståthållare öfver Westergötland och
n på Elfsborg. 1541 bevittnade han i Kalmar
en mellan Svante Nilsson Stures och Märta Dyres
De la G. Arch. II. 53. 1542 var han Lagman i
tland och krigsöfverste. Såsom sådan drog den
gaten med Söffrens Kijl in i Finveden, med 60 hä-
40 rotar Lansknektar, då de 3 häraderne lofvade
lla med Dacke, utan vara K. Gustaf trogne. Drogo
staf och Söffrens in i Wärend, då Dacke höll thing
med allmogen, men de måste snart för böndernes
ts skull draga in på Bergqvara slott. D. 24 Juli
konungslige N. Dacke och Lille Jösse vid Berg-
rn, så att de upproriske, oaktadt 2500 man starke,
ska. Sedan dagtingades, och de konungslige drogo
Westergötland. N. Dacke hade då nyss bjudit
krona till Svante Sture, men fått afslag, och kla-
t öfver pålagor och aflysta messor och Marie mjölk
itas uppenbarelser m. m. s. 1546 lemnade K. Gu-
fr Gustaf Olofssons bön och begäran Hofsnäs, som
Kijl haft i förläning, till byte mot någon lika god
estergötland, som G. Olofsson sjelf finge bestämma.
m den sörjande svågren K. Gustaf till Torpa, för
öra om arfskiftesangelägenheter. Der intogs den
onungen af den 18 åriga Catharina, husets äldsta
och den förra Kungasvägren blef d. 22 Aug. s. å.
ngs svärfader.
1 Apr. 1560 möttes K. Gustaf Eriksson och hans
Gustaf Olofsson i Arboga, der ett jordaskifte hölls.
es på Thorsjö. G. Olofsson kallas då vår Troman
rste-SecreteRåd, Höfvitsman på Elfsborg och Ståth.
götland.
K. Eriks kröning blef G. Olofsson Friherre till Lena
amma år Kungens Legat till Danmark. 1562 skref
K. Mttz Cecreterer fförstandig Man Jöronn Peders-

son ganske venligen", begynnande: "*Min venlige hi
förne medh Gud alzmechtig*", anförande "*enn venl
gilse*" för all ära och godt som honom bevisats oc
gerna ville förskylla. Han hade ännu ej fått veta
i de 3 häraderne Kinne, Mark och Vesbo innen B
men förväntade det med det första, liksom på sitt
liggande vid Hjalmarne och annorstädes. Bållebyg
50 mark danska i årlig skatt förutan föring och d
"thii kere Jöron görer vel och handler uppaa min
jag motte bekomme K. Mttz bref at Hans naadis
tigst vill unne mig H. K. Mttz breff på the femti
baade lenit oc arfvegoss", och ville *Friiherren till T
staff Olsson* "ner behoff göres vaage för H. K. M
baade liiff oc goss som iag loffvit och svåriit ha
medh edher gud alzmechtig befallendes." Under d
get hade Friherren uppdrag att låta framfordra f
lägret från flera Westgöta härader (De la G. Arch.
1566 underrättade han Nils Boije om de Danskes
skes rustningar m. m. (De la G. Arch. I: 197. 1
Redan i den liga, hvars agent Nils Sture ansågs
der sin beskickning till Lothringen, räknades Gus
son som medskyldig, såväl som sönerne Abraham
i Sturarnes stämplingar. (Handl. rör. Skand. hist
Urfejds brefvet mot "K. Erik, K. Göstafs son" af d
1567 har Göstaf Olofsson undertecknat emellan Mi
dotter och Sten Eriksson (samma Handl. IV. p. 16
G. Stenbock blef Riksmarskalk 1569. 1571 skr
Hogensk. Bjelke, att han borde underrätta Grefve
det betänkande, hvarom de båda såväl som Sten
Baner aftonen förut kommit öfverens, och höra
goda råd i saken, "tii att thet er eicke gott att v
num förbij thermed, som än högre och nemer K.
een viij andre. Gud giffue att jag förmotte att v
vederitt saa ville iag gernne göriit, men kere He
schiell giörer vell oc lager thet saa antingen giö
fuelse eller mynligit att vi ære samdrektige medh
i thet som vii kunne giöre Hanss naade till tien
fattiige undersaather med till tienst oc vart fedhe
Gud vare medh oss alle i al waare raadslag.

Gïöstaf
egiun

Se Handl. rör. Skand. Hist. 3 D. s. 77. 78. Han
således kort efter det han skrifvit ofvanstående br
moirerne i nämnde Handl. ur Dalinska M:scpt s

att Frih. G. St. var vida mindre inbunden än Per Brahe, Gyllenstjerna, Göran Gyllta och Gerarne, samt Gustaf …nsson, "sluger och försigtigter," hvarvid tillägges att … G. Stenbock var af mindre djupsinnighet men icke illa …nde. Först 1541 nämnes han Riddare; kallad Väpnare …4.

Arfskiftet hölls af barnen först 1584 och är märkligt …m den belysning, arfsbegreppen i äldre tider der få. … af originalerna förvaras på Löberöd. Vi meddela deraf: … *Katherina* med Gudz nåde Suerigz och Giottes Drot- … etc. *Peder* Grefue thil Wijck. *Sicilia* Greffuin. thil …sund. *Olof Giöstafsonn* Frih. thil Lenna. *Erich Giös-* …nn Frih. till Örestenn Lagm. i Westgjötl. och Ståth. Elffsburgh. *Clas Flämmigh* Frib. t. Wijck och R. Ami- … *Arffuidh Giöstafsonn* thil Bocksholm Frih. och Ståth. Wadtzstena. *Carl Giöstafson* thil Tofftha Frih. etc. . . . … äre så förennthe, ath vi hafve uthaf en kierlig och god … wthann ludh och lage kaffle wnndt och wplatet våre Brödre och Suågre Herr Erich Giöstafson thil ath hafva … besittia *Torpa* och Her Carl *Tofftha*. Her Oluff är ther- …t theste mhere inrymth uddi lössöra så ath honom åth- …ies . . . tz samma Herrasäter måge längst blifva vid rätta …nn hvar efter annan skal ingenn hafva macht at gifva … förekomma tässe then för:ne Herrasäther borth i mor- … gåfve eller elliesth wde någon fremmed Slägt länngre … til liffztid och thå haffue magt at lösed inn wde Släg- … igenn för andra godz i lika räanthe." Drottn. förklarade …85 i ett bref till sin bror Carl Gustaf betydelsen af dessa …i skiftet, när han ernat ge Tofta till morgongåfva: "Så … vi icke annadtt än här i läthe vår K. Broder förstå …eningh, att vij tyckie slett icke gott vare at vår K. …skulle thet göre uthan ihagkomme hvad våre förälrar … saghtt hafue att dhe iche ville att Tofta eller Torpa … blifve bortgiffuitt i morgongåfvor utan thet skulle al- … bliffue uti vår släcktt ifter dett hafuer varitt dhe för- …nte säthe. Och vij gifue vår k. broder sjelff till att …kie, att dher Gudh täckes att gifua eder barn att den … må hollas för deras fäderne och blifve alltidh utij … slächten. Och vi kunne iche annat säije (än) att der …orlunda häri gör så göre j dett oss iche är behageliget." …nh. Hist. Märkv. 2 D. n. 11.)

Säkerligen upprepar hon här sin faders, gamle Marsken … Stenbocks åsigt om stamgods. Förgäfves hade i hans … K. Gustaf I sökt få Toftaholm, för att der anlägga en …ing mot Danmark. *Ny Smål. Beskr.* 2 D. 909.

Barnen: 1. *Catharina* (se № 2). 2. *Beata*, g Riksdrotzen Gr. P. Brahe d. ä. Hon dog 1583. 3. *ham* (se № 3). 4. *Cecilia*, g. m. Gr. Gustaf Johans Rosor. 5. *Erik* (se № 4). 6. *Margaretha*. 7. O № 5). 8. *Ebba* (se № 6). 9. *Arvid* (se № 7). 1 (№ 8). 11. *Sten* (№ 9). 12. *Anna*.

2. STENBOCK, CATHARINA.

Ehuru efter regeln ej kungliga personer här i och qvinnor blott undantagsvis, må Drottn. Catharin ingå bland syskonen såsom sin faders dotter och all korthet. Catharina föddes på Torpa d. 22 Juli förmäldes i Vadstena med K. Gustaf I i dess tredje 22 Aug. 1552, enka 1660, död på Strömsholm ut d. 13 Dec. 1621, begrafven i Upsala högchor, je gemål och hans två förra Drottningar, d. 1 April Franzén yttrar om henne i sitt berömda tal af 1797: " var sorgetiden förbi innan den 62-årige Konungen tä ett nytt giftermål. Hans tycke föll på en ganska u ken Cath. St., hvars föräldrar han sjelf förlofvat första bröllop. Tvenne nog betydliga hinder kunde e hans kärlek. Den unga flickan hade förut fäst sit vid en ung Joh. Thuresson Roos, med hvilken ho förlofvad från sin barndom. Men Gustaf, som bru garethas band, bröt äfven detta. Det andra hindret tigare. Catharina var systerdotter till hans förra ge presterne ansågo detta skyldskap så nära, att de godt samvete kunde bifalla till Konungens giftermå Gustaf var van att gå hjeltars väg. Antingen fädern skulle räddas eller hans kärlek befrämjas, lät han ej ma sig af faror eller fördomar. Biskoparne knorrad Konungen höll bröllop. — Den gamle Gustaf lefde unga gemål åtta år i ett ömt och förnöjdt äktenskap det berättas, att bruden i början gömt sig undan kunglige friare, som sjelf måste söka upp henne ur s sla, och att hon sedermera som gift Drottning talt i engång, då hon legat vid sin herres sida och förr hjerta med följande ord: *K. Gustaf håller jag myck men Rosen förgäter jag aldrig. ...* Vid hennes beg ropade folket med hög stämma: de fattige ha förl vän, de fader- och moderlösa sin mor."

Vi anmärka härvid, till ursäkt för de många g giska utredningar, vi sökt i detta Lexicon verkstäl

onödiga i den oreda, hvari detta ämne i all-
it lemnadt. Den lärde *historiarum* Professorn F.
, som vi se, Drottn. Catharina ha varit förlofvad
ng Johan Thuresson Roos 1552. Johan Thures-
f Thure Jönsson, blef gift med Christina Gyllen-
28 och dog som åldrig 1556. I fall en förlof-
förut i fråga, måste den ha skett med hans och
lenstjernas son Grefve Gustaf till Haga, som dock
ätten *Roos*, utan ätten *Tre Rosor*, som var en
. Se bokst. R. s. 168 i detta Lex. Dalins upp-
R. Hist. III. s. 436, sedan ofta upprepad, att fäst-
nda från barnåren förälskad i Catharina Stenbock,
ning Catharinas syster Cecilia till ersättning, ökar
rna att ge denna återuppkallelse af anekdoten om
frieri till Margaretha Lejonhufvud, trovärdighet.
stsf måste vara född efter 1528; han uppgifves
; följaktligen var han vid K. Gustafs förmälning
n. Catharina på 21:a året. *Men när han gifte sig*
ia Stenbock var han enkling efter fru Ingeborg
födt två barn. Ingeborg, dotter af Cancelleren
r Andersson, uppgifves död 1558. Om Ingeborg
t före 1552 och Gr. Gustaf således då som enk-
at vara förlofvad med Cath. Stenbock, så skulle
son Gr. Johan, ännu 24-årig, varit student i Ro-
aledes systern Sigrid, när hon dog kort efter sin
nsäng såsom Bengt Gabrielsson Oxenstjernas maka
it öfver 34 år. Intetdera är troligt, när man kän-
idens förhållanden och seder. Straxt efter 1558
andra bröllopet likväl ha stått, helst Gr. Gustafs
Cec. Stenbock Sten Tre Rosor gifte sig 1588 med
ke, Drottn. Gunillas syster. Har anekdoten grund,
Gr. Gustaf efter 1552 sökt ersättning i Ingeborg
fter hennes död blifvit gift med Cecilia Stenbock.
r. 1559 skrifver han till Svante Sture blott om
små barns bästa, men nämner ej hustru, då han
ga ena reso", hvarunder Gud kunde kalla honom
la Gard. Arch. I. 105.
dt Kon. Gustafs testamente intet uttryckligen för-
Enkedrottn. Catharinas lifgeding, förklarade dock
d. 7 Apr. 1563, att han som lifgeding upplät
ns gård med Munktorps och 4 andra socknar, Fi-
l med Säby och Storeryttere socknar, Tönnelsö
ö gårdar med Aspö, Öfre *och* Yttre Sele socknar
rön, *sammaledes Konungabergs* gård med Fougd-

till Torpa a Vapn lefver 1420—40. Gift med Kari
10. *Knut Arvidsson* till Torpa, Häradshöfd. i Sunnerl
nämnes 1416 och 1454. Gift med 1. Christ. Erlan
(Båt). 2. Ragnild Thorsdotter. Kanske är hans na
enda grunden för ättens sammanbindning med Blå-ätt
tid det ansågs nödigt för ärans skull att ge den förs
ven 14 anor. Från 1250 till 1450 har man emelle
åtta leder. De åtta första lederna bland dessa ti
bevis, för att stå qvar. 11. *Arved Knutsson* förde
sköld med en sparre af guld och en sexuddig stjern
ver under sparren; på hjelmen sju fänikor. På
förvaras ett hans salubref hvarigenom han 1496
två gårdar på Dall, hvilket gods Svante Nilsson (St
nom försålt för 150 rhenska gyllen och 30 mark g
ske hvite, som då voro "gefne och genngse." Bref
i De la Gard. Arch. III. 145. Vittnen voro Broder B
Thord Björnsson, om hvilka mera nedanför. Arved
son var Riddare och Riksråd samt Foghate i Kalma
Riksförest. Sten Sture gaf honom i Kalmar 1478 q
att han och hans betjente på Kalmar slott gjort r
rigtig räkenskap för sig hela den tid, han tjente R
ståndaren. 1475, 81, 83, 84, 90, 93 och 96 näm
i diplomer, kallad Lagman i Tio härader; 1475 v
han det köpebref, hvarigenom Helge Styng försälje
stada gård (i Sunnerbo) till Gustaf Olofsson i To
260 mark; 1477 blef Arv. Knutsson gift med Anna
af nyssnämnde Gustaf Olofsson. År 1481 fick A. K
Synderbo Lagmansting Vestgötha-Lagmannen Arvid
bref, att allmogen i Kalmar och Kalmar län gjorde
fri för allt åtal och beskyllning den tid han var Ste
fogde i Kalmar och att han väl förestått sitt höfdi
1483 var han Svea Rikes Råds och Ständers fullmä
Kalmare Recess; likaså 1495. År 1488 hölls ra
och fälldes dom öfver honom, i anledning af ett dräp
före han beskylldes af Ture Turesson, Hans Ahesson
Trolle, Nils Clauson, Carl Bengtsson, Erik Carlsson
orm Björnsson, Sigge Laurensson och Nils Boson, i
Brynjolfs i Skara närvaro; då han fick bevis om lag
samma dråp. Detta oaktadt finna vi att han jemte
Nils Clausson 1496 skickades till Danmark*) att öf

*) I Jahns *Danmarks polit. milit. Historie under Uni*
gene s. 563—574 äro flera bref från Kon. Hans och Sv.
aftryckta, der Arvid Knutsson nämnes såsom gesandt hos K
sänd af sina medbröder i Rådet, eller och underskrifver b

t Frih. G. St. var vida mindre inbunden än Per Brahe,
Gyllenstjerna, Göran Gyllta och Gerarne, samt Gustaf
sson, "sluger och försigtigter," hvarvid tilägges att
G. Stenbock var af mindre djupsinnighet men icke illa
de. Först 1541 nämnes han Riddare; kallad Väpnare

Arfskiftet hölls af barnen först 1584 och är märkligt
n den belysning, arfsbegreppen i äldre tider der få.
f originalerna förvaras på Löberöd. Vi meddela deraf:
Katherina med Gudz nåde Suerigz och Giottes Drot-
etc. *Peder* Grefue thil Wijck. *Sicilia* Greffuin. thil
sund. *Oluf Giöstafsonn* Frih. thil Lenna. *Erich Giös-*
n Frih. till Örestenn Lagm. i Westgjötl. och Ståth.
lfsburgh. *Clas Flämmigh* Frih. t. Wijck och R. Ami-
Arffuidh Giöstafsonn thil Bocksholm Frih. och Ståth.
Vadtzstena. *Carl Giöstafson* thil Tofftha Frih. etc. . . .
äre så förennthe, ath vi hafve uthaf en kierlig och god
wthann ludh och lage kaffle wnndt och wplatet våre
rödre och Suågre Herr Erich Giöstafson thil ath hafva
besittia *Torpa* och Her Carl *Tofftha.* Her Oluff är ther-
theste mhere inrymth uddi lössöra så ath honom åth-
s . . . tz samma Herrasäter måge längst blifva vid rätta
n hvar efter annan skal ingenn hafva macht at gifva
förekomma tässe then för:ne Herrasäther borth i mor-
gåfve eller elliesth wde någon fremmed Slägt länngre
til liffztid och thå haffue magt at lösed inn wde Släg-
igenn för andra godz i lika ränntbe." Drottn. förklarade
i ett bref till sin bror Carl Gustaf betydelsen af dessa
skiftet, när han ernat ge Tofta till morgongåfva: "Så
vi icke annadtt än här i läthe vår K. Broder förstå
meningh, att vij tyckie slett icke gott vare at vår K.
skulle thet göre uthan ihagkomme hvad våre förälrar
n saghtt hafue att dhe iche ville att Tofta eller Torpa
blifve bortgiffuitt i morgongåfvor utan thet skulle al-
bliffue uti vår släcktt ifter dett hafuer varitt dhe för-
ste säthe. Och vij gifue vår k. broder sjelff till att
kie, att dher Gudh täckes att gifua eder barn att den
n må hollas för deras fäderne och blifve alltidh utij
slächten. Och vi kunne iche annat säije (än) att der
orlonda häri gör så göre j dett oss iche är behageliget."
h. Hist. Märkv. 2 D. n. 11.)
Säkerligen upprepar hon här sin faders, gamle Marsken
Stenbocks åsigt om stamgods. Förgäfves hade i hans
. Gustaf I sökt få Toftaholm, för att der anlägga en
g mot Danmark. Ny Smål. Beskr. 2 D. 909.

Barnen: 1. *Catharina* (se № 2). 2. *Beata*, g
ksdrotzen Gr. P. Brahe d. ä. Hon dog 1583. 3
m (se № 3). 4. *Cecilia*, g. m. Gr. Gustaf Johans
sor. 5. *Erik* (se № 4). 6. *Margaretha*. 7. *C*
5). 8. *Ebba* (se № 6). 9. *Arvid* (se № 7).
8). 11. *Sten* (№ 9). 12. *Anna*.

2. STENBOCK, CATHARINA.

Ehuru efter regeln ej kungliga personer här
h qvinnor blott undantagsvis, må Drottn. Catharin
gå bland syskonen såsom sin faders dotter och
korthet. Catharina föddes på Torpa d. 22 Juli
mäldes i Vadstena med K. Gustaf I i dess tredje
Aug. 1552, enka 1560, död på Strömsholm ut
13 Dec. 1621, begrafven i Upsala högchor, je
mål och hans två förra Drottningar, d. 1 April
anzén yttrar om henne i sitt berömda tal af 1797:
sorgetiden förbi innan den 62-årige Konungen t
nytt giftermål. Hans tycke föll på en ganska
n Cath. St., hvars föräldrar han sjelf förlofvat
rsta bröllop. Tvenne nog betydliga hinder kunde
ns kärlek. Den unga flickan hade förut fäst sit
en ung Joh. Thuresson Roos, med hvilken h

onödiga i den oreda, hvari detta ämne i all-
it lemnadt. Den lärde *historiarum* Professorn F.
, som vi se, Drottn. Catharina ha varit förlofvad
ng Johan Thuresson Roos 1552. Johan Thures-
f Thure Jönsson, blef gift med Christina Gyllen-
28 och dog som åldrig 1556. I fall en förlof-
förut i fråga, måste den ha skett med hans och
llenstjernas son Grefve Gustaf till Haga, som dock
ätten *Roos*, utan ätten *Tre Rosor*, som var en
. Se bokst. R. s. 168 i detta Lex. Dalins upp-
R. Hist. III. s. 436, sedan ofta upprepad, att fäst-
nda från barnåren förälskad i Catharina Stenbock,
ning Catharinas syster Cecilia till ersättning, ökar
rna att ge denna återuppkallelse af anekdoten om
frieri till Margaretha Lejonhufvud, trovärdighet.
ustaf måste vara född efter 1528; han uppgifves
1; följaktligen var han vid K. Gustafs förmälning
tn. Catharina på 21:a året. *Men när han gifte sig*
lia Stenbock var han enkling efter fru Ingeborg
födt två barn. Ingeborg, dotter af Cancelleren
er Andersson, uppgifves död 1558. Om Ingeborg
t före 1552 och Gr. Gustaf således då som enk-
at vara förlofvad med Cath. Stenbock, så skulle
son Gr. Johan, ännu 24-årig, varit student i Ro-
såledcs systern Sigrid, när hon dog kort efter sin
nsäng säsom Bengt Gabrielsson Oxenstjernas maka
rit öfver 34 år. Intetdera är troligt, när man kän-
tidens förhållanden och seder. Straxt efter 1558
andra bröllopet likväl ha stått, helst Gr. Gustafs
Cec. Stenbock Sten Tre Rosor gifte sig 1588 med
ke, Drottn. Gunillas syster. Har anekdoten grund,
Gr. Gustaf efter 1552 sökt ersättning i Ingeborg
efter hennes död blifvit gift med Cecilia Stenbock.
r. 1559 skrifver han till Svante Sture blott om
a små barns bästa, men nämner ej hustru, då han
aga ena reso", hvarunder Gud kunde kalla honom
la Gard. Arch. I. 105.
dt Kon. Gustafs testamente intet uttryckligen för-
Enkedrottn. Catharinas lifgeding, förklarade dock
d. 7 Apr. 1565, att han som lifgeding upplät
ms gård med Munktorps och 4 andra socknar, Fi-
d med Säby och Storeryttere socknar, Tönnelsö
rö gårdar med Aspö, Öfre och Yttre Sele socknar
erön, *sammaledes Konungabergs* gård med Fougd-

ön, Wansö och Helgare socknar. K. Johan lade
1591 kronans räntor af Åland till Enkedrottn.
tjenare och fogde på Åland att inkräfva. K. Sigis
länade henne d. 20 Juli 1594 Häradshöfdingdömet
Se Handl. rör. Skand. Hist. XIV.

3. STENBOCK, ABRAHAM GUSTAFS

Denne Friherre till Öresten och Kronobäck är
nig blott i följd af sin våldsamma död. Han blef
K. Erik insatt på Upsala slott i fängelse. Sedan
Konungen utsändt, genomborrat Svante Stures hjer
de till Abraham Stenbock, som lär stilla låtit ge
sig, då deremot hans kamrat i fängelset RiksR.
son till Strömstad länge med ett vedträd försv
Abr. St. var fängslad för misstankar att ha del
sammansvärjning mot Konungen. "Salig Herr Abr
sons, Herr Thure Bjelkes, Herr Hog. Bjelkes och
Flemings lofvens bref för Sal. Herr Nils Sture, d
för för:de besväringars skull icke velat försegla sam
läses i Handl. rör. Skand. Hist. IV. 110. Der
lofvat, att om Nils Sture ej böll sina löften till

att angifva "det Hr Svante gjort honom ut", att skjuta Erik; men då det ej verkade *brännt två kannor bränvin två skjortor på hans bröst*, ehuru han ej ändå ville bena att ett sådant anbud skett.

K. Erik hade ock befallt Herr Abraham Göstafsson att fva ett bref till den ofvannämnde Josua van Genewitz, ndes om ett harnesk och en guldked, och ändock Kundet brefvet sjelf diktat, lofvade han Hr Abraham med ed, att samma bref skulle vara honom och hans förlter utan skada. I Hr Abrahams fickor fanns efter morna copia af Gisle Nilssons (Strutz) handskrift, hvilken n Persson, Peder Eriksson, K. Maj:ts Sekreterare och ler Lydersson, hans kammartjenare sedan underskrifvit, med kommit till Hr Abraham och sändt till Jos. Genea denna skrift, som utom många förtänkliga ord och megar, bland annat omrör en förrädelig lösen. Sjelfva com är tryckt i E. M. Fants Examen Stureanum. Kungen sedan utropa de mördades oskuld d. 24 Juli 1567, och n Persson erkände sig ej ha vetat annat, än hvad främgva Senstrow berättat, och hvilket han inför rätten erde icke göra fyllest till saken samt att en Kungens dräng ndräng eller Page) Gust. Ribbing anfört att på Göstaf fssons gård Ekeby varit tal om att förhindra giftermålet Catharina Månsdotter; dock kunde han ej neka att han lagat och skällt de gode herrarne hvad den lösen anbegade, hvarom Abraham Göstafsson skrifvit till Genewitz, var om den guldkedjan och harnesk.

Abraham nämnes ej, der bröderne Olof och Erik kallas persedlar, den förste uppenbart (Handl. rör. Skand. III. 30). Men det oaktadt är tydligt, att han delat bröders afvoghet mot K. Erik och åtminstone deltagit i ret af hans styrelse.

(Källor: Handl. rör. Skand. Hist. III o. IV. — E. M. Fants Examen Sturean. — ...manns Riksdagsbeslut.)

4. STENBOCK, ERIK GUSTAFSSON.

Född omkring 1540. Blef Friherre tillika med fadren 1; men fick ej friherrskap, förrän han deltagit i Kon. störtande 1568. För de tjenster han nu visade Kon. n benådades han med ett "ärligt" friherrskap Öresten 42 hela och halfva gårdar i Vestergöthland, Marks samt Kronebäck 27 gårdar i Småland Stranda härad. 1567 kallas han Riksråd. S. å. *efter* Varbergs eröf-

uppdrogs befälet till Erik St., men Jakob Hä
s under honom som Öfverste, emedan, enligt Cels
, Hr Erik icke tycktes ega nog aktning hos sol
e fann mera hinder än nytta i kungafränderne Eri
Nils Sture samt i And. Sigfridsson Rålamb. Likväl
. å. Fältherre, men detta oaktadt skref Kon. Eril
ogna vid arméen, att de ej borde lyda honom elle
e fältherren Hog. Bjelke i annat, än der Kungens
le visas å ordrerne. Genom den oreda, som bära
lstras, vann Rantzow seger och fältherrarne kund
a fly undan. Man såg ock den förtörnade Erik
l de herrar, som mottogo K. Eriks regements-afsä
19 Nov. 1568 skref "Johan med Guds Nåde Sw.
des utwaldh Konung och arffurste" till sin kere f
Erich G. huru han borde förhandla med menige
landsändar utöfver hela Sveriges rike, om några K
och Riksens anliggande värf och ärender. Kund
edhinna Småland, egde han att förordna en annan
e af adeln antingen Måns Persson och Joen Olsson
e andre. (Orig. på Thorsjö). Riddare 1569. Vid
rhandlingarne med Danmark s. å. sändes Frih. E
n Generalissimus öfver krigsfolket i Småland och
öthland, för att ge vigt åt underhandlingarne.

öfriges förböner verkade dock så mycket, att han
terfick friheten och sedan äfven förläningarne. Den
1582 utfärdade K. Johan derutöfver ett öppet bref,
veterligt gjordes, att efter "Vår Tro Man och Råd
åthållare i Vestergöthland, Vår k. Frände den ädle
lborne Hr Erich Göstafsson till Torpa, Friherre till
sek och Öresten", hade både i Konungens regiments-
else gjort troget bistånd mot K. Erik, så ock hädan-
ofvat obrottslig trohet, så blef förläningen ansenligen
Donationsbrefvet framför oss upptager sju sidor fin
eri friherre-privilegierna också upprepas. Den 11 Apr.
kades donationen än ytterligare. Brefven äro intagne
böcker i Stenbockska archivet. K. Sigismund confir-
dessa donationer 1593, då ånyo Friherren utnämn-
l Ståthållare i Vestergöthland; men emedan han ej
sig vid riksdagen i Söderköping 1595, så fråndömde
Carl honom 1596 hans embeten. Friherren lemnade
j godvilligt befälet på Elfsborg. Hertigen bestallade
den fästningen "enligt Arboga riksdagsbeslut." St.
då sina dyrbarheter på ett skepp, och när Hertigen
kunna vara viss att snart intaga fästningen, sedan
erne öppnat stadsportarne, steg han ombord och seg-
ll Danmark. Det var om skärthorsdagen. Bland an-
il för fruktan att falla i Hertigens händer var ock att
t till Hertigen, det ett rykte gick, att RiksR. Bengt
dött till följe af Hertigens hugg och slag. Den
n, Friherrn uppgaf, fann bäst att neka, hvarföre
n förklarade, att han skulle hålla sig till sin sages-
helst Hertigen ej längre ville ville "torka in" sådana
och sqvaller. Er. St. dog i Danmark 1599. Kort
lykten till Köpenhamn, förklarade Hertigen honom
förverkat friherrskapet. År 1593 underskref denne
ck Upsala Mötes beslut bland Rikets Råd.
ik Stenbock hade med Malin Sture tre söner och en
nemligen 1. *Svante*, född d. 1 Apr. 1572, död d.
r. 1632. Gift med Brita Clasdotter Bjelke till Wik,
. Han var Hertig Carl Philips Råd och Lagman i
anland, skrifvande sig Frih. till Öresten och Krono-
Herre till Torpa och Helgö. 1613 var han i Revel,
jemte flera andra intygade att Gubernatorn Gabr.
jerna var oskyldig i de klagomål, Slottsfogden Joh.
on gjort öfver honom. 2. *Gustaf* (se nedanför № 10),
(№ 9), och 4. *Brita*. Peringskölds Monum. Upl.
96.

(Källor: Girs, Werving, Celsius, Fryxell, Loenboms Hist. Märkv. 2. N:o
De la Gard. Arch. IV. — Gezelii Biogr. Lex. — Stenbockska Archivet på T
— Kanske bör man ock nämna Erik Stenbock och Malin Sture, en roman.)

5. STENBOCK, OLOF GUSTAFSSON.

Bland Riksmarsken Gustaf Olofssons söner står
Friherre till Lena, mest beskuggad inför efterverlden.
har straffats af minnet. Hvem nekar obyggligheten af
scenen, då han som den fångne K. Eriks fångvaktare v
samt behandlade sin förre regent, som nu ej kunde förs
sig? Uppträdet berättas olika. Messenius och Pufen
uppgifva, att han sköt K. Erik genom armen och lem
honom länge oförbunden i sitt blod. Celsius nämner bl
att han slog Kungen med geväret ett svårt slag öfver
larne, så att armen ganska illa krossades, oaktadt Dalin
nyss upprepat berättelsen om skottet. Fryxell berättar,
"medan K. Erik ännu var qvar på Stockholms slott, h
Frih. Olof plägat som väktare taga Kungens kläder, för
pina honom i kölden. Derom uppstod en gång en ord
ling, hvarunder St. knuffade till Erik, men denne stötte
St. igen, att han föll baklänges mot dörren; striden öf
gick till örfilar och hårdragningar. Slutligen fattade S
raseri en bössa, riktade den mot Erik och sköt af;
möda hann Erik vika undan. Kulan gick likväl genom
men, så att Kungen föll till golfvet, badande i sitt bl
St. sprang ut och lät honom ligga flera timmar utan hjel
Ett kort fängelse, säger Fryxell, var det enda straff K
Johan lät härpå följa. Celsius uppgifver, att Kon. Jo
lemnade detta nidingsverk alldeles ostraffadt, men vill,
vi veta, gerna få skuggorna öfver den yngre broderns mi
större, än historien alltid medgifver. Man har funnit O
Stenbocks dåd desto skamligare, som han ej blott fått
friherrskap af K. Erik, utan ock, genom K. Eriks benådn
sitt lif, då han var dömd till döden. Jöran Pehrsson
klagade honom nemligen d. 23 Juni 1564 inför en kon
Nämnd i Upsala, der de vanlige domarne ökades med
adelsmän och 9 biskopar, derföre att han 1564 i allmog
närvaro i sällskap med grefvarne Sten och Erik Sture yt
mycket otillbörliga hotelser och grofva ord mot Konung
särdeles med hänsyn till reduction af vissa adelns landtg
Han dömdes derföre "af samtlige och hvar och en isyn
het, att mista ära, lif och gods, som en menedig tr
förrädare egnar och hör; detta efter Sveriges beskrefne
och K. Maj:ts Hofartiklar, så ock efter all naturlig skäl
förnuft."

röfrigt veta vi ej mycket om denne af Kon. Johan
Inämnde Rådsherre. Något ljusare är den bild som
mtar af ynglingen 1555. Då Markgrefven af Baden
pher skref det året från London till Nils Sture, ber
sonderheit" om sin helsning till Oloff Gustauesson,
rsäkran att, om han ville komma till Markgrefven
hans vistelse i England och der följa honom, skulle
nkomst vara Markgrefven kär och angenäm. Det sy-
yda, att han i allmänhet hade hyfsning som samtida
glingar. Men då passionerna uppretats, var den tidens
g ej särdeles mäktig att styra dem.
n afgick som Legat till Polen 1593 och till Dan-
1597. Då Hertig Carl på Distingsmarknaden i Upsala
nde år frågade allmogen om Clas Fleming och Sten-
ar, ropade marknadsfolket: "Skrapa bort dem! hugg
af dem." Det var ett eget sätt att inhemta "all-
meningen!" Man kan, utan att vara republikan, lätt
sig in i den sinnesförfattning, som måste uppkomma
e aristokratiska slägterna, hvilka nödgats se en af de
nyss jemnlike familjerna blifva en kunglig ätt, när
ned kungablodet skaffade sig en slags rätt att lands-
och döda sina närmaste fränder genom slika rop
knadshoparne! Väl att dessa tider längesedan för-
! Må vi blott med rättvisa dömma dem, som
le under de brytningarne!
lof Stenbock lär dock vara, oberäknade de politiska
rna, så mörk i åminnelse, att äfven denna mildare
svårligen upphjelper honom. Fryxell yttrar: "hans
lefnad var början lik, utmärkt af vildhet och våld.
ad för flera grofva missgerningar, fruktade han efter
död Carls straffande hand och rymde derföre till
nd, under hvars beskydd han en tid bortåt lefde
l. År 1598 kom han till Stockholm. En dag åt han
tillsamman med sina systrar Ebba och Cecilia, en-
efter Clas Fleming och Gustaf Tre Rosor. Hr Olof
då på sitt vanliga sätt i vrede och skällsord emot
ch svor att Hertigen skulle få döden af samma hand,
fvit K. Erik blodsåret. Grefvinnan Cecilia var den
bland Stenbockarne, som höll Hertigens parti. Hon
bror besinna hvad han sade och hafva fördrag med
hotelser. Hr Olof blef härvid utom sig af raseri
for mot systern i så mycket ovett och hot, att hon
tan för misshandel måste springa från bordet. Efter
bro slag *följde han Stålarm till* Finland. Straxt Hert.

andstigit 1599, blef Stenbock tagen till fånga
fd för Hertigen, som då var i Lando länsmansg
gde nu nåd i ödmjuka ord. Carl svarade: *Du*
lina händer på vår sal. broder K. Erik, då han
i fängelse och dertill i ömkelig sinnessvaghet och
stnad åsyftade till och med hans lif. I lika måtto
igen hotat mig sjelf, hvarförutan du bedrifvit mång
missgerningar. Derföre skall du denna gång stra
dgå. Han fördes ut i skogen och bands vid ett träd
ryttare sköto mot honom, men alla gevären klickade
ansågs för trolldom. En ryttare gick nu bakom trä
atte mynningen mot Hr Olofs nacke och brände a
tupade. Flera skott aflossades sedan på den död
n, hvilken slutligen nedgräfdes i ett kärr der bre
som om det varit ett oskäligt vilddjur."

er nära på Ljuxala bodde Drottning Catharina Mån
mot hvilkens förmälning med K. Erik Stenbockar
erat. Hon förglömde både detta och hans brott m
skade Erik, lät uppgräfva och svepa den döde
honom anständig begrafning i vigd jord. Så samma
g i forntiden ohyggliga och rörande minnen.

ih. Olof St. som skref sig Friherre till Öresten

G. St. dog d. 16 Juni 1629, berömd som en redlig och rättskaffens man. Gift med *Beata Margar. Eriksdotter Brahe*, hvars mor var furstinna till Braunschweig-Lüneburg. Barn: 1. *Fredrik* (se № 11). 2. *Christina Catharina*, g. m. Drotzen Gr. P. Brahe; hon dog i Åbo 1630. 3. *Erik* (№ 13). 4. *Margaretha*, död 1633. 5. *Magdalena*, g. m. Riks-Skattmäst. Seved Båât. 6. *Gustaf Otto* (se № 14). 7. *Brigitta*, död ogift. Dessa barn intogos alla på den äldste sonens grefve-nummer 1651.

(Källor: Widekindis Ryska Krigshistoria. — Hallenbergs Gustaf II Adolfs Hist. — Gezelii Biogr. Lex. — Archiverna på Löberöd och Thorsjö.)

11. STENBOCK, FREDRIK.

Denne käcke anföraren för Smålands ryttare under K. Gustaf II Adolfs segertåg var född d. 22 Mars 1607, son af № 10. Redan som yngling blef han Kammarherre hos K. Gustaf Adolf, tjente upp sig i polska, preussiska och tyska krigen till Öfverste för Smålands cavalleri, det han blef efter P. Brahe 1631. Verldshistorien känner, att det var sedan Stenbocks djupa sår kastade honom till marken, som K. Gustaf II Adolf 1632 vid Lützen såg sig föranlåten att sätta sig i spetsen för Småländningarne, på det att de ej vid upptäckten att Chefen ej längre anförde dem, måtte förlora modet och genom sitt tillbakavikande möjligen vålla segrens förlust. Ur denna synpunkt allena kan det rättfärdigas, att en person, af hvars lif Europas öde uppenbart berodde, iklädde sig ryttarens skepelse och sökte utföra hvad en hvar stark ryttarearm kunde åstadkomma, eller att nedsabla några individer i den fiendtliga hären.

Konungen stupade under detta ryttare-vicariat, på hvars mindre lyckliga utförande Europas framtid i så vigtig grad berodde; men Fr. Stenbock kunde räddas, eburu han fanns ligga på fältet i sitt blod. Hans sår voro dock så djupa och svåra, att han nödgades taga afsked från krigstjensten. Han insattes som Assessor i Götha Hofrätt och gifte sig 1634. Men fullt tillfrisknad och läkt, återvände han till krigstjensten såsom Öfverste vid Adelsfanan, hvilken han, enligt Boeclerus (Hist. belli Danici) tappert anförde mot de Danske 1644. Riksråd 1648 och tillika President i Götha Hofrätt samt 1650 Lagman öfver Tio härader. Den 17 Mars 1649 skref Fr. St. till en af sina bröder, huru han nyss skrifvit till Pfalzgrefven om de gamle tjenare i sal. Konungens tid, ibland hvilka han (Fr. St.) borde blifva i

han var öfverkommen till honom. Carl Stenbock
fverste för de svenska soldaterne och hade vunnit
förtroende. Men när han 1593 kom till Åbo m
han samma Finnarnes trohetsförsäkran mot Konun
han skulle förhindra såsom formvidrig, helst m
es trohetslöfte bör följa, ej föregå en Kungs
kran. Carl St. skref till Hertig Carl, att han ej k
på svågern, och att hvarken ryttare, soldater eller
velat bevisa hörsamhet mot Hertigens bud; erin
igt, huru Claes Fleming var en grof och rättfram
blott förstod sig på att enkelt lyda sin Kung. Hr
ade biträdt Fleming att fängsla några svenska hö
som ej ville lyda Hr Claes. Hertig Carl sände
andra sändebud till Hr Claes.

Den 24 Dec. 1596 utsände Hertig Carl ett öppet
lla Sveriges inbyggare, om en hop oroliga mennis
t, der Carl St. nämnes först och sades ha hos si
terare Peder Rasmussen, hvilken illa förtalte Hert
Hertigen i K. Johans tid räddat honom med sin fö
des ock, att Carl St. begått ett ömkligt mord p
rare samt brännt och sköflat den mördades gods
an utspridt, det Hertigen vore Calvinismen tillg
raktade efter regeringen.

TENBOCK, STEN GUSTAFSSON.

om denne Friherren till Öresten och Krono-
att han gick ur riket, hvilket uppgifves i "*Hert.*
chänk" såsom en följd af Hertig Carls grymma
mot dem, som voro sin Konung trogne.

STENBOCK, GUSTAF ERIKSSON.

som först skref sig Stenbock, son af № 4, föd-
ept. 1575 på Hörningsholm, kort efter det mo-
på knäna fram till familjens stammoder, för att
Uppfödd i sin faders och sina farbröders po-
les han i början af Hertig Carl och måste fly
ndet. År 1604 undantogs han jemte Jöran Nils-
an Knutsson (Posse), Erik Brahe, Axel Lejon-
re Gyllenstjernor, då lof att ostraffadt få åter-
de öfrige afvikne ädlingarne, uppå villkor,
e kunde återvända. Dessa lära iakttagits af
m 1609 blef Riksråd och 1610 sändes jemte den
. Skytte till England som sändebud. St. blef
ill Riddare och rikligen begåfvad. 1611 blef
i Tio härad. 1612 var han Commissarius vid
med de Danska i Ulfsbäck (Markaryd). Ståt-
hela Vestergöthland 1613. K. Gustaf Adolf
2 Oct. huru han behöfde "en hel hop med vax"
h cancelli och annorstädes till att bruka. Der
t var det ej hos allmogen att bekomma, hvar-
storn borde skaffa dylikt der nedre; det finge
as eller tagas för skatt.
Nov. befalles han anställa skogvaktare och strän-
ill att på kronans skogar ej jagades djur eller
ulle med brottslingar, adel eller oadel handlas
De ryttare och knektar, som fått gårdar i för-
sköto, skulle sättas från sina förläningar och
söka sig hem hvar de kunde. Den 17 Nov. be-
llaren i Vestergöthland att uppspana några till
Finland förrymda soldater. Rymde en fastta-
f nämnde förlupne, så skulle den lysas biltog
iket. Den 22 Febr. 1615 skref Konungen, huru
rligen infick kronans skatt så ymkeligen kräfdes
som ej fått sold och köpmän som försträckt lån;
med Enkedrottningens, Hertig Johans och Carl
Riksrådets råd beslutat begära af hvar fullsätes

och kronobonde och två dito frälsebönder 1½ lisp
presten 6 lisp:d smör för 64 helgårds bönder i gäll
48 dlr, Lidköping 80, Bogesund 96 dlr. År 16
Konungen, huru en Bengt Nilsson, brefvisaren, h
af Stenbocks far blifvit orättvist sakfäld till 55 ox
dlr pengar, hvarföre Konungen ville att han sk
n faders fel och förlika sig med B. Nilsson, så fra
orätt skedt är. "Hafver han ock ingen rätt på sa
a, så kunne J genom eder fullmäktig låta saken
agmansting vederlägga", att K. Maj:t måtte för såd
klagomål blifva förskont. (Alla K. Gustaf II:s b
n orig. på Thorsjö).

1613 hade G. St. redan återfått friherrskapet
rats i friherreståndet. 1621 confirmerades den do
l och hållen, K. Johan gifvit dess fader. Hofrätts
Hofrätt 1615. Då gränsskillnaden mellan det ga
nland och Ryssland skulle uppdragas 1617, sä
dit. Han återkom från Moskau till Wiborg d.
618, uppbudande 40 hästar för sig sjelf, sitt folk
gest. Han hade då bragt saken till lyckligt s
fvan berömmes dervid hos Sekreteraren Måns Mårt
Widekindi besjunger honom,

cuius barbaricis viguit facundia terris,

G. St. dog d. 16 Juni 1629, berömd som en redlig [illegible]h rättskaffens man. Gift med *Beata Margar. Eriksdotter* [illegible]rahe, hvars mor var furstinna till Braunschweig-Lüneburg. [illegible]rn: 1. *Fredrik* (se № 11). 2. *Christina Catharina*, g. m. [illegible]rotzen Gr. P. Brahe; hon dog i Åbo 1650. 3. *Erik* (№ [illegible]3). 4. *Margaretha*, död 1653. 5. *Magdalena*, g. m. Riks-[illegible]stallmäst. Seved Båät. 6. *Gustaf Otto* (se № 14). 7. *Bri-*[illegible]*itta*, död ogift. Dessa barn intogos alla på den äldste so-[illegible] grefve-nummer 1651.

(Källor: Widekindis Ryska Krigshistoria. — Hallenbergs Gustaf II Adolfs Hist. — Gezelii Biogr. Lex. — Archiverna på Löberöd och Thorsjö.)

11. STENBOCK, FREDRIK.

Denne käcke anföraren för Smålands ryttare under K. [illegible]staf II Adolfs segertåg var född d. 22 Mars 1607, son [illegible] № 10. Redan som yngling blef han Kammarherre hos [illegible] Gustaf Adolf, tjente upp sig i polska, preussiska och [illegible]a krigen till Öfverste för Smålands cavalleri, det han [illegible]f efter P. Brahe 1631. Verldshistorien känner, att det [illegible] sedan Stenbocks djupa sår kastade honom till marken, [illegible] K. Gustaf II Adolf 1632 vid Lützen såg sig föranlåten [illegible] sätta sig i spetsen för Smäländningarne, på det att de [illegible] vid upptäckten att Chefen ej längre anförde dem, måtte [illegible]lora modet och genom sitt tillbakavikande möjligen vålla [illegible]rens förlust. Ur denna synpunkt allena kan det rättfär-[illegible]as, att en person, af hvars lif Europas öde uppenbart [illegible]odde, iklädde sig ryttarens skepelse och sökte utföra [illegible]d en hvar stark ryttarearm kunde åstadkomma, eller att [illegible]abla några individer i den fiendtliga hären.

[illegible]onungen stupade under detta ryttare-vicariat, på hvars [illegible]dre lyckliga utförande Europas framtid i så vigtig grad [illegible]odde; men Fr. Stenbock kunde räddas, ehuru han fanns [illegible] på fältet i sitt blod. Hans sår voro dock så djupa [illegible] svåra, att han nödgades taga afsked från krigstjensten. [illegible] insattes som Assessor i Götha Hofrätt och gifte sig [illegible]34. Men fullt tillfrisknad och läkt, återvände han till [illegible]gstjensten såsom Öfverste vid Adelsfanan, hvilken han, [illegible]ligt Boeclerus (Hist. belli Danici) tappert anförde mot de [illegible]nske 1644. Riksråd 1648 och tillika President i Götha [illegible]frätt samt 1650 Lagman öfver Tio härader. Den 17 [illegible] 1649 skref Fr. St. till en af sina bröder, huru han [illegible] skrifvit till Pfalzgrefven om de gamle tjenare i sal. [illegible]onungens tid, ibland hvilka han (Fr. St.) borde blifva i

faction ihågkommen med någon recompens, bedjan
liga Nåde betänka huru han i Tyskland tjent o
n mist; bad ock sin bror pussera detta hos Pfaltzg
St. derom avisera. (Orig. på Thorsjö). År 165
afsked som President, sedan han nu ej behöfde
lönen från en annan. Ty s. å. fick han, till si
iga stånds uppehållande, Seglora gäld och socken
och ½ hemman med tillsägelse att skrifva sig
Bogesund. Redan förut hade den frikostiga Drottn
erat honom 28 hemman i Elfsborgs län, Kungsle
andra derunder liggande gårdar 49 stycken; åt
man i Uphärad, Elfsborgs län och 53 skattehem
and. Han dog d. 29 Juli 1652, men för hans enk
ina Johansdotter De la Gardie ökade Drottningen
et med 64 skatte- och kronohemman i Halland; j
nades henne 50 hela och ½ skattehemman i Gestri
vederlag mot 2850 Rdr sp., 1455 dlr s:mt och
k:mt, som Grefven i lifstiden försträckt kronan.
lt belönades ej Christian Barnekows arfvingar, nä
t "Kung Christian sin häst, fienden sitt lif och G
" Huru adeln tog för sig, då den kunde, utan a
a att den som vill vinna allt hvad han kan vinna,
förlora allt hvad som kan förloras! Gr. Fr. Ste

lan han efter utländska resor återkom en fulländad
n och straxt blef Kammarherre. Den 24 Sept.
ef han Hennes Maj:ts Hofmarskalk och Gouverneur
gedinget. Den 23 Maj 1667 Riksstallmästare; se-
21 Aug. 1668 Riksråd. Riksmarskalk d. 16 Nov.
Gust. Bonde förklarar den sista utnämningen ha varit
d deraf, att man ville draga honom till en mera ly-
rrättning, än att arbeta i Kammaren, dit han som
mmarråd insatts. (Anekd. i Loenboms Hist. Märkv. IV.
.) Ty St. hörde till Bjelkeska partiet, som kräfde
ushållning och ordning. Men medlet halp ej mycket,
t. behöll sin plats i Rådet i hela sin lifstid. Under
kriget såg man honom komma till Konungen i an-
kammarfrågor.
n var i nära 40 år en af de inflytelserikaste männen
Råd och Hof, och det oaktadt han, af naturen häf-
till seder visst icke fin, på skarpt sätt plägade ut-
mening och ej sällan motsatte sig "Öfverhetens" in-
an delar äran med Baron Johan Gyllenstjerna, att
dotister blifva uppgifven såsom anledningen till bil-
af ordet *Grobian*, som skall betyda *Grob-Jan* eller
ofve Jan — detta ord skall dock ha äldre anor —
s åt endera såsom vedernamn af Riks-Enkedrottnin-
m alltid bröt på tyska. Begge dela de äran att ha
bidragit till den genomgripande revolution, Carl XI
pirans skydd utförde, hvarigenom Sverige ej blef en
af gref- och friherrskaper med blott namn af ko-
ke. Så blef medeltidens länsidé för alltid utestängd
ige. Tidigt försvann *Baron Johan* att omtalas i acter
ifter, men *Grefve Johan* nämnes tills alla andra an-
med sina tillnamn. Han var, heter det hos Fyxell,
er och välvext herre samt stor mästare i dans, ridt,
och andra ridderliga idrotter. Lärdom hade han
chen; men det klara förstånd, goda minne och lätta
om visste att icke blott dölja denna brist utan ock
onom utseende af en bildad och kunskapsrik man.
tade mycket med ungherrarne, 1663 med unga Ax.
1664 med Per Persson Sparre, 1667 med O. W.
ark o. s. v. Hela sitt lif igenom bibehöll han ett
gt, stolt och finkänsligt sinne, blef omtyckt af alla
minst af fruntimret, särdeles klok och ordentlig i
så väl af egna som af allmänna hushållsangelägen-
följde inom rådet Bjelke-partiet, kraftigt och städse
för sparsamhet *och bättre hushållning* med kronans

23 Nov. att intet skulle blifva af. Nordberg berättar, att K. Rådet Joh. Stenbock sagt till K. Carl XI, då Patkull i i spetsen för de lifländske Deputerade så kraftigt talat för sitt hemland: Med Patkull är ej att hålla medelvägen, utan antingen gör processen kort och låt slå hufvudet af honom eller gör honom till Öfverste och gif honom ett regemente. Efter slottsbranden 1697 flyttade Kon. Carl XII in i J. G. Stenbocks hus, då St. afflyttade. Nu ansägs St. vara en af dem, som mäktigast kunde bidraga att störta Grefve Bengt. Dertill trodde danska Ministern blott behöfvas, att gamle Claes Rålamb komme upp igen, liksom Oliveerantz och B. Bjelke. Snart nämner samme Minister, att Gr. Jean St., Bjelke och Wrede hade formerat en Bande emot Oxenstjerna, för att störta honom neder. Då kronan föll af K. Carl, när han steg till häst att rida i kröningsprocessionen, så mottog St. henne i fallet, hvarpå publikens skrik kunde tystas. Han var nu redebogen att skaffa danska prinsessans porträtt helt tyst upp till Konungen, utan att det kunde förstås att det kom från danska Ministern. H. Exc. Baron Juel ansåg lätt för St. att komma i den unge Konungens faveur, blott han ville. Oxenstjerna ville han deremot aflägsna och hade, biträdd af Bjelke, Wrede och Wallenstedt, redan i medlet af Dec. 1697 kommit så långt, att B. Oxenstjerna ej längre fick komma ensam upp med en Sekreterare att hos Konungen föredraga målen, utan desse skulle först föredragas i Cancelli-Collegium och Oxenstjerna sedan med Collegii utlåtande uppkomma i Senaten. Nu ansågs Gyllenstolpe vara uti ingen consideration. Wrede behöll sin gamla ställning. Bjelke var djerf i sina utlåtelser. Franska partiets hufvudmän i Rådet voro vid denna tid St., Wrede och Bjelke. Kejserliga partiet hölls ännu i början af 1698 uppe genom Oxenstjerna och hans begge "Wachtmästare." Då Bjelke föll i onåd, var St. den ende af hans gamla vänner, som sökte rädda honom, vändande sig till stora och små, enligt en utländsk Ministers intyg. Dermed gagnade St. sig ej sjelf. Det heter d. 5 Mars 1698, att Piper och Wallenstedt voro de två, som gjorde allt och visste allt och att de andre af Rådet (utan undantag för J. G. St.) visste stundom mindre än den utländska Legat, som meddelade sin Konung denna upplysning. När Hertigen af Holstein kommit om våren 1698 (St. hade mött honom i Södertelge) och infört Konungen i sitt eget sjelfsvåldiga lefnadssätt, voro de en afton, efter måltiden på slottet, ute på gatan och slogo in alla Grefve Stenbocks fönster, andr

Adolf Johan, för hvars skuld till St. denne fick
g immission i sju kyrksocknar. 1683 fick "Grefve
1700 lod arbetadt silfver i nyårsgåfva (De la Gard.
VII. 199) och stod nu högt i den kungliga ynnesten.
nungen låg sjuk i April s. å., var ingen af Rådet el-
nistrarne hos honom utom St. Kungen ville nu ha St.
vertaga Claes Flemings beställningar (t. ex. Ordför. i
tions-Commissionen); men han undskyllade sig på det
, ehuru han slutligen gaf vika. Dock satt han förut
i en Commission af tio personer rörande flottans räken-
från 1672—80. Den 7 Dec. 1680 sattes en Com-
n att undersöka huru Kammar-Collegium följt K. Maj:ts
under K. Maj:ts egen regering. Præses var J. G. St.
nöter Christopher Gyllenstjerna, Claes Fleming, Gabr.
nberg, Rosenhane, Gyllenhoff, Rhenfelt, Cronsköld,
, Morling, Pet. Schnack och Grooth — allt män utan
rliga considerationer. En Commission sattes vid samma
tt företaga Ständernas Interlocutorie-domar, Collegierne
nde, att dem och Liquidum till rigtigt slut bringa, der-
J. G. St. var Ordför., Gust. De la Gardie, F. Wrede,
ndsköld, Lovisin och Gyllenborg ledamöter. Och i an-
ng af Ständernas underdåniga påminnelser angående Se-
n och Commercien samt Manufacturernas fortsättande
riket, constituerade K. Maj:t d. 6 Nov. 1686 en an-
g Commission af sådana personer, som i de stycken voro
ne, nemligen J. G. St., J. Rosenhane, Sam. Åkerhjelm
tillika med Commerce- och Kammar-Collegierne. 1688
K. Maj:t rådligt att sammansätta Collegium och Reduc-
-Commissionen, förordnande till Reductionsverkets full-
iga afslutande en Deputation, deribland J. G. St. var
ste mannen och Jak. Gyllenborg Director. Man finner
llt, att St. hörde till Rojalisterne, som krossade
stokraterne. Och när dessa dogo i armod, hade J.
t. anseende som en af de förmögnaste herrarne. 1687
e Enkedrottningen af honom Carlberg för 32,000 Rdr.
gick köpet straxt efter tillbaka, men länge bibehöll St.
arlberg, som genom reductionen tillföll kronan, då St.
vederlag för sin fordran af M. G. De la Gardie i Wenne-
St. synes som favorit hos Enkedrottningen ha hållit
ppe. Som ogift väckte han ingens svartsjuka dervid.
ndska ministrar berätta, huru Konungen stundom efter-
St. då han ville förmå Enkedrottningen till något,
han önskade att hon ville företaga. Oaktadt St. var
G. De la Gardies personlige ovän, räknades St. jemte

ncellern och hans son och bror samt Nils Brahe o
'leming såsom fransyska partiets pelare. Gr. G.
k hänfördes då till österrikiska partiet. 1691 sk
Ministern Gr. von Stahremberg om sin ledsnad, a
n han gifvit Riksråderne första visiten, kunna få ta
G. Stenbock, Gyldenstolpe och Konungens cous
e la Gardie, "hvilka näst Oxenstjerna hade mest
Sedan vann Ministern den lyckan att till och m
tenbock för Kejsarens vuer. St. hade väl ej en
fvervälde; men ville man ha sagt Kungen något,
an göra det med eftertryck och hade vid somli
gjort det så godt som Grefve Bengt sjelf. So
berg anmärkte, att Gr. Bengt var den ende i Sv
m fordrade blott goda ord och ärebetygelser, —
ck att ej heller han blef obegåfvad — lär Stenbo
intet ställt sig jemte sin fordne motståndare Ben
erna. Stahremberg fann dock den herren, som ej
sig, mindre fast vid hvad han fritt beslutat, än
som kunde förlora presenter, när de ändrade si
synes lätt begripligt. 1692 fick Stenbock en skra
en derföre, att han gjort motbesök hos en utländ
, det Gr. Bengt förut ensam uraktlåtit. Besöket v
hos franska Ministern. Nu utfärdades ett mundtli
för alla kungliga Råden att besöka Ministrarne fr

llen. Derigenom ficks det öfriga confirmeradt. Sin
lom sades han också ha ökat på det sättet, att han till-
te de af Reduction och Liquidation hemsökte enkorna
— hvad som var ganska rätt — hellre uppoffra smycken
ods, och — hvad som ej var rätt — sjelf dervid köpte
tbjudne dyrbarheterna till vrakpris, än med egna, än
i Holland uppnegotierade penningar, hvilken uppgift
l torde vara diktad af hans fiender. Han hade den
heten, som mest plägat komma på fattiga, att bråka
guldmakeri och man påstod att han under sökande
panacée, intog ett sjelf upptäckt medicament, som
ortade hans dagar.
År 1693 yttrade en ny dansk Minister, att af de 15
gl. Råden voro blott åtta närvarande och dessa af tre
: 1) som kunde, ville och fingo säga sina tankar och
a voro Gr. Bengt, Wrede och Gyllenstolpe; 2) de som
ha capacitet men äro för det mesta indifferente och ej
a taga uti något och det var Gr. Stenbock och Gr. Gust.
la Gardie; 3) de som mycket litet förstodo och kunde
. Då både höga och låga hade en liflig opinion om nå-
och Wrede kunde för danska Ministern yttra sitt hopp,
Konungen väl engång kunde få kunskap om hvem som
te honom väl eller illa, var "ingen mere end Gr. Sten-
, som hautement offver Kongens bord" yttrade sig; men
kunde ske, äfven när yttringen måste bli ett beröm för
skarnes conduite och ett blomerande i högsta grad af
a landsmäns. Derunder kunde han dock neka danska
istern, som kommit att få tala med honom, "audiens."
bäd St. Gr. Bengt till gästabud med så stort compagni
värdens och gästens egna vänner, att danska Ministern ej
de bjuda sig sjelf dit som gäst. Då 1695 St. låg sjuk
maladie du Roy de France, besöktes han af Konungen.
St. kom åter i Rådet, lades en handling fram till under-
ift rörande 32 t:r guld, kallade Satisfactions-penningar,
ka, vid Münsterska freden lemnade åt Sverige, straxt
lades bland de Generaler, som gjort sig mest berömda
riget. Man kräfde ock i ränta 12 proc. att utgå från Gu-
Adolfs död. Alla Rådsherrarne tego stilla, utom Gr.
G. St., som steg upp och sade, att de som rådde Ko-
gen till dylikt, de rådde ej som ärligt folk och han
de ej med godt samvete approbera det. Han underskref
aldrig, han var i Konungens våld och Konungen kunde
med honom efter behag. Härvid studsade hela frågan
omtaltes ej vidare; man hoppades åtminstone ännu den

23 Nov. att intet skulle blifva af. Nordberg berättar, K. Rådet Joh. Stenbock sagt till K. Carl XI, då Patkul i spetsen för de lifländske Deputerade så kraftigt talat sitt hemland: Med Patkull är ej att hålla medelvägen, antingen gör processen kort och låt slå hufvudet af honom eller gör honom till Öfverste och gif honom ett regemente. Efter slottsbranden 1697 flyttade Kon. Carl XII in i J. Stenbocks hus, då St. afflyttade. Nu ansågs St. vara en dem, som mäktigast kunde bidraga att störta Grefve Bengt. Dertill trodde danska Ministern blott behöfvas, att gamle Claes Rålamb komme upp igen, liksom Olivecrantz och Bjelke. Snart nämner samme Minister, att Gr. Jean St. Bjelke och Wrede hade formerat en Bande emot Oxenstjerna, för att störta honom neder. Då kronan föll af Carl, när han steg till häst att rida i krönings-processionen, så mottog St. henne i fallet, hvarpå publikens skri kunde tystas. Han var nu redebogen att skaffa danska prinsessans porträtt helt tyst upp till Konungen, utan att de kunde förstås att det kom från danska Ministern. H. Baron Juel ansåg lätt för St. att komma i den unge Konungens faveur, blott han ville. Oxenstjerna ville han deremot aflägsna och hade, biträdd af Bjelke, Wrede och Wallenstedt, redan i medlet af Dec. 1697 kommit så långt, att B. Oxenstjerna ej längre fick komma ensam upp med en Sekreterare att hos Konungen föredraga målen, utan de skulle först föredragas i Cancelli-Collegium och Oxenstjerna sedan med Collegii utlåtande uppkomma i Senaten. Nu ansågs Gyllenstolpe vara uti ingen consideration. Wrede behöll sin gamla ställning. Bjelke var djerf i sina utlåtelser. Franska partiets hufvudmän i Rådet voro vid denna tid St. Wrede och Bjelke. Kejserliga partiet hölls ännu i början af 1698 uppe genom Oxenstjerna och hans begge "Wachtmästare." Då Bjelke föll i onåd, var St. den ende af hans gamla vänner, som sökte rädda honom, vändande sig till stora och små, enligt en utländsk Ministers intyg. Dermed gagnade St. sig ej sjelf. Det heter d. 5 Mars 1698, att Piper och Wallenstedt voro de två, som gjorde allt och visste allt och att de andre af Rådet (utan undantag för G. St.) visste stundom mindre än den utländska Legat, som meddelade sin Konung denna upplysning. När Hertigen af Holstein kommit om våren 1698 (St. hade mött honom i Södertelge) och infört Konungen i sitt eget sjelfsvåldiga lefnadssätt, voro de en afton, efter måltiden på slottet, ute på gatan och slogo in alla Grefve Stenbocks fönster, som

(Källor: De la Gard. Arch. XVII. Bihang s. 74. — Rådslängd och Höfdingaminnen. — Pufendorfs Hist. Caroli X Gustavi. — De la Gard. och Stenb. archiven.)

14. STENBOCK, GUSTAF OTTO.

G. O. Stenbock, son af № 10, är en lärorik typ af en krigare, såsom utmärkt af stora segrar och stora motgångar: en rörande bild af lyckans omskiften äfven i det enskilda, såsom än i rikedom lik en furste, än i armod lik en invalid. Van vid svärdet, så att det nästan synes fastväxt i handen, förföres han af sin onde genius att vilja deltaga i riksstyrelsen, hvarföre han måste inträda på en okänd embetsbana och derunder förskingras till stor del den glans af ära, som omstrålade hans namn från 30-årakrigets och Carl X Gustafs Iliad-rhapsodier. Han är dock ett stort minne från vår hjelteålder och detta minne sträcker sig från segern vid Chemnitz 1638 till eröfringen af Bohus 1677, således omkring 40 år. Först bildad som krigsman under Gustaf II Adolf, bär han sedan än ett drag af sin oupphunne mästare. Han synes ej blott i främsta ledet under träffningarne; han skrifver och sjunger också sina psalmer i lugnets stunder, berömd för gudsfruktan äfven förrän olyckan nedböjde honom. Hans namn är förgätet af svenska folket, som minnes blott hans större son Måns Stenbock; men vi vilja berätta hans lefnadssaga med hopp att folkminnet derigenom kan återeröfra ännu en hjelte of other times!

Denne Grefve till Bogesund, Friherre till Öresten och Kronobäck, Herre till Torpa, Kijda, Kolcka, Hesslebyholm, Barg, Wapnö och Spanrep föddes d. 17 Sept. 1614 på Torpa i Småland. 1631 blef han Ryttare, 1632 Cornett vid småländska regimentet (till häst). Som detta reg:te ej nu sändes till Tyskland, begärte Cornetten att ensam få bege sig till arméen, inställande sig hos Fältmarsk. Baner 1633, då han fick en Fänriksplats vid Scheratins tyska reg:te, med hvilket han deltog i eröfringen af Landsberg i Mars och Frankfurt an der Oder i Maj 1634; men vid Nördlingen såg han i Aug. s. å. detta regimente så hårdt medfaras, att det ej sedan kunde uppfyllas. St., som kommit med lifvet ur det olyckliga slaget, ställdes snart i spetsen för ett compagni vid Hastfehrs tyska reg:te, derpå han, kastad med sitt compagni in i Herzbrück, flera gånger afslog fienden, men måste slutligen capitulera, då han förbehöll sig säker afmarsch. Detta villkor hölls ej, utan han togs på vägen i Coburg tillfånga. Baner utbytte likväl snart denne hurtige

fånge och tog honom med sig till den skarpa drabbningen vid belägringens upphäfvande af Dömitz d. 22 Oct. 1635, der 5000 af fiendens bästa knektar "ruinerades." I Wittstocker-slaget i Sept. 1636 utmärkte han sig som Major vid Hastfehrska reg:tet och blef s. å. Öfverste-Lieuten. vid ett småländskt Infanteri-reg:te, med hvilket han deltog i fiendens förföljande in uti Hessen i Nov. 1637, liksom i eröfrandet af Werben och Erfurt i Dec. s. å., samt i Leipzigs misslyckade belägring och Torgaus lyckliga intagning. Öfverste för småländska reg:tet 1638. Som sådan deltog han i eröfringen af Garz, Loitz och Triebsees, Wolgast och Demmin. Hans rykte som krigare börjar hinna historien, då han i fältslaget vid Chemnitz, der General Mazarini led stort nederlag och förlorade, utom dem som stupade, 3000 fångar, "viste sin valeur." Han ökade alltjemt sitt anseende hos Baner, i tillfälle att ådagalägga mod och förstånd vid belägringen af Freyburg, eröfringen af Pirna i Böhmen, som intogs med storm, Leuchmaritz och Melnick, samt, under återtågandet från Prag, slotten i Brandeyss och Königsgrätz. Efter Baners död vann han ökadt anseende hos Fältherren Torstensson "såsom ett godt Generalämne." Han sändes att lägga broar öfver floder under fiendens eld, att intaga välbefästade ställen m. m. I det stora slaget vid Schweinitz bidrog han att ruinera kejserl. cavalleriet, då Fältmarsk. Hertig Frantz Albert blef sårad och fången. Torstensson gaf honom General-Majors commando, då han såg hans tappra uppförande vid Olmütz, der stad och fästning intogos. Genom St:s tapperhet eröfrades Neres och Oppeln i Schlesien, Eylenberg och Neustadt i Mähren, hvilka voro besatte med starka garnisoner, belägrades Brieg (Berch har Bring) och bragtes Zittau i Laussnitz under svensk lydno. I det andra slaget vid Breitenfeld eller slaget vid Leipzig d. 23 Oct. 1642 bemäktigade sig Stenbock fiendens artilleri, men blef dervid illa sårad i venstra benet, hvaraf han "intill sitt yttersta hade kännbara erinringar." Han låg på fältet bland 5000 döda fiender och 2000 döda och sårade Svenskar, deribland den svenske Leonidas Erik Slang och fältherreämnet Liljehök. Men Svenskarne hade vunnit seger. 4500 fångar och 190 fanor, som eröfrats, voro derpå osvikliga tecken. St. tillfrisknade och blef General-Major d. 31 Juli 1643 för en corps volant bredvid hufvud-arméen. Gouverneur öfver Minden 1644. Återkom till Sverige 1645 då han återeröfrade några orter i Vermland, som Danskarne intagit, hvarigenom fredsvillkoren lättare dicterades i Brömse

h deserera combatten, hvarpå St. dragit sig till-
ordre; hvarföre K. Maj:t anförtrodde honom de-
ket på Vestgöthasidan mot Norge, uttryckande
välbehag med hans fullgörande af sina uppdrag.
hivet). Natten mellan d. 11 och 12 Febr. 1659
vid Köpenhamns belägring, hvarpå Konungen gaf
återtåg, viss, enligt Rühs, att tapperheten för-
ler mot naturens oöfvervinnerliga hinder.
beröd förvaras omkring 100 bref af Er. Stenbock,
n Riga till Baron Arv. Forbus, som då var Gou-
Pommern och vice Gouverneur i Leipzig. Begges
e föra dock brefvexlingen på tyska, värdigt de
tena, men derunder tillägga Gen.-Gouverneurerne
postscripter på svenska, som i vår tid skulle an-
af personer i tjenande classen. Man ser att den
eraler kunde bättre föra svärdet än pennan.
t. framträder i sina bref som en ytterst vaksam
erneur. Här träffas ej få bidrag till ryska, pol-
ska och tartariska historien; åtminstone får man
m hvad som taltes bland och om dessa folkslag.
a uppror, onådsfall eller krigsrustning här i Östern
straxt v. General-Gouverneuren i Pommern eller
Sjelfva Jesuiter-ordens verksamhet bespejas och
s. St. var ytterst glad, när Furst Radzivil afsagt
laktighet med dessa intrigens Arachnideæ.
Erik Gustafsson Stenbock var gift med 1. *Cathar.*
in. 2. *Occa Johanna Ripperda*, den förra från
den sednare från Nederland. Fru Schwerin var
et af Rüdiger v. Schwerin till Putzar och Spantec-
t Vorpommern. Efter hans död bibehöll hon som
den sista Länsinnehafvaren de Spanteckowska läns-
ure retentionis, d. v. s. ej som län utan blott ex
diali som en "Retentions- und Pfandrecht." Hen-
öttrar, födda i äktenskapet med Gen.-Gouvern. Er.
Stenbock, delade dessa gods såsom arf och deras
besutto dem, ända tills, under K. Carl XII:s krig,
Wilhelm i Preussen 1715 jure belli confiscerade
ds och "confererade" dem till General v. Dossow;
fredsslutet 1720 förklarade denne sig beredvillig
nna samma gods till Stenbockska arfvingarne. Desse
retentionsrätt till godsen åt K. Fredrik Wilhelm,
00 Rdr betaltes 1720 och till arfvingarnes com-
Baron v. Nolcken 1729: 40,000, då 4596 Rdr
nderades. Då nekade Kongl. Fiscus att utbetala

svenska Konungens spira, tog han reverser af adeln, hvar
ett stort antal originaler ännu finnas på Thorsjö. Vi anfö
som prof: Nos subscripti hisce præsentibus profitemur
contestamur postquam a Sereniss. R. M. Regni Sv. Illust
ac Generos. Senatore et Generali D:no Gust. Ottone Stei
bock, Com. in Boges. litteras protectionales obsequenter
devote a nobis plorantes acceperimus, Nos cum nostris
omnibus bonis nostris ab hocce tempore ad Reg. M. Sve
subjectionem, devotionem et fidelitatem hisce reversalibus ob
ligamus .... lofvande att ej blott afhålla sig från allt anfa
på svenska troppar, utan ock afvärja alla dylika, underrät
om försök till sådana m. m. I Dec. lade han Graudentz, N
borg, Newe, Dirschau och Stargardt under svenska Konu
gens lydnad. Låg en tid derefter sjuk i Thorn. Tillfrisk
återkom han till arméen vid Marienburg, som kringränd
och intogs, staden i Febr. och slottet d. 6 Mars 1656. D
polske Senatorn Sigism. Gyllenstjerna måste lemna fästning
i svenska Konungens händer. St. blef nu Fältmarskalk d.
Juni sistnämnde år och höll Preussen i stillhet, då Sve
skarne segrade vid Warschau d. 18—20 Juli. Den 12 O
slog St. Tartarerne vid Philippowa, der furst Radziwil rä
dades utur fiendernas händer, i hvilkas våld han komm
förra året. 1657 uppdrogs åt St. att biträda furst Ragozk
Han halp honom då att intaga Warschau d. 9 Juni s. å
men när derpå Konungen gick mot Danmark, uppdrog ha
som plägat sända St. dit, der han ej sjelf kunde vara,
denne Fältmarskalk, att under Riksdrotzen P. Brahe "fö
General-conduiten af K. Maj:ts arméer och fästningar i Sv
rige, enkannerligen i Halland och Vestergöthland." St. b
gaf sig först till Stockholm, sedan till Laholm, då P. Brah
begaf sig till Stockholm och Stenbock fullföljde det påbe
gynta verket, skyddande genom sitt inbrott i Skåne de ä
dre svenska provinserna från anfall af danska Konungen
som snart drog sig tillbaka, sedan Carl Gustaf nalkats Jut
land, ehuru Danskarne kunde berömma sig af segern i en
skärmytsling mellan K. Fredrik och G. O. St. d. 2 Oct. vi
Lagaån en mil från Laholm, der 600, kanske 1000 Svenska
förlorades. Fryxell lägger den förlorade segern Gust. Banér
brorson till den store Fältmarskalken, till last, "hvilken ge
nom förhetsande inryckte Svenskarne i denna strid." St. be
gaf sig i Jan. 1658, ridande i den skarpaste köld, till nor
ska gränsen, der Ifvar Krabbe drefs ända till Halds (sed
Fredrikshalls) murar; derpå vände han sig till Uddevall
hvars skans intogs. Derifrån beskattades hela Bohuslä

ters De la Gard. Arch. XVII. Bihang s. 74. — Rådslängd och Höfdingamin-
. — Pufendorfs Hist. Caroli X Gustavi. — De la Gard. och Stenb. archiven.)

14. STENBOCK, GUSTAF OTTO.

G. O. Stenbock, son af № 10, är en lärorik typ af en
re, såsom utmärkt af stora segrar och stora motgångar:
örande bild af lyckans omskiften äfven i det enskilda,
n än i rikedom lik en furste, än i armod lik en invalid.
vid svärdet, så att det nästan synes fastväxt i handen,
res han af sin onde genius att vilja deltaga i riksstyrel-
hvarföre han måste inträda på en okänd embetsbana
derunder förskingras till stor del den glans af ära, som
trålade hans namn från 30-årakrigets och Carl X Gustafs
-rhapsodier. Han är dock ett stort minne från vår hjelte-
r och detta minne sträcker sig från segern vid Chemnitz
38 till eröfringen af Bohus 1677, således omkring 40 år.
st bildad som krigsman under Gustaf II Adolf, bär han
än ett drag af sin oupphunne mästare. Han synes ej
ll i främsta ledet under träffningarne; han skrifver och
ger också sina psalmer i lugnets stunder, berömd för
sfruktan äfven förrän olyckan nedböjde honom. Hans
n är förgätet af svenska folket, som minnes blott hans
re son Måns Stenbock; men vi vilja berätta hans lefnads-
med hopp att folkminnet derigenom kan återeröfra ännu
hjelte of other times!

Denne Grefve till Bogesund, Friherre till Öresten och
aobäck, Herre till Torpa, Kijda, Koleka, Hesslebyholm,
g, Wapnö och Spanrep föddes d. 17 Sept. 1614 på Torpa
måland. 1631 blef han Ryttare, 1632 Cornett vid små-
dska regimentet (till häst). Som detta reg:te ej nu sän-
till Tyskland, begärte Cornetten att ensam få bege sig
arméen, inställande sig hos Fältmarsk. Baner 1633, då
fick en Fänriksplats vid Scheratins tyska reg:te, med
lket han deltog i eröfringen af Landsberg i Mars och
nkfurt an der Oder i Maj 1634; men vid Nördlingen såg
i Aug. s. å. detta regimente så hårdt medfaras, att det
sedan kunde uppfyllas. St., som kommit med lifvet ur
olyckliga slaget, ställdes snart i spetsen för ett com-
ni vid Hastfehrs tyska reg:te, derpå han, kastad med
compagni in i Herzbrück, flera gånger afslog fienden,
måste slutligen capitulera, då han förbehöll sig säker
rsch. Detta villkor hölls ej, utan han togs på vägen i
rg tillfånga. Baner uthytte likväl snart denne hurtige

ge och tog honom med sig till den skarpa drab
l belägringens upphäfvande af Dömitz d. 22 Oct.
r 5000 af fiendens bästa knektar "ruinerades." I
cker-slaget i Sept. 1636 utmärkte han sig som M
stfehrska reg:tet och blef s. å. Öfverste-Lieuten.
åländskt Infanteri-reg:te, med hvilket han deltog
ns förföljande in uti Hessen i Nov. 1637, liksom
ndet af Werben och Erfurt i Dec. s. å., samt i l
sslyckade belägring och Torgaus lyckliga intagnin
rste för småländska reg:tet 1638. Som sådan delt
eröfringen af Garz, Loitz och Triebsees, Wolg
mmin. Hans rykte som krigare börjar hinna hi
han i fältslaget vid Chemnitz, der General Maza
rt nederlag och förlorade, utom dem som stupade
ngar, "viste sin valeur." Han ökade alltjemt sitt
hos Baner, i tillfälle att ådagalägga mod och l
l belägringen af Freyburg, eröfringen af Pirna i B
m intogs med storm, Leuchmaritz och Melnick,
der återtågandet från Prag, slotten i Brandeyss o
gsgrätz. Efter Baners död vann han ökadt ansee
ltherren Torstensson "såsom ett godt Generalämne
ndes att lägga broar öfver floder under fiendens e
aga välbefästade ställen m. m. I det stora sl

ryxell yttrar: "under danska kriget 1644 stod St. i för Vermlands försvar och det blef försvaradt"; er-le att han hela tiden i Tyskland utmärkt sig för dug- och mod samt skurit äfven enskilda lagrar t. ex. i vid Wittstock, Zobtenberg och Leipzig, liksom vid garne af Glogau och Olmütz. Vid ankomsten till olm höll han bröllopp med Brita Horn, dotter af Christersson af Åminne, d. 20 Aug. s. å. Afgick till nd såsom utnämnd till Öfvercommendant i Westphalen, n förde befälet till 1647, då han d. 15 Januari blef l vid Infanteriet. Det 30-åra krigets sista uppdrag ut- St., det nemligen att indrifva de "Satisfactionspengar", a orter, t. ex. stiftet Lüttick, ej ville utbetala. Dessa des sedan bland det högre befälet. Huru återbärande derefter ifrågasattes, ha vi sett i J. G. Stenbocks bio-. I Stenbockska archivet har man en ansenlig sam-f bref från Carl Gustaf af 1649, som äro af stor vigt dens chrönika. Dessa bref börjas vanligen: *Besonders er Freundt* och slutas: *seiner freundtwilliger und be-ger Freundt.* I Apr. — Aug. var pfaltzgrefven i Nürn-och General G. O. St. vistades derunder i Minden som rneur i Westphalen. Ej sällan skrifves den ena da-fter den andra. Här gäller "die Administration der Oe-nie und Jurisdiction" såsom afbrott "in militaribus." finner att svenska krigarne ej voro mindre sorgfälliga et gällde "parta tueri", än der frågan var om "parere." gen återkom Baron St. och intogs som Grefve jemte ruder Erik d. 27 Mars 1651 på äldste brodren Fredriks er, hvilken förklarats som Grefve d. 26 Mars s. å. d. 10 Apr. s. å. Gouverneur i Riga d. 31 Maj 1652. R. d. 18 Jan. 1653. Lagman öfver Ingermanland d. 4 s. å. Enkling s. å.

Carl Gustaf mottog svenska spiran och krigets åskmoln drogo sig åter. I hertigdömet Brehmen utbröto först gheter, dem St. sändes att lugna. Detta skedde med makt 1654. St. belöntes genom upphöjelse till ett bete, såsom utnämnd till Rikstygmästare d. 14 April Följde så sin Konung till Polen, lemnad vid War-, då Carl Gustaf gick åt Krakau, och slog Masurerne, 00 man, d. 20 Sept. med en till antalet underlägsen , som slagit bro och gått öfver Bugströmmen till fien-ders åsyn. Genom denna tappra handling vann han umerande hos K. Carl Gustaf. Då han lade orter under

svenska Konungens spira, tog han reverser af adeln,
ett stort antal originaler ännu finnas på Thorsjö. Vi
som prof: Nos subscripti hisce præsentibus profite
contestamur postquam a Sereniss. R. M. Regni Sv.
ac Generos. Senatore et Generali D:no Gust. Ottone
bock, Com. in Boges. litteras protectionales obsequen
devote a nobis plorantes acceperimus, Nos cum nos
omnibus bonis nostris ab hocce tempore ad Reg. M.
subjectionem, devotionem et fidelitatem hisce reversali
ligamus .... lofvande att ej blott afhålla sig från allt
på svenska troppar, utan ock afvärja alla dylika, und
om försök till sådana m. m. I Dec. lade han Graudent
borg, Newe, Dirschau och Stargardt under svenska K
gens lydnad. Låg en tid derefter sjuk i Thorn. Tillfr
återkom han till arméen vid Marienburg, som kring
och intogs, staden i Febr. och slottet d. 6 Mars 1656.
polske Senatorn Sigism. Gyllenstjerna måste lemna fäst
i svenska Konungens händer. St. blef nu Fältmarskalk
Juni sistnämnde år och höll Preussen i stillhet, då
skarne segrade vid Warschau d. 18—20 Juli. Den 1
slog St. Tartarerne vid Philippowa, der furst Radziwil
dades utur fiendernas händer, i hvilkas våld han k
förra året. 1657 uppdrogs åt St. att biträda furst Ra
Han halp honom då att intaga Warschau d. 9 Juni
men när derpå Konungen gick mot Danmark, uppdrog
som plägat sända St. dit, der han ej sjelf kunde va
denne Fältmarskalk, att under Riksdrotzen P. Brahe
General-conduiten af K. Maj:ts arméer och fästningar i
rige, enkannerligen i Halland och Vestergöthland." S
gaf sig först till Stockholm, sedan till Laholm, då P.
begaf sig till Stockholm och Stenbock fullföljde det
gynta verket, skyddande genom sitt inbrott i Skåne
dre svenska provinserna från anfall af danska Kon
som snart drog sig tillbaka, sedan Carl Gustaf nalkat
land, ehuru Danskarne kunde berömma sig af segern
skärmytsling mellan K. Fredrik och G. O. St. d. 2 Oc
Lagaån en mil från Laholm, der 600, kanske 1000 Sv
förlorades. Fryxell lägger den förlorade segern Gust.
brorson till den store Fältmarskalken, till last, "hvilk
nom förhetsande inryckte Svenskarne i denna strid."
gaf sig i Jan. 1658, ridande i den skarpaste köld, til
ska gränsen, der Ifvar Krabbe drefs ända till Halds
Fredrikshalls) murar; derpå vände han sig till Udde
hvars skans intogs. Derifrån beskattades hela Boh

freden i Roskild utnämndes St. d. 18 Mars s. å. till
Gouverneur öfver Skåne, Halland, Bleking och Born-
, hvilket embete han i sex år förvaltade, lönt genom
prosteriets i Lund räntor med præbendan Gierslöf och
Stångbys prestbord med jure patronatus.

Vid riksdagen i Götheborg 1658 föreslog Drottningen
bekostade Konungen bröllop mellan St. och Christina
arina Jakobsdotter De la Gardie, enka efter Fältmarsk.
G. A. Lewenhaupt.

Ett bland Gen.-Gouverneurens första värf vår att tillika
den för Danskarne med skäl så förhatlige Corfitz Ul-
mottaga hyllningen af de eröfrade provinsernas invå-
, dervid det skulle lemnas adeln fritt att gå ur dessa
inser under sin förra öfverhet eller aflägga trohetsed
Sveriges Konung *). Svårare var att göra förslag om

---

*) Nu skaffade han sig en *Mantalslängd öfver hela Danmark*, som
vara af interesse att närmare bemärka. *Danmark* hade då 6567
jordegne bönder, 16 halfva, 41,449 feste bönder och jordegne
ler, 673 halfva dito, 2939 veckedags feste bönder och gårdmän.
714 legefeste, jordegne och feste, . . . halfve gårdssittare, gård-
, bregmän, veckodags gårdhusmän och halfve boelsmän . . . fiskare
backmän. 1560 drängar m. m. 125 Möllare med afvel, 308
, 90 embetsmän (handtverkare) med 944 utan afvel, 208 peber-
ner (kryddkramhandlare?), 12,791 drängar för full lön, 9238
ngar för half lön.

Summa på allt mantal öfver *Norge* var 3201 odelsbönder, 32,468
lingers bönder, 715 dito fattige, gifva half skatt, 12,633 hus-
, ödegårdsmän, strandsittare och backsittare. 872 husmän och
smän med fattige halfskatt. 2939 drängar för full lön. 1473
ngar för half lön, 58 embetsmän, 374 skeppare och styrmän,
gmästare, 15 årgångssänger, 1410 flambsanger.

Gottland 1313 jordegne bönder, 10 landsboar, 5 embetsmän utan
, 960 husmän, Indester och drängar för full lön, 248 drängar
half. 44 pruvister och prester är uti summarum inte beräknadt.
ch 69 jordegne bönder, som äro öde och förarmade.

ringholm: 632 jordegne bönder, 181 landtbönder, 8 möller för
skatt, 19 embetsmän och pebersvenner, 285 gårdmän, "gildzhus
bägere", 134 tjenstedrängar för full lön, 87 för half lön.
nd. Laholms slott och län: 43 jordegne bönder, 3 hela jord-
dito, 615 festebönder, 1 mölla . . . jordegne veckodagsbönder,
hela festegårds-veckodagstjenare, 146 halfva festebönder, 707
och Indester, 86 gårdsmän, som ingen afvel bruka, 71 tjen-
ngar för full lön.

bergs slottslän: 615 jordegne bönder, 8½ jordegne bönder,
stebönder, 11 embetsmän, 6 pebersvenner, 240¼ festegår-
Halmstad gårdslän: 75 jordegne bönder, 670 festebön-
Jemtland: 1510 odelsbönder, 390 ödegårdsmän och hus-
drängar för full lön, 27 för half. Herdalen: 8 odelsbön-
12 leylendinger, 52 ödesgårdar *och husmän*, 5 *drängar* för full lön.

ig efter godsens storlek till eröfringens försvar. F
omsorger kallades St. då kriget ånyo utbröt att
elägringen af Köpenhamn, hvarmed han fortfor t
blockerats. Då sändes St. till Laaland, der den sta
gen Naskow eröfrades d. 16 Juli 1659. Återv
kåne om hösten att sköta Gen.-Gouvernementets an
värf, återkallades han i Nov. af en enspännare,
Konungens befallning att han genom natt och d
skynda till sin Konung, som var i Korsöer. Man h
mat att hindra de kejserliga, polniska och churbr
gska tropparne att förena sig med de danske, sed
enom Köpenhamns belägring visat Europa att sven
var annat än det europeiska. Ty då europeiska p
ville ha två herrar vid Öresund och derföre und
Sveriges bemödande att eröfra provinserna på sve
ntinenten, så tycktes nu Carl Gustaf vilja ha en
herre på begge sidor om Östersjöns ingång, men
are än den som var herre vid Sundet förut. Här
han Europa till Danmarks allierade. Detta borde C
förutsett och varit nöjd med hvad han vunnit.
nde genius förförde honom. Nu ansåg han endast S
att hjelpa sig i den stora äfventyrlighet, han dra
sig, men satte honom under en tysk furstes öfv

sade och onyttiga ambassader. Svårligen kan man antaga, att Riksamiralen härunder gjorde hvad hans pligt var, om han, näst efter de varmaste remonstrationerne för flottan, deltog i pluralitetens förtryck af Bjelkeska hushållsgrundsatserne. Fryxell, som funnit att många blad af Stenbocks krigiska lager nedfölIo från hans hjessa vid nederlaget på Fyen, nekar honom den fredliga eklöfskransen såsom civil embetsman. Om den plats i regeringen, hvartill han "trugat sig mot högadelns vilja", heter det hos den häfdatecknare, som läsit mest af dessa tiders egna acter och omdömen: "Stenbock kom på en plats, hvars göromål han ej mäktade uppfatta, hvars åliggande han ej mäktade uppfylla, hvars frestelser han ej mäktade motstå; men en plats, hvars höjd ådrog honom både af samtid och efterverld den oundvikliga granskning, som ej låter något fel slippa oanmärkt. Som Riksråd och till och med som Riksamiral deltog han föga i öfverläggningarne och det lilla, han sade, var litet äfven till innehållet." Jens Juel skref: "torde hända att Gr. St. är en man af stort förstånd; men för mig har han hållit det så hemligt, att jag aldrig kunnat upptäcka det." Det omdömet är dock af en politisk fiende. Danska ministern fann också, som vi framdeles få se, att Magnus Stenbock var "ett magert geni." Utan tvifvel var G. O. St. af ett praktiskt förstånd, som Carl Gustaf ansåg utmärkt bland hans jemnlikar. Vid Fryxells yttrande: "När flottans ärender föredrogos i rådet, var det aldrig St. utan Nils Brahe, som förde dess talan", få vi anmärka, att *aldrig St. utan* bör ändras till *merändels.* Se Handl. till Carl XI:s Hist. 10:e saml. s. 17, 18, 19, 20. Den 3 Dec. 1669 yttrar Riksamiralen: Jag hafver *så ofta* påmint huruledes Amiralitetet må blifva hulpet, men intet dermed uträttat, ty lemnar jag nu till en annan att tala derom. Gr. N. Brahe fortsatte då: Jag ser etc.

Då kriget utbröt 1675, var flottan, säges det, väl i ordning, men motväder höll St. i sju veckors tid i Elfsnabben, derefter mötte honom nära Carlsöarna vid Gottland en häftig storm, som förstörde fyra skepp, hvarpå Riksamiralen på flaggmännens och öfrige i sjöväsendet länge öfvade officerares tillstyrkande sökte svenska hamnen, särdeles bevekt genom inritad sjukdom bland manskapet och den långt framskridna årstiden. Riksamiralen dömdes nu att ersätta hela förlusten, till och med hvad sjöfolket förtärt. Denna dom väckte stort uppseende, så mycket begripligare som ingen ens synes misstänkt någon annan orsak, än den gamle *Gene-*

ralens ovana som *Amiral*, om man ock ej erkände att naturhindren varit nog stora, att förklara olyckan. — Rühs anför, att domen öfver Stenbock gjorde hela sjöstaten modlös, så att ingen ville tjena på flottan. Den kongl. Commissionens protokoller äro tryckta i Sv. Mercurius, Sept. 1765 s. 648 följ. Amiralitets-Lieut. Joh. Olofsson återkallade af sitt vittnesmål den uppgiften, att han tillstyrkt Grefven att segla mot Wismar, som Grefven i sina supplik-concepter anför. I dessa sökte St. deducera, att flottans uteblifvande intet kunnat hindra några K. Maj:ts desseiner vid den tiden. Han skulle uppsökt de danske vid pommerska kusten. Omkring 2000 af våra lågo sjuke i Dalarön redan d. 10 Juli. Af de till flottans utredning anslagna medel hade 90,020 dlr s:mt måst användas att betala resterande löner ända från 1673 och 1674, samt köpmansräkningar, hvilket lades St. till last, ehuru endast härigenom ny credit kunnat vinnas. I Stenbockska archivet förvaras en mängd G. O. Stenbocks suppliker och bref rörande detta ärende. Han erböd i dessa K. Maj:t och Kronan alla sina donationer, färdig att afflytta till ett sin hustrus gods i Lifland. Brorssonen K. Rådet Gr. J. G. Stenbock kunde länge blott beverka ett uppskof i domens verkställighet. Han skulle betala i böter 200,000 dlr s:mt, och erböd att derföre återlemna donationerna, som räntade 11,861 dlr s:mt nemligen

Den holländska af d. 30 Apr. 1653 . . .	2968.
Capitelsgodsen i Skåne, visst och ovisst .	1515.
Donationsgodsen under Torpa i Vestergöthl. deraf blott 518 i vissa räntor.	1144.
Donationen af d. 20 Febr. 1665 Biskopstorps Ladugård	200.
Donationen af d. 30 Juni s. å. genom ett byte	585.
dito af d. 15 Mars 1666 Månstorps gård och gods	2000.
E. O. räntor	1949.
dito af d. 27 Aug. 1675	1500.

Hans böneskrifter äro mycket varma och lifliga, likväl i ytterst underdåniga termer. "Magister Spegel" var ej overksam, då det gällde Grefvens räddning hos K. Maj:t, som synes ha varit personligen uppbragt öfver dröjsmålet, hvilket han härledde från den ringa lust att utgå med flottorna, som han trodde sig funnit hos den gamle Landtkrigaren *).
Böterna nedsattes till 100,000 dlr s:mt af K. Maj:t.

---

*) Ur hans försvar må anföras: "för det 20:de: Vinden var fuller

I Oct. 1676 begaf sig St. till K. Maj:t, som då var i Lund, begärande att bli använd i ett element, der han var van att verka för fäderneslandets försvar. Han fick då ett fullkomligt commando öfver alla svenska troppar i Vestergöthland, Vermland, Dal och Bohuslän, hvarpå han begaf sig till Götheborg, "continuerande mot fienden i tre mödosamma campagner." 1677 anförtroddes honom Directionen af Defensionsverket emot Norge; kallad Directeur öfver defensionsverket i Vestergöthland, Vermland, Dal och Bohuslän, derunder han gaf märkliga prof af mod och vaksamhet. Man har i synnerhet ihågkommit, huru då Gyllenlöw gjorde försök att bemäktiga sig Hisingen, han blef tappert afslagen af St., som i rättan tid ditskaffat kanoner o. m. s. Berättelsen derom är särskildt tryckt på två ark in 4:o.

"Den namnkunniga" belägringen för Bohus 1677 återupprättade Stenbocks anseende. Den berättas på följande sätt af Isogæus (hvilken Berch vanligen omskrifver på nyare svenska, hvarefter Gezelius sammandrager Berch): "Hans Salige Excell. ... resolverade att attaquera fienden och oaktadt sjelfva bron theröfver arméen skulle passera stora elfven nedanför Götheborg för materialiernes mangel skull intet hinte öfver, continuerade han dock thenne glorieuse entreprisen och lät hela arméen på båtar och pråmar transportera in på Hisingen sändandes allt fartyget ifrån sig tillbaka på thet at fienden så mycket mera skulle blifva persvaderat om thenne S. herres tappre resolution, att antingen erhålla segren eller ock uppoffra dess lif för Konungens

---

god, men så excessif hård, så att om än alla sjömän i verlden då hade varit der, hade de icke kunnat komma till segels, icke heller hade de det begärt att göra. ... Det ville blifva en Amiral allt för svårt att cavera för skada som hända kan vid obörliga stora stormväder." Mot 25:te anmärkningen: "Är det jag med hela Amiralitetet beklagat hafva och lära beklaga att det intet har gullit, förty efter ingen sjöman eller soldat uti rätten suttit hafva, öfvergår mig det som nu sker." 31. Amiralen hade gifvit skeppen ordre att gå, ehuru de ej ansågo sig kunna. Aldrig hade hörts, att Chefen i slikt fall straffats. Man klandrade att Amiralen ej förut exercerat det folk, som genom utskrifningar bragtes till honom kort före utgåendet. Man ser att det uppsökts likt och olikt för att "komma åt" Chefen. Här, som vid Ratan, finner man snart att felet ligger mindre hos Chefen, än hos den som valt honom. Bättre hade visst varit att 1676 bryta rangordningen, än att uppdraga flottans anförande åt *en*, som han sjelf kallar sig, i fäderneslandets tjenst sönderbråkad och förlamad gubbe. Hans Wachtmeister hade nu varit tjenligare än både RiksR. Stenbock och RiksR. Creutz. Men r a n g e n! Här ligger en Sveriges arfsynd som blindskär.

tjenst och nationens gloire. Och såsom Gud särdeles thenne sal. Herrens redelige och frimodige uppsåt vid thenne passagen befordrade, så tillät ock den gode Guden, at fienden igenom thenne vigoureuse desseinen så förskräcktes, at han efter ett ringa motvärn rymde fältet, abandonerade alla thess fördelhaftige poster, uphof then kostbara Belägringen, tände elden på thess läger och broar och enteligen aldeles qvitterade Hisingen och Inland. Thervid ej heller bör underlåtas Gudz stora Almacht och thenne S. herrens conduite at K. Maj:ts armée, som thenne Sal. herren hade then äran at commendera och föra, bestod allenast af 6500 man, men theremot de två fiendtliga arméer af 15,000 största delen af the bäste Tyske regimenter." ... St. gick hem efter fredsslutet, och var, yttrar Berch, "detta den tredje resan, som han ur Norge kom med fred och välförrättade saker." Han åldrades sedan i fred och fattigdom till sin död d. 24 Sept. 1685. Medel till begrafning lofvades men uppsköts så länge, att han först d. 30 Apr. 1686 kunde bli begrafven. Begrafningen skedde i Riddarholmskyrkan, men liket nedsattes sedan i Strengnäs Domkyrka.

Isogæus yttrar om Riksamiralens personlighet: Han älskade Guds ord och rättade alla sina gerningar derefter med en christlig vandel, han försummade aldrig bönestunderna morgon och afton med ett ödmjukt knäfall, hvarken i fält eller hemma i sitt hus. Har ock sjelf åtskilliga anderika böner och psalmer componerat, ... så att man kan i sanning säga, att han var en oskrymtad christen och en nitälskande gudfruktig herre. Han understödde gerna Akademier, kyrkor, skolor och fattiga, enkor och faderlösa. I dom var han rättrådig och samvetsgrann, i sina embeten flitig och oförtruten, betänksam i det han talte och aktsam i det han gjorde. Kort förrän han dog sade han sig ha en försmak af den eviga glädjen i hjertat och se himmelens klarhet. *Gud ske lof*, sade han, *mig tyckes jag hörer den rösten: Du är min: ingen skall rifva dig ur min hand. . . . Jag kommer nu der jag skall göra reda för mig, vetandes i mitt samvete aldrig med uppsåt ha begått något, som skulle sträfva mot min nåd. Öfverhet och mitt k. fäderneslund.* Men inför Gud bekände han sig såsom saknande all egenrättfärdighet, suckande i sjelfva dödsminuten: ... dock vill jag icke förtvifla, men tänka troliga på din död Herre Jesu Christ. ... Hans christliga fromhet berömmes också af H. Spegel i den egenhändiga likpredikan öfver den fordne principalen, som finnes på Lunds Bibliothek.

-de och onyttiga ambassader. Svårligen kan man antaga, Riksamiralen härunder gjorde hvad hans pligt var, om -, näst efter de varmaste remonstrationerne för flottan, -ltog i pluralitetens förtryck af Bjelkeska hushållsgrund-satserne. Fryxell, som funnit att många blad af Stenbocks -giska lager nedföllo från hans hjessa vid nederlaget på -en, nekar honom den fredliga eklöfskransen såsom civil -betsman. Om den plats i regeringen, hvartill han "tru-t sig mot högadelns vilja", heter det hos den häfdateck-nare, som läsit mest af dessa tiders egna acter och omdö-men: "Stenbock kom på en plats, hvars göromål han ej -äktade uppfatta, hvars åliggande han ej mäktade uppfylla, -vars frestelser han ej mäktade motstå; men en plats, hvars -öjd ådrog honom både af samtid och efterverld den ound-vikliga granskning, som ej låter något fel slippa oanmärkt. -om Riksråd och till och med som Riksamiral deltog han -ga i öfverläggningarne och det lilla, han sade, var litet -fven till innehållet." Jens Juel skref: "torde hända att Gr. -. är en man af stort förstånd; men för mig har han hållit -t så hemligt, att jag aldrig kunnat upptäcka det." Det -ndömet är dock af en politisk fiende. Danska ministern -nn också, som vi framdeles få se, att Magnus Stenbock -r "ett magert geni." Utan tvifvel var G. O. St. af ett -raktiskt förstånd, som Carl Gustaf ansåg utmärkt bland hans -mnlikar. Vid Fryxells yttrande: "När flottans ärender före-dragos i rådet, var det aldrig St. utan Nils Brahe, som -örde dess talan", få vi anmärka, att *aldrig St. utan* bör -ndras till *merändels.* Se Handl. till Carl XI:s Hist. 10:e -saml. s. 17, 18, 19, 20. Den 3 Dec. 1669 yttrar Riksami-ralen: Jag hafver *så ofta* påmint huruledes Amiralitetet må -ifta hulpet, men intet dermed uträttat, ty lemnar jag nu -ill en annan att tala derom. Gr. N. Brahe fortsatte då: -ag ser etc.

Då kriget utbröt 1675, var flottan, säges det, väl i ord-ning, men motväder höll St. i sju veckors tid i Elfsnabben, -efter mötte honom nära Carlsöarna vid Gottland en häftig -orm, som förstörde fyra skepp, hvarpå Riksamiralen på -ggmännens och öfrige i sjöväsendet länge öfvade officera-s tillstyrkande sökte svenska hamnen, särdeles bevekt ge-m inritad sjukdom bland manskapet och den långt fram-skridna årstiden. Riksamiralen dömdes nu att ersätta hela -kosten, till och med hvad sjöfolket förtärt. Denna dom -ckte stort uppseende, så mycket begripligare som ingen -synes misstänkt någon *annan orsak*, än den gamle Gene-

K. Dal-reg:tet; andre sonen *Carl St.* dog som Capit. 1725, hvars son *Carl Georg St.*, som stupade vid Willmanstrand 1741 slöt Riksamiralen G. O. Stenbocks ätt af första giftet. Tredje sonen af Carl Otto St. dog 1739 som Major; fjerde sonen *Fredrik St.* dog som Fänrik af undfångna sår i slaget vid Gadebusch). 4. *Gustaf* dog som Ryttmästare 1671, g. m. Ingeborg Bjelke. 5. *Margaretha.* I G. O. Stenbocks andra äktenskap föddes sju barn: 1. *Brigitta.* 2. *Beata Margaretha*, g. m. Landshöfd. Gr. G. Douglas. 3. *Jakob*, g. m. Sig. Baner; död som Lieut. vid Lifdrabanterne 1695 (han hade tre döttrar). 4. *Erik Gustaf* (se № 15). 5. *Magnus* (se № 16). 6. *Hedvig Eleonora*, g. m. Landsh. Lor. Creutz. 7. *Charlotta*, g. m. Amiralen Gr. Ax. Lewenhaupt.

En medalj är slagen öfver G. O. St., visande hans bröstbild på ena sidan och ett ankar på den andra med omskrift *Tempore et assiduitate.* Hans porträtt ses bland Akademi-Cancellerernes i Lund. Det långa gråa håret öfverhöljdes ej af de då i bruk komne lejonmahns-perukerne. Anletsdragen äro ädla; men blicken något matt. Ett porträtt af honom i yngre ålder finnes på Thorsjö. Dess bild äfven stucken in folio. På grafvården i Strengnäs Domkyrka läses: *Celsis Manibus Comitis Gust. Ottonis Stenbock Procerum Sveticorum facile Principis (?) et Comitis Christinæ Catharinæ De la Gardie Heroum Maximi Comitis Jacobi filiæ Sacrum.*

(Källor: S. Isogæi Personalier i Hans och Haqu. Spegels Likpred. (den sednare i mscpt). — Berchs Skådepenn. II. 232 f. — Gezelii Biogr. Lex. — Utdrag af Bisk. Jens Bircherods hist biographiska Dagbøger. — Pufendorfs Hist. Caroli X Gustavi. — Histoire de Charles X Gust. par A. F. Skjöldebrand. — Rühs' Sv. R. Hist. — Fryxells Berättelser i Sv. Hist. — Fryxells hist. handl. hör. till Carl XI:s hist. — Sv. Mercurius 1760 Maj och 1763 Sept. — Nya Sv. Bibl. I B. 2 h. s. 211. — Relation huruledes Belägringen för Bohus af Konungens af Danmark tvenne krigshärar, som den Tyske och Norske under Ståthållaren af Norge Gr. Gyllenlöws commando blifvit företagen; men sedermera genom H. K. Maj:ts af Sverige vapen under ... Riksamiral. Stenbocks anförande tvungen dessamma att upphäfva och ön Hisingen samt alla öfriga poster att qvittera (1678): öfversatt på tyska. — Beckstadii Sv. Sjöman — v. Döbelns Hist. Acad. Lund. — Sv. Fataburen 2:a Öppn. 1768. — Sv. Pantheon af G. H. Mellin. — De la Gard. Arch. X D. samt Saml. på Löberöd. — Lunds Akad. Arch. 1668—84. — Stenbockska Arch. på Thorsjö, flera band in fol.)

15. STENBOCK, ERIK GUSTAF.

Andre sonen af № 14 i dess andra gifte, föddes efter 1658 och före 1665. Troligen liksom den yngre brodern Måns undervisad af Haqu. Spegel, sändes han sedan ut i Europa att besöka hof och universiteter. Han tjente sig sedan upp först i holländsk, derpå i engelsk tjenst. År 1680 trolofvades han med *Johanna Eleonora De la Gardie*, dotter af K. Rådet P. Fr. De la Gardie och Beata Elis. Königsmark.

Oct. 1676 begaf sig St. till K. Maj:t, som då var i , begärande att bli använd i ett element, der han var att verka för fäderneslandets försvar. Han fick då ett mligt commando öfver alla svenska troppar i Vesterand, Vermland, Dal och Bohuslän, hvarpå han begaf sig Götheborg, "continuerande mot fienden i tre mödosamcampagner." 1677 anförtroddes honom Directionen af nsionsverket emot Norge; kallad Directeur öfver defenverket i Vestergöthland, Vermland, Dal och Bohuslän, nder han gaf märkliga prof af mod och vaksamhet. Man i synnerhet ihågkommit, huru då Gyllenlöw gjorde föratt bemäktiga sig Hisingen, han blef tappert afslagen af som i rättan tid ditskaffat kanoner o. m. s. Berättelsen m är särskildt tryckt på två ark in 4:o.

"Den namnkunniga" belägringen för Bohus 1677 återrättade Stenbocks anseende. Den berättas på följande af Isogæus (hvilken Berch vanligen omskrifver på nyare ska, hvarefter Gezelius sammandrager Berch): "Hans ge Excell. ... resolverade att attaquera fienden och odt sjelfva bron theröfver arméen skulle passera stora en nedanför Götheborg för materialiernes mangel skull hinte öfver, continuerade han dock thenne glorieuse eprisen och lät hela arméen på båtar och pråmar transara in på Hisingen sändandes allt fartyget ifrån sig till- på thet at fienden så mycket mera skulle blifva perlerat om thenne S. herres tappre resolution, att antingen lla segren eller ock uppoffra dess lif för Konungens

---

men så excessif hård, så att om än alla sjömän i verlden då varit der, hade de icke kunnat komma till segels, icke heller de det begärt att göra. . . . Det ville blifva en Amiral allt för att cavera för skada som hända kan vid ohörliga stora storm-." Mot 25:te anmärkningen: "Är det jag med hela Amiralibeklagat hafva och lära beklaga att det intet har gullit, förty ingen sjöman eller soldat uti rätten suttit hafva, öfvergår mig m nu sker." 31. Amiralen hade gifvit skeppen ordre att gå, de ej ansågo sig kunna. Aldrig hade hörts, att Chefen i slikt straffats. Man klandrade att Amiralen ej förut exercerat det som genom utskrifningar bragtes till honom kort före utgåen- Man ser att det uppsökts likt och olikt för att "komma åt" en. Här, som vid Ratan, finner man snart att felet ligger minos Chefen, än hos den som valt honom. Bättre hade visst varit 676 bryta rangordningen, än att uppdraga flottans anförande , som han sjelf kallar sig, i fäderneslandets tjenst sönderbråkad örlamad gubbe. Hans Wachtmeister hade nu varit tjenligare än RiksR. Stenbock och RiksR. Creutz. Men rangen! Här ligen Sveriges arfsynd *som blindskär.*

ch nationens gloire. Och såsom Gud särdeles them
rens redelige och frimodige uppsät vid thenne pa
efordrade, så tillät ock den gode Guden, at fiend
thenne vigoureuse desseinen så förskräcktes, at ha
ringa motvärn rymde fältet, abandonerade alla the
ftige poster, uphof then kostbara Belägringen, tän
n på thess läger och broar och enteligen aldeles qvä
Hisingen och Inland. Thervid ej heller bör under
dz stora Almacht och thenne S. herrens conduite
s armée, som thenne Sal. herren hade then äran
dera och föra, bestod allenast af 6500 man, me
t de två fiendtliga arméer af 15,000 största dele
äste Tyske regimenter." . . . St. gick hem efter fred
och var, yttrar Berch, "detta den tredje resan, so
Norge kom med fred och välförrättade saker." He
sedan i fred och fattigdom till sin död d. 24 Sept
Medel till begrafning lofvades men uppskötes
tt han först d. 30 Apr. 1686 kunde bli begrafve
ngen skedde i Riddarholmskyrkan, men liket ned
dan i Strengnäs Domkyrka.
gæus yttrar om Riksamiralens personlighet: Han ä
uds ord och rättade alla sina gerningar derefter me
tlig vandel, han försummade aldrig bönestunder

St. blef begrafven efter nya Kyrko-ordningen; Konun-
och Drottningarna voro närvarande. I en vagn satt
kedrottningen till höger, Drottningen till venster, Konun-
och B. Oxenstierna midt emot. Den tappre soldaten
mindre litterärt bildad, än en M. G. De la Gardie och
P. Brahe bland de regerande herrarne, men vida mera
en L. Kagg. St. kände sig oförmögen att bli Riks-Can-
ler efter svågern, om han 1664 blifvit Riksfältherre. E-
n han skref svensk vers, var hans prosa nästan broki-
e än andra samtidas. Som Canceller öfver Lunds Aka-
ni skref han till den tilltänkta Akademiens Curator vice
sid. M. Durell, begärande hans *sentiment*, viss att vice
sid. af vanlig *dexteritet* bäst visste att *beobachta* hvad
en slik stat tjenligast är, antingen man skulle tillägga
fessoribus så många (Akademi)-hemman som hvar efter
förordnade löns *advenent* kunde pålöpa att dermed sjelf
disponera eller ock godsen skulle bli under Acad. Ærarii
rection att professorerne med bönderne hade intet att be-
lla. Sju dylika bref till M. De la Gardie äro tryckta i
Merc. Maj 1760. Det sista innehåller att M. D. borde
styra att ej i philosophiska disputationer bibelspråk inför-
s som bevis. I dessa ämnen kan han svårligen antagas
fva haft ett eget omdöme.

G. O. Stenbock var gift med 1. *Brita Claesdotter Horn*
Åminne 1643—54; 2. *Christ. Cath. Jakobsdotter De la*
rdie, enka efter Fältmarsk. Gr. G. A. Lewenhaupt 1658
—85. Hon lefde som enka till 1704. I första giftet föd-
fem barn: 1. *Christina Catharina*, g. m. RiksR. Grefve
Lennartsson Torstensson. 2. *Magdalena Catharina*, g.
Öfversten Gr. G. M. Lewenhaupt. 3. *Carl Otto*, f. 1633,
1697. Han var redan 1683 Öfv.-Lieut. vid ett värfvadt
illeri-reg:te *). Gift med *M. Soop.* (Deras äldste son
t. Otto Stenbock stupade vid Pultava såsom Capitaine vid

*) Hr Lect. Carlmark har skänkt till Löberöd Archiv en större
ing af bref från och till denne Stenbock, hvaraf man finner,
"barnen blefvo ömtändte af de sura drufvor, föräldrarne ätit,"
var för de en tid regerande männens arfvingar blott fråga om
tion och Execution och lån i Holland och annorstädes och
gda lån och inre familjkrig rörande arf af — skulder. Då Carl
St. begifvit sig till Stockholm att bevista sin faders begrafning,
s han af en ryttare med ett bref från styfmodern, som under-
de, att som den summa K. Maj:t anslagit till begrafningen ej
utfallit, måste begrafningen uppskjutas tills vidare. Måtte dessa
riens lärdomar ej vara förlorade för dem, som någon tid ha
ten i sina händer, att de må med måtta den använda!

K. Dal-reg:tet; andre sonen *Carl St.* dog som Capi
hvars son *Carl Georg St.*, som stupade vid Willm
1741 slöt Riksamiralen G. O. Stenbocks ätt af förs
Tredje sonen af Carl Otto St. dog 1739 som Majo
sonen *Fredrik St.* dog som Fänrik af undfångna så
vid Gadebusch). 4. *Gustaf* dog som Ryttmästare
m. Ingeborg Bjelke. 5. *Margaretha.* I G. O. Sten
dra äktenskap föddes sju barn: 1. *Brigitta.* 2. *B*
garetha, g. m. Landshöfd. Gr. G. Douglas. 3. *Ja*
Sig. Baner; död som Lieut. vid Lifdrabanterne 1
hade tre döttrar). 4. *Erik Gustaf* (se № 15).
(se № 16). 6. *Hedvig Eleonora*, g. m. Landsh. L
7. *Charlotta*, g. m. Amiralen Gr. Ax. Lewenhaupt

En medalj är slagen öfver G. O. St., visande h
bild på ena sidan och ett ankar på den andra me
Tempore et assiduitate. Hans porträtt ses bland
Cancellerernes i Lund. Det långa gråa håret öfve
af de då i bruk komne lejonmahns-perukerne. An
äro ädla; men blicken något matt. Ett porträtt
i yngre ålder finnes på Thorsjö. Dess bild äfv
in folio. På grafvården i Strengnäs Domkyrka l
sis Manibus Comitis Gust. Ottonis Stenbock Proce
corum facile Principis (?) et Comitis Christinæ Cat

Först 1690 gaf Kon. Carl XI sitt bifall. Grefven var då i fält i Irland under Kon. Wilhelm III:s fanor. 1691 stod bröllopet i Hamburg, hvarefter det unga paret begaf sig till London, der grefvinnan lemnades, men Grefven deltog i kriget, "tills den gode Guden behagade med Irlands fullkomliga tvingande göra de riken alldeles säkra." I Nov. 1697 återkom Grefven med maka och barn till Stockholm, efter Ryssvigska freden. Han var då General-Lieutenant i [...]elsk och blef i svensk tjenst Öfverste för ett regimente [dra]goner. Med detta gick han öfver till Lifland 1701. För [...]armbrott, men kanske mera för missnöje deröfver att [han] ej blef Öfverbefälhafvare öfver hela dragon-corpsen, tog [han] snart afsked och blef Öfverkammarherre hos Enkedrott[nin]gen. Vi se honom d. 23 Aug. 1711 i Torpa, derifrån [han] underrättade Gr. Wrede, att han hört kanonskott från [...]ssidan och att v. Gouvern. Cederhjelm redan marcherat [...]d med Stenbocks och andras bönder. Han hoppades då, [med] Wredes medgifna dispence från sin långa "travaille pe[nib]le" hade för afsigt att "allonger une vie si necessaire au [pub]licq." Allt som han verkat skulle dock göra hans "me[moi]re eternelle." 1708 dog hans första maka. Han blef [seda]n gift med *Ebba Sparre*, en grefvedotter, som dog [bar]nlös. Under den förra makans lifstid stiftade begge ma[kar]ne ett hospital nära Örebro för åtta fattiga personer. [...]s inbördes testamente förvaras på Thorsjö, bland vid[lyft]iga processhandlingar, hvari både fadren E. G. och sonen [...]O. varit invecklade, i anledning af arfs-pretensioner.

Johanna Eleonora var både svensk och fransysk poe[tri]s. I minnestalet i Vet. Akad. öfver S. Triewald härle[des] hans första vittra bildning från den tid han var infor[mat]or i nämnda grefvinnas hus. Hennes *Portrait d'Ismène*, [en] minnesteckning af Drottn. Ulrika Eleonora den äldre, fin[nes] i Palmsch. Saml. № xv, Tom. xxii, Supplem. P. iii. [...] D. 21. 3 ark i bunden och obunden stil. Hon har för[fat]t Ps. № 225 i Stockholmisch. Gesangbuch. I Ekendahls [lik]predikan öfver henne, Sthm 1709, framhålles hennes in[stä]ga ynnest hos fyra Drottningar, två svenska och två en[gel]ska. Detta förhållande är ej otroligt, när man af hennes [...]er, berömda äfven af sednare Vitterhetshistoriens för[fatta]re, lätt fattar att hon öfvergick i bildning flertalet bland [h]ofdamer, bland hvilka Drottningarne sågo henne. Vi [me]ddela som prof en *Couplette*, hvari hon besjunger den äl[dre] Ulrika Eleonora, som hon fann död vid sin hem[kom]st 1697:

om han, liksom de, blott glänst genom ett sprittar
och epigrammatiska infall; ja, ensamt genom sitt up
lidande som fånge hade han vunnit odödlighet, ä
fall från en mindre höjd än som nu ges oss uti d
Capituleraren i Tönningen, sedan grymt behandlad
på Friedrichshavns kastell, en märklig förebild,
mindre scala, till Napoleon vid Waterloo och på S
Slutligen må anmärkas, att om Stenbock äfven e
den politiska historien, så skulle hans minne b
dem, som teckna ädla, fromma menniskor, mens
till uppbyggelse.

Af denna grundritning må läsaren likväl ej
äreminnets entonighet. Vi skola skildra vår hj
smink, helst låtande honom sjelf tala och handla infö
omdömesgåfva utrustade läsaren, der ej nya åsigte
person eller värf fordra ett afbrott i berättelsen.
tviflar ingen, att en stor man målad efter nature
serar vida mer än äreminnenas phantasibilder, dess
fåglar, like diktens deri, att de ej ha fötter, hvarpå
sätta sig ned på jorden, sänkande sig ur den b
deri de snart försvinna som dunstbilder.

Magnus Stenbock föddes d. 12 Maj 1664 i S
Haqu. Spegel och Ol. Hermelin voro hans ungdo
Djupa spår qvarstå af beggedera så i St:cks reli
vittra bildning. Den 7 Aug. 1678 inskrefs han so
i Upsala, der han vistades i fyra år. Efter fadrens
liga ruin understöddes han af slägt och vänner. S
Forbus, Gr. Ax. Jul. De la Gardies maka, som la
silkeströja så länge som möjligt var, understödde
nom och Arv. Horn, då de först skulle ge sig ut
lyckan i utländsk krigstjenst. Ej anade då des
befryndade ynglingar, att de, engång hunna t
högsta embeten, skulle blifva så ställda gentemot
af politikens vindar, att Arv. Horn kunnat räkna
Stenbocks förfärligaste fiende. Men "förföljaren" b
tiden republikanskt och "den förföljde" fort
nungskt sinnad. I Upsala utvecklades St:cks nat
lag för talekonsten, hvari han uppnann mästerskap.
studerades mathematik, hvarunder han började att
färdiga instrumenter. Så fördes han till svarfstole
upphann han det mästerskap häri, att han i Amste
mästerbref i sin konst, då han som yngling vistad
land. Svarfvarmästaren Stenbock bodde på ett fis
känd för sin glädtighet. År 1683 se vi honom, u

n cousin grefvinnan Königsmark, i Holland uppvakta Gustaf Carlsson, hvilken uppfostrats som K. Carl X:s a son. Ynglingen antogs som Fänrik, men utan full-t, vid Grefvens regimente. Han begaf sig derefter till s, der han studerade i 14 månader, mest mathematik er Ozanam, som då var en berömd man. Fullmakt ut- vid återkomsten till Gr. Gustafs reg:te d. 10 Dec. 1685. rik vid Ståthållarens Lifgarde i Holland d. 26 Mars 1687, d. 1 Sept. s. å. fick han afsked ur den holländska krigs-sten, sedan han redan d. 27 Maj s. å. blifvit Capitaine Maur. Vellingks reg:te i Stade. 1688 Major vid ett te som Gr. N. Bjelke upprättat, för att dermed gå med Carl XI:s tillåtelse i republikens tjenst. 1689 återvände till Stockholm, der han som Lieutenant vid Lifgardet n i synnerlig nåd hos Drottn. Ulrika Eleonora. Kort före död gaf hon honom 600 Rdr, som man finner af hennes räkenskaper. Vigtigare var att denna nåd gjorde den tige ynglingen aktad i Cancelli-Presid. Gr. Bengt Oxen-ernas ögon, så att han biföll dess begäran om dottern *Eva gdalenas* hand.

Bröllopet firades i de Kungligas närvaro d. 23 Mars redan d. 5 April begaf han sig med sin maka till sitt te, der han snart blef Major de Brigade, i hvilken egen- p han deltog d. 1 Juli i slaget vid Fleury, der han d stor vigeur och berömlig conduite" anförde en Batal- så att, enligt Chefens yttrande, hans reputation blef . Han skref i en sin meritförteckning 1697, att han hade haft *sin Konungs heder, hvars namn han såg på nn, för ögonmärke.* Han utnämndes i belöning till Öfv.- t vid Vellingkska reg:tet i Bremen, som var i march att hjelpa de kejserlige. Ett bref må anföras till af-t i meritförteckningsstilen och som prof på den curialstilen i bref mellan föräldrar och barn i dessa e. Från Berst skref han d. 15 Febr. 1691 (till svärfadern): välb. Grefve Allernådigste Herfader. E. E:ces nåd. bref m jag i går, hvarutur jag min Öfverste på sin propo- s tillbörligt svar kan ge. Jag beder än ödmjukligast allernådigaste Herfader intet onådigt upptaga, att jag Öfverstes viljas åstundan har enfaldigast proponerat, ikrar ock härhjemte min allernåd:ste Herfader, att jag vidare Wellingens lycka eller förnöjelse önskar jag uti mina förra bref och påberopatt. Tackar ock på aldraunderdånigaste för E. E:ces nåd. svar så väl som den stora tandresse E. E. mig der utvisar, hvilken

fve Gud jag en dag kunde meritera. ... Jag vil
t den demonstration Min nåd. Herfader, Hans
r gjort öwer den pauvra apointement här gies ku
igot eftertryck; ty Gud är bekant att den ingen
n entretenera. Gud den aldrahögsta som regie
itt väsende och giörer det som sjelenen nyttigast
drahugneligast kan vara hwilkett af ett troogett h
as af E. E. m. a. n. H. f.

trognaste och underdånigaste*) son och
M. Stenbock

Dessutom underdån. recommendation för St. c
stru till deras nådiga fru Mor.

B. Oxenstjerna gjorde remonstrationer hos
en mågen — underdåniga suppliker hos svä
Vellingk hade anmält sin önskan att bli anv
inister, i hvilken händelse han ville straxt lemn
n lön vid regimentet och, sedan St. fått en störr
tet, afstå reg:tet till honom. Vi se ock V—gk
ind som Minister. Öfversten Joh. Baner i Holla
g äfven till Cancelli-presidentens svärson för att
an fram hos Konungen i England i Febr. 1692.
ni samma år recommenderades den considerabla p
12.000 Rdr). St. efter sin sal. fader hade på Ch

Den 6 Oct. skref St. från Carlshamn, att han på stunden skulle embarquera för att öfversegla med sitt reg:te till Pernau. Den 5 Nov. skrefs från Revel: "Det har ett bistert utseende, om icke Gud vill hjelpa och anföra denna lilla arméen emot de mångtaliga Ryssarne." Nu redan börjar Vellingk stå i skuggan under Stenbocks pensel och det troligen derföre, att han tecknar "aprez nature." "Huru Vellingen är utropad här i landet, kan E. Exc. aldrig tro och synes som han hade varit blind i allt sitt väsende." Den 23 Nov. skrefs: Såsom E. E. lärer tvifvelsutan af H. Maj:ts egen hand få all exact rapport om den mer än gloriösa action här har förelupit den 20:e i denna månad emellan Ryssens farliga force och vår uthungrade armée, nödgas jag ... silence, aldenstund jag mer än pinas af min blessure i (venstra) benet, der kulan ej kan igenfinnas, men annars utan fara Gud ske lof. ... P. S. Jag hade den lyckan signalera mig och mitt regimente, hvarom jag andra vill låta döma och tala och har jag jemväl haft den lyckan att taga värjan och geväret, sen jag var blesserad, af Hertigen af Croij, Gen.-Lieut. Alart Anvojen Langen utur Sacxen och 5 andra Öfverstar. Till Riksmarskalken (J. G. Stenbock) och fru modren kunde St. ej nu skrifva för den olideliga smärtan. Den 28 Nov. skrefs, att nu kunde han visst orka att berätta om actionen, "men hvad skall man mycket säga? Gud har gjort detta allena och om något menskligt deruti bör hafva part, är det den ferma oryggliga resolution H. Maj:t engång fattat och dernäst den mogna disposition Gen.-Lieut. Renschijltt emot andras uppsåt redeligen gjort. Jag kan i sanning nämna honom General så uti denna actionens disposition, som ock uti åtskilliga andra messurers tagande, sedan vår hitkomst till Lifland. Unnar honom Gud lifvet, blir det en stor Capitaine, så mycket mer som han är en redelig och trogen vän, älskad af hela arméen. Jag har så mycket större orsak att venerera honom, som igenom hans tillskyndelse jag den dagen kom att commendera på den svåraste sidan en General-Major, hvarest jag den lyckan hade mig att signalera och efter en lång utstånden eld af 3½ timma drog mig uti fördelaktig post, sedan jag var blesserad och om natten, derigenom jag fienden afskar conjunctionen emellan dess begge flyglar, hvilket kom dem att gifva sig andra morgon på nåd eller onåd, då 11 à 12,000 man kumme lade (?) för mig som ej mer hade än till det högsta 600 man qvar, utan något skott krut allt deras gevär till fötterne. Enfin jag tackar innerligen Gud, som oss så har

ndebud till andra Regenter. Han hade anbud af Ö
ställningar från flera makter. Hans grefvinna v
ockholm, än — i två år — i Frankfurt, än på a
a orter, der han stundom kunde besöka henne.
gheter från krigsbestyren satt han helst vid sin
er med sin pensel eller vid sitt strängaspel eller
n på sin "Kneckte-schola", hvaraf fragmenter änn
qvarblifvit i Stenbockska archivet. Marggrefven
de honom ej sällan i rättsangelägenheter. Efter C
d utnämndes St. af Förmyndar-regeringen till Öfv
t tyskt reg:te d. 31 Maj och Commendant i Wi
Juni 1697. Den 2 Jan. 1699 blef han Öfverste
ar reg:te. Den 21 Dec. s. å. sände St. från Cr
of på sin svarfkonst till svärfadern, "som plägad
h ritningar med färgor illuminera." Han hade tänk
nda ett schillerie af sin façon, måladt på åtta tin
t få det måladt aprez nature, hoppandes att ma
mpatle på honom versen: nihil agendo male agere
n tabaquiere sändes ock, hoppandes att mästarens
on måtte menageras. Hans "oförlikneliga Eva" var
ad af denne mästarens talanger, liksom Marggr
aden varit. Den 16 Febr. 1700 fick St. Dal-reg:t
n sedan i sex år behöll. Detta "procurerade hono

Den 5 Oct. skref St. från Carlshamn, att han på stunskulle embarquera för att öfversegla med sitt reg:te till nau. Den 5 Nov. skrefs från Revel: "Det har ett bit utseende, om icke Gud vill hjelpa och anföra denna arméen emot de mångtaliga Ryssarne." Nu redan börjar lingk stå i skuggan under Stenbocks pensel och det trorderföre, att han tecknar "aprez nature." "Huru Velgen är utropad här i landet, kan E. Exc. aldrig tro och es som han hade varit blind i allt sitt väsende." Den Nov. skrefs: Såsom E. E. lärer tvifvelsutan af H. Maj:ts n hand få all exact rapport om den mer än gloriösa achär har förelupit den 20:e i denna månad emellan Rysfarliga force och vår uthungrade armée, nödgas jag ... nce, aldenstund jag mer än pinas af min blessure i (ven-) benet, der kulan ej kan igenfinnas, men annars utan Gud ske lof. ... P. S. Jag hade den lyckan signalera ig och mitt regimente, hvarom jag andra vill låta döma h tala och har jag jemväl haft den lyckan att taga värjan h geväret, sen jag var blesserad, af Hertigen af Croij, -Lieut. Alart Anvojen Langen utur Sacxen och 5 andra fverstar. Till Riksmarskalken (J. G. Stenbock) och fru den kunde St. ej nu skrifva för den olideliga smärtan. 28 Nov. skrefs, att nu kunde han visst orka att beom actionen, "men hvad skall man mycket säga? Gud gjort detta allena och om något menskligt deruti bör part, är det den ferma oryggliga resolution H. Maj:t ig fattat och dernäst den mogna disposition Gen.-Lieut. chijltt emot andras uppsåt redeligen gjort. Jag kan i ng nämna honom General så uti denna actionens distion, som ock uti åtskilliga andra messurers tagande, n vår hitkomst till Lifland. Unnar honom Gud lifvet, det en stor Capitaine, så mycket mer som han är en lig och trogen vän, älskad af hela arméen. Jag har så ket större orsak att venerera honom, som igenom hans kyndelse jag den dagen kom att commendera på den aste sidan en General-Major, hvarest jag den lyckan hade att signalera och efter en lång utstånden eld af 3½ ma drog mig uti fördelaktig post, sedan jag var blesd och om natten, derigenom jag fienden afskar conjuncen emellan dess begge flyglar, hvilket kom dem att gifva andra morgon på nåd eller onåd, då 11 à 12,000 man me lade (?) för mig som ej mer hade än till det högsta man qvar, utan något skott krut allt deras gevär till terne. Enfin jag tackar innerligen Gud, som oss så har

Tänk man lejon må beveka,
När man ödmjukt sig beter.
O! du Svea lejon neka
Tjugo tusen kanske fler
Ej din nåd, som dig att veka
Dig till fota falla ner.

På Löberöd är en handskrift häraf med Stenbocks stil förvarad. Man har trott att St. också vid denna tid componerat *K. Carls fältmarsch*, hvilken Arrhén von Kapfelman satt i stämmor och som kallas *Stenbockens marsch* i äldre anteckningar. Orden, som äfven tillskrifvas Stenbock, synas ha ett inre criterium derpå. Hvem känner ej: *Marsch, bussar! gån på uti Herrans namn* etc. Se Arwidssons Sv. Fornsånger II D. s. 391 och melodien № 162.

Hvad detta verkade, finna vi af följande bref af Laisholm d. 22 Febr. der det heter: Jag har orsak berömma mig af Konungens nåd, som synes vexa dagligen och huru jaloux somliga sig deröfver finna, låta de sig ej märka, utan göra mig all civilitet. Jag söker att devertera H. Maj:t på det bästa jag kan och har jag af snö låtit förfärdiga genom mina dalkarlar en hel festning, ett citadell af fyra bastioner och staden af fyra bastioner hela och tvenne halfva försedt med stycken af trä, pallisader, stormpålar och spanska ryttare, allt "di mij rojale" och tänker, v. G. Konungen att visa till kommande måndag, huru man bör en ort methodice attaquera . . . min "vise" är att gifva Konungen idée om infanteriet, som ock att visa *huru omöjligt det är att löpa med hufvudet mot väggen.* Våra generaler till en del äro som . . . men i dessa saker är allenast Rehnsköld som har ett moget förstånd. . . . Med min hustru delar jag det lilla bytet jag gjort såsom ock det jag af H. Maj:t för några dagar (sedan) vann. Den 1 Mars skrefs till B. Oxenstj., att St. nu kunde förebringa H. Maj:t *allt hvad som H. Exc. åstundade*, "efter jag nu den nåden har att kunna tala och vid god lägenhet förebringa H. Maj:t hvad jag någonsin vill, görandes H. Maj:t på mitt resonnement merändels större reflexion än uppå de andres." Från denna tid blir St. vigtig ej blott som General, utan ock som Statsman. Han ville nu som sådan egentligen blott understödja sin svärfar. Denne var motkämpad af "den bekante mannen", om hvilken St. upplyser mycket utom namnet. Det har varit franska partiets stödjepelare, hvilket parti länge sökt undergräfva den gamle "Kejsarens vän" B. Oxenstjerna. "Pipert" var ej B. O. obevågen och St. tillstyrkte B. O. ofta, att på allt sätt menagera denne herre, som "depecherade" allt. Konungen

yckligare än morbrodern Magn. Gabr. De la Gardie var
a orter, då han med 7000 man måste abandonera sam-
essein för Audowa. Stenbocks planritning af denna nejd
ras i Stenbockska archivet. Han beklagade, att Konun-
utan att närmare känna ställningarne, utgaf dylika be-
ngar, och synes nu ansett nödvändigt att vinna den
Konungens förtroligare tillgifvenhet, för att kunna
meddela sina tankar om gifna befallningar.
På Carlsdagen d. 28 Jan. 1701 anställde emellertid St.
st i Lais, hvarom han 1701 lät trycka en utförlig be-
lse. Den börjar:

> Hans Majestät om morgon tida
> Från Laisholm till Lais slott
> På jagt i skogen månde rida
> På smådjur till att våga skott.

måltiden speltes en opera med decorationer, machiner,
, maskerader och balletter. På ömse sidor om thea-
voro fyra "deviser." Den andra. På ett hedniskt al-
låg den gordiska knuten sönderhuggen af ett lejon, som
ett svärd. Deröfver: *Impia foedera solvit.* Tredje de-
: Ett lejon öppnar en råttfälla, derur en stor mycken-
ättor och möss släppas. Inskrift: *Ite, nuntiate Petro*
och säger Petro d. ä. Czar Peter).
Dylik qvickhet var, som man kan förstå, ytterligt så-
. Fyra lagerkransar hade inskrifter. Den tredje:

> De stolta störta ned,
> De öfvervunna skona,
> Det är den hjeltens sed,
> Som bärer Sveriges krona.

ppnade operan som "kejserlig" Capellmästare. Två
tiska" spelmän accompagnerade en sång, der skålar
nerades först för Konungen, derpå för Generalerne,
för soldaterne, sist för hvarjes käraste. Coupletten
oldaterne:

> De ärlige knecktar, som följde dem*) efter,
> Hvar leden gick an för Ryssarnes skans,
> Som stridde för Konungens krona och scepter,
> Då tio de nappas med hundrade Kans:
> Deras skål tömma
> Låt oss ej glömma.
> Tralleri trara. Ännu en dans.

En rysk Knes med sex Strelitzar bad nu om nåd:

— — — — — —
— — — — — —

---

*) Generalerne.

Tänk man lejon må beveka,
När man ödmjukt sig beter.
O! du Svea lejon neka
Tjugo tusen kanske fler
Ej din nåd, som dig att veka
Dig till fota falla ner.

På Löberöd är en handskrift häraf med Stenbocks stil förvarad. Man har trott att St. också vid denna tid componerat *K. Carls fältmarsch*, hvilken Arrhén von Kapfelman satt i stämmor och som kallas *Stenbockens marsch* i äldre anteckningar. Orden, som äfven tillskrifvas Stenbock, synas ha ett inre criterium derpå. Hvem känner ej: *Marsch, bussar! gån på uti Herrans namn* etc. Se Arwidssons Sv. Fornsånger II D. s. 391 och melodien № 162.

Hvad detta verkade, finna vi af följande bref af Laiholm d. 22 Febr. der det heter: Jag har orsak berömma mig af Konungens nåd, som synes vexa dagligen och huru jaloux somliga sig deröfver finna, låta de sig ej märka, utan göra mig all civilitet. Jag söker att devertera H. Maj:t på det bästa jag kan och har jag af snö låtit förfärdiga genom mina dalkarlar en hel festning, ett citadell af fyra bastioner och staden af fyra bastioner hela och tvenne halfva förse[dd] med stycken af trä, pallisader, stormpålar och spanska ryttare, allt "di mij rojale" och tänker, v. G. Konungen att vis[a] till kommande måndag, huru man bör en ort methodice attaquera ... min "vise" är att gifva Konungen idée om infanteriet, som ock att visa *huru omöjligt det är att löpa med hufvudet mot väggen.* Våra generaler till en del äro som ... men i dessa saker är allenast Rehnsköld som har ett moget förstånd. ... Med min hustru delar jag det lilla bytet jag gjort såsom ock det jag af H. Maj:t för några dagar (sedan) vann. Den 1 Mars skrefs till B. Oxenstj[erna] att St. nu kunde förebringa H. Maj:t *allt hvad som H. Ex:s åstundade*, "efter jag nu den nåden har att kunna tala och vid god lägenhet förebringa H. Maj:t hvad jag någonsin vill, görandes H. Maj:t på mitt resonnement merändels större reflexion än uppå de andres." Från denna tid blir St. vigtig ej blott som General, utan ock som Statsman. Han ville nu som sådan egentligen blott understödja sin svärfar. Denne var motkämpad af "den bekante mannen", om hvilken N:r upplyser mycket utom namnet. Det har varit fransk[a par]tiets stödjepelare, hvilket parti länge sökt undergräf[va den] gamle "Kejsarens vän" B. Oxenstjerna. "Pipert" var c[...] obevågen och St. tillstyrkte B. O. ofta, att på all[t sätt] menagera denne herre, som "depecherade" allt. Kon[...]

Carl, som hört förslaget och skyndat efter att se utgången, talade då ändtligen fransyska, ropande: ouvrez la porte; hvarvid Commendanten stack ut hufvudet för att se hvem som der talte så stormodigt, hvarvid Carl och St. med handkraft ryckte upp porten, då Svenskarne med käppar i händerna drefvo besättningen, som anade en stor armée utanför, att nedlägga vapen. St. blef Commendant och Gouverneur öfver det intagna välbefästade slottet. Nu blef St. förklarad favorit. Smeknamnet antydde den förslagenhet Carl fann hos honom. Till och med bref i allvarliga ämnen slutade ej sällan: Jag förblifver Måns Lurifax välvillig Carolus. Vanligaste namnet var dock Måns Bock. Den 18 Aug. 1702 blef St. Director af Krigs-Commissariatet. Han sändes esomoftast ut att indrifva contributioner, helst han med så goda tampor kunde verkställa det svåra uppdraget. Om hösten 1702, då man väntade honom dagligen till lägret, hade han redan sändt till arméen första gången 20,000 Rdr och sedan 40,000, förutan en hop silfver och guld, som skattades till 30,000, dertill 15 à 16,000 aln. blått kläde samt skjortor och strumpor, enfin, skrifver Ax. Sparre till Fab. Wrede, Konungen är med honom mycket väl tillfreds, som nästan alla i arméen, ty han har med sina 3000 man, som han har med sig, gjort Konungen stor tjenst. "Nu gick det sålunda, än då det berodde af Lagercrona." Brandskatten St. bemötte Ryssar och Polackar med all civilitet, der det Kossacker på dylika tåg togo bort allt, violerade deras hustrur i männens présance, skuro upp hafvande qvinnor, uttogo fostret och släppte in lefvande kattungar, hvarefter de sydde lifvet hop igen, stucko ut ögonen på herrarne och satte eldkol i stället o. m. s. hvarom bref från denna tid tala. St. fick sedan ett öppet bref af K. Carl, deri han befriades *för allt tilltal och gravation öfver det han disponerat och användt, och detta för hans alltid goda conduite betygade zele och oförfalskade trohet, att han dervid ingen annan nytta sökt eller söker, än den, som kunnat länlända det allmännas tjenst.* Den store St. hade dock en täflare i ynnest uti den lille A. Lagerkrona. Då L. påstod att fyra alnar lärft var nog till en soldatskjorta, men St. kräfde sex alnar och L. var envis; medgaf St. ändtligen, så, att två aln. användes till framstycke och två till ryggen. Nå baktill då, invände L. Der skall din tunga sitta, din belackare, svarade Stenbock.

Duellseden kunde, som man ser, ej hindra alla grofva förolämpningar. St. deltog med ära i actionen vid Pultowsk

mig så före, som Esopi fabel om vargen och lamm
bäcken. När dessa varor confiscerades, låg jag sjuk a
blessure i Narva." St. hade ej vetat af dessa varor, f
han var ansökt af Engelsmän och Armenianer att in
dera för dem, hvilket han gjort som om det varit han
sak. H. Maj:t hade persvaderats till den confiscation
högre hand än St:cks. St. accuserades just för sin
zele att göra England tjenst i det han på B. O:s enst
salutaira begäran träget gjort påminnelser att Comm
tractaten de begge kronorna emellan måtte snart oc
allvar företagas, hvaröfver man blifvit orolig. St.
för Kungen om denna medisansen. Kon. svarade: *Gu*
huru komma de att säga det J aldrig gjort. St. fr
att ändå få tort af den blamen, då Kon. svarade: *d*
lät dem säga hvad de vill. Jag vet väl att J inte
med några intriger. En Engel af himmelen hade för
ej kunnat bevisa K. Maj:t att de varorna ej voro conf
De som bådo att återfå dem som en nåd, fingo så;
de som kräfde dem som en rätt. St. hade inne hos
gen sagt publiquement: *jag vill aldrig dö saligt om*
rike ej i dess vänskap H. Maj:t bedrager. Inblandan
salighetsfrågan i det politiska var ett fel, som bes
vår hjelte, redan i medgången, än mera under motg
stormar.

Vid öfvergången af Düna d. 9 Juli 1701 var Ste
råd till mycken nytta. Han skref till sin hustru que
a suivi mes sentimens pour cette entreprise. I de
som följde efter öfvergången, commenderade han Inf
midt på fronten med lycka. Den 1 Jan. 1702 skr
att Konungen beskref Polackarne mycket eländigare
sarne. Den 12 Juli dog B. Oxenstjerna och den b
lingen upphörde, som hittills varit vår mest anlitad
Numera synes Stenbocks politik blifvit alltmer de
stiska. Vi finna honom framdeles som den främste
parti, så snart Senaten med Gyllenstjerna och Arv.
spetsen hunnit bilda ett aristokratiskt som dess m
Stenbocks segerkedja fick allt flera länkar. Tvenne
slog St. Prins Wiesnowiskis corps, surprenerade Wil
bidrog ej ringa till den härliga segern vid Clissow d.
1702. Derefter började segertåget bli sagolikt genom
af den opinion, Carl och hans här vunnit i Europa.
befallte det fiendtliga cavalleriet vid Düna att ej skju
det lydde. St. befallte Commendanten i Krakau att
ut till porten, der St. stod med 300 man. Han h

ırl, som hört förslaget och skyndat efter att se utgån-
talade då ändtligen fransyska, ropande: ouvrez la porte;
vid Commendanten stack ut hufvudet för att se hvem
der talte så stormodigt, hvarvid Carl och St. med hand-
ryckte upp porten, då Svenskarne med käppar i hän-
drefvo besättningen, som anade en stor armée utanför,
edlägga vapen. St. blef Commendant och Gouverneur
det intagna välbefästade slottet. Nu blef St. för-
ıd favorit. Smeknamnet antydde den förslagenhet
fann hos honom. Till och med bref i allvarliga ämnen
ej sällan: Jag förblifver Måns Lurifax välvillig Carolus.
gaste namnet var dock Måns Bock. Den 18 Aug. 1702
St. Director af Krigs-Commissariatet. Han sändes esom-
ut att indrifva contributioner, helst han med så goda
r kunde verkställa det svåra uppdraget. Om hösten
, då man väntade honom dagligen till lägret, hade han
ändt till arméen första gången 20,000 Rdr och se-
0,000, förutan en hop silfver och guld, som skatta-
ll 30,000, dertill 15 à 16,000 aln. blått kläde samt
or och strumpor, enfin, skrifver Ax. Sparre till Fab.
e, Konungen är med honom mycket väl tillfreds, som
alla i arméen, ty han har med sina 3000 man, som
ar med sig, gjort Konungen stor tjenst. "Nu gick det
lunda, än då det berodde af Lagercrona." Brandskat-
St. bemötte Ryssar och Polackar med all civilitet,
det Kossacker på dylika tåg togo bort allt, violerade
hustrur i männens présance, skuro upp hafvande qvin-
attogo fostret och släppte in lefvande kattungar, hvar-
sydde lifvet hop igen, stucko ut ögonen på herrarne
atte eldkol i stället o. m. s. hvarom bref från denna
la. St. fick sedan ett öppet bref af K. Carl, deri han
*lades för allt tilltal och gravation öfver det han dis-
at och användt, och detta för hans alltid goda con-
betygade zele och oförfalskade trohet, att han dervid
annan nytta sökt eller söker, än den, som kunnat län-
l det allmännas tjenst.* Den store St. hade dock en
illare i ynnest uti den lille A. Lagerkrona. Då L. på-
att fyra alnar lärft var nog till en soldatskjorta, men
äfde sex alnar och L. var envis; medgaf St. ändtligen,
så, att två aln. användes till framstycke och två till
. Nå baktill då, invände L. Der skall din tunga sitta,
lackare, svarade Stenbock.
Duellseden kunde, som man ser, ej hindra alla grofva
stningar. St. deltog med ära i actionen vid Pultowsk

rum utfärdade han d. 17 Jan. ett tryckt öppet bref till svenska folket, som är fullt af både snille och hjerta, aftryckt hos Loenbom. Han skref ett Circulär till Öfverstarne d. 10 Jan. 1710, som slöt: "Trouppernas beklädning är och har ofta varit ringa, men Guds hand har ändå varit med de svenska och satt i deras bröst ett frimodigt hjerta, fastän kroppen varit betäckt med utslitne vallmans och allehanda brokota kläder och jag hoppas att samme mäktige Guden lärer ock nu ej vika från sitt folk, att Sveriges trolöse fiender måtte få lika stryk af en illa klädd svensks hand; och försäkrar jag mig till Guds namns ära och för landets bästa med min sista bloddroppas uttappande contribuera skola."

Med de eländigast klädda soldater, Stenbock sade sig ha sett — de småländska getherdarne —, hvaraf 7 à 8000 nedfördes från Wexiö, började St. sina skärmytslingar i Skåne, under hvilka han öfvade sitt manskap, jagande Danskarne till — Helsingborg, der han samlat alla sina krigskrafter. Med 6000 ryttare och 8000 fotknektar (deraf 13,850 kunde deltaga i striden) angrep han d. 20 Febr. 1710 på slätsen ofvan Helsingborgs "kärna" den hit retirerade eller tillbakadrifna danska hären af 15,000 man, hvaraf 4000 stupade, 3000 togos till fångar och 3000 sårade flydde inom stadens murar. 29 kanoner och en mängd fanor eröfrades som segertecken. Flera tusen tunnor säd och öfver 6000 hästar förstördes af de flyende för att ej öka de segrandes byte. *Sedan har Dansken ej som fiende landstigit på skånska kusten.* Ryssland förhindrade att ej fred straxt derpå följde. *Ännu voro Skandinaviens folk och Konungar nog blinda att låta Slaver-fursten egga den ena skandinaviska stammen emot den andra, hvaraf enda följden kunde blifva att begge djupt försvagade af inbördes strider skulle slutligen eröfras af hans vapen eller — för att väcka en mindre afund i Europa — af hans politik.*

Anfall skedde, som vanligt vid dylika tillfällen, äfven från Norge, för att fullt splittra Sveriges krafter. St. sändes dit och fienden drog sig inom sina bergmurar.

Senaten företog sig att belöna St. på ett sätt, som skulle väcka Kon. Carls afvoghet. Långsam i det, som ej tålte uppskof, skyndade den nu med ett steg som ej hastade, att nemligen utnämna honom till Fältmarskalk. Först stadfästade Konungen utnämningen; men hade förut belönt på ett något eget sätt, likväl först efter ett år. I Mars 1711 blef St. insatt i Rådet med mindre lön än han hade

-r guld, som General-Fältcommissarius. Ej heller för-skades Stenbocks lust att gå hem till Sverige af hans -tiska tänkesätt. Han såg Bengt Oxenstjernas fredssystem -stet och sedan krigssystemet oåterkalleligen valts, synes bland dem, som ej gilla K. Carls schackspel med Ko-gen i Polen. St. anlände till Malmö d. 4 Juni, se-han för sin försvagade helsa en tid nyttjat utländska Nu först hemtade han sin fru från Stockholm, der de -ts, liksom på Kronobäck, under de sju krigsåren. Blott -l och 1705 besöktes St. i Danzig af sin maka. I Oct. -ogs en resa omkring i Skåne, dervid alla klagomål blefvo -gt afhörda, de billiga afhulpna. På ett ställe fick han klagoskrifter. Tre kronobefallningsmän, fyra länsmän, -rofogde och några häradsskrifvare blefvo afsatta. En -mission tillsattes att biträda, hvari aktade män insattes. -skref 1709: *Att jag viste mig allvarsam, öfverdrar mig miner och allehanda omdömen som jag hör.* Vi hän-till Cronholms *Skånska historia.*

Danmarks anfall efter slaget vid Pultava 1709 torde, Stenbocks närvaro i Skåne, bragt Sverige till under-Vid första underrättelsen om de danska rustningarne, -de St. sätta sig i försvarstillstånd. Förnäma fiender -onom och hans ära sågo deri en dårskap och, då Dan-e redan uppställt sig vid Helsingborg, påstod man i -holm, att St. skulle sjelf betala all kostnaden af de -iga skånska rustningarne. Nu framstod St. ej blott som -tor organisatör och anförare, utan äfven som en talare -ög rang i vår vitterhets-historia. Loenbom har anfört -al, St. höll på Malmö torg d. 27 Sept. 1709, och som -r förbises af våra vittre domare. Händelserna höra till -iges historia. I *Stenbocks biographi* må allena upprepas, enligt Nordberg (Carl XII:s Hist.) ej allena gamle ryt-och soldater fingo såsom nytt lif, utan ock unge bond-gar och gossar lupo godvilligt från by och lada och skrifva sig till soldater, när de hörde att Grefve St. -e föra dem an. Men ibland skånska bönderne voro ej danskt sinnade." Till Arv. Horn skref St. d. 15 Jan. -): "Jag står nu här att betäcka Carlskrona, men hvad tillstånd ... står ej att beskrifva. ... Jag ber E. E. Jesu skull lägg sin ferma pouvoir häremellan, att ver-med fullkomligt eftertryck angripes, ty annars ligger -e innan Maj månad öfver ända." (Han hade då hvarken -ingar eller marketentare). "Jag tror att jag innan kort min död af den chagrin jag ser mig bragt uti." I Mö-

som föreställdes af Carl XII och det som sedan utbildad
i Frihetstiden.

Vi böra fästa närmare uppmärksamhet vid detta schi
ma magnum, hvilket blott betraktades såsom en personli
söndring mellan en ärad General och afundsmän, när St
skref sina Threnos, med hvilka han ville beveka Konunge
för honom, som han fruktade, kallnadt sinne. Men idéerna
för hvilka Horn och Stenbock lefde, voro så tillräckligt sön
drade, att de bäste vänner knappt kunnat räcka hvarandr
handen öfver det djupet. För Horn var Sverige af mer
vigt än K. Carl. Det hade uppvext, detta land, till si
verldsbetydenhet genom många stora Konungars ansträng
ningar och millioner medborgares under sekler. Kon. Ca
XII hade med alla sina segrar ej skaffat Sverige annan fö
del än att prisas i lyckans och hånas i olyckans skiften; m
syntes som Konungen, mera hoppandes på Mahomets til
bedjare i Turkiet, än det christna folket i Sverige, skul
sätta allt på ett kort, ja att han hellre skulle låta Sverig
förblöda under ett jemnt krig tills det ej längre kunde m
någon makt försvaras, än köpa det fred med att låta de
Kung, han skapat, bli Woiwod igen. Horn ville ej uttapp
Sveriges sista blodsdroppa till libation åt K. Carls nyckel
utan som en Fabius Cunctator, under åberopande af de
uppenbara nöden, cunctando restituere rem. Genom att för
dröja alla utrustningar af hemmanets siste odlare och skatt
kammarens sista fyrk, trodde han sig säkrast kunna tving
K. Carl att återkomma för att styra land och rike med an
nat än gamla bref från Bender och Demotica. Stenbock
deremot brann af den otåligaste ifver att så fort som möj
ligt, ja kanske, att nyttja en ordlek af Tegnér, något för
tare, tillfredsställa alla Konungens önskningar. Lik K. Car
vann han segrar blott för att ha vunnit dem, utan att syn
nerligen kunna tillvitas egennyttiga beräkningar på vinst fö
fäderneslandet af segeräran. Då han sett alla cassor tomm
fann han på att upptaga förskotter på ett följande års skatt
— ett system, som måste grundligen kunna utarma ett arm
rike. Och med sin ifver framkallar han nya arméer och fö
råder, men i stället för att dermed nalkas sin Kung, so
lofvat mota, låter han K. Stanislaus narra sig att politiser
och måste sedan försona det steget "genom att vinna
batalj", utan att det var vidare fråga hos Konungen ell
Generalen om frukter deraf. St. vinner riktigt nog batalj
och enda frukten blir — hans och arméens totala und
gång. Men detta vikingsinne var så äkta svenskt, att Ko

uverneur, och Gouvernementet lemnades till samme
köld, som straxt lät taga sig fången i slaget vid Hel-
rg. Vackrare var det sätt att belöna, som valdes af
lms borgerskap. Midtunder pest, hunger och oer-
ttigdom löste borgrarne Stenbockska huset på Blasie-
, som tagits af Banken i pant, och skänkte detsam-
St., som nu var ytterst skuldsatt. Från adelns sida
han fått afund allena, åtminstone hade han sjelf an-
n vinst från den sidans främste. Men från sångens
elöntes han genom en folkvisa, som trycktes ännu
nu aftryckt hos Arvidsson, der det bland annat heter:

Måns Stenbock förde sina männer i fält,
Som bockar begynte de stånga.
De slogo tolftusen Jutar ibjäl
Och fångade grufliga många.

Stenbocks lefverne bör ej förbigås, att han d. 4 Mars
valdes till Canceller öfver Lunds Universitet, ehuru
bela ej upptager honom bland Cancellererne. Sedan
stolpes död 1709 hade intet Cancellersval förut hållits.
torium i Lund insände sitt valprotokoll till Konungen
t. uppgaf i underdånighet sin redebogenhet att emot-
etta embete, men derpå följde aldrig svar. Den 6
712 uppsattes nytt bref af Consistorium, hvilket lem-
till St. att sjelf öfverstyra, men hvilket han ansåg
grannlaga att verkställa. Först efter olyckan vid
gen skedde nytt val och då K. Rådet Gr. Cronhjelm
des, följde kunglig stadfästelse. Men St. utöfvade
Cancellers åligganden 1711—12. Loenbom uppta-
s förtjenster af Akademien 1 D. s. 170—172. St.,
klige invaliden, hade till en betydlig del återvunnit
a och fick snart krigsvärf att ombestyra utom Gou-
entet. Detta var besvärligt, då ordres skulle tagas
Kung, som väl ej var i månen, men under turkiska
bleka glans, så att på en Stenbocks rapport af d.
t. 1710 Konungen svarade i Bender d. 13 Nov. 1710,
nåd. svar blef presenteradt i Malmö d. 7 Mars 1711,
ett d. 15 Dec. skrifvet bref af K. Carl. Den 1 Juli
ppdrogs honom att upprätta några regimenter. Den
g. befalltes St. att straxt förfoga sig till norska
och antaga sig försvarsverket på den orten, då Bu-
d deremot befalltes att begifva sig till sitt gouverne-
häraf kommo bref in triplo).
art blef mellan St. och Senaten en spänning, som
ar *sig* såsom uttryck af två motsatta systemer, det

som föreställdes af Carl XII och det som sedan u
i Frihetstiden.

Vi böra fästa närmare uppmärksamhet vid det
ma magnum, hvilket blott betraktades såsom en
söndring mellan en ärad General och afundsmän,
skref sina Threnos, med hvilka han ville beveka K
för honom, som han fruktade, kallnadé sinne. Men
för hvilka Horn och Stenbock lefde, voro så tillräcl
drade, att de bäste vänner knappt kunnat räcka h
handen öfver det djupet. För Horn var Sverige
vigt än K. Carl. Det hade uppvext, detta land
verldsbetydenhet genom många stora Konungars
ningar och millioner medborgares under sekler. K
XII hade med alla sina segrar ej skaffat Sverige a
del än att prisas i lyckans och hånas i olyckans sk
syntes som Konungen, mera hoppandes på Mahor
bedjare i Turkiet, än det christna folket i Sverig
sätta allt på ett kort, ja att han hellre skulle låt
förblöda under ett jemnt krig tills det ej längre k
någon makt försvaras, än köpa det fred med att
Kung, han skapat, bli Woiwod igen. Horn ville ej
Sveriges sista blodsdroppa till libation åt K. Carls
utan som en Fabius Cunctator, under åberopand
uppenbara nöden, cunctando restituere rem. Genom
dröja alla utrustningar af hemmanets siste odlare o
kammarens sista fyrk, trodde han sig säkrast kun
K. Carl att återkomma för att styra land och rike
nat än gamla bref från Bender och Demotica.
deremot brann af den otåligaste ifver att så fort s
ligt, ja kanske, att nyttja en ordlek af Tegnér, n
tare, tillfredsställa alla Konungens önskningar. Lik
vann han segrar blott för att ha vunnit dem, utan
nerligen kunna tillvitas egennyttiga beräkningar på
fäderneslandet af segeräran. Då han sett alla casso
fann han på att upptaga förskotter på ett följande år
— ett system, som måste grundligen kunna utarma
rike. Och med sin ifver framkallar han nya arméer
råder, men i stället för att dermed nalkas sin Ko
lofvat mota, låter han K. Stanislaus narra sig att p
och måste sedan försona det steget "genom att
batalj", utan att det var vidare fråga hos Konun
Generalen om frukter deraf. St. vinner riktigt nog
och enda frukten blir — hans och arméens total
gång. Men detta vikingsinne var så äkta svenskt,

. Stenbock blifvit nationens halfgudar, och den
n och Arv. Horn förhatliga aristokrater, som,
r 18 år hade botat Sveas sår, voro de förste
kraftyttringar åter mäktige Svenskarne uppoff-
öra rättvisa både Horn och Stenbock, således
tröga och det hetsiga i vårt nationallynne.
rs jemnvigt genom en grundlag, som säkrare kan
denna jemnvigt, än äfven den störste Konungs
, är det mål, dit vi böra sträfva. Och vi böra
lenna dualism i svenskheten, under hvilka namn
den än kan framstå, helst den ene vanligen an-
isk allena. Men samma svenska blod rinner i
n Horn och den "konungske" Stenbock i Carl
Mössor och Hattar under frihetstiden, ja i con-
h liberala i våra dagar. Den som deltager i
ste blanda sig in i endera hopen, men den som
en kan, om han har klara ögon, se svenskhet i
rne och önska att de begge må verka med kraft
åsigt, helst hållna i jemnvigt af både Grundlag
, som stå öfver dem begge, men om dessa två
äro mäktiga att förhindra ebb och flod i vår
önskas att de tröge och de hetsige må om-
redje år sina platser på Oppositionens och Mini-
säten!
ar, att Kon. Carl XII:s obegripliga politik hade
gt syfte och det var att genom statskonst
ad som stjelpt oaktadt krigskonst. Han ville
ör verlden och för sitt folk, tills han återtagit
unkt, derifrån han kunde trotsa både sin Senat
nta fiender. Religiösa scrupler hindrade honom
Turken vilja besegra grekiska kyrkan och genom
pretendents upphöjande på Englands protestanti-
kaffa sig en mäktig bundsförvandt. St. ville väl
K. Carl ville, men ansåg honom så stor, att han
utföra nya under. Således önskade han visst att
till Sverige och detta dref honom att göra allt
— utrustandet af en armée, som kunde möta
föra honom säkert genom Polen och tyska sta-
s ansträngningar voro utomordentliga och nu,
singborg, vann han det mesta som talare. Som
tod han på Rådhus och vid folksamlingar under
I Stockholm tog han nio de bästa Spaniefa-
delscorpsens hjertan. Han tracterade skepparne
och gaf dem af *egna medel* silfverbägare, der
inristat:

Så segla nu i Herrans namn
Och skaff' din Konung bit.
Gud före dig i lycklig hamn,
Tag mig för trogen flit.

Det var nu han lärde den förvånade Senaten, att [illegible] taga en del af ett följande års skatter. Det var nu [illegible] måste banna Sekret. Ehrenstrahl, som i Rådet yttrat: "h[illegible] vore det aldrig en käft öfversattes till Pommern, [illegible] Gr. St. kommer till vår a. n. Konung, helst som han [illegible] fiende till Senaten och allt för god konungsk. Reda[illegible] Senaten 1711 residerade i Arboga, genomdref han, [illegible] dicterade det infordrade Generalitetets utlåtande, att fl[illegible] då skulle utrustas." 1712 stödjes St. af en "förman", expatrierade K. Stanislaus, som kallar Senatens hufvu[illegible] att möta sig i Medevi — denne Polens Kung, som had[illegible] residens i Christianstad, under det Sveriges Konung [illegible] sitt i Bender — och Czar Peter anlade sitt i Petersbu[illegible]

Några klandrade anticipationen af rikets redbarste [illegible] komster för följande året, men St. skrifver: "Gud lön[illegible] dane Meuchelmördare efter deras förtjenst." Ändtligen [illegible] flottan utrustad, spolieras väl till en vigtig del i öfver[illegible] af danska sjömakten (30 skepp med spanmål m. m. [illegible] men folket hann fram d. 18 Sept. utan hästar och [illegible] de fleste illa klädda, "fältskärer och prester gående i [illegible] ken till fots med boken, matsäcken och kappan på rygg[illegible] Emellertid var Sverige så uttömdt på folk, att 1712, [illegible] ligt Landshöfdingens i Vesterås uppgift, der i länet [illegible] funnos 6290 män och 2718 unga drängar.

Nu var det St. ville tänka i K. Carls tjenst och fick [illegible] bannebref af blixt och lågor.

Ett bref hade kommit från Bender, skrifvet den [illegible] Sept. På det samma, lagdt bland bref från Stanislaus [illegible] Stenbock, är antecknadt af en Stenbocks skrifvare, tydlig[illegible] i Stenbocks namn: *Bref af Kong Stanislao gifvit till* [illegible] *i anledning hvaraf hans Maj:t förorsakat at villia* [illegible] *ifrån Cronan som han förnummet efter conjuncturerna* [illegible] *ligen kunde soutineras vid.* Detta olycksbref, som [illegible] kan anses ha vållat hela arméens förlust, är svårt till [illegible] dechiffrera*) och af det dechiffrerade är än omöjligare [illegible]

---

*) Skoladjunct G. Andersson har der funnit följande, [illegible] alltid så stafvade ord:

Monsieur

Il-y-a trois mois que je n'attends que les bonnes nou[illegible] Constantinople pour porter au Roi notre maitre mais j'ai [illegible]

det kunde göra Stanislaus så "storhjertad", att sig för K. Carls och Sveriges räddning. Kanske der expliceras såsom Lagerbjelkes bref till Sten-rpå vi längre fram få se prof. Hade Stenbock tat den förnuftiga tanken i Stanislaus? St. led et hat af Svenskar för sin anslutning till den pol-en. Mycket förtroligt och hjertligt var förhållan-n K. Stanislaus och Gr. Stenbock, som man fin-fvexlingen dem emellan *).

t är att Stanislaus, som följt transporten till Tysk-kom till öfvertygelse att ej ens med den svenska skygd kunna uppehålla sig som Kung i sitt eget före han helt rimligt kom på tanken att sluta fred ugust, erbjudande honom sin krona och förbehål-thronföljden allena, om han öfverlefde K. August. upphörde K. August att ha skäl till coalition

---

e bien plus longtems si on me reticnt pour cette raison. n, soit je partirai infalliblement ce mois qu'il . . . . sans davantage car ma sante devient à tout moment plus mau-maniére que si je ne prends plus garde que par le passé, risque de devenir kaleka (?) pour le reste de mes jours. il-y-a plus de quinze jours au Roi la bonne et la mau-ion des affaires tant d'ici que de l'Allemagne, je le vois

— — — — — — — — —

eroit generelement informé de tout ce qui regarde ses in-pire cependant d'avoir l'honneur de le dire bientôt de bou-jesté. En attendant je suis, Monsieur, Votre tres-humble

Bendre 10 de Septembre.

prof på denna brefvexling anföra vi:

n Cher Amy

s dois trois reponses, sur vous trois Cheres lettres . . t de la nouvelle année, je ne me contente de vous souhait-sortes de prosperitez mais je vous dit si mes petits soins contribuer en quelque maniere je m'offre d'y travailler r une personne qui le merite le plus au monde. Le C:te dira les belles apparences, qu'yl y a Stockholm pour faire re divin projet que j'ay envoijé au Roy. Au reste vous ntentes pas d'employer vostre bras vaillant, pour me de-es ennemis, vous vous en server par vostre jolie ouvrage nes inquietudes si bien que de toutte maniere vous me pro-repos, le quel ne sera pourtant jamais parfait jusqu'a que z heureux de Vous pouvoir faire vivre combien je suis affectioné Stanislas Roy.

tianstad Le 6:me de Jan. 1712.

n Cher Amy

ble Sylversparre . . . suis Vostre passionement affectioné ristianstad *Le 6:me de Jan. 1712.*

med Danmark och Ryssland mot Sverige. Detta för
syntes St. godt, som väl fann svårighet nog under Sver
nuvarande elände att kriga med de två grannarne. M
stället för att bedja Stanislaus resa genom natt och
till Kon. Carl och först anförtro honom sitt förslag, a
han K. Carls yttrande i ett bref af d. 25 Febr. 1712
han borde "med hörsamhet efterkomma hvad Stanislaus i
eller annat mål kan hafva att befalla, isynnerhet hvad kr
operationerne angår", vara tillräckligt skäl för att på
bevåg sluta stillestånd på fjorton dagar och börja öfverl
med en fiendtlig minister i ett så högt ärende. Dertill sl
de Stanislaus orden så, att det måste reta K. Carls välk
högmod till att förkasta den barmhertighet, Stanislaus
bevisa honom. Vellingk var här mycket klokare än b
två Herrarne vid arméen, förklarande att det borde k
Stenbocks hufvud, att han ej straxt efter landstigningen
sig till högra handen inåt Polen eller ock sökte att
fienden i flanken vid Tribsees; uppgifvande huru Stani
bort stylisera sitt anbud, om det skulle kunnat emot
nemligen alls icke anslå strängen om uppoffring för C
bästa, utan ärligt bekänna att det var för eget bästa
allena tog sitt steg. Vi veta att hvarken Stanislaus
M. Stenbock sedan fingo se K. Carl, att den förre fick
att om han ej ville ha Polens krona, skulle den gifvas
en annan, men ej få återgifvas till K. August, och St.
ett bref, skrifvet, enligt Fabrice, i vredesmod, churu
värdighet, der stilleståndet antyddes, att han endast k
försona sitt fel genom att vinna en seger. St. bröt
från det intagna Rostock med 13,000 man. Segern va
vid Gadebusch d. $\frac{9}{20}$ Dec. 1712, der Svenskarne slogo
som dubbel, än som tredubbel uppgifven effectif styrka
säkrast 20000 man; — men enda följden var, att en
folk dog utan naturens besvär. 4000 blefvo fångar,
stupade. Officerarne duellerade på många punkter. En
dansk bataljon låg på valplatsen i den ordning de stå
ledet. Detta är, skrifver Fant, den sista rangerade bat
svenska tropparne vunnit. Under det nu Stenbock
försona K. Carl genom bedrifter, uppbrändes Altona, hva
så mycket är skrifvet, att vi ogerna öka den materien.
väl kan ämnet ej med tystnad förbigås i St:cks biogr
Detaljerne finnas utförligt framställda i det äldre "Sten
lefverne" af Loenbom, liksom det nyare af N. M. T
sina egna skrifter har St. alltför mycket utgjutit sitt
dande hjerta i det ämnet, derunder han visserligen "

sla" tvär sina händer, men får händerna lika litet rena
Pilati händer blefvo rena i det vattnet. Ty hvad man
med fria händer, stannar på det egna ansvaret inför
l och menniskor. Det synes St. mindre värdigt att ha
t så mycket vigt på en annans råd, som han saklöst
nat lemna derhän; ännu mindre storartadt, att ut-
ls om en vän från nära 20 år tillbaka, att han skulle
t Achitophelsrådet för att få Stenbocks ära fördunklad,
och ej honom sjelf uppoffrad. Detta måste dock, med
bevis vi ännu ega, anses för en ogrundad misstanke,
ad inom de tunga fängelsemurarne, som rimligtvis ver-
tungsinthet. D. 28 April 1712 skref likväl St. till Feif,
les till sin Konung: "det synes som man hellre såge land
rike förstördt, än min gloire i något mål förökt, dervid
fve Nils (Gyllenstjerna) nämnes." Detta kunde ej ge Se-
erna kärlek för St. om det spordes, och "ondt spörjs
." Vi ha Vellingks bref under tiden till deras gemen-
se vän Er. Sparre i Paris. Då St. först framträngt i
klenburg, skrifver V.: C'est tout ce que j'en scais en-
; mais cela suffiit pour Nous attendre *à de bonnes suites*
de nouveaux miracles. D. 2 Dec. yttrar han om vapen-
an på 3 dagar, att St. sett sig satt i nödvändighet der-
par ordre du R. Stanislas och att V. deri ej hade någon
Sedan sände Vellingk Stenbocks svenska berättelse om
en vid Gadebusch, hvilken V. låtit öfversätta på tyska
publikens tjenst, uppmanande Sparre att också sprida
Han uppgaf nu huru han gifvit St. råd, som han dock
öljt, klagar väl att St. undskyllat sig i ett och annat,
opande Vellingks råd, m. m. som kan visa någon ömhet
små sår, men ännu d. 2 Jan. heter det: Nous serions
maitres de tout, si le C:te St. avoit le bonheur de don-
une capricornade au Czar, pareille a celle dont le Roy
Dek se resent presentement. Detta är ej en fiendes, ej
förrädares språk. Han sände Sparre en afskrift af sitt
f till St. af d. 2 Jan. 1713. V. hade der upprepat sitt
att följa Banérs exempel 1644 att öfvervintra i Holstein
på Jutland, sjelf sedan, vid öfversändningen af en af-
ift till Sparre, rättande namnet till Torstenson. Derpå
rade St., upprepande Baners namn: Je me suis mesme
de prattiquer la mesme chose et de chicaner selon
premier avis le plus que je puis. Sedan, i fängelset,
r St.: V. förvisade mig ur historierna till ford. Fält-
lken Banérs tid i Holstein, hvaruti bemälte Hr Grefve
dre capitellös, ty *det var Torstensson* ment, än jag

vedervilja verkställde beslutet, sedan stadens deputerade ej kunnat förmås att, så vidt vi rätt förstå uttrycken, köpa af honom fiendernas hö- och sädes-förråd samt betala 50,000 Rdr, utan tvärtom hårdnackadt vägrat. Och det torde ej böra förbises, att K. Carl XII hvarken förebrådde Vellingk sitt råd eller St. lydnaden. Åtminstone ha vi ej funnit dylika bevis, att det skett mot hans vilja.

Vi försvara ej Altonas brand, synnerligen som den ej ens kan förklaras politiskt nödvändig, men huru ofta ha ej städer gått i rök för att skaffa en fiende ödemarker? Vi se ju ofta en regent bränna egna städer ur denna grund och en samtid, som sett Moskau brinna och Ryssland derigenom räddas, är ej så ömsint för dylika Kolbrännareväsf, som St. visade sig i fängelset. Befunnos der magasiner i Altona, som skulle underhålla Ryssarne öfver vintern i nejden, så kunde visst V. med patriotens nöje se på Altonas brand, utan att dertill vara köpt af Hamburgarnes afund mot en stad som de funno allt för när (al to nah'), och utan att vara ledd af ett nedrigt begär att skada St. En man med Stenbocks sjelfkänsla kan ej ha beslutit en dylik handling utan öfvertygelse för tillfället om dess nödvändighet ur statskonstens och krigsmoralens synpunkter. Om Stenbocks och Vellingks sammanträffande varit så kallt och surmulet, som St. sedan fann det qvarstå i sitt dystra minne*), hvad rimligt skäl kunde V. ha att till Sparre skrifva om Stenbocks vanliga snillrika och glada conversation, hvartill han önskat Sparre glädjen att ha varit vittne?

Vi skrifva branden både på Vellingks och Stenbocks möjligen här lika opolitiska som oömma begrepp i krigsmoralen, men anse att St. har en stor ära af det allmänt vittsordade menskliga sätt, på hvilket den omenskliga handlingen verkställdes. St. har helt naivt uppgifvit hvarföre han följde Vellingks råd. Han ville, heter det, undvika subçon att ha tagit mutor af Altona. Och rådet gafs, trodde han, derföre att Hamburg mutat Vellingk att förstöra en närbelägen medtäflare. Således förde den enes fruktan att misstänkas för ett fel till samma grymhet, som den andres liknöjdhet för omdömet. Vi se häraf sanningen i de gamles sats: *melius esse quam videri.* Sålunda härledde St. i flera offentliga skrifter från denna brand all olycka som sedan följde honom. "Ett brännande af en öppen by var allt mo-

---

*) St. fann då V. så fier och kallsinnig, att han hellre önskat att ha brutit en arm, än resa som kamrat till honom.

rat folk en Abscheu, hvarigenom fienderne fingo orsak till repressalier." Under denna inre förkrosselse erinrar St. mycket om sin morbror M. G. De la Gardie, men begge äro utan det pjunk, som Stenbocks neveu C. G. Tessin, då han i sitt nedan utgjuter sitt hjerta för Gud och menniskor. Som St. verkligen ej hade ett nog grundligt skäl för sitt beslut att bränna Altona, då han dermed förnämligast ville undgå en misstanka af corruptibilitet, var ej under, att hans samvete vacklade under tyngden. Vellingk synes deremot ha tillstyrkt af inre öfvertygelse om det rätta deri och han bar Europas klander med tystnad.

Vi skulle emellertid helst önskat att St. delat Senatens politik och med sin armé och sina förråder blott försvarat det gamla Sverige, åberopande med Senaten omöjligheten att utan landets ruin gå utom gränsorna. Han hade visst då haft en lager mindre, bruten med blödande hand vid Gadebusch, men hvarken Altona eller Tönningen hade varit "karrborrar, inflätade i den lagern."

Vi skynda med hast förbi de följande olyckliga skiften. Innesluten i Tönningen måste nu Grefve M. St., såsom fordom fadren i Nyborg, lemna en hel armé i Danskarnes händer, och, lyckligare än fadren, måste han sjelf öka antalet af de 11,000 svenska fångarne med den enhet, som utgjorde segraren vid Helsingborg. I capitulationen var inryckt, att General en Chef och armeen skulle kunna rançoneras med 100,000 Rdr specie. Nya anklagelser ha mött Senaten, att den ej ogerna såg den betydligaste rojalisten på så afgörande sätt aflägsnad. Detta är hårdt dömdt, då från det utblottade Sverige pengarne sändes i goda vexlar, lemnade i Vellingks händer: Stockholms borgerskap gaf 8000 Rdr till Stenbocks lösen. Men här möter den hemskaste skuggan öfver Vellingk. Han förevände, heter det, att garnisonerna i Stettin och Wismar behöfde penningar och lemnade dem 29,000 Rdr, hvarpå Danskarne ej ville taga en mindre summa än utfäst var. Kommo så protester från Ryssarne, att de ej underskrifvit capitulationen, hvilken således ej ansågs bindande. Och man anmärkte att St. anmodat V. att besörja den ryska underteckningen. Fant yttrar, att 100,000 daler också verkligen öfverkommo ur Sverige till arméens utlösen; men disponerades af Grefve Vellingk i Hamburg till Wismars och Stralsunds undsättning och andra behof, upprepande det ofta sagda: Grefve Vellingk skall sjelf på sin dödssäng hafva tillskrifvit sin olycka Grefve Stenbocks och hans hustrus och barns tårar öfver hans förhållande mot bemälte Grefve.

Rühs dömmer ej så hårdt. "Danskarne, heter det, hade icke lust att släppa fångarne. . . . Då penningarne ändtligen med möda blifvit hopskaffade, uttydde Danskarne capitulationen efter behag och gjorde idel lösa invändningar. Vellingk fann sig derigenom föranlåten, att för Wismar, Stettin och andra behof använda de öfverstyrda penningarne, så att vid slutet af året var allsingen utlösen möjlig." K. Carl tog dessa sednare handlingarne af St. lugnare än stilleståndet. I K. Carls nästa bref, af Adrianopel d. 14 Juni, till St. heter det: "Vi se utur Eder underd. skrifvelse dat. d. 17 Maj st. nov. sistl. huru som J under vissa villkor hafva capitulerat att gifva Eder med armeen åt Konungen i Danmark att rançoneras efter det upprättade castellet och sedan till Sverige öfversättas. Och ehuruväl vi intet tvifle, att J ju på allt sätt sörja läre för manskapets conservation och så lage att J med detsamma ju förr ju heller väl behåldne måga komma öfver till Sverige; så hålla Vi dock nådigt Eder sådant på det högsta anbefalla, i fall det icke redan är skedt för dettas ankomst, J då hafva att uppmuntra både officerare och gemene samt hålla dem vid godt mod med förtröstan att Vi deras välförhållande och utstånda fatiguer med all Kongl. nåd lära ihågkomma. Hvarmed vi befalle" . . . Med capitulationen, för hvars förekommande de outgrundlige, obegriplige, nu i jemn feber liggande K. Carl ej kunde förmås att något företaga, gjordes H. Maj:t, som tålt Altonas brand, deremot mycket missnöje af de omgifvande Holsteinarne. I de Fabrices bref till Görtz m. fl. förekomma många yttranden derom. T. ex. Adrianopel d. 2[illegible] April: "Eljest börjar Konungen blifva öfvertygad om Grefve Stenbocks manoeuvre, då han gick öfver Trave. Ib. d. 2[illegible] Maj: Det är nu först man börjar inse det stora fel Grefve St. begått i att lemna Trave och innesluta sig i detta pass. Ib. d. 26 Maj: Underrättelsen om det tillstånd, hvaruti Grefve St. med sin armé befinner sig, uppväckte ej här mycken glädje, förutan hos Konungen, hvilken man funnit för godt att smickra med den förhoppningen, att Grefven ännu länge skulle hålla stånd. Denna inbillning är orsaken, hvarför han icke gillar deras utrymning."

Det dokument, som visar att Senaten ej behöfde m[illegible] besvära sig för att förråda Stenbock i Danskarnes hä[nder] emedan den nog fanns som gjorde det, är tryckt i C[...] schölds Riksdagshistoria Bil. p. 33, hvarur vi meddela: *Fredrik IV* . . . huru som . . Baron v. Görtz låtit förstå, [...] *icke* allenast H. Durchl. Administratorn vore alldeles oskyldig

i det steg, som Geheime-Rådet Bannier och Commendanten i Tönningen togo, då de öfverlemnade fästningen åt Svenskarne, utan ock att Baronen för sin person sjelf som furstlig minister på intet sätt deruti haft del, utan tvertom, för att ådagalägga sin uppriktiga afsigt, tillbjuder sig, att derest han blefve med ett säkert pass försedd, sjelf begifva sig till Tönningen och disponera den svenske General en Chef Gr. Stenbock, att gifva sig och sin armée åt oss såsom krigsfångar, derest vi ville på förhand lofva att i dess (sitt) tutele bibehålla Administratorn, som skulle genom detta steg ådraga sig Sveriges oförsonliga hat, samt derest vi derjemte ville taga Baronen sjelf i vårt beskydd, alltså lofva vi detta vid vårt kongl. ord heligt och skole låta oss angeläget vara att, mot hvem det vara må, på allt sätt bistå bemälte Administrator och Baron von Görtz. Vi gifva ock H. Pölska Maj:ts General-Fältmarskalk Hr Gr. v. Fleming, som på vår begäran velat åtaga sig denna commission, härigenom fullkomlig makt och myndighet att med Baron v. Görtz afsluta om sättet, huru Gr. Stenbock och hans troppar skola bäst kunna komma i våra händer, samt huru han kan finna detta i verkställigheten lämpligast, förklarande vi oss nöjda med hvem de afsluta så väl angående detta, som rörande Administratorns och Baron v. Görtz's säkerhet samt villkoren för det furstliga landet.

Den 31 Jan. 1719 förklarade Görtz inför sina domare, att detta protectorial var pro forma begärdt, och att Kon. Carl XII sett och gillat alla Tönningska acterna och hvad Holsteinska huset företog till sin exculpation; att Vellingk, af Stenbock underrättad, att Svenskarne ej kunde hålla sig två månader i fästningen, anmodat Görtz att resa till Churfursten i Hannover och begära hans bona officia, som kunde bringa saken derhän, att capitulation kunde uppgöras, som medgaf Svenskarne att åter transporteras till Sverige, samt att en neutralitet måtte i Tyskland upprättas. Churfursten gjorde sitt bästa, men Ryssen svarade: *Tönningen är nyckeln till freden*, fordrande att Svenskarne gåfvo sig som krigsfångar. Detta syntes Görtz något hårdt vara, men Vellingk sade, att titeln af krigsfångar gjorde intet till saken, eftersom cartelet var upprättadt; utan måste man mest se på Holsteins restitution. Men Grefve Stenbock tog icke emot den projecterade capitulationen, utan slöt en annan, hvari Holsteinska huset uteslöts.

Om våra historiographer användt en tusendel af den tid, som egnats åt isländska sagorna, för att utreda dessa och

svåra knutar i vår historia, medan ännu acterne ej
nat, så skulle klara meningar om dessa intrasslingar
nat bilda sig. Nu se vi blott ett altare, der Sten-
h en svensk armée offras och dervid skymta vi Görtz
llingk bland offerpresterne som biträden — eller —
; derefter se vi Görtz och Vellingk offras af Sven
tänder. Man dömmer än den ena än den andra par-
dt, men utan klar insigt och fasta stödjepunter för
t.
t skrifva tjocka tomer om Götherne vid Svarta haf-
der namn af svenska häfder, behagar mer. Dermed
k ingen samtida stötas. Dock, deri ligger ej skälet
det i en omedveten national andryghet?
rtz är oss begripligare än Carl XII, då "Tönningska
" gillas. Görtz var Holsteinare och Stenbock hade
Holstein, bland annat ondt, sjelfva Slesvigs occupa-
Danskarne, genom att inkasta den armée, som var
ur Sverige för att hemta Kon. Carl XII, i en hal-
fästning, hvartill han blott egde rätt, efter en för-
ction och med skyldighet att medföra sex månaders
n. Han hastade sig dit efter en lysande seger, när
lt. Den omyndige Hertigen af Holstein blef här lika
d till godo som efter Carls död 1718.
upprepa, att K. Carl är här den obegripligaste och

men såg i Stenbocks öde en så lärorik fingervisning, att
n bellre studerade och ingick i fredliga yrken, än "lät
rifva sig i kneektehopen", der pliten fick väljas för boken
ler hammaren, för herdepipan eller plogen. Ett på alla
after uttömdt land började nu först söka inre förstoring
h följande krigsförsöken misslyckades — månne vi ej
nna säga lyckligtvis? Våra hjeltar heta nu Tegnér, Ber-
lius, Owen, Richert, Schlyter m. m. De utvidga ej våra
ndamären, utan vårt språk, de ådraga sig ej europeiska
binetternas fruktan, utan europeiska vetenskapsmännens
pmärksamhet, de bygga ej fästningar, utan ångfartyg, de
sätta ej andra länders konungar, utan stifta lagar för eget
nd. Må vi dock ej förgäta hjeltarne från andra tider —
n Stenbocks sekel! Den $\frac{7}{20}$ Nov. 1713 infördes St. som
nge i Köpenhamn. Till d. 31 Juli 1714 behandlades han
å ett utmärkt ädelt sätt; men då K. Carl låtit honom veta,
t han ej hade något emot om St. kunde skaffa sig fri-
eten, började han göra hvarjehanda försök. Hans bref
pptäcktes och sistnämnde dag hemsändes hans stallmästare,
afmästare, fältskär, taffeltäckare och två kuskar. Från d.
1 Juli till d. 22 Aug. fingo de två qvarblifna lakejerne gå
te i staden, hvilket nu förböds. Den 27 Nov. fördes St.
ll castellet på Fredrikshaven och åt till en början hos
ommendanten. Sedan upptäcktes något, som St. skrifvit,
hvilket personligen retade Konungen. Då fördes han i ett
us på castellet, der tunna bräder lågo öfver ruttet vatten,
ch der fönsterna på ett halft år ej finge öppnas, mat,
om en hund ej kunde vilja äta, bars till honom, och med
akare fick han ej tala, blott meddela sig genom en officer.
Huru han kunde få i sitt djupa själslidande rådgöra med en
rest, inhemtas af ett Grefvens manuscript, kalladt "concept
ill presten som här hållit Gudstjensten d. 17 Nov. 1715."
Vi anföra derur: "Såsom på denna söndag det är år och
dag att dagsens Evangelium har varit och än synes blifva
g lika som den olycklige medtjenaren en än ytterligare
ryggelig dock oförskyldt dom till ett evigtvarande inspire-
ande och fångenskap, så åstundar jag för denna dagen der
blifver af Eders Vyrdighet ej någon annan förklaring än den
g mig sjelf uti en blodsängslande meditation sjelf utur
Skriften till tröst sökia kan. Det är intet utan än att jag
tiden har haft och än har af E. V:s anderika predik-
ngar en ogemen tröst, så länge den stunden varar, hem-
lir ock för en sådan Christlig omvårdnad och trogen möda
skyldig tacksägelse, dock . . . som frestaren lemnas mera

tid och stunder sitt ogräs ..... hos mig uti min närv
uslighet fritt att få utså, hvarest all annor tröst o
gänge mig så betagits, att jag ur kött och blod d
sväfvar i fast förtviflande tankar, seendes på mitt
hvarken hos Gud eller menniskor någon miskundsamh
att nu närmare kunna hugna mig af E. V:s trogna trö
uppbyggande och förmaningar, så skulle jag önska a
ett samtal med E. V. måtte tillåtas, som med den l
man utsett att draga sorg för min fattiga och ängslig
hafvandes jag intill denna stund att undfly måst i h
att Höga Öfverheten så mig som E. V. det annars il
tydandes varde, blifver det nu tillåteliget, så afbid
E. V:s angenäma ankomst, när dess tid och stunder d
låter, då jag förhoppas att E. V. som en oskrymtad t
Christi tjenare lärer mitt vinslande uppriktel igen a
till Gud så frambära, så att det må lända mig till
och förlossning ur detta timmeliga eländet, i hvilke
hoppning jag städse förblifver med all Christelig vö
E. V:s trogne och tjenstskyldige.

Derpå är sedan antecknadt: Den 27 efter predik
presten mig säga genom min dräng Petter, att dett
ingifna bref är sändt till Konungen och förrän dess s
löper, törs han mig ej besöka. Gud misskunde sig
den förföljelse jag underkastats, der ej allenast man t
efter all min timmeliga välfärd, ära och lif, utan nu
salighetens förderf, hvilken Gud dock nådeligen bevar

Det sista bref, som vi funnit bland hans concept
skrifvet några veckor före hans död och må meddel
den sista utgjutelsen af detta rika och stora hjerta.
till hans maka.

Ma très chere och tres cherie famme. N'ayant
tant des mois au qu'une syllabe de vostre presieuse
je ne scaij si je me donne l'honneure d'escrire à une
expouse vivante ou morte. — — — Je m'en forme
ides ne pouvant en penetrer la raison et mon desesp
est d'autant plus sansible, que je ne scaij que tro
que par mon infortune presante, mes ainemies non
me manqueount point a vous chagriner et sil est p
de me nouir dans l'esprit de mon grand souverain; —
Je ne dirai pas beaucoup de la situation de ma prison
est tous jours sous une severe solitude Heremite, au
de motion la santé se perde et exclue de toutte Con
tion tant spirituell que tamporell l'esprit ... en mil
quietudes infernales voila tout ce que je croy m'estr

vous en dire, ne souspiraut aprez que le Bon Dieu ne une gracieuse fin a mes jours, ou a ma misaire et pires presante. Il ne me reste qu' à vous assurer de immortelles venerations et vous de prier d'ambrasser aufants tandrement come ausij d'assurer toutte la fa- de mes tres humbles respects. . . . Dieu vous benise toutte la chere familje et vous pranz touts en sa sainte ection, arrive a moy ce que sa sainte volonte m'à pre- née je ne sesseray pas d'estre dans une dévotion fidell ns une tandresse immortelle jusqu' au tombau

Ma Chere et divine Comtesse

Fridrichzhaven Vostre tres obeissant et tres
dé Janvie 1717. fidel esclave *M. Stenbock.*

Den i ministeriella värf uppfostrade hjelten var länge mlig i snillrika förslag att "följa med sin tid", om också t komma ut för att lufvas med samma tid. Lagerbring den chiffer, Malmberg fick, troligen i slutet af 1715: er han, att två af mina sex Lithauer, lemnade i Mek- rg, äro döde, så betyder det, att i Sverige de vilja ämmande Konung; men säger han, hela spannet mår vilja de hafva lilla Hertigen; men säger han sig hafva spannet, vilja de hafva Prinsessan"*). Andra lärde sig sätt.

Den i Stenbocks skola fostrade Lagerbjelke, vid den ti- Amiralitetsråd, skref, troligen vid samma tid: "Skulle Gud så laga, att jag får tala med H. K. Maj:t och jag i underdånighet remonstrera E. Höggrefl. E:ces oskuld, krifver jag uti Matias Maas namn, att en vexel är ifrån holm kommen, det han skall öfverlefrera E. H. E. 500 . Skulle nu vår Konung vara i Sverige eller i Stralsund, krifves uti Insp. Thom. Röttings namn, att den stora ska hingsten är alldeles restituerad af det slag, som lle hingst bekom af ett sto nu i förleden sommar. e nu Ryssen göra infall uti Sverige, så frågas om E. behagar någon salt lax. Skulle Ryssen hafva fått , så sättes att med ett skepp hafver Blackstadius sändt Påhlhammars-tappar till Köpenhamn och E. H. E. lle Ryssen ha framgång i Sverige, så frågas E. H. E. om slon till stuteriet skola upphandlas. Om Hertigen af

*) vet att detta utbrott af — förnuft var det som ändtligen Carl och förde honom åter till sitt rike. Med inkastade r jagas björnen ur hidet.

Hessen-Cassel kommer till Sverige, så säges att tjufvar sig inbrutit på Rånäs och en hop husgerådssaker bortst[...] Skulle vår Konung vilja inbryta i Danmark, så sättes, en stor eldbrand hafver varit i Södertelje. Skulle Konun[g] vilja göra fred med Zaren, på det han så mycket bättre nappas med Danmark, så sättes att Påhlhammar har i[...] tappar mera färdiga förrän de beställas."

Den 15 Mars 1715 uppdrog grefvinnan Stenbock [...] mälte Lagerbjelke, att vid sin ankomst till Stralsund g[...] Konungen "behöriga föreställningar och underdåniga an[...] ningar" i nio punkter. 1. Bedja H. Maj:t ej sätta tro [...] alla förklenliga omdömen om M. Stenbocks värf, förrän h[...] sjelf fått sig förklara. 2. Ansöka om hans utlösning ur [...] genskapen, der man på allt upptänkligt sätt plågade hon[...] för att genom hjertfrätande chicaner och barbariskt fö[...] rande förkorta hans dagar. 3. Bönfalla om de mot H. E[...] ample præcautioner genom ett falskt bref till Generalkri[...] Commissarien i Danskt våld komne documenternas åter[...] fande. 4. Andraga huru H. E. med sin familj vore nu i [...] så utblottadt och graveradt tillstånd, att ej längre cre[...] fanns till lån i Köpenhamn utan på pant af H. E:ces klä[...] En termin att betala 1500 Rdr var redan förfallen. [...] prinsen och Senaten hade väl för ett år sedan utfärdat [...] resolution till Stats-Contoret, att 6000 Rdr skulle sä[...] till fången, men tills dato var ej ett öre sändt. 5. Fr[...] ställa huru i Fältmarskalksfullmakten 1713 befalldes, att [...] E. skulle åtnjuta Fältmarskalkslön, men derpå ej en pen[...] bekommits. 6. Recommendera de två sönerne, som re[...] voro i K. Maj:ts tjenst. 7. Af de 2000 Rdr årligen i 3[...] som K. Maj:t anslagit till de ofvannämnde unge Grefva[...] uppfostran, hade ej en enda penning utfallit, oaktad [...] Maj:ts bref derom till Stats-Contoret. Fadren hade [...] penningar till deras resor och måste betala dryga intere[...] 8. Särdeles varmt borde L. lägga K. Maj:t på hjertat, [...] Stenbockska huset ej kunde räddas från promt exsecu[...] och total ruin, om ej de förskotter, M. St. gjort det [...] männa, ersattes, enligt Prinsessans och Senatens bref [...] Stats-Contoret af d. 18 Dec. 1713, 5 Febr., 3 Juli och [...] Oct. 1714 och K. Maj:ts bref från Demotica d. 9 Jan. [...] men hvilka alla intet verkat och måste Grefven sjelf be[...] interessen för det han sjelf länt till förskotterna. [...] wedel hade tillgripit hos sig deponerade penningar, [...] höriga, och dermed betalt K. Maj:ts vexlar. Frågan [...] mer än två t:r guld, men är svår att af P. M. till

ke, uppsatt af L. Dalman, klart utreda. 9. Ansöktes itelse för Dalman att öfverfara på K. Postjakten, för att amburg uppgöra en annan Gr. Stenbocks affär om en deerad obligation. Märkligt är, att ej familjen gjorde an- att genom uppoffring af något bland de många godsen honom, churu det är nog troligt, att Dansken för in- pris lemnade från sig den man, som 1710 kunnat som ny Pompejus "stampa fram en bär ur jorden." Denna nion om M. Stenbocks vigt förklarar så hans missöde, inga misstankar om gemenhet hos Senaten behöfva framlas, äfven om Horn som Politicus ej kunde så ifrigt på- utlösen af den mest betydande förfäktaren af det "förkeliga konungsliga enväldet", som det kanske skett om en af den gyllne tid, hvarom han drömde, skolat köpas ur genskap.

Till den danska fången Stenbock skref svenska Regegen bref. Troligen straxt efter capitulationen i Tönnin-, klagar Regeringen bittert, att hon ej ännu var capabel sända lösesumman. "Med allt detta vände vi ej igen att rja för Hr Grefvens och det under samma öde begrepna nskapets räddning." Nu egde Senaten K. Maj:ts samtycke h fullmakt att sluta fred med Danmark. Derföre uppmades St. att dertill samverka på allt sätt, till en början som af sig sjelf sonderande, "*om Konungen i Danmark kan kommit att begripa sitt enskilda interesse och dymedelst nna sig föranlåten att söndra sig medelst en particulier d med Sverige ifrån Czaren, hvars tillvexande makt ho- ju med tiden måste blifva så farlig, dryg och odräglig densamma nu redan är för oss.* De skäl, som till den lan af Tit. kunna föreställas, lärer honom dess egen förenhet och dess kunskap om begge rikenas situation, after och invertes tillstånd nogsamt gifva och hvad fara r rena Evangeliska Religion skulle löpa." Denna religion drade dock ej att Sverige skulle förena sig med Ryssen att krossa Dansken, om han ej gick in på det förra rslaget, hvarom St. finge kraftigt försäkra.

Den 23 Mars 1716 undertecknade St. sitt "testamente" fängelset. Det skrefs på små lappar, som instoppades llan två bottnar i Stenbocks koffert. Här finner man att elände steg till sin höjd genom en elak lakej, som var nbocks plågoande i 16 månader. Han hotade, att om eralen straffade honom, så skulle han slå igen och binda om hand och fot; hvilket St. måste låtsa som han ej de. En annan gång, när han utskällde den andre trogne

ska nottan i hopp att kunna rädda
seger, men satt nu fånge på Korsöer;
des dagligen af sorg (hon dog ock
hans ovän Görtz, Holsteinaren, hade
var ej angelägen att lemna det åt
djupast sårat St., att hans Konung så
trognaste rojalisten, som helt offrat si
hvars uppehållande både Konung och
gingo under. Görtz hade ökat hans
till den olycklige, att Vellingk tillsv
troligen ett utbrott af förtrytelse öf
fällt om V. för att undskylla sig sjelf
bifall ej behöft ske. Andra hade ock
rets galla. Öfverste B. Wolfrat hade
Nils Gyllenstjerna försäkrat, det han
och hållen. Vellingk hade låtit utkom
hjelm i ett bref till V. med glädje fö
sina till Holstein obudna gäster "väl b
Amiral Sehestedt hade pinat den kän
säkran, att det var Görtz och Vellin
tingar, som underblåste hans förtryck
under allt detta led han svåra plågo
lekamen och ofta föll öfver hans själ fö
Vi kunna erkänna, att St. gjort
kalla det, att skatta en olycklig Kon
lycklig och högre än fäderneslandet;
inrymma, att han, som 1700—01 ä
krigskonst, blifvit hans lärjunge, lägg
datens än generalens egenskaper; me

XII:s leder hade han lärt — eller infört — att före
alj hålla chorum, dervid hela arméen sjöng: *Vår Gud*
en väldig borg etc., hvarpå *Stenbockens Marsch*, en
ig Tyrtæisång *), uppstämdes. Efter bataljen rörde ej
cks soldater ett guldstycke framför foten, innan derom
es, utan först sjöngs en tacksägelsesång till Gud. Han
lerföre sina troppar så väl disciplinerade, att det väckte
förundran. Så snart hans christliga tro bryter sig
. ex. i hans fängelseskrifter, är han en *buske i eld*,
inner men ej förbrinner, vida upphöjd öfver mythens
les, som uppbrände sig sjelf på Oetas höjd. Hvarken
eller Svedberg stå öfver, utan jemte honom, då han
med Gud. Det heter i testamentet: "Utsträck din
och allsmäktiga hand, att åter upprätta det kullsla-
nes! Sänd af din himmels höjd åter ett ditt seger-
Josuæ och Gideons svärd uti dess här, så att alle
iender må spörja att du äst Gud allena som hjelpa
ch utan Dig är ingen hjelpare. Låt, o Högste Gud!
någon Svea Rikes Höfvidsman mer såsom jag falla
n Jonathan uti en falsk och trolös Tryphons händer."
pråket flöt in i hans tal så okonstladt som i en Spe-
ch Franzéns psalmer. I slutet af hans "predikan" he-
et: "Älskar du Gud och han dig, så gifver han dig
nelse. ... Traktom med David att sucka och säga:
norgonen bittida tänker jag på dig och om aftonen så
jag om dig och har jag dig, min Gud, så frågar jag
himmel och jord intet. Låt din bön af hjertat gå allt
Jesu egen lära. Säg: Herre ske din vilje och icke min.
ålig i lidande och ej öfverdådig i lyckan och säg med

---

*) Vi erinra oss:

Marsch, bussar! gån på uti Herrans namn,
Spännen hanen friskt opp, läggen sedan ifrigt an,
Gifven fyr, bräcken af, tan pliten i hand,
Gån på, frukten ej hvarken mord eller brand.
Gån på för vårt fäderneslan!
Att våga sitt lif för sin Konung och slägt,
Det är både Gudi och menniskom täckt.
Derför ska vi käckt
I vår blå drägt
Gå på, stå, dundra och slå,
Ja dem klå alla så
Att de döda ligga neder som strå.

Helt litet vi akta att vi äro få;
I Gudi så äro vi många ändå.

vår kyrkopsalm: Min själ och sinne! låt Gud råda. Sök alltid behålla en nådig Gud. . . ."

Vi kunna ej tvifla, att hans andliga ljus förskingrade, innan han slocknade i döden, hans hårdt pröfvade själs mörka misstankar och lidelser, så att han dog försonad med både Guds styrelse och sina medmenniskor. Den 23 Febr. 1717 upphörde Magnus Stenbock att lida. Hans stoft hvilar i Upsala Domkyrka jemte hans makas Eva Magdal. Bengtsdotter Oxenstjernas. Hon följde honom snart i döden, krossad och förgråten. Enligt Enbergs Äreminne öfver M. Stenbock, belönt i Sv. Akad., dog hon 1722, hvarefter begges lik flyttades från Sockenkyrkan vid Vapnö till Upsala Cathedral.

Måns Stenbock är ett allmänt folkminne i Sverige, särdeles i Småland och de trakter af Skåne, der folkminnen finnas. Sällan talar man om en anekdot för en bonde om Stenbock, utan att få två igen. Och alla gå ut på att visa St. på en berömlig sida. Aldrig inblandar sig i dessa minnen något, som skulle kunna visa att han också bland folket haft sina vedersakare, ej heller något, som antyder att han ansetts hafva haft andra ovänner än rikets utvärtes fiender. Sägnens Stenbock är en from man, en hjelte, ett folkkärlekens föremål, en Carl XII:s förtrogne vän och en stor humorist, någongång i en stil, som vår tid måste kalla grof.

Och sägnen har ej tagit misste. St. var både en man som t ä n k t e och som k ä n d e, en Heraklit och Demokrit i en person, som såg både k o m e d i e n och t r a g e d i e n i verlden, att erinra sig skaldens ord

> This world is a Comedy to those, who think,
> A tragedy to those who feel.

Vi ha anmärkt, att denna jemnvigt bröts af sjuklighet och olyckor. Att ej lägga vigt på fienden Görtz's hårda omdöme, kunna vi dock förstå, att M. St. var, efter helsans försvagande, lättretlig och svår att göra till lags. Loenbom anför: Någon i Senaten yttrade 1712: "Vi vete icke huru vi skole göra Gr. St. i lag. Hade vi intet tillbudit honom transportväsendets besörjande, så hade han tyckt det illa vara och nu, när det erbjudes, vill han ändå inte taga det på sig." Den som genomgått lika ansträngningar som St. och eger likväl full harmoni i lynne och affecter, må kasta första stenen.

Äfven i den dager der M. Stenbock ställer sig för oss efter närmare studium af den tidens urkunder, är han en *stor man och ett af våra skönaste hjelteminnen.* De der

XII:s leder hade han lärt — eller infört — att före
lj hålla chorum, dervid hela arméen sjöng: *Vår Gud*
en väldig borg etc., hvarpå *Stenbockens Marsch*, en
; Tyrtæisång *), uppstämdes. Efter bataljen rörde ej
:ks soldater ett guldstycke framför foten, innan derom
s, utan först sjöngs en tacksägelsesång till Gud. Han
erföre sina troppar så väl disciplinerade, att det väckte
förundran. Så snart hans christliga tro bryter sig
ex. i hans fängelseskrifter, är han en *buske i eld*,
inner men ej förbrinner, vida upphöjd öfver mythens
es, som uppbrände sig sjelf på Octas höjd. Hvarken
eller Svedberg stå öfver, utan jemte honom, då han
med Gud. Det heter i testamentet: "Utsträck din
och allsmäktiga hand, att åter upprätta det kullsla-
nes! Sänd af din himmels höjd åter ett ditt seger-
Josuæ och Gideons svärd uti dess här, så att alle
iender må spörja att du äst Gud allena som hjelpa
ch utan Dig är ingen hjelpare. Låt, o Högste Gud!
någon Svea Rikes Höfvidsman mer såsom jag falla
n Jonathan uti en falsk och trolös Tryphons händer."
pråket flöt in i hans tal så okonstladt som i en Spe-
ch Franzéns psalmer. I slutet af hans "predikan" he-
t: "Älskar du Gud och han dig, så gifver han dig
else. . . . Traktom med David att sucka och säga:
orgonen bittida tänker jag på dig och om aftonen så
jag om dig och har jag dig, min Gud, så frågar jag
himmel och jord intet. Låt din bön af hjertat gå allt
Jesu egen lära. Säg: Herre ske din vilje och icke min.
ålig i lidande och ej öfverdådig i lyckan och säg med

---

*) Vi erinra oss:

Marsch, bussar! gån på uti Herrans namn,
Spännen hanen friskt opp, läggen sedan ifrigt an,
Gifven fyr, bräcken af, tan pliten i hand,
Gån på, frukten ej hvarken mord eller brand.
Gån på för vårt fädernesland!
Att våga sitt lif för sin Konung och slägt,
Det är både Gudi och menniskom täckt.
Derför ska vi käckt
I vår blå drägt
Gå på, stå, dundra och slå,
Ja dem slå alla så
Att de döda ligga neder som strå.

Helt litet vi akta att vi äro få;
I Gudi *så äro vi många ändå.*

vår kyrkopsalm: Min själ och sinne! låt Gud råda. S
alltid behålla en nådig Gud. . . ."

Vi kunna ej tvifla, att hans andliga ljus förskingrad
innan han slocknade i döden, hans hårdt pröfvade sj
mörka misstankar och lidelser, så att han dog försonad m
både Guds styrelse och sina medmenniskor. Den 23 Feb
1717 upphörde Magnus Stenbock att lida. Hans stoft hvil
i Upsala Domkyrka jemte hans makas Eva Magdal. Bengt
dotter Oxenstjernas. Hon följde honom snart i döde
krossad och förgråten. Enligt Enbergs Äreminne öfver
Stenbock, belönt i Sv. Akad., dog hon 1722, hvarefter b
ges lik flyttades från Sockenkyrkan vid Vapnö till Ups
Cathedral.

Måns Stenbock är ett allmänt folkminne i Sverige,
deles i Småland och de trakter af Skåne, der folkmin
finnas. Sällan talar man om en anekdot för en bonde
Stenbock, utan att få två igen. Och alla gå ut på att
St. på en berömlig sida. Aldrig inblandar sig i dessa
nen något, som skulle kunna visa att han också bland
ket haft sina vedersakare, ej heller något, som antyder
han ansetts hafva haft andra ovänner än rikets utvärtes
der. Sägnens Stenbock är en from man, en hjelte, ett
kärlekens föremål, en Carl XII:s förtrogne vän och en
humorist, någongång i en stil, som vår tid måste kalla g

Och sägnen har ej tagit misste. St. var både en
som tänkte och som kände, en Heraklit och Demokr
en person, som såg både komedien och tragedien
verlden, att erinra sig skaldens ord

> This world is a Comedy to those, who think,
> A tragedy to those who feel.

Vi ha anmärkt, att denna jemnvigt bröts af sjuklighet
olyckor. Att ej lägga vigt på fienden Görtz's hårda
döme, kunna vi dock förstå, att M. St. var, efter hel
försvagande, lättretlig och svår att göra till lags. Loen
anför: Någon i Senaten yttrade 1712: "Vi vete icke h
vi skole göra Gr. St. i lag. Hade vi intet tillbudit h
transportväsendets besörjande, så hade han tyckt det
vara och nu, när det erbjudes, vill han ändå inte taga
på sig." Den som genomgått lika ansträngningar som
och eger likväl full harmoni i lynne och affecter, må k
första stenen.

Äfven i den dager der M. Stenbock ställer sig för
efter närmare studium af den tidens urkunder, är han
stor man och ett af våra skönaste *hjelteminnen*. De

1708. Ryttmästare vid S. skånska Cavall. Död 1734, begrafven jemte föräldrarne i Upsala. 8. *Eva Charlotta*, f. 1710 samma dag segern vanns vid Helsingborg, men likväl ej, enligt ryktet, kallad Victoria, g. m. Landshöfd. Baron Christian Barnekow, hvilken skaffade den af Carl St. länge undanlaggda försvarsskriften af fadern i dagsljuset, genom Loenboms nit. 9. *Gustaf Leonhard* (se № 17).

Skrifter: Den Svenska Kneckte-scholan, skrifven i Wissmar 1697; ej tryckt. — Glädjespel och Äresång som uti en förträffelig Opera H. K. M. till ära .. d. 28 Jan. uti thes winterqvarter vid Lais Slott ställtes af . . . Gen.-Major . . Grefve M. Stenbock, (Sthm) 1701; aftryckt i utdrag i M. Stenbocks lefverne 1821. I. s. 23—34. — Gen.-Gouvern. Gr. M. Stenbocks Patent till alla invånare i Skåne, att intet taga till sig någon räddbåga för krigstillrustningen i Danmark d. 1 Sept. 1709. — Gen.-Gouv. Gr. M. Stenbocks Patent ang. maroderande och andra desordres hämmande, Malmö d. 23 Nov. 1709. — Ett bref af Gr. M. Stenbock till alla Sveriges Rikes undersåtare d. 17 Jan. 1710. Aftryckt i Stenbocks Lefverne 2 D. s. 39—44. — Gen.-Gouv. Gr. M. St:cks Patent emot den Danske Gen.-Krigs-Commiss. Gieses utgångne samvetslösa Patent, dat. d. 10 Febr. 1710. — Relation om then härliga Seger . . . vid Helsingborg d. 28 Febr. 1710. Öfversatt på Tyska. — Fältmarsk. Gr. Stenbocks Skrifvelse till K. Maj:t ang. Stället, hvarest en utvexling af några på Svenska och Danska sidan fångne personer skulle kunna komma att ske. Malmö d. 9 Mars 1711. Åftr. i Sv. Fataburen IV Öppn. s. 73—75. — Des Herrn Grafen Stenbocks Patent wegen des Durchmarsches durch Mecklenburg. Stralsund d. 1 Nov. 1712; aftr. i Fabers Europ. Staats-Cantz. Th. XX. s. 333. — Des Herrn Grafen Stenbock Disposition und Veranstaltung, vermittelst welcher die Kön. Schwed. Armée die fiendtl. Linien in Pomern vorbey . . . glücklich passiret. Abdruck derjenigen Conditionen so . . . der Graf M. Stenbock der Stadt Rostock, bey der am 14 Nov. 1712 davon genom. Possession zugestanden und gegeben. Wissm 1.712. — Aussführliche Relation von denen . . Gadebusch am 20 Dec. 1712 befochtenen volkom. . . Siege . . unter Anführung des Grafen Stenbocks 1712. Äfven tryckt på svenska, skrifven af St. Tyska öfversättn. genom M. Vellingk — Des Generals Grafen Stenbocks Patent bey seiner Einrückung in Holstein d. 30 Dec. 1712. (2:ne patenter d. 31 Dec.). — Manifest des . . . Hr Gr. Stenbocks an die Republique Pohlen 1713 aus dem lat. übersetzt. 1713. — Gründl. u. zuverlässige Nachricht dessen was sich vom 7 biss auf d. 9 Jan. 1713 zwischen dem Schwed. Gen. en Chef Graf M. St. und denen Deputirten der Stadt Altona vor dero Verbrennung begeben. Altona 1713. — Des Herrn Gr. Stenbock .. Patent an die Einwohner in Holstein vom 16 Jan. 1713. — Copia Schreibens . . des Gr. St. an T. H. F. Durchl. den Hr Administrator von Holstein Gottorf wegen Einräumung der Vestung Tönningen de dato Husum d. 24 Jan. 1713. — Kårt och Sanfärdig Berättelse om H. E. K. R. och Fältm. Gr. M. Stenbocks besvärliga Fälttåg på Tyska båtten emot Danskar, Ryssar och Sachsar på åren 1712 och 1713. Daterad Husum den 22 Maj (2 Juni) 1713 (ej tryckt på svenska, ehuru Gen.-Commiss.-Sekr. Malmberg, sedan adlad Palmcreutz, derom

mig vid bidraga att återkalla minnet af det tidehva
riket styckades och den anarchi bereddes, som K. Gu
glorv. i åminnelse i en lycklig stund slutade" — afs
sig allt tillskott i detta ämne. Dock antog pluralite
adeln Konungens motförslag. Allmogen ville öfverhuf
ge ett öre, ej ens i Luggude härad, der den be
Victoria Helsingburgensis vanns. Presterne utlofvad
emot 700 Rdr b:co att betalas inom tre år. I Malm
scriberade de fleste köpmännen 3, 4, 5 Rdr. Revol
kom och löftena förglömdes. År 1846 tillställde
utmärkt konstnär på Harpa, concerter i skånska städ
att samla fond för en minnesvård i Helsingborg åt Ste
sedan Generalen Gr. Bror Cederström m. fl. lofvat f
den uppkommande cassan. Pratté möttes snarare
än sympathier och måste öfvergifva försöket. Ett st
nument i Skåne påminner deremot om samme C. A.
gel, som blott ville ge monument åt Gustaf IV Adolf
åt Måns Stenbocks minne. Men vid samma tid Pratt
certer misslyckades, hurrade Danskar i svenska Kronp
åhöro i Ramlösa, då en toast föreslagits för *M. S*
och P. Tordenskjöld, eller frid mellan Sveriges och
marks minnen. Man får således antaga, att det ej
sinnighet för det stora minnet, M. St. efterlemnat, u
det gamla sättet att uppresa stoder, som tala till se
stället för det nya sättet, att dricka toaster och äta op
middagar, lysande och ihågkomna — tills nästa matsm
medhunnits.

Stenbock hade i sitt lyckliga äktenskap med *Eva*
dalena Oxenstjerna nio barn. 1. *En son*, som dog
Hertigens af Holstein faddergåfva ankom först efter
död till Stade. 2. *Ulrika Magdalena*, f. 1692, död
g. m. Amiral Carl Hans Wachtmeister. 3. *Bengt L*
f. 1694, Ryttmästare vid Lifgardet till häst redan i f
lifstid. Dog som Landtråd i Revelska Landtgericht,
lemnade blott två döttrar, Eva Sophia, g. m. Baron
senhane, Christina Magdalena, g. m. Gr. Jakob E. C
4. *Fredrik Magnus*, f. 1696, Major vid N. skånska
Död på Kolk i Lifland, stamfader för den i Lifland
qvarlefvande ätten Stenbock. Han hade tio barn. 5
dog 1700. 6. *Carl*, född mellan 1700 och 1708. Ca
vid Vestgötha-Dals regimente. Ridd. af K. Franska
Orden. Till honom kom fadrens document med den d
bottnade kofferten, men han lemnade det i Malmö u
sätta synnerligt värde derpå, enligt Loenbom. 7. *Jo*

8. Ryttmästare vid S. skånska Cavall. Död 1734, be-
ven jemte föräldrarne i Upsala. 8. *Eva Charlotta*, f.
0 samma dag segern vanns vid Helsingborg, men likväl
enligt ryktet, kallad Victoria, g. m. Landshöfd. Baron
stian Barnekow, hvilken skaffade den af Carl St. länge
nlaggda försvarsskriften af fadern i dagsljuset, genom
hboms nit. 9. *Gustaf Leonhard* (se № 17).

ifter: Den Svenska Kneckte-scholan, skrifven i Wissmar 1697;
tryckt. — Glädjespel och Åresång som uti en förträffelig O-
ra H. K. M. till ära .. d. 28 Jan. uti thes winterqvarter vid
is Slott ställtes af ... Gen.-Major .. Grefve M. Stenbock.
thm) 1701; aftryckt i utdrag i M. Stenbocks lefverne 1821. I.
23—34. — Gen.-Gouvern. Gr. M. Stenbocks Patent till alla
vånare i Skåne, att intet taga till sig någon räddbåga för krigs-
lrustningen i Danmark d. 1 Sept. 1709. — Gen.-Gouv. Gr. M.
enbocks Patent ang. maroderande och andra desordres hämman-
, Malmö d. 23 Nov. 1709. — Ett bref af Gr. M. Stenbock
l alla Sveriges Rikes undersåtare d. 17 Jan. 1710. Aftryckt i
enbocks Lefverne 2 D. s. 39—44. — Gen.-Gouv. Gr. M. St:cks
atent emot den Danske Gen.-Krigs-Commiss. Gieses utgångne
mvetslösa Patent, dat. d. 10 Febr. 1710. — Relation om then
ärliga Seger ... vid Helsingborg d. 28 Febr. 1710. Öfversatt
i Tyska. — Fältmarsk. Gr. Stenbocks Skrifvelse till K. Maj:t
ng. Stället, hvarest en utvexling af några på Svenska och Danska
idan fångne personer skulle kunna komma att ske. Malmö d. 9
Mars 1711. Aftr. i Sv. Fataburen IV Öppn. s. 73—75. — Des
Herrn Grafen Stenbocks Patent wegen des Durchmarsches durch
Mecklenburg. Stralsund d. 1 Nov. 1712; aftr. i Fabers Europ.
Staats-Cantz. Th. XX. s. 333. — Des Herrn Grafen Stenbock
Disposition und Veranstaltung, vermittelst welcher die Kön. Schwed.
Armée die feindtl. Linien in Pomern vorbey ... glücklich passiret.
Abdruck derjenigen Conditionen so ... der Graf M. Stenbock der
Stadt Rostock, bey der am 14 Nov. 1712 davon genom. Possession
[illegible]standen und gegeben. Wissm 1.712. — Aussführliche Relation
[illegible] denen .. Gadebusch am 20 Dec. 1712 befochtenen volkom...
[illegible] .. unter Anführung des Grafen Stenbocks 1712. Äfven
[illegible]t på svenska, skrifven af St. Tyska öfversättn. genom M.
[illegible]ingk — Des Generals Grafen Stenbocks Patent bey seiner Ein-
[illegible]ng in Holstein d. 30 Dec. 1712. (2:ne patenter d. 31 Dec.).
Manifest des ... Hr Gr. Stenbocks an die Republique Pohlen
[illegible]13 aus dem lat. übersetzt. 1713. — Gründl. u. zuverlässige
[illegible]hricht dessen was sich vom 7 biss auf d. 9 Jan. 1713 zwi-
[illegible] dem Schwed. Gen. en Chef Graf M. St. und denen Depu-
[illegible]en der Stadt Altona vor dero Verbrennung begeben. Altona
[illegible]3. — Des Herrn Gr. Stenbock .. Patent an die Einwohner in
[illegible]stein vom 16 Jan. 1713. — Copia Schreibens .. des Gr. St.
T. H. F. Durchl. den Hr Administrator von Holstein Gottorf
[illegible]en Einräumung der Vestung Tönningen de dato Husum d. 24
[illegible] 1713. — Kårt och Sanfärdig Berättelse om H. E. K. R. och
[illegible]m. Gr. M. Stenbocks besvärliga Fälttåg på Tyska båtten emot
[illegible]skar, Ryssar och Sachsar på åren 1712 och 1713. Daterad
[illegible]um den 22 Maj (2 Juni) 1713 (ej tryckt på svenska, churu
[illegible].-Commiss.-Sekr. Malmberg, *sedan* adlad Palmcreutz, derom

fått Stenbocks uppdrag; på franska utkom den 1721 a
till grund för Nemeitz's Mémoires concernant Mr le C:te
bock etc.). Finns i 2:ne äldre afskrifter i Stenbockska
Den ena compl. Då nu korta anmärkningar öfver den B
som ifrån Husum d. 22 Maj 2 Juni 1713 och hit till
öfversändt om H. E. Hr R. R. och Fältm. Hr Gr. M. S
fälttåg på tyska botten utkommit (tryckte hos Loenbom
373—379; 4 Del. s. 248—253), så utgaf St. hastigt a
anmärkningar, som äro författade öfver fälttåget på tys
under H. E. Hr K. R. och Fältm. Gr. M. Stenbocks a
Tryckt hos Loenbom 3 Del. s. 379—387; 4 Del. s. 25
(Man har sagt, att vid utgifningen åtskilligt måste utta
dertill synes ej tecken vid jemnförelse mellan ett gammal
Stenbockska archivet och Loenboms text). Stenbocks Sek
förre Lectorn, sedan Landshöfd. L. Dalman lär ha skrif
uppsatser och vara den tredje personen, som här talar o
men är äfven här tydligen Grefvens Sekreterare, ej sj
författare. — M. Stenbocks "bref till K. Maj:ts Ständ
kallas "Värdaste Bröder, Älskelige och Högtärade Sve
trioter", dat. Copenhagen d. 6 Dec. 1713, utgör en ma
till de tre föregående uppsatserna. Man finner af afskr
dessa fyra skrifter, den completta försedd med gemens
att meningen varit att utgifva den tillsamman. — Utförl
rättelse om den Svenska Krigsmaktens ... under ... M. S
anförande gjorda lyckliga framsteg och vid Gadebusch i
burg d. $\frac{9}{20}$ Dec. 1712 erhållne fullkomliga seger öfver D
méen och Sachsarne. — Tolf Bref från M. Stenbock t
Er. Sparre i Handl. rör. Skandin. Hist. VI D. — Instr
Gr. Strömfelt i Handl. rör. Skandin. Hist. XVI. 167. -
Stenbocks Predikan för sina tjenare, hållen i fängelset
hamn, aftryckt i Hermoder 1847 N:o 34—37. — En
sannfärdig Relation om min tillstötta olycka, som mig al
tagit med någon människa at tala, mindre et ord til mi
betygande at få skrifva eller vederbörligen mina förföljar
lingar hos mid Nåd. Konung att förebygga. Uppsatt i f
testamente under en andäcktig suckan till det Gudomel
stätet, at Guds förbannelse den evärdeliga följa må, s
mitt vett och vilja detta hindrar efter min död eller anna
mina bedröfvade anhöriga uti händer. Friedricksbaven d.
1716. M. Stenbock. Aftryckt i S. Loenboms Anekd. o
män, 3:e St. i 2:a Bandet 1775 s. 142—322. Des
mängd bilagor i Magn. Stenbocks lefverne af S. Loenbo
större mängd uppsatser, bref o. d. i Stenbockska Arch. p

(Källor: Leben und Thaten des Feldmarschalls Graf Stenbock af Ba
1757. — Memoires concernant Mr le C:te de Stenbock, . . . sav
pagnes de 1712 . . 1713 de ce General avec sa Justification pour ser
cissement à Hist. Milit. de Charles XII . . . par Mr N(emeitz). —
Memoires de Suède, contenant les Campagnes de Mr Stenbock avec
tion etc. 1721. — J. C Nemeitz Vernünftige Gedancken über allerh
sche, critische und moral. Materien Th. 1—4. Frfrt 1739—41. — D
keit des Dänischen Hofes Verfaren in Eludirung des mit Herrn Graf S
schlossenen Capitulation. — Magn. Stenbocks lefverne af S. Loenb
1757, 58, 60, 65. — Anekdoter om Namnk. och Märkv. Sv. Män 2
S. Loenbom. — Namnkunnige Sv. Fältherrars lefverne 1 D. 1773. —
bocks bedrifter och öden med porträtt. 1821, 2 Band *). — Fryxell

*) Den uppgifves vara af en Nils M. Th**; men i förlagskatalogen
under Strinnholms namn. Är egentligen blott ett sammandrag af Loenbom.
listan får ej förbises.

och deri omnämnda Cimbria Illustrata *). — Berchs Skådepenn. 3:e Flocken s. 169—178. — Berchs Catalogue de portraits p. 45. — Sv. Mercurius 1758 Febr. 59; Jan. 60. Aug. — Acta Lit. Sv. I Vol. — Handlingar till Carls XII:s historia af Floderus. — De la Gard. Arch. XIII, XV, XVI, XX. — Magn. Stenbock och Villars sammanställde af G. L. Oxenstjerna, belönt af Sv. Akad. 1790. — Äreminne i Sv. Akad. öfver M. Stenbock af L. M. Enberg 1817. — Stenbockska Archivet på Thorsjö **).

—N,

—

*) 30 foliaband i Hamburgska Archivet, i hvilken samling många dyrbara bidrag . . . "isynnerhet till Magnus Stenbocks historia."

**) 12 band in folio rörande M. Stenbock, deribland flera års copieböcker af alla hans afsändt, liksom några dylika completta samlingar af alla till honom ankomna liga bref samt fragmenter af de fleste årens efter 1706 intill hans fångenskap; ej desamma till honom ankomna bref, synnerligen från hans maka och måg C. achtmeister.

Fast namnet Stenbock nu upphörde att synas i vår historia, haet så länge dunklare eller klarare tindrat på dess blad, att man onska någon kännedom om ätten i Sverige under dessa sista åren.

17. STENBOCK, GUSTAF LEONHARD.

Son af № 16. Född d. 19 Aug. 1711. E. O. Cancel- i K. Cancelli-Collegium 1731. Hofjunkare s. å. Kammarre 1734. Lagman i Tio härader 1747. R. N. O. 1754. Landshöfding i Kronobergs län 1757. Död i Wexiö 30 Maj 1758. Gift med *Fredrika Eleon. Horn*, dotter Grefve Arv. Horn. Han förtjenar ett tacksamt minne före, att Loenbom i tillegnan af *M. Stenbocks Lefverne* mat yttra, att bedern för utgifningen tillkom den ende qvarlefvande sonen af M. Stenbock; "ty genom Tit. beliga sorgfällighet att upplysa svenska häfdateckningar, det bragt så vida, då jag annars i detta ämne föga komstom hvad redan genom allmänt tryck är utgifvet."

Denne Gr. Stenbock hade sex barn, deriblad 1. *Arvid*, f. 1738, K. Kammarherre 1748, Lieut. vid Amiralit 1760, Capitaine vid Marin-corpsen 1761. R. S. O. aier-Major vid Uplands Infant. 1773. Död som Öfverste tjenstför. Kammarherre på K. Slottet i Stockholm, då Gustaf III lofvade den dömde, som nödgats sälja Rånäs sista af M. Stenbocks egendomar i Sverige, som bibe- af familjen), att faderligt vårda och uppfostra två lemnade söner, hvilket löfte H. Maj:t på sitt sätt fyllde *). Äldste sonen *Måns Stenbock*, f. 1763, dog Öfverste-Kammarjunkare samt R. och C. af K. M. O.

---

*) Till tröst, under det egendomen försmälte, fingo Grefvarne bock bugna sig af ett löfte 1785, att jemte de ännu äldre Grefvene ej få plats på Riddarhuset under de Furstar, Konungen då innad att beskära *Sverige*. *Se De la Gard.* Arch. XV. 236.

ogift, men yngste sonen *Gustaf Harald*, f. 1764, gift m
Charl. Forssberg, efterlemnade vid sin död en son *Magn*
Albert Stenbock, född d. 22 Apr. 1800 i Qvedlinburg (f
dren var då Hofstallmästare hos Prinsessan Soph. Albertina)
studerade i Upsala 1814—18, der Cancelli-examen tog
studerade i Berlin 1819—20; Cornett vid Gardet till häst
sedan Lieutenant vid Smålands Husarer. Ryttmästare ders
1825, Kammarherre s. å. Brigad-Adjut. vid Andra Cavall
Brigaden 1826; transporterad som Capitaine till Söderma
lands reg:te 1828. Adjutant hos Kronprinsen Oscar 18
Fick på begäran afsked ur krigstjensten 1838. Gift 18
med *J. M. Hamilton*, Grefve Gust. H:ns äldsta dotter. T
söner: *Albert Magnus*, f. 1830, *Albert Otto Magnus*,
1838, *Albert Olof Magnus*, f. 1839, lefva, såsom ock t
döttrar, *Josephina Albertina*, f. 1833 och *Catharina Albe*
tina, f. 1843. Gr. Magnus Albert Stenbock, Ridd. af J
hanniter-orden 1843 och Led. af Pommerska Gesellsch. f
Gesch. und Alterthumskunde 1845, bor på Thorsjö, 1
mil från Ystad, der han sjelf som byggmästare uppfört d
Corps de logis, hvarest Stenbockska archivet, i det föregå
de så ofta citeradt, förvaras jemte en antiqvitets-samling
der man räknar omkring 1400 i jorden funna flintredska
och stenvapen; dessutom flera kopparvapen. Ej blott na
net *Albert* påminner här om den siste ättlingen af för
konungahuset — Prinsessan och Abbedissan Sophia Albe
tina —, utan äfven testamentet af Hennes K. Höghets eg
dom *), deribland dess bibliothek, som dock återgår till U

---

*) Begripligt är, att denna godhet mot "Lolotte" (Mams. Ch
Forssberg, sedan Grefvinnan Stenbock) och hennes son i sl
skap med Grefve G. H. Stenbock, skulle ge ökad vigt åt det
dre ryktet rörande ett närmare blodsband mellan Prinsessan o
hennes fosterdotter. Den förklaring, som fick omtalas i Prinsessa
hof, var den, att Lolotte var en naturlig dotter af Adolf Fredrik
derom ett document framkom 1797, hvaraf en beedigad afskrift
lades af Grefve G. St. på Löberöd bibliothek. I slik händelse
halfsystern för Prinsessan långt kärare, än de två äldre samt
derne. Sjelf sade hon blott, då någon af familjen frågade, hur h
kunde vara så god mot Grefvinnan Stenbock och hennes son: *j*
både ville och kanske borde upplysa det, men jag kan ej närm
förklara det. Det troddes dock af äldre personer, att Furst Hen
stein och Prinsessan, förlofvade med K. Adolf Fredriks och Lovisa
Ulrikas bifall, vid Konungens död visse om att annars aldrig f
nye Konungens tillåtelse till vigsel, låtit i tysthet viga sig af e
prest, enligt Lovisa Ulrikas förslag; men att K. Gustaf, som
taga makten från Ständerne, allsicke önskade ha en erkänd h
son, som kunde förklara sig nöjd att regera efter 1720 års reger
form, införlifvad genom svågerskap med den då varande hof-

liothek i händelse af nuv. ättens utgång på manliga
derjemte H. K. Höghets rika konstsamlingar, der,
17 taflor, man återfinner Paul Veroneses Belsazzars
köpt af Prinsessan på auctionen efter brodern Prins
Fredrik, liksom Lovisa Ulrikas samling af tolf namn-
franska damers porträtter (M:me Sevigné, Dacier,
, Ninon L'Enclos etc.), hvilken samling skall följa
eket till Upsala. I härvarande Galleri återser man
nus stigande ur badet i naturlig storlek, köpt i Flo-
Sophia Albertina, som fordom sågs i "hvita för-
i Prinsessans, numera Prins Gustafs palats, den af
Pius VI till Sophia Albertina i Rom gifna mosaik-
g, föreställande en Cybele med lyra, som i samma
ådrog sig konstkännares uppmärksamhet, annat att

anuscriptsamlingen på Thorsjö har ansenligt ökats ge-
rinsessans gåfva af alla henne tillhöriga handskrifter,
nd en rik samling af bref från Kon. Gustaf III *),
, sedan K. Carl, Hertig Fredrik Adolf samt säkerligen
undrade från Hedvig Elis. Charlotta, ända från 1774
1817, der Hofvets historia från denna tidsrymd med-
en kär svägerska, boende i Qvedlinburg eller på
rn. Bref finnas här också af Lovisa Ulrika och K.
k II. Största historiska värdet ha dock de äldre hand-
rna, synnerligen de Stenbockska, deraf M. Stenbocks
ring 20 folioband, och de Oxenstjernska, deraf Can-
esid. Bengt Oxenstjernas samlingar upptaga flera ca-

, hvarföre Lovisa Ulrika måste bege sig med sin dotter till
d. Kon. Gustaf skref då ett långt bref till sin syster för att
visa henne om det angenäma i att utresa till Tyskland under
helst "man kunde komma åter till våren." Man har häri-
klarat det onaturliga hat, som Lovisa Ulrika sedan hyste för
te son. Säkert är, att Prinsessan och Grefvinnan Stenbock
randra mycket lika, men att Lolotte allsicke liknade den sy-
sberg, med hvilken hon uppväxte, förrän hon kom i Prin-
hof. Sådant har numera lyckligtvis ingen politisk vigt.

Deribland ses ock hans förbindelse att ej klandra sin moders
te till förmån för de tvenne yngsta barnen. Denna förbin-
som inverkat på Stenbockska ättens återbemedlande, lyder:
ujours éte dessidee a ne jamais changer rien a vos disposi-
stamentaire n'ayent jamais doutee de leur sagesse et qu'elles
tre diete par le coeur d'une tendre mere Gustave. Utanpå
nsessan skrifvit: Ces Linige sonte ecriee par le Roi Gystave
s le jardien de Svartsjö le jour de sa Reconsiliation avec la
Merr et fait le gache de cette Reconsiliation." Härom se
rd, Arch. XX. s. 179, 180.

Skrifter. — Psalmer (se ofvan). — Tal på Sv. Akad:s Högti dagar 1794 och 1796. — Prisskrifter: Episod i XI Boken Virgilii Æneïs om Pallas Begrafning och Evanders Sorg, 18 — L'Art Poëtique af Boileau (alla i Sv. Akad:s Handl.). — på Linköpings 5:e Högtidsdag. Ib. 1821.

(Källa: Hähl, Linköp. Stifts Herdaminne. Del. 9 o. 10. — Personlig bekant

2. STENHAMMAR, JOHAN.

Den föregående broder. Född d. 17 Juni 1769. S dent i Upsala 178? Vann stora Accessit i Sv. Akad. 17 Reste utrikes s. å., återkom 1790; vann derefter tve stora pris det ena 1790 för *Sång öfver Segern vid Sven sund*, det andra 1794 för sitt *Skaldestycke om Religion nödvändighet för Samhällens bestånd.* Under tiden hade 1791 blifvit Philos. Magister i Upsala, hvarvid han in första hedersrummet, samt kallades kort derefter till Doce Men kärleken till vitterheten drog honom till Stockhol der han 1793 blef Amanuens vid Sv. Akad., samt börj jemte Leopold utgifva Extra Posten, hvilken tidning gen de båda Förf:s poemer och lätta uppsatser, oftast af skä sam stil, vann mycket bifall och hade, i fall den ej allt snart afstannat, kunnat blifva en farlig medtäflare för Sto holmsposten. Men Kellgren, alltför ädel att hysa nå afund, slöt deremot en nära vänskap med den unge skald i hvilken han synes hafva sett arfvingen af sin lyra, på sin dödssäng yttrade han sin önskan, att hans *Johan* måtte blifva hans efterträdare i Akademien. Å sin s bemötte lärjungen, hvars personliga älskvärdhet vi h bestyrkas af samtida, den aftynande mästarens välvilja nom en oskrymtad kärlek och beundran, som uttalar i hans Inträdestal. Kellgrens önskan berättas hafva vä stora betänkligheter inom denna förnäma Akademi, ty kalla en simpel Docent till en så hög, och den tiden mycket eftersträfvad hedersplats, kunde icke allmänt gill i ett samfund, hvars ledamöter önskade att se talenten för nad med en viss yttre rang; men pieteten mot Kellgren s grade. År 1797 öfverraskades allmänheten genom den vitt Magisterns kallelse till Kellgrens lediga stol. Året dereft utnämndes han till Græc. Lingu. Lector i Linköping, m denna tjenst fick han aldrig tillträda. Redan i flera år ha han burit dödens frö i sitt bröst; en fotresa, som ha sällskap med en vän anställde till Carlskrona, hade m förvärrat än förbättrat det onda. Han dog efterhand: h sjukdom var lungsot; hans lifs utbrunna veke slocknade d

d. 31 Jan. 1799 i Upsala. "Ståndaktig under plå-
, munter midt i sitt lidande, dog han densamme han
, och vände icke ett sorgset ögonkast tillbaka till den
der han skulle begråtas. .... Han var ung; han egde
han behöfde; han var älskad och aktad. Hans lynne
lädtigt och ännu obetungadt af bekymmer."
Så tecknar honom Adlerbeth i svaret till hans efter-
re, Frih. Fleming, och, enligt hvad vi i vår ungdom
om den aflidne, ligger deruti ingen öfverdrift eller
smicker. Men hvad Talaren föröfrigt yttrar om "de
sophiska systemer han genomtänkt", "de sanningar
ville sätta i stället för "fördomar och villfarelser", —
kan numera svårligen godkännas. Ty St. var visst in-
djup tänkare; barn af sitt tidehvarf ville han sätta Vol-
nismen i stället för de öfverklagade förvillelserna, hvar-
menskligbet och samhälle voro långt ifrån att vinna på
. Såsom skald saknade St. originalitet, fantasi och
nning, hvilken brist blott svagt ersattes genom rhe-
, diction och en qvickhet, som, ehuru stundom kry-
synes oss vara större än Hammarsköld ville erkänna.
känsla var öm, men något sval. Nyssnämnde kritiker
företrädet åt de stycken, i hvilka vår poet lyckligt ut-
hvad sjelfständigare tyska snillen uppfunnit; troligen
derföre öfversättningarna bättre än originalerna; mellertid
på den tiden hans original-poemer *Afskedet till Camilla*
Elegien Carl Sehman, hvaraf Hammarsköld icke blef
n, med både rörelse och beundran. Men hvem känner
le dikter, som för femtio år sedan helsades med jubel
förtjusning?

ifter: Johan Stenhammars Poetiska Skrifter, förut mestadels
yckta i Sv. Akad:s Handl. och Extra-Posten, utgåfvos 1807 i
Octav-band.

Källor: Flemings Inträdestal i Sv. Akad. Handl. Del. II från 1796. — Hammar-
sköld, Vitt. Hist.)

3. STENHAMMAR, CARL.

Halfbroder till den föregående. Född d. 22 Maj 1782.
nt 1801. I sin första ungdom idkade han, liksom alla
röder, vitterlek; men mer och mer begynte han rigta
studier åt Botaniken, hvaruti han förvärfvade utmärkta
r, skaffade sig ett dyrbart bibliothek och ett rikt
rium. Denna vetenskap upptog så hans tid, att han
1813 blef Candidat och följande år Licentiat i den

vetensksp — Medicinen — som egentligen var hans bi-st dium, ämnadt att skaffa honom bröd. 1814 först Sjukh läkare vid Garnizons-sjukhuset i Stockholm, kort deref Botan. Demonstrator vid K. Carolinska Institutet samt Und fältskär vid Seraphimer-Lazarettet, 1817 Läkare vid Bra vakts-Compagniet. Samma år promoverad till Med. Doct 1818 utnämnd till Histor. Natur. Professor vid K. Ca Institutet. Död af lungsot på Carlberg d. 31 Juli 18 Gift 1820 med *Paulina Josephson*, hvars fader var Kam vid K. Krigs-Akademien. Hans bibliothek såldes 1828 auction, och hans Herbarium utbjöds för 1000 Rdr b:co. Långvarig sjuklighet jemte trägen tjenstebefattning, i för ning med någon maklighet, hindrade honom att meddela al mänheten frukterna af sina forskningar. Endast i Läkar Sällsk. Årsb. 1817 finnas af honom några öfversättning Han var en af de älskligaste charakterer — men mera pas än energisk — och, såsom lärd, mera njutande än meddeland

(Källor: Sacklens Läkarhist. Del. I och Supplem. — Personlig bekantskap)

4. STENHAMMAR, CHRISTIAN.

Broder till den föregående. Född i Ed d. 18 Oct. 17 Student i Upsala 1801. Phil. Mag. och Primus 1809. Ph Docens 1810. Gymnasii-Adjunct i Linköping s. å. Föres Histor. Lectionen från 1811 till 1815, då han utnämnd till Rector Scholæ i Linköping, men qvarblef i Linköp och förestod Philos. Lectionen 1815—17. Undertiden pre vigd 1815, utnämndes han till Kyrkoherde i Törneval Led. af Linköpings Stifts Bibel-Committé. Prost 1820 o Parentator vid Prestmötet s. å. Sekreterare i Östg. Hus Sällsk. s. å. Tillika Histor. et Moral. Lector 1822. T afsked från sin lärarebeställning, då han 1828 utnämnd till Kyrkoherde i Häradshammar och Jonsberg. Riksdagsm 1834, 1840, 1844, 1847. Revisor 1837. Led. af K. N. 1841. Theol. Doct. 1845. Led. i den af K. Maj:t förord nade Committéen för reglerande af en pensions-inrättnin för Eccles. Tjenstemäns enkor och barn 1846. Led. af Phy Sällsk. i Lund, Östg. Hush. Sällsk. och Linköpings Stift Bibel-Sällskap.

Gift 1. 1814 med *Anna Br. Sundström*, † 1821; 1825 med *Anna Charl. Kernell*, Kyrkoherde-dotter frå Hellestad, † 1838. Flera barn.

Ehuru mångsidig, studerade St. i Upsala hufvudsal gast de mathematiskt-physiska vetenskaperna, hvadan h

xt efter sin promotion nämndes till Docens i Phy-
Han lemnade dock snart Universitetet, för att emot-
plats vid Stiftets läroverk, då han, anbefalld att
den historiska lectionen, måste gifva en helt annan
åt sina studier. Frukten deraf visade sig vid läro-
i hans grundliga (kanske för mängden af de unga
e alltför lärda) föreläsningar, samt inför allmän-
genom den Lärobok i Geographien han 1824 utgaf,
de Första Coursen till den Lärobok, i samma ve-
, som undertecknad utarbetade för Gymnasierna. Vi-
på landet gaf förmodligen en särskild väckelse till
dje hufvudstudium, hvartill St. nu öfvergick och full-
med all den flit, energi och grundlighet, som är ho-
gen, och hvarom nedananförde af sakkunnige värde-
erk tillräckligt bära vittnesbörd. Detta var Botaniken,
rs delar Cryptogamien mer och mer blef föremålet för
orskningar. Ett botaniskt Sällskap för de studerande
des, hvars ledning St. öfvertog, så länge han qvarblef
rare. Slutligen måste han inträda på ett nytt, för
resterliga och lärda verksamhet hittills främmande fält,
n 1834 kallades till Riksdagsman, hvilket förtroende
e följande riksdagarna förnyades. Snart ansågs han för
stolparna inom Ståndet, och såsom Utskotts-Ledamot
n vid mångfaldiga tillfällen ådagalaggt nya prof på sin
änta grundlighet och outtröttliga arbetsförmåga, under
llingen af svåra och invecklade frågor; dervid åberopa
nämligast hans utredning af den högst vigtiga frågan
Halländska Kyrkohemmanen, emot hvilken från mot-
intet grundligt inkast kunnat göras.

ter. *Specimen Acad.:* Expositio curvarum, intra quas, post
sam reflexionem, ad punctum radians convertitur lumen. P. I
. Ups. 1810. — Åminnelsetal öfver Bergsrådet Dahlberg.
p. 1820 (i Prestmötets Handl.). — Lärobok i den äldre och
, physiska och politiska Geographien. 1:a Coursen. Ups. 1824;
ppl. 1827; 3:e uppl. Norrköp. 1830. — Schedulæ criticæ de
nibus Suecanis. Fasc. V et VI cum exsiccatorum Fasciculis.
. — Sched. novæ crit. de Lichen. Suec. Fasc. X et XIV cum
at. Fasc. — Försök till gruppering och revision af de Sven-
Ephydrinæ (i K. Vet. Akad. Handl. 1843). — Utgaf (sin
rs) P. U. Kernells Anteckningar under en resa i södra Eu-
(se Kernell). — Öfversatt: Vår Tids Historia af Menzel.
1—3. Linköp. 1827—31. — Drag ur Kyrkoherden Oberlins
d. Ib. 1828. — Neanders Hist. om Christna Kyrkan. Del. 1.
öp. 1836; Del. 2. Lund 1839.

ler (Hammarsköld, Sv. Vitt. Hist. — Hähl, Linköpings Stifts Herdaminne.
. 7 och 3. — Personlig bekantskap.)
F.

STEUCHIUS, MATTHIAS.

Född d. 26 Oct. 1644 i Fogdö af Strengnäs stift. [Fa]dren dåvar. Kyrkoherde der samt derjemte Hofpredikant [hos] Drottn. Christina och slutligen Superintendent öfver He[rnö]sands stift. Modren *Brigitta Ilsbodina*, dotter af Pro[st] Ilsbodinus i Jäders församling af samma stift. År 1650 togs han i Hernösands skola och kort derpå flyttades [han] "i anseende till sina oerhörda framsteg" till gymnasium. [Han kom] äfven ganska tidigt till Upsala Akademi under inspection [af] Martin Nordeman, den bekante mathematikern, som se[der]mera blef Professor i Lund. Vid 20 års ålder hade [han] författat en disputation "de vita Servii Tullii" den han [till] till allas förundran, utan ringaste biträde af sin pr[æses] Prof. J. Schefferus, sjelf försvarade. År 1668 respondera[de] han pro candidatura theologica "de virtutibus et vitiis [epi]scoporum." Samma år utgaf han för philos. graden en [af]handling "de primis naturæ" och innehade vid promotion[en] andra hedersrummet, då Columbus var primus. Året de[r]efter sedan han præsiderat för en afhandling de Justo publ[ico] begaf han sig utrikes och kom då först till Helmstädts [Uni]versitet, der han isynnerhet begagnade den celebre Prof[. H.] Conringii föreläsningar och med honom plägade ett för[tro]ligt umgänge, hvilket fortsattes medelst correspondence [dem] emellan under en längre följd af år. Derifrån reste han [till] Magdeburg och vidare till Wittenberg, der han stude[rade] nära ett år under Proff. Calovius, Meissner och Deut[sch]mann. År 1670 kom han till Leipzig för att höra de[n] Thomasius, hvilken synes hafva gifvit mycket näring åt h[ans] sinne för kritik och forskning. Vidare drog han till J[ena,] der Musæus fängslade honom för en längre tid. Så till T[ü]bingen, Basel, Frankfurt am Mayn, Giessen och Heidelb[erg;] derifrån tog han vägen åt Holland och besökte Leyden, A[m]sterdam m. fl. orter i detta land och for slutligen öfver [till] England. Medan han ännu var i Oxford, utnämndes han [till] Theol. Lector i Hernösand och blef straxt efter sin h[em]komst 1672 af sin fader vigd till prest. Var samma år [in]stifts fullmäktig vid Riksdagen i Stockholm, då Carl XI [til]tade regeringstömmarna. Likaledes vid Kröningsriksdagen [i] Upsala 1675. Året derpå blef han Log. et Metaph. Profess[or] i Upsala, bekämpade med mycken nitälskan den då uppbl[o]strande Cartesianska philosophien och hade ganska tal[rikt] auditorium under den tid af sex år, som han beklädde de[n] lärostol. Derifrån flyttades han genom Kongl. Bref(et)

d. 8 April till Hernösand, att såsom Superintendent
ra för sin ålderstigne fader, som begärt tjenstledighet
återstående lifstid. Denna blef ej längre, än att so-
ret derpå i December hade fullmakt såsom ordinarie
fvare af samma embete, under hvars tioåriga förvalt-
han af alla krafter arbetade för stiftets bästa och i
het mycket vinnlade sig om Lapparnes omvändelse till
endomen samt om ecclesiastik- och skolväsendet i Lapp-
a. Vid Jubelfesten 1693 utnämnd till Theol. Doctor,
han följande året Konungens kallelse att vara Prima-
Theol. Professor i Upsala med det uttryckliga tillägg,
han skulle vara Archibiskopen behjelpelig så inom som
Consistorium" samt att han "sin flyttning oaktadt,
bibehålla samma heder, rang och anseende som han
skap af Superintendent egt och innehaft." Den flytt-
blef dock ej af; ty medan Steuchius ännu qvarbodde
idenset i Säbrå nära Hernösand, begaf det sig att Ko-
, som på sin resa åt Lappmarken besökte Säbrå, er-
honom Lunds biskopsstift, som då nyligen blifvit le-
efter Christian Papke. Ett sådant anbud kunde han ej
a och erhöll fullmakt såsom Biskop och Procanceller
d, daterad i Torneå d. 14 Juni 1694. Invigd till detta
e följande året af Erkebiskop O. Svebilius, i Konun-
och Kronprinsens närvaro, nedflyttade han till Lund,
, såsom Rhyzelius betygar, "efter yttersta krafter,
lo nöje, uti hela 20 års tid, icke utan mycken möda
igenhet, jemväl af det emellertid år 1709 timade
p, infallet ifrån Danmark, sökte och befrämjade i
hela det Stichtets och isynnerhet Akademiens, scho-
ospitalers och enskildt församlings förkofring, bestånd
ålstånd, enkannerligen bringande de eröfrade provin-
församlingar till att inrätta sin gudstjenst på svenskt
och efter vår kyrkoordning och handbok, med mycket
till godt skick och ordning." Utnämnd efter H. Spe-
d till dennes efterträdare såsom Svea Rikes Erkebi-
genom fullmakt af Carl XII utfärdad i Stralsund d. 14
714, "emottog han med underdånig lydno denna vär-
fast han gerna i Skåne afbidat sitt lefnadsslut."
—sta archiepiscopala förrättning blef att sammanviga
edrik och Arfprinsessan Ulrika Eleonora d. 24 Mars
sedan han detta förrättat, tog han embetets vård
el an med vanlig flit, drift och försigtighet; men
så infölle för fäderneslandet bistra, svåra och om-
ga tider, så *måste han vidkännas* mycket bekymmer

bryderi så väl vid de tätt på hvarandra följande
r som med andra förekommande förrättningar,
begrafva Enkedrottning Hedvig Eleonora och dess
K. Carl XII", öfver hvilken han höll likpredikan
. 1719. Samma år d. 17 Mars fungerade han vi
Eleonoras kröning och förrättade dagen derpå
torspromotion, då bland fjorton "värdige män" ha
, dåvarande Philos. Professor, sedermera Erkebi
ala, och två hans mågar af honom mottogo sideok
derpå krönte han Fredrik till Konung och lefde
år, "skötande sina embetssysslor vid Stichtet och
ien i det yttersta med behaglig saktmodighet och
." Tvenne år före sin död blef han i sin stud
e rörd af slag, hvarefter han intog sängen den
icke lemnade. Afled d. 2 Aug. 1730, nära 86 år
och sedan han lefvat i ett 50-årigt äktenskap med
serus, dotter af Biskop T. i Linköping och mod
ga barn, bland hvilka äro att märka: nedannämnde
blef sin faders efterträdare på Erkebiskopsstolen;
s, född 1681, Protocolls-sekreterare i Kongl. Se
lärd och snillrik man, som Carl XII 1714 upphöjt
stånd och öfver hvilken Prof. Hermansson i Lu
erat på latin, sedan han der barnlös aflidit und

r vid gymnasium derstädes. Modren hette *Anna Ter-*
, dotter af Biskopen i Linköping J. E. T. Efter att
genomgått skola och gymnasium under sin faders ögon,
han 1692 dimitterad till Upsala Akademi, hvarifrån han
begaf sig till Lund, sedan fadren intagit biskopsstolen
ädes; återvände dock följande året till Upsala, der han
ef till 1698, då han begaf sig utrikes efter att hafva
minerat för Magistergraden, den han under sin pere-
ation erhöll vid promotionen i Upsala 1700. Sedan han
borta något öfver tre år och derunder besökt flera
ersiteter i Tyskland, såsom Rostock, Leipzig och Wit-
erg, i Frankrike, England, Holland och Danmark, blef
efter sin hemkomst genast constituerad till Philos. Do-
i Upsala. Året derpå eller d. 17 Nov. 1702 förord-
s han till extraordin. Professor och Bibliothekarie vid
demien i Lund. Ännu hade icke ett halft år derefter
idit, då han fick fullmakt att vara Præpositus convictorii
städes. Lyckan var honom särdeles blid och den ena
rdringen följde tätt på den andra. Midsommarsdagen
7 blef han ej blott nämnd till ordin. Professor i Logik
Metaphysik, utan äfven till extraord. Theol. Professor
nd. Båda Akademierna synas hafva täflat om besittnin-
af hans person, ty inom tre år derefter blef han be-
rad till Moralium Professor i Upsala, från hvilken be-
ing han erhöll transport till Philosophiska professionen
tädes, innan tre månader voro förlidne. På denna plats,
med han förenade Näs præbende-pastorat ifrån d. 16
1719, stannade han ändtligen i 13 år eller till d. 19
1723, då han "på vederbörandes kallelse — skrifver
elius — erhöll Kongl. fullmakt på Carlstads Superin-
ntia. Och när han den med allas kärlek, nöje och
i sex år hade förestått, hvarunder han fullbordat
kyrkan och invigt henne på Petersmessan år 1730 samt
ertid bevistat en ecclesiastik deputation i Stockholm,
till honom ohappandes Kongl. Maj:ts fullmakt af d. 21
1730 på biskopsembetet i Linköping, der presterskapet,
med många röster honom kallat, lefde i mycken väntan
honom till sin förman." Denna väntan kom han dock
att tillfredsställa, emedan han samma år, efter sin
s, Erkebiskopens död fick pluralitetens kallelse till Up-
biskopsstol och af Konungen dertill utnämndes d. 20
1730. Denna prelatur började således med honom gå
ett förhållande som sedermera fortfor genom alla tre
eliernas tid och hvaröfver *Rhyzelius* utbrister i en an-

äktig förundran, såsom öfver något "hvilket tillf
riket icke hade skett, nemligen att immediate eft
er blifva Erkebiskop." Hvaruti vår Steuchii förtj
frigt bestått, är icke så noga bekant, men Rhyz
ikrar att han "med sin lärdom, tjenstvillighet och
amt tals och sinnes ljuflighet ganska mycken ny
ch kärlek sig förvärfvat vid Akademierna; äfven
fter sin faders och svärfaders (Haquin Spegels) fö
xempel varit en icke mindre behagelig och upp
iskop och Erkebiskop, hafvandes jemväl derigenom
odt kunnat uträtta, att han alltid hafver stått i
åd hos höga Öfverheten samt med sin saktmodi
örsigtighet bibehållit förtroende och vördnad hos
tänder, särdeles hos prestetåndet, hvars taleman
ed en allom rättsinnigom behagelig foglighet. Oc
åsom Erkebiskop och Procancellarius i Upsala
ch gjort bör icke heller glömmas hos posterit
ans efterträdare, såsom åt hvilka han skaffade att
kopshuset vardt ifrån grunden ombygdt och an
jordt."

Såsom Professor utgaf han i Lund sju disputat
landadt theologiskt och philosophiskt innehåll, bla
n, de scepticismo philosophico, onekligen vittnar o

(Källor: v. Döbelns Reg. Acad. Lundensis Hist. — Gezelii Biogr. Lexicon. — Ståhls biogr. Underrättelser om Lunds Proff. — Rhyzelii Episcoposcopia. — E. Brings minnestal öfver A. Rydelius.) P. G. A.

STJERNBERG, NILS.

Bland 1668 års män finnes äfven detta namn, införlifvadt med den uppspirande Carolinska Akademiens äldsta historia och kan redan som sådant näppligen vägras ett rum i Svenskt biographiskt Lexicon. Kommer härtill verklig förtjenst om det allmänna i flera rigtningar, skall Stjernberg till ett slikt rum befinnas ännu mer berättigad. Han föddes d. 12 Oct. 1641 i Sala, der hans fader var Borgmästare och hette *Nils Wolff*, härstammande från en gammal hederlig tysk slägt, som i Gustaf Wasas tid skall inflyttat till Sverige. Begåfvad med lyckliga själsanlag och isynnerhet med utomordentligt minne, blef han redan vid 10 års ålder "deponerad" vid Upsala Akademi, der han företrädesvis begagnade Loccenii, Schefferi och Edmund Frigelii, sedan Gripenhjelms, föreläsningar. Särdeles väl upptagen hos den sistnämnde, fortsatte han under dess närmare handledning sina akademiska studier och blef genom dess bemedling antagen till gouverneur för Nils och Salomon Gyldenadler, i hvilkas sällskap han, efter erhållen Philos. Magistergrad och väl vitsordadt cathedral-specimen, anträdde en utrikes resa år 1662. Endast 20 år gammal, men med rika kunskaper, efter den tidens sed särdeles i rhetorik, philosophi och främmande språk så väl lefvande som grekiska och latin, kom han nu i tillfälle att förvärfva en icke så ringa verldsbildning under loppet af de tvenne år han tillbragte i Tyskland, Frankrike, Italien, England, Holland och Danmark, i hvilka länder han öfverallt förstod att sätta sig i beröring icke blott med philologer och andra lärde, utan ock med åtskilliga hofmän och diplomater. Efter återkomsten till fäderneslandet uppsökte han snart sin gamle gynnare, Prof. E. Frigelius, numera Stats-Sekreteraren Gripenhjelm, som i egenskap af Carl XI:s informator egde ett visst anseende vid hofvet och inom la haute volée i hufvudstaden. Särdeles intagen af den charakter unga Magister Wolffs utveckling erhållit i främmande land, antog Gripenhjelm honom genast till lärare åt sina begge äldste söner, Nils och Johan, af hvilka den förre likväl, såsom "studer-page", d. ä. strykpojke åt den unge, sjelfsvåldige Konungen, mindre träget kunde begagna Wolffs undervisning. Emellertid gjorde vår Magister sig känd och aktad af flere den tidens mäktige och

inflytelserika personer, bland hvilka RiksR. Sten Bjelke för honom fattade det förtroende, att han utkorade honom till sin Legations-Sekreterare på sin beskickning år 1666 till Danmark, Sachsen och flera af Tysklands hof. Under denna befattning invigd i både den inre och yttre politikens hemligheter, gjorde Wolff sig gällande öfverallt "genom fin urbanitet och behagliga seder", och skall hafva ådragit sig uppmärksamhet af flera furstliga och regerande personer. Efter beskickningens slut ånyo hemkommen till Stockholm, mottog han till enskilt handledning Sv. Rikes Amiral, Gr. G. O. Stenbocks son, Carl Otto, hvilken han 1668 medtog till den samma år invigda Carolinska Akademien i Lund, hvars Canceller Riksamiralen var. På dennes särskilda recommendation blef Wolff samma år utnämnd till Professor regius et extraordinarius i Historia och Vältalighet vid detta universitet, hvilken beställning han till studerande ungdomens båtnad och "sin höge patron till fullkomligt nöje" bestridde under tre års tid. Derefter utnämndes han den 17 Febr. 1671 till Log. et Metaphys. Professor i Lund, men kom redan följande året att lemna både detta embete och Akademien, för att egna all sin tid och omsorg åt enskilta ekonomiska angelägenheter. Genom gifte med den rika enkan efter Provincial-medicus i Skåne, Dr. H. G. Haster, hade han mot slutet af 1671 kommit i besittning af en ganska betydlig förmögenhet, den han dock måste försvara genom rättegång mot sin hustrus anförvandter, som derpå gjort laga anspråk. Processen vann han, men kort derefter måste han lemna all sin egendom i sticket och sätta sig sjelf i säkerhet för danska tropparne, som då härjande infallit i Skåne. Han tog sin tillflykt till Malmö, der Generalgouverneuren och Fältmarskalken, Frih. Fabian v. Fersen kom att taga hans insigter och rådighet i anspråk vid ordnandet af åtskilliga så väl krigs- som freds-operationer. Under sitt vistande i Malmö uppgjorde han det förslag till danska lagens och rättegångsväsendets förändring till conformitet med svenska, som sedermera efter krigets slut af Carl XI antogs och som ännu hufvudsakligen lär vara gällande inom de eröfrade provinserna. Efter en sådan digression från de lärdas republik återvände han 1679 till sina fordna studier, i det han d. 13 Sept. d. å. erhöll Kongl. fullmakt såsom Professor i praktiska Philosophien vid universitetet i Upsala, der han tio år derefter eller 1689 äfven blef utnämnd till Bibliothekarie och hvarest han præsiderat för 30 akademiska afhandlingar af blandadt philosophiskt, juridiskt och poli-

innehåll. Såsom Professor i Lund har han deremot ej, vidt man vet, utgifvit någon enda disputation. Den 19 . 1689 erhöll han adelsdiplom, men lät ej introducera på Riddarhuset förrän 1693, under № 1184 och med get namn af Stjernberg. Han dog i Upsala d. 6 Nov. 4, men ligger begrafven i Anderslöfs kyrka af Wemhögs härad i Skåne, der han i lifstiden varit egare af kie säteri, som är inom sistnämnda socken beläget. På öfver hans stoft uppresta grafvård läser man följande iption: "Kongl. Maj:ts, vår allernådigste Konungs Trore och välförordnad Professor och Bibliothecarius i Up- Edle och Välborne Herr Wolff Stjernberg, född i Sala d. 12 Oct. 1641 och i Herranom afsomnad d. 6 Nov. 4 i Upsala." Han qvarlemnade inga egna barn, men stjufdotter, som blef gift med en Lieutenant Carl A. er, upptogs under hans adliga namn och nummer.

(...llor: v. Döbelns Acad. Lundensis Historia. — Gezelii Biogr. Lex. — Norrmans ...gramm till Stjernbergs jordfästning. — Ståhls Biogr. Underrättelser om Lunds ...fessorer.) P. G. A.

STIERNECRANTZ, ARVID ADRIAN.

Arvid Adr. Stiernecrantz, "en Bellmannian", som "gått drömt om ljusa dagen", enligt "Apollos svar på en för- Herres afsked från Parnassen", infördt i Musernas försök 6 år 1783 *); som skref alltför vackra vers, utmärkta om de skönaste drag af frihet och lätthet i uttrycken, gt K. Sekret. Gartz' åminnelsetal i Utile Dulci; som lemen caserupoesi, ledigt versifierad och med prosaiska styc- af synnerlig renhet och smak i periodbyggnad, både i si och prosa här och der ganska qvick och fantastisk, gt Lénströms "skaldeporträtt", Upsala 1842, torde böra alldeles förgätas. En bror till Landshöfd. P. Stierne- ntz, Friherre 1720, var Capit. Arved Stj. en Carolin, blef fånge i Siberien, återkom derifrån 1722 med en Christ. Adrian Stj. vid sin hand, som sedan blef Banco- mmissarie, g. m. Johanna C. Dahlström, Brukspatrons- ter från Vermland. Dessas son *Arvid Adrian* föddes d. Maj 1755, blef Volontär vid Enkedrottningens regim:te 73, Förare s. å., Bataljons-Adjutant 1774, Lifdrabant s. å. han räknade ej år efter Christi födelse, utan "Kron-

---

*) "Men Åkerbjelm måst rimma lagen
Och gått och drömt om ljusa dagen
Som Stiern—s och La—l."

bränneriernas stiftelse", "önskande att nalkas äran jemte sin Konung", men "var snart ur stånd att sitta till häst", genom sin fattigdom "saknande allt för sina begär." Efter flera anstötar och lidelser dog han d. 13 Mars 1783. Han hade insupit dödens gift af en brottslig amma och hans patriotiska nit för Kronobrännerieruas flor ökade visserligen ej de svaga krafterna. Han var bland dem, som besökte Kexel i gildstugan 1781 och parenterade öfver den borgligen döde i supsällskapet Par Bricol. Hans visor äro afskrifna af Völschow. Lenström finner dem vanligen för slippriga att citeras. Se här en Gustaf III:s drabant, att jemnföra med K. Carl XII:s. Ätten utslocknade vid Capit. Gustaf Fab. Stj. död i Stockholm 1800.

Skrifter: uppräknas hos Lenström.

(**Källor:** A. A. Stjernecrantz, en Bellmannian, Skaldeporträtt af Lenström. — Gartz' åminnelsetal i Utile Dulci. — Hammarsköld, Sv. Vitt. s. 621.) —X.

STIERNECREUTZ, ZACHARIAS.

Zacharias Stiernecreutz hör till de medborgare, hvilka det är efterverldens pligt att tacksamt ihågkomma. Han har nemligen gifvit till Upsala Universitet 13,666 Rdr 32 sk., hvilket capitals räntor utdelas i åtta stipendier till studenter utan hänseende till nation.

Son af Postdirecteur *Lars Joh. Kniberg*, som fick afsked 1769, samt *Catharina Forsman*, föddes *Zach. Kniberg* d. 13 Sept. 1739. Farfadern Joh. Kniberg var Slottsvaktmästare i Jönköping. Zach. Kn. blef Auscultant i Götha Hofrätt 1758, E. Notarius 1762, Notarius 1768, Proto-Notarius 1772. Häradshöfding i Bohus län 1773. Adlad 1773 och introducerad 1787 under № 2143 jemte sin broder Lagman Samuel, begge kallade *Stiernecreutz*. Zachar. St. fick Hofrättsråds namn 1793. Hans hustru *Greta Adlerbrandt* blef skild från honom. Hofrättsrådet St. lefde ännu 1807; men Lagmannen Sam. St. dog 1794. Han hade bevistat 1789 års riksdag.

En Stiernecreutzisk folkskola med 60 barn och en prestlig lärare fanns i Bärby, Säfveds socken, Götheborgs stift 1833, med 1/6 hemman till boställe och 125 Rdr b:co lön. Der infördes Vexelundervisnings-methoden först i detta stift.

STJERNEFELT, PEDER MATTSSON.

Peder Mattsson Stjernefelt till Ry och Utala föddes i Vesterhusby den 24 Nov. 1568, der Matth. Petri då var

erde, gift med *Anna*, dotter af Borgmäst. Dan. Norrköping. Sändes tidigt till Linköpings skola broder Hans. Kom 1593 till Hoftjensten i Hert. knekammare. Befordrades sedan på civile vägen i land, hvarpå han blef Slottsfogde i Linköping *) i hans tid, som sedan satte honom till Befallnings- Kind och Ydre. Arrenderade dessa härader efter död af Gustaf Adolf. Förestod Ståthållarnes em- flera ledigheter eller förhinder. Var Assessor i den Hertig Johan inrättade i sitt Östgöthiska Hertig- h var äfven vid Domkyrkan, när så behof gjordes, till godt bistånd. Slutligen Assessor i K. Hof- Jönköping 1634. Död d. 4 Apr. 1639. Gift 1. d Domprosten Nic. Petri enka *Anna*, dotter af p Andr. Laurentii och Margaretha, dotter af Erke- ur. Petri d. ä. och hans maka Elisabeth Mattsdotter, fränka, som födde sex barn. 2. 1604 med *Anna ter*, hvars fader var Borgmästare i Linköping, som on barn.

p Jonas Petri Gothus säger vid Stjernefelts graf, ar ingen ståtare eller prålare, utan saktmodig och tsman. Hans slägtskaper inom både bördens och ristokrati, ha väckt flera författares uppmärksam- ättemärke, hvarmed Stjernefelts farfar *Matts Pe- Upplenning* förseglade Vesterås arfförening 1544 (en lagd balkvis i skölden, förde en Hakon Halsten- köping 1391 (Diplom. De la Gardian.), säkerligen an, som undertecknade ett bref till Drottn. Mar- Lagerbring, Sv. R. Hist. III. s. 709). Han var R.R. 38 (Rådslängden III. № 373). Kon. Håkan hade hans gods (Lagerbring III. 509). Som stamfådren Pedersson uppgifves Carl Ragvaldsson, som lefde 00. Han var gift med Brigitta, dotter af *Christer (Wase)*, *K. Gustaf I:s farbror*. År 1565 sålde son en "gåll" i Upsala till Gr. Gustaf Tre Rosor. P:son räknade en mängd lärde sina anor. Hans *isabeth* blef gift med *Erkeb. Laur. Petri Nericius*; ter *Margaretha* var g. m. 1. *Erkeb. Laur. Petri* 2. *Erkeb. Andr. Laurentii Björnram*. Laur. Petri rethas ena dotter Magdalena blef g. m. *Erkebisk.*

---

*) ottsfogden Peder Mattssons hus rengjordes och sveptes de i Linköpings torg aflifvade Herrarnes kroppar, hvarefter rkan begrafdes. Werwings Carl IX:s Hist. 2 D. s. 22.

Abraham Angermannus; den andra dottern Elisabeth blef gift med Axel Drake till Intorp (att förbigå andra ädlingar utan lärdt anseende); den tredje dottern Kerstin blef g. m. *Professor Ol. Luth;* deras dotter Kerstin blef g. m. *Biskop Lars Wallius*, hvars son *K. Rådet Lars Wallenstedt* i slutet af Carl XI:s och början af Carl XII:s tid var en af de inflytelserikaste bland herrarne i regeringen.

Peder Mattsson Stjernefelts farfader *Peder Mattsson Upplenning*, Höfvidsman 1564, var g. m. Christina, ej Fargalt utan Puke (röda båten). Stjernefelts fader *Matts Pedersson*, som var g. m. Anna Grubb eller Grubbe, hade utom P. Stj. barnen: 1. *Hans Matthiæ*, Hofpredikant 1597, Prost i Norrköping 1599, † 1637; hade 16 eller 20 döttrar, af hvilka 14 blefvo ogifta: Anna blef som Nils Johanssons i Haddetorp hustru, Rikshistoriographen *Joh. Hadorphs* moder; Christina blef, som Prosten Joh. Vallerii maka, Prof. *Har. Vallerii* hustru; Sara blef g. m. Assessor Cederqvist. 2. *Johannes Matthiæ*, Biskop i Strengnäs, hvars söner adlades med namnet *Oljeqvist*. 3. *Anders Mattsson*, Borgmästare i Norrköping, hvars son Jon Östling blef adlad med det anspråkslösa namnet Österling. 4. *Knut Mattsson*, Landskamrer i Wexiö, hvars son Matthias, adlad *Törncrantz*, var Riddarhus-Sekreterare. 5. *Elisabeth*, g. m. Borgmäst. Joh. Prytz; deras dotter Anna g. m. *Lars Peringer*, Lector, var *Gustaf Peringer Liljeblads* och *Johan Peringskölds* moder. Wasablodet blef ej förgätet af dessa lärda och kanske derföre stundom befordrade ättlingar. Stjernfelts son Lars Pedersson är, så vidt vi känna, den siste ädling, som kallat sig efter modren. L. P:son Grubb var Krigs-R. Matth. Stakelbergs morfar.

(Källor: Likpredikan öfver Peder Mattsson af Biskop Jonas Petri. — Egna handlingar diska uppsatser.)
—N.

STIERNELD, LARS, SAMUEL och ADOLF LUDVIG.

1. STIERNELD, LARS.

Lars Stierneld var son af en adlad, men räknades ega kungligt Wasablod i ådrorna. Kon. Erik XIV:s olycklige son, Sveriges "f. d. Kronprins" Gustaf hade under sin exil gift sig med Brita Karth, dotter af Ståthållaren öfver Vestergöthland, Vermland och Dahlsland, Fältöfversten Peder Karth. (I Riddarhus-genealogien för Stierneld lär stå, att de ej voro vigda, men 1689 kunde Stierneldska slägten upp-

[..]va, att vigseln skett i Schlesien). De hade en son *Lars* [..]*staffsson*, född 1596, som kallade sig, för att dölja sin [..]rd, som kunde väcka misstankar, först *Kartesky*, men [..]dan han blifvit bosatt i Norrköping, *Eldh;* han blef 1621 [..]t med Brita Törneroos och dog 1639, efterlemnande tre [..]ner: *Lars*, adlad *Eldstjerna*, hvilken sedan blef Friherre [..] 95), död som Landshöfding i Östergöthland *), *Samuel*, [..]lad *Stjerneld*, död som Kamrer i Tull- och Licent-Con-[..]et i K. Kammar-Collegium 1716, och *Abraham* eller [..]*rister Eldh*. Rosenhane erkänner ej denna gren af Wasa-[..]et. Konungalängden s. 51 **). Nämnde Kamrer *Samuel* [..]*erneld*, adlad 1694 och introducerad på Riddarhuset 1697 [..] 1518) var g. m. 1. Brita Rathin, hvilken ihjälslogs af [..]an i St. Clara kyrka. 2. Marg. Becken. Hans son *Lars* [..]*jerneld* var född i Stockholm d. 12 Dec. 1669 af Brita [..]thin. Blef Lands-Sekreterare på Ösel 1689 och efter [..]nna sysslas indragning Öfver-Exsecutions-Commissarius vid [..]enska arméen i Lifland 1700. Capitaine vid Enrollerings-[..]nskapet på Dagön, derpå Major och Commendant på Dag-[..], då han måste flykta för Ryssarnes infall 1710, sedan [..]n i två år försvarat Dagön med kringliggande smärre öar [..]värdigt, att K. Regeringen d. 7 Oct. 1714 ansåg sig böra [..] K. Carl XII afsända ett recommendationsbref för honom, [..] han återkommit. Vid Riksdagen 1714 har han varit när-[..]rande. Det var då han ironiskt yttrade, när man ej ville [..]vilja något för att afhjelpa Konungens och fäderneslandets [..]d, sitt bifall till förslaget att sälja "de med svenskt blod [..]ndne Tropheérne" och då "de tölpaktige Ständerne antogo [..]nna lumpna utväg" (enligt yttrandet i Memoirerne 1742—[..]), sade "den kort om hufvudet varande Stjerneld: *jag* [..]*de orätt, som ej kom ihåg att man ej skall kasta perlor* [..]*r svin; ty de äta dem som ärter.*"

Att han hade skäl att vara missnöjd med beslutet, sy-[..]s kunna bevisas äfven deraf, att samma år i Maj hade tre

*) Han uppgifves såsom den mest verksamme bland dem, [..]m skaffade fram Indelningsverket; likaledes såsom den der [..]trädt K. Skattmästaren Gustaf Bonde vid Bankinrättningen, [..] man med öfverilande hetta och fierté, men med excellent embets-[..]nna patriothufvud och hjerta." Handl. rör. Skandin. Hist. IX. [..]114, 116.

**) Då Stjerneldska slägten inskref denna genealogi i sina böne-[..]cker 1689 måste den väl antagas ha lika säker kunskap om sin [..]gts förhållanden efter 1589, som väl nu 1846 enhvar kan antagas [..]nna sina förfäder efter 1746.

tjufvar kunnat stjäla från en bonde Erik Ersson i St. Tuna i det fattiga Dalarne 14 stycken stora silfverkannor, 10 st. mindre kannor, 30 st. silfverbägare, 125 silfverskedar, 2 st. guldkedjor, 82 st. guldringar, några guld- och silfvermedaljer, en pung med ducater samt en myckenhet med hvitt mynt (silfverpengar), allt värderadt till 12,000 daler. (Se åtskill. Rättegångshandl. på G. 3 i Löberöds Bibl. Tom. 2. № 3. Görtzens sednare påstående att Svenskarne rufvade på mycket silfver, var väl ej så ogrundadt, fast det kostade honom lifvet). Erik Eriksson sjelf hade väl hellre unnat en af sina kannor, för att freda tropbéerna, än se dem alla bortstulna, om man vid riksdagen haft litet mera public spirit och vetat väcka den hos folket. Men K. Carl hade gått för långt. En skarp motsats fostrades deraf i folkets sinne.

Stierneld blef i annat Ulrika Eleonoras förespråkare och talte högt om nödvändigheten af hennes insättande i Senaten. Han ville antingen att kriget snabbt slutades eller raskare fortsattes. Han ansågs ha ledt Bondeståndet att gå med en deputation till Adeln rörande Prinsessans insättande i Regeringen. Han predikade på samma gång om vördnad för Konungen och om klubbars inrättande, der de annars skillda stånden kunde förut gemensamt rådslå. Alla visste ej ännu hvarut han ville gå. Man lyssnade emellertid på hans "starka talande och memorialiserande", finnande honom en dristiger, steler, activer, vältalande och beläster man. (Skand. Handl. VII. 222).

Efter K. Carls död framträdde han åter på banan. Han hade nu (d. 23 Juni 1718) blifvit Assessor i Götha Hofrätt. Han var 1719 en af de verksammaste medarbetarne i Sveriges nya statsskick. De tryckta protokollerna ha få spår, men i manuscriptet af Dalinska Samlingen (anf. st. VII. s. 260) nämnes han näst "den gamle Gyllencreutz, den sluge Höpken och den verkligen redlige patrioten Sam. Åkerhjelm", som var Assessor Stiernelds svärfar, såsom oppositionens hufvudmän. De voro, heter det s. 262, resolverade män, starkt emot Rådsväldet och ej mindre mot Ständers. Man ville att kriget skulle allvarligt föras, såsom flere af dem redan yttrade vid 1714 års riksdag. De äskade åtal och straff för dem af befälet, som vid utförandet ej tillbörligt gått till väga, under det sättet, hvarpå kriget fördes i skärgården utanför Stockholm, gaf misstankar om Höga Vederbörandes interesse härutinnan. Stierneld, Höpken, Wachtmeister och Åkerhjelm m. fl. misstänktes en tid af Drott-

såsom Hertigens anhängare, men voro i publiken no-
såsom hufvudmän för hofpartiet (anf. st. s. 275), som
a Fredrik till medregent och denne med mera makt.
ld och Justitie-Cancelleren Stiernerona voro ifrigast
assificationen på Riddarhuset och Stierneld yttrade
adt in pleno d. 23 Febr. *), att derest tredje classen,
r lika undersåtlig och adlig som de öfrige på Riddar-
ej finge lika rätt med de titrerade och Rådsättlingar,
e de se sig om efter en egen Landtmarskalk. De två
classerna syntes då vilja gå sin väg ur Plenum, men
a tredje classen syntes sitta helt lugn qvar på sina
, så stadnade de och gåfvo med sig, "emedan rege-
ttet ännu intet nått sin tillbörliga form och stadga."
r denna ventilation var på Riddarhuset en större hetta
stan under någon riksvårdande sak." Stj. sade åter
ill protocolls, att "ingen skillnad borde göras mellan
ne, utan hela Riddarhuset formera en corps, på sätt
teringen skedde per capita i alla rikets angelägenheter,
i beskattningsmål, då possessionaterne hade att votera
t." Detta hedrar honom desto mer, som han var em-
n och troligen ej possessionat.
tierneld blef titulerad Lagman d. 8 Mars 1720 och
ades till Lagman i Nerike d. 17 Dec. s. å., men dog
Maj 1721.
ift med 1. *Anna Vendla Bloed Yssel;* 2. *Christ. Nor-
lm*, dotter af Sekret. af Staten A. N—m; 3. *Cathar.
ielm*, dotter af Stats-Sekret. Sam. Å—m.

illor: Adelsmatr. — Stiernmans och Lästboms Höfd.-Minnen. — Odencrantz'
tlia Hofrätts Hist. — Handl. rör. Skand. Hist. VII D.) — N.

2. STIERNELD, SAMUEL.

ältmarskalken Frih. *Samuel Stierneld* föddes d. 26 Dec.
Fadren *Lars Stierneld*, modren *Anna Bloed Yssel.*
nman skrifver efter uttalet *Blödisel).* Han anmärkes
i våra acter såsom Page hos K. Carl XII och har sjelf
at, huru han, trött af dagens alla ansträngningar, stun-
insomnat innan Konungen gick till hvila, då Konungen
yst, för att ej väcka den trötte, mer än engång bred
kappa öfver honom, då det var kallt — ett ofta an-
drag af Kon. Carls humanitet. I den stund Kon. Carl

Månne ej d. 26 Jan. 1719? Jfr Handl. rör. Skandin. Hist.
, 276 och Sv. Riksdagarna af P. G. Cederschjöld s. 329.

t, sände General Gr. Dücker sin ordonnance Stier
Hertigen af Holstein att underrätta om katastro
Stj. kom tillbaka blott med underrättelse om Herti
, ansåg Dücker sig kunna frändömma honom sin
emedan han visat sig som en käring. Då Stj.
sig första gången, var han Fänrik vid Lifgardet,
han var ännu 1735, likväl permitterad i främm
. Såsom Lieutenant vid Gardet gjorde Stj. vid
iksdag sig känd både som "talare och operateur",
inom det då segrande Hattpartiet. Då kriget, hvar
unga äregirigheten törstat, inskänktes vid ryska grä
vi se samme Stj. i främsta raden bland de debatte
ficerarne, som bopröstade förhållningsordres åt Ge
hef, och en vacker dag fick Gr. Ch. E. Lewenhaupt
f en deputation från 2—300 unga officerare, de
fördes af Lagercrantz, Stjerneld och Björnberg
eduare blefvo sedan baroniserade på samma gång,
einska huset kommit till makt i Sverige), hvilka
de som Krigs-conseljens beslut, att kriget i
borde afstanna, helst Carl Petter Ulrik var att
svensk thronföljare och arméen ej ville släss mot
herre. Öfver-Adjutanten hos General en Chef
tillstyrkte honom, att straxt sätta de tre herrar

Då Adolf Fredrik 1751 fattade i svenska spiran såsom
slands thron-candidat, blef Stjerneld Friherre s. å. den
Nov. och var från friherrebänken efter introductionen
52 lika prononcerad Mössa, som han från adelsbänken
it en skarptalande Hatt. Han var nu Öfverste vid Vest-
lands Infanteri-regte. Då hofvet 1765 öfvergaf Mössorna
slöt fred med Hattsystemet, följde Stj. med och var
n Hatt. Man anmärkte dock ofta hans mindre lystran-
uppmärksamhet på partichefernes ordres. "Han var på
rdomen döf" — då han ej gillade Chefens bud; annars
e han utmärkt väl. Denna sjelfständighet var i vägen
före och efter d. 22 Aug. 1772. K. Gustaf III ville
å honom att taga afsked. Man lofvade honom, om han
undan, Fältmarskalksstafven; han fick den, många till
gelse, som ej visste hvad han gjort för Sverige som
re, men han lär ej hört villkoret. Hans afskedsansökan
rdes åtminstone ej, utan han reste in i höga ålderdomen
en till sitt regimente i Jemtland, och den som skolat
ed belönas, fick länge bida. Ännu d. 20 Aug. 1772
aan General-Lieutenant, C. S. O. Då tycktes i Vesterås
ratulation på hans namnsdag af "en tacksam son Adolf
ig Stierneld."

Sam. Stierneld blef gift med 1. *Maria Charl. Cronfelt*,
703, gift 1724, † 1734. 2. *Maria Charl. Holmström.*
i Adelsmatr. I. s. 202, tryckt 1754, hon då säges vara
med Öfv.-Lieuten. Jul. Gynter, måste hon blifvit skild
Stierneld. Han skall 3. blifvit gift med en fru, som
t honom den rikedom, han slutligen egde. Slippriga
doter rörande dennes herres chevalerie mot damer sak-
icke. År 1757 egde han redan blott i trakten af Hede-
a bruksegendomarne Säter, Gränshammar och Turbo med
nanshytte masugn, Viks stålbruk m. m. köpt af Capit.
erstein.

(Källor: Adelsmatrikeln. — G. Gezelii handskrifna anekdoter, ej begagnade för
Biogr. Lex. — Knösiska anekdoterna på Skara Gymn. Bibl — Handl. rör. Skand.
Hist. VII. s. 200. — De tryckta processhandlingarne mellan Assessor R. Anger-
stein och Öfversten Stierneld. Sthm 1759.) —N.

3. STIERNELD, ADOLF LUDVIG.

...n *Adolf Ludvig Stierneld* föddes d. 1 Sept. 1755.
sta spår vi träffat af denne man är den i Vesterås
gratulationen på vers till fadren på dess namnsdag.
fluten ur hans egen ådra, så bör versernas frihet från
anmärkas till ära för författarens smak. Början är:

> Den unga Eken aldrig hinner
> Ur jordens vrå i höjden opp,
> Om hon ej af den äldres topp
> Sin skugga och sin svalka finner.

Dernäst ha vi träffat A. L. Stierneld nämnd i handsk
anekdoter. Det var han som 1780 måste slåss med Gr
Magn. Carlsson De la Gardie på Beckers värdshus. Anek
berättaren anmärkte dervid, att Fidei-commissarierne s
voro under frihetstiden kände för venale eller dissolute,
att det merändels träffade in med yngre grenar af famil
som ej hade en förmögenhet som svarade mot rangen:
ett memorandum för dem som försvara denna väld i
balken. Redan före riksdagen 1789 räknades Stj.
hörande till den emotsedda oppositionen. Han hade
högt i Konungens ynnest, men fallit i onåd och således
git sitt parti." Om onådens anledning berättades följ
Han hade engång i de kungliga rummen på Ulriksdal
ställt en frukost för unga stallbröder, der man rumlade
gorlunda högljudt, då Konungen oförmodadt anlände.
nöjd öfver denna djerfhet, hade han skarpt tilltalat S
som, kanske för mycket upprymd, säges ha haft det "
deriet" att svara, att ett öde, en slump deciderat
emellan om hvilkendera som hade den största rättigh
till dessa rummen (syftande på sin börd från K. Gustaf
äldste sons äldste son). Baron Stj. förklarade sjelf d
förklaring som ett misstag, men uppgaf för Gr. Jakob D
Gardie orsaken till den iråkade onåden ligga i en sp
af mamsell Arvidsson, hvarpå Konungen trodde, sam
laggdt med några ovarsamma utlåtelser af den ifrige
trioten." På riksdagen 1789 slöt Stj. sig nära intill
darhus-oppositionen och blef i Febr. s. å. arresterad.
Hamilton ansåg honom då oskiljaktigt förbunden med B
Carl De Geer. Stj. insattes först på Fredrikshof, sedan,
rum der behöfdes för från Finland ankomne officerare,
Drottningholm, dit han utfördes jemte Frietzcky. Då
de arresterade riksdagsmännen frigåfvos vid riksdagens
gjordes undantag blott för Baron Stierneld och Öfve
Almfelt (som så ofta orätt kallats *Armfeldt* hos våra
fattare), af hvilka den förre sändes till Varbergs fästning
behaglig tid, den sednare till Carlstens. Detta i strid
sjelfva Säkerhets-acten, helst hvarken ransakning eller
föregått *).

---

*) Då von Asp om aftonen frågade Konungen om Stierneld
blifvit fri, då de öfrige fångslade undsluppit, svarade Konung

Men Stjernelds fästmö var dotter af Konungens älskade ..olpe" (Grefve Gyldenstolpe). K. Gustaf skref från Valla d. 2 Maj 1790 till "Grefven af Forssby": "Så snart jag .. veta att Ni samtyckt att Stjerneld blir er måg, har jag ..ast afbidat ett gynnande ögonblick för att återställa Er ..om. Gud har gifvit mig segren ... Måtte Stj. göra er ..ters lycka, lika uppigtigt, som jag förlåter honom allt .. bekymmer han gjort mig." Samma dag skref Konungen .. Stj.: "Ni är fri. Då Ni uppvisar medföljande order, blir ..örsatt i fullkomlig frihet. (Fången sjelf fick lemna Com..danten Konungens ordres.) Jag fäster dervid intet vil..; likväl skulle jag önska, att icke bland mina fiender ..na Grefve Gyldenstolpes måg. Res i största hast att an..ämt öfverraska er fästmö ... Jag njuter ett verkligt nöje .. sluta hennes lidande ... Det parti ni tager skall hädan..r bestämma mina tänkesätt för Er och göra, att jag an..gen anser Er som måg och son af gamla goda vänner ..r endast som Baron Stjerneld." Den 21 Maj skref Ko..ngen till J. G. Oxenstierna: "Jag är nyfiken att höra hvad ..kan Stjernelds frigifvande åstadkommit. Det är ett verk.. offer till Gud, ty han är den enda menniska, mot hvil..a jag hade en verklig ondska och en personlig enskilt ..ska. Han hade stört min inre societet. Han hade sön..t ifrån mig (Gyldenstolpe?)s hjerta, som jag älskade, och .. detta för ett intet; ty jag har aldrig gjort eller sagt ..om något, som kunde röra hans heder och jag älskade ..om uppigtigt ... Om han har förargat mig, så har jag ..it sätta in honom, således äro vi qvitt ... Han kan äfven ..na att återföra många, som skulle förlora sig genom sina ..rskaper." (Gustaf III:s brefvexling VI: 45). D. 8 Juli skref ..onungen från Svensksund till Grefve Gyldenstolpe: Stj. ..r efter slutad quarantaine i Lovisa kommit hit till mig ... ..h jag tror han bör vara nöjd med det sätt hvarpå jag e..tlog honom ... Er måg. På bröllopet föreställde sedan ..onungen brudgummens fader. Detta bröllop stod natten ..rån Hästesko skulle aflifvas. Här vankade böner, knäfall ..h allt dylikt hofspråk, för att afböja följande dagens så ..tsatta festivitet, ehuru Stj., som haft Munskänkens lycka, .. förmådde afböja Bagarens öde från Hästesko. Mångas ..n vändes här från Konungen, då de funno hans bemö-

---

Stj. vidkommer, få vi se huru han går ifrån sig; det är en viss ..stare Elméen, som torde bli något besvärlig. (De la Gard. XVIII. p. 110).

dande att muntra till lust och löje och så "blanda nöjen och blod, dans och hufvuden", enligt Hamiltons ord. Bruden hette Christina Charlotta Gyldenstolpe. Det var under hennes porträtt, J. G. Oxenstjerna skref:

> Snille, Godhet och Behag,
> Att ej mera vara skilda,
> Ville sig tillsammans bilda
> Uti dessa penseldrag.
> Glada, tänkande och milda.

Vid 1792 och 1800 års riksdagar var Stj. "thronens stöd." Då oppositionen 1800 ville blott åtaga sig bevillningen "till nästa riksdag", ville Stj. att den skulle åtagas tills riksskulden upphörde, för hvars betäckande den var gjord. "En sådan tid för bevillningen kan intet ge farhåga, ty i hvilkens händer kunna vi mer tryggt öfverlåta denna angelägenhet, än i dens, som har hela vårt förtroende? . . . Öfvom, Ridderskap genom osviklighet att stå med Konungen! Vi ha fullgjort vårt åliggande, då vi lemnat Regenten ett öppet fält att göra oss lyckliga."

Efter 1809 års regementsförändring gjorde sig Stj. mest utmärkt genom sitt nit att bevara historiens källor från förstöring. Han ökade sin faders manuscriptsamling, gjorde deraf ett Stjerneldskt Fideicommiss (före 1809), men med villkor, att om ätten på manslinien utgår, samlingen tillfaller jemte bibliothek och det antiqvariska museum, som dermed är förenadt, Upsala akademi, dock med undantag af de handlingar, som röra Forssby egendom i Södermanland. Permbrefssamlingen utgör 130 n:r från 1330 till 1699, hvarpå ett utförlidt register finnes i Handl. rör. Skand. hist. XVII D. Kongl. Samfundet för utgifvande af Handskrifter rör. Skand. hist. torde uppstått hufvudsakligen i kraft af Baron Stjernelds nitälskan. Han var der mer än en gång Ordförande. Hans nit gick så långt, att det stundom misstänktes framkalla urkunder eller läsarter i dylika, liksom man en tid skaffade fornmynt; men säkerligen var denna misstanka utan skäl. Han värderade sanningen mer än considerationer. Vid öfverläggningen om det nämnda Samfundets stiftelse, yttrade Stj. till Grefve J. De la Gardie, hvilken kanske näst honom och Grefve L. v. Engeström var nitisk i detta fall, åtminstone sedan blef det: . . . "För öfrigt må sanningen, till heder eller vanheder, komma i dagen med undvikande af allt som hörer till Chronique Scandaleuse eller som icke medförer bevis."

Stj. dog d. 31 Juli 1833 såsom Öfverkammarherre (i Drottn. Soph. Magd:s hof), C. N. O. och Ridd. af Carl XIII:s

len. Hans son *Gustaf Nils Algernon Adolph Stj.* föddes 12 Juli 1791. F. d. Ministre Plenip. vid Engelska hof- och Öfverste Kammarjunkare, blef Stats-Minister för Utes Ärenderna d. 9 Mars 1838, Ridd. af Seraph. O. d. 7 j s. å. Ledamot af den under Konungens frånvaro tillf. ering 6 Dec. 1838 — 15 Juni 1839, erhöll tjenstfrihet d. Sept. 1840 och afsked d. 11 Juli 1842. Åter Utr. Miter April 1848. H. Exc. Baron Stj. var g. m. Dorothea Engeström, dotter af Grefve L. v. Engeström, Minister Utrikes ärenderna. Öfver henne skref Tegnér: "Grafven fières."

Källor: Saml. på Löberöd — De la Gard. Arch. XVIII & XX. — Hamiltons Anteckningar. — Ridd. Archivets Geneal. — Rådslängden af Låstbom. — Adels-Matrikeln af Stiernman. I D.) —N.

STJERNGRANAT, CARL.

Vice Presidenten C. Stjerngranat var, som det ofta sägs, darhusets Spiritus rector 1788—89, Cheferne General valls och Öfverste Carl Ad. Wachtmeisters hemlige rådvare. Han hade, enligt Hamilton, det djupaste snille. ades ej visa sig på öppen bana, men var den hemliga fjädren. Han hade varit Secreterare vid högmålsproces- 1756 mot Grefve Brahe m. fl., uppgifvit projectet till dets tiondesättning 20 år derefter. Så motstridande anedentia kunde ej vålla allmänt förtroende, som ej heller ns, men man nyttjade hans goda hufvud, helst han vide sig vara "häftig patriot" och man trodde sig kunna pånna fasthet deri, då hans eget intresse som egendomsherre att ej beskattas. Då K. Gustaf III begärt ett samtal med vall, ville D. ha Wachtmeister och Stjerngranat till sultanter. Stj. uppläste ett stort patent. Konungen svade derpå som från sin thron. Resultatet blef intet. Stj. ef ock en ordrik justification mot Landtmarskalken, i jusk stil, som hvilar i Riddarhus-archivet. Ansågs af många ödig. Duvall inskaffade honom i Riksgälds-Contoret genom , då det tog emot, föreslå sig sjelf, som antogs; men n lemnade kort derpå riksdagen, då Stj., såsom den ende varit utom honom i fråga, ingick som ledamot.

Stjerngranat var dock blott *Secrete* rådgifvaren. *Secrete* var Grefvinnan Hedda Klinkowström, Grefve Axel ns dotter, den, yttrar H., som kanske af alla svenska immer naturen utrustat med det eldigaste snille samt tarkaste själ och som uppfyllde hvad hon saknade i eret genom *instructioner af sin* far, hvilka inbakade i

gingo till och från Fredrikshof — något som nek
es kusin Grefve J. De la Gardie. Och så skrifve
lefvande person, som innehaft ett af statens högst
: "Stj. var Konungens spion, låtsade vara en af de
te i sitt parti, rådde och ledde de öfrige samt
lem det skarpaste mot Konungen, som han förut u
för samme Konung. I Ruuths process, då hemlig
boken företeddes, blef man varse huru mycket Stj.
gen uppbar för sitt besvär" — att göra en frad
oppositionsstormen.

Friherrinnan Stjerngranat egde 1775 d. 27 Dec.
n att få ett bref med bön att hon hos sin man
mmendera Bellman, "autrement dit l'Anacreon de la Su
Secreterare i K. Nummerlotteri-Directionen. Han
vit en supplik på vers till Konungen derom, men
en ville ej recommendera honom hos herrarne, hv
e en befallning, och Konungen ville ej besvära n
encore moins ces Messieurs." "Les muses sont les dé
poëtes, et comme celles sont femmes ainsi que v
i pourrais-je mieux adresser mon pauvre protegé.
e en vos mains et je vous prie de vous charger de
" Början till denna bönskrift för poëten är mera
kön och må äfven anföras — efter öfversättningen:

BIOGRAPHISKT

EXICON

ÖFVER

AMNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

SEXTONDE BANDET.

Upsala

WAHLSTRÖM & C.

1849.

På N. M. Lindhs förlag.

S.

(Fortsättning).

STJERNHJELM, GEORG.

öddes i grannskapet af Fahlun uti Svartskärs by af Vika
ken d. 2 eller 7 Aug. 1598. Föräldrarne voro Bergs-
nnen *Olof Marquardsson*, som blef öfver 90 år gammal,
Karin Matthisdotter. Enligt Stjernhjelms föregifvande
stammade hans fader i femte led från Nils Olufsson,
ifer Daniæ, af norsk härkomst, hvilken på trettonhundra-
t flydde till Sverige och blef stamfader äfven för Biskop
o Svinhufvud i Vesterås, hvilkens afkomlingar skolat kalla
Ottesöner. Stjernhjelm härstammade dock från Biskopens
der, Olof Olofsson till Höstö. Dessa omständigheter upp-
as äfven af hans adelsbref. Erkebiskop Jakob Ulfsson var
af den adliga slägt, som kallade sig Ottesöner, och hade
pnet en gul örnfot. Jfr Peringskiölds Mon. Upl. p. 168.
Såsom studerande hade S. upptagit namnet *Lilja*. Uti
tiquitets-Archivet fanns en aflång röd bok i manuscript,
nhändigt af S., med titeln: "Lexicon Gothicum a G. Lilia,
o-Montano, incoeptum anno 1626"; hvaraf äfven visar
, att han tidigt dragits till den fosterländska språkforsk-
gen.
Äfven hans förfäder förmenas hafva begagnat namnet
lja. Men Kröningsvärd har, under sina forskningar för
plomatarium Dalecarlium, kommit till den öfvertygelse,
t S. härstammade från den Danska till Norge inflyttade
gten *Stjerna*. Denna ättledning var måhända verkliga or-
n till hans adelsnamn och icke anekdoten från hans
dom, att han då skulle hafva uppgifvit stjernornas upp-
t föranledd af Gud Faders käpp, som genomborrat
golfvet under egarens stapplande fotvandringar der-
. Jfr Fryxell XIV. 82.

Stjernhjelms sonsons son, Capitainen Carl Otto S., uppgifver åter, i bref till N. Burman 1744, sin frejdade stamfaders anor sålunda, att han härstammat från en adlig slägt i Lifland och att hans fader varit en Lilje, Biskop i Lifland och ej från Dalarne. Detta strider dock emot adelsbrefvets innehåll och kan näppeligen antagas. Att likväl många Tyska familjer lefde omkring Fahlun är ovedersägligt, hvarföre ännu under Albrechts regering Bergsfogden och Mästermännen för grufarbetet alla voro Tyskar och Grefvarne af Holstein, till hvilka en del af Fahlu grufva var pantsatt, hade egna fullmägtige på stället. År 1344 voro ännu Lübeckarne delegare i grufvan och hade varit det af gammalt. Jfr Geijers Litt.Bl. 1838, sid. 66.

S:s fader måtte ej hafva varit synnerligen bemedlad; ty man ser, att sonen från ungdomen hyllat satsen: "philosophum aut divitem fieri oportet", hvarvid han valde det förra alternativet, "quia paupertas bonæ mentis et magistra et soror et pedissequa." Öfver sitt namn Lilja skref han:

Lilia sinceræ candent virtutis imago.
Hanc cole: pulcra dabunt, Lilia, serta tibi.
Novi Anno 1632. die Jan. 2.

I följd af bristande underrättelser kunna vi ej bestämma i hvilken af de trenne skolor (Westerås, Hedemora och Tuna), hvarifrån Dalarnes söner då plägade hemta sin undervisning, uti S:s unga själ nedlades det

"lärdomens frö, hvaraf visdom gröder i hjertat."

Man tror sig endast veta, att han studerat i Upsala innan han reste utomlands. Sam. Columbus berättar om hans ungdomstid: "I Joh. Th. Burei tid var S. en yngling och som han bar ett yppert ingenium och var icke mindre curieux och vetgirig, så sällade han sig gerna till den lärde gubben. Kom ändtligen så vid, att han tog hans dotter till äkta. Förmedelst det umgänget flytte ett stort bokvett ifrån Bureus till S., som då kallades Jöran Lilje. I synnerhet insöp han de Svenske antiquiteter och ordväsend, som plägar gå till, att tacken man umgås med, så blir en."

Hvad hans här omtalade giftermål angår, uppgifves dock likväl i Stjernmans Matrikel och flerestädes, att han var gift med *Cecilia Bure*, dotter af Kyrkoberden i Gråmunkeholmen (nu Riddarholmen) Lars B. Denna uppgift är den allmännaste; men föga troligt bör ock vara, att den med S. så förtrogne Columbus kunnat så misstaga sig. Måhända var S. tvenne gånger gift.

›väntadt är, att Hammarsköld, i sin monographi öfver
ingt ifrån att utreda detta förhållande, ej ens synes
kt de stridiga uppgifterna, utan sid. 22 helt enkelt
r, att han var gift "med sin lärares, J. Th. Buræi
Elisabeth", och sid. 56 med samma säkerhet uppgif-
tt hans "älskade maka *Cecilia B.* afled 1663."
r 1625 utnämndes S. till Ethices Lector i Vesterås;
este vid samma tid utrikes med Gyllenhjelm och be-
Tyskland, Frankrike, Italien, England och Holland.
hemkomsten underhöll han brefvexling med Salmasius,
tius, Dav. Blondel, Boxhornius, Nic. Heinsius, Pelli-
. fl., hvilka brefvexlingar till en del äro tryckta. I
het blef han förtrolig med Joh. Belovius, sedan Med.
sor i Dorpt och slutligen Czarens Archiater. I Eng-
blef han, först af Svenskar, ledamot af den nyss in-
e Vetenskaps-Societeten. I Greifswald disputerade han
Öfverallt beundrades han såsom en vetenskapsman af
rsta förhoppningar.
rån Vesterås flyttades han genast till Collegium Illu-
Stockholm. Blef 1630 Assessor i Dorpts Hofrätt.
1631 och förlänad med Stjernlunds och Vasula gods
and. Landtråd i Lifland 1639; hvarvid han tillika
gjorde såsom Revisions-commissarie och medlem af
s Öfver-Consistorium.
följd af de oroligheter, som en tid bortåt drabbade
l, vistades S. från 1642 mycket i Stockholm. Han
dä 1642 och 1643 uti den då nedsatta Lagbered-
, för hvilkens verksamhet Hans Järta redogjort i an-
äftet af Frey för 1841. Anmärkningsvärdt är, att
s Lag-commission allvarligt sysselsatte sig med pro-
n.
huru S. ej förr än d. 1 Sept. 1648 fick fullmakt så-
ntiqvarie, måtte han dock något förut haft befattning
jensten; ty Thun skrifver i Vita Palmskiöldii sid. 64,
reus afgick 1647, och uti ett bref, dat. Amsterdam
l. Aug. 1645, kallar Blondel på utanskriften S. för
itatum et Archivi Regii Custodem.
Under sommaren 1648 hade han blifvit vice President
pts Hofrätt, men föranläts genom krigsoroligheter att
'va sig ifrån Lifland, sedan han blifvit plundrad på
righeter; och genom skeppsbrott på hemvägen för-
han på Ålands haf den ringa återstoden. En del af
omkom; de öfrige, som med nöd kunnat nå land,
ytterst modfällde; men S:s själ var okuflig af mot-

gången, och han tröstade slutligen kamraterne samt till
med muntrade dem med tokroliga upptåg, sång och dans.

När han återkom till Stockholm, lära många af
gamla bekante ej velat kännas vid honom i det tillstånd
hvari han då var, utom Kongl. Sekreteraren Behmer
Kammarrådet Skyttehjelm, som voro beständiga vänner,
till hvilka han ock dedicerade det vackra latinska idyll
på anakreontisk vers, som han vid det tillfället skref
hvilket äfven finnes vidfogadt de äldre upplagorna af H
cules *).

I Januari 1649 var han i Amsterdam, såsom ses af
dess bref till Heinsius. I Mars kom han tillbaka till Sto
holm. Den 22 Nov. s. å. förordnades han till Riksar
varie (in curam et custodiam Archivi Regni) samt äl
äfven att förrätta Hofcancellers-embetet vid främmande
sandters emottagande.

I Christinas hof var S. en tid mycket uppburen
använd. Vid hennes stora kröningsfest 1650 skulle sa
ligtvis S. såsom vanligt officiera med sitt snille. Med p
sier, balletter och "upptog" skulle han annars alltid vid
fordran stå tillreds. I förbigående må här erinras, att
"upptog" ej, såsom Hammarsköld angifver, motsvara T
nes Wirthschaften. Jfr Litt. Fören. Tidn. 1836 s. 241
Skandia VIII. 236.

S. kunde dock ej länge finna sig vid Drottningens
ker och uppförande. Det länder Hammarsköld till h
att han redan 1818 vågade yttra: "En man af S:s tänk
kunde ej annat än högligen stötas öfver det okloka slö
som hon dref med kronans medel; det plierande under
dra magters interessen till eget rikes förderf, som utm
hennes politik; det gäckeri, som hon, på sina favoriters
skyndelse, dref med det mest vördnadsvärda, det oför
sätt, som hon antagit, att öfverhopa ovärdiga med det,
man dittills ansett för förtjenstens yppersta belöning."
yttrade allt mera ohöljdt sitt missnöje, till dess han sl
gen öfver den adlade och till Hofråd upphöjde, gunstli
och skräddaren Leyonstedt skref detta distichon:

Qui modo sartor erat, nunc Consiliarius audit:
In promptu res est; nam bene rem tetigit.

Talesättet "rem acu tetigit", hvarom slutorden e
är dubbelt stingande för den benådade skräddaren; o

---

*) Denna händelse förlägges af Hammarsköld, Atterbom
orätt till år 1656; ty ofvannämnde idyllion tryckes redan 16

-, som i ordet "rem" ansågo Drottningens heder kränkt, hennes förhållande till skräddaren redan förut föran-förtal. Vid samma tid mötte S. en dag premier-gunst-n Bourdelot, som till honom yttrade: "tu es valde sus"; hvartill S. genast svarade: "tu es ultima syllaba." tningen vredgades och befallde honom taga plats såsom sor i Krigs-Collegium, en befattning vida under hans our och förtjenster, helst han skulle sitta nedanom yn-personer. Man sökte öfvertala S. till lydnad med erin-att stolen vore Drottningens, som fritt kunde dispo-den; men S. svarade: är stolen Drottningens, så är .. min, och jag eger sätta den hvar jag vill. Nu kom es, att han skulle genast begifva sig till Lifland och bekom ej ens sista årets arfvode såsom ledamot i Lag-mittéen. S., som aldrig satt sin lit till hofgunsten, lyd-genast och återtog med lugn och ny kraft sina lärda ar-n och sina barns uppfostran, troligen föreseende den dande abdicationen, ehuru ej bevisligen syftande derhän, ånt man på hofvet trodde eller kanske rättare låtsade tro honom delaktig i Messeniernes stämplingar.

Enligt Gezelius skulle S. redan 1650 haft någon be-ning med Reductionen. Det är dock sannolikt tryckfel 1660. Af Carl X insattes han i Reductions-Collegium; undanbad sig uppdraget och återvände till Dorpt.

År 1656 hade Ryssarne åter förjagat honom från Lif-. Han led stor nöd och var utan befattning, till dess utnämndes till Landtdomare eller Lagman i det 1658 ådda Throdhiems Län. Men denna tjenst mistade han genom krigets utbrott. Derefter synes han en tid lefvat endast af allmänna och enskilda understöd.

Den 5 Dec. 1660 blef han af Förmyndarestyrelsen åter tt i Reductions-Collegiet; "men detta ledamotskap undan- han sig, sedan han en liten tid pröfvat betänkligheten förhatligheten af en syssla, som dessutom efter Carl X:s fälle ej fick bedrifvas med något allvar", yttrar Atter-, en anmärkning, hvars sednare hälft förfaller, sedan yzell visat, att reductionen ej kunde sämre bedrifvas än under Carl X (Berättelser XIV. 197); hvaremot saken der riksförmyndarnes styrelse blef bedrifven med mera och framgång än under Carl Gustafs tid." (Anf. st. s.

Det var just under Konungens tid, som stötestenarne svårast att undvika: än skulle Hertig Adolf Johan sko-in gunstlingen B. Skytte, än Ax. Sparre, Rob. Dou-Lilje m. fl. Hammarsköld torde träffa sanningen, då

han säger, att S. vek undan för att ej "genom ifver för allmännas gagn nödgas bereda enskildas ofärd." Han h för öfrigt redan förut vid Carl X:s egen kallelse undanb sig denna tjenst. Han delade måhända den hos många tade öfvertygelsen, att kronan fick af egendomarna i ad ego större vinst än af deras bortlemnande åt fogdar arrendatorer. Man påstod, att riket hade af godsen i ad hand större, ja tre gånger större bevillning, än inkoms var, medan de tillhörde kronan. Gustaf Adolf och C stina hade erkänt detta. För öfrigt utsögos och förstö de gods, hvilkas reducering man fruktade. Jfr för de många fördomar i denna fråga, som Fryxell skingr Aristokratfördömandet II. 46 ff. Äfven Stjernhöök drog för reductionen; men det fanns i alla fall tillräckligt villiga verktyg för dessa slippriga åtgärder.

År 1661 blef S. Krigsråd. Men han erhöll tillika angenämare sysselsättning, då, i anledning af ett hans regeringen ingifvet, memorial, honom uppdrogs att när bestämma rikets antagna mått, mål och vigt samt upp en tillförlitligare allmän mätare för dem. Dertill antog vattnet, efter hvilket han afvägde alla ämnen, och constr rade på physiska grunder sin *Linea Carolina*. Hans bes ningsgrunder gillades af regeringen och bibehöllos till män efterlefnad ända till 1737, då erfarenheten upp S:s misstag, att anse allt slags vatten lika tungt, och deraf härflytande oredor blifvit öfverklagade.

Då Antiquitets-Collegium inrättades i Upsala 1666, S. dess förste Præses eller Director. Han vistades mest i Stockholm; emedan han tillika skulle sköta sin tjenst. Det var, säger träffande Atterbom, "en skön drift i den tidens förtroende för snille, lärdom, veten Man tilltrodde dem en nästan öfvernaturlig tanke- och lingsvidd; en spänstighet, som kunde stegras utan gräns, omfattande, till genomträngande af alla ämnen för mens insigt. De högstbegåfvade måste derföre låta sig beh befordringssätt, som troget uttryckte en så vacker för Det var således icke ensamt personernas, utan äfven dens fel, att S. och Rudbeck voro, enligt Geijer, "s genialiske mångfrestare, mer än store män af stilla, e liga förtjenster"; medgifvet dock, att S. var en någo själ, som ej hade en Stjernhööks solida fasthet och

Utom sina förra löneförmåner erhöll S. nu i Anti Collegium "en Professoris Philosophiæ lön af Academ del", utgörande 300 dlr s:mt. Detta Collegium sorte

Hof-Cancelliet eller det sedan s. k. Cancelli-Collegium;
e ock den tidens Hofråd motsvarade de sednare Can-
lerne.
i Acta Litt. Ups. för 1731 tillskrifves S. den bättre
onstens införande i Sverige, och låter man gälla om
i sådant afseende hvad Boileau säger om Frankrikes
he; ehuru han i sjelfva verket motsvarar Marot och
d. S:s skaldeslag skiljer sig ock mycket från de al-
om Messenius, Bureus och Wivallius kort förut fram-
ehuru man måhända ej alltid gjort dessa rättvisa,
s under den tid, då antik-imitationen, hvars fader i
S. var, gällde såsom classisk norm. De nyssnämn-
mte Olaus Petri, Chronander m. fl., imiterade ej an-
utan medeltidens mysterier och moraliteter jemte folk-
Det var en vurm hos Hammarsköld att (Sv. Vitt. s.
189) påstå, det Chronander hade Aristophanes till
ebild. Också angifver han sjelf s. 87 en motsatt me-
Saken är den, att Chronander i sjelfva verket här-
medeltidens moraliteter, men i den mera regelbundna
hvartill de på 1600-talet utbildat sig. Jfr Litt. Fören.
1836, s. 251; Skandia VII. 219.
ammarsköld skrifver (S:s Vitterh. Arbeten s. VI), att
amla titeln, under hvilken S:s skrifter utgått, eller
Suethizantes", är "på en gång så meningslös, så o-
g och så skrytande, att det icke är möjligt, att den
sjelf kan härröra." Härvid må anmärkas, att i Loc-
gratulation till S:s Archimedes Reformatus, tryckt i
olm 1644. nämnas åtskilliga verk, som S. den tiden
åbörjat, dels hade till trycket färdiga, bland hvilka
ven särskildt upptager "Musæ Suethizantes."
ysken Paschius yttrar sig uti boken "de inventis nov-
is" Lib. III. p. 70 med föga aktning om S. samt om
och dansk poesi i allmänhet. Måhända har han hvar-
st eller förstått hvad han klandrat. Jfr Spegels före-
Guds verk och hvila. Deremot torde Pasquius ej hafva
tt i sin antydan, att S. drifvits mera af ett patriotiskt-
giskt, än af rent poetiskt interesse samt att han el-
ll sina metriska bemödanden för att dymedelst ådaga-
Svenska språkets förvandtskap med det Grekiska och
ska, emedan det kunde tillegna sig dessas versformer;
S. var nära femtio år gammal, innan han öfvade poesi.
hindrar icke, att, såsom Atterbom snillrikt erinrar,
äri kan anses likna Saul, som utgick att söka en ås-
och fann ett konungarike; hvarvid vi tillika begagna

tillfället att få instämma uti A:s rättskipning mellan Hammarsköld öfverskattade S. och nedsatte Dalin: som är i stånd till noggrannt och fördomsfritt betr bör kunna neka, att Dalin var, i förhållande till si hvarf, en alldeles lika storhet, som S. var i f de till sitt. Öfverträffade den nyssnämnde i vis skaper, så öfverträffade Dalin i andra. En sats, h tighet hvarje opartisk jemförelse skall intyga."

Man torde kunna påstå, att ännu fattas oss en och grundlig undersökning af svenska litteraturens, kannerligen vitterhetens, tillstånd före S., samt af verkan på den efterföljande tiden. Åtminstone är om yttrade åsigter i högsta måtto stridiga och kunn i trenne hufvudclasser: 1) de som, upphöjande S:s gare, neka, att han öfverträffat dem så öfversvinnelig som, utan att yttra sig om den för-Stjernhjelmska neka något märkbarare inflytande af honom på efter 3) de som, erkännande S:s storhet i och för sig sj "ödefält" både framföre och efter honom. Enhvar åsigter eger en utmärkt auctoritet.

Hörom då 1) Wieselgren (III. 503): "Under Stj ska perioden uppsvingade sig didaktiken så högt, ska poesien ansetts begynna med en lärodikt från gar. Med all beundran för S., och isynnerhet des les, kunna vi ej anse detta omdöme, så ofta det ä repadt, för annat, än bevis på mindre grundligt st vår vitterhet från äldre tider. Har läsaren ända hi nit — ingen poesi i vår litteratur? S:s Hercules ä blomma, men visst ej en ros som utslagit Mars, påsklilja, som, utan allt underverk, uppblomstra bland Anemonerna, sedan Tussilagineæ och Svär blommat ut. Högt värde ega ock hans öfriga i didaktiska dikter; men intet språng i bildningen, i kel i vitterhetsbistorien!" — 2) Geijer (Litt.-Bl. 1 19): "Att i ett så omfattande, uppväckt och lifli som S:s, äfven finna poetisk klang, förvånar ej. epok har han ej gjort. Svenska poesien var med cules ännu ingen Hercules i vaggan; och man hö mera föga till dess bedrifter." — 3) Franzén (Skri bunden stil I. 23): "Före Gyllenborg och Creutz serligen Stj. blixtrat fram ur mörkret, och hans trotsar ännu i dag tiden och den finare smaken. skaldestycke står såsom en ensam ruin på ett ödef den förundran, hvarmed man betraktar denna origi

mansättning af en Grekisk idé i en Götisk klädnad, af en poetisk anda i groteska figurer, af en egen harmoni i främmande versljud, blandas med förtrytelse öfver den afväg, som svenska vitterheten tog efter S. ännu mer än öfver de matta och tvungna steg, hvarmed han fullföljde den, nästan ett helt tidehvarf. Ingen af de följande skalderne hade hans anda; och då de icke en gång härmade hans versslag eller stil, blef hans inflytelse på svenska språkets daning, emot all väntan, ringa."

I allmänhet tyckes man ej hafva tillbörligt uppfattat sjelfva det egendomliga, som ligger just i den nya rigtning, som S. gaf svenska skaldekonsten: hans objectivitet, hans ståndpunkt, såsom den der förmedlade antik och modern konst. Så sjelfve Hammarsköld. I stället för en qualitativ uppskattning har man företrädesvis sökt bestämma hans relativa storhet i förhållande till föregångarne; i följd hvaraf Hammarsköld, som förer en oafbruten klagolåt öfver den för-Stjernhjelmska perioden (med få undantag för prosatörerne, t. ex. Laur. Petri bref till Erik XIV, hvilket dock är understucket, enligt Skandia III. 133—142, samt, längre fram, Gustaf Adolf och Oxenstierna), satte S. så högt, emedan, "så snart ett sannt poetiskt snille visade sig, förändrades hela förhållandet och en ny epoch ingick"; då deremot Wieselgren, som äfven förut träffat många "diktens söndagsbarn", ej fann skäl att med S. börja en ny period. Han ställer honom blott såsom "medelpunkten" inom den vitterhet, hvilken han låter utgöra "andra stunden" af "den protestantiska ridderlighetens tidehvarf." Både Hammarsköld och Wieselgren antaga dessutom, att redan Chronander imiterade "the berömlige Athenienser." Sannolikt har äfven den omständigheten ej obetydligt tyngt på Hammarskölds våg, att "de första mönster af Svenska Sonetter" äro af S:s hand.

Besynnerligt är, huru man så allmänt kunnat göra den allegoriskt-didaktiska dikten Hercules till ett episkt skaldeverk. "Die Vermischung des Antiken und Modernen setzt es in die Klasse der Komischen Epopäen", säger Eichhorn, Gesch. d. Litt. IV. 1271. Sondén, i Hypomnemata, s. 16, kallar den ett "gnomiskt" qväde och Hammarsköld väljer den vidunderliga titeln "gnomiskt epos"; ehuru poemet hvarken är någon kedja af tänkespråk, eller innebär något episkt stoff, så vida som S:s Hercules ej är den mythiske Alkmenas son, utan helt rätt och slätt föreställer en yngling vid skiljevägen. Ingen bestämd tid utgör taflans historiska grund;

utan diktens föremål är att framställa de **inre** rörelser, de tankeskiftningar, som bestorma ynglingasinnet vid pröfningen och valet mellan den onda och goda vägen, såsom Lénström före oss anmärkt.

Mathematik var en af de många vetenskaper, som S. med framgång öfvade. Han lärer varit den förste, som till Sverige införde mikroskoper och solglas. En bonde, på hvars skägg han pröfvade det sistnämndas styrka, angaf honom för häxeri. Han rönte samma öde, som Corn. Agrippa, Cardianus m. fl., att anses begagna öfvernaturliga medel för kunskaps vinnande. Så troddes han pläga umgänge med en spiritus familiaris eller tomtgubbe, sedan han under tysthetslöfte lät Juris Professor Virginius genom förstoringsglas betrakta en loppa, hvarmed denne ej kunde tiga för sin pratsjuka hustru.

Sin Archimedes Reformatus kallade S. "sina tankars förstling." Han lemnar der en beskrifning på ett nytt, af honom sjelf uppfunnet, instrument till application af Archimedis *εὕρηκα*, som intill S:s tid ej var särdeles påtänkt. Han nämner ock här åtskilliga försök, anställda af Krigsrådet A. Bure. Vid slutet anförer han ett nytt sätt att probera guld och silfver och visar sig vara den förste, som visste att betjena sig af Galilæi regel, att hvarje ting mistar så mycket af sin tyngd, som det derom kringvarande och undanvikande medels specifika tyngd är.

I Columbi Målro uppgifves följande: "Sin Archim. Reformatum höll han på sidstone föga af; sade sig nu hafva hittat på bättre grep, dem han i sin Linæa Carolina ville visa. Men denna Lin. Carol. blef ej tryckt mer än till ett ark eller tu." Detta är utan tvifvel samma bok, som han förut ämnade utgifva under titel: Archimedes per lineam Carolinam practicus. Här finner man en mera accurat tafla, än i Arch. Reform., öfver hydrostatiska vägningsförsök. Här lemnas ock en noga beskrifning öfver Carl XI:s fastställda "Svenska aln."

I Algebran var han, så långt man ännu den tiden hunnit, väl förfaren. I sin Archimedes upplöser han algebraice åtskilliga problemer; och efter honom finnes en handskrifven inledning till Algebran, på svenska, hvilket är ett af hans äldre arbeten, som han ämnat trycka. Hans egenhändiga manuscript skänkte Klingenstierna till det privata Kongl. Bibliotheket, som sedan 1767 förenades med det akademiska i Upsala. Likväl gillade S. icke Algebran, liksom Kepler, utan ville i sin Arithmetica Mnemonica universalis framställa

en helt och hållet ny, geometriskt demonstrerad method, som — enligt hans egna ord till Megalinus — sua facilitate et jucunditate longe superat Algebram. Han efterlemnade i handskrift äfven en Trigonometri, hvilken han heldre ville kalla Trigonologi.

Svenska språket var ock ett kärt ämne för S:s forskningar. Han säger sjelf i Glossar. Ulfil. s. 79: Ego multum laboris et ætatis in Gothica et veteri Celtica lingua funditus discendis insumsi. Quo factum est, ut etiam multas multis abstrusas et ignoratas originum radices acquisiverim. I företalet till Ulfilas afhandlar han alla språks upprinnelse från en lingua primitiva och nekar, att nya språk börjat vid Babyloniska förbistringen. Schytiskan eller Svenskan ansåg S. vara det äldsta språk, hvilket Goropius Becanus velat bevisa om Tyskan. Emot Cluver, som påstår, att både Svenska nationen och språket leda sin upprinnelse från Tyskarne, skref S. boken Anti-Cluverius, som utgafs af Hadorph d. ä., som orätt skrifver Johannes i stället för Philippus Cluver. Efteråt följer en dissertatio de Hyperboreis.

Ett arbete af samma art, kalladt Anti-Bochartus, skref han ock emot Bocharts Geographia Sacra. Denne härleder några franska ord från Phoeniciskan; men S. vill föra dem till Celtiskan eller Schytiskan. Originalet egdes af Stiernman; "han hade stulit det ur archiverna", enligt Gahm. Presidenten Frib. Rålamb egde en afskrift deraf. Ett utdrag deraf är infördt i Acta Lit. Ups., hvarmed kan jemnföras Blondels bref till S. af 1645, infördt i samma Acta 1725, s. 29. Äfven arbetade S. på ett Lexicon linguarum harmonicum, hvilket han ämnade kalla Runa Suethica. Upplysning derom finnes i Morhoffs bok om Tyska skaldekonsten; och är det utan tvifvel detta verk, på hvilket S. antyder i Glossar. SveoG. s. 79, der han säger: Harum significationum veritatem variis locutionum exemplis in meo Inventario linguæ veteris SveoGothicæ illustratum exhibeo.

Uti sin dissertation de Othino yrkar S., att Oden och Asarne, som i Kejsar Claudii tid begåfvo sig till Skandinavien, icke varit Asiater från Tanais, utan Europeiska Scyther från Donau, bestående af Geter, Dacer och särdeles Suever. Att de kallats Asiater, anser han för en irring, uppkommen deraf, att den urgamle Oden varit dyrkad såsom Gud i Mindre Asien, Phrygien o. s. v.

S. genomgick alla våra äldre lagar samt utgaf Vestgötalagen. Han var den förste, som till någon af våra lagböcker fogat förklaring. Den har måst uthärda en sträng kritik

af Schlyter. Den är, såsom vanligt, grundlig och oemotsäglig; vi kunna endast såsom mildrande omständighet hänvisa till Wieselgren III. 277.

Om man måhända bör undantaga våra äldsta bibelöfversättare, hvilka ådagalade en berömvärd omsorg om språket (jfr Sv. Spr. Hist. af Petersen, s. 59), så var S. den förste, som på modersmålet nedlade något allvarligare studium. Gerna riktade han vårt språk med lån från de germaniska systrarna. I företalet till Baculus Carolinus yrkas härpå: "Hvad de Tyska ord och ordsätt, som dagligen hos oss införa, belangar; så äro dessa begge språken, Tyska och Svenska, två fullbördiga systrar, af en den urålde förste Japhetiske Skythiske modern födde, och är i sjelfve ätten ingen skildnad, fast de synas något särskilde i deras bonad och munlag." Hvad beträffar sådana germanismer, som Römersk, närrisk, hafva de sannolikt inkommit i texten genom förvållande af tryckerikonstförvandterne, som då ofta voro infödda Tyskar. — Genom sådana linguistiska bemödanden började vårt språk återvinna en sjelfständig charakter och afvika från den danska vekhet, som, märkvärdigt nog, just efter unionens upplösning synbarast framträdde (jfr Petersen, s. 69). Ehuru af S:s enstaka bemödande ej något märkbarare inflytande under hans lefnad kunde visa sig, dröjde det dock ej länge, innan en noggrannare grammatikalisk bearbetning af språket företogs, och "Vårt dunder *a*, som hafver högsätet för det Danska *e*" (Tjällman, Gram. Succ. s. 61), började insättas i sina gamla rättigheter.

Det är en verklig förlust för Svenska allmänheten, att så många af S:s vetenskapliga verk aldrig blifvit utgifna. Saknaden häraf uttalade sig redan 1818, då S:s Vitterhetsarbeten utgåfvos, i Journalen, der i en recension öfver desamma yttras: "Det är skada, att Utg. ej meddelat något af S:s stora prosaiska stycken, ty onekligen är hans prosa i anseende till stilen och språkets renhet öfverlägsen hans poesi och ett verkligt phænomen i hans tidehvarf." Bland dessa, som förvaras på Kongl. Bibliotheket, äro philosophiska uppsatser, af hvilka det synes, att S. omfattat den Plotinska philosophien. Det är då ej oväntadt att finna honom beskylla Cartesius för att philosophari sine mente. Hvad S. menade med *mens*, upplyses i Ekholms Krit. och Hist. Handl. sid. 134.

Här torde vi slutligen få anföra några ord om det S. orätt tilldömda poemet "Tidens Seder", hvarom vi förut yttrat oss i Litt. Fören. Tidn. 1838 samt i Höppeners bio-

aphi 1840; helst Atterbom, Lénström (i Sv. Poesiens Hist.)
h Wieselgren (De la Gard. Arch. XVI. 157) ej synas hafva
serverat de der lemnade upplysningar och vi nu tillika äro
tillfälle att kunna med mera fullständighet och ökad sak-
annedom yttra oss i ämnet.

Det är egentligen af inre kriterier, som författarskapet
detta stycke skulle kunna åt S. vindiceras; ty då det af
gen varit kändt eller omtaladt, förr än det af Hammar-
öld på Linköpings Bibliothek upptäcktes, kan väl ej blotta
teckningen af Stjernhjelms namn på manuscriptet vara till-
llest bevisande. Poemet saknade titel, hvarföre Hammar-
köld gaf det den ofvanstående, upptog det i sin upplaga
f S:s Vitterhetsarbeten och yttrar der, att det ej gerna kan
än någon annan än S. hafva ledt sitt ursprung. Sondén,
fter förut yttrad tvekan i Hypomnemata, s. 14, öfvertyga-
s likväl af Hammarsköld och yttrar i sin recension*) öfver
nes bok om Stjernhjelm: "Så vida man kan sluta af detta
yckes inre halt, erkänner Rec., ju närmare han skär-
ådat det, att knappast någon annan än S. lärer kunna
ses såsom dess författare", samt tillägger, att det "icke
ott är den store mästaren värdigt, utan törhända
st efter Hercules det yppersta af alla." Så ampelt
ordades då ett poem, som egentligen utgör tvenne sär-
lda, till ett af någon ovårdsam samlare hopflickadt, för-
tade af en, eller möjligen tvenne särskilda skalder, hvilka af
mmarsköld förnekades snart sagdt all högre poetisk kallelse!

Det länder Allmänna Journalens Red. till heder, att
n bättre än andra såg in i den Stjernhjelmska dictionens
ondomlighet och tidehvarfvens vexlande skick. En månad
er det den Sondénska recensionen utkommit, infördes i
lm. Journalen för 1818 № 167 en artikel, hvari följande
es: "Det anförda stycket, kalladt Tidens Seder, ehuru
st icke att förakta, torde dock ej böra skrifvas på Stjern-
elms räkning; utom sådana verser som dessa:

> Med snusdosor och ur, med puder och krus uti bringan,
> Sidenföder och silke på ben, silf-fäste på klingan,
> Hvar Bokhållare vill Kamererare nämnas, och alla
> Skrifvare vilja man dem skall Sekreterare kalla m. m.

vertyga stil, termer och dictionens modernitet, att detta

---

*) I Sv. Litt. Tidn. 1818, der han tillika anmärker, att Ham-
rsköld bland sina källor uteglömt O. Celsii (fil.) biographi öfver
i Lärde Svenske och Nordins Minne i Sv. Akad:s Handl. Det
dnare citeras dock af Hammarsköld, sidd. 19, 57. Den förra för-
ef ofulländad.

poem måste vara åtminstone ett halft sekel yngre ä S—m." Detta slår hufvudet på spiken, såsom vi få se.

Så vidt vi veta, har icke något vidare varit yttradt i denna fråga, till dess vi för tio år sedan uti Litt. Fören. Tidn. införde en artikel om Stjernhjelm, hvarvid äfven om detta skaldestycke kom till tals. Det anmärktes då, att visserligen redan på S:s tid lux och utländska seder till ej obetydlig grad inritat sig i Stockholm; hvilket bestyrkes af ett 1675 fälldt yttrande af Cancelleren i Rådet: "Fattigdomen kommer af luxu uthi kläder och gästebud hos borgarfolket här i staden, som så stoor är, att dee ifrån Riga och Stralsund, som sådant see, vndra, at ded blijfwer tåhlt" (Adlersparres Hist. Saml. IV. 149). Likväl är synbart, att ifrågavarande poetiska sedemålning icke träffar in på 1600-talets förhållanden, då t. ex. näppligen puder kunde ingå i smålejonens toilett. Men hvad vi fästade oss vid såsom kraftigast afgörande för styckets tidsbestämning, var det i detsamma förekommande ordet "pietist", hvilket svårligen kunde hafva blifvit begagnadt af S—m, då sjelfva detta namn tyckes ej hafva funnits till, förr än det, först efter S:s död, blef en benämning på Speners anhängare. Visserligen fanns äfven i Vesterås, der S. något uppehållit sig, ett Collegium Pietatis; men detta var ett officielt prest-seminarium, och kunde således ej gifva anledning till något spe-namn, så mycket mindre, som man ej derifrån sett några religiösa rörelser utgå.

Men att S—m icke skrifvit en rad af ifrågavarande skaldestycke, är så mycket säkrare, som förra hälften af detsamma öppnar tredje delen af — Dalins "Vitterhetsarbeten", första upplagan, hvilken utgafs af Dalins egen halfbror; och kallas poemet der "Nya Tiden i Sverige." Äfven Liliestråle, som så noga kände allt hvad Dalin rörde, tillskrifver honom detta stycke i Vitt. Akad:s Handl. III. 336. Och hvad sednare hälften beträffar, som ursprungligen, efter allt utseende, ej haft något sammanhang med den af Hammarsköld dermed förenade förra, är den högst sannolikt äfven af Dalin författad; helst följande yttrande af Liliestråle (anf. st. s. 343) ej kan vara utan en temligen afgörande betydelse: "Dalin hade förut (innan han utgaf Argus) år 1729, såsom mig är för visso berättadt, på Presid. Ribbings anmodan skrifvit Satiren öfver elaka Prester: *Hvarföre är alt förvändt uti chaos och underlig villa?* etc. *).

*) Med just dessa ord börjar i Hammarskölds upplaga sednare afdelningen af det förmenta Stjernhjelmska poemet Tidens Seder,

n om den okände auctoren häraf mycket af en del be-
ndes, blef den deremot af somliga så illa ansedd, att ock
mium sattes af 600 dlr k:mt för den, som kunde upp-
ka auctor. Men af denna andeliga tordön, som isynner-
t kom ur et moln från vester, gjordes dock ingen skada.
nna satir är Dalins första lärospån i heroiska metern.
mma år hade han, under en sjukdom, dicterat för en vän
n *Förblindade Verld*, som således är bland hans första
lde-arbeten."

Nu är likväl härvid, att anmärka, att enligt De la Gard.
ch. XVI. 157 förmäles samma poem finnas i De la Gard.
mlingarne med titeln: "Critique öfver verldsliga prester
34", hvarvid Wieselgren erinrar: "nog visar språket mera
r af 1734 än 1634—72", samt upplyser vidare, att i
nämnda Samlingar finnes ett annat poem i samma anda
af samma handstil med det förenämnda, hvilket sednare,
väl skarpt censureradt, finnes tryckt i Dalins Argus. Så-
es en ny anledning att tillskrifva Dalin äfven det förra.
n då undertecknad år 1840 genomgick en del af Kongl.
liothekets i Stockholm handskrifter, förefanns der bland
ppeners Ströskrifter, Band. III. s. 77, denna samma satir,
der kallas "Presterim", med påskrift, att den bestämdt
re författad 1738 af Landtmätaren Kruse, hvarvid tillika
anmärkt, att man en tid hade "tagit denna skrift för ett
ter af Argus."

Man kan således icke komma till annat resultat, än att
lin är sannskyldige författaren till poemets första hälft,
icke utan sannolikhet äfven till den sednare, samt att
tta alster af hans skaldegåfva tillhörer hans yngre år; i
ld hvaraf den ändtligen af Atterbom så sannt och snill-
t rättvisade Dalin nu sjelf bryter stafven öfver sin för-
färe Hammarsköld, i det han framstår såsom nybegyn-
e med ett skaldestycke, som H. sagt sig icke kunna med
a skäl tillskrifva någon annan än den mognade Stjern-
n, och hvilket H:s förtrogne och secundant, Sondén,
vara näst Hercules det yppersta af Stjernhjelms verk.
Dalin åter helt ung skrifvit detta stycke, inses lätt,
man ej vill antaga Liliestråles uppgift om den sednare
ningen, äfven deraf, att det bland hans egna skalde-
ken upptagna poemet är till stilen och ordalagen ganska
dtligt putsadt och renoveradt i jemnförelse med det,

likväl till förra afdelningen tvenne rader blifvit tillagda, som
innas i Dalins Vitterhetsarbeten.

som af Hammarsköld upptages bland Stjernhjelms arbet
och hvilken sednare text således är den genuina och sam
likt betydligt äldre, hvartill kommer, att Dalin ej, såso
detta stycke och ett par gånger i Argus (№ 9*) och
af första årgången samt för öfrigt högst sparsamt), efter
ungdomstids förlopp synes någonsin skrifvit rimmade he
metrer. Landtmätaren Kruse, hvilken täflar med Dalin
äran att vara författare af det berömda poemets sednare
delning, har icke heller funnit nåd för Hammarsköld,
blott egnar honom några få rader, tillerkännande hon
"föga poetisk talent."

Hvad särskildt den rimmade hexametern beträffade,
synes den af Stjernhjelm mera hafva blifvit ansedd så
ett poetiskt curiosum, hvilket äfven han några högst få
ger användt, men aldrig i längre följd än sex rader,
ligen i andra Cortin-öppningens tredje inträde af hans
nassus Triumphans; och härvid företer sig dessutom
skildt den omständigheten, att S. i nämnde Ballett ty
hafva velat med afsigt anbringa en mångfald af rim
versslag, då deremot de tvenne andra Balletterna ega nä
endast orimmade versformer. Att S., som med så stor f
gång och med sådant bifall bröt rimmets tvång, skulle
längre poem hafva begagnat rimmad hexameter, är
sannolikt. Före hans tid finner man blott några få sve
hexametrer af Joh. Bureus, der äfven hemisticherna äro
made i någon likhet med de s. k. Leoninska verserna
Poesiens Hist. af Rosenkrantz, II. 20). Detta rim i
tredje versfoten visar, huru stor vigt man då ännu lad
hufvud-cæsuren **). Bureus iakttog äfven positionsla
men Stjernhjelm och hans fleste efterföljare aktade ing
dra qvantitetsförhållanden, än ordens accent. Först l
fram finna vi åter Nicander och Palmfelt ***) iakttaga

---

*) Detta poem anser Celsius, Åminnelsetalet öfver Dalin,
skrifvet redan under Dalins vistande såsom student i Lund; h
ytterligare visar, att denna versform tillhörde hans tidigare
domsalster.

**) T. ex. Burei distichon, som är det första kända försö
svensk hexameter:

> Snillets början sann || är visst Guds allvara fruktan:
> Vis mig snellan man, || den i yngskone ratade tuktan.

Deremot voro desse rigorister så mycket sparsammare på de allm
cæsurerna, hvilka dock så mäktigt bidraga till höjande af v
välljud.

***) Kallas orätt Palmstedt i Geijers Teckning af Fr
tiden (uti begge upplagorna); likasom den politiske Borgmäs
Sundblad i Sigtuna der orätt får sitt hemvist i Eskilstuna.

-iska positionsregeln, men ej hufvudcæsuren, t. ex. Palm- i en dedication till Fredrik I:

"Om the Latiners reg || lors sätt skull' följas i Hjeltvers."

Rimmade svenska hexametrer hafva blifvit använde af -eus, Stjernhjelm, Lejonstedt, Spegel, Frese, O. Gyllen-, Dalin, (Kruse?) och Liliestråle. Dansken Arreboe -nar äfven hemisticherna i likhet med Bureus.

S. var af ett muntert och lustigt sinne. I sin hushåll- lät han allt gå vind för våg, utan att sörja för mor-dagen; också kom han ofta i bryderi, synnerligen efter -runs död, då, enligt S. Columbus, derefter penning-gen alltid låg på bordet och pigan tömde dess innehåll libitum. Han led ofta verklig nöd, men var lika glad förnöjd samt repeterade flitigt satsen: Bonæ mentis co- est paupertas. Till Oxenstjerna skref han en gång: -dst, emedan jag finner ingen annan utväg, och ingen fi- mer vill räcka till, tvingas jag att bedja om lösen ur -len och härberget. Eljest har jag inga medel att med komma hädan. Alt hvad jag haft är åtgånget. Hade -nu så mycket jag kunde komma ut med, så vore Gud hjelp, att jag i dessa besvärliga tider skulle blyas, om -t sådant bemöda kronan; men nöden går öfver dygden." -så vid annat tillfälle: "Häremot förobligerar jag mig, länge jag lefver, med största flit och allvar vilja arbeta -å Göthiska nationens antiquiteter och tungomål, såsom dessförutan allehanda frie konster, särdeles i Mathesi, utgå på ren Svenska: dertill jag sjelf vill underhålla -fvare och studenter, såsom ock göra all bekostnad på -then och kopparstycken." Detta lärer vara skrifvet, in- han utgaf något af trycket. Den undsättning, han då -m, lärer bestått i ett eller annat hemman: den tidens att gifva pensioner.

-Jon. Columbus beskrifver honom sålunda: "lång och -g, brukade eget hår, kort pipskägg, och bekymrade sig -ort, huru han gick klädd; hade alltid ett gladt och ro- -sinne; försatte hellre sina angelägnaste sysslor, än han -ummade ett roligt sällskap; var arbetsam och hade gan- mycket för sig, hvilket merendels stannade i blotta -nger."

var frispråkig i religiösa ämnen, mera än de tiderna och skall det verkligen vara säkert, att han af lif- presterskapet blef excommunicerad såsom atheist; -olverades han ej, förr än han uti en oration i Dorpt

hade uppgifvit sin trosbekännelse om Gud och dess und[er]
naturen. En sednare tid har ej velat tro denna upp[gift]
Men den bestyrkes af Erik Benzelii d. y. anteckning i [ett]
exemplar af Scheffers Suecia Litt., hvilken nu finnes på L[in]
köpings Bibliothek.

Som S. tyckte mycket om söt mjölk, men sällan [var]
försedd med sina behof, brukade hans synnerlige vän, K[am]
marrådet Jochim Skyttehjelm besöka honom om aftnar[ne]
medförande en butelj mjölk under kappan. Dessa her[rar]
begge Konungens tromän, uppkokade sedan sjelfve mjölk[en]
uti kakelugnen. M. Benzelstjerna berättade detta för G[ah]
nerus, då denne öfverlemnade sitt tryckta äreminne. G[ah]
nerus upplyser derom i bref till Gahm, förvaradt i de[ss]
samlingar, der en mängd uppgifter om S. förefinnes, fö[r]
inlagor af honom och resolutioner derå m. m.

Politiken tyckes just ej hafva varit S:s fält. Man [ser]
honom sällan verksam på Riddarhuset. Likväl yttrade h[an]
sig något uti lagfrågor vid 1668 års riksdag. Jfr Th[...]
Bidrag II. 114, 115.

Enligt de flesta uppgifter skulle S. hafva aflidit d. [...]
Nov. 1672; men Hammarsköld antager, enligt en anteck[ning]
i Palmsk. Saml., såsom Sondéns recension upplyser, d. [...]
Apr. s. å. Äfven Stjernman har denna sednare datum i [...]
Suecia Illustris. Af Columbi Målro synes dock, att S. l[efde]
ännu i October 1672; hvilken uppgift bör ega trovär[dig]
het *), då Columbus nästan dagligen besökte S. under h[ans]
sista sjukdom. Han berättar: "I October 1672, den [...]
höst, som S. lefde, bad han mig gå och se till i bok[bo]
dorna, om der vore någon ny auctor, som handlade de v[eri]
tate Christianæ Religionis" m. m. Här berättas äfven, h[uru]
S. på sin dödsbädd "gjorde mycket vackra bekännelser [för]
presterne, fattade en stadig tro på Christum och skil[des]
mycket vackert hädan. Fick ock en härlig begrafning [...]
process och likpredikan, så skön som någon sig skulle [önska]."
Likpredikan hölls af Terserus, då Kyrkoherde i Cl[ara]
som "var S:s gode vän, men ofta i discurser med hono[m]
ense för hans fritalighets skull"; hvilken vid tillfället y[ttra]
de, att han visste ingen, som talat friare om Gud, [...]
men han visste ock ingen, som mera ångrat sin fritaligh[et].

Med sin maka (se ofvan) hade han fyra barn:
Marquard, Commendant på en fästning i Lifland, †

---

*) De olika uppgifterna bero sannolikt på en missläsni[ng]
för det temligen liknande 4.

ned Margaretha Elisab. Silfversparre; 2. *Georg Otto*,
sor i Bergs-Collegium, gift med Anna Graan*), afled
r efter fadren och begrafdes på samma gång med ho-
3. *Gustaf*, död i ungdomen, anses af några varit äldst;
ristina, g. m. Lagman Joh. Silvius 1688. — Johan
ards son, Otto Johan, g. m. en Friherinna Cronstierna,
: och i Lifland och förlorade alla familjens papper, då
blef Ryskt. Deras son, Carl Otto, var Capitaine,
varit Lieutenant i fransysk tjenst, och afled 1767 på
ård Dagholm vid Uddevalla. Med honom utgick ätten
rige, men lärer fortlefva i Lifland på stamgodset Va-
hvars sednaste egare lärer täfla med stamfadern i ety-
iska forskningar.

Stjernhjelm blef begrafven först den 28 Juni 1674 i
kyrka, hvarefter hans lik fördes till Sånga kyrka på
sjölandet. En af de vandaliska reparationer, som i vårt
åro så vanliga, företogs omsider äfven med denna kyr-
hvarvid S:s graf plundrades och hans aska kastades ur
vilorum.

S:s porträtt graverades första gången på stor planche
af sonen Georg Otto, som äfven var artist; seder-
utgafs det 1779 af Akrell in 8:o; vidare af Glasbach
Leipzig in 12:o; samt slutligen af Berndes efter v. Bre-
opia af ett porträtt i Vitt. Hist. och Ant. Akad:s Sam-
r. Detta sistnämnda åtföljde Hammarskölds upplaga.

Stjernhjelms arbeten dela sig egentligen i tvenne clas-
tryckta och otryckta, till hvilka man skulle kunna lägga
edje class: sådana som, veterligen, nu mera icke finnas.
undantag af de poetiska skrifterna, — om hvilka län-
fram några notiser skola meddelas — utgöras de, till
classen hörande, af följande verk: Magog Aramæo Go-
sive Origines vocabulorum in linguis pæne omnibus,
ngua Suetica veteri. Upsal. per Eschillum. s. a. — Gam-
Svea och Götha Mäles Fatebur, seu Lexicon Vocabulo-
antiquorum Gothicorum. Lit. A. Sthm 1643. — Archi-
s Reformatus. Sereniss. Reginæ Christinæ consecratus.
s. a. (1644). 8½ ark fol. på svenska. Omtryckt s. å.
— Runa Suetica, duobus Systematibus comprehensa.
a. Tvenne blad in fol. Omtr. in 4:o s. l. et a. och
f, i hans Unterricht von der Teutschen Sprache etc.
0. — Protheus Rhetoricus, seu Schema, cujus bene-
t intelligere innumeras orationis variationes. a. 1654.

---

ter af Landsh. *Graan*. *Blef sedan* g. m. J. Stjernhöök d. j.

Graverad i bly, af vår Hjeltes andre son, G. O. St
hvilken äfven graverat flere figurer, ämnade till fad
sophiska verk: Monile Minervæ. — Wäst-Götha La
K. Carl XI:s befallning uthaff ett offgamalt Manu
skrifwin och i wisse Balkar sammanfattat. Sthm 16
Jesu Christi S. S. Evangelia ab Ulfila Gothorum
Episcopo, circa annum a nato Christo CCCLX
Gothice translata, nunc cum parallelis versionibus
thica, Noræna seu Islandica et vulgata Latina edit
1671. Upplagan, med hvilken är förenad Geor
hjelmii de Linguarum Origine Præfatio och Glos
phila-Gothicum Linguis affinibus per Fr. Junium
Sveogothica auctum et illustratum per Georgium S
Ib. 1670, besörjdes af K. Antiquitets-Collegium. -
ad Olaum Verelium, de origine vocabulorum Got
Tryckt bland Verelii noter till Hervarar-Sagan.
fol. — Anti-Cluverius, sive Scriptum breve Johan
Dantisco-Borusso oppositum: Gentis Gothicæ Origi
tiquissimam in Scandia vel Scandinavia Sedem vi
et de Hyperboreis Dissertatio brevis. Holm. 168
— Dissertatio de Othino et Observationes de Et
Fader, Moder, Amma, Barn, Dotter, Son. Tryck
blan, i hans Greinir oder Nachlese von alten und
handlungen etc. 2:tes St. Sthm 1763. — Härtill
några latinska poemer, nemligen: Idyllion Anacre
ad D:n Behmer et J. Schyttehjelm. S. l. et a. 1
under titel: Idyllion Anacreonticum de Amicitia.
4:o, och vidare s. l. et a. 8:o. — Ett Carmen
såsom gratulation till J. Ach. Salemontanus, då
terade De Metaphysicæ Natura et Constitutione.
Ett Gratulations-Epigram till Baron Jacob Skytte,
dissertation: De Rebuspublicis, i Dorpt 1632.

Efter Stjernhjelms död lemnades alla hans ve
papper till det Collegium Antiquitatum, hvars sty
varit. De åtföljde sedan detta Collegium, då d
från Upsala till Stockholm, förbytt till ett Antiqui
Och när det, slutligen, äfven såsom sådant, upph
mo, jemte mycket annat, dessa papper under b
af **Stjernhjelms Samlingar**, till Kongl. Bibli
dess manuscript-catalog äro de signerade med b
F. d.; och hoplagda i vissa bundtar, af hvilka
påskrifna latinska rubriker, äro de numererade
ordning: F. d. 1) Stor bok i imperialfolio, inn
teckningar och samlingar till ett Angelsachsiskt L

Stor bundt, innehåller: a) Radix Ma, sive Specimen
rocis Etymologicum. Börjadt 1649. b) Nomenclatura
dam Propriorum Germanorum Nominum ex Aventino.
ex vocum obscuriarum quæ occurrunt in Legibus Sveo-
is. d) Strödda mathematiska och metaphysiska anteck-
, bland hvilka ett blad med öfverskrift: Quadratura
, inventa d. 28 Octobr. anno 1633. e) Notata ob-
a ex Passionario, skrifna af en annan hand. f) Lexi-
tymologicum Ulphilo-Gothicum. — F. d. 3) Mysterium
logicum Illust:o D:no Cancellario revelatum et conse-
. — F. d. 4) Loci Communes in adolescentia collecti.
till det mesta politiska och philosophiska ämnen, och
nästan blott af citationer ur och hänvisningar till
. — F. d. 5) Runa Suethica et alia miscellanea ad
n Etymologicum. Så är denna bundtens påskrift, men
va verket består dess innehåll af följande: a) Prospe-
ill Runa Suethica, tryckt. b) Monile Minervæ, en me-
isk afhandling i flera capitel, men ofulländad. c) Runa
ica a qua Lex Schyta Neo-Cascus ex fontibus Araxis
eliciens in Campos Sinear, Hellenen, Hesperiam, I-
, Celticam, Teutisciam, Scandicam, indeque in omnes
rbis angulos. — "Nemo intelligit signum nisi signifi-
intelligit. Nemo Verba intelligit, sine pleno intel-
Rerum. Nemo Res intelligit nisi pleno intellectu Ver-
. Qui lucem non videt, in tenebris vivit. Intellectus
t mentis. Sine mente philosophari summa est Stul-
— F. d. 6) Åter en stor bundt, som innehåller: a)
Suethica b) hvarjehanda metaphysiska anteckningar,
e till ett påbörjadt men ofulländadt arbete, kalladt:
um Mentis ac Veritatis reseratum, in quo Archivum
retectum, revisum, recensitum a Georgio Stjernhjelm.
ödda philosophiska, philologiska och astrologiska an-
gar, på diverse lösa blad. d) Virgula Divina, cujus
ngua vetus gothica ex orco in lucem revocatur. Con-
e) Började concept till en naturphilosophisk afhand-
dialogisk form, kallad Umbra Sapientiæ. Af den-
finnes ett fulländadt exemplar i afl. Mag. Tholanders
ch nu mera till Göthiska Förbundet lemnade samlin-
f) Polygraphiæ Intelligibilis Exemplum et Clavis. I
band, några Specimina Prothei Stjernhjelmiani. g)
anea ad Lexicon Sueogothicum. h) Några lösa blad,
nteckningar öfver dithörande ämnen. — F. d. 7) Mi-
ea Etymologica. — F. d. 8) Anteckningar till ett
t Språk-Lexicon. — F. d. 9) Innehåller a) åtskilliga

anteckningar hörande till Monile Minervæ, med elfva, i bly graverade figurer. b) Adversaria Tumultuaria in fuga excerpta. Coepta in Wasula die 6 Junii A:o 1656. Ne quidies sine linea. Dessa anteckningar röra mest metaphysiska och mathematiska ämnen. — F. d. 9. 33) En större bandt innehållande: a) Analogia Rerum et Verborum. b) Språkanteckningar ur åtskilliga författares arbeten. c) Specimen Linguæ et Philologiæ Finnonicæ. Af annan hand skrifvet. d) Latinarum et Gothicarum Vocum communes origines. e) Index Vocum Svethicarum cum lingua Cambrica et aliis linguis convenientiam habentium. f) Förklaring öfver vissa ord och talesätt, började med bokstafven G. g) Anteckningar, hörande till Monile Minervæ. h) Ett latinskt ord-register. i) Strödda philosophiska och etymologiska uppsatser. k) Tyska och slavonska glosor. l) Anteckningar i Hebraiska Philologien. m) Samlingar till Etymologicum magnum. n) Declaratio obscurorum in Lege Cimbrica. o) Observata ex Joh. Baptistæ Villalpandi Jesuitæ Hispani Commentario de Ponderibus et Mensuris. Af annan hand. p) Obsoletorum quorundam nominum Sueticorum, ex lectione Ecclesiastici, collectorum Catalogus. q) Fragment af en Saga på Isländska *þat var ein dagh at Hialti sat for Konongi, oc taladi vid han* etc. — F. d. 10) Ett Collectaneum, i alphabetisk ordning, af åtskilliga etymologiska anteckningar. — F. d. 11) Innehåller: a) Index Vocum antiquarum cum Explicatione. b) Språkförklarande anteckningar öfver vissa ställen i Lagen, nemligen Kon. Balk. Cap. 2—6, 11, 28, 29, 32, 34, 36. Giftm. Balk. Cap. 1, 2, 4; 6, 10, 12, 13, 22. Erfd. Balk. Cap. 8, 9, 14, 17. c) Verba Regis Olavi (Erici Filii) ex Chron. S. Olai. d) Register öfver gamla svenska talesätt. — F. d. 12) Lexicon Etymologicum Ulphilanum, rectius Notæ in Novum Testamentum Ulphilæ. — F. d. 13) Innehåller a) Arithmetica Decimalis. Ofulländadt concept. b) Adel Runa, seu Sibylla Sveogothica, priscam Gentis et Linguæ Sveogothicæ eminentiam et Maiestatem e temporum labe et Invidiæ nube, in lucem vindicans. Enligt en anmärkning i brädden: Presentata Illustrissimo D:no Cancellario Regni Orebrogiæ die 5 Martii A:o 1639. Blotta början. c) Början till Svea Mäles Fatebur. d) Strödda blad med åtskilliga philosophiska, mathematiska och antiqvariska anteckningar. F. d. 14) Anti-Cluverius. Fulländadt och af annan hand copieradt nitidt exemplar. I bräddarne äro noter af Stjernhjelm sjelf tillskrifna. b) Discursus Philologicus de omnibus Linguis in genere, et in specie de Suethica et affinibus

1—28. Samt: Nomina Deorum pleraque omnium gen-
esse Scythica. Renskrifne af samma hand som före-
de, och af Stjernhjelm sjelf, i bräddarne, med noter
edde. c) De Etymo Vocum Fader, Moder, Broder, Sy-
, Amma, Barn, Dotter, Son. Blotta början. — F. d.
Arithmetica Mnemonica Vniversalis in Wasula conscripta.
1642. I brädden af första sidan har Stjernhjelm an-
nat: Dorpati scriptum cum ægrotavi ex vulnere manus
træ anno 1642 die 26 Martii absolutum. — F. d. 16)
blemata Stereometrica, Statica, Metallica et similia. —
. 17) Magog Gothus, demonstrans Radices Hebræarum
um convenire et easdem esse cum Radicibus linguæ Sve-
. Copia tagen af samma hand, som renskrifvit Anti-
rius. — F. d. 18) Strödda mathematiska anteckningar,
af Stjernhjelm, dels af Megalinus. Bland dem finnes
en dansk Visa, af åtta stropher, som börjas: Daphnis
för nogre daghe etc. samt en början afhandling, kallad:
gressio Musica. — F. d. 19) Innehåller: a) Baculus Caro-
, Serenissimo Regi Svethicæ Carolo XI consecratus. A:o
5. Sjelfva afhandlingen är på svenska. b) Usus Lineæ
linæ Carolo Gustavi dedicatæ. c) Usus Lineæ Carolinæ.
ständigare och tydligare handskrift. d) Constitutio et
Pedis Stockholmensis. e) Många strödda anteckningar
ätning af längd, mål och vigt, hörande till Linea Ca-
. f) Archimedes Practicus per Lineam Carolinam, die
Apr. 1669. g) Trigonometria. h) Notæ Astronomicæ.
trödda mathematiska och arithmetiska anteckningar. k)
g ur Palephatus om Amazonerne. — F. d. 20) En bundt
äftadt papper, på hvars första blad läses: Tandem Lilia
dabunt. Novi anni 1663. För öfrigt är det ett Col-
eum, innefattande anteckningar öfver nästan alla möj-
litterära ämnen. — F. d. 22) Dictionarium Armeno-
am. — F. d. 23) Ett med pergament omgifvet qvart-
innehåller: a) åtskilliga antiqvariska anteckningar, efter
auctorer. b) Somnia Historica. En endast början upp-
c) Capitel-rubriker till ett verk öfver svenska Stati-
, nemligen I. De Religione in Svecia. II. De Legibus
mentalibus. III. De Finibus Regni Sveciæ. IV. De ele-
Regum ad Morasteen, a Legiferis olim celebrata. V.
nibus, vbi de Sessione, Præeminentia, Titulis et Di-
s Singulorum. VI. De Subditis in genere et in spe-
I. De Mercatoribus et eorum Societatibus. d) In Ju-
Historico notabilia. e) Solium Alexandri. Stratagema
cum. f) Zoroaster. g) Aphorismi Politici ex C. J.

Cæsare de bello gallico, lib. 5. Dessa fyra sedna äro i Dorpt uppsatte.

De skrifter af Stjernhjelm åter, hvilka, på et nat sätt, till sina titlar blifvit bekanta, men hvilk icke finnas, äro följande: 1) Poesis nova Svecan Possessionum, Dominiorum, Spolii et Limitum 3) De Raptu et Bigamia Commentatio. 4) Om Tr Förgöring, til dess mångahanda slag, samt huru ransakas och dömas. 5) Om Skrock-Sokn och Of Betänkande i Lag-commissionen, innehållande bevi och gill rå och rör må gälla framför urminnes häfd Bochart. 8) Om Adelskap. 9) Ars nova Lullian pientiæ Mosaicæ Indago. Primum Caput Geneseos guis enarratum et etymologice explicatum. 11) discendi Linguam germanicam. 12) Observation mutatione Literarum inter etymologizandum. 13) et Monosyllaba Islandica.

Slutligen må nämnas, att en del af Stjernhj ska poemer, nemligen Hercules; Öfverskrifter; öfver then uphängde Astrild; Heroisk Fängne-Sån Jubel-Sång; Sonetto opå the Amazoners Uptåg; G. S. och therpå Sonetto, utkommo tillhopatryckt Georg Hantsebs Efterlefverska" under titel: Geo hjelmii S. R. M:tis Consil. Milit. Musæ Suethizantes Sång-Gudinnor Nu först lärande Dichta och Spel ska, Tedde i någre små Werk och Dichter, som Sijden förmäles Cum Privilegio. Sthm 1668. 4½ utan paginering. Men på baksidan af nämnde tite räknas, såsom bithörande äfven: Trenne Balletter, Then fångne Cupido; Fredz-Afl. och Parnassus Tr Tvenne Uptog, nemligen Virtutes Repertæ; Lyck Ähre-Pracht, samt ett didactico-elegiskt poem och om dem heter det, efter Sonetten öfver Ska blem: "Det öfriga af de Dichter, som tillförenne skal också oförtöfvadt opläggias." Och utkommo verkligen, 1668, 9 ark 4:o, utan paginering. blefvo dessa Musæ Suethizantes ånyo upplagda, Hööks bekostnad i Stockholm, 1687, in 4:o.

Skrifter: se ofvan.

(**Källor** (utom de ofvannämnde): Gahms Saml. — Dals Schedæ (N Celsii Saml. i Upsala). — Scheff. Sv. Litt. p. 178, 335. — Mel 401. — Lidén, Hist. Poet. Sv. — Fant, Litt. Gr. II. 40. — Stje Anon. II. 74. — Wallerius, Memoria Stjernhj. *)

---

*) Om Danska Riksrådet Nils Olufsson, Stjernhjelms stamfader, s script. Daniæ, pag 428.

STJERNHÖÖK, JOHAN.

Föddes d. 27 Febr. 1596 i Rättviks socken uti Dalarne, ler fadren, *Olaus Petri*, "var flera år en fattig bond-capelan", men "ändtligen hade den lyckan" att blifva Kyrkoherde Bro uti Vestmanland, gift med *Margaretha Hansdotter.* Fadren, sjelf en lärd man, gaf honom den första undervisningen. Gossen begärde ifrigt få komma i allmän skola. Fadren önskade förhjelpa honom dertill, men hans svaga förmögenhetsvilkor lader hider i vägen. En dyr tid plågade landet vid samma tid. Comministerfamiljen måste äfven låta sig smaka det allmänt begagnade barkbrödet. Härpå följde den svåra pesten 1603. Ändtligen 1607 öppnades möjligheet att komma i Vesterås skola. Tvenne år tillbragte gossen der, "högeligen bekymrad öfver utkomst och det ringa hopp han egde att der kunna göra nödiga framsteg." Fadrens befordran afhjelpte sedan något medellösheten; och gossen ansågs och framhölls af lärarne såsom ett mönster för den öfriga ungdomen.

Såsom de fleste af Sveriges store män hade S., som då kallades *Dalecarlus*, att kämpa med medellöshet. Just som omgången nu framskymtade, dog modren. Fadren följde år derefter. Sex syskon, alla små, fick han nu att sörja till egna bekymmer. Dessa omständigheter "gjorde hans hjerta blödigt." Han "gjorde till sin och sina syskons räddning och välfärd allt hvad han kunde. Men Allfader gjorde det mesta. Och si! ingen af dem gick efter bröd eller blef af Gud förlåten." Han begaf sig till en slägting, Kyrkoherden Drivius i Arboga, och emottog dess barn till undervisning. Han begagnade tillika Arboga skola, men studerade tillika mest "efter egen anledning." Inom kort vann han den utmärkelsen att förordnas till Collega i skolan, ehuru längtande till Upsala, som han ännu ej besökt. Först 1619 kunde han begifva sig till universitetet.

Biskop Rudbeckius blef s. å. Biskop i Vesterås. Han hade den sällsynta egenskap, hvilken få Biskopar ega, att känna stora snillen." Han skaffade S. ett stipendium af Vesterås stift, hvarmed han kunde resa till Tyskland och der fortsätta studierna. Nu fogade lyckan så, att Oxenstierna vid samma tid skulle i Tyskland möta Gustaf Adolfs brud. Genom förord af Rudbeckius fick S. åtfölja sviten, men skiljdes derifrån vid landstigningen i Lübeck. Han vandrade till Leipzig och Jena, der han studerade tvenne år. "Studenterna vid de mesta Tyska universiteter förde den tiden

en liderlig lefnad. Högfärd, öfvermod, dryckenskap, slagsmål med flera laster och odygder, voro deras dagliga idrotter. Detta allt räknade dessa liderlige Tyskar sig till en heder, att deraf blifva namnkunnige." S. lyckades undvika allt sådant; och "ihågkom detta allt såsom en synnerlig den Högstes nådiga vård om sig, och derföre lofvade och prisade den gode Guden."

År 1622 begaf han sig till Wittenberg, der han förblef till sommaren 1623, då han återvände till Lübeck, "sedan han likväl förut i Saxen och Meissen besett åtskilliga städer och furstliga hof, såsom isynnerhet Weimar och Erfurt i Thüringen, Torgau, Meissen och Dresden." Som han i Lübeck förnam, att pesten härjade i Sverige, begaf han sig öfver vintern till Rostock. Här studerade han ifrigt Mathematik och Philologi under Havermann och Joh. Laurenbergius.

Vid midsommarstiden 1624 anlände han till Stockholm. Knappt var han landstigen, förrän Oxenstierna, hvars skarpsynta blick förut fästat sig vid honom, lät kalla honom upp till Konungen. Han anmodades då att redogöra "för hvad derute hördes och isynnerhet det Tyska och Danska väsendet angick", hvilket han ock "till Konungens satisfaktion och goda underrättelse omständligen och pertinent gjorde."

Kort derefter blef han s. å. Politices et Juris Lector vid Vesterås Gymnasium. "Emot sin vilja vardt han då nödgad att stå examen och disputera i Upsala samt antaga lagerkransen. Magistergraden torde varit den tiden nödvändig, ärad, hedrad och af mera vigt, än den nu med rätta är. Men tider och smak förändras", säger den språksamme Gahm, tilläggande: "det kan man med fullkomlig säkerhet anföra, att Vesterås var för S. ett allt för trångt ställe." Med en "liten bespard penning" och någon hjelp af stiftet och Consistorium, begaf han sig åter utrikes i Nov. 1626, troligen med Konungens goda minne, hvilken nu började tänka på Tyska kriget. Han studerade hela tiden Juridik i Rostock till dess sommaren kom, då han uppehöll sig en längre tid hos Konungen vid arméen i Preussen. Mot hösten återvände han till "sitt kära" Rostock. Derifrån begaf han sig genom Öresund till Götheborg.

Om våren 1628 gick han ombord på ett holländskt fartyg för att besöka England. Kriget mellan Holland och Spanien fortfor ännu. Då fartyget hunnit nära engelska kusten, uppbragtes det af fyra spanska fregatter, som plundrade alla. Lyckligtvis fanns ombord en lärd Jesuit, som började

interessera sig för S., måhända i förstone för att omvända honom; men ehuru deras meningar ej kunde föras till öfverensstämmelse, vann han likväl genom sina insigter sådan aktning och vänskap hos Jesuiten, att denne förskaffade S. friheten samt utverkade pass för honom till Frankrike. Landsatt i Dünkirchen, begaf han sig till Calais. Men då Englands fredsbrott med Frankrike genom det bistånd, som den engelska flottan gaf Huguenotterna i Rochelle, hindrade hans öfverfart till Dover, seglade han till Holland. Här besöktes Dordrecht och Leyden, der han fick understöd af några Svenskar, hvarmed han kunde fortsätta resan till Franeker, der han uppehöll sig till dess hjelp ankom från Sverige; hvarefter han reste till London, Cambridge och Oxford. Derpå återvände han till Holland och inträffade i Stockholm i October 1628.

Då en annan erhållit hans plats i Vesterås, utnämndes han nu till Professor Juris Patrii derstädes, och undervisade med mycket beröm.

Men snart spordes Konungens planer med honom. I Mars 1630 utnämndes han till Referendarius i R. Cancelliet eller föredragande för de utrikes ärenderna, och det just som Konungen skulle begifva sig ut i Tyska kriget, då en skicklig man framförallt behöfdes på denna plats. S., som ej älskade "hoflefvernet", undslapp likväl på Rudbeckii förord, ehuru Konungen, som troligen länge haft honom i sigte för denna plats, tog vägrandet illa.

Detta visar sig deraf, att han i Juni månad s. å.*) erhöll Konungens Bref och Befallning att inställa sig såsom Assessor i Åbo Hofrätt, *så ljuft honom vore att undvika Kongl. Maj:ts onåd.* Han begaf sig genast åstad, ehuru pesten grasserade i Finland, så att Hofrätten blifvit flyttad till Nystad.

Snart blef han nu äfven af Riksrådet och Lagmannen i Norra Finlands Lagsaga, J. Skytte, anförtrodd att tillika i dennes ställe hålla lagmanstingen i Norra Finland och Österbotten. Då universitetet i Åbo inrättades 1640, blef S. dervid Professor Juris med bibehållande af Assessoratet. Kallades 1642 till Lag-Commissionen i Stockholm jemte Stjernhjelm (se ofvan!) m. fl.

---

*) Under det Gustaf Adolf låg för motvind vid Elfsnabben 2—10 Juni 1630, vid utresan till Tyska kriget, utfärdades flera expeditioner, som finnas i Riksarchivets Registratur fol. 284—326. Brefvet till Sjernhöök, som under samma tid utgick, är likväl icke der anfördt.

År 1646 gafs honom Örbyhus Läns Häradsrätt, och 1647 kallades han af Drottningen att vara dess Secretarius i Justitiesaker, hvarvid honom anslogs 900 dlr s:mt. Riksdrotsen P. Brahe var upphofvet härtill. Regeringen öfverhopades dagligen med så många Revisions- och Justitiesaker, att en särskild Secretarius blef nödvändig. Adlad 1649. Före Christinas thronafsägelse sändes S. och H. Fleming till Carl Gustaf att afhandla om afträdningspunkterna. Allt skedde till ömsesidig belåtenhet. Christina önskade vid afresan, att S. måtte blifva i hennes tjenst äfven på utländsk botten, hvilket han afslog. Hon recommenderade honom särskildt vid afskedet från Carl X vid Flötsund. Då Carl X reste till kriget, fick S. uppdrag att, jemte sin förra tjenst, med Riksråderne deltaga i de Justitiesaker, som till Kongl. Maj:ts egen decision per Revisionem komma kunde. Då S:s syn blef försvagad, fick han en af sönerne till hjelp på kronans bekostnad. År 1666 fick han uppdrag att öfversätta Lands- och Stadslagarne på nyare svenska. Det är okändt, hvad öde detta verk haft. Gahm gissar, att det "kanhända blifvit inlevereradt i K. Cancelliet och sedermera förvaradt i Riksarchivet, vanligt hviloställe och fängelse för många goda skrifter och handlingar." Samma år blef S. Hofråd; hvilken syssla svarade emot det sednare Cancelliråds-embetet, ty Hofråden sutto äfven i Cancelli-Collegium.

År 1668 fick han Regeringens uppmaning att offentliggöra sitt arbete i Svenska Laghistorien, hvilket gjort hans namn odödligt.

Franzén och Fryxell ha så fullständigt redogjort för S:s förtjenster, att ett återupprepande må anses öfverflödigt. Vi anföra derföre här endast några allmännare antydningar af Geijer i Litteraturbladet för 1838. Våren i Sveriges vitterhet och vetenskap, hvilken många förlägga till 1600-talet och andra till Gustaf III:s dagar, tillerkänner Geijer Frihetstiden. Likväl gör han ett undantag för Stjernhöök, om hvilken det heter (anf. st. s. 19): "Hela det sjuttonde århundradet har i Sverige frambragt en enda stor vetenskapsman — Stjernhöök, den Svenska lagfarenhetens fader genom den anda, hvarmed han omfattade svensk forntid och medeltid, i deras sammanhang med det närvarande. Man kan knappast motsätta honom Stjernhjelm och Rudbeck: store, genialiske mångfrestare, mer än store män af stilla evärdliga förtjenster. Rudbeck — han skref mest under enväldet, på en tid, då det ej var godt röra vid det närvarande — flydde längst bort i Sveriges fornålder, för att befolka den med

bildnings och en vidunderlig lärdoms dikter. Så-
tidsfördrif under enväldet; som i sin början var
och mot sitt slut nära blef ett olärdt barbari."
Stor kallar jag en författare, som bryter nya ba-
som bryter dem så, att ännu en sen efterverld
ifver framgå i den gifna rigtningen till det antydda
sådan rödjare är S. i den Svenska laghistorien,
repp (högst sällsynt för hans tid) han uppfattat;
et kanske ännu återstår, att genom ett grundligt
de fordna Nordiska lagarne sprida ett klarare ljus
området af den gamla germaniska lagstiftningen,
S., med alla sina ofullkomligheter, som deri var
en. För hans rena, billiga, sansade blick försvin-
verket af lärda fabler, med hvilket hans samtida
iste efterträdare åter mer än någonsin omhöljde
ornålder. Tadlet derföre träffar mindre förmyndare-
Carl XI:s dagar, som nitälskade för all lärdom,
dnare perioden af hans egen regering. Ty är det
t ett visst slags barbari kan förena sig med lär-
väl som med dess motsats, så torde vi derifrån
fritaga hvarken den tid, då Rudbeckianismen till
var offentlig lärdom i Sverige, att en dansk lärds
R. af svenska hofvet upptogs, då en Lundius,
g den historiska vantrons och enväldets advokat,
lärdoms juridiska representaut, — ej heller den
den då vapenstyrkan herrskade och civila förtjen-
aktades; helst rättvisa och billighet, hvilka
ra den sannaste bildning, hos dem, som dessa ti-
upp, äro i synbart aftagande."
led d. 25 Juni 1675. Begrafdes i Storkyrkan af
d. 10 Febr. 1676.
1631 med *Catharina Appelbom* till Söderby, dotter
ssarien And. A. Hade med henne åtta barn: 1.
ung. 2. *Margaretha*, född 1633. Gift 1650 med
j. i Upsala, sedan Biskopen i Skara, P. Rudbeckius.
barn. Afled 1683. Rector Magn. Prof. Spole ut-
mm till hennes begrafning. 3. *Anders*, född 1634.
Dorpts Hofrätt. Användes vid åtskilliga commis-
ler Carl XI, t. ex. om Trolldomsväsendet, då han
skulle hafva sjelf sett den onde. Se om honom
Sv. Bibl. II. 162 ff. Gift 1669 med Anna Lem-
ter af en handlande i Stockholm. 4. *Johan*, född
ommerceråd med vice Presidents titel. Dog 173..
år gammal. *Gift med* Anna Graan, se sid. 19.

Hans son Anders, Major, † 1750, var den siste af ätten. 5. *Olof*, född 1639. Studerade med bröderne i Upsala 1650. Blef fadrens medhjelpare (se ofvan!). Biträdde en tid morbrodern, Residenten Har. Appelbom i Haag. Använd utrikes i diplomatien och inrikes i lagskipningen. Slutligen Sekreterare i Commerce-Collegium. Gift 1669 med Margar. Beyer. Var en gudfruktig och lärd man. Död d. 27 Maj 1675. Begrafdes tillika med fadren. 6. *Catharina*. Född 1641, g. m. Assessorn i Commerce-Coll. Schönfelt. 7. *Anna*. Född 1643. Död ogift. 8. *Christina*. Född 1644, g. m. Öfverjägmästaren Carl Snoilsky.

Skrifter: Disputatio exhibens delineationem summorum capitum doctrinæ Politicæ. Ups. 1625. — Oratio de studio politico, et civili vitæ genere. Habita Arosiæ a. 1625, cum susciperet publicum Lectoris munus in Gymnasio. Aros. 1626. — Disputationum Ordinariarum in jus nostrum quarta de dono matutinali, et dote regia, continens analysin cap. X. libri I. de Jure regali. Ib. 1620. — Epicedium, quo manibus Erici Petri Drivii, qui in Hollandia in flumine Gouda submersus obiit, die xxv Augusti etc. parentat. Ib. 1632. — Gifftermala Balken affattad uti otta Capitel item, Erfdebalker, eller den Svenske Arfsrett, af Konung Christophers, Lagh, Rijksens recesser, stadgar och loflige bruuk, uti korta aphorismis eller artiklar extraherat och medh the controversier, som ther öfver in praxi äre infallne, aff vår gamla Lagh, præjudicetis och rescriptis regiis förklarat. Mscpt. — Företal till Dalelagen. Finnes i Hadorphs uppl., men äfven särskildt. — En kort tractat om morgongåfvor. Sthm 1651. — De Jure Sueonum et Gothorum vetusto. Libri duo, quorum primus de judiciis et eorum varietate, de Judicibus de processibus judiciariis, probationibus, decisionibus, executionibus etc. Posterior de actionibus sive causis civilibus et criminalibus, denique de jure sacrorum, et quæ religioni inserviunt legibus. Holm. a. 1672 in 4:o, per Nicolaum Wankijf, pag. 433 præter dedicationem Regi Carolo XI sacram, privilegium, præfationem et indicem capitum.

(Källor: Gahms Saml. — Svebilii Likpred. — Franzéns Minne i Sv. Ak. Handl. — Fryxell. — Geijers Litteraturblad. — Schefferi Sv. Litt. — Stiernmans Bibl. Suiog. — Wåhlbergs Poet. Lat. pag. 18. — Fants Litt. Gr. I. 103. — Molleri Hypomn. p. 390. — Gjörwells Sv. Bibl. II. 162; IV. 331.) — A — ö —

STIERNMAN, ANDERS ANTON von.

Född i Stockholm d. 27 Sept. 1695. Föräldrarne voro Handlanden och Vinskänken *Anton Andersson From* och *Brita Ulfsberg*, dotter af Landssekreteraren i Nerike och Vermland, Johan U. På fädernet påstås S. hafva härstammat från den gamla Bureätten (hvars genealogi dock är föga pålitlig, enligt en uppgift *) hos Hülphers) och på mödernet

*) Om Vesterbotten, sid. 300, der det heter: "Hela historien om Fale Bure och dess slägt m. m. är vid slutet af 16 eller början

iddaren, Riksrådet och Riksmarsken Håkan Mattsson
fsberg, som lefde omkring 1288 och förde i vapnet
lilja, stödd på sidan emot tvenne röda bjelkar eller
sparrar i gult fält.
dan år 1701 blef han faderlös, men fick snart en
uffader, Comministern i Clara Olof Andersson Stiern-
om tillika önskade, att stjufsonen skulle upptaga hans
Men äfven detta stöd undanrycktes honom genom
1710. Ynglingen gick mellertid i Stockholms trivial-
amt blef gymnasist i Strengnäs 1712. Modren spa-
r honom ingen möda och kostnad, så vidt dess knappa
ar medgåfvo. Hennes omsorger buro ock god frukt.
son vann oafbrutet utmärkelser; han höll offentliga
g på Gymnasium, ej blott på latinsk, utan ock tvenne
på grekisk vers. Grekiskan var företrädesvis hans
sämne och "blef honom som andra modersmålet."
efven student i Upsala 1715, var han, särdeles för
ddellöshet, länge i villrådighet om hvilken bana han
välja. Hittills hade han tänkt blifva prest och ställt
udier derefter; men nu började sinnet vackla och
efter äfventyr under Carl XII:s commandostaf.
r S. fanns dock ingen utsigt att blifva militär, utan
dnade vid boken och började med allvar studera hi-
Såsom informator hos Presidenten, Frih. G. Rålamb,
n på fjerde året begagna dennes dyrbara bibliothek
mlingar. "Här fant han för sig lika som et dukadt
sjelfva vishets tärnorna väl anrättadt bord, hvarvid
nak kunde både retas och mättas."
1719 rönte S. den utmärkelsen att, ehuru endast
utan aflagdt lärdomsprof, blifva föreslagen till Pro-
uti Grekiskan och Historien vid Dorpts universitet.
m snart Ryssland tillegnade sig herrskarmakten öfver
öländerna, blef deraf intet. S. vände sig nu till Riks-
et.
ke långt efter Christendomens införande i Sverige,
man samla allmänna handlingar. Dessa förvarades
koparne, hvilka den tiden voro så godt som de enda
h skrifkunniga; hvarföre någon af dem vanligen före-
ancellers-embetet: merendels Biskopen i det hufvud-

---

sæculum hopsatt af J. Bureus, som dermed ville gifva sig
anhöriga något anseende; men förut var hela denna fabel
Jag bör så mycket mindre vara misstrodd vid denna bekän-
om jag härstammar af desse förmente Fale Bures afkomlin-
rdin."

staden närliggande Strengnäs, men äfven andre, såsom i Linköping och Åbo. Under unionstiden bortfördes många documenter ur Sverige. Hvad som qvarlemnades, uppbrann i Stockholms slott år 1525. Det nya Riksarchiv, som under Gustaf I inrättades, fick andra öden. Någon af Riksråden skulle nu vara Canceller och hafva hufvuduppsigten öfver Archivet; hvars handlingar derjemte förtroddes under Sekreterarens närmare vård och ansvar. Rasmus Ludvigsson var den förste, som dertill förordnades. Permbrefvens och papperens tillväxt vållade sedan deras fördelning. Fornskrifter afskildes från nyare tiders, hvilka borde vara till hands för allmänna bruk. Samlingen af de förra kallades Kongl. Maj:ts och Cronones häfdebur, af de sednare Hof- och dagliga Cancelliet. De äldre documenterna anförtroddes sedan i Antiquitets-Collegii och Antiqu.-Archivets vård, hvars öden äro bekanta.

Här försattes S. i sitt rätta element. Han antogs d. 1? Nov. 1718*) till E. O. Cancellist i Antiqu.-Archivet och blef 1720 ordinarie. Med ifver greps verket an; och vid ledighet från de couranta göromålen upprättade S. det första inventariet efter 1697 års brand. Redan 1719 utgaf han Åbo Akademies Historia, ehuru Finland då var i fiendens våld och inga underrättelser i ämnet kunde derifrån hemtas. Vid Fredriks kröning 1720 höll han ett "Frögde-Tal" på latinsk vers, för hvilket han fick 200 specie ducater. År 172? följde han Majestäterne på Eriksgatan och blef då antagen till broder vid Knutsgillet i Malmö. Från Skåne gjorde han en utflygt till Köpenhamn och besåg dess litteraria. I samma ärende besökte han 1724 Est-, Lif- och Ingermanland.

Blef E. O. Registrator 1722 och Ordinarie 1725. Erhöll 1727 Ständernas uppdrag att fullborda beskrifningen öfver Dahlbergs Svecia ant. et hod. Örnhielm, Lagerlöf, Hermelin, Benzelius och Wilde hade tröttnat ifrån detta verk; och så gick det äfven med S.

Af hans förtjenstfulla verk, Bibliotheca Sviogothica, blef endast andra bandet utgifvet. Redan 1766 "väntade den lärda verlden med otålighet" de sex öfriga bandens utgifvande.

Förde protokollet i Rådet "i flera år (1727—31) och vid många vigtiga tillfällen." Föredrog Ständernas enskilda besvär vid 1731 års riksdag. Actuarie i Riksarchivet 173? och Sekreterare 1740. Adlades 1743. Erhöll Cancellиråds

---

*) I Mennanders tal och hos Gezelius uppgifves orätt 1719.

och heder med 600 dlr "nådeskänk" 174
1759 full Cancelliråds lön. R. N. O. 175
föreslagen till Protonotarie i Revisionen 1
bliothekarie 1752, Assessor i Antiqu.-Archive
till Protokolls-Sekreterare i Krigs- och
1739 samt Sekreterare i Cancelli-Collegium
Blef 1744 ledamot af ett sällskap, som sk
fullkomlig Historia Sueciæ Numismatica. Va
af Reductions- och Liquidations-Deputatione
Kongl. Förkortnings-Commissionen, hvilken sku
formaliteter, som åstadkomma onödig vidlö
taga" långsamheten i ärendernas afslutande
riksdag i Urskillnings- och Riddarhus-De
1760 i Ständernas särskilda stora Deputat
Vid 1765 års riksdag skulle S., såsom
rector, granska fullmakterna: ett träget arbe
långt fram på eftermiddagarne; hvarvid ha
kyligt rum, ådrog sig en häftig dysenteri,
veckors sängliggande ändade hans lefnad d.
Uti Fants Samlingar, Vol. 173 4:o (Knös'
följande skildring af S.: "Hade ifrån y
starkt minne, att han i Riksarchivet kunde
de allra äldsta documenter. Nog var ha
på sitt eget sätt; ty kl. 8—12 f. m. fan
embetsrum, så på Riddarhustorget, och
ibland några vissa vänner, vid ett
vin: sådan var hans hvardagsdiet, utan
kalla honom fyllhund. Han hade lätt för
mycket och utgaf flera historiska skrifte
ej sina arbeten, hvarföre ej allt är pålitl
vit. I umgänge var han en lätt man: allti
af vana eller för det att han mest l
folket. Elak var han ej och aldrig ope
som samlade inga penningar, utan blott
och porträtter **) om Svenskt folk och Sv
Gift med *Anna Catharina Wefverstedt* 17
egde mycken bildning och verklig lärdo

Mennander och Gezelius uppgifva orätt 1740.
ritförteckning.

s. k. *Bibliotheca Chalcographica* innehöll,
ngar, mer än 1300 porträtter i kopparstick
usens medlemmar, öfver utmärkta svenska m
ans utländingar, som vistats i Sverige.

utgifvit en öfversättning: "Christliga och hjertrörande b[illegible] traktelser öfver döden." Hade endast ett barn: *Andriet[illegible] Catharina*, g. m. Biskop Celsius i Lund, som derigeno[illegible] ärfde alla S:s rika samlingar, hvilka nu tillhöra Upsala B[illegible]bliothek. S:s genealogiska samlingar skiljdes dock från [illegible] öfriga *) redan 1769, då de inköptes till Upsala för 18,0[illegible] dlr, hvarvid såsom douceur medföljde den gamla boken Di[illegible]logus creaturarum moralizatus (jfr Bibliothekets räkenskap[illegible] för 1769 och 1772).

Skrifter: Aboa literata. Stockh. 1719. — Anonymorum Centur[illegible] prima de Scriptoribus Gentis Svio-Goth. Ib. 1724. — Centur[illegible] secunda et Decas prima Pseudonymorum. Ib. 1726. — Biblioth[illegible] Svio-Gothica. T. II. Ib. 1731. — Riksdags-Beslut ifrån år 15[illegible] —1731 i 3 Band. Ib. 1728—33, med ett Bihang. Ib. 1743. [illegible] Biskop Pet. Nigri eller Svarts Hist. om Vesterås Biskopar, till[illegible] med en Förtekning på alla Riks- och Hof-Cancellererne. Ib. 174[illegible] — Samlingar af Kongl. Stadgar, Bref och Förordningar röran[illegible] Religionen. Ib. s. å. — Konung Johan den III:s Kröning af Æ[illegible] Girs. Ib. 1745. — Laur. Raymundi Histor. Liturgica. Ib. s. å. [illegible] Geneal. Tabeller öfver den Kongl. Gustavianska Familien. Ib. s. [illegible] — Svea och Götha Höfdinga-Minne. D. I. Ib. 1741. — Konu[illegible]garne Sigismundi och Carl den IX:s Historia af Jon. Werwi[illegible] D. I. Ib. 1746. D. II. 1747. — Stadgar och Förordningar r[illegible]rande Commerce- Oeconomie- Politie-väsendet i Sverige, 3 del[illegible] Ib. 1747—1753; 4:e, 5:e och 6:e del. 1755—1775. — K. Er[illegible] den XIV:s Historia af Erik Tegel. Ib. 1751. — Svea Rikes Ri[illegible]derskaps och Adels Matrik. D. I. och II. Ib. 1754—55. — T[illegible] om de Lärda Vetenskapers tillstånd i Svea Rike under Hedendom[illegible] och Påfve-tiden. Ib. 1758. — Herrar Landt-Marskalkars Histori[illegible] styckevis upplagd i Assess. Gjörwells Sv. Bibl. — Beskrifning ö[illegible]ver Gustavianska Grafven. — Flera Svenska, Latinska och Grek[illegible]ska Poesier. — I handskrift lemnade han efter sig en mycken[illegible] arbeten. Af dessa må isynnerhet nämnas: Afhandling om de gam[illegible] Svears och Göthers Sköldar. — J. Messenii Chron. Finlandi[illegible] vers. lat. et notis illustratum. — Svea Rikes Råders Historia. [illegible] Svecia Illustris. — Beskrifning om Domkyrkan i Strengnäs. [illegible] Centuria 3 et 4 Anonym. — Decas 2 et 3 Pseudonym. — Bi[illegible] Sv. Goth. 6 delar. — Gynæceum Sv. Literatum. — Svea och G[illegible]tha Höfdinga-Minne, 2 delar. — Öfver 4000 Geneal. Tabell[illegible] öfver alla Grefve- Friherre och Adeliga Familier i Sverige. [illegible] Öfversättning af Hesiodus ifrån Grekiska på Svenska verser.

(**Källor:** Gahms Saml. och Fants Saml. på Upsala Bibl. — Mennanders Åminnels[illegible]tal i Vet. Akad. — Stockh. Hist. Bibl. II. 235. — Sv. Mercurius, Apr. 176[illegible] sid. 291.)

— A — Ö —

STIERNMARCK, MAGNUS och NILS.

STIERNMARCK, MAGNUS.

Då Joh. Baazius d. y., hvilken dog som Erkebisko[illegible] kallades till Hofpredikant 1653, utnämnde Peder Brahe [illegible]

*) Bergmans uppgift i Beskrifningen öfver Upsala är således origti[illegible]

.. Siggesson eller Siggonius Aurelius till Kyrkoherde efter .. i Skärstad, det vackra pastoratet mellan Jönköping .. Grenna, hvilken pastor var gift med en Karin, dotter .. Karin Baaz i Elghult. Deras son *Magnus Sierman* föd.. 1658, studerade i Åbo, der han disputerade de insulis .. och reste utrikes som lärare för en ung Grefve Lillie. .. kom derunder till Rom, der han en tid var Drottning ..istinas Sekreterare. Då S. Pufendorf omkring 1676 lem.. Jur. Nat. professionen i Lund, hade M. S. det anseen.. att han föreslogs till den store mannens efterträdare. ..blom 1688 då han blef E. O. och 1692 Ord. Assessor .. Svea Hofrätt. Han räknades bland sin tids lärde män ..erhet uti Philos. morali." Kon. Carl XI "brukade ..n" mycket i extra commissioner och adlade honom .. under namnet *Stiernmarck*, sedan han suttit ledamot .. Commission, som dömde Patkull och lifländska Landt.. för deras klagan öfver Reductionen i Lifland. Dog .. Gift med *Margaretha Larsdotter.*

STIERNMARCK, NILS.

Son af M. Stiernmarck. Född 169.. Ingick i Krigs..et, der han tjente under frihetstidens begge krig, under .. Cheferne vunno så ringa segerära, att ej mycken kun..llfalla underordnade. Han dog 1767 som Stadsmajor i ..kholm, med Öfv.-Lieut. namn, och R. S. O. Berömmes för ..kaper i mathematik, sedolära och vitterhet. "Som snäll .." gjorde han sig känd genom flera skaldestycken, som ej .. utan nöje i G. Gezelii tid.

..fter: Visdomsråd för Iris, öfvers. ur Pavillon, tryckt i Våra ..rsök, 3:e delen. — Öfversatt P. du Mouliers skrift om Själens .. och sinnets förnöjelse. Ups. 1738. Ny upplaga, full af svåra ..ckfel. — Öfversatt De St. Reals skrift mot fritänkare 1756, ..ökad med anmärkningar af Abr. Petterssön under titel Bref till .. N. N. om ett kort sätt att öfvervinna fritänkare i religionen.

..ällor: Gezelii Biogr. Lex. — Stiernmans Adl. Matr. — Tal af Hans Hjerta, då ..vapnet sönderslogs, utgörande Minne öfver N. Stiernmarck 1767.) — N.

STIERNROOS, MAGNUS.

M. Stiernroos' fader *Joh. Stiernroos* adlades 1692 som ..gmästare i Strengnäs och Häradshöfding i Enkedrottnin.. lifgedinge, hvari han vid samma tid blef Lagman. Hette .. Berelius, son af Magnus Birgeri Berelius, Kyrkoherde ..alterstad på Öland, hvarom se Clerus Calmar. af Löf-

gren p. 269 och 710. Magnus Stiernroos, född 1684, blef Volontär vid Sjöstaten i Carlskrona 1700. Följde flottans expedition till Archangel som Archliemästare 1701. Fänrik vid Öfverste v. d. Noths reg:te 1702. Förde 1704 rekryter till Dal-reg:tet öfver Danzig till Elbingen. Lieuten. 1705. Lifdrabant 1707 och bevistade sedan alla actioner och mindre träffningar, der K. Carl var sjelf närvarande. Blesserades vid Holofzin 1708. Följde efter Pultava-slaget resten af Drabantcorpsen öfver Niepern till Bender. Sändes än till Tatar-Chan i Bacciseraj, än till Taman i Asien, än till turkiska fästningen Taganrok m. m., ofta förklädd. Deltog som Drabant i Kalabaliken i Bender 1713, blef v. Corporal 1714, följde efter K. Carl XII till Pommern 1715, bevistade träffningen vid Stresow och belägringen i Stralsund s. å. Deltog i Norska fälttågen och blef Corporal 1718. Han gjorde då utan aflösning vakt hos K. Maj:t i 13 veckor, vid Strömstad och Fredrikshall; gjorde dervid Adjutants-sysslan vid Drabantcorpsen. Lär således utan tvifvel haft den afton, Kungen stupade, vakt om hans person, efter han kunnat af samtida inblandas i uppgifterna om hans mördare. Om det s. k. Tollstadiska documentet ses i De la Gard. Arch. IX och XIV D.D., kritiskt belyst i Dr. Paludan-Müllers skrift om K. Carl XII:s död. Upptäckes såret i K. Carls hufvud vara stucket, så försvinner sjelfva möjligheten att anse "Tollstadiska documentet" såsom grundadt på annat, än ett rykte, hvilket en förfalskare sökt ge sken af sanning. Det är således en pligt mot Stiernroos och C. Cronstedt, att anställa den af K. Collegium Medicum 1847 tillstyrkta undersökningen om sårets beskaffenhet.

Stiernroos blef Öfverste 1723, Lieuten. vid Lifcorpsen 1732. Capit.-Lieuten. vid Lifdrabant-corpsen och Gen.-Major vid Cavalleriet 1744. C. S. O. 1748. Gen.-Lieuten. 1751 General af Cavalleriet 1755. Död i Stockholm d. 16 Ma[illegible] 1762, sedan han d. 1 Apr. erhållit afsked.

Den sedan så ryktbare Fältmarskalken Laudon kom, s[illegible] som i Lifland född svensk undersåte, till Sverige 1744 oc[illegible] sökte genom en morbrors, Qvartermästaren vid Drabantcorps[illegible] v. Bornemans, bemedling att bli Drabant hos Sv. Konunge[illegible] Morbrodern böd för denna anställning 1000 Rdr, men a[illegible] tingen summan var liten eller af någon annan orsak, så "v[illegible] General Stiernroos mot honom", och den fattige adelsma[illegible] nen fick morbroderns köpesumma som gåfva i handom, hva[illegible] med han begaf sig ut att annorstädes söka sin lycka. O[illegible] han slöt, efter i verldshistorien ej förgätna segrar, som ke[illegible] serlig Generalissimus i Österrike.

llor: Ennes, K. Carl XII:s Krigare, 2 D. s. 69. — Adl Matr. — De la Gard. ...h IX. — Paludan-Müllers skrift om Carl XII:s död. — Tessins Dagboks-...teckningar. — Nya Sv. Bibliotheket, 2 bandet.) — N.

STJERNSKÖLD, CLAES. — GÖRAN. — NILS. — CLAES.

1. STJERNSKÖLD, CLAES.

...tjernsköldska ätten är gammal svensk. Tre (2, 1) sex- ... stjernor å klufven sköld, högra fältet hvitt, venstra ... förde redan *Joannes de Nornes* eller *Jöns Ebbesson*, ...d 1357 (Rådslängden III. № 261). Hans sonson *Hans* ...*son* till Hvalstad var gift med en Karin Slavike, son- ... af Märta Wase. Den siste katholske Biskopen i ... *Ingemar Pedersson*, som var både Gustaf I och Re-...onen tillgifven, lär varit Hans Pederssons broder. ... af Hans till Hvalstad *Göran* till Wernön var fogde ...göthland 1538, blef R.R. 1561. Gift med 1. Gertrud ...ter Posse, 2. Ingeborg Sparre, dotter af R.R. Sigge ... Sonen *Claes Göransson* till Nornäs var född i sed-...ftet, skiftade våren 1544 möderneарf med sina fem ..., då halfva Biby föll på hans lott, och önskade han ...sig den andra hälften, helst, yttrar han, "min herre ...staf) vill att jag skal hålle mine hästha sialf och jag ... slätt inghen hjälp till, dät veth Gud, att jag kan ... länge hållat, i hvad måtte hans nåd vil eike geffue ...en annen ... hällis så kan iach icke längher hällat." ... *Erik* fick Nockia på sin lott. Systrarna *Märta*, g. ...R.R. Knut Andersson (Lillie till Ökna) och *Karin*, g. ... Björn Claesson (Lejon till Lepas) fingo penningar. ...76 blef Claes Göransson R.R. Blef 1548 gift med ... *Grip*. K. Gustaf höll bröllоppet d. 7 Oct. på sam-...g som han höll sin svågers Sten Lejonhufvuds, Axel ...n Bjelkes och Carl Holgersson Geras bröllopp (De la ...Arch. I. 52). Stj. var Ståthållare öfver Vestmanland ... på Kalmar slott 1580. Död 1583. Några hans ori-...ef förvaras på Löberöd, som vittna om en ringa bildning.

2. STJERNSKÖLD, GÖRAN.

...*öran Claesson Stjernsköld* till Biby och Tuna, var Hert. ... Hofråd, då han blef Slottslofven d. 9 Febr. 1593 på ...olms slott, likaledes d. 25 Maj 1597 Ståthållare öfver ...olms *slott, stad och malmar* med underliggande län,

jemte Hr Axel Ryning. Den 8 Dec. 1601 fick han samma fullmakt, der H. v. Masenbach och Hans Johan också nämnas jemte Ax. Ryning. År 1595 hade han Hertig Carls uppdrag att vara Ståthållare på Kalmar, förnyades d. 8 Juni 1597, der tillika nämnas Hertig till Sachsen, Olof Hård och Sven Bagge. De öfverlem fästningen d. 31 Juli 1598 till K. Sigismund *), som löfte tog Stjernsköld och Hård med sig till Polen, utstodo ett svårt fängelse. Hemkommen från Polen Stj. bland E. B. Abrahams domare, troligen ej 1599, 1606. Han, som förgäfves 1592 sökt medla fred Hertig Carl och Erik Sparre, måste bevista den executionen i Linköping 1600. Legat till Ryssland Riksråd och Riksmarskalk 1602. Var en bland tores öfver Elfsborg, tills det främmande krigsfolket ankomma 1606. Man hade sett honom följa Hertig till K. Johans begrafning som Hofråd, och såg honom följa K. Carl IX på dess Eriksgata såsom Hofmarskalk. bar äpplet i K. Carls kröning 1607, och voro då Stj. Hans Eriksson Ulfsparre förordnade till Marskalkar, framför K. Maj:t, hjelpande Erkebiskopen att påklä nungen den kungliga mantelen, som låg på altaret.

Göran Stj. dog d. 18 Aug. 1611. Gift med *Bjelkenstjerna.* Barn: *Catharina*, g. m. Erik *Maria*, g. m. Öfverste And. Göransson Stjerna till *Marina* rymde sedan med nyssnämnde Öfverste *Ebba*, g. m. Nils Gyllenhjerta; samt sonen *Nils*, se

(Källor: Samlingarne på Löberöd. — De la Gard. Arch. 1, 3 och 5 B. — wings Sigismunds och Carl IX:s hist. — Stjernmans Höfd.Minne 1 Gezelii Biogr. Lex. — Ugglas Rådslängd.)

3. STJERNSKÖLD, NILS.

Med Sjöhjelten *Nils Stjernsköld*, en ryktbarhet sta ordningen på svenska minnets himmel, steg Stjernsk ska ättens anseende upp bland de historiska.

Han föddes d. 12 Juni 1583. Då fadren 1598 följde denne son med som fånge, men han fick öfverkomsten till Marienburg K. Sigismunds tillåtels

*) Abrah. Brahe yttrar i sin Dagbok: Kungen kom till Kalmaresund. Der undfingo Jören Claesson och Olof voro satte till Ståthållare på slottet, Konungen väl och drog K. in på slottet. Den 11 Aug. satte Kon. Johan Ståthållare, men J. Claesson och O. Hård satte han fånge.

i tjenst vid hertigliga hofvet i Pommern. Då fadren 1600 fick återvända till Sverige, följde honom sonen åter till fäderneslandet, hvarpå Nils Stj. blef Kammardräng hos Hertig Carl, hvilken han följde som Lifpage 1601 under Lifländska fälttåget i belägringarne för Pernau, Felin, Karkhus, Dorpt, Wolmar, Kockenhusen samt i slaget vid Riga, då förstaden intogs och uppbrändes. Derefter fick Stj. sin hemvändande Konungs tillåtelse att gå i utländsk krigstjenst och blef soldat under Prins Moritz af Nassau. Deltog i eröfringen af Grave. Begaf sig efter ett år till Ungern, bevistande tre fälttåg mot Turken, i kejserlig tjenst, och blef illa skjuten i benet, återvändande som officer. Utnämndes af Kon. Carl vid hemkomsten 1605 till Fänrik vid Konungens Lifdrabanter, beordrad att följa sin Konung, som nu begaf sig åter till Lifland; nyttjades vid Dünamündes intagande, Rigas belägring och i slaget vid Kerkholm. I följd af den tapperhet, hvarmed Stj. här mötte olyckan, kallades han till Ryttmästare vid Adelsfanan 1606, då han redan var Kammarherre. Detta år fastlagssöndag stod han brudgum i Reval med *Magdalena Stakelberg*. Under Grefve Johan af Mansfeld deltog Stj. i belägringen af Wittensten, Wolmar och Dorpt. År 1608 blef Stj. Ståthållare på Pernau, derifrån han förflyttades till Dünamünde, då han qvarlemnade sin maka Magdalena Stakelberg jemte sin späda son Claes på Pernau. Under det han belägrades på Dünamünde, föll hans maka och son genom förräderi i fiendens händer på Pernau. Likväl uthärdade Stj. belägringen ett helt år. Då Chodkewitz först affordrade honom fästningen, hotande att annars hämnas på Stj:s hustru och barn, svarade han: Deras öde rör mig, men de äro mine egne, då deremot fästningen hör Konungen till. Det var först lång tid derefter han måste afträda den, men på de hederligaste villkor, bifallen af sin Konung. Under hemresan led han skeppsbrott och återkom med blott eget och de sinas lif till sitt fädernesland. Straxt sändes Stj. som Fältmarskalk in i Ryssland, der han aflöste Herm. Wrangel uti Iwanogorods belägrande. Då han der vågade sig för nära fienden, vid en undersökning af den nedskjutna vallen, träffade honom ett skott på samma ställe han sårats i Turkiska kriget, hvaraf den förra blessuren uppbröt och han måste intaga sjuksängen. Ifrån denna kallades han till Danska kriget, i tre år gående på krycka.

Då Carl IX lemnade Ryssby skans, för att begifva sig till sin dödssäng, förordnade han Stj. till Öfverste öfver krigsfolket i skansen. Fullmakten gafs den 21 Oct. 1611.

Den till helsan svage mannen led här brist på friskt manskap, lifsmedel och krigsförråd, hvarföre han bad Regeringen om entledigande, men uppmuntrades i de förbindligaste ordalag, att till sin egen heder qvarstanna i fäderneslandets tjenst, som nu behöfde honom så ganska väl. Presterne sände honom nya fänikor, som Clerus underhöll och fogdarne fingo bref, att Regeringen "ej skulle lägga fingret emellan", om de ej sände Öfverste Stj. den hjelp han äskade. Nu kunde Stj. tillbakaslå ett anfall af 1000 Danskar.

År 1612 se vi Stj. verka som Öfverste för krigsfolket i Småland; fullmakten daterades på Toftaholm d. 14 Februari. Han egde att, om fienden inföll öfver gränsen, straxt uppbåda man ur huse eller sjelf infalla i fiendens land. I särskild under samma dag utfärdad fullmakt uppdrogs honom, att i Småland upprätta en ny ryttarefana. Erhöll derjemte bekräftelse på alla de fästningar, hans fader och han sjelf af K. Carl undfått, dat. d. 15 Febr. Han rättvisade förtroendet och var ytterst verksam i det småaktiga kriget, rikare på tillfällen att uttröttas, än att vinna lysande segrar, men snart mötte ett dunkelt ögonblick bland hans många ljusa. Utnämnd d. 22 Apr. till Ståthållare på Elfsborgs fästning, afsändes han att bispringa Olof Stråle, som på samma fästning uthärdade den svåra danska belägringen, men lät på vägen bedraga sig af en uppgift, att K. Christian i detsamma nödgades upphäfva belägringen, emedan det främmande krigsfolk, han hufvudsakligen hade med sig, hade blifvit så otåligt af bristen på sold, att 60 flyktat in i fästningen (Stj:s bref till K. Maj:t Sköfde d. 5 Maj 1612). Stj. ansåg sig derföre behöfligare annorstädes och började intaga andra orter; och när Konungen i Stockholm den 27 Maj befallde honom återvända till Elfsborg, kom han försent. Den 24 Maj hade Stråle ansett sig nödsakad att uppgifva fästningen. Stj. begaf sig derpå till Nerike och Vermland, å Enkedrottningens vägnar uppbådande bönderne att fälla bråtar i skogarne, för att hindra fiendens framryckande.

Den 3 Maj 1613 blef Stj. Ståthållare öfver Jönköpings fästning och län, tillika d. 9 Maj Öfverbefälhafvare öfver krigsfolket både till häst och fot i Vestergöthland, Småland och på Öland. Han skulle nu flytta Jönköpings stad till ett annat ställe, der låta omgifva honom med en mur och inrätta en hamn i Vettern genom stenkistors nedsänkande. Han skulle fördela tomterne mellan borgerskapet, blott tillåta hus af sten byggas m. m. enligt K. Bref d. 3 Maj, men hvilket Stj. hade svårt att skaffa gehör bland borgerskapet.

Brefven af d. 19 Juli till H. Fleming att begifva sig
köping; af d. 7 Aug. till Stj. att drifva flux på Fle-
. fl. 1616 ökades det Jönköpings län, hvaröfver Stj.
thållare, med den del af Vestergöthland, som ej var
t under Danmark. Den 22 och 28 Juni utfärdades
t för Stj. att underhandla med Polen, då Radziwil
samtycka att stilleståndsfrågan afgjordes mellan Ko-
nes, utan Ständernas fullmäktige, tydligen ej erkän-
Gustaf Adolf som legitim Konung. Den 27 Januari
blef Stjernsköld Riksråd, då Skytte, Gyllenhjelm,
ejonhufvud, Claes Horn och Gabr. Gustafsson Oxen-
tillika inkallades. I Febr. affärdades han till Förenta
änderna, att biträda Sveriges Ordin. Ambassadeur i
Doct. Dyk i vigtiga angelägenheter. Han skaffade 1000
r, 300 matroser, 10 styrmän och några erfarna Ca-
r samt åt dessa fri genomfart genom danska Sundet
ändas mot Polen; hvarpå Stj. sändes till Curland att
den i Sv. Konungens tjenst inträdde Fältherren Farens-
kriget mot Riga. Instructionen af d. 6 Juli ger vid
, att Stj. var den egentlige Öfverbefälhafvaren. Han
General en Chef i Lifland i Rådslängden. Fullmakten
d. 28 Juni 1617. Redan d. 22 Juli var Riga skans
. Då kämpade Skotten Seton vid Stj:s sida. Derpå
de Stj. Pernau, som eröfrades till stor del genom
bachs öfvertalande tunga, då blott Svenskarne förlorat
n. Stj. blef här Gouverneur d. 14 Sept. 1617. Stj.
såsom gående på kryckor lemna öfverbefälet i Pernau
officer Monier, som dock förlorat begge sina händer.
bach visade sig förrädisk. Då Stj. kom till Düna-
, nekade man mottaga honom. Då skref Stj. i hettan
Konung, att om han ej blefve derifrån förlossad inom
2 veckor, så begåfve han sig likväl sjelf derifrån. Ko-
svarade d. 14 Sept. .... "Vi behöfva inga Öfverstar
derföre, att de mönstra och rida i landsärenderna,
de der hafva lust att låta sig bruka mot fienderne;
heller till sinnes att lida sådana ord, sådana gerningar
åra tjenare." ... Han befalldes strängeligen tillse, att
daterne fingo plundra bönder, vare sig på egna eller
s områden. Han och Gabr. Oxenstierna skulle gemen-
rbeta till Sveriges fördel i Lifland och icke anse sig
att befalla hvarandra. Stj. tog sig nu den svåra saken
dan han fått undsättning till och med af pengar, af-
till Elfsborgs lösen, samt 200 man af Konungens egne
ter. Derpå lär hans *seger vid Hapsal* följt, der Po-

lackarne förlorade mycket folk. Den 19 Mars 1619 ble
Stj. General-Ståthållare på Elfsborg, Krigs-Öfverste sam
General-Landsherre öfver Vestergöthland och Dal. Hellek
gods lemnades honom d. 20 Juli, som Kongl. donation
Den 16 Juli s. å. hade han befallts resa till Hisingen oc
låta en Ingenieur utsticka Götheborg, der Konungen beslut
dess anläggande på Gullbergsängen. Då Drottn. Maria Ele
nora ankom d. 7 Oct. 1620, skulle den kungl. Bruden mot
tagas på skeppet utanför Kalmar af A. Brahe, Gabr. Bengts
son Oxenstierna och N. Stjernsköld. De höllo två tal p
Konungens vägnar, det ena till den kungl. Bruden, det an
dra till Churfurstinnan på svenska. Sedan ledsagade de de
till slottet, der Konungen och de alla voro glade med dan
sande och annan kortvillighet, enligt Abr. Brahes antecknin
i sin Dagbok.

Nu synes en tid ingått, då Stj. användts som Råds
herre i Stockholm, hvarunder kryckorna finnas bortlaggde
ja Stj. till och med deltagande i dansar på slottet. De
lär dock gått något styft till, hvilket väckte löje hos yng
lingarne. Hertigen Frans Albert eller en hans bror har d
satt sin fot fram, för att fälla den ärevärde krigshjelten
dansen, hvaröfver K. Gustaf Adolf så vredgades, att han
hettan gaf hans Durchlaucht en örfil. Det var hos Enke-
drottningen, som afled 1625. Pufendorf skrifver, att de
var Frans Albert, som derföre ansågs ha hämnats såsom
konungamördare. Prof. J. Schubart i Jena berättade, att
då Hertigen på sin dödssäng bekände sig vara Konungens
baneman, han skulle ha tillaggt, att det var för att hämna
för en örfil, Konungen gifvit hans bror Frans Carl, hvarvid
näsan sprang i blod. Om så var, gick slägthämndsbegreppe
der verkligen längre än i den vildaste medeltiden. Med
mycket skäl har man nu upphört lemna särdeles stor upp
märksamhet åt denna örfils-historien. Den vittnar dock hur
högt den store Konungen värderade Nils Stj. fast han dik
terade skarpa bref, då han blifvit retad af dylik skärpa från
sin undersåte.

Då kriget åter utbröt 1621 med Polen, och Konunge
sjelf intagit Riga m. fl. orter, indelades det eröfrade lande
i Ståthållardömen. Deribland var Dorpt, der Stj. blef Gou
verneur d. 18 Febr. 1626, likväl under Jak. De la Gardie
öfverbefäl. Under Dorpt förlades nu slotten Nyhusen, Ma
rienberg, Adzel, Kirumpör, som skulle befästas, Lais, O
berpolen, Schwaneburg, Marienhus och Ermis. Stj. delto
sedan med sin Konung i flera krigsvärf. Vid Pillau tog St

fältet som General efter Konungen; stötte sedan med en
l af sin styrka till Konungen vid Tolkemit, följde så Ko-
ngen till Braunsberg, som var belägradt af Polackerne,
ilka slogos och förföljdes till Wormt, der han, för att
vaka sin post i Pillau, lemnade Konungen, som då gick
l gamla lägret vid Dirschau. Snart deltog han sedan med
Konung i Wormts intagande.

Nu återstod, säger Nordin i det Akademiska äreminnet,
att en enda strid, hvilken skulle kröna alla de öfriga.
nungen utnämnde Stj. till Amiral på den utanför Danzig
gande svenska flottan. Den höll länge staden Dantzig
esluten från sjösidan, under det svenska troppar inneslöto
dtsidan. Mot årets slut bestod blokadeskadern endast af
krigsskepp under V. Amiral N. Stj. Som stadsboarne
öjligen kunde få någon tillförsel från landtsidan, utrusta-
s 10 skepp i Weixelmünde under befäl af Amiral Dick-
n, en Dansk. Stj., som nödgats sprida sina skepp för att
nna verksamt underhålla blokaden, låg med sitt chefskepp
garen, jemte skeppet Solen, anfördt af Capitaine Foratt,
l ankars midt för stora farvattnet; de andra skeppen voro
krade 1 à 2 mil derifrån. Sådan var ställningen d. 18
ov., då Dickman utseglade, gynnad af vinden, som förbin-
ade de 4 detacherade skeppen att komma sin Amiral till
elp. D. med 6 skepp omringade Stj. De 4 andra skep-
n Foratt. Fiendens örlogsskepp hade samma dag utlupit
n hamnen, försedda med alla behof. Svenska flottan, för-
agad genom sjukdom hos besättningen, saknade äfven det
dvändiga. Axel Oxenstierna antecknade sedan om striden
sin dagbok: 1627 d. 18 Nov. ... måste Polniske Amiralen
rendt Dijkman läggie til Stiernsköld an och entra med ho-
om ... hvarföre hade 4 skepp till Stiernsköld, ett på hvar-
era sidan, ett för Galejan och ett för Speglen och så i
ka måtto 4 eller 5 till det andre och ändock de fäktade
n god stund med hvarandra, så att våra slogo dem några
ormar af med fiendens stora afsaknad, likväl blefvo de på
dlycktene öfvermannade, hvaröfver den andre Capitainen
f Solen satte elden på krutkammaren och dermed satte
eppet i brand och slog upp en stor hop fiendens soldater
lika med sig i luften, hvilket Stj. merkandes ... befallte
ch att sticka eld på krutkammaren, och som hans dräng
pp med luntan åstad, blef honom med ett stycke skjutet
fvudet af, och strax derpå Stj. sjelf i venstra axlen ar-
en och ändock han ropade *att man skulle sätta eld på
rutkammaren, så hinte han dock* ej så länge lefva, hvar-

före de blefvo skeppet och Stj:s kropp mäktige och dermed hade det slaget en ände. Af våre äro (af 210 mans besättning) inalles 70 man fångne *). Af fienden äre blefne deras Amiral D. Capit. Storck och så till 400 man, som de sakna, förutan qväste och sargade till ett stort tal och äre på ett skepp så blefne öfver 70 man. Stj:s lik inbars i stora kyrkan i Dantzig och der nedsatt till resolution från kungen i Polen." I Biskop L. Paulini personalier öfver Stj. yttras, att "den sal. Herren blef skjuten med en musquet först i halsen och sedan i ryggen. Skeppskaptenen Sim. Styfvert blef så skjuten genom halsen, att han föll strax ned i bolskeppet. Derefter lade fiendens Amiral med två skepp tillika om bord med Herr Nils Stj. Riddare S:t Jöran på högra och Denen på venstra sidan; så kom ock det tredje skeppet efter och sköt fast på Sal. Herrens skepp." Loccenius i Hist. Svec. p. 558 anför, att Stj. verkligen sprängde sig och skepp i luften. Mavillon upprepar det samma i Histoire de Gustave Adolphe. Den säkraste vederläggning härpå är likets begrafning i Gillberga kyrka, men ej der, utan i Elbingen hölls den tryckta likpredikan af Petr. Andreæ Kalff "den tid hans s. lekamen derifrån till Sverige fördes, hvilket skedde d. 29 Juni 1628." Deremot hölls i Gillberga kyrka d. 12 Oct. s. å. Tröstelig Likpredikning af Laur. Paulino Gotho, som trycktes i Strengnäs 1630. (Härefter rättas uppgifterna i Gezelii III och IV D.) I den förra är intet biographiskt, utan blott predikan öfver Es. 57: 1, 2.

Stj. var g. m. *Magdalena Stakelberg*, dotter af Lifländska Landtrådet Johan Stakelberg. Barn: *Göran*, f. 1607, Kammarherre, slagen i Preussen 1617 eller 1618. *Carl*, f. 1610, Kammarherre 1627. Nämnes i likpredikningen öfver fadren. *Johan*, f. 1614, var 1630 K. Gustaf Adolphs Kammardräng. *Gustaf Erik*, död 1616 i Medelplana, 12 dagar gammal. *Christina*, f. 1620, död späd. *Clas* se № 4.

(Källor: Likpredikning af L. Paulinus i "Hans Välborenhets sockenkyrka. Likpredikning öffwer then Edle och Wälborne Herr Niels Stierneschöld, Foordom Sweriges Rykes Rådh, Gubernator öffwer Westergöthland och Daal . . . hållen uthi Elbingen. Tryckt i Elbing aff Wendel Bodenhaasen An. M.DC.XXIIX. — Gustaf Adolphs Hist. af Hallenberg. — Gezelii Biogr. Lex. III D. med tillägg i IV D. — Lindblads Geneal. Tabeller m:m:t. — Samlingarne på Löberöd. — Rådelängd. — Höfdinga-Minne. — Äreminne i Sv. Akad. af C. G. Nordin. — Rühs, Svea Rikes Hist. — Bechstadii Svenska Sjöman. — Abr. Brahes Dagbok, tryckt i Loenboms Anekdoter 3 B.)

---

*) Af sex officerare var blott en qvar och denne svårt sårad.

STJERNSKÖLD, CLAES.

Friherre *Claes Stjernsköld* var den ende af Amiral *N.* *—ds* barn, som upphann en högre ålder. Han föddes 1617. Rymde 1638 ur riket med en Drottningens Kammar-gfru (Hoffröken) Marg. Scheding. Erhöll både för sig henne pardon 1642, dock med villkor, att han skulle 1000 Rdr, hälften till Strengnäs, och hälften till Skara nkyrka. Derpå började han sin tjenstbana som Lands-ding, det han blef 1643 i Vestmanland, tillika 1648 essor i General-Riks-Bergs-Amtet. Fick afsked 1651 i då han d. 5 Febr. blef Höfding i Vermland. Samma d. 28 Maj Friherre i anseende till fadrens i diplomet ade bedrifter. I första och fjerde fältet insattes "ett nde skepp." Han skref sig Frih. till Stjernberg, Herre Biby, Tuna och Alfhem. 1657 General-Krigs-Commis-ius vid krigsaffairerne i Sverige. 1658 Gouverneur öfver ndhiems län, Jemtland och Herjedalen. Fick uppdrag reglera Sveriges nya gränsor mot Norge, biträdd af J. nsköld, Secret. af Staten. 1660 d. 10 Febr. Riks.Råd. 61 Amiral och Amiralitetsråd. 1663 confirmerades han Häradshöfding öfver Wasa och Walla härader. 1665 m. i Bohuslän. 1666 insattes han att föra Direction i uctions-Collegium. Dog d. 3 Maj 1676 och slöt Stjern-ldska ätten.

Han var 1673 af de 6—9 Riksråder, som Ordinarie de med Konungen på hans resor, enl. Danska Minister-porter. Annars nämnes han ej mycket. Föga hade han tit af sådana medel, Red.-Commissionen åtalade, blott 990 smt, och då Wrangel på Artilleri- och Ammunitions-ter för sin egen person njutit 7392 dlr s:mt, hade rnsk. blott fått 116; men af Amiralitets-dagsverken hade för egen person njutit för 20,302, då Wrangel blott verades för 7538, dock stodo de öfrige Senatorerne vid iralitetet öfver honom, G. O. Stenbock graverad för ,806 och Nils Brahe för 21,768. 1675 anförde Stjernsk. je Escadern, men der skördades inga lagrar.

Frih. Stjernsk. var g. m. 1. *Marg. Scheding*; 2. *Elisa-th Kyle*; 3. *Marg. Banér*. Barn: *Philip*, f. 1648, ofär-död 1665 *). *Elisab. Charl.*, g. m. Amir. Frih. Gust. arre.

---

*) Han har utg.: De præparamentis Politici ad meliorem intel-tum verborum Taciti de vitæ Agricola, cap. 4 § 3 & seq. Ups. 64.

(Källor: Gezelius. — Bechstadii Sjöman. — Fryxells Handl. — Rådstagl. — Handl. till Carl XI:s hist. — Schefferi Svecia litterata. — Molleri Hypomn. — S.

STJERNSTEDT, JOHAN och CARL JOHAN.

STJERNSTEDT, JOHAN.

Johan Theslef, född i Wiborg, var 1670 Ascultant i Åbo Hofrätt, brukad vid protocollet. 1672 Ord. Advocat 1675 Actuarie. 1678 tillika vice Häradshöfd. i Pickis härad. 1680 Secreterare vid Militie-Commissionen i Finland. Samma år Häradsh. öfver tre härader i Wiborgs län. 16.. Gouv.-Secret. i Narva. 1697 adlad under namnet *Stjernstedt.* 1699 Justitie-Borgmästare i Narva. När Konung Carl vunnit segren vid Narva 1700, blef Stj. känd och ... nämndes till Lagman i S. Finland 1703, Vice Landshöfd. i Åbo län 1705, i Österbotten 1706, åter i Åbo län 17.. och 1712. Ord. Landshöfd. i Åbo län 1714. Friherre 17.. Död d. 7 Febr. 1722. Gift med 1. *Maria Gripenberg;* 2. *Sara Törne;* 3. *Maria Gezelius*, Bisk. J. Gezelii dotter.

Befordringarne hänvisa till en person af utmärkta egenskaper. Han hade under dessa svåra tider ej så ... och i så många förrättningar blifvit använd, om det ej varit en man af ovanlig embetsmannaskicklighet.

STJERNSTEDT, CARL JOHAN.

Riks-Rådet *C. J. Stjernstedt* föddes i Wiborg d. .. Sept. 1686, i *Joh. Stj:s* första äktenskap. 1699 var han redan E. O. vid Gouvernements-Cancelliet i Narva. Vid krigets utbrott tog han muskötten vid Henr. Rud. Horns reg:te i Narva, dervid han s. å. blef Förare och Sergeant, Fenrik vid Björneborgs reg:te 1701. Deltog i actionen vid Padoga (Ennes har "Ladoga"), der H. R. Horn med ... angrep 7000; deltog äfven i det tappra försvaret af Narva 1704, då han vågade sig genom fiendens eldar öfver ... till Iwanogrod, der den commenderande Officeren Olof Stjernstråle betingade sig en hederlig capitulation, hvarefter S. återkom till Stockholm. Återgick snart till Polen med ... rekryter och blef Cornett vid Adelsfanan 1705. Deltog i bataljen vid Frauenstadt och blef derpå Lieutenant. Ryttmästare 1708 och hade i den posten flera commenderingar, framförande bland annat en ansenlig convoj till E. ... då han stod vid Pultawa. Efter slaget vid Pultawa blef han fången vid Dnieperströmmen och förd till Solikamsk

han utstod många besvärligheter i 13 år. Då han 1722 kom, fick han Majors namn, men först 1727 den Rytt-tarelön, som han 1709 innehaft; 1733 tillföll honom orsindelning. Härunder var han mycket verksam i den om anförtrodda uppsigten öfver Barnhus- och Danviks-ttningen. Öfverste-Lieutenante 1740, då han tog afsked. när kriget utbröt 1741, förordnades han d. 30 Juni Landshöfding öfver Kymenegårds och Nyslotts län, der , ehuru med ringa manskap försedd, skyddade Savolax arméens spiskammare för fiendens härjande, så att blott a byar ytterst på gränsen blefvo hemsökte. Efter freds-et uppdrogs honom underhandling om gränsornas regle-le. Riksråd d. 22 Dec. 1746, då Ständerna föreslogo , hvaribland Konungen kunde välja, sådane som A. J. v. ken, Fab. Wrede, Nils Palmstjerna och Claes Ekeblad. rnstedt var vid förslagets uppsättande och utnämningen qvar vid ryska gränsen i gränsregleringsbestyr. C. S. 1748. R. och C. af K. M. O. s. å. då han tog till val-ik: *non timidus pro patria mori.* Dog i Stockholm d. Nov. 1753. Gift med 1. Friherrinnan *Cath. Ramsvärd*, *Jakobina Maria Meldercreutz*, dotter af Domprosten L. in. Stj. öfverlefdes af en son och två döttrar. Fem sö- och två döttrar hade dött före honom.

ller Begrafningstal af Jöran Schröder. Sthm 1754. — Rådslängden. — v. Stiern-mans och Läsboms Matriklar. — Gezelii Biogr. Lex. — Ennes, Kon. Carl XII.s Krigare.)
—N.

STJERNSTOLPE, JONAS MAGNUS.

Jonas Magnus Stjernstolpe föddes på gården Norrtorp Stenqvista socken i Södermanland, den 8 Dec. 1777. räldrarne voro Tullförvaltaren *Pehr Fredrik Stjernstolpe thvidson* och *Ulrika Eleonora Silfverbrand.* Slägten här-mmar från Bettna socken i Södermanland, der stamfadern thvid Krank varit Kyrkoherde och hvars son Jonas, som Häradshöfding öfver Strömsholms och Svartsjö län, ad-les år 1696 med namnet *Stjernstolpe* *). De första ut-terna på den unga Stjernstolpes bana voro icke sådana,

*) Han var den siste af K. Carl XI:s adelsmän och hade, såsom er i matrikeln, "varit ifrån ungdomen brukad i åtskilliga an-beställningar och dervid visat många och berömliga prof af t"; "hvarjemte han räknade sitt ursprung af en hederlig slägt, af uråldriga tider både uti det andliga och verldsliga ståndet t troligen och väl Kronan Sverige uti åtskilliga förnäma beställ-gar."

att man deraf kunde sluta till det rum, hans namn engång skulle intaga i svenska vitterhetens häfder. Det enda arf han mottog — det af lyckliga natursgåfvor — hade lätt kunnat förspillas, då torftigheten nekade hans föräldrar, att lemna honom ens det ringaste understöd till en början bildning. Men Försynen sände honom välgörare och vänner, hvilka, uppmärksamme på gossens lofvande anlag, gemensamt åtogo sig hans första försörjning och beredde honom utväg, att i Strengnäs Trivial-skola få börja utvecklingen af sina gryende själsförmögenheter, hvarefter han fortsatte sina studier vid samma stads Gymnasium. Det dröjde icke länge, innan Stj:s vittra bildningsgåfva väckte uppseende inom hans omgifning *); men nödsakad, att, till sin bergning, omfatta den vanliga tillflykten för meddellösa studerande, att uppoffra en dyrbar del af sin egen tid för andras undervisning, ansåg han sig lycklig, då han af en aktningsvärd slägting **) erhöll det förtroende, att såsom lärare handleda hans söner, under det han fortfarande arbetade på sin egen bildning. "Här var det", säger en hans minnestalare ***), "som hans uppvaknande sångmö slog sina första ännu späda och osäkra toner, hvarutaf en öfversättning utur fjerde boken af Ovidii Metamorphoser: *Pyramus och Thisbe*, ännu finnes i behåll. Här var det äfven, som denna oförklarliga, af alla yttre omständigheter oberoende sympathi, till en följeslagerska genom lifvet, först tändes i ynglingens hjerta och en början ungdomsbekantskap, med tidens lopp, alstrade en vänskap som endast döden upplöste."

Den ställning, uti hvilken Stj. vid sina första lefnads stadier befann sig, skulle troligen hos de flesta hafva grund lagt en dyster åsigt af lifvet och förlamat mångens kraft att öfvervinna de mötande svårigheterna. Oaktadt det under stöd han af gynnare erhöll, var dock (till följe af oordentlighet hos en slägting, som skulle hafva uppsigt öfver honom hans belägenhet i Strengnäs så svår, att han (enligt hva han sjelf berättar i sina på latin författade anteckningar om sig sjelf) led brist på det nödvändigaste, hungrade, frö

*) "När Stjernstolpe uppropades under de latinska öfningstimmarne vid Gymnasium (berättar en gymnasiikamrat om honom), blef det en allmän tystnad i lärosalen, och läraren, äfvensom de unga kamraterna, lyssnade med uppmärksamhet till den unga djeknen, som genast på vers öfversatte de valda ställena ur Virgilius."

**) Lieutenant Silfverbrand på Händö.

***) Regiments-Pastorn vid K. Svea Lifgarde, C. O. Gravallius uti ett åminnelse-tal, uppläst i Södermanlands och Nerikes Gille.

utligen blef barfotad, så att han ej längre kunde gå
n. Han lemnade då Strengnäs, tog sin tillflygt till
gting på landet och ansåg sin litterära bana slutad,
s mormor, som särdeles gynnade honom för hans poe-
anlag, förde honom till en Baron Fleetwood på Ry-
erg, hvilken stått fadder åt honom. Här fick han klä-
h utrustades åter, att besöka gymnasium, der han in-
ort utmärkte sig framför sina samtida kamrater, och
än han, efter aflagda kunskapsprof, begaf sig till Up-
ör att fullända sina studier. "Vid Akademien", skrif-
n, "lefde jag af litet mjölk och mycket latin, och
om stundom felades af det förra sökte jag ersätta ge-
et sednare." — Kämpande sålunda med medellösheten
gick han emellertid med heder sin akademiska curs,
nsåg sig lycklig och sjelfständig då han, efter aflagd
n, med 8 Rdr Rgs i kassan, kunde börja sin embets-
bana i Stockholm. Till en början försörjde han sig
äsning i en pension och roman-öfversättning, men 1802
han en condition, hvarom han skrifver: "*Tandem au-
cunda fortuna mihi risit, et die XXIX Martii apud
torem quendam nomine Beskow ut præceptor duorum
liorum acceptus sum. Cito magis magisque gratiam
i acquisivi, et nunc certe felix, quum antea nihil ha-
n statu autem novo meo nihil desideravi, novum vitæ
ulum suo modo incepi.*" — Vid slutet af en annan, på
smålet författad, anteckning om sig sjelf, säger han:
r min litterära verksamhet må man fälla hvad dom
ehagar; men det tror jag, att om min uppfostran fallit
a händer, — om mina anlag för poesi blifvit tidigare
ade och jag ej oupphörligt behöft kämpa med nöd och
om, samt ej varit nödsakad använda min mesta tid
ndras undervisning, för att förvärfva mig en tarflig ut-
; — så hade jag till äfventyrs kunnat förtjena mig ett
ibland svenska skalder."

edan S. aflagt Cancelli-examen, ingick han i Krigs-
itionen af Konungens Cancelli, der, efter att efter-
hafva genomgått alla tjenstegraderna, han 1818 befor-
s till Förste Expeditions-Sekreterare. Dermed nådde
S. högsta trappsteget af så kallad lycka: också beha-
honom Sånggudinnornas glada lekar långt mera än det
e embetsmanna-lifvet. I vitterhetens tjenst var han
ot outtröttlig, och då hans förre patron, Grosshandl.
w, som såg huru föga detta slafveri vid skrifbordet

inbragte, erböd honom en plats på sitt contor, med vida större inkomster för långt mindre arbete, svarade honom den unge vitterhetsidkaren, att han "hellre ville skrifva vers och dricka vatten, än skrifva siffror och dricka vin."

Dock var det hufvudsakligast åt ett underordnadt vitterhetsslag, åt hvilket omsorgen för bergning i början tvang den länge lönlöse och äfven sedan svagt lönade embetsmannen att offra hela sin lediga tid: — nemligen åt öfversättningar af romaner, vid hvilkas val han dessutom troligen mindre fick följa sitt eget tycke än förläggarens och allmänhetens smak. Denna, en sådan talent föga värdiga, sysselsättning, likväl föregången af författandet utaf en egen Original-Roman, varade dock endast från 1802 till 1806, då hans läge synes blifvit förbättradt, under hvilken tid han åstadkom 21 volumer, och slutade med de tvenne sista, af honom sjelf författade delarna af romanen Herr Thomas, hvilken den tyska författaren lemnat ofullbordad. Vi saga slutade, ty hit räkna vi icke den sedermera företagna öfversättningen af Don Quixote, hvilken, så i original som öfversättning, har ett ojemnförligt högre konstvärde. Efter denna tid inträffar, såsom man finner af förteckningen på S:s skrifter, en sjuårig period af stillestånd i hans production eller rättare i utgifvande af skrifter, ty under tiden sysselsatte han sig troligen med Horatii Epistlar samt Blumauers Æneis, med hvilka han 1813 öppnade sin nya bana, som numera upptogs af öfversättningar och imitationer på vers. Med 1819 kan man säga, att en tredje period i hans författar-verksamhet begynte, hvilken betecknas genom utgifvandet af original-poemer, af honom sjelf författade, omvexlande med nya öfversättningar. Visserligen hade han långt förut skrifvit smärre dikter, som redan utgåfvos i Allm. Journalen. Vi gå nu att med få ord beteckna characteren af de förnämsta alstren af denna mångåriga och fruktbara litterära verksamhet.

Såsom förväntas kunde, röjer Stj. i sina roman-öfversättningar en mer än vanlig förmåga, hvilken dock först bl[…] satt på ett honom värdigt prof, då han 1818 till fosterla[…] det förflyttade "den tappre och snillrike Riddaren af [..] Mancha"; detta prof bestod han kanske lika lyckligt som [..] ypperste bland hans följeslagare i andra länders litteratu[…] åtminstone i hänseende till språkets ledighet och okonstla[…] behag. — Hans egen vittra lärospån var ett som djekn[…] Strengnäs hållet tal öfver däv. Konungens förmälning, hv[…] ket aldrig sett dagsljuset och troligen ej förtjente det; m[…]

t af honom till talare tyckes dock bevisa, att Stj. an-
som *Princeps* i vitterheten bland kamraterne. Hans
iska roman Wilhelm saknar, så vidt vi kunna erinra oss
r dess läsning för bortåt fyratio år sedan, visst icke för-
st, särdeles med hänsigt på roman-litteraturens dåvaran-
illstånd; utan tvifvel hade den förtjent ett långt större
eende, emedan en svensk original-roman den tiden var
verklig Phoenix; men tidens smak var sådan, att man
e läste tyska fabriks-romaner än jemngoda eller bättre
nal-arbeten, och derigenom qväfdes utvecklingen af S:s
production på detta fält, då han måste arbeta för bröd,
en original-composition, kanske obetydligt mera hono-
d, än den flyktigaste öfversättning, fordrar långt större
offring af tid och arbete. I märkvärdig contrast med
na förläggarnes fordna njugghet stå de nu äfven hos oss
en otroligt uppdrifna honorarierna till de författare, som
nit allmänhetens tycke; den tiden svalt och frös talenten,
drifves den till öfverproduction; i båda fallen till under-
g, fordom genom hunger, nu genom hypertrophi.
Oaktadt S:s författartid föll inom hungerperioden, öfver-
han dock, så fort han kunde, fabriks-öfversättningen,
att sadla sin Pegasus, i början för de store mästarnes
st, sedan äfven för egen räkning. Detta nya arbete, i
bundna stilen, kräfde dock icke stor ansträngning, ty
hade han språk, meter och rim i sin makt, att concep-
n föga skiljde sig från renskriften. Grunden till sitt
fattar-rykte lade han först genom den *Ändelösa Visan* i
manen Sigfrid v. Lindenberg, och ännu mer, elfva år der-
r, genom sin fria öfversättning af *Blumauers Æneis*, hvil-
enligt en kännares omdöme, i vissa hänseenden, öfver-
ar originalet, och stegrades genom tolkningen af Wie-
ds *Oberon*, som dock icke vann nåd inför Hammarskölds
iska domstol, samt den *Borttröfvade Hårlocken* af Pope
fl. Han ämnade sluta sin bana med en öfversättning af
iostos *Orlando*, och att beklaga är att döden derifrån
drade honom, då hans så poetiska som prosaiska öfver-
tningar tycktes röja en ständigt stigande fullkomlighet.
dessa stycken tillhöra den lekande genren, särdeles
odien, helst i form af sagor; och af detta slag äro också
flesta original-arbeten, såsom *Lunkentus*, *Trollhand-*
Det bedrägliga Oraklet m. fl. Alla utmärka sig
en enkel uppfattning af ämnet, en lätt och flytande
tion, ett vårdadt och otvunget språk, i förening med
ts egentlighet och klarhet. Hvad man saknar är ori-

samt till sin grund ä…
straste mjeltsjuka, som
— utan det är det lät
kande går till dans med
spegla ej himmel, jord
liga hvardagslifvet eller
ket skiljer sig från verl
dat sig efter Horatius,
ligast Wieland, och n
med den högre komiker
Jean Paul, Tieck, had
antagit det skaplynne,
dansar fram på den po
genre är sin heder vä
räkning derför, men ic
den tiden helt och hål
det allvarsamma." Vä
Guldpenningen och 18
gen för rimmade öfve
S:s original-arbeten ve
skämtets champagne-sn
blicket. Han delade i
ländska improvisatören
ning i utbyte mot efte
Likväl saknade ic
ken, ty i hans person
sier, och mer original
niska, än som författa

lets lekar och det ystra skämtet, och likväl älskade han blott historien, utan äfven de strängare vetenskaperna, d annat geologien, mathematiken och särdeles astrono-; stundom, särdeles när glädjen öfverskridit en viss s, smög han sig från den halftömda bålen, för att skrifva a stropher på sin Oberon eller någon sonnett i sin Don xote. Han egde sinne för det sköna eller storartade i ren, som ofta slog honom såsom en blixt. Ej sällan le, att då han om vinteraftnarna hemvände från ett bac-tiskt lag, upprymd, lättsinnigt gycklande, han i hast, anblicken af stjernhimmeln, blottade sitt hufvud, förän-le stämma och tankegång, i det hans ideer togo en helt n rigtning och hans phantasier försatte honom i en helt n verld. "Ofta — säger hans biograph — då han vi-les på ett landtställe nära Stockholm, der han vanligen ragte en del af sommaren, och vi begåfvo oss till kyr-, sågo vi honom vandra ensam i den närgränsande par-, till hvilken jemväl andaktssångerna hördes, blandade foglarnas qvitter och vindarnas sus, och der han, för-t i stilla eftertanka, lyssnade ömsom till orgelns toner till de vingade chörerna, hvilka förenade sig till det sta Väsendets pris, och denna upplyftande och renande njutning betraktade han som ett slags naturlig guds-st. Hans mest berömda arbete, öfversättningen af *O-on*, är utfördt under hans vandringar i Solna-parken, och ga af hans l ckligaste verser i öfrigt äro upptecknade ler hans ensliga promenader bland hufvudstadens vackra gifningar. — Det berättas äfven om Bellman, att han på ta sätt författat en icke obetydlig del af sina arbeten." öfrigt var han en passionerad älskare af målning, sång musik och befattade äfven sig sjelf såsom dilettant mer mindre med dessa konster: begripligtvis var Bellman s gunstling, och ehuru hans röst icke var vacker, gjorde k hans lyckliga mimik stor effect, då han sjelf söng denna själsfrändes dithyramber. Föröfrigt egde han en förtro-bekantskap med de flesta civiliserade nationers språk, net icke uteslutet, hvilket, såsom vi sett, han stundom agnade för enskilda anteckningar. Han läste lika myc-som han skref, och följde med uppmärksamhet både vittra och vetenskapliga odlingens gång, så inom som n fäderneslandet.

Såsom menniska var S. en af de älskvärdaste och äd-e man kunde träffa, enkel, anspråkslös, öppen, vänfast, utöfver sina små tillgångar, otillgänglig för egennytta,

afund och lycksökeri, alltid sträng i sedernas och
fordringar. Såsom umgängesman i mindre lag, särd
sammans med "en af hans äldsta bekanta" (så kal
punschbålen), var han oöfverträfflig, och det var
infällen, sarkasmer, repartier och epigrammer flöd
hans läppar eller hans alltid rörliga penna. I stö
skap återhölls hans qvickhet af en medfödd, aldrig
segrad blyghet. Det löjliga upptäckte han lätt,
satir var harmlös; om han gycklade med någon,
frikostigt sig sjelf till pris. Han var en af de få,
drig egt någon ovän, och aldrig förlorat någon
än genom döden. Med allt detta egde han visser
svagheter, sina menskliga fel och öfverdrifter, m
det slag, som endast gjorde honom än mer älskvär
är den bild som Beskow, med mästerlig pensel,
af sin fordne lärare, sedermera vän: troheten gör
tet intrång i pieteten; S. var icke en af dem, so
tåla att beskådas i högtidsdrägt, i äreminnets prakt
Biographen har målat honom efter naturen med
små lyten, från alla sidor, i många särskilda sit
både som menniska och författare, och bättre k
icke sörja för vännens minne.

Aldrig var S. mera han sjelf, mera, om vi f
ursprunglig (primitif), än då han, inspirerad af
vänskapen och drufvan, påminte om den benämning
gåfvo Diogenes, af "en rasande Sokrat." Alltid
höll han sig icke inom ett enda af skämtets sphær
anslog alla dess särskilda tonarter: han var icke ut
qvick, eller sarkastisk, eller humoristisk, eller iron
ömsevis det ena eller andra.

Ur den ofta citerade och ännu oftare begag
graphien vilja vi, ehuru vi redan alltför mycket
den, ännu upptaga några drag och anekdoter, som
nen på ett ännu individuelare sätt.

Såsom medborgare var S. en vän af den lag
friheten, men ytterlig åt den ena eller andra sidan
calismen var dock en ögonblicklig förvillelse, hva
endast i sin ungdom, vid svenska frihetens pånytt
hade gjort sig saker. I ett anförande på Riddarhu
hade han kallat den nya Tryckfrihetslagen, ehuru d
var fri från de inskränkningar, som några år sed
fördes, för "en mordengel, den der skulle nedslå a
födt inom litteraturen." Leopold, som deltagit i r
nen af nämnde lag, skref en sträng recension öfver

stolpes anförande, der han med sin polemiska öfverlägsenhet och med den honom egna persiflage så apostropherade den nya talaren, att denne förlorade all lust att vidare beträda den parlamentariska banan. Flera år derefter, då förf. till dessa rader i Stjernstolpes sällskap besökte Leopold, erinrade sig den gamle sångarkungen detta förhållande och sade leende, under det han räckte S. sin hand: "Hr Expeditions-Sekreteraren är väl icke längre ond på mig för den der recensionen?" "Nej, utropade S., jag borde kyssa den hand, som skrifvit den, ty den har curerat mig för många dumheter." Den nyaste Europeiska politiken och samfundsordningen kunde han icke fördraga, och yttrade flera gånger, att om han vore ung, ville han flytta till Amerika eller Marocco, ty "på båda ställena rådde hvarken halfhet eller vacklande i regeringssättet." Under de sednare åren slöt han sig mera till de ultraistiska idéerna och instämde ofta i den önskan, som fordom yttrades af hans gamla Chef Zibeth, "att den folkyra, som under sken att krossa f ö r d o m a r trampar r ä t t i g h e t e r, icke måtte en dag upplyfta förmätna händer emot de heligaste föremål af borgerliga samhällens vördnad, och att den efterlängtade naturliga jemlikheten icke till slut äfven måtte medföra den äldsta naturliga lagen: v å l d s r ä t t e n." — När tidningen om Algiers intagande af Fransmännen hitkom, sade S. med sin vanliga skämtsamma ton: "det kan vara detsamma med landet, men det är synd med dess constitution."

Det vore lika fruktlöst (säger vidare biographen), att med ord söka återgifva arten och beskaffenheten af hans skämt i dess olika nyanser, ifrån det lätta och i fin ton sagda repartiet till den komiska paradoxen, eller den burleska vreden; eller att söka beskrifva hans originella uttryck, ton och hållning, hvilket icke lättare låter sig göra, än att återge en skådespelares improviserade mimik och åtbörder; dock torde några charakteristiska drag gifva ett ungefärligt begrepp derom. När en afton en af våra utmärktaste författare inträdde i den krets der S. befann sig, sysselsatt med sin pipa, helsade den stora skalden honom med dessa ord: "röker du, Apollos son?" — "j a, m i n f a r", svarade S. Skämtet började, infällen vexlades, tills på en gång S. fick en fix idé, att han blifvit så "gudomligt rik", som han kallade det, att han icke visste hvar han skulle göra af sina penningar. På tillfrågan, om han erhållit något rikt arf, eller funnit någon stor skatt, svarade han: "Nej, men jag har fått half sportellott i Krigs-Expeditionen, jag sofver mig

italer och här skall blifva ett annat lefverne. Bl
mnar jag hvarje år lägga af en summa till ett
öfver mig, och det behöfver ingen annan inskrift
Här hvilar den rika mannen." — En af de
upplyste nu, att den nya inkomsten, på det sätt
egaren börjat lefva, icke ens skulle blifva tillräcklig
s bergning. "Ja, så," fortfor S., "skrif då på mon
Här hvilar Lazarus." — Straxt derpå anmärkt
n, att en af Stjernstolpes yngre ofrälse kamrater
iet blifvit decorerad, hvaremot han icke erhållit
lens-prydnad; "lika godt", genmälte skalden, "han
vad han vill, så kan han dock aldrig blifva gammal
nan, och namnet Stjernstolpe skall lefva längre
tlins-stjernor." — Nu föreslog någon en skål; S.
nnan och inom ett par minuter lemnade han några
färdiga, men hade derjemte — hvilket eljest sällan
drig hände honom — misstagit sig om metern, så
rader felades i hvarje strof. Den, som skulle sjunga
a, upplyste, att författaren skrifvit sex- i stället för
iga stanser, som melodien fordrade. S. återtog papperet
försvann ur rummet och återkom icke. En af hans
vänner gick att söka upp honom och fann honom
ensam i ett aflägset rum, med blicken fästad

ak, som Rabbek var bror med nästan halfva Köpenhamn, f S. det slutligen med — såsom han sjelf sade — halfva rige. Ingen gafs äfven, som icke gerna mottog anbudet hans förtroliga benämning, och han var dessutom, till rakter och lefnadsförhållande, redan på förhand så väl kant i hvad sällskap han kom, att ingen öfverraskades af vänliga proposition. Enligt hvad han sjelf berättade, nde det honom stundom på resor, då han på en gästgifegård väntade på hästar, att han sammanträffade med nån person, hvars namn var honom bekant, eller som var till någon af hans vänner, och han ansåg sig då icke d heder kunna undgå, att upptaga den resande i brödrapet, hvilket föranledde, att han egde bröder, som han e sett mer än fem minuter af sin lefnad. Han började en en gång, att, för bättre ordnings skull, upprätta reter öfver alla sina bröder, men hann icke längre än öfver par bokstäfver i alfabetet, då han förklarade, att arbeblef honom för drygt."

"Den hjertliga godheten i Stjernstolpes charakter gjorde om icke allenast till vän af menniskorna, men af allt lefde, och om han kunnat hata någon, hade det säkerligen it jägare, fiskare, och i allmänhet dem, som tillfogade ot ondt åt menlösa djur. Han var en gång nära, att på högsta förgå sig emot en person, som skjutit en lärka, om icke andra mellankommit, hade Stjernstolpes godhet ej hindrat honom, att handgripligen hämna detta, n han tyckte, ohyggliga mord. Sin tillgifvenhet för det na hundslägtet uttryckte han i flera skämtsamma dikter, det enda tillfälle då man sett honom uppträda såsom ndör i anledning af någon styrelse-åtgärd, var då Öfverthållare-Embetet lät förse hans älsklingar med nos-grimr, hvilket till den grad upprörde honom, att han icke ast, i de förtryckta varelsernas namn, lät uti ett blad ra en versifierad och ganska bitande supplik till nämnde toritet, men äfven i en mängd artiklar, på vers och sa, i flera tidningar ansatte stadens styrelse, för att få budet mot hans skyddlingars fria kringvandrande återkal. — En annan tid ville han förljufva sin enslighet gew en samling utmärkt vackra höns, med en präktig sul såsom deras öfverherre, men af fruktan, att de icke lle nog samvetsgrant vårdas, om han förtrodde dem end åt sitt tjenstfolks uppsigt, inrymde han sin egen sängmare till deras boning. Hans vänner funno honom nu d pennan i hand, omgifven af denna vingade seralj, hvars

musik icke störde honom i författandet af hans harmoniska vers, och hans artighet mot de galande pupillerna gick så långt, att då han kom hem för att sätta sig vid sitt skrifbord, och fann någon af dem händelsevis ligga i den öppna pulpeten, uppsköt han hellre sitt eljest så kära arbete, än han ville störa den hvilandes ro. Emellertid ökades detta sällskap oupphörligt, helst ingen af dem någonsin fick slagtas, så att han slutligen lopp fara, att sjelf blifva husvill. Han nödgades då till sin stora saknad skiljas vid dem, och skänkte dem åt en bekant, på hvars landtgård de skulle erhålla rikligt underhåll till döddar, om hvilket vilkors uppfyllande han äfven genom täta besök derstädes förvissade sig, och han underlät icke, att vid något af de bedagade kräkens slutliga frånfälle, med ett rörande äreminne upphöja den bortgångnes egenskaper."

"Ännu ett drag af vår väns öfversvinneliga välvilja mot alla lefvande varelser är för målande, för att här förbigås. Han sträckte sin vårdande ömhet, icke blott till alla tama djur, men han — såsom det står i skriften — födde äfven foglarna under himmelen. Under det han bodde vid Carlbergs-allén var det i synnerhet för honom en fägnad, att, så länge den kalla årstiden varade, mata sparfvar och hämplingar, utanför huset. De vingade gästerna samlade sig i otrolig mängd kring hans fönster och — af vanan att vissa stunder på dagen undfägnas af värden — gåfvo de med höga skri tillkänna sin närvaro, i händelse han någon gång försummade den vanliga timman. Vid hans afflyttning från denna landtliga bostad var ett af hans största bekymmer, huru det under den påföljande vintern skulle gå med hans sparfvar och hämplingar, och han kunde icke afhålla sig, vid den stränga årstidens annalkande, att tidt och ofta besöka Carlbergs-alléen, för att fortsätta sin mathållnings-anstalt till de öfvergifna kräkens förmån. Detta gaf anledning till en rolig händelse. Bland de läckerheter, som den ömsinta fogelvännen ville uppduka för sina skyddlingar, räknade han äfven r ö n n b ä r. Vid Observatorii-backen hade han upptäckt åtskilliga träd, som pryddes af denna frukt. Han begaf sig dit nattetid, för att ostörd göra en liten skörd till följande dagens utdelning. Denna lika ovanliga som oskyldiga fruktstöld lyckades några gånger; men en vacker natt hade ett par brandvakter upptäckt hans gymnastiska öfningar i träden, och som de icke kunde undgå, att anse slikt såsom ett slags ohägn, afpassade de ögonblicket då han nedsteg från sin luftiga höjd, med rönnbärsknytet under armen, för

att bemäktiga sig den misstänkta personen och föra honom i häkte. Hans föreställningar voro fruktlösa och endast med yttersta möda kunde han förmå brandvakterna, att följa sig till det närbelägna Observatorii-huset, der han inför Astronomie-Observatorn rättfärdigade sig, och genom dennes förmedling åter blef försatt på fri fot. Denna händelse, i förening med några andra af ungefär enahanda beskaffenhet, lärer grundlagt den antipathi han hyste och ofta yttrade emot "brandvakter", hvartill han föregaf orsaken vara, att de "sjöngo så illa" och "ej läto folk gå i fred om nätterna *)."

Ett så känsligt hjerta kunde ej gerna undgå att öppna sig för kärleken. Så var det ock. Såsom yngling hade S. förälskat sig i en sin cousine; men var förståndig nog att uppskjuta föreningen, till dess han hunnit förvärfva sjelfbestånd. Men när han omsider kunde våga hoppas att utan alltför stor obetänksamhet fästa en makas öden vid sina, hade döden bortryckt det föremål, för hvilket han i tjuge år stilla brunnit. Sedermera tänkte han aldrig på giftermål. Starkt bygd och alltid åtnjutande en god helsa, med undantag af rheumatisk verk, som infann sig några veckor före hans död, träffades han, sittande vid sitt bord, d. 16 Sept. 1831 af ett slaganfall, som genast gjorde honom mållös och morgonen derpå lyktade hans lif. Sörjande vänner, Byström, Westin, Södermark, Beskow, Dahlgren täflade, en hvar med sina särskilda talenter, att för efterverlden framställa bilden och qvarhålla minnet af den hädangångne, älskelige sångaren.

S. tillhörde aldrig något lärdt eller vittert samfund; traktade icke heller efter en sådan stol, emedan han ansåg

---

*) Såsom en psychologisk märkvärdighet bör här måhända icke förtigas ett drag hos den bortgångne, som i hög grad bevisar hans ända till sista stunden bevarade barndoms-sinne. Han hade förvarat de få tennsoldater, han såsom barn kunnat erhålla, och småningom förökat deras antal till flera tusen, af olika vapen och utseende. Denna armées rekrytering och uppställning, samt de befordringar och dekorationer han lemnade åt dem, som han ansåg mest förtjenta, utgjorde ett lika eget, som oskyldigt tidsfördrif under ensliga aftonstunder, och påminner om den gamla goda kungen i Tiecks Zerbino. Såsom eget kan äfven anmärkas, att hans krigshistoria öfver denna armé, samt rangrullor, merit-förteckningar, operations-planer, o. s. v. äro författade på Tyska. I öfrigt hade han ett afgjordt tycke för militäriska evolutioner. Vid lägren på Ladugårdsgärdet bevistade han dagligen vapenöfningarne, och om, vid någon glad fest för Konungahuset och nationen, batterier saluterade i hufvudstaden, öfvergaf han den muntra kretsen af vänner, för att vara mellan de dånande kanonerna.

dylika inrättningar mera skadliga, än gagneliga för odlingen. Hans äregirighet tillfredsställdes genom utnämningen af Ordensskald i sällskapet Par Bricolle, en värdighet, hvilken endast Bellman och Kexel före honom innehaft.

Skrifter; hvilkas utförligare titlar ses hos Hammarsköld, Sv. Vitt. Hist. — 1. **Öfversättningar och Imitationer**: a) **Romaner**: Den fyratioåriga Frun, af Huber. 1802. — Jägarflickan, af Cramer. 3 delar. 1803. — De fyra Spaniorerne, af Montyoie. 3 delar. 1803, 1804. — Herr Thomas, af J. G. Müller. 9 delar, hvaraf de 2:e sista äro författade af Stj. sjelf 1804, 1805. — Don Quixote, af Cervantes. 4 delar. 1818, 1819. — b) **Poemer**: Ranfrida eller den ändelösa Visan. I Sigfrid v. Lindenberg af J. G. Müller. 1802. — Tvenne Horatii Epistlar. Belönte med 2:a guldpenn. af Sv. Akad. 1813. — Blumauers Æneis. Del. 1—3. 1813, 1814; ny uppl. 1825. — Oberon, Romant. Hjeltedikt i 12 Sånger, af Wieland. 1816. — Pervonte, Fée-saga af Wieland. 1817. — Hvad som mest behagar Damerna, Fée-saga af Voltaire. 1817. — Den guldlockiga Prinsessan, Fée-saga, efter Franskan. 1818. — Den bortröfvade Hårlocken, Komisk Hjeltedikt, af Pope. — Bönen till Helgonet S:t Julien, efter Boccaccio och La Fontaine. 1821. — Kärlekens Ordbok, med blandad vers och prosa, efter Franskan. 1821. — Vattenkaret, af Wieland. 1823. — De fyra Vännerne, af M:e Maunie. 1823. — Fabler af Florian, med flyttbara, colorerade och utklippta figg. 1823. — Samling af nöjsamma Sällskapslekar, från Fransyskan. 2:a uppl. 1826. — Menniskans olika åldrar, af Lacépède, Delille och De S:t Victor. 1829. — Gamla Sagor på vers. 1827. — c) **Vetenskapliga Arbeten**: Arndts Resa i Sverige. 4 delar. — Idéer om orsakerna till Jordytans Revolutioner, af Cuvier. — Verlden i sitt Ursprung, af Ballenstedt. —— 2. **Original-arbeten**: Wilhelm, Komisk Roman. 1801. — Trollhandskarna samt det bedrägliga Oraklet. 1819. — Pelegrimen och Häxmästaren, Trollsaga. 1820. — Företal till Hallmans Skrifter. 1820. — Lunkentus, Dramatiserad Folksaga. 1824. — Den Oförnöjde eller Fiskaren och hans Hustru, Saga på vers. 1825. — Vitterhets-Stycken. 2 delar. 1827, 1828. — Smärre Skaldestycken, införda i Allm. Journalen, Anmärkaren och Heimdall.

(**Källor**, Åminnelsetal, uppläst i Söderm. och Ner. Gille, af C. O. Gravallius. — Minnesord öfver J. M. Stj. med portr., af B. v. Beskow. Sthm 1833. — Hammarsköld, Sv. Vitt. Hist.) F.

STOBÆUS och STOBÈE.

1. STOBÆUS, ANDERS.

I Hedenstads by i Schleswig föddes en Johan Larsson, hvilken som studerande kallade sig Hedenstadensis. Han blef Kyrkoherde i Stoby i W. Göinge härad i Skåne. "Hr Jöns i Stoby" kunde på sitt 95:te år, oaktadt en tjocklek af fem brabantska alnar, sjelf stiga till häst och förrätta Gudstjenst i begge sina kyrkor. Han lefde länge efter sitt 95:te

och såg på en gång 14 fullvexta söner. Märkligast af dessa var *Anders Stobæus*, så kallande sig af sin födelseort, af hvilken sedan, följd af son och sonson, lärarekallet i den classiska humanismen vid Lunds akademi sköttes i en tid, då latinska litteraturen var ett hufvudmedel för den humanistiska bildningens utspridning. Sällan framvisar lärdomshistorien en dylik series. Han föddes 1642. Kom vid 8 års ålder i Köpenhamns schola, der han snart skref latinsk vers, som väckte lärarnes förundran. Studerade äfven i Greifswald. 1664 Collega och 1669 Rector i Christianstad. Magister i Lund 1670. Genom en latinsk Ode, ännu förvarad på Löberöd, vann han Grefve M. G. De la Gardies uppmärksamhet och var en tid hans Bibliothecarius. Utnämndes på Grefvens förord till E. O. Poeseos Professor i Lund. 1682 Eloqu. & Poes. Prof. Ordin. 1687 Historiarum & Poes. Prof. 1682—85 hade han varit t. f. Bibliothekarie; blef 1708 Akademiens ord. Bibliothecarius, med bibehållande af sitt professorat. Rector var han 1684, 1691 och 1706. Han satte derföre på sitt porträtt (förvaradt på Lunds bibliothek) den ofta upprepade versen:

Ter Pindi Rector semperque Poëta Stobæus.

Han skref äfven svensk vers; utgaf sin sång öfver segren vid Helsingborg 1710 både på latin och i svensk öfversättning. Han dog d. 15 Dec. 1714.

Hans främsta förtjenst låg i hans ifver att sprida det ljus, hvaraf han sjelf hunnits, bland sina samtida. Han var alltid verksam, hade alltid brådt om, talade gerna och ej minst gerna om sig sjelf. Men denna egenkärlek var ett barns. Han bidrog i hög grad att försvenska Skåne och var svensk af öfvertygelse om Sveriges företräden i väsendtliga hänseenden. Hans svenska stil, af ingen berömd, var synnerligen uttrycksfull och stod framom anseddare framtidas. Om den latinska, ehuru högt berömd af A. Rydelius, kunna vi ej yttra oss lika fördelaktigt. Den var alltför grann, utan hänseende till ämnet, öfverhöljd med vältalighetens alla prydnader som en bondbrud af byns alla klenodier. Den latinska versen är mindre ståtlig, men angenämare att läsa. Verksamhet, som fordrade ordning i det lilla, passade honom mindre. Med allt sitt nit för Lunds bibliothek styrde han ej kassan bättre, än att de 676 dal. s. m., som influtit 1708—1714, var och blef länge efter hans död en skuld till bibliotheket. I historia och antiqviteter började han draga uppmärksamheten från den classiska till den

fosterländska. Hans topographiska disputationer ha mer sak, mindre talkonst än hans samtidas i allmänhet.

Han var g. m. 1. *Ursula Maria Wode*; 2. *Geska Hörling*. Bland 10 barn må vi anföra: *Arnold Gregorius*, Kyrkoherde i Åsaka, Skara stift. *Lorens Christopher*, adlad *Stobée*, se № 2. *Niclas*, se № 3.

Skrifter: 22 Disputationer, deribland de Wermlandia; de Gothlandia; de Scania antiqua, de primis Scaniæ habitatoribus; de Antiqua urbe Lund; de Magna Scandia etc. 1683—1712. Hans latinska Carmina, som utgifvits, liksom panegyriker och programmer, kallas oräkneliga af v. Döbeln. Se Lidéns Catal. Disp. 2, p. 171.

(Källor: von Döbelns och Lindfors Hist. Acad. Lund. — Ståhl, Lunds Professorer. — Gezelii Biogr. Lex. — De poetis in Svecia latinis. — Ihre et Wåhlberg (p. 37). — Lidbecks Series Præfectorum Bibliothecæ Lund. — Oratio parentalis af A. Rydelius 1715; med latinska poemer af Magn. Rydelius, svärsonen, och N. Stobæus, sonen. — Tilas' Stamtafla öfver Stobæiska slägten, bifogad Stjernsparres Tal, då Stobées vapen krossades.

2. STOBÉE, LORENS CHRISTOPHER.

General-Majoren och Landshöfdingen, Öfver-Commendanten och Riddaren *Lorents Christopher Stobée* föddes d. 10 Maj 1676. Fadren var And. Stobæus, namnkunnig som latinsk skald (se föreg. biographi), g. m. Ursula M. Wodhe, hvilken i sin ungdom uppvaktat hos Drottning Christina. Landtmätare i Skåne 1676, sedan han studerat theologi, philosophi och mathematik i Lund. 1696—99 sysselsatte han sig träget med geometriska och geographiska afmätningar samt chartors förfärdigande. Baron Stuart, dåvarande Directeur för Fortificationen, föreslog honom 1699 till Lieutenant vid samma stat. Kongl. Maj:t gaf honom fullmakt d. 24 Martii. Strax commenderades Stobée till de Finska, Ingermanländska och Lifländska fästningarne, der han lade hand vid åtskilliga fästningsbyggnader. 1700—1701 förestod han informationen vid Fortifications-Contoret i Stockholm och bestyrde fästningsarbetet vid Waxholmen. Blef Capitaine vid Fortificationen samt sänd af Grefve E. J. Dahlberg, att, efter Nöteborgs intagning af Ryssen, bättre befästa Wiborg och Kexholm, hvilken sistnämnde förut ej varit behörigen befäst. Deltog derefter 1703—1705 i alla krigsrörelserna under Cronhjorts och Majdels commando, en gång illa sårad. 1706 deltog han i försvaret af Wiborg, tills den efter tre veckors uthärdad belägring måste lemnas af fienden. S. är General-Qvartermästare-Lieutenant, adlad d. 1 Febr. 1707, introducerad 1719 under № 1739. Fortsatte fästningsarbetet i Wiborg 1708—1709, så att den andra

hårda belägringen 1710 länge kunde uthärdas. Under 13 veckor stod Stobée "i spetsen för flerahanda lifsfaror", och då garnisonen nödgades capitulera, utsåg den Stobée till gislan. Czaren bröt trolöst capitulationen, förklarande garnisonen för krigsfångar. Stobée blef med hustru och barn bortsläpad i fångenskap till Ryssland, der han i fem år användes af Czaren till desseiners författande och exequerande vid trädgårdars anläggning och dylikt mera. Härunder vann Stobée så Czarens tycke, att han erböd honom General-Majorstjenst. Då Stobée vägrade, blef han strängt bevakad i Archangel, men kunde ändå fly 1715 genom några fria kamraters biträde. I "Volontaire-Capit. Hans Dumkys händelser" (Ennes K. Carl XII:s Krigare 2. p. 450 f.) berättas, att Stobée var särdeles noggrannt bevakad och hade förlorat hoppet att komma från Archangel. Stobée hade anförtrott sin vän Gyllenroth att, såsom boende i grannskapet af Stobées maka, biträda henne i egendomens skötsel och befordra brefvexlingen makarne emellan. Men snart märkte han sina bref, dem han flitigt afsände, bli obesvarade och fick af någon höra, att man i hemorten ansåg honom död. Då blef han djupt oroad och, plågad af misstankar, beslöt han att våga allt för att kunna komma hem. Dumky gaf honom ett råd, som följdes. Stobée låtsade sig bli sjuklig och lärde sig härma kringresande köpmäns tal och sätt att vara till tidsfördrif under det han som sjuklig höll sig inne. Han bevakades af en Gouverneurens tama björn, men som fick öl blandadt med bränvin, hvaraf han berusades och somnade, då han tyst dödades och nedkastades i en källare, men egaren inbillades att han sprungit af brunst till skogs. Stobée "föll i rötfeber" och spelte sjuk så väl, att Gouverneuren afbröt sina besök för att ej smittas, särdeles som några bland kamraterna, hvilka besökt Stobée, agerade som smittade. En natt lades björnens nu stinkande cadaver i Stobées säng och kläder, vändt mot väggen, med Stobées vanliga nattmössa djupt neddragen. Commissarier, som skulle undersöka om Stobée var död, jagades af stanken från tröskeln med fingrarne tillknipande sina näsor och befallte de andra fångarne straxt begrafva liket, att ej pesten måtte bringas ut i staden, hvarmed de ej dröjde, ehuru blott några kände sveket. Gouverneuren hedrade den aktade Stobée med att följa honom till grafven. Men under begrafnings-acten vandrade Stobée bort, förklädd som en kringresande landtkrämare. Han måste dock följa dylikas stråt och kom så långt in i Ryssland, väckte misstankar, förklädde sig i Petersburg

som amma åt Fenrik H. Hærlins lilla barn, och kom efter nästan ett helt års förlopp inom svenska gränsen 1716. Imedlertid hade officiell underrättelse om hans död bekräftat det förut varande ryktet, hans hustru sörjde, vännen Gyllenroth skötte husets affärer och friade; hon hade vedervilja för förslaget ur hjertats synpunkt, men insåg dess gagnlighet för hennes svaga ekonomi. Det berättas att Stobée anlände just då G. första gången fick trycka den eröfrade i sin famn. Stobée hade vandrat till fots öfver 200 mil, då han som Odysseus återkom till sin något svaga Penelope.

Han ankom till K. Carl XII i Skåne 1716, samlade alla pengar han förmådde skaffa och sände sina vänner i Archangel. Men då Stobées ankomst sports af Gouverneuren i Archangel, lät han förvånad uppgräfva sin fånge, fann der skelettet af sin björn och hämnades på de trogna vännerna, hvaraf de förtrognaste sändes till Siberien, deribland Dumky, som först 1723 återkom. Stobée blef straxt efter sin hemkomst sänd till Svinesund, der Sundsbergs fästningsverk skulle uppföras. Åtföljde derifrån 1717 Hans Maj:t till Skåne, der han fick trälsamt arbete med förfallna fästningsverks iståndsättande och nya redouters m. m. anläggande. 1718 delogerade han de Danske vid Orja skans i Norge, hvarifrån han kallades till Fredrikshalls belägring. 1719 blef han Öfverste vid Fortificationen. Hade 1720 eller 1723 *) ett svårt äfventyr, som väl bevisar, att han ej ansågs vara rätt tillgifven dem, som vunnit mest på Carl XII:s död. Vid 1719 års riksdag invaldes han i Secreta-Utskottet efter sådane, som blifvit Riks-Råder, men synes likväl ej der ha gjort buller af sig. Åtminstone finnes intet utlåtande af honom i de tryckta protokollerna. Det kan således vara möjligt, att blott personlig fiendskap och kärlek drifvit Capitaine Gyllenroth till sitt nedriga steg. Traditionen, liksom Dumky vilja veta att han ännu med något hopp älskade Öfverstinnan Stobée, hvilken han önskade se enka. Bonde berättar i sina "Historiska upplysningar", huru något efter riksdagen 1720 (den slöts d. 7 Juli) en skälm, som gaf sig ut för att vara Öfverste Stobéus, talade förgripligt om Konung Fredrik till Hertigens af Holstein förmån (det skedde på ett offentligt värdshus). Capitaine Gyllenroth angaf detta hög-

---

*) Gezelius skrifver 1722 (då ingen riksdag var): i Sv. Merc. Dec. 1757 p. 684 står 1723. Vid 1719 voro Gyllencreutz, Höpken, Åkerhjelm, Stjerneld och Stobée räknade som hufvudmän bland de missnöjde med sakernas gång. De ville ha kriget kraftigt fortsatt. Handl. rör. Skand. Hist. VII. 260, 262.

h Stobées hus omringades af vakt, hvarpå han ryck-
in sin hustrus sida ur sin säng och inmanades i fän-
fyra falska vittnen intygade att det var han som sagt
gripliga orden, men andra vittnen intygade sedan, att
aren sjelf var den, som sagt orden och utgifvit sig
obée. Gyllenroth gick till döden och de två falska
a brännmärktes och sändes till Marstrand, de två an-
nedarne rymde. En af deltagarne i denna anläggning,
von Gyllenstein, rymde ock till Hamburg, der han
upp en Jude i ett klädskåp; rymde så till Saxen,
n, som gaf sig ut för General-Adjutant, friade till en
ame; då denna gaf korgen, sökte han genom en skam-
ocess bevisa att han var damens fader, lönnmördade
er både henne och hennes moder, röfvade derpå af
egendom hvad han förmådde, och ville ertappad ej
sig till döden. Memoir-författaren af 1742—1743
ar: "En ful episod i K. Fredriks rykte om den smut-
Stobéiska saken. Stobée var känd för en uppenbar
inare och som sådan öppen talare på Riddarhuset 1723.
spiongök Kode v. Gyllenstein med en Gyllenroth an-
les han för — leze Majest., i hvilket inblandades di-
falska vittnen, Sellberg, Hofverberg och Cederholm,
marrades indirecte två hederlige, Konungen och fäder-
det tillgifne män, General-Adjutanten Hjerta och Baron
hfvud, af hvilken den ena i en hastig vändning tog
af chagrin och desperation, men dragom täcket här-
— Man ser dock genom täcket, att man misstänkt
Fredrik haft sitt finger med uti intrigen mot Stobée
ft så usla män till förtrogna, som Gyllenstein och
oth. Detta blef dock ej mer än en misstanka; ehuru
iffas hos män, som borde kunna känna den inre chrö-
"Wellingk och Stobée äro kinkiga namn i K. Fredrik
oria", heter det i Tessin & Tessiniana p. 256. I be-
n om Dumky hos Ennes (p. 456, 457) antages Gyl-
ha gått blott eget ärende, men författaren har ej
reda på denna sak, än han låter bedragaren Gyllen-
till Tyskland, förblandande honom med Gyllenstein.
llor visa, att "den gamla Carolinska tiden" hade också
uggor.

obée fick sin post vid Skånska befästningsverket 1723,
en Fästnings-Commission i Stralsund, Carlskrona
ar 1730—1731. V. Directeur öfver Fortificationen
d. Directeur 1739. Landshöfding och Öfver-Com-

mendant i Götheborg 1741. Han var Directeur för Norsk Gränse-Commissionen 1740—1747. Fick på begäran afsked från sina embeten 1749. Led. af K. Vet. Akad. 1739, den 18:de Ledamoten. De Chemiska rön, han ernat inlemna till Akademien, förhindrade ålderdomen honom att nedskrifva. R. S. O. 1748 (C. S. O. enligt Adl. Matr.). Han deltog i alla riksdagar från och med 1719 till och med 1747, och var vid alla utom en Ledamot i Secreta-Utskottet, denna maktens brännpunkt. Han skref både svensk och latinsk vers och hade en stor boksamling. Han dog på Ågården vid Lidköping 80 år, 10 d. gammal d. 31 Maj 1756, begrafven i Råda kyrka i Vestergöthland. G. m. 1. *Christina Åkerhjelm*, dotter af Stats-Sekreteraren Sam. Åkerhjelm. 2. *Cath. Frand*, enka efter Öfver-Auditeuren Langenhjelm. 3. *Cath. M. Loos*, stjuf-dotter af General-Major Corn. Loos. Barn: *Sam. Andreas*, död som Stads-Major i Malmö 175[illegible] utan manliga arfvingar. *Ursula*, g. m. Danske Capit. J. Lidin. *Ulrica*, död ogift.

"Oaktadt Gud på den der riksdagen underligen frälst Stobée från nöd och skam, var han dock så otacksam mot Gud, perpendens medius inter atheismum et religionem. Men en engel — sannolikt på den välmenta "mormodrens föranstaltande — skref till honom, med en gosse Gabriel som ej kunde latin, till handsekter, (gossens mormor had på afstånd sett Engeln nalkas Gabriel och dess syskon) först på svenska, sedan på latin, vackra uppväckelsebref, befallande honom läsa de och de Capitlen i Bibelen o. d. Stobéus svarade och fick nya bref, men slutligen tröttnade engeln att brefvexla, utan skref en snäsa: Noli mihi amplius literis tuis obstrepere. Stilus angelicus var fullkomligt passad efter Öfverstens latin, tillika med några formulär som brukas uti Versione Biblorum vulgata." Detta efter Philosophen A. Rydelii bref derom till Grefve Carl Gyllenborg — ett slags officiel rapport från Lunds Akademis Pro-Canceller till dess Canceller. Öfversten hade bitterligen gråtit, sedan lille gossen, som sett engeln, med sådan all varsamhet honom tilltalte, att det gick honom, efter hans egen bekännelse, genom märg och ben. Rydelius var af Öfversten öfvertygad om, att apparationen var réel och icke af malo ingenio. Berättelsen om Stobées englasyn finnes införd i Småsaker och tidsfördrif VII D. 1757 p. 1—2[illegible] med imprimatur af N. v. Oelreich; som var i Lund, då händelsen ansågs timad. Engeln hade uppenbarat sig 1730 i Juli månad vid Toppe Ladugård. Gossen; med hvilken en

geln talade, heter Gabriel Kihlgren, stjufdotterson af egaren, som kallas Lieutenant, men i en not säges vara "Gen.-Major Stobée." Hösten 1732 upphörde engeln besöka Gabriel för att verka på Stobée. När Gabriel nämnde engelns afsked, skref Stobée en bättrings-psalm, som der införes, der han kallar sig nu på nytt födda, men i noten säges, att det är väl mera att vara på nytt född, än hvad den lilla ändringen, som med honom föregått, kan innebära. Poemet slutar:

Ty stämmer in en ton,
J hjeltar, som här stå,
Inför hans helga thron,
Och lät er lofsång gå
Med mig uti Halleluja
Det sjungom Herran natt och dag,
Ty han hafver frälst min själ,
Att mig går evigt väl.

Till Poët åtminstone hade engeln ej förvandlat gubben Stobée. I ett i Lund förvaradt bref till brodren, Archiat. Kil. Stóbæus, visar han sin hjelpsamhet (det är ett förord för en sjuk bonde) och tillika en gladlynt framställningsgåfva. I en otryckt griftpoesi yttras:

Vår döde var i alla skiften, I med och mot sig alltid lik.
Man läsa fick på utanskriften, Hur själen var på nöjen rik.
Dess mandom e n d a s t sig framtedde I rikets tjenst med mycken nit.
Försigtigheten hjertat ledde Igenom möda, konst och flit.

126 Band ur hans Bibliothek kallas Stobéiska donationen på Lunds Akad. Bibliothek.

(Källor: Sv. Mercurius 1757 Mars månad p. 637—639. — A. M. Stjernsparres tal, då L. Chr. Stobées adliga sköld bräcktes 1758. Sthm 1757. — Histor. upplysn. om tillståndet i Sverige under K. Fredrik p. 21, 22. — Gezelii Biogr. Lex. — Rydelii Bref af d. 23 Aug. 1731. — Sv. Merc. Dec. 1757 p. 1680—85. — Adl. Matr. N:o 1439. — Stjernm. Höfd. Minne 2 D. — Ärofullt Minne öfver L. C. St. af And. Pet. Stobæus. — Vid Stobées graf af Hedvig Charlotta Nordenflycht. — D:o D:o af A. D. (otryckt). — Brefsamling på Lunds Universitets Bibliothek.

—N.

5. STOBÆUS, NIKLAS.

Son af № 1 i dess sednare äktenskap. Född d. 2 Oct. 1694. Skrifs *Nils* af Ståhl m. fl. men kallas *Niklas* på Stobæiska stamtaflan. Amanuens vid Bibliotheket i Lund 1714, och tillf. Bibliothekarie efter faderns död 1714—15. Informator för söner af fältherren för Zaporowiska Cossakerne Philip Orlick, Mazeppas efterträdare, hvilken nu vistades i Skåne. Var 1719 i Stockholm, bestämd att följa Envoyén Neugebauer som Legations-Sekreterare till Constantinopel; men resan blef inställd. Höll tal på Riddarhuset, då Drottn.

Ulrika Eleonoras födelsedag firades. Talade i Lund i anledning af K. Fredriks kröning. Docens 1723. 1729 Akad. Sekreterare. 1735 Eloqu. et Poes. Prof. ordin. Utgaf som præses 35 disputationer. Parenterade öfver RiksR. Grefve Sam. Cronhjelm, Biskop And. Rydelius och RiksR. Ol. Nordenstråle. Han skref latinsk, svensk och dansk vers, t. ex. en satir öfver Danska Amiralen Tordensköld, hvilket poem visar dåv. tidsanda; den lär dock ej tryckts. Hans latinska skrifter berömmes för classisk smak. Gift med *Maria Ingelström.* Bland elfva barn anmärka vi: *Anna Geska*, g. m. Domprosten N. Alin i Wexiö. Hon skref tysk och svensk vers; *Anders Peter* (se № 4); *Elisabeth Christina*, g. m. Biskopen i Wexiö Dr. O. Osander; *Margaretha*, g. m. Cons. Notarien i Wexiö Dan. Anander.

Skrifter: 35 disput., deribland De idea poëseos, de anima poëseos; de Askabyano Coenobio. Se Lidéns Catal. Dispp. 2. 175. — Tal 1719 och 1720. — Parentationer. — Dansk satir öfver P. Tordensköld och hans död. — Programmer.

(Källor: v. Döbelns och Lindfors' Hist. Acad. Lund. — Ståhls Professors-biographier. — Gezelii Biogr. Lex.) — N.

4. STOBÆUS, ANDERS PETER.

Son af № 3. Född d. 19 Nov. 1732. Magister 1751. Docens i Romerska vältaligheten, skaldekonsten, historien, antiquiteterna och de lärda språken 1752. Akademiens vice Sekreterare 1756. Philos. Adjunct 1758. Ord. Sekreterare vid Akad. 1763. Eloqu. et Poes. Prof. 1771. Han blef härvid grymt narrad. Man hade lofvat honom behålla Sekreterare-lönen tills han fick full Professorslön. Men efterträdaren vid Sekreteriatet tog med skäl den lön, som tillkom sysslan, och Eloqu. Professorn måste lefva på 200 Rdr gratial. Deraf grundlades en fattigdom, ur hvilken han sedan ej kunde hjelpa sig. Som Akad. Sekreterare hade han betyg på att ej vara legum ignarus, hvilket villkor Akademiens constitutioner fordra af dem, som dertill skola kunna utnämnas. Han begärde derföre 1768 vid Jubelpromotionen att bli Juris Doctor. Det vägrades. Men vid K. Gustaf III:s kröning tillföll honom den äran. Gift med *Margar. Maria Jurbeck.* Hade blott en dotter.

Öfvergick Niklas Stobæus sin far, så upphann sonen And. P., ehuru ej oberömlig, hvarken farfar eller far.

Anders Peter St. börjar ännu 1780 ett programm med några *chronodisticha* (sic), der V, C, X etc. i första versen utgöra 1778, i andra versen 1779, likaså i tredje och 1780

i fjerde versen. Alla besjunga Gustaf Adolfs, dåv. Kronprinsens, fyra första lefnadsår. Då han afträdde rectoratet 1788 yttrar han: Accidit et mihi, quod utrum in publicis Academiæ rebus, an in meis tantum privatis habendum sit, nescio, rarioribus certe fortunæ donis haud inepte annumerandum opinor, ut ex singulari gratia ac munificentia regia, successorem jam nuperrime constitutum colere mihi ac suspicere liceat. Admodum reverendum atque amplissimum dominum magistrum Johannem Lundblad, qui, post me fato tandem functum in cathedra academica utramque eloquentiam profitebitur, *cadentique sensim latinitati* præcipue feret suppetias. Huic ego viro litteratissimo, variisque editis poematibus, ac docta sua plures Germaniæ regiones peregrinatione celebri, mihique, quod spero, addictissimo, prosperiorem mea vicem, vel, si forte diutius, quam commodum fuerit, vivendo tædium ero creaturus, aliquantam saltem meæ portiunculam patientiæ, æquo animo opto et apprecor. Detta är mystiskt och behöfver en förklaring.

Då Biskop Celsius ankommit till Lund, ville han sätta lif i universitetet, der det syntes dödt eller domnadt. Den fattige och nedtryckte, fastän kunnige och aktningsvärde A. P. St. hade ej förmåga att hålla romerska språkets studium uppe. Celsius utsåg honom, såsom ännu lefvande, en efterträdare i J. Lundblad, Ernesti lärjunge, hvilken anställdes som Prof. Eloqu. et Poes. E. O. och —

> "när herdegossen med sin lyra kom
> från Hallands hedar, steg så småningom
> det glömda Latium upp för oss i dagen",

som vi redan anfört i VIII Bandet s. 345. Stobæi förtrytelse uttalar sig med större sans, än ske plägar, då en gammal trädstam ser en ung skjuta upp jemte sig, förrän den gamle hunnit nedfalla. Den 56-årige, som fick en E. O. Professor vid sin sida, lefde derefter i 11 år; död den 12 Jan. 1799.

Skrifter: Disputationer och Programmer, de förra uppräknade hos Lidén och Marklin.

5. STOBÆUS, KILIAN.

En broder till № 1 hette *Nils Stobæus*. Han var den förste infödde Skåning, som gjorde K. Carl XI och kronan Sverige någon besynnerlig tjenst. Blef Akademiens i Lund Räntmästare 1686, men var 1690 Befallningsman i Göinge häraderne. Ende sonen upptogs af fadren med helsning:

god morgon, Doctor Kilian! Det var d. 6 Febr. 1690, i Winslöf i V. Göinge, hvaraf synes att Gezelius med skäl rättat Tilas' uppgift, att fadren var först Befallningsman i Göinge, sedan Räntmästare i Lund. (Befordringarne anföras äfven i Personalierne i motsatt ordning, hvarföre Ståhls uppgift bör rättas). Föräldrarne hade flytt från sin gård i Matteröds socken, kallad Skyrup, till Winslöf, för ett "förargerligt spökeri" i Skyrup. Sedan fadren dött i gossens fjerde år, vistades också enkan i V. Göinge. Hon sände gossen i sjunde året till en svåger Dimberg, då Borgmästare, der han blef under en sjukdom enögd och halt. Upptogs derefter af farbrodern Prof. And. Stobæus. Der insjuknade han åter, blef nästan blind och måste öfvergifva studierna. Återvände så till Dimberg, som nu var Postinspector i Christianstad. En morbror Kilian Treutiger, Rådman i Götheborg, tog den faderlöse sjuklige gossen till sig. Han genomgick nu Götheborgs gymnasium tillfrisknad till kroppen och än mera till själskrafter. Här fick han äfven undervisning i botanik af Ol. Bromel, af andra i medicin och chirurgi, ja till och med i Apothekar-yrket. Student i Lund 1709. Antogs till biträde i läkarevården på Svenska flottan 1710—13, hvarefter han återkom till Lund. Blef 1722 Med. Doctor. Förestod derpå Med. Prof. Döbelns professorat i två år. Stadsläkare i Götheborg 1724; men kom åter 1725, sedan skånska adeln förbundit sig, om han ville bo i Skåne, att årligen betala honom 397 dlr s:mt och Magistraten i Malmö att årligen gifva 100 dlr s:mt. 1728 E. O. Prof. i Philos. naturalis och Physica Experimentalis. Ledamot af K. Vetenskaps-Societeten s. å. 1732 Ord. Historiae Professor. Archiater s. å. Intendent vid Ramlösa brunn, hvilken han gaf sitt första anseende. Gift med *Florentina Schubert* 1725. Dog barnlös i Lund d. 13 Febr. 1742.

Henrik Benzelius yttrar om Kilian St. vid grafven: "De förträffeliga naturens gåfvor och förmåner, som Gud honom förlänt, visste han rättelig uppodla och sedan till rätt ändamål använda. Bevis derpå äro flera än här kunna uppräknas. De måga vittna som honom känt och vetat hans patriotiska sinnelag mot fäderneslandet, hans nit för Akademiens bästa. I hans auditorium trängdes om rum hög- och välborne, lärde, qvicke och käcke åhörare. Vetenskap, flit och förstånd lyser ur hvarje rad i hans skrifter. .. Om de skulle vittna, som i nöd och svåra sjukdomar af honom blifvit hulpne, så blefve på deras vittnesmål ingen ända. Han var Gudfruktig, men ej skenhelig, Christelig men ej vidskeplig

ck, som eld, men ej ostyrig, förnuftig och klok, men ej arig eller falsk, lärd i högsta grad, men hatade onyttiga ller, vältalig men ej talträngd ordprånglare; rolig men drig förarglig; ... from men ej flat, modig men ej förten, allvarsam men ej för hård, rättvis men ej för sträng, kostig men ej slösare, älskade hjertligen anhörige och ner; gjorde dock ingen orätt för deras skull. Hans kropp r städse sjuk, men hans hjerta var alltid friskt och sinnet jdt. Hans fröjd var störst när han helat den kranka eller annat sätt befordrat sin nästas välfärd. Hans omsorg den fattige var lika så stor som för den rike och tac- Gud, när han fick tillfälle att visa välgerningar. Hans gänge var .. uppbyggligt och behagligt, ty hans ord de mot tankarne, hans råd vise, hans skäl öfvertygan-.., alla hans berömvärda egenskaper oförliknelige."

Man finner att K. St. var för H. Benzelius ett ideal. säkert var han så i sin samtids omdöme, ty ännu 100 efter hans död är hans minne i Lund ett protestantiskt gons. Och i vår kyrka canoniserar folket allena. Märk- är, att man här i Lund så ofta tager helgon ur läkare- sen. Ur sjelfva biskopsraden har blott A. Rydelii minne stått lika kärt och förklaradt som Kilian Stobæi d. ä:s A. H. Flormans. K. Stobæi namn är skönt inflätadt i store Linnés historia.

Till honom skref från Upsala d. 8 Nov. 1728 Carl æus, huru han hade mera förbindelse till K. St. än alla ra, näst sina föräldrar, huru han C. L. lönt godt med t, som var djefvulskt; han bönföll och afbad sitt brott*). önskade få veta namnet på den lilla Scirpus foliaceus ilis, han hade sökt i så många böcker i botaniken, som nästan öfverkommit på bibliotheket, men hade blott nit den i Burseri Herbarium vivum, 30 tomer. Burser lade den Cariophyllus marinus pumilio flore, men utan citation eller auctoritet. "Det är visst, att denna är al- methodice beskrifven af någon." Den 23 Juni 1729: sius hade communicerat med Linnæus Stobæi methodus eris curiosi per Scaniam, hvilken var härlig. Den 25 rs 1730: "Ach huru mång otalig gång har jag ångrat min

*) Han hade mot förbud som hyresgäst låtit ljus brinna om nät- sitt rum, hvilket uppskrämt Stobæi gamla mor. St. gick en p i Linnæi rum och fann L. omgifven af Stobæi egna böcker, ska studenten Koulas fått låna af St. och utlånt till L. Der- fick L. sjelf låna. Kanske syftar dock Linnæi afbön på ett fel, nemligen bortresan.

dumhet i Lund, derest var så godt tillfälle att lära stenar, att jag aldrig får lika, då jag så väl kunnat få lära mig känna namnen och stenarne, men så lideligen det försummade. O mi præteritos referat si Jupiter annos!" Den 1 Sept. 1730: "I sommar från påsk till midsommar läste jag uti Horto Academico publice för Professor Rudbeck och hade mest alltid 200 à 300 auditores, der Professorerne sällan hafva öfver 80. Den 12 Oct. 1731 (8 sidor): L. tröstade sig med tanken på Stobæi gamla frombet, som handterade L. ej som en præceptor sin discipel, utan som en mild fader enda sonen; han föll derföre nu sin fromma fader till fota. L. uppmanade St. att som Mineralogiens förste restaurator reformera denna vetenskap. År 1732 (före Archiaters-utnämningen): "Min method de Nuptiis Plantarum — Nuptiæ pl. med det förstår jag min nova methodus plantarum, men ej det jag för ett år sedan dumt resonerade om samma sak, förrn jag confererat naturen genom autopsien — gör jag aldrig till en gemen disputation, utan skall visa hvad han doger till, om jag någonsin får den lyckan resa. Han synes mycket enfaldig och ställd på narraktiga fötter, dock vet jag fuller att ingen tager reda på honom, som ej har claven. Jag har vist indelningen för Societeten, som tänkte i förstone att jag var galen*), men när jag fick explicera min mening, föllo de från löje och lofvade sig skola befrämja mina uppsåt. ... Hr Professorns curieuxe observationer vill jag gå karl för, äro de bäste som kommit (till Vet. Societ.) och blefvo med största nöje upptagna, fast somliga blinda drömma om färgen. Jag tackar öfvermåttan för Nummus Brattenburgensis."

Dessa bref, hvilka funnits bland förkastade skräppapper efter Lidbeckska bokauctionen och som nu förvaras på Lunds Bibliothek, äro vältaligare än panegyriker till Stobæi ära!

Nils Rosén skref från Halle d. $\frac{2}{4}$4 Dec. 1728, som en lärjunge till sin lärare, om sin vördnad och sina förbindelser etc. Olof Celsius skrifver från Upsala den sista Nov. 1730, huru Medico-Studiosus Linnæus nämnt, att han ville med bref uppvakta St., hvarföre C. erböd sig skaffa brefvet fram och ville skrifva för att tacka derföre, att St. sändt en så snabb discipel in botanicis, som L.

---

*) Således upptäckte L. systemet, när äfven det, som kunnat stå i äldre böcker, var så förbisedt af de lärde i Upsala, att de i Linnæi åsigt först funno en galenskap. Stobæus hade utan att rätta förut hört på hvad L. tänkte i ämnet då han var i Lund, och hvari L. sjelf fann blott dumheter, då Upsala-professorerne i hans nya åsigt funno blott galenskap.

ck, som eld, men ej ostyrig, förnuftig och klok, men ej
arig eller falsk, lärd i högsta grad, men hatade onyttiga
iller, vältalig men ej talträngd ordprånglare; rolig men
rig förarglig; ... from men ej flat, modig men ej för-
äten, allvarsam men ej för hård, rättvis men ej för sträng,
hastig men ej slösare, älskade hjertligen anhörige och
nner; gjorde dock ingen orätt för deras skull. Hans kropp
r städse sjuk, men hans hjerta var alltid friskt och sinnet
jdt. Hans fröjd var störst när han helat den kranka eller
annat sätt befordrat sin nästas välfärd. Hans omsorg
r den fattige var lika så stor som för den rike och tac-
de Gud, när han fick tillfälle att visa välgerningar. Hans
gånge var .. uppbyggligt och behagligt, ty hans ord
ade mot tankarne, hans råd vise, hans skäl öfvertygan-
.., alla hans berömvärda egenskaper oförliknelige."

Man finner att K. St. var för H. Benzelius ett ideal.
säkert var han så i sin samtids omdöme, ty ännu 100
efter hans död är hans minne i Lund ett protestantiskt
gons. Och i vår kyrka canoniserar folket allena. Märk-
t är, att man här i Lund så ofta tager helgon ur läkare-
psen. Ur sjelfva biskopsraden har blott A. Rydelii minne
stått lika kärt och förklaradt som Kilian Stobæi d. ä:s
A. H. Flormans. K. Stobæi namn är skönt inflätadt i
store Linnés historia.

Till honom skref från Upsala d. 8 Nov. 1728 Carl
næus, huru han hade mera förbindelse till K. St. än alla
ra, näst sina föräldrar, huru han C. L. lönt godt med
t, som var djefvulskt; han bönföll och afbad sitt brott*).
önskade få veta namnet på den lilla Scirpus foliaceus
ilis, han hade sökt i så många böcker i botaniken, som
nästan öfverkommit på bibliotheket, men hade blott
nit den i Burseri Herbarium vivum, 30 tomer. Burser
lade den Cariophyllus marinus pumilio flore, men utan
citation eller auctoritet. "Det är visst, att denna är al-
g methodice beskrifven af någon." Den 23 Juni 1729:
lsius hade communicerat med Linnæus Stobæi methodus
eris curiosi per Scaniam, hvilken var härlig. Den 25
rs 1730: "Ach huru mång otalig gång har jag ångrat min

*) Han hade mot förbud som hyresgäst låtit ljus brinna om nät-
na i sitt rum, hvilket uppskrämt Stobæi gamla mor. St. gick en
t upp i Linnæi rum och fann L. omgifven af Stobæi egna böcker,
n tyska studenten Koulas fått låna af St. och utlånt till L. Der-
ter fick L. sjelf låna. Kanske syftar dock Linnæi afbön på ett
ere fel, nemligen bortresan.

dumhet i Lund, derest var så godt tillfälle att lära stenar, att jag aldrig får lika, då jag så väl kunnat få lära känna namnen och stenarne, men så lideligen det försummade. O mi præteritos referat si Jupiter annos!" Den 1 Sept. 1730: "I sommar från påsk till midsommar läste jag uti Horto Academico publice för Professor Rudbeck och hade mest alltid 200 à 800 auditores, der Professorerne sällan hafva öfver 80. Den 12 Oct. 1731 (8 sidor): L. tröstade sig med tanken på Stobæi gamla frombet, som tracterade L. ej som en præceptor sin discipel, utan som en mild fader enda sonen; han föll derföre nu sin fromma fader till fota. L. uppmanade St. att som Mineralogiens första restaurator reformera denna vetenskap. År 1732 (före Archiaters-utnämningen): "Min method de Nuptiis Plantarum — Nuptiæ pl. med det förstår jag min nova methodus plantarum, men ej det jag för ett år sedan dumt resonerade om samma sak, förrn jag confererat naturen genom autopsien — gör jag aldrig till en gemen disputation, utan skall visa hvad han doger till, om jag någonsin får den lyckan resa. Han synes mycket enfaldig och ställd på narraktiga fötter, dock vet jag fuller att ingen tager reda på honom, som ej har claven. Jag har vist indelningen för Societeten, som tänkte i förstone att jag var galen*), men när jag fick explicera min mening, föllo de från löje och lofvade sig skola hjelpa främja mina uppsåt. ... Hr Professorns curieuxe observationer vill jag gå karl för, äro de bäste som kommit (till Vet. Societ.) och blefvo med största nöje upptagna, fast somliga blinda drömma om färgen. Jag tackar öfvermåttan för Nummus Brattenburgensis."

Dessa bref, hvilka funnits bland förkastade skräppapper efter Lidbeckska bokauctionen och som nu förvaras på Lunds Bibliothek, äro vältaligare än panegyriker till Stobæi ära!

Nils Rosén skref från Halle d. 24/4 Dec. 1728, som en lärjunge till sin lärare, om sin vördnad och sina förbindelser etc. Olof Celsius skrifver från Upsala den sista Nov. 1730, huru Medico-Studiosus Linnæus nämnt, att han ville med bref uppvakta St., hvarföre C. erböd sig skaffa brefvet fram och ville skrifva för att tacka derföre, att St. sändt en så snabb discipel in botanicis, som L.

---

*) Således upptäckte L. systemet, när äfven det, som kunnat stå i äldre böcker, var så förbisedt af de lärde i Upsala, att de Linnæi åsigt först funno en galenskap. Stobæus hade utan att ha förut hört på hvad L. tänkte i ämnet då han var i Lund, och hos L. sjelf fann blott dumheter, då Upsala-professorerne i hans nya åsigt funno blott galenskap.

Stobæus har blifvit en länk i vår naturvetenskapliga
ng, som förtjenar att blifva bättre känd, än han är.
sputationer, sällsynta och värderade, utgöra i sin nya
ett qvartband, berörande vigtiga ämnen så i natur-
pen som historien. Hans *Dissert. Epistolaris ad Th.
thaus de Nummulo Brattensburgensi, singulari illo
ia fossili*, ryckte Brattenburgs-penningen ur Numis-
s och lade den i Naturalhistorikerns hand. Hans
tiqua monumenta historica Lundensia lade först fram
a verlden *Necrologium Lundense*, *Liber Daticus* och
s Regum Daniæ 827—1171 o. s. v. Hans genealo-
beten, det tryckta såväl som de skrifna, ega också
jenst. Af hans i Lund ännu förvarade handskrifter
vi: *Collectiones Mineralogicæ a Kil. Stobæo*, in fol.
d: Specilegium Lithologicum in qualecumque supple-
Curiosissimi quondam nunc B. M. Archiatri D. Ma-
Bromel Lithographiam Svecanam. Observatio de
litho genuino marino s. Astaci marini majoris vul-
pillo. Latinskt inventarium på Petrificater och La-
gurati samlade i Skåne, sända till Bromels Museum
Stobæus. Deribland petrificater från Öfvedskloster,
ladugård m. m. (33 nummer). Stenar, samlade vid
, Helsingborg, Kropp m. m. Om meteorstenar, en
latinsk afhandling, färdig för pressen. K. Stobæi
tanti naturæ integritate slutar med ett svenskt poem,
ynner:

> Än körer Titan lika fort,
> Fast han med sina kampar gjort
> Så många kringel-äcker.
> Än Phoebe passar på sin natt,
> Än Disa ger sin hulda patt
> Åt allt som henne täcker;
> Än Atlas styf och ryggerak
> Upphåller verldens hvälfda tak,
> Hur länge må man undra? etc.

ar:

> Nu håller sämjan verlden opp,
> Allt går i sans och enigt lopp
> Allt noga sammanstämmer.
> Osämjan vållar bräcklighet
> Mot ändring ingen råd hon vet
> Allt sådant sämjan hämmar.

ice experimentalis a Kil. St. med figurer. Ett före-
-collegium af K. Stobæi egen hand, finnes i Lund
*xperim. D:ris K. Stobæi Collegium Experimentale in
philosophiæ naturalis Casp. Bartholini* scripsit Sv.

manland, Östergöthland, Tjust och Småland. Rönte 1739 den utmärkelsen, att vid Vetenskaps-Akademiens stiftelse blifva dess medlem. Assessor i Bergs-Collegium 1747. Justitie-Revisions-Sekreterare 1749. Adlad 1751. Justitie-Canceller 1758, sedan han under förordnande bestridt samma tjenst från 1756. R. N. O. 1758. C. N. O. 1759. Riksråd och Seraphimer-Riddare 1769. Friherre 1770. President i Lag-Commissionen s. å. Grefve 1771. Åbo Akademies Canceller s. å. Begärde afsked från Riksråds-embetet och öfriga befattningar d. 27 Mars 1772, men återtog det förra d. 22 Aug. s. å. efter Revolutionen. Begärde afsked 1789. Afled natten 22—23 Febr. 1790.

Gift 1750 med *Johanna Bedoire.* En son afled ung. Af döttrarna blef *Catharina Emerentia* g. m. Öfverste W. Ha... och *Johanna* med Öfversten Frih. A. v. Lantingshausen.

S. intager ett utmärkt rum bland de många lysande som tillhöra den s. k. Frihetstiden; — en epoch, hvars många skuggor, sorgfälligt framhållna, likväl ej kunna undanskymma stora, evärdliga förtjenster. Företrädesvis 1772 års män*), men äfven de af 1809, hafva med mycken ensidighet framställt denna period; och ej mindre nitiska hafva i detta afseende deras motståndare varit, som, jurantes in verba magistri, lärt sig efterpladdra, att denna tid var företrädesvis en ståndens tid och således naturligtvis absolut förkastlig. Med lika goda grunder kunde man klandra den

*) I detta afseende må anföras hvad G. Ehrensvärd skrifver i sin Journal, förd i Gustaf III:s hof, hvilket tillika kan gälla såsom supplement till Schönbergs biographi: "Den 12 Juni 1776 var hos mig Kongl. Sekret. Schönberg och communicerade mig en hemlig befallning han fått att skrifva l'histoire anecdotique öfver frihetstiden, som skulle bevisa förra regeringssättets brister, och huru en skedd förändring var nödvändig, och hur denna ändringen var den bästa, som kunde ske, afpassad efter nationens genie. Sch. är en man, som har lätthet att tala och lätthet att skrifva, och detta är lättare än att väl tänka; han har mycket läst, men ännu mera skrifvit. Han har mycket minne, mycken eld, egenskaper, som stundom bedraga urskillning och eftertanke. Han har blifvit nyttjad som en partiskrifvare under fordna tider. Denna syssla har gifvit honom vidlyftighet i sin styl, ty man tordes ej vara begriplig; ofta låghet, ty man skulle förstås af sitt folk; mest partiskhet, ty man skref för ett och mot ett annat partie. Uppfödd med dessa egenskaper, torde han icke detta varit den man, man bort gifva någon syssla; efterverlden lärer ej finna allt hvad den önskar, och det den finner lärer icke allt vara så pålitligt. Huru olika lära icke dessa memoirer bli med dem, som författas af Grefve Höpken och Grefve Axel Fersen!" Jfr äfven Gustav. Papperen af Geijer, I. 14. Så uppstodo Schönbergs bekanta Historiska Bref.

ector 1743. Stads-Physicus i Malmö 1744. Med. Doct.
. Förestod Prof. E. Roséns profession under dess ut-
ska resa. Återgick sedan till sin tjenst i Malmö. Brunns-
dent vid Ramlösa. 1754—56 studerade han i Göttin-
sedan i Strassburg m. fl. st. Återkom 1759, utnämnd
Provincial-Läkare i Christianstads län 1757. Var den
e som på den orten verkställde koppympning. Profes-
itel gafs honom 1775. Lärare i Barnmorske-vetenskapen
. Artis Obstetr. Prof. i Lund 1783. Död d. 11 Mars
. Han hade bildat 133 barnmorskor och upptagit Björke-
belsobrunn. Gift med *C. E. Conradsdotter Quensel*.
blott en dotter.

fter: En disp. 1743. — En berättelse till riksdagen 1769 om
dicin.-verkets tillstånd i Christianstads län. — En artikel i In-
esetidn. 1768 om boskapssjukan. — Ett program som Rector 1787.

allor: Sacklént Läk. bist. — Döbeln, Lindfors, Ståhl. — Programmer af G.
asmans och E. G. Lidbeck.) —N.

STOCKENSTRÖM, ERIK VON.

I Stockholm lefde på 1600-talet en Råd- och Handels-
Anders Henriksson, hvilken dog 1656, gift med Chri-
Olufsdotter, dotter af Assessoren i Svea Hofrätt, Olof
on, och syster till Politie-Borgmästaren Hans Olufssen,
af möderne kallade sig Törne, och från hvilken så väl
ve- och Friherrliga ätterna Törnflycht, som adliga ät-
a Törne, von Törne och Törnstjerna härstamma. Ofvan-
nde Rådman hade tvenne söner: 1. Capitainen Anders
kenström, som adlades 1674, men dog barnlös och slu-
sin adliga ätt; samt 2. Lars, som förblef ofrälse, men
ade sig Stockenström, såsom äfven Anders före adlandet
t. Lars hade sonen *Erik Stockenström*, som blef Berg-
tare i Nora och Lindes Bergslag, gift med *Emerentia*
e af en förmögen handels-slägt i Götheborg. Deras son,
, sedan adlad under namnet *von Stockenström*, föddes
April 1703. Han studerade i Upsala; men der fanns
ännu en lärare i Chemien, hvilken vetenskap låg S. mest
hjertat. Efter slutade studier blef han 1725 Auscultant
ergs-Collegium och följande året E. O. Notarie.
I Stockholm fick han nu begagna Brandts föreläsningar
orde dessutom under ferierna resor i Bergslagerne.
'30 Geschworner vid Stora Kopparberget. Anträdde
resor genom Norge, Tyskland, Holland, England och
ike, der han besåg de förnämsta grufvor och berg-
Hemkom 1736 och blef 1738 Bergmästare i Söder-

manland, Östergöthland, Tjust och Småland. Rönt
den utmärkelsen, att vid Vetenskaps-Akademiens
blifva dess medlem. Assessor i Bergs-Collegium 174
stitie-Revisions-Sekreterare 1749. Adlad 1751. J
Canceller 1758, sedan han under förordnande bestri
ma tjenst från 1756. R. N. O. 1758. C. N. O. 1759.
råd och Seraphimer-Riddare 1769. Friherre 1770.
dent i Lag-Commissionen s. å. Grefve 1771. Åbo
mies Canceller s. å. Begärde afsked från Riksråds-
och öfriga befattningar d. 27 Mars 1772, men åter
förra d. 22 Aug. s. å. efter Revolutionen. Begärde
1789. Afled natten 22—23 Febr. 1790.

Gift 1750 med *Johanna Bedoire.* En son afl
Af döttrarna blef *Catharina Emerentia* g. m. Öfverste
och *Johanna* med Öfversten Frih. A. v. Lantingshaus

S. intager ett utmärkt rum bland de många l
som tillhöra den s. k. Frihetstiden; — en epoch,
många skuggor, sorgfälligt framhållna, likväl ej kunna
skymma stora, evärdliga förtjenster. Företrädesvis 17
män*), men äfven de af 1809, hafva med mycken
het framställt denna period; och ej mindre nitiska
detta afseende deras motståndare varit, som, jura
verba magistri, lärt sig efterpladdra, att denna tid v
trädesvis en ståndens tid och således naturligtvis
förkastlig. Med lika goda grunder kunde man kland

---

*) I detta afseende må anföras hvad G. Ehrensvärd skrif
Journal, förd i Gustaf III:s hof, hvilket tillika kan gälla så
plement till Schönbergs biographi: "Den 12 Juni 1776 var i
Kongl. Sekret. Schönberg och communicerade mig en heml
fallning han fått att skrifva l'histoire anecdotique öfver fr
den, som skulle bevisa förra regeringssättets brister, och
skedd förändring var nödvändig, och hur denna ändringen
bästa, som kunde ske, afpassad efter nationens genie. Sch
man, som har lätthet att tala och lätthet att skrifva, och
lättare än att väl tänka; han har mycket läst, men ännu mera
vit. Han har mycket minne, mycken eld, egenskaper, som
bedraga urskillning och eftertanke. Han har blifvit nyttjad
partiskrifvare under fordna tider. Denna syssla har gifvit hon
lyftighet i sin styl, ty man tordes ej vara begriplig; ofta lig
man skulle förstås af sitt folk; mest partiskhet, ty man sk
ett och mot ett annat partie. Uppfödd med dessa egenskaper, ha
icke detta varit den man, man bort gifva någon syssla; efter
lärer ej finna allt hvad den önskar, och det den finner lärer ic
vara så pålitligt. Huru olika lära icke dessa memoirer b
dem, som författas af Grefve Höpken och Grefve Axel Fersen
äfven Gustav. Papperen af Geijer, I. 14. Så uppstodo Sch
bekanta Historiska Bref.

j brukade eldgevär *före* krutets uppfinnande. Först
lgren synes i fjerde delen af Sv. Sk. Litteratur hafva
ndigt och rättvist uppskattat detta tidskifte. Likväl
rvid med aktning nämnas N. v. Rosenstein, som i sitt
fver Stockenström med (för en Gustavian åtminstone)
g opartiskhet och fördomsfrihet yttrar sig. Som hans
derom fortgående sammanflätas med S:s personliga
ädande och ingen annan biographisk källa af någon
nhet här förefinnes, följa vi, i möjligaste korthet, den-
mställning.
kallar S. "den äldsta af våra Mæcenater, efter ett
rhundrade med en enda ledamot (Öfverskeppsbygg-
n Sheldon) ensam öfrig från första året af Vetensk.-
iens inrättning, en herre som älskat och idkat veten-
som manlig i tänkesätt och seder; dristig och verk-
alla sina gerningar, förtjent det ödet att öfverlefva
tid och i sitt efterdöme visa ett nytt slägte huru be-
det framfarna varit." Det förgångna tidskiftet anses
tider blifva i vetenskapernas häfder märkligt. Och
nderbart, att dessa kunde uppblomstra hos ett folk,
ss ej kände annat begär än att träda i tappra förfä-
tspår; ej annat behof än hämnden; ej annat behag
sropets; som talade om Carl och Narva och tycktes
Pultava! Borde de vänta beskydd, der bland de
knappt någon fanns, som ej blifvit uppammad att för-
l annan ära än krigets!*). Och likväl: hvilka nya
pgå ej inom kort i alla vetenskapens grenar, i politik
ts-ekonomi, i slöjder och näringar! (Jfr Frietzckys
hi). "Ett helt land, en hel nation omskapas", säger
erige, "knappt kändt af de lärde**), blir ett mål för
n och afund." Det framter ett nytt Thebe, länge
igt, länge missaktadt, som på en gång af Pelopidas
aminondas lyftes till sidan af Sparta och Athén, om
ckans flyktiga glans må förliknas vid vetenskapernas
a ära. Grunden till detta nya lif låg inom oss uti
äsning i sinnena, som friheten alstrat; utom oss af

"Vapenstyrkan herrskade och civila förtjenster aktades ringa",
eijer i Litt.-Bl. 1838, s. 37. "Bror kan ej tro, huru litet
nte blifva ansedda hos oss", skrifver Stats-Sekret. Hermelin
rne.

Här erinra vi oss äfven Bisk. Agardhs snillrika program vid
skolhusets invigning i Philipstad d. 27 Dec. 1847, der det
"Det är först med Klingenstjerna och Linné, som man kan
t Sverige inträdt inom kretsen af den nyare europeiska civili-
." Jfr Post- och Inrikes-Tidn. 1848, N:o 12.

nas annorlunda än beprydd med Rikets yppersta värdigheter. År det då i Cincinnati tider vi lefvat, eller är detta en dikt? Det är en verklighet, mine Herrar! och dessa voro Stockenströms första steg på en återsedd fosterjord; på detta sätt likasom tager han besittning af ett land, åt hvars tillväxt i näringar och slöjder han ämnade uppoffra sin tid och sin möda" *).

År 1724 anlade S. i Grythytte socken ett plåtverk, som han efter sin moder kallade Rockesholm. — Hans förfäder hade i början af 1600-talet upptäckt och upptagit Hellefors silfververk; men 1714—1730 hade det drifvits med förlust. S. samlade 1733 en participation till dess upphjelpande. Då oaktadt all möda och omtanka verket alltjemt gaf förlust, lemnade Ständerna 1747 tillstånd att anlägga ett jern- och manufactur-verk, hvartill S. uppgaf planen och bestyrde om verkställigheten.

Snart yppar sig ett motstycke till bearbetningen af Höganäs stenkolsverk. I Säters socken upptäckte han och vännen Svab en ny rikedom, och vid anläggningen af Gallmej-grufvan derstädes deltaga de äfven i det lägsta arbetet för att undervisa och uppmuntra. Grufvan kom så långt, att några tusen centner kunde föryttras. Men då de förmåner ej kunde beviljas, som interessenterne ansågo nödiga för sin utkomst och att kunna hålla pris med utlänningen, afstannade denna anläggning. Han gaf äfven planen till Vedevågs stora manufacturverk, och erhöll i uppdrag dess besigtigande 1748. En Brukspatron Olsen hade i Tjust upptäckt Solsta koppargrufva, men saknade medel att deraf begagna sig. S. inlöste halfva verket, skaffade nödigt förlag, besörjde grufvans iståndsättande och anlade vaskverk, tvenne hyttor, gårhytta och kopparhammare.

Men det är ej nog med upptäckter och drift i bergsrörelsen; afsättningen blir alltid det vigtigaste. Jernhandeln fjettrades ännu af utländskt tvång. Till dess häfvande stiftades Jern-Contoret. S. var bland dem, som gåfvo planen dertill **), och var hela tiden fullmäktig derstädes, till dess vid 1766 det blef vissa embetsmän, och bland dem Justitie-Cancelleren, förbudet att hafva sådana extra förrättningar.

---

*) Att likväl stenkol förut varit brutet i samma trakt ses af De la Gard. Arch. XVII. 67—80.

**) Både Nordencrantz och Plomgren ville tillegna sig egentliga äran deraf. Se Sv. Akad:s Handl. XVIII. 288.

Snart indrogs nu S. i mera offentlig eller politisk verk-
et och vann stort anseende för duglighet och modera-
Sverige egde då "ett regeringssätt, godt till sitt ända-
efter det åsyftade frihet, men i mer än ett afseende
omligt." Bristen låg dock ej så mycket i partiers upp-
nde; ty dessa, "nödvändiga i alla fria regeringar*),
a så länge de hos folket underhålla en vaksam upp-
samhet på de styrande, hos de styrande aktning för
, måtta och försigtighet", blifva egentligen farliga, då
statsförfattningen är bristfällig och obestämd. Parti-
rna gällde nu "icke blott statsintressen, författningar,
llning; man tvistade om sjelfva de grunder, som bort
tstarkade utan möjlighet af förtydning, fastställda utan
het af rubbning: Konungens makt, rådets myndighet,
rnas rättigheter. Sådana tvister hafva aldrig aflupit
våldsamma skakningar." Beviset härpå ligger i 1756
ändelser, då hofvet sökte utvidgad makt; och är det
ringa heder för S., att han just under dessa skaknin-
örordnades till Justitie-Canceller. I sådan egenskap
han till Dalarne, för att der ransaka om stämplin-
Denna förrättning, der stränghet måste användas i
gd, "der han tillbragt de gladaste dagar af sin lefnad,
e han sig aldrig utan sinnesrörelse." Han genomgick
svårigheterna "utan att såra sitt samvete, utan att mot
erson vända ett hat, som rättvisan ej ensam förmår
a."

Vid Mössornas seger 1765 sattes S. åter på flera prof.
han i början hatas, om han till eget och vänners för-
nödgas nyttja all sin styrka, så tjenar faran blott att
dess egenskaper i en större dag." Nu afgjordes, att
erna hädanefter skulle utnämna Just.-Canceller; och S.
fors den utmärkelsen att blifva omvald af sina mot-
are. Men härigenom bereddes honom blott nya svårig-
. Emketet hade fått vidsträcktare makt och vidsträck-
skyldigheter. S. var satt emellan Rådet, sitt parti och
nen. Rådet hade rättighet att gifva honom befallningar
han rättighet att göra Rådet påminnelser. Rådet var af
parti med honom och mera benäget derigenom att finna
rknings-anledningar vid hans tjenst. Öfvertygelse och
he ledde honom att önska sitt parties uppkomst; men

*) säger äfven Geijer: "Partier tillhöra fria stater, och hem-
uppenbarligt alla stater; men öppenheten är det bättre
t."

partiets fordringar gingo längre än hans böjelse. Med
tionen hade han lätt att komma i collisioner såsom vi
af den älskade nya tryckfrihetens rätta bruk.

Snart inträffade en händelse af mycken betydelse fö
hvilken Rosenstein besynnerligt nog alldeles med ty
förbigår: nemligen 1768 års tilldragelser. Rådet har
visat sig så vresigt, som under denna Mössornas regim
tid. Landshöfdingar, äfven Riks-Collegier (dessa våra
bara inrättningar, som alltid varit stötestenar för ma
naden och projectmakeriet), actionerades af det hemlig
ler erkända skäl, att de ansågos vara organer för miss
S. erhöll föreställning, för det han ej beifrat de skr
hvari detta missnöje, under skydd af den nya tryckfrihe
gaf sig luft. Mellertid vitsordade Commerce-Collegium
brikernas ruin; Bergs-Collegium, ehuru man for ut emot
i Rådet, förnyade sin framställning om eländet i Berg
gerna, och Kammar-Collegium med sin President (sedermera
Riksrådet) Hermansson i spetsen, lät ej en öfverhängande
action, i anledning af den s. k. Cronackerska saken, afskr
sig från att framlägga den mörkaste skildring af landets
lägenhet *). Konungen yrkade Ständernas sammankallande
men Rådet gjorde allt för att undvika detsamma. Då
trädde S. med ett dictamen till protocollet d. 19 Dec. 17
hvilket länge omtalades för sin styrka **). Deri yttrade h
"Jag har ej haft anledning att infinna mig i K. Maj:ts
kammare under kammarärendenas föredragning och de
någon underrättelse om den stora förändring, som i d
dagar sig tilldragit i riksstyrelsen, sedan det händt att
Maj:t afsagt sig regimentsbördan, så framt R. St. ej bl
sammankallade, men jag har af de steg som härpå upp
barligen följt, nog blifvit varse den stora skakning,
häraf skett i Regimentskroppen. Min trohetsed mot Kon
gen och riket, min instruction och K. Maj:ts nåd. förord
för 1766 förbinda mig dertill, hvilken sednare speciell
ger: "att ... detta ämbete innefattar det yppersta förtro
de, som ett fritt folk åt någon af sina medlemmar g
kan." Riks. R. hade i protocolls-utdrag, utfärdadt till
Rikets Collegier och flere yttrat, att riksstyrelsen råkat
vådelig och bedröfvelig ställning samt i brydsammaste
farligaste omständigheter. Enär alltså denna högst bety
de casus infallit, hvilken måste erkännas för att vara d

---

*) Jfr Sv. Akad:s Handl. XVIII. 332.

**) Jfr Wieselgren, Sveriges Sköna Litteratur, IV. 84.

och alldeles sådan, som den i slutet af 3 §. Riksd.-beskrifves, så ... vågar jag yttra ... att R. Ständers mma sammankallande är oundgängeligt."

n det var icke blott som Hatt, som S. var Mössorna han var äfven invigd i det kungliga partiet. Hofvet, ödt af franska regeringen, arbetade för en vidgad makt, hvilken plan först 1772 kom till verkställig-en redan 1768 var försöket tillämnadt. Efter långa tioner hade man skriftligen till Grefve Modène tt yrka riksdag och att "förändra allt till konunga-fördel" *). Denna skrift presenterades af Scheffer, Stockenström och Hermansson. Det var en coali-llan monarchismen och aristokratien emot demokra-en Fersen drog sig snart undan, anande, att den ulle ensam skörda vinsten. S. var äfven subscribent nnan förpligtelse. Tillika med Hjärne, Scheffer och son lofvade han skriftligen **) Konungen "hela den kställande makten, förbehållande beskattningen och ingen åt Ständerna." De lofvade jemväl att göra män, Bjelke eller Öfverste Scheffer, till Landtmar-mt att öfverlemna partikassan. Sedan detta föregått, som S. uppträdde i Rådet med sitt nyss omför-dictamen. Måhända ansågs S. ej fullkomligt ren i färer, alldenstund de alldeles förbigås i Rosensteins ne." Han nämner endast på en rad, att S. "haft en del" i en "ny hvälfning."

llertid voro tvenne Rådsplatser genom dödsfall le-ch S. utnämndes till Riksråd. Han synes dock hafva att emottaga anbudet. "S. har först samtyckt i går ch, jag vågar säga, endast på mina skäl", skrifver nsen d. 13 Maj 1769 ***). Fersen kunde ej förmås ehuru "ombedd i mer än 8 dagar af Konungen, gen och hela partiet." Tolf dagar derefter afsattes sråd. Platserna återbesattes, "enligt hofvets önskan", Kronprinsen †). Hofvets fördelar voro, att Konun-ch Drottningens skuld, omkring 20½ tunnor guld, Arfprinsarnes, förklarades för rikets; Hofstaterna des och ökades, indragna pensioner och löner åter-och medel anslogos till Kronprinsens och Arfprin-utländska resor. Härförutan gick slöseriet med pen-

*) Gustav. Papperen I. 78. **) Anf. st. sid. 83.
***) Anf. st. sid. 93. Om denna utnämning "kunde S. göra sig aste hopp", skrifver Rosenstein. †) Anf. st. sid. 129.

sioner, gratificationer och ersättningar af alla sl
33 tunnor guld*); då deremot 1766 års riksd
besparat öfver 66 tunnor guld.

Skulle man närmare bestämma S:s politiska
så finge man ej föra honom till de verkliga Hat
troligen rättast till det "särskilda parti", som G
lunda beskrifver**): "på en gång tillgifvet hofv
syska systemet, på en gång aflägsnadt från H
aristokratiska principer och afskyende Mössorna
systemet."

Då Mössorna åter vid Riksdagen 1771—72
hafva öfverhanden, skyndade S. att taga afske
Rådsembete kort innan den allmänna afsättning
Han återkallades sedan i Rådet dagen efter revol

S. var nu nära 70 år gammal och ålderns
har redan varit synbart. Efter denna tid är ej
nerligt om honom att anföra. Hans stjerna är i n

Då Gyllensvanska processen — "en af de r
ste händelser i Gustaf III:s regering"***) — d. 2
förehades, var äfven S. bland dem, Konungen
"För att icke finna Rådet afgöra efter sin pluralit
sak, tar Konungen alla documenterna till sig, b
så länge tills termin faller in, då Rådet upphör
tvenne divisioner, hoppandes, att då det skulle
den brutna divisionen, pluraliteten skulle kunna
På denna division var äfven S.

Den 23 Juli 1776 förekom en annan proce
lensvan, rörande en boställssyn. "S., som tyckt
mening i G:s förra sak hade kunnat göra honom
som var nationens hjelte för tio år sedan och fru
ken faror eller hot, var nu svag och lät försigtigh
rösta lagen. Sådant är ofta ålderdomens öde."
gjorde sig mycket besvär att vid justeringen få S.
sin tanke, hvilket äfven lyckades; ty dess voteri
åtskild med hvad den vid dicterandet var, att i
i skälen mera fanns." ... "Konungen var ledsen
detta mål med sina röster. Sedan S. ändrat sig,
nog, att han utgjorde pluraliteten. Men att ge

---

*) Gustav. Papp. I. 95. **) Anf.

***) G. Ehrensvärds ord i sin Journal för 1776. S
densamma i sin helhet refererad af Geijer i Gustav. Papp

†) Enligt 1772 års Regeringsform kunde Konungen i
saker öfverröstas af Rådet.

alltid fälla G. skulle ha utseende af en concerterad och kunde uttydas till förföljelse, hvilket allt missha- Konungen. Men då saken uti conseljen föredrogs, er- föredraganden, Låstbom, huru han enligt §. 8 R.F. detta mål ej kunna efter omröstning afgöras, att det ett justitiemål, som ifrån Hofrätterna till Revi- ankommit, att det vore ett oekonomiskt mål, kom- ifrån Krigs Collegium, och således kunde efter Hans godtpröfvande af honom sjelf afgöras. Konungen frå- då S. såsom lagkarl, om han hade samma mening om saks afgörande, hvarpå S. medgaf, att Rådet haft o- att till afgörande ventilera denna sak, utan hänsköt den all säkerhet till K. Maj:ts eget rättvisa afgörande."

Den 1 Aug. s. å. skrifver Ehrensvärd: "S., som dessa ar varit utnämnd att sitta i Conseillen, begär permis- att få resa hem och på några veckor få sköta sina af- Det beviljas honom. S., som i en mindre grad spelte de brillantaste roler, en embetsman i en så förvirrad tid, vår partitid var, kunde visa sig uti, tyckes nu af till- de år, en för efterlåten försigtighet och flera svagheter es bortskymma sin förra lysande tid. Så angeläget är att sjelf känna sina egenskaper och i rättan tid söka sin et. Man slipper då att låta på sig sannas:

Tel brille au second rang, qui s'eclipse au premier.

då han skulle resa, bad han Konungen, såsom en ut- t nåd, att som den sista godhet för sig och sin familj om adelsman adoptera en Kammarråd Printzell, dess rson. Likasom det är en dygd att älska sin slägt och högre stånd ej bortglömma sitt ursprung, likaså är det el att genom sina förtjenster draga oskickliga till heders- n, och endast derföre att de äro slägt vilja ha den rden att göra dem ansedda, och ej se deras eget vär- ... Printzell, som genom S:s påarbetande nyss blef med missnöje Kammarråd, hade endast förut gjort sig känd s riksdags-intriger. . . . Man har ej funnit hos honom n af de förtjenster, som kunna fordra adelskap. . . . ungen, som ej ville desobligera en gammal förtjent man tillgifven Rådsherre, gaf bifall till adoption. Gubben -tligen glad; men hans dotter tycktes vara rätt miss- öfver, att hennes ätt fått en ny prydnad och hon gt att avouera."

samma tillfälle adopterades under samma namn och äfven brorssonen Salomon S., samt likaledes 1784

jemväl Brukspatronen och Directeuren Lars S. och Su-
cargeuren vid Ostindiska Compagniet, Erik S.

Den 21 Aug. skrifver E.: "Det kom berättelse, at
på sin gård Varnäs i Nerike illa sjuknat och vore
hopp om restitution. Han önskade få se sin dotter,
fröken S. Hon, som vid (det tillämnade) tornerspelet
Ekholmssund) var ämnad att låta sina färgor lysa på
riddares lansar, som ville se huru man för hennes
borde segra, måste nu uppfylla sina skyldigheter em
gammal far och öfvergifva både sina nöjen, sina tillbed
sin sång, sitt sorl och skratt och dem som bade den ly
utgöra hennes sällskap." S. återhemtade sig dock och l
ännu fjorton år. Först vid Rådets sprängning 1789 lem
de han tjenstemannabanan, 87 år gammal, och afled k
derefter.

Skrifter: Tal i Vet. Akad. 1749 om Bergsmanna-näringens
och skötsel. — D:o d:o 1767 om Svenska Jernbrukshandtering
samt om Jern-Contoret.

(**Källor:** Ugglas' Rådslängd. — Stiernmans och Rehbinders Matr. — Ber
Cancellersbist. — N. v. Rosensteins Äreminne. — G. Ehrensvärds Journal
staf III:s hof; handskr. på Upsala Bibl. — De la Gard. Archivet. — Gust
Papperen.)
— A — ö —

STRAHLENBERG, PHILIP JOHAN.

Landtmätaren i Stralsund *Isr. Tabbert* och *Maria R*
kow hade två söner, som i Sverige vunnit namnkunnig
Den yngre, Pehr Sigfrid, blef Stadsmajor och dog 17
Den äldre Philip Johan föddes 1676. Tidigt tog han
det i hand; men befinnes ha varit väl underbyggd i sti
Blef Volontär vid Öfverste Machliers reg:te 1694, Corp
s. å. Förare 1695, Under-Conducteur vid Fortificatio
1697, Lieut. 1698, Regim:ts-Qvartermästare vid Söderm
lands reg:te 1701, Capitaine 1703. Adlades 1707 jem
två bröder, Martin, som då var Landträntmästare efter
fader, och Pehr Sigfrid, som då var Major vid Söderm
lands reg:te. De introducerades 1719 under № 1458.
J. Str. utmärkte sig ofta, särdeles vid belägringen af Po
och slaget vid Frauenstadt. Han kom lyckligt från Pult
och till och med öfver Dnieperströmmen, men när han
nade sin broder bland de räddade, gick han i en
tillbaka öfver strömmen för att ock hjelpa honom
het, dervid han föll i Ryssarnes händer, då brod
emot redan på annat håll räddat sig. Fången f
Moskau och sedan till Siberien. Under sin trettonår-

kap reste han omkring i Siberien som Chartförfattare,
sände, då en dylik förfärdigats, densamma i förvar hos
köpman i Moskau. Då köpmannen dog, fanns den geo-
fiska chartan och visades för Czaren, som befallte att
författaren fordrade henne igen, skulle han föras till den
Herren. Då Str. sport detta, fullföljde han sina re-
med sin concept-charta i hand, för att kunna visa Czaren
n bättre teckning af landet. Efter freden 1722 fram-
han, då han kommit till Petersburg, den nya chartan
Petter, som tillböd honom Direction öfver ett Landt-
ri-Contor, som skulle inrättas, om Str. ville bli qvar;
han afslog tillbudet. Chartan, som Czaren hade i hand,
nfs ej. Str. återkom till Sverige sjuklig och arm. K.
rik gaf honom Öfv.-Lieut:s charakter d. 28 Aug. 1723,
med den Capitaine-beställning, han fick 18 år förut.
730 utgaf han i Lübeck sin charta jemte Historische
hreibung von Nord- und Ostlichen Theil von Europa
Asia, in 4:o, ett arbete, som då väckte uppseende i
pa och länge var en källa för Geographers uppgifter
denna del af vår jord. Ännu nämnes den med aktning
ra lärde. Str. hade äfven fästat uppmärksamhet på
runinskrifter i Siberien, meddelande prof på T. V, XI,
XXI. Dessa runor äro mera lika de Blekingska på
kstorps- och Sölvesborgs-stenarne, än de Upsaliska eller
nna runorna. Således är O (omega), som i Upsala-
rna tecknas ǂ, här likt en på ena hörnet stående qva-
, med de två sidorna så utdragne, att en rät vinkel
s derunder. I Finn Magnusens Runemo og Runerne
r man denna Str:gs afteckning bemärkt *). Arbetet
te uppmärksamhet i Transactions Philos. utg. i London
429, p. 142). En Tabula polyglotta hos Str. upptager
ur 32 Tartariska folkslags språkarter och ett Kalmuc-
t Vocabularium, likaledes en stor landcharta. "Bey Ge-
nheit der Schwedischen Kriegs-Gefangenschafft in Russ-
, aus eigener sorgfältigen Erkundigung auf dener ver-

*) F. M. yttrar, vid omrörande af det minnesmärke, Saxo upp-
r såsom i Bjarmaland befintligt öfver Ragnar Lodbrok: Dette
lesmærke ma söges i det nuv. Permien (vid det hvide Haf) og
n har net opp Strahlenberg 1730 i sit bekjendte Skrift om Nord
OstAsien (S. 33—338 Tab. VII) meddelt en Tegning af Figurer
Karakterer fra en Klippe i Nerkedan af Store Tzerdyn, Landets
a Hovedstad. Forestillingens Figurer ligne meget andre i de
ndinaviske Helleristninger, men Karaktererne derimod baade Ru-
og Binderuner." Det är den enda afbildning vi af dem ega,
Pallas m. fl. sedan följt Strahlenbergs exempel.

ten weiten Reisen zusammen gebracht und ausgefer-
" Kunskapen är alltid lätt att bära och Str:gs kun
r lättade utan tvifvel fångenskapens obehag för honom
samtida landsmän intager han en hög rang, när fråg
det kunskapsfält, han beträdde.

År 1740 blef den lärde krigsmannen Commendant
hamns fästning; Major vid Södermanlands reg:te 17
i Sept. 1747. Ogift. Begrafven i Getinge kyrka
nd.

fter: Vorbericht eines Werckes von d. Grossen Tartarey
erien mit Anhang von Gross-Ryssland. Sthm 1726. —
d- und Ostliche Theil von Europa und Asia. Ib. 1730.

ällor: Gezelii Biogr. Lex — v. Stiernmans Adels-Matr. — Sv. Mercur
uni månad. — Lästhoms Höfdingaminne — Runemo og Runerna af Finn
usen.) — S

STRALENHEIM, HENNING.

Henning Stralenheim, som slöt såsom Friherre
ral-Gouverneur öfver Zweibrücken, säges vara son
källarmästare i Stockholm, som dock möjligen varit
rehmisk adlig familj. Han var född 1670, studera
ingick i K. Cancelliet, derefter han ännu ung blef
i beskickningar. Vi kunna tillägga till VIII B. s. 16

ut handen för att få genom Grefvens handslag försäkran han skulle möta i duellen, men Grefven släppte snart ãherrens hand och gaf honom en "Maulschelle." Sällskapet åste nu gå emellan att hindra det fem personer blefvo i uropa verksamma för Europas oro. Str. kräfde nu upptelse genom sin Konung och Kejsaren manade v. Z. i arrest. hväl reste Str. från Wien utan att taga afsked. Kejsarn, gslig deröfver, sände ett bud till Grefve v. Zinzendorf, m skulle öfverbringa ett bref till Grefve Piper från Grefve Wratislaw, för att åter ställa allt till rätta. Då stod eriges betydelse i Europa i zenith. Str. mötte i vägen yssar, som enligt freden i Alt-Ranstadt bort öfverlemnas l K. Carl, men som fått fly. Str. kom lyckligt förbi dem nom uppgiften, att han var sachsiska Grefven Wackerbart. Carl blef emellertid högligen uppbragt. Denna vrede bar num Str:s bemedling goda frukter; ty nu stärktes Kungen sina kraf på Lutheranernas religionsfrihet i Schlesien. Ren 1704 hade Str. begärt den i sin Konungs namn, men emötts ovänligt. Nu medgafs den af Kejsaren, och då påfge Nuntien förebrådde honom denna eftergift i Vaticanens mn, svarade Kejsaren: Ni är lycklig, att K. Carl ej forat min öfvergång till Lutherska läran, ty Gud vet hvad då varit nödsakad att göra. Str. sändes i Sept. 1707 t i Schlesien verkställa religions-ediktet, dit det hörde att taga Lutherska barn ur klostren, dit de insatts, och ge gt åt Lutheranernas kraf mot Katholikerne, förbuden att vika för någon orättvis fordran, som Katholikerne framällde. Inom slutet af 1708 hade Str. fullbordat det ädla ppdraget och i början af 1709 blef "Exsecutions-recessen" derskrifven. Detta är en rad i Kyrkohistorien, som alltid förts till K. Carls heder och Str:s namn har derigenom ch blifvit på ett hedrande sätt lemnadt åt minnet. År 1714 lef han General-Gouverneur i Zweibrücken och kunde derirån öfversända penningar till Kon. Carl, vid hans ankomst ll Stralsund, då de ganska väl behöfdes. Han emottog amma år K. Stanislaus i Zweibrücken och bidrog till dess ofhållning. Oenighet med K. Stanislaus, enligt Rosenhane, ch med General Poniatowsky och andra polska herrar, enigt Gezelius, åberopande Schönberg, föranledde hans entande som Gen.-Gouverneur 1718. Han köpte då ett i Elsas, der han nedsatte sig och dog d. 15 Sept. . Hans måg en Baron Sparre, Öfv.-Lieut. i fransysk t, inlöste godset, men förlorade det sedan genom pro- . Sonen S. Stralenheim blef Grefve, Marechal de Camp

i Frankrike. C. med St. K. af Svärds-Orden. Han var i Sverige 1756, för att inhemta upplysning om några gods i Brehmen. Frih. H. Stralenheims bild är i två upplagor stucken i koppar in fol. copierad in 8:o. Han var gift med *Sophia Elisabeth Christina*, född 1694, död 1756, hvars fader var Grefve Gustaf af Wasaborg, son af K. Gustaf II Adolfs erkände naturlige son Grefve Gustaf af Wasaborg. Det var således Stralenheims svägerska, som fick pension och titel kusin, om ej minnet bedrager, af K. Gustaf III, då hon lefde "i mycken uselhet" i Westphalen. Men Grefvarne Stralenheim i Elsas lefde ännu i slutet af förra seklet i rikedom och anseende. Romerska Kejsaren hade till Grefvar upphöjt barnen af den man, som föreställde Kon. Carl XII:s person, då Hans Kejs. Maj:t synes fruktat att jagas in i Lutherska kyrkan mer än Ture Jönsson fruktade 1527, då han lät trumma för sig i Stockholm.

(Källor: Nordbergs, Adlerfelts och Knut Lundblads K. Carl XII:s historier. — Gezelii Biogr. Lex. — Rosenhanes Konungalängd.) —N.

STRAND, CARL JOHAN.

Föddes omkring 1728 i Södermanland. Var äldste sonen af Kyrkoherden i Lerbo *Olaus Olai S.* och *Maria Elisa Ört*. Efter, som det synes, enskild undervisning blef han student i Upsala 1739. Ph. Cand. 1749. Promoverad 1752.

Åren 1755—57 biträdde S. dåvarande Prosten, sedan Biskopen, Serenius vid utgifvandet af sednare upplagan af hans Engelska Lexicon. Härom skrifver Serenius sjelf: "Min aftagande syn har väl icke velat tillåta mig att alltid öfverse och rätta correctur-arken; men angelägen att få denna brist uppfylld, har jag skaffat mig till biträde en af Ihres lärjungar, hvilken i correcturen varit ganska noga och i kritiken så lycklig, att hans flit och färdighet i de gamla språken lärer med tiden tillskynda det allmänna mycken båtnad." Serenius visade en mängd ords ursprung från och slägtskap med äldre språk samt förvandtskapen mellan Engelskan och öfriga Germaniska språk, hvarförutan han angaf betydliga misstag uti Junii, Menagii m. fl:s skrifter. Man tillägger S. en icke obetydlig del i dessa undersökningar.

Intagen i Cancelliet, blef S. 1758 E. O. Cancellist vid Riks- och Antiquitets-Archiven. Kallades 1759 af Amiralitets-Collegium till lärare i Geographi och Engelska språket för Cadett-corpsen vid Örlogsflottan i Carlscrona; hvilken befattning han ej emottog. Copist i Riks-Archivet] s. å. Cancellist med Copists lön 1761.

Under sin första tjenstetid i Riks-Archivet skref Strand
rier eller Register öfver Riks-Archivets Registratur 1550
1560. Biträdde 1765, 66 vid inventeringen af Riks-Ar-
ivets Acter samt fortsatte Stiernmans Pol., Oecon. och
mm. Samlingar. Registrator 1766. Actuarie 1768. Se-
terare eller Chef för Archivet 1771. Erhöll 1773 för
och sina efterträdare lika befordringsrätt med Förste
peditions-Sekreterare i Konungens Cancelli samt Tromans
ng *). Ledamot af Vitt. Hist. och Ant. Akademien vid dess
nyelse 1786. Afled i Stockholm d. 25 Mars 1795.

Stiernman har i ett memorial af 1760 offentligen inty-
, att Strand, utom sina tjenstbefattningar vid Archivet,
än inträdet derstädes utgifvit tvenne anonyma afhandlin-
r, den ena i Svenska Historien, den andra rörande Sven-
a språket.

Härmed förhåller sig sålunda. Då Stiernmans tal "om
lärde vetenskapers tillstånd i Svea rike under Heden-
ms-(!) och Påfvedömstiden" utkommit, granskades det af
re uti ett särskildt utgifvet Bref, dateradt S--o--i--
--e (Sandbro i Björklinge, Ihres egendom). Häremot upp-
ädde icke blott Ekholm med anmärkningar, utan äfven
trand med "Brefvexling emellan tvenne vänner." Ihre skref
t ytterligare svar derpå, hvilket dock icke är tryckt, men
nnes i Lidénska boksamlingen. — Den sednare af S:s ano-
yma skrifter är: Svar uppå Domprosten Ljungbergs s. k.
dmjuka svar på det omdöme, Biskop Rhyzelius fällt om
jungbergs Sv. Grammatica **). Stiernman har med egen
and på Riks-Archivets exemplar tecknat: "Auctor C. J.
trand." Detta är tryckt i Stockholm 1761, 31 sidd. 8:o,
nderteeknadt "Sanningens älskare." Ljungberg lät, under
amnet Euclides, trycka ett "bref från Finland", bevisligen
honom sjelf författadt, deri L., så väl som i sin polemik
ed Göranson ***) och en Bomberfelt, ofta låter hätskhet
älla för skäl. Strand är ej heller i sitt skrifsätt skonsam.
fven hans fordne lärare Ihre får vidkännas ampra saker.

S:s inträdestal i Vitt. Akademien handlar om den o-
rundade beskyllning, som göres Götherne, att hafva för-
ört den Romerska vitterheten. Häri förekomma många be-
ämerliga satser. Aristoteles står mycket illa till boks hos
onom. "De vittre och frie konsterne (i Rom) voro all-

*) Jfr Rhebinders Cancellers-historia sid. 503.

**) Jfr Sveriges Sköna Litt. af Wieselgren, IV. 25.

***) Jfr Wieselgren, anf. st. sidd. 260, 261.

deles bygde på Platoniske philosophiens grunder, och i samma] mon som desse skakades af den Aristoteliske, fick också barbariet öfverhand samt började sitt hiskliga tidehvarf." ... "Plato efterföljdes. under vitterhetens mest lysande tidehvarf, något öfver 700 år, och Aristoteles var deremot föga aktad utom Lyceum samt efterföljdes icke förr än i och med barbariets början, och uppsteg ej till höjden af sin ära förrän i och med dess fullkomnande. Plato sades af Grekerne råda i himlen eller det höga och Aristoteles på jorden eller i det låga." Grekiske poeter och philosopher talade alltid Platos språk och "rådförde sig sällan eller aldrig med Aristotelis, jag vågar nästan säga, olyckligtvis behållna skrifter, både uti vältaligheten, som ock visdomsläran." Hos Romarne var till Augusti tid "allt Platonskt." Ännu Plutarchus har Plato till förebild samt "nämner ganska litet Aristoteles och aldrig med synnerlig högaktning." Men under Roms envåldsmakt, då "en anständig frihet i tal och uttryck ej kunde bestå", försjönk småningom platonismen och "den aristoteliska philosophien uppreste sig uti alldeles lika förhållande" *). Allt detta var fullbordadt redan i fjerde seklet. "Våra förfäder" kunna således ej vara "upphofsmän till ett ondt, som var stiget till sin höjd", långt förr än de blefvo kände. "Vitterheten hade långt före Göthernes utflyttningar redan börjat anlägga psautier eller klosterdok." Munkar och scholastiker voro i S:s tanka jordens plågoris.

I talet öfver Botin prisar han 1734 års Lag såsom den "mest rättvisa, mest billiga, mest rediga och under största korthet dock mest fullständiga lag, som ännu kunnat uppvisas och varit i bruk." Här säger han tillika 1791, att för svenska språkets bildning intet mera synes återstå, än att orthographi och syntax stadgas, "och med full förtröstan vänte vi, att Svenska Akademien sådant verkställer."

Riks-Archivet förvarar en mängd memorialer i åtskilliga ämnen, dels på Konungens, dels på Cancelli-Collegii anfordran. Renskrifne utgöra de en ganska stor foliant af mer än 400 ark, som förtjente utgifvas. Vi upptaga några af der utredda mål. 1) Görziska arfvingarnes liquidationsmål, innehållande öfver 30 ark, upptager berättelsen om G:s vidsträckta förrättningar, tvenne utrikes resor, arrestering i

*) I ett tal, infördt uti sjette delen af Vitt. Akad:s Handl., uppträder A. Wilde till försvar för Aristoteles, med tydlig hänsyftning på Strands utfarter. Jfr sidd. 391—399 anf. st.

nd, underhandling med Czar Peter, tankar om freden. Alla uppgifter jemnföras med ministeriella o. a. handr i Riks-Archivet. 2) Om förkortning i skrifsättet och turen. "Den vitterhet, som utbredde sig under Christiregering, riktade allmänna handlingar med lika så fåsom oäkta grannlåt, bestående uti omsägningar och ep" m. m. samt språkblandning, t. ex. "göra advis och rrättelse, conservera och erhålla, sollicitera och ansöka, risera, stadfästa och bekräfta." 3) Historiska underngar om slägter och personer, som sökt förnyade adel; Bagge, Blix, Bolemanny, Brandstake, Falk, Gedda, rph, Hjerta, Huggut, Husgafvel, Knigge, Krabbe, e, Lejel, Lejoncrona, Lejonmark, Maule, Montgomery, khoff, Pihlhjerta, Pryss, Quist, Rappe, Simming, von k, Sture, Tiesenhausen, Trolle, von Wedel, Weisvon Wolcher, m. fl. 4) Angående gamla Riksdagsingar. 5) 1626 års Riddarhusordning. 6) Främmande tars mottagande. 7) Testamenten i Gustavianska och linska familjerna. 8) Pestanstalterna 1710. 9) Föring å præbenden. 10) Rikshistoriographs-beställningen. S. var till lynnet häftig, men snart blidkad. Någon unfollo honom yttranden, som tycktes förråda ett inre öje öfver uteblefna hedersbevisningar, hvilka vederfarits hans företrädare. I sednare åren sökte han enslig- och hvilan samt undflydde den för kroppens välstånd rörelsen. I ungdomen förde han ett motsatt lefnadsoch älskade jagt med passion.

fter: Se ofvan! — Mina Tidsfördrif 1763. — Om hans öfriaemer jfr Wieselgren IV. 359, 799.

ller: Vitt. Akad. Handl. — Sv. Mercurius 1752, sid. 1183; 1757, sid. 581. Varmholtz. — Lärda Tidn. 1757 N:o 63.) — A — Ö —

STRANDBERG, ZACHARIAS.

Föddes d. 12 Oct. 1712. Hans föräldrar voro Kyrkon vid Sunds församling i Östergöthland, *Peter Johan ndberg* och *Elisabeth Ekeberg*, Kronobefallningsmannen Ekebergs dotter. Vid tolf års ålder sattes han 1723 köpings skola, uppflyttades 1726 på gymnasium och e derifrån 1730 med hedrande bevis till Upsala uniet. Redan ifrån spädaste åren road af blomster och kännedom, valde han nu Läkare-vetenskapen till sitt ida yrke, men sysselsatte sig förut i fyra år med philoska vetenskaperna, innan han under Archiater Rosen-

steins handledande började med allvar vinnlägga sig om densamma. Genom sitt stilla och sediga uppförande, samt sin håg för läkare-praktiken, vann han snart Archiaterns synnerliga bevågenhet, fick nyttja dess bord och besöka hans sjuka; erhöll allas förtroende och blef innan kort anlitad ej allenast af enskilda sjuka, utan ock vid allmogens allmännare, efter Landshöfdinge-embetets föranstaltande, såsom hela ortens ordentlige läkare. Efter att hafva i Upsala aflagt de vanliga akademiska lärdomsprofven, blef han på Prof. Roséns förord, 1741 uppförd på förslaget till Medicinæ Adjuncturen derstädes, och d. 18 Dec. s. å. äfven promoverad Med. Doctor. Derpå begaf han sig till Stockholm, hvarest han d. 3 Apr. 1742 förordnades till Amiralitets-Medicus vid Galeer-Eskadern, hvilken syssla han, under dåvarande krig med Ryssland, äfven förrättade med lika så stor heder som fara. Den 8 Juni 1744 blef han Assessor med säte och stämma i K. Collegium Medicum, och 1745 kallades han till Ledamot af K. Vet.-Akademien. Under Kon. Fredriks svåra sjukdom uppvaktade han med goda råd, samt hade 1747 tillbud på K. Lifmedici-sysslan, men undanbad sig densamma och emottog i stället d. 10 Oct. 1748 fullmakt på Stads-Physici-tjensten i Stockholm, hvilken han under Stads-Physici Assessor Soems sjuklighet, redan i några år förestådt. Den 15 Dec. 1757 erhöll han tillika vården om Stora Barnhuset, Spinnhuset och Danviks hospital, samt kallades till Ledamot af K. Sundhets-Commissionen. År 1752 äfvensom 1764 var han K. Vet.-Akademiens Ordförande. Sistnämnde år lemnade han Stads-Physici-beställningen och beviljades d. 31 Jan. 1776 tjenstfrihet som Assessor i K. Collegium Medicum, med lönens bibehållande. Ända dittills hade han i Stockholm idkat den mest vidsträckta praktik, men ifrån den tiden vistades han om somrarna på sin landtgård och sysselsatte sig med allehanda förbättringar i åkerbruk och trädgårdsskötsel, samt med nyttiga försök i ekonomien*). Vintertiden bodde han i Stockholm, der han gaf goda råd och föreskrifter åt sina vänner och fordna patienter, och likasom förut understödde fattiga; tog emot besök af läkare, afhörde deras berättelse om förefallande sjukdomar,

*) Ibland dessa voro hans försök, under det svåra missväxtåret 1780, att till säds besparing baka bröd af allehanda jordfrukter, hvaraf han äfven i en K. Vetenskaps-Akademiens sammankomst, hvilken K. Gustaf III behagade med sin närvaro hedra, uppvisade flera prof, som Konungen åt med smak och förklarade sitt välbehag för Strandbergs uppgift, uti de mest smickrande ordalag.

talte hvad han erfarit i sin mångåriga praktik; hvar- han uppsatte och granskade sina testamentariska dis- ier, och roade sig med läsning i äldre och nyare lä- krifter; blifvandes undertiden 1774 Ledamot af K. iska Sällskapet, hvars Ordförande han var 1780, samt kallad till Ledamot af Physiographiska Sällsk. i Lund. id tidtals, ifrån medelåldern af en slemhosta, tilltog ma på ålderdomen med feber-anstötar, mattighet och ns aftyning, och slutade ändtligen hans dagar d. 30 792, efter en 80 års och 6 månaders lefnad *). Lik- hans förordnande öppnades hans döda kropp, hvar- an begrofs d. 4 Maj i Riddarholms-kyrkan, men da- rpå nedsattes uti Stads-Physici Assessor Svenssons Kungsholms kyrkogård. Af nitälskan för all nyttig och alltid öm och bekymmersam om allt det, som befrämja vetenskapens och det allmännas bästa, dis- de han sin efterlemnade qvarlåtenskap ej mindre till för K. Vetenskaps-Akademien, K. Collegium Medicum, demien i Upsala och den derstädes studerande Öst- Nation, än för barmhertighetsverk och välgörande in- gar **). Såsom vedermäle af sin aktning för Assess. ergs förtjenster, lät K. Vet.-Akademien 1794, slå honom en minnespenning ***). Hans porträtt, grave-

m han alltid var mycket ömtålig för allt, som i minsta måtto ngå Kon. Gustaf III, eller tidernas omständigheter, ja i så d, att han ej gittade se någon, som han misstrodde icke hysa a tankar i allt; så blef ock underrättelsen om skottet på Ko- person, hans dödspost; ty ifrån den stunden aftog synbarli- s nattro, matlust och lifskrafter.

Till Vetenskaps-Akademien donerade han en summa pennin- r att med räntan deraf öka Akademiens Första Sekreterares psala Akademi och K. Collegium Medicum fick ett stort antal ka böcker, och under medicinska Facultetens i Upsala spe- ård satte han en annan boksamling, med 3228 utländska ioner samt in- och utrikes läkares porträtter. Till Öst- ation i Upsala skänkte han ett capital, hvars ränta en Me- Licentiat eller Doctor af samma nation skulle få begagna, kap af Amanuens vid Akademiens Sjukhus. Samma nation t tillagd tvenne Stipendier för Medicinæ Studiosi. I Stock- nslog han ett visst capital, med hvars ränta en Doctor skulle llas, för att vårda sjuka och fattiga af bättre stånd. Fri- Barnhuset och Danviks Hospital erhöllo hvardera en viss sum- h K. Patr. Sällskapet en utvald samling ekonomiska skrifter. m gaf han en fond till Socken-Magasins-inrättning i sin hem- ade Pastors inkomster och bidrog till kyrkans nybyggnad m. m.

Den föreställer på ena sidan hans bild med omskrift: Zacha- randberg M. D. Ass. Colleg. Med.; på andra sidan läses: So- ime merito in litteris munifico lugens Acad. Reg. Sc. St. 1794.

Akad:s Handl. 1749. —
gående sitt medicinska
till Upsala Akademi. I
1787, Del. 3. N:o 28.

(Källor: Bäcks Åminnelseta

STRICKER

Doct. *Johan Chris*
1726. Fadren *Joh. St*
gift med *Marg. Possie*
J. Stricker dött i sin
Kyrkoh. i Ålhem af K
Str. blef student i Ups
Possiethianus utländska
1750, afhörde i Göttir
Hofrådet Michaelis före
Återkom 1752. Prest
Pettersson. E. O. Hof
R.R. Bjelke. Ord. Ho
bant-corpsen. Kyrkohe
Prost 1769. Riksdags
till profs afläggande
intendent i Carlskrona
samlingar både honom
nad af deputerade, att
1772. Ledamot i Upp
Christianismo 1775. H

Lunds Akademi-bibliothek. Med säker hand kunde han
des skrifva sitt *Försök till ett Svenskt Homiletiskt Bi-
thek*, Stockh. 1767. Detta var en tid, då vår litteratur-
oria var snart sagdt större än vår litteratur. Kanske har
n litteratur blifvit noggrannare registrerad än den Sven-
före 1730 eller i vissa grenar före 1770. Då lefde
idigt med Dr. Stricker de sjuttiotre herrar och män,
voro Strickers correspondenter under det han skaffade
de tusentals titlarne mest på ströpredikningar, bland
a vi blott nämna S. Alnander, J. Appelblad, C. R.
h, B. Bergius, Assessor Braad, Er. Ekholm, S. Gagnerus,
ahm, C. Ch. Gjörwell, Abr. Hülphers, A. Luth, S. Loen-
, C. J. Mennander, J. J. Rogberg och Er. Ruda, D.
, Aron Westén och And. Wilde. Hela Sverige eger
ppt nu någon jemnförlig med en af dessa i den minutiösa
raturkännedomen.

Stricker var sjelf en för sin tid utmärkt predikant af
rssonska skolan, berömd för utomordentlig arbetsamhet
i sitt embete och i litterära sysselsättningar.

Ifter: Fata Templi Riddarholmensis. Ups. 1748, 50. — För-
till ett Svenskt Homiletiskt Bibliothek. 1 D. Sthm 1767. —
särskilda predikningar, sex liktal, ett guldbröllopstal och ett
kminne, uppräknade i Hof-Clereciets historia.

illor: Hof-Clereciets hist. — C. G. Archenholtz' Bibl. Hist. Svio-Goth. IV. s.
157. — Alnanders Theol. Bibl. VIII. 7. — Likpredikan öfver J. Chr. Stricker af
Johan Öller.) — N.

STRIDSBERG, HAQUIN.

Bland Lunds Professorer intager denne man i flera hän-
den ett utmärkt rum och i det hänseendet står han allra-
st, att ända från universitetets stiftelse ingen så tidigt
han blifvit till Ordin. Professor befordrad. Vid knappt
24 år erhöll han fullmakt på Linguar. Orientalium et
Professionen och det såsom främling och utan annan
mendation än den ryktet om hans ovanliga kunskaper
skicklighet lemnade honom. Född i Spånga nära Stock-
1660, hade han efter erhållen grundlig undervisning
fader, Kyrkoherden derstädes, *Haquin Stridsberg*,
dimitterad till Akademien i Upsala, der han till en
vistades under en sin äldre broders handledning.
ådrog han sig genom utomordentliga insigter i greki-
pråken den uppmärksamhet af Professorn i grekiska lit-
ren Martin Brunnerus, att denne åtog sig honom så-

som egen son och lemnade honom daglig tillgång till sitt umgänge och bibliothek. Efter få terminer erhöll han genom Brunneri förord condition såsom informator åt dåvar. Landshöfdingen i Fahlun, sedermera Riksrådet Erik Flemings yngste son, med hvilken han snart lärer hafva återvändt till Upsala Akademi. Nu utgaf han under den namnkunnige Orientalisten Gustaf Peringer en lärd afhandling "de Asase vel hirco emissario ex Levit. cap. XVI v. 21", hvilken han d. 12 Juni 1683 utan ringaste biträde af præses och fastän han dervid hade till opponens sin tids väldigaste disputator Prof. L. Norrmann, denna "dunder- och blixt-talare", som A. Rydelius kallar honom, på lika hedrande sätt försvarade som den blifvit med utmärkt lärdom författad. Detta arbete grundlade hans litterära anseende och gjorde honom känd äfven vid Lunds universitet, der en af den tidens mest fri sinnade Professorer, Anders Stobæus, som redan förut fun nit särdeles behag uti en "oratio panegyrica" af studerande Stridsberg, föreslog för Pro-Cancelleren, Biskop Can. Hahn att åt Carolina tillegna denne så hoppgifvande yngling Kallelsebref afgick således till honom följande året att in finna sig i Lund, der han, ännu blott student, efter under gången "examen rigorosum" och sedan han disputerat "d victoria bene habenda" under Histor. Professorn, sederme Biskopen i Wexiö, O. Cavallii præsidium, d. 12 Mars 168 erhöll fullmakt att vara "præpositus convictorii regii", d. prost vid akademiska communitetet, i hvilken egenskap ha utarbetade ett förslag till de förträffliga stadgar för denn inrättning, som af Akademiens Canceller, Gr. Lindschiöl antogos och sedan under många år till republikens gagn oc bästa blefvo efterlefde. Sjelf uppbar den hederlige Prosten som under loppet af samma år och få månader efter utnä ningen till Præpositus erhållit fullmakt såsom Extraord. LL OO. Professor, icke mer än 60 dlr i årlig lön för den träg naste tjenstgöring vid hela universitetet. Utom sex disputa tioner i veckan, som under Præpositi præsidium borde of fentligen försvaras, ålåg det honom att flera timmar om da gen undervisa communitetets medlemmar i åtskilliga veten skaper äfvensom att vaka öfver ynglingarnes sedlighet oc öfriga förhållanden. Med denna befattning fortfor S. i se runda år och bidrog derunder ej litet att väcka och under hålla högre interessen hos den nybildade Akademiens ämne svenner, bland hvilka han äfven skall hafva åtnjutit lik mycket vördnad som kärlek, en belöning, som var honom så dyrbar, att han, ehuru redan d. 6 Aug. 1684 befordra

Ordin. Professor i Grekiska och Österländska språken, kunde öfvergifva sin plats vid Convictorium förrän en som så mycket arbete försvagad helsa dertill föranledde nom.

Såsom Orientalium Professor utgaf S. en mängd dispuioner, "alla utmärkta, säger Rydelius, och somliga ådagagande lika ofantlig lärdom som sällspord och fin kritik, att de till och med beredde sin författare en transbaltisk tbarhet." I den tiden var nemligen ett ganska lifligt ute af akademiska afhandlingar mellan Lunds och flere utdska universiteter, men af alla Lunds producter skola på utrikes orter varit så begärliga som Stridsbergs. till bidrog utom ämnenas vigt och det strängt vetenskapi deras behandling en skön och glänsande stil. Enligt delii omdöme var hans språk så romerskt ponderöst, idt och fulländadt och derjemte så sublimt, att han af en på sin tid varit i detta hänseende öfverträffad. Äfven ll han hafva varit lycklig extemporatör på latin, enär alltid var redo och upprymd till ledigt föredrag i hvarjeda lärda stycken, hvarmed han förenat den behagligaste mest klangrika röst. Man hörde honom således med stort nöje föreläsa som disputera. "Aldrig återtog han ot ord och likväl talade han intet ord för mycket och t för litet; som en ymnig flod framvällde hans tal med rka, men dock liksom hejdade vågor. Det var sjelfbeskningens lugn i förening med ingifvelsens profusion. de han stundom gifvit sig tid att utarbeta något tal, såt. ex. det på klagodagen efter Enkedrottn. Ulrika Eleoras bortgång, tycktes det som på en gång Rom, Athén hela Orienten skattat till högtiden med sina yppersta fvor. Då var det mindre till den oerfarnare ungdomens till den i Minervas tjenst grånade, fullmogna ålderns hänlse han utvecklade rikedomen af sitt snille och sin lärn." Stridsbergs vältalighet skall föröfrigt hafva varit alles original och egendomlig. "Det var hvarken Ciceros r Plinii, hvarken Scaligers eller Salmasii, hvarken Vossii r Melanchthons, hvarken Ihres eller Stobæi, hvarken Norrus eller Bilbergs" och förmodligen icke heller Rydelii taligbet, denne fine konstdomares, som väl snarare i nån mån bildat sin stil efter Stridsbergs. Det är med den pietet och beundran R. yttrar sig om honom i den funebris" han egnat Stridsbergs minne, och hvarur är trott sig med största tillförsigt hafva kunnat intaga omdömen om hans utmärkta författarskap. Enligt Ry-

delius har detta mycket underlättats genom det ovanliga minne, hvarmed S. varit utrustad. Hvad han en gång hört eller läst glömde han aldrig, utan det strömmade till när helst det behöfdes att belysa hans ämne eller att gifva omvexling och färg åt dess behandling. "Han kunde när som helst slå upp i sitt minne och läsa derur som ur en skrifven commentar, utan att ens rubba ordningen i de ord och meningar han ville åberopa." Deraf förklarar R. mycket, som annars i Stridsbergs föredrag vore oförklarligt.

Rörande hans tidiga mognad och det nästan drifhusmessiga i hans vetenskapliga utveckling gör R. reflexioner, som vi ej kunna neka oss att här reproducera. "Jag vill kortligen framställa detta snilles upprinnelse, säger han, dess ofvanefter utstakade bana och dess utgång. Som dess lopp genom tiden var snabbt och flygande, var det äfven kort. Likasom naturen hade förutsett att denna lefnadsbana skulle snart löpa till ända, frikallade han den från alla aberrationer och lät den skynda till sitt bestämda mål med förhöjd glans och jemt ökad styrka. Nästan med förbigående af barndomsåldern framstod Stridsberg genast som yngling, för att med hardt nära omärkbar öfvergång derefter förete phänomenet af mognad man. Utan egentliga lärospår står han snart sagdt af begynnelsen för oss såsom lärd, ja såsom lärare. Som liten pilt intagen vid Akademien, ryckes han hastigt framom de äldsta kamrater, men ej som underbarnet, hvilket brådmognar och i förtid bortvissnar, utan som en annan Picus Mirandola trotsande alla ängsliga spådomar om öfverspända krafters sorgliga, snart inträdande förslappning. Lärarne i Upsala iakttaga snart den sällsamma företeelsen och följa med stigande uppmärksamhet den uppåtsträfvande ynglingen med den fina, späda gestalten. Öfverallt, antingen han talar inför dem eller skrifver, gripas de dock af en hemlig bäfvan för en alltför hastig utveckling af de stora anlag han uppenbarar. Endast Martin Brunnerus delar ej denna farhåga. I stället för att hejda rörelsen, uppmuntrar han den. Annars sträng och utan smicker som Cato, klarnar hans merendels rynkiga panna hvar gång han ser den djerfve ynglingen, som med divinationens sälla öfvermod och med det gladaste medvetande af sina rika själstillgångar vågar att eftersträfva det högsta. Ett "sapere aude" från sådana läppar kunde ej annat än ännu mera trygga den raska gången mot vetandets höjder. Otålig öfver hvarje dröjsmål, skakar det unga snillet af sig detta ok på omyndigheten, hvilket eljest i allmänhet är så helsosamt. När derföre S.

ill den hedrande kallelsen från Lund, tvekade han ej ett
ublick att mottaga den. Och likväl var han ingalunda
ifvad den sköna egenskapen af anspråkslös. Men öfver-
tet af hans snille neutraliserade hans anspråkslöshet, och
inslan af sin naturs höga drift, eldad af en ädel anda
vördande en gudomlig skickelse, gick han att inställa
för Lunds senat, detta aktningsvärda collegium af antikt
r och Catonisk stränghet, som han icke påträngt sig, utan
vilket han sjelf blifvit sökt för att fylla en lucka i deras
nadsbjudande samling. Hvad desse sökt, det egde han,
igen snille och akademisk läraretalent; men för att do-
entera detta behöfde han hvarken åberopa någon merit-
ckning eller förete annat än sin redan vid så unga år
utbildade personlighet. Det rum, der han skulle speci-
ra, var ej conversationsrummet eller gästabudsbordet
cathedern, ej Cereris eller Bacchi utan Minervas täflings-
, och der gällde det mindre hvar eller huru han för-
vat sin skicklighet, huru många eller huru stora lärare
begagnat, huru många bibliotheker han besökt eller huru
ga Akademier han bevistat, utan endast och allenast
han var, hvad han visste och hvad han förmådde. För
a undersökning darrade han ej, ty han var öfvertygad,
den lärda republiken skulle veta att rätt bedömma ho-
Bland de män, som den tiden prydde Carolinska uni-
tetet, var ej heller fråga om annat än salus reipublicæ,
varken nepotism, skråväsende eller andra trånga be-
ligheter hade då inkräktat det akademiska väsendet. E-
ung och alldeles främmande på denna ort, intog han
les dristigt sin plats bland åldriga colleger och bland
akademiska ärans veteraner, hemmastadd med dem i ve-
ets verld och i humanitetens stora gemensamma interes-
Som en stjerna af första ordningen lyste han genast
ärdomens himmel. Ty ehuru han visserligen med åren
emt ökade sina kunskaper och ingalunda stod stilla på
rum han redan vid sitt första anlopp här intagit, så
s likväl hans lärdom af begynnelsen så hel och full-
d, att måhända ingen annan än han sjelf kunde iakttaga
förkofran och tillväxt. Ett lysande undantag från nor-
naturens regel, hade denna ädla planta hastigt upp-
liksom i sydländsk jordmån, framdrifven af en sol mer
ande än vanligt. Ty gemenligen mognar snillet blott
amt i våra kyliga länder, till följe af samma lag som
r till grund för växt- och djurrikets senare utveckling
än på *andra, bättre lottade* trakter af planeten. En

viss tröghet vidlåder allt nordiskt lif och ej utan skäl förebrå oss åtskilliga utländningar vår senfärdighet. Ty oaktadt äfven en långsammare rörelse i intelligensens verld kan hafva sina fördelar och fastän styrkan och varaktigheten af våra snillen så väl som af våra ekar ofta står i direct förhållande till långsamheten i deras utveckling, gifva vi dock måhända alltför mycket efter för denna vis inertiæ, som lifligare naturer äfven bland oss onekligen äro i stånd att öfvervinna. Det är kanske mera institutionernas fel än individernas, att svenska nationen rör sig så tungt och framskrider så långsamt. Någon gång går naturen äfven i detta fall öfver upptuktelsen. Äfven under vår polhöjd alstras då och då ett raskare själslif och nordens pulsar slå ej alltid så afmätta slag. Äfven här frambryter stundom snillet i hela sin underbara ungdomskraft och bevisar sin stora öfverlägsenhet och ett gifvet herravälde öfver all undervisningsanstalternas stela formalism. Exempel härpå sågo vi nyligen i vår Stridsberg."

Af all denna Stridsbergs lärdom och snillrikhet återstår emellertid för efterverlden ingen annan synlig frukt än — 29 disputationer, några tal och programmer. Som föreläsare måste han dock hafva gagnat mer än vanligt, alldenstund Rydelius kunnat sätta honom så högt. I den tiden lades naturligtvis mycken vigt vid de akademiska föreläsningarne, och är det väl egentligen genom dessa, som den professorliga verksamheten då gripit in i tidehvarfvets bildningsprocess. Inga collegier äro numera i behåll efter S. Hans lectioner skola varit mycket begagnade, icke blott af studenter utan ock af professorer från mer än en facultet. Anders Stobæus, Bonde Humerus, Carl Schultén och Papke d. y. aktade ej under sin värdighet att höra honom och säkert har han i väsendtlig mån bidragit till österländska litteraturens så bekanta uppblomstring vid Carolinska universitetet i slutet af 17:e och början af 18:e århundradet. Hans disputationer afhandla mest philologiska och antiqvariska, någon gång äfven praktiskt-philosophiska ämnen. En enda, "de Nudipedibus", är af rent historiskt innehåll och förråder ofantlig beläsenhet, oaktadt den lärer tillkommit af en ganska tillfällig anledning. En viss Henrik Barfoth har responderat derför, och troligen har S. valt detta ämne med afseende på respondentens namn. Så har han äfven utöfvat en ordlek, när han præsiderade för Andr. Rubenius "de prudentia Rubenis ex Genes. cap. xxxvii", en mycket lärd och grundlig afhandling. En fin ironi framskymtar der på flera ställen och det synes nogsamt att författaren egt mycken naturlig

ekhet, fastän han oftast inbäddat den i apparent pedan-
i. I disputationen om "Barfotamenniskorna" förer han o-
lart gyckel med Rudbeckska phantasierna, och eget vore
hans vän och egentlige befordrare, And. Stobæus, som
fullt allvar bekände sig till Atlanticismen, varit dupe af
tta gyckel. I allmänhet är mera salt än eld i hans af-
ndlingar.

Den 5 Maj 1712 erhöll S. transport till theologiska
kulteten i Lund och fick jemte en af dess professioner
Vallkärra och Stångby præbendepastorat, men lemnade åter
nna plats 1716 då han utnämndes till Primar. Theol. Pro-
ssor och Domprost. Då synes hans krafter redan varit
utna, ty af någon hans theologiska eller presterliga verk-
mhet finnas alldeles inga spår. Som ledamot i Akademi-
s Consistorium gjorde han mycken nytta både genom sitt
inne, hvarigenom han ständigt kunde rådfrågas såsom ett
rfattnings-lexicon, genom sitt skarpa omdöme och sin rätt-
rdighet. Allt svek var fjerran från honom och i hans klara
ga afspeglade sig på en gång förståndets och hjertats omut-
ghet. Liten och klen till växten, skall han dock hafva egt
tt aktningsbjudande yttre. Tre gånger var han Akademiens
ektor och år 1706 utdelade han såsom Promotor lagern
t 24 Philos. Candidater. Sina sista lefnadsår led han af
ngsot och borttvinade alltmer och mer, tills han slutligen
og den 24 Januari 1718.

Stridsberg var tvenne gånger gift, först med *Ebba Ham-
eus*, dotter af Contractsprosten och Kyrkoherden i Malmö
s H., med hvilken han ingick äktenskap d. 26 Jan. 1686
h som dog 1704, moder åt tre söner och fyra döttrar;
dra gången med Contractsprosten och Kyrkoherden i Chri-
anstad Anders Hellmans enka, *Sara Liljengranat*, med
lken han hade två barn. Äldste sonen *Nils*, född 1686,
g 1745 såsom Philos. Adjunct vid Akademien i Lund.
ngste sonen *Johan* dog såsom student i Lund 1731. Bland
öfriga barnen märkas blott en dotter, som 1716 blef
t med Borgmästaren i Malmö Jakob Montell.

(Källor: v. Döbelns Reg. Acad. Lund. historia. — Stähls biogr. underrättelser om Lunds Proffessorer. — Rydelii latinska parentation öfver Stridsberg, införd i Opuscula R. Latina, collecta et edita a J. H. Lidén. — Cons. Acad. Lundensis protocoller.)

P. G. A.

STRINDLUND, NILS.

Född år 1792 i Skedom uti Sollefteå pastorat i södra
ngermanland. Föräldrarne voro bonden *Hans* Hansson och

Hansdotter i Österstrime uti samma pastorat. Em
get hemmansbruk år 1813 och förordnades till F
man samma år.

Trädde i äktenskap år 1817 med bondedottern G
dotter och har med henne haft nio barn, hvilka
t uppfostrade för landtbruket.

Blef första gången Riksdagsman för Ångermanlands
Domsaga 1823. Bevistade sedermera riksdagarna 1
30, 1834—35, 1840—41, 1844—45 samt 1847-
mot uti Stats-, Banco- och Riksgäldsverkens Revisi
, 1835 och 1845. Af Kongl. Maj:t kallad till Led
l-Committéerna 1829 och 1830.

Erhöll af Kon. Carl XIV Johan en medalj af gul
på bröstet, den 16 December 1831.

STRINNHOLM, ANDERS MAGNUS.

(Se bokstafvens slut).

STROMBERG, CLAES.

Son af Riksrådet, Gr. *Nils S.*, som fått en sida i
Lexicon, och *Anna Catharina Fleming.* Var Hof

S. nedlade sitt Rådsembete 1761. Afled på Claestorps gård i Södermanland, barnlös, och slutade sin grefliga ätt. I Ihland Gustavianska Papperen finnas några bref af S. as innehåll är dock af föga vigt; mest uttryckande välkningar och tillgifvenhet. Det första, odateradt, är skrif- till Gustaf III såsom Kronprins och innehåller tacksäer för en medalj. Det andra, dateradt Claestorp d. 24 . 1770, likaledes för Prinsens porträtt. Det tredje, oradt, lyckönskar, i ett varmt och värdigt språk, honom uppstigandet på thronen. Det fjerde, skrifvet från Claes- d. 31 Aug. 1772, prisar den nyss timade revolutionen. femte, af 1777, tackar Konungen för hans deltagande S:s makas frånfälle. I det sjette, af d. 12 Oct. 1778, anbedjer han sig, för ålders skull, från "Ed. K. Maj:ts igsta kallelse att infinna mig i Kongl. Residensstaden till ktan af Hennes Maj:ts höga nederkomst." Det sista har mera officiel pregel, skrifvet på svenska in fol. De öfäro på fransyska, 4:o.

I Fants Saml. № 173 tecknas S. sålunda: "Son af en fader, RiksR. Gr. Nils Stromberg, som samlade mycket ningar under Kon. Carl XII:s krig, och såsom Generalverneur i Lifland. Gr. Claes Stromberg var af behagutseende; hade rest, egde talent som hofman, älskade sik, förstod språk; stark i jagt och fiskande, och tjenlig ristas i hof; ty han var affable, poli, talade litet, spelte l försigtighet jeux d'hazarde, och lefde med alla, under ständig hushållning. Såsom Hofjunkare började han sin tjenst, och var Marskalk på K. Adolf Fredriks furstliga t, då han 1751 kallades till Riksråd. Uti yngre åren han Kammarjunkare hos Landtgrefven af Hessen Carl, Fredriks Herr Fader. En amourette med Konungens Syr, nödgade honom att hastigt resa ifrån Cassel. Prinsn dödde af chagrin, eller något annat tillstötande; men fve Stromberg återvann K. Fredriks nåd och blef dess inetts-Kammarherre. Vänskapen med Gr. Tessin planehonom vägen till Rådstolen, sedan han med all heder t den furstliga hofhållningen; ty han hushållade väl för Herre. Intet kan han få namn af stor Rådsherre; ty tokollerne bära ej derom vittne; men så var ej heller att följa pluraliteten, som ifrån 1739 till 1761 var t, och på Rådsstolarne kändes ej under denna epoch igar. Gr. Stromberg var aldrig partisan, men alltid tematisk hatt. Vid brouilleriet emellan Drottn. Lovisa och Grefve *Tessin uppdrogs* honom snart i två år

olika, och Gr. Str.
dlr k:mt årlig pensio
"En olycka hän
den vid Claestorp b
och en ännu större
fröken af sex års ål
händelsen kunde ald
den ersattes genom
deles de åren han
lefde der på hofvet
eller åtta år, och
vackra stenhusbyggn
bära en dryg pensi
och som han var ger
emot fattige, ofta ti
dess ärfda förmögenh
tant, än i fastigheter
bruk, betydde så my
ofta låg oförsåldt,
hafvandes föda. Han
ment; men grefvinna
[illegible]lt, så kunde det
jemn förmögenhet, i
sällsynta lyckan, att
daglig rörelse, jemte
förlängde dagarna til
maren 1781, till död

betjening, allvarsam lefnad. Af alla slags odygder
han en stor hatare, och isynnerhet af fylleri, som al-
tåldes inom dess hus. Östra Vingåkers kyrka, med
prydnader, få till större delen tillskrifvas RiksR. Strom-
frikostighet och osparda möda. Likaledes sockenstuga
fattighus, båda stenhusbyggnader, hvartill sockenmaga-
får läggas, hvartill han ensam skänkt 300 tunnor råg.
barmhertighetsverk äro oräkneliga, både emot bättre
och emot allmoge. Vid olyckor hjelptes främmande
egne underhafvande lika; ofta på ett sådant sätt, att
visste hvarifrån understödet kom."

Såsom anekdoter får nämnas, att han i yngre åren spelt
till mycket penningar af den ryktbara grefvinnan De la
ie, född Lilje; att han under de första åren af Veten-
-Akademiens inrättning var dess Ledamot; men som
på flera år aldrig visade sig uti Akademien, så blef
på RiksR. Ehrenpreus' föreställning utesluten. Detta
de 1748 eller 1749. Vid utnämnandet till Riksråd,
rde han följande dagen på Riddarhuset företräde, till
tacka Ridderskapet och Adeln; men ingen hörde dess
sägelse; ty den stannade uti intet. Talare var han ej;
lärd, men läste mycket; särdeles fransyska böcker i
rien och Belles Lettres, hvaraf han lemnat en artig
ing. Nyttig man; god medborgare; intet nöjd med sin
nyheter; hade många fördomar, hvilka ingen gensägelse
. Brännvinet kallade han alltid en syndig vana, och all-
påstod han, att spanmålen borde säljas för 4 plåtar
an. Han kunde tåla ett så lågt pris; men få landtmän
le deraf hafva så liten känning som han. In uti sista
rdomen var han munter, älskade sällskap; men kunde
lefva det förutan: så likanöjd var han, under hela sin
d, med allt hvad honom hände."

(Källor: Ugglas' Rådslängd. — Fants Saml. på Upsala Bibliothek. — Gustavian-
ska Papperen ib.)
— A — Ö —

STRÅLE, OLOF.

Denne medlem af den gamla svenska adeln räknade sina
från Ottar Ingialdsson af Sibbendalen, som blef Lag-
i Vermland 1131 och begåfvades med brynja af Ragn.
höfde, och dennes sonsonsson Holdo Olofsson Strahle,
lands Lagman 1260, räknad för stamfader för ätterna
e, Grip och Gyllengrip. En Olof Stråle med 3 strålar
lder) i vapnet, *liksom Holdo*, lefde 1330. En Anders

Olofsson med samma ättmärke adlades af K. Carl
1477. Dennes ättling Anders Svensson adlades af
1574. Han var Domprostens i Wexiö Joh. Svenon
sjelf Ståthållare på Kronoberg och skref sig Herre
holm, gift med Anna Hvit. Sonen *Olof Anders*
började kalla sig *Stråle*, var Befallningsman på
och öfver dess län 1599. 1601 Ståthållare på D
sändes s. å. till Romerska Kejsaren som Legat.
sändes han med krigsfångar, som Svenskarne ta
kriget med Polackarne, till Colberg i Pommern,
tillbyta sig Svenskar, som fallit i polsk fångensk
skickades han som Legat till Frankrike, der han
nya de gamla förbunden mellan Sverige och Fran
hålla om freds mediation mellan Sverige och Pole
verka handelsfriheter för svenska flaggan. Detta
mannen har egt duglighet och förtroende hos K.
hemkomsten anförtroddes honom Ståthållarskapet
borgs fästning, som var Sveriges nyckel mot ve
fördunklades nu af "Kråkens fru" på Bohus. Ha
likväl till hjelp d. 4 Mars 1612 Gust. Eriksson
och Per Jörensson Ulfsparre samt Hans Otte till
Major. Elfva härader lades under Elfsborg af K
Adolf. Den 22 Apr. lära Stenbock och Ulfsparre
des användts, men då förordnades Nils Stjernsköld
hållare jemte Olof Stråle. Den 5 Maj började K.
belägra Elfsborg. O. Str. ansåg sig först ej beh
han finge tillräcklig besättning. Han afslog för
sänka skeppen, som lågo derutanför, utan skulle
han, väl försvaras med de bolverk, han timrat på
klippan. Men då han hört, kanske diktade, upp
danska styrkan, begärde han bekräftelse på sina f
och att bli entledigad, klagade att fästningen va
sedd och att han var oförmögen att den försvar
Jönsson (Jöransson?) vore väl en gammal ärlig m
så illa sårad, att han måste låta bära sig derifrån,
der icke var någon Bårdskärare; att Gustaf Hans
tjent sedan K. Gustaf I:s tid, var så gammal, att
förmådde uträtta. Str. rapporterade d. 5 Maj och
Fältmarsk. Jesp. Mattsson Cruus, att danska Örlo
stora och små, ankommit med folk och krigsförråd
begynna en ordentlig belägring; att fienden fört 8
kor från Bohus, att den begynt grafva och försk
att två af fiendens skepp gått med våld förbi Elfsb
laggt sig mellan Stegeberget och Ortillo, begäran

folk till sig i fästningen och att Fältmarskalken ville sända folk till strändernas försvar och att hindra de danske från belägringens fullföljande. N. Stjernsköld kom ej förrän belägringen redan var begynd, så att han måste draga tillbaka. Danskarne afskuro redan all tillförsel. Der stodo nu blott 100 man att försvara denna vigtiga ort, utan hopp om förstärkning. Den 14 Maj skref Konungen sjelf till Stråle, lofvade bekräftelse på förläningarne och mycket annat godt; men bad honom med yttersta makt försvara den dyrbara klenoden, lofvande hjelp. Stjernsköld hade dragit sig undan för att hindra fiendens ströfvande här och der i landet, påstående att ej fara var med Elfsborg. Häröfver förtörnades Konungen och modfälldes Stråle. Den 13 Maj uppstötte Danskarne en port utanför fästningen, dervid ledde af en fransk Petardmästare Bouvier. Dermed eröfrades ett utanverk. För att lägga en mina under fästningen hade man d. 15 Maj gräft 15 fot under muren och vallen. Stråle hade på K. Christians uppmaning lofvat uppge fästningen, om ej om fjorton dagar svenska Konungen sändt hjelp, kanske för att förekomma sprängning i luften af dessa byggnader. Danskarne fortsatte dock skjutandet, och Svenskarne gjorde tvenne utfall, oaktadt de hotats att alla dödas, om eröfring följde, så vida de ej höllo sig stilla. Den 17 och 18 Maj började K. Christian beskjuta fästningen från uppförda danska batterier. Då nedföll öfre delen af tornet med spiran, hvilka jemte de på öfre delen stående stycken, och hälften af sidan, som vette mot danska lägret, ramlade ned i löpgrafven. Den 18 Maj kl. 10 uppfordrade K. Christian åter fästningen. Stråle begärde två timmars betänketid. Kl. 12 svarades, att man ville försvara sig i det yttersta: nu gällde inga andra samtal, än genom kulor och krut; här vore icke något Calmar. Då lät K. Christan beskjuta fästningen med ny ifver och försökte att taga henne med storm kl. 7 om aftonen. Det första anfallet, som skedde af de värfvade engelska tropparne, blef modigt afslaget af Svenskarne; och fienden erkände att 200 Danskar dervid stupade. Nu sårades svenske Befälhafvaren af en kanonkula, hvilket betog de svenske större delen af deras mod. Christian sände sitt eget Lifregimente och det fotfolk Hertig Georg af Lüneburg anförde att försöka en ny storm. Den afslogs äfven med tapperhet och besättningen tvang de anfallande att afstå från försöket medelst nedkastande af beckkransar och andra brännbara saker. Men så uppkom en eld, som angrep sjelfva fästningstornet. Konungen måste draga sig tillbaka,

men sökte skjuta fästningen i brand på andra ställ
ny uppfordring med hot om allmän massacre i händ
längre dröjsmål, svarade den i låret af kanonkula
skjutne Stråle, att han begärde betänketid öfver natt
hade 200 Svenskar fallit eller lågo qväste och sjuke.
19 dygns uthärdad belägring utan att hjelp ankomm
Stråle sig nödsakad uppgifva fästningen, mot villkor
sättningen finge utgå med klingande spel, flygande fa
fulla gevär, samt att de sjuke skulle få förblifva d
de återvunnit helsan, hvarefter de fritt skulle få be
derifrån. Detta antogs och Stråle uttågade.

I första missnöjet häröfver sattes han af sin K
fängelse; men blef vid närmare besinnande befriad.
sattes 1614 som Vicepresident i Svea Hofrätt, hvil
sluter all tanke att hans Konung då ansett honom
förrädiskt om ock modlöst 1612. År 1617 anvä
som Rusttjenst-Commissarius i Småland. Men — v
af hvilken anledning — d. 4 Maj 1619 blef han s
stå till svars, för det han så oförsvarligen öfver
borgs fästning. Han dömdes att betala 4000 Rdr
K. Maj:t delade mellan Upsala och Vesterås Domky

Hallenberg erkänner, att vi nu ej kunna säke
oss om hans skuld eller oskuld, helst vi sakna all
underrättelser. Men de fransyska och danska, h
härofvan följt, synas förklara den första benådning
nungens rättskänsla; möjligen är den återuppväck
gången förklarlig af någon upptäckt, då Stjernskö
Mars 1619 kunnat utnämnas att återtaga Ståthålla
den återköpta fästningen. Hade Stråle fått 4000 R
Christian för det han ej besvärade Konungen att vi
störa fästningsbyggnaderna med eld och brand, och
Gustaf med lagens makt tvinga Stråle att återgif
penningar? I ett Lexicon, der en mildare dager la
och med öfver Sveaborgs öfverlemnare, bör emelle
barmhertighetan skall vara i rimligt inbördes förh
Stråle ej strängare behandlas än fiendernas rapporter,
och bref kunna medgifva. Peleus, i Hist. de la G
Suède, som vid alla tillfällen tager sig anledning
högtrafvande om Danmark, lemnar dock Stråle (kall
Stralson) några af sina phraser. Så heter han s. 278
homme d'estat et de guerre en effect. Deremot int
berg utan att besättningen lossade ett skott, medan d
fanns 80 kanoner, 70 tunnor krut, 1500 musköte
lifsmedel för mest ett år, der mest utländningar

ngen. Då 1619 Elfsborg utlöstes, var emellertid
att finna byggnaderna qvar, än stenhopar, hvilket
rkänts äfven af dem, som, då Elfsborgs lösen sved
egde mesta harmen mot Stråle. Han introducerades
larhuset 1625 under № 87. Hans ätt har mest vi-
inom och befryndat sig med medelclassen. Han var
d *Märta Stolpe.*

(: Gustaf II Adolfs historia. — Slange, K. Christian IV:s hist. — Wervings
onds och Carl IX:s hist. — Fernow, Vermlands beskrifning. — Stiernmans
Matr. och Höfd-Minne. — Gezelii Biogr. Lex. — Dryselii Kyrkohist. II. s.
— Riks-Registraturen 1619 s. 138 och 139 "der mycket står att läsa om dess
förhållande"; men der Hallenberg likväl ej funnit det factiska nog utredt för
ivera sitt omdöme.) —N.

STRÅLE, NILS WILHELM.

född i Stockholm d. 16 April 1787 af Commerce-
och Riddarhus-Kameneraren R. N. O. *Carl Wilhelm*
ch *Hedvig Ulrika Lundberg.* Slägten härstammar från
nd. Ingiald i Silbodalen eller Sibbedalen, som lefde
g år 1100, uppgifves i genealogien såsom stamfader.
onom härstammar N. W. Str. uti 20:e led, och från
Olofsen Straale, som år 1260 var Lagman i Verm-
17:e led samt från Olof Andersson Stråle, som var
ste Vicepresidenten i Svea Hofrätt, uti 6:e led. Ät-
råle af Öknaholm eller Ekna fick vid Riddarhusets
ände 1625 genom lottning № 87 bland Ridders- och
än.

ter idkade studier under privat handledning, kom S.
inen 1802 till Upsala, der Hofrätts-examen togs d.
1803 och han inträdde d. 22 i samma månad, så-
uscultant i Svea Hofrätt, i Statens tjenst. Den 9
1804 E. O. Cancellist uti Justitie-Revisions-Expedi-
hvarest arbetades så väl uti Contoiren, som hos
land Revisions-Sekreterarne. Uti Hofrätten tjenstgjor-
Criminal- och Civil-protokollen; men tjenstgöringen
es upphörde då han, som d. 15 Sept. 1806 blifvit
till E. O. Cancellist vid Hrr Fullmäktiges i Riks-
Contoret Expedition, d. 29 i samma månad utnämndes
din. Cancellist derstädes. Den 28 Mars 1808 erhölls
allmäktiges förordnande att biträda Ombudsmannen vid

ade i ungdomen ej fått annan undervisning, än att uti Skepps-
holan i Carlskrona lära sig räkna och skrifva, men arbetade
f upp till många kunskaper äfven i språken, samt var under
nten C. E. Lagerheims tid använd i många vigtiga värf, så-
gånska skicklig Financier.

Riksgälds-Contoret uti dess göromål och slutligen d. 14 Juni 1810 utnämndes han till Registrator och Archivarie vid Hrr Fullmäktiges Expedition, i hvilken egenskap han jemväl förrättade Sekreterare-tjensten hos Hrr Fullmäktige under och efter Riksdagen i Örebro 1810; men lemnade 1811 befattningen vid Riksgälds-Contoret.

Den 26 Juli 1807 utnämndes han till Copist vid K. Maj:ts Nedre Justitie-Revision; d. 29 Juni 1809 till Cancellist och d. 24 Sept. 1810 till Protokolls-Sekreterare. Efter att under Vintertingen åren 1812, 1813 och 1814 hafva förrättat Domare-embetet uti Lyhundra härad samt Frötuna och Länna Skeppslag i Roslagen samt 1813 hafva förestått Lagmans-embetet i Vermland, erhölls d. 29 Apr. 1814 K. Maj:ts förordnande att förestå ett Revisions-Sekreterare-embete samt befordran d. 11 Juni 1820 till Revisions-Sekreterare. Uti Nov. 1819 åtföljde han, på K. Maj:ts befallning, dåvar. Justitie-Rådet, sedermera Presidenten J. Sylvander till Vesterbotten och deltog uti den i Skellefteå hållne undersökning angående Läsarne. År 1822 från d. [illegible] Sept. till d. 19 Oct. förestod han Justitie-Cancellers-embetet och utnämndes slutligen d. 2 Maj 1826 till Justitie-Råd.

Under Riksdagarne 1809—1810 i Stockholm och 1810 i Örebro biträdde han vid Riddarhus-Cancelliet; äfvensom han längre tid arbetat vid Riddarhus-Contoret; förordnad d. 11 Dec. 1813 till Vice Riddarhus-Kamererare och, efter Riddarhus-Kamererarens, Commercerådet Stråles timade död, d. 14 Nov. 1815 till Riddarhus-Kamererare; hvarmed han fors till dess han, såsom utnämnd Justitie-Råd, d. 18 M[illegible] 1826 på begäran erhöll afsked från Riddarhus-Kamererare-tjensten.

Den 4 Juli 1825 R. N. O. och Kamererare vid Kongl. Maj:ts Orden, från hvilken befattning afsked erhölls vid 1826 års slut. Den 4 Juli 1836 C. N. O., som 1844 förklarades medföra St. Korset af samma Orden. Valspråk: *Justitia summa sapientia.*

Med undantag af riksdagen 1810 i Örebro har han såsom riksdagsman bivistat alla riksdagarne från 1809. Var 1818 Ledamot i Lag-Utskottet och 1823 i Banco-Utskottet, samt i sådan egenskap Led. af Stats- och Banco-Utskottens Afdelning för Financerne. Der väckte han först frågan om Bankens publicitet, samt föreslog sedermera Bankens consoliderande genom uppköp af silfver, att realisationsgraden skulle bestämmas till 128 skillingar i Bancosedlar för en Specie-riksdaler och att, för att genast bringa detta till ab-

ällighet, silfver finge insättas i Banken emot er-
f sedlar à 128 sk. och ett bevis, som berättigade
n att återlyfta samma belopp silfver emot sedlar.
Förslag antogs det om uppköp af silfver och de
påföljande riksdag, då saken fick en ifrig och
nhängare uti Prosten Grefve von Schwerin. Åt-
psatser och artiklar uti tidningarne till befräm-
alisationens verkställande äro författade af honom.
gt har han varit Ledamot i flere Committéer samt
h innehar åtskilliga Communalbestyr.
l. 10 Oct. 1814 med *Lovisa Regina Lagerhjelm*,
Majoren R. S. O. Gustaf L. och dess hustru *Ul-
otta*, född *Lagerhjelm*. De hafva sju barn, trenne
fyra döttrar.

STRÖMER, MÅRTEN.

i Örebro 1707 af *Johan S.*, Prost derstädes, och
ler. Hans håg för astronomien väcktes sålunda,
innu ej elfva år gammal, af en händelse kom att
ii almanach för år 1718, hvari en solförmörkelse
Han ville veta, huru sådant kunde förutsägas.
de tillfredsställa honom och han trodde ej hvad
. I sista stund tviflande på förutsägelsen, blef
förmörkelsens inträde så betagen, att han var en
om utan sansning. Nu beslöt han att göra astro-
l sitt hufvudstudium. Han skaffade sig Euklides
sig på lofstunder tre böcker deri, innan någon
han egde denne författare i sina gömmor.
n skulle begifva sig till universitetet, öfverfölls
svår sjukdom. En häftig yrsel tillstötte, och in-
ar om lifvet. All sömn var försvunnen. Ett starkt
erades, hvarmed den sjuke skulle då och då stry-
näsan. Modren, af sorg och vakande alldeles af-
ildes för en stund ifrån sängen, och föreskref de
de, hvad slags medicamenter under hennes från-
nyttjas. De ville säkert göra det bästa; men i
ett annat medicament, gåfvo de den sjuke in o-
n somnade straxt, och modren gladde sig deråt
nsten; men när hon öfversett medicamenterna,
e att opiatet var förtärdt, vred hon sina händer
efter läkaren, hvilken höll mycket osäkert, om
någonsin mer *skulle vakna*. Hela huset var i be-

Matheseos Professors
Professor efter A. C
naturkunnige gjorde
eitetens natur och e
Europa, som försökt
skötte med värdighet
vördad, när Riksens
öfvertalte honom, at
de Amiralitets Cadett
krona skulle inrättas.
begaf han sig således
träget arbete så väl
om ledighet ifrån A
nom ock beviljad, m
gå till Carlskrona,
Ständer utstakade n
stades då sednare g
allt, hvad man af ha
denna Krigsskolas fö
derifrån 1765. Men
åtog sig att lägga h
öfver hela svenska
till sin död, jemte
Stockholm, och ärn
han af en stark förk
läkare gjorde allt hv
tigare än konsten,
till d. 2 Jan. 1770

STRÖMFELT, OTTO REINHOLD.

n af Ekonomie-Ståthållaren i Lifland *Gustaf Adolf S.* ss förra fru *Christina Elisab. Taube*, dotter af Otto Född d. 15 Jan. 1679. Följde 1697 K. Rådet och din. Ambassadeuren Gr. Carl Bonde till Rysvikska sen såsom Gentilhomme d'Ambassade och likaledes på samma herres ambassad till England. E. O. Can- i Riksarchivet 1700. E. O. Assessor i Dorpts Landt- 01. Assessor i Lifländska Hofrätten 1704. Lagman tland d. 15 Sept. 1712, i Calmar läns Lagsaga d. 18 718. Vice Landshöfding i Calmar län s. å. Lagman nanland d. 22 April 1719. Landshöfding i Vester- län d. 18 Juni s. å., i Stora Kopparbergs län d. 6 å. Uppförd på Riksråds-förslag s. å. Friherre d. . 1720. Andre Plenipotentiarius vid freds-congressen ad 1721. President i Kammar-Collegium d. 2 Sept. i Svea Hofrätt d. 31 Maj 1736, i Åbo Hofrätt d. 8 743. Död d. 3 April 1746.

ade grundliga och vidsträckta studier samt var mycket och arbetsam. Hade i sju år studerat i Dorpt, syn- n Juridik samt orerat och disputerat flera gånger. President i Kammar-Collegium utarbetade han hela till inrättande af General-Tull-Arrende-Societeten, inrättning kom i gång 1726 och stadfästades i 1727 sdagsbeslut §. 9. Yrkade införande af Consistoria med civile och andlige ledamöter. Efterlemnat flera rifter i politik, juridik och historia. Beskylldes 1727 enpreus att, på kronans bekostnad, genom Tullarren- fva förvärfvat stora summor. Hans diplomatiska verk- vidröres i Sv. Akademiens Handl. XVIII. 38.

ft med *Anna Magdalena Taube*, dotter af Amiralen Fredrik Evert Taube och Beata Didriksdotter Wrangel al.

er (tryckta): Oratio de præstantia livonicæ gentis. Dorp. — Afhandling om Wärends Rätt.

lor: Åbo Tidn. 1782, sid. 306. — Reckes och Napierskys Gelehrten Lexi- . — Fants Sv. Hist. Del. V. — Nordberg, Carl XII:s Hist. — Cederschjöld, sdagen 1719. — Sv. Mercurius III. 1193. — Upsala Tidn. 1774. — Loenboms . Märkv. III. 29. — Hülphers om Vesterbotten och Dalarne. — Celsius, de eralia II. 103. — Modeos Utdrag. — Hensels florerande Sverige. — Lagus, Hofrätts Hist. — Låstboms Höfdinga-Minne.)

— A — Ö —

STUART, CARL MAGNUS.

enne man var vid landstigningen på Seland år 1700 enska hären, hvad Dahlberg ett halft sekel förut vari…

Wachtmeister, yr
skulle hållas med
ställigheten af Ko
att det ej kunde s
råd, och S. vann
vunno de öfrigas t
gånger mer än de
bombardera dansk
mål recognoscerad
anfallet, men fick
sig hos Konungen
försumlighet. Så
fästades allt hopp
dertill emellan Kö
S. anmärkt. Plane
främmande Amiral
bruket af deras f
verkställa inskepp
gen i Landskrona.
General-Majors full

Danskarne, s
midtför Runstakro
men det var af ho
rörelse igen, och
ilande tropparna, t
funnos, då Svensk
derna uppkastade
kanoner, som stod

dteligen erhöll Öfverste Lieven, som hade 300 man af pländska regimente om bord, tillstånd, att för detta ända-l stiga i land med 50 man. Stuart satte sig i sin slup, mte ett par af sina officerare, för att åtfölja Lieven. I tsamma kommer Amiral Ankarstjerna seglande med sitt epp. Stuart far honom till mötes, och kastar ut en boj l tecken, hvar han bör ankra. Likväl uppbinner han Lie-n, hvars esping var tungrodd. Fienden hade samlat sig kom en stengärdesgård, och sköt på dem flera salvor. En n blef död och fem sårade; ibland dem olyckligtvis S., m fick ett skott i venstra läret. Det oaktadt, ärnade Sven-rne landstiga, då de fingo se en tropp ryttare, mot hvil-n de i brist af pikar eller bajonetter ingenting skulle kun-l uträtta; hvarföre de måste draga sig tillbaka. Batteriet blef således ostördt. Den eld, dess kanoner sedan gåfvo de landstigande, borde öfvertyga Wachtmeister, att S:s tänksamhet icke varit öfverflödig. Denne, ehuru besvärad sin blessyr, fortfor likväl, sittande i sin slup, att anvisa ställen, som de ankommande örlogsskeppen skulle taga. Han de lade sig för ankar, for han Konungen till mötes, underrättade honom om ställningen, lät sedan ro sig båtarna och visade befälhafvarne för de troppar, som lle föras i land, det ställe hvar och en skulle intaga på nden. Under allt detta hveno omkring dem kulorna ifrån dens kanoner, men besvarades käckt af de engelska och ländska pinassernas stycken.

Vid landstigningen bars S., som ej kunde gå, af några smän och ordnade folket på stranden efter uppgjord plan. d flit hade han valt ett ställe, der straxt vid den låga nden, som Svenskarne intogo, voro höjder, på hvilka den nödgades stå ett mål för kanonaden från skeppen. n kunde således, öfver Svenskarnes hufvuden, fortfara, l dess de voro mästare af höjderna.

Sedan allt lyckats, befallde Konungen S. fara ombord att förbindas. Det skedde dock ej förr än han för Öfv.-utenant Zaders visat, huru Svenskarnes förskansning skulle läggas.

Så snart förskansningen var färdig, reste han för sårets rd till Malmö, der han fattade så väl plan som anstalter ll Köpenhamns belägring. De behöfdes dock icke. Carl, genast beviste sig mindre statsman än fantast, äfven-e eller hjelte, och mera mån om en hämnares än en ares ära, hastade att underteckna en ädelmodig fred. igen af Holstein, svågern, vann derpå; men Sverige

— intet. Med sitt segrande svärd midt i hj
nmark borde han kunnat vinna en större fördel,
ikra afväpnandet af en granne, som vid första
nde återtaga vapen, ja, som ej ens nu, så snart f
bi, uppfyllde fredsvilkoren. Kanhända skulle han
d, helst om Köpenhamn fallit, kunnat innesluta äf
iga fiender. Men hans blinda hämndlystnad sökte
ras eget land.

Vid den ärorika gången öfver Düna 1701 är he
nstens och vetenskapens biträde S:s tillhörighet.
turligt, att Dahlberg, såsom förman, med sitt n
fall beseglat S:s verk, kanske äfven med sitt råd
l dess plan: det enda, hvari hans höga ålder tillät
deltaga. Anordningen och verkställigheten tillh
ena.

Liksom landstigningen på Seland, kunde ock
vergång haft den förmånligaste fred till följd. Beng
erna skref från sin dödsbädd ett bevisande och h
nde bref derom. Carl, döf för förnuftets och klo
st, tänkte aldrig på någon fördel för Sverige; h
dast

> Med svärdet plocka kronor nu
> Och, gudasköni! ge bort dem genast.

S:s vacklande helsa tillät honom ej följa Konung
e än till Kurland, der han bygde förskansningar vid

gsta styrelsen öfver Fortificationen. För att förbättra sin lsa reste han s. å. till baden i Aachen och Ems; men an nytta. Efter ett års vistelse i Bremen återkom han ll Sverige och dog i Stockholm d. 6 Dec. 1705.

Cheferne för Fortificationen hafva, ända från stiftelsen Gustaf Adolfs tid, varit utmärkte män: Örnehufvud, Wernhöld, Dahlberg, nu Stuart, och sedan hans måg Palmqvist.

Gift med *Margaretha Funck*, dotter af Assessoren i rgs-Collegium Johan F. till Garpenberg m. m. och Elisath Hansdotter, Borgmästarens i Stockholm Hans Hanssons tter (se ofvan under Stockenström). Friherrliga ätten i rige utgick med hans son *Carl*, född 1690. Död i Baria barnlös 174..

(Källor: Stiernmans Matr. — Carl XII:s Hist. af Nordberg. — Arbins Tal i Vet. Akad. 1783 om Fortificationsstatens inrättning, sidd. 46, 69. — Krigsvet. Akad Handl. för 1816. — Sv. Akad. Handl. Del. X. — Fernow om Vermland.)

— A — ö —

STURE.

1. Ätterne.

Vi måste nu hota med en genealogisk utredning. Det är ynnerligt, att man, då fråga är om dagens historia, alltid r förklara den med blick på hvem som hade "Biskopen morbror"; men i den äldre historien anser man vanligen ngen betydenhet, om en bildad man t. ex. räknar Svante re såsom son af Sten Sture d. ä. Om likväl ingen af generation läser dessa prolegomena till namnkunnigare r, må de stå der för följande generationer, som önska ndligare insigt i de historiska slägternas inre samband, vetande att i alla tider var "blodet tjockare än vattnet", att man derföre behöfver känna de på historiens skådes framträdande personernas och ätternas blodsband, om skall klart inse och fullständigt begripa hvad man ser den skådeplatsen. Det torde ock vara skäl att om denna oriska men längesedan försvunna ätt lemna en någorlunda rlig historik (med undantag af Riksföreståndarne, som öra Rikshistorien), då Sture-archivets fragmenter, som Löberöd blifvit förvarade, ligga framför författaren. Näst kunglige ätterne må väl de räknas, som lemnat en serie Riksföreståndare. Sture-ätten har då rätt till *det utmärkte rummet* i detta Lexicon.

Vi ha 5 *Sture-ätter* i Sveriges och Danmarks historia d 6 olika ättemärken, hvilka ätter böra klart särskiljas.

A) *Sturar* med en *Stör* (fisk) i vapnet ha i Skandinavien det äldsta historiska datum. *Eggo von Sture* och en hans broder försvarade såsom ansedda holsteinska adelsmän Segebergs slott mot Henrik Lejonet, som belägrade detsamma. Den siste af den slägten i Holstein var *Thomas Sture*, död 1563. Dessa Sturarne bodde på Gammelgård i Holstein. Man nämner *Wolf Sture*, g. m. Sophia Holk, hvilkas dotter Margaretha Sture var utmärkt i Drottn. Dorotheas frustuga i K. Christian III:s tid för sin utomordentliga skönhet. Hon blef sedan g. m. K. Hofmästaren och RiksR. Mogens Giöe, om hvilken Hvitfeld yttrar, att hans like i rikedom ej varit i Danmark eller Tyskland på några hundrade år. Då denna danska Sureslägt utdog, väcktes arfs-pretension från den yngre Stureslägten i Sverige, men utgången är oss obekant. Likaså är oss okändt, om en Hofpredikant *Sture* i Fredrik II:s hof, g. m. en fröken, fått upplaga namnet såsom frände eller nödgats skrifva *Stuure* för att skiljas från den gamla adliga slägten. Stureslägten fortlefde länge, och synes mer än engång inom skånska clereciet. På Fredrik Stuures porträtt i Harlösa sacristia är en vers, som angifver, att denne Prost gifvit *animam Deo mundoque famam.* Med. Doct. och Prof. Arvid *Sture* Bruzelius är en ättling af den siste manlige Stuurens dotter.

B) *Sturar* med hufvudet af en *Stiur* *) eller *Stier* (tjur, vildoxe) i vapnet framstå i södra Sverige i slutet af 15:de seklet. En gren af denna ätt synes den slägt ha varit, som blott behöll *Oxpannan med hornen* (oxstjernan) som vapenmärke och sedan deraf kallades *Oxenstjerna.* Se Litt. O. i detta Lexicon. Denna gren bibehöll namnet *Hergeir* som slägtnamn i 14:de seklet — ett namn, som bars inom en mäktig slägt i 9:de seklet i Birca. Hela *Oxhufvudet* förde deremot *Börik Sture*, hertigligt Råd, Ridd. 1300, enligt Tibell. En *Magnus Sture* beseglade som Riddare förlikningen mellan K. Magnus Smek och K. Erik XII i Lund 1358. Lagerbring, Sv. R. Hist. II. 800. *Magnus Sture*, väpnare 1379, Ridd. 1396—1414 förde ett *Oxhufvud*, enligt Tibell, som i 15 års permbref funnit honom nämnd: säkerligen den Herr *Magnus Sturä*, som var skyldig Nydala kloster 20 mark; han var g. m. en på hvars förläning Oppenstens slott blef byggdt. Hans son *Bænkt Sturä* fick jemte sin mor ett af *Sven Sture*, Magnus Stures son och Sune

---

*) Ulphilas öfversätter μοσχος i Luc. 16: 27 med *Stiur*. Se Ny Smålands Beskrifning I. 488.

Sture, Sven Stures broder, bevittnadt bytesbref af d. 10 Aug. 1394, utgifvet af Drottn. Margaretha, deri hon tillerkänner dem ersättning för *den stad, der Oppensten var uppå byggdt och hvad dertill låg*, genom att gifva dem så mycket gods i Kind, som modren haft i förläning af kronan. Då föräldrarne dött, gaf Bænkt Sture Thordatorp i Ödestmoo socken till Nydala för fadren Magnus Stures skuld till klostret. Hvad godset var mera värdt, det gafs klostret till själamessor åt fadren 1429. 1426 hade Benkt St. gifvit gods till Norrköpings kyrka. En *Carl Magnusson*, Ridd., Lagman i Tiohärad 1405—26, som "förde Oxenstjernevapnet", lär varit Bænkts broder. Carls dotter *Sigfrid* var g. m. Peder Ryning, Höfvidsman på Borgholm. En *Carl Sture* begrofs i Wadstena 1419 med sönerne *Rörek Sture* och *Erik Sture*. Namnkunnigast i denna, som vi se, utbredda Stureslägt, är *Sven Sture*, borgensman 1388 jemte brodern *Sune Sture*, för Algot Månsson, Slottsherre på Faxaholm nära Söderhamn i Helsingland och på Sturesholm i K. Albrekts tid. Orätt säges att Sven Stures dotter Karin var "från Danmark." (Stjermans Höfd.-Minne I. 16). Dalin ansåg Sven Sture vara af en holländsk slägt, Lagerbring trodde att han hörde till Sjöblad-Stureslägten (hvaraf Sten Sture d. ä. var), "så vida han ej var af holsteinska Sture-ätten." Men Sven Sture bekräftade Kalmare Union som *Svensk*. Han tog för *Sveriges* räkning tillbaka de torn i Wisby, hvilka Hertig Erik, K. Albrechts son, återställt borgerskapet. Denne Sven slöt, som det synes, sin ätt i manlig linea*), men en hans dotter *Karin* blef gift med *Bo Stensson*, Ridd. 1410—62, Riksråd, Häradshöfding i Bankekind. Så uppkommo

C) *Sturar* med *Natt och Dag* (i bredden) i vapnet. Möjligen i följd deraf att Bo Stenssons yngste son *Nils Bosson* ärfde sin moders fädernegods, upptog han sin moders *ättenamn*, men bibehöll sin gamla ätts vapenmärke. Hans äldre broder *Svante Bosson*, Ridd. 1450 kallas deremot ingenstädes Sture. *Nils Sture* till Eksjö och Penningeby lär dock sedan ärft äfven broderns lott och förenade således både fäderne och möderne. Han var Riksråd, Ståthållare öfver Vestmanland och Dalarne, Ridd. redan 1452, † 1503. Gift med Brita Bonde, Carl Thordssons dotter till Penningeby. De hade två söner *Svante* och *Mauritz Sture*. Mauritz

*) Så vida *Gottfrid Sture*, K. Gustafs befallningsman på Nydala, hvilken dödades under Måns Bryntessonska upproret, ej hört till denna ätt. Se Ny Smålands-Beskrifning III. 285.

dog 1493. Han räknades som Sten Sture den äldres son, ända till Prof. J. H. Schröder aktade på likstenens vapen i Vesterås Domkyrka. Iduna VI. Tab. II. *Svante*, hvarom se nedan № 3, fortplantade "*den yngre Sture-ätten*", som utdog i Gustaf Adolfs tid.

D) *Sturar med 3 svarta sjöblad*, en Uppsvea-ätt, räknade i Erkebiskop Jakob Ulfssons tid anor upp till K. Erik IXs tid. Åtminstone ansågs det passa att låta en Riddare föra de 3 svarta sjöbladen på sin sköld å de taflor öfver St. Eriks bedrifter, som nämnde Erkebiskop lät måla i Upsala Domkyrka. Stiernman antager emellertid en *Sture* såsom Höfding i Upland 1130. I Upsala Domkyrka ligger vid högaltaret en runsten, huggen af Ubbe, öfver en *man Guast Sturn* eller *Guast Sturn . mader*, som man förklarat vara Guast Styrman eller Skepphöfding. Bland de äldste Sjöbladens Sturar möter namnet *Gustaf*, hvarifrån det gick in i Trolle- och Wasa-ätten, och från denna till Tyskland; möjligen är det gamla *Guast* ursprunget *). Säkert känner man ätteledningen blott från *Tunne* (An-*ton?*) *Anundason*, g. m. Ingrid Svantepolks dotter till Wiby. Lefde 1305. Man sökte öka ättens anseende genom att låta Tunne vara en son af Algot Brynolfsson, som skulle tagit 3 sjöblad, då Algotsönerne annars förde ett lejon. Men den lärde Prosten P. Kylander har upptäckt, att Tunne skrefs Anundason.

Tunne hade fyra söner 1. *Gustaf* till Ringvidahult, var Riksmarsk, Lagman i Södermanland 1309; Riddare 1328. Lefde ännu 1363 (De la Gard. Arch. II. 154). Han förde i sigillet ättens hjelmprydnad i skölden. 2. *Anund* till Ringstadalen, var den förste som kallade sig *Sture*. I hans sigill 1346 läses: *Anund Sture* omkring 3 sjöblad, laggda balkvis. Han nämnes Väpnare redan 1310, Ridd. 1327, † 1361. Hans verksamhet angifves deraf, att han af Tibell träffats nämnd i 19 års urkunder. Häradshöfd., R.R. (Rådslängden III. № 182). Gift med Märta, Carl Näskonungs dotter. 3. Hr *Birger Tunne Sturesson*, Prowest i Skara. 4. *Benedictus Tynnelsson*, Magister från Paris, Biskop i Skara, död 1321.

Anund (Tunnerson) Sture hade sonen *Magnus*.

. *Magnus*, R.R. 1358. Rådsl. III. 264. Väpnare 1344. Ridd. 1358, nämnd ännu 1381. Gift med 1. Karin Algotsdotter (Grip), 2. Kirstin Gislesdotter (Sparre).

---

*) Detta namn torde bildats för att uttrycka samma tanke som Gottlieb, af *Gud* och *ast*, der þ bortfallit, såsom der Gorm uppstod af Guþormr. (Dieterichs Runen-Wörterbuch p. 411).

.. *Algot Magnusson* till Räfsnäs. R.R. (Rådsl. III. 264), Höfvidsman öfver Nerike. Väpnare 1374, Ridd. 1396, † 1427, nämnd i 25 års af Tibell granskade urkunder. Genom sitt möderne beslägtad med Algotsönerne, synes han hafva föranledt langfedgerne att fastlänka den gamla Sture-ätten vid den nämnde slägten. Gift med Märta Bosdotter (Natt och Dag), Norska RiksR. Christopher Micheldorffs enka.

... *Anund Algotsson Sture* till Räfsnäs, R.R. (Rådsl. III. 515). Ridd. 1419; nämnd i de flesta årens acter till 1433. Gift med Kerstin Anundadotter (Lejonansigte).

.... *Gustaf Anundsson Sture*, R.R. 1436 (Rådsl. III. 515). Väpnare 1436, Ridd. 1441; död 1444. Gift med Brita Stensdotter (Bjelke).

..... *Brita Gustafsdotter*, g. m. R.R.R. Johan Christersson (Wase) till Örby, K. Gustaf I:s farfar.

..... *Sten Sture* till Gripsholm. Slöt sjelf Gamla Sture-ätten. Af denna må ock nämnas:

. *Gustaf Anundsson* till Vernebult, Magn. Anundssons bror.

.. *Gustaf Magnusson*, Algot Magnussons bror, Er. Umreis svärfar.

... *Gustaf Algotsson* till Ängsö, R.R.R. An. Algotssons bror, Dav. Bengtsson (Oxenstjernas) och Riksförestånd. Erik Axelsson (Totts) svärfar.

... *Sture Algotsson*, Gust. Algotssons bror, R.R.R. Alla tecken visa, att ätten var gammal och ansedd i de tider, då anorna betydde så mycket.

E) *Nyare Sturar* med *Natt och Dag-vapnet* uppstodo först ett sekel efter det den Yngre Sture-ätten utdött. Denna ännu fortlefvande Sture-ätt uppstod nemligen, då Öfversten vid Kalmar reg:te, General-Majoren *Sten Arvidsson*, som aldrig lär kallat sig *Natt och Dag*, ehuru han var af den ätten, 1723 fick "Ridderskapets och Adelns samtycke" att upptaga Sture-namnet, efter Nils Bosson, som ock var af Natt och Dag-slägten, och engång förut kallat sig (neml. efter sin morfader) Sture. General-Majoren, som blifvit Friherre 1720, sökte nemligen 1723 introduction. Ätten har, detta vackra namn oaktadt, ej kunnat återfå historisk betydelse. I dess vapen ser man Natt och Dag-märket som hjertsköld och de 3 svarta sjöbladen i 1:a och 4:e fältet, i 2:a Gyllenstjernornas gyllne stjerna och i 3:e de 2 korslaggda svärden, som Grefvarne Sture fingo i sitt ena fält. Man synes varit ganska angelägen om att alla skulle se att det var ett Sture-vapen, när man till och med sammansatte de äldre och yngre Sture-ätternas vapenmärken, oaktadt dessa ätter ej ve-

4. STURE, STEN d. y.

Sten Sture till Ekesjö och Penningeby var Riks-R. och Höfvidsman på Nyköpings slott 1497, Höfvidsman på Vesterås och Riddare 1499, Höfvidsman på Örebro 1510 och i Stockholm 1511; efter fadrens död Sveriges Rikes Föreståndare 1512. Skjuten vid Bogesund i benet d. 20 Jan. 1520; död deraf under vägen till Stockholm d. 9 Febr. Begrafven i Gråmunkeholms kloster; uppgräfd och uppbränd på Södermalm af Christian II d. 9 Nov. s. å. Gift med *Christina Gyllenstjerna*, som gifte sig såsom "Sturens enka" med Johan Thuresson (Tre Rosor) 1527. Sten Stures och Christ. Gyllenstjernas barn: 1. *Nils Sture* (se № 4 a.); 2. *Svante Sture* (se № 5); 3. *Gustaf*; 4. *Magdalena*: begge döde i Blå Tornet i Köpenhamn, i sin moders sköte. 5. *N. N. Son* död 1520, begrafven och sedan bränd med sin fader.

Riksföreståndarne Sture höra, som vi anmärkt, till vår Rikshistoria och intagas ej här, der regenter ej få upptaga rummet, såsom tillräckligt tecknade i andra verk. Vi anmärka blott, att desse Riksföreståndare visst bidrogo att lossa det Unionsband, genom hvars slitande Ryssen uppstigit från en asiatisk hord, inträngd i Europa, till Europas mest hotande makt, sedan han trängt den ostligaste stammen af ett splittradt Skandinavien inom Östersjön; men Sturarne hafva också ärofullt bidragit att väcka svenska nationalkraften till medvetande och derigenom verkat, att Wasarnes envälde de jure aldrig kunde bli det *de facto*, hvarigenom sjelfva historismen i Sverige måste kämpa för folkfrihet. Den smädelse K. Hans slungade öfver Hr Sten d. ä:s graf, *Bönder som Gud skapat till slafvar, har han gjort till Herrar*, står ärofullare än en mausolé på hans stoft. Och Svante och Sten d. y. måste fortgå på samma bana, under samma politiska ställning. Genom denna för dem nödvändiga opposition, ej blott mot Aristokratien, utan ock Hierarchien, hvilka begge ville föreställa konungamakten, hvaraf skuggan allena skulle få sväfva öfver thronen, förbereddes Reformationens segrar. Och sjelfva den olycka, som låg i uppliningen af Skandinaviens enhet, under det att riktningen blef vara utbildning af det ofullständiga i Kalmar Unions-utkastet, hade ej blott ett ondt — det redan antydda Rysslands uppstigande som ett lejon ur öcknen, utan ock ett godt, som hvilket vi här böra erinra, för att mildra det hårda i det nyss anförda klandret öfver våra Riksföreståndare. Skulle Sverige, som en tredjedel af ett Skandinavien, till hvars

nburgare och Holsteinare fått arfsrätt, blifvit allt
blef som ett mindre rike under Wasar och ätt-
Vasahuset? Den gamla regeln: *Det är bäst som*
åberopas som tröstegrund äfven här. Må blott
ngens middagsljus den afundspolitik inom Skandi-
evigt försvinna, som gynnar Rysslands förstoring
olks bekostnad!

4, a. STURE, NILS.

Sture, föddes 1513. Straxt St. Stures död spor-
sig hans enka med sina två söner till Stockholm,
dste straxt sändes till Danzig att förbida tiden,
unde bli utropad som Riksföreståndare efter fa-
nare på året måste hon kalla honom åter på
Tyranns befallning att följa sin moder i fängelse.
ned henne ur fängelset 1523, då redan Gustafs
o på ynglingen såsom en politiskt vigtig person.
Ridderskapet ville hellre sätta detta barn öfver sig
som nyss varit deras jemnlike. Norby friade till
der löften att hjelpa hennes son Nils till det Sven-
ntet; Christina svarade derpå, att hon gerna såg
förmån, men ej om den med fäderneslandets för-
förknippas. Gustaf satte Måns Brynteson sjelf
på fru Kerstins parti. År 1525 vistades Nils St.
slott, hvilket Baron v. Melen ville hålla Nils St.
ch skaffa honom regimentet. Engång låtsade v.
han ville gå öfver till K. Gustafs folk, förande
id handen; men hade anstaltat, att då han kom-
arne så nära, att de kunde känna honom och
ulle hans eget fotfolk komma efter honom och
föra både v. Melen och Sture tillbaka. Då v. M.
, lemnades slottet åt Henrik Jute, som länge
Christina, och gerna som Ståthållare höll slottet i
Nils Stures bästa. Då K. Gustaf intagit slottet
t och halshuggit de brottslige, rådde Biskopen i
ej blott taga gossen, utan ock modern i det kung-
, för att hindra dem falla i de upproriskes hän-
et råd följdes i så måtto, att den tolfårige gos-
nsågs oskyldig, bemfördes till Stockholms slott
trades i Konungens hof. Han dog i Upsala på
r 1527 och oaktadt förtalet, att K. Gustaf dervid
ade, ej sparades af de upproriske, som dock före-

4. STURE, STEN d. y.

Sten Sture till Ekesjö och Penningeby var Riks-R. och Höfvidsman på Nyköpings slott 1497, Höfvidsman på Vesterås och Riddare 1499, Höfvidsman på Örebro 1510 och i Stockholm 1511; efter fadrens död Sveriges Rikes Föreståndare 1512. Skjuten vid Bogesund i benet d. 20 Jan. 1520; död deraf under vägen till Stockholm d. 9 Febr. Begrafven i Gråmunkeholms kloster; uppgräfd och uppbränd på Södermalm af Christian II d. 9 Nov. s. å. Gift med *Christina Gyllenstjerna*, som gifte sig såsom "Sturens enka" med Johan Thuresson (Tre Rosor) 1527. Sten Stures och Christ. Gyllenstjernas barn: 1. *Nils Sture* (se № 4 a.); 2. *Svante Sture* (se № 5); 3. *Gustaf*; 4. *Magdalena:* begge döde i Blå Tornet i Köpenhamn, i sin moders sköte. 5. *N. N. Son*, död 1520, begrafven och sedan bränd med sin fader.

Riksföreståndarne Sture höra, som vi anmärkt, till vår Rikshistoria och intagas ej här, der regenter ej få upptaga rummet, såsom tillräckligt tecknade i andra verk. Vi anmärka blott, att desse Riksföreståndare visst bidrogo att lossa det Unionsband, genom hvars slitande Ryssen uppstigit från en asiatisk hord, inträngd i Europa, till Europas mest hotande makt, sedan han trängt den ostligaste stammen i ett splittradt Skandinavien inom Östersjön; men Sturarne ha också ärofullt bidragit att väcka svenska nationalkraften till medvetande och derigenom verkat, att Wasarnes envälde *de jure* aldrig kunde bli det *de facto*, hvarigenom sjelfva historismen i Sverige måste kämpa för folkfrihet. Den smädelse K. Hans slungade öfver Hr Sten d. ä:s graf, *Bönderne som Gud skapat till slafvar, har han gjort till Herrar*, står ärofullare än en mausolé på hans stoft. Och Svante och Sten d. y. måste fortgå på samma bana, under samma politiska ställning. Genom denna för dem nödvändiga opposition, ej blott mot Aristokratien, utan ock Hierarchien, hvilka begge ville förestålla konungamakten, hvaraf skuggan allena skulle få sväfva öfver thronen, förbereddes Reformationens segrar. Och sjelfva den olycka, som låg i upplösningen af Skandinaviens enhet, under det att riktningen bort vara utbildning af det ofullständiga i Kalmar Unions-utkastet, hade ej blott ett ondt — det redan antydda Rysslands uppstigande som ett lejon ur öcknen, utan ock ett godt, om hvilket vi här böra erinra, för att mildra det hårda i det nyss anförda klandret öfver våra Riksföreståndare. Skulle Sverige, som en tredjedel af ett Skandinavien, till hvars

r 1528 var Sv. Sture i Danmark, under det modren
nde honom som omyndig. 1533 hade Sv. St. utsändts
Gustaf för att i främmande hof inhemta tidens högre
liga bildning. Under det han vistades hos Konungens
der Hertig Magnus i Sachsen, kom till Lauenburg en
kisk borgare Lütke Möller, som föregaf att en Borg-
re Claes Bisterfelt kommit från Nyköping med de hä-
Svante begärt af sin moder, med hvilka han skulle be-
sig till Hertigen af Braunschwig. Borgmäst. B. sades
honom vid Möllen, der han hade mycket att tala med
, på modrens vägnar. Hertiginnan af Sachsen till-
e Sv. St. att rida med Möller. Denne tog en omväg
stte ett möte, der han dock ej mötte. Emellertid var
gelägen att träffa sin landsman och red in i Lübeck
ka honom. På de svenska värdshusen träffades likväl
n Möller eller Bisterfelt. Dagen var dock förliden
t. blef qvar i staden öfver natten. Om morgonen red
er till Möllen, der Commendanten Jakob Krabbe sade
, att M. och B. sökt honom efter de dagen förut rest
, men att de snart inträffade åter. Då skref St. ett
ll Hertigen att ursäkta sitt långa dröjsmål. En svensk,
Andersson, kom nu till St. från Lübeck och varnade
för försåtlighet i dessa anstalter; men St. lyssnade
på. Han hade bland annat sett, att Möller fick af
Magnus ett anbefallningsbref till K. Gustaf och kunde
stänka en så väl känd man för svek. Då visste han
t Möller lemnat recommendationsbrefvet efter sig i
ens hof. Krabbe böd St. dröja i Möllen öfver natten,
t. antog. Om midnatten kom Möller i sällskap med
Borgmästaren i Lübeck Magnus Meijer, hvilka fått
ättelse från Krabbe att Sture nu befanns under hans
De förde med sig 100 man till häst, väl utrustade.
orgonen mellan 7—8 gick Möller upp i Svantes kam-
och väckte honom, försäkrande att budet från Sverige
re här. St. steg upp och följde M. ned i borgstugan,
an åt frukost. Då kom Meijer dertill. St. frågade
den Herren var. M. svarade: Riddaren Marcus Meijer
Lübeck, som har mycket att tala med eder på Lübec-
vägnar. St. begrep nu försåtet och kallade Möller
lös skalk. Sedan värden på Meijers vink aflägsnat sig,
le Meijer tala i förtrolig ton, huru Lübeckarne upp-
Gustaf Eriksson (nämnd med föraktliga namn) till Ko-
i Sverige, men att han varit så otacksam, att han ta-
e Lübeckska handelsmännen både gods och penningar

gåfvo att anslaget ej lyckats, vederlades de af modern, som i brefvet till "den falske Sturen", försäkrade att hon sett sin son död. Hade hon hyst någon misstanka om hans dödsätt, hade det nog brustit ur modershjertat, och då ändå en Sten Stures son var qvar i lifvet, var der ju intet vunnet med den enes död? Konungen lät med stor högtidlighet begrafva den unge Riksföreståndare-sonen "mellan Konungastol och S. Bastiani altare." Att hans namn kunde göra buller i Dalarne, sedan Jöns Stalldräng börjat agera hans person, visar att hans fader var älskad, ty gossen kunde ej vara känd af bönderne. Daljunkern slog mynt med Nils Stures namn och Svea rikes vapen.

5. STURE, SVANTE STENSSON.

Svante Stensson Sture, som blef Sveriges förste Grefve i nya tiden (i medeltiden satt en och annan med Grefvenamn i svenska rådskammaren), är i flera hänseenden en af Sveriges namnkunnigaste och märkvärdigaste män. Vi känna honom dock mycket ofullständigt. Historien belyser vanligen blott hans vägrande att låta begagna sig vid upprorsförsök mot Gustaf I, hans systerbyte af fästmör och hans tragiska död. Låt vara, att dessa ögonblick äro hans lifs klaraste ljuspunkter, så förtjenar dock en man med dem på sin lefnadstafla framdragas så mycket ske kan ur skuggan. Äfven förhållanden, som borde förbises i ett närlägsnare tidehvarf och om en aflägsnare från våra konungar, således vår rikstyrelses centrum, ställd person, synas här förtjena afseende. Så få biographier från 16:de seklet ha af brist på detaljkunskap ingått i detta lexicon, att en fullständigare framställning af Svante Sture synes äfven derföre på sitt ställe, att tillfälle så kan beredas att blicka in på nära håll i det enskilda lifvet för detta tidehvarf.

Svante Sture föddes på Stockholms slott d. 1 Maj 1517, då fadren var en älskad regent i Sverige. Han bortfördes 1521 till Danmark med sin moder Christina Gyllenstjerna, sedan fadren sårats, dött och å båle bränts; satt först i Blå tornet i Köpenhamn, men flyttades derifrån till Kallundborg med sin moder, hvarifrån han med henne 1524 fick återvända till Sverige. 1527 vann han en styffader i Johan Thuresson (Tre Rosor), en klok son af den hufvudlöse Rikshofmästaren Thure Jönsson. Så fick Svante Sture en halfbroder i Gustaf Johansson.

honom ock beviljadt, svarade straxt Konungen och se-
n dristade ingen derom mer tala. Äktenskapet mellan
te Sture och Märta Lejonhufvud kom hastigare till än
sta, men blef icke desto mindre lyckligt för dem båda.
le framstår skönare genom sina resignationer, än andra
r sina största segrar. De oförtänkt förlofvade firade
bröllopp på Nyköpings slott. Han hade i Nov. 1537
Stegeborgs slott och län i förläning samt Söderköpings
1538, då St. var 21 år. Kallades Höfvidsman på Stege-
då han 1538 höll vapensyn i Östergöthland, biträdd
ns Johansson. År 1541 slogs Sture till Riddare, och
s händer lemnades de danske Riksråden, som voro
n, då K. Gustaf vid mötet med danske Konungen vid
r 1541 gick öfver i Danmark.
Genom en ny frestelse fick St. tillfälle att vinna en ny
Åter böds honom den plats hans fader haft, men af
e mäktige armar. Dock ha många gripit efter makten,
indre skäl var att hoppas seger. Den 22 Juli 1542
Nils Dacke till Sture från Wexiö, att han och me-
nan i Småland ville utgöra sina årliga skatter och ut-
r till honom, om han ville vara deras Herre och Höf-
an, hållande dem vid rätt, lag och sedvanor, som hans
förr gjorde. Sture svarade budbäraren: *Bonden bör
plogen, men ej utbjuda kronor;* sändande brefvet, ej
besvaradt till K. Gustaf. Sture kallas då Höfvids-
på Stegeborg, men 1543 börjar han kallas Ståthållare.
542 var Sturen jemte åtskillige af Rikets Råd i Lin-
g, att öfverlägga om Dacke-upproret, då ett fördrag
ttades med Dacke. 1543 drog Dackehären till Stege-
, der Sture då var, för att tvinga honom att bli deras
are och emottaga Sveriges krona. Oaktadt han ej med
r kunnat dertill vinnas, hoppades man förmå honom
m fruktan. Tidigt underrättad om de upproriskas an-
t, gick han dem emot och mötte sin fiende vid Mogata
en, der han emottog honom med stor mandom. Efter
mmas fäktande vände sig 500 Smålänningar genom en
mot slottet i akt och mening att intaga det, förrän
n kunde hinna dit. Sture skyndade nu hem till slottet
måste trängas med bönderne om slottsporten. Han in-
tet, men bönderne lägrade sig i ladugården. En del
ut, för att genom klockornas ringande samla bönder
öka sin styrka. St. gjorde två utfall ur slottet, första
gen fienden till stor skada, men andra gången kom den
n, som gått ut att *ringa, åter* och kastade sig mellan

l göra åt systern en guldkedja. Den 18 Mars 1546
ottningen skrifvit till systern rörande ett mandats-
ilket Svante önskade af Konungen, som skulle ålägga
cknar att göra dagsverken och köra sten till honom.
gen visste ej att ge Märta annat råd, än att Svante
ka välvillighet och goda ord, på det att intet sqvaller,
eller "whyre" deraf komma kunde, tilläggande: "Hjer-
Syster, uti hvad måtto vi kunna veta Svantes och
a, göre vi alltid gerna." Den 22 Mars 1546 skrefs
psholm än vidare om det der mandatsbrefvet: Hier-
Syster! Om det mandatsbref Svante är begärandes
socknar om kalksten och ved etc. hafve vi nu rätt
meningen derom. Så göres intet annat bref derpå
utan vi vilja befalla vår fogde Måns Smed samt an-
e Befallningsmän, som pläga bjuda öfver för:de två
, att de härefter på en behaglig tid, ett år eller
gen kalk, ved eller andra sådana ting begära skulle
ad Svante och du kunna hafva der någon profit af,
Maj:t och vi det gerna. Desslikes h. k. Syster, som
 hafva förstått, att din k. son Nils lille är blefven
kollesjukan och du äst begärandes om vi visste der
äkedom till, så känner det Gud, hvad vi visste der
konst till, vore det oss sammalunda storligen af nö-
Cecilia hafver också en tid bortåt haft samma sjuka
e vet Dionysius (Beurreus) heller någon synnerlig
lertill, utan när han hafver haft sjukan och honom
 skall du icke straxt gifva honom dricka, och vore
ligt att han kunde hafva det fördrag, skulle du icke
onom dricka uti en timma efter det han varit sjuk
ke plägar heller Dionysius gifva Cecilia någon mat
 fet, ägg eller sådant, utan mesta delen bröd och
 K. Syster! hvad du icke hafver rödvin, du ville då
ss det tillkänna, så vilja vi förskicka något till dig.
ke heller plägar Dionysius att bada henne, ty det är
icke godt, säger han. Och om äpplen hafva vi haft
d till Stockholm efter och fingo der icke flera än 15
 deraf sände vi dig 8 *). Hvad vi hade mer råd till,
 gerna dela med dig. K. Syster! hvad vi kunna vara
 Svante till viljes, göre vi alltid gerna. Härmed dig
efalld. Under Vårt Secret. Item k. Syster! när ho-
ngrar och sjukdom vill komma (öfver) honom, så gif

Man ser här det goda hjertat vid delningen mellan egna och
barn; liksom den ringa trädgårdsskötseln i den tiden!

uren och slottet, då St. med värjan i hand slog sig
pen, som blott afskar vid porten *två fänikor knekt*
hästar, enl. Celsius, men *två falkonetter*, hvilka han
ed hagel och som gjort stort afbräck bland bönder
hästar, enligt Tegel. (Har *fän. kn.* uppkommit som
för *falkonetter?*). Böndernes anförare tappade nu
ck öfver till Sture och lemnade de två falkonette
tio ryttarne med sina hästar tillbaka. Sture b
dan med 200 man till häst och fot in åt Tjust,
ogen då som bäst svärmade. Vid anblicken af St
n lilla skara, föllo flera upprorshopar honom till
ch ropade om nåd. Likaså alla invånare i Tuna
erestädes, de der skockade sig omkring honom el
rdades. *Vi se*, ropade de, *att rättvisan är på d*
er du är. Dacken har bedragit oss. Vi vilje f
ka till Konung Gustaf och bedja om nåd. Han lo
mma deras bästa, ty han ville skona bönderne; a
ch förledarne allena ville han befordra till straff f
gn i riket.

Så berätta gamla chrönikor. Af allt finner ma
ture var en kär och aktad person för dem, som a
innena från denna tid.

Den 25 Juli 1545 fick St. Leckö slott och lä

med göra åt systern en guldkedja. Den 18 Mars 1546
Drottningen skrifvit till systern rörande ett mandats-
hvilket Svante önskade af Konungen, som skulle ålägga
socknar att göra dagsverken och köra sten till honom.
ingen visste ej att ge Märta annat råd, än att Svante
ruka välvillighet och goda ord, på det att intet sqvaller,
p eller "whyre" deraf komma kunde, tilläggande: "Hjer-
. Syster, uti hvad måtto vi kunna veta Svantes och
ista, göre vi alltid gerna." Den 22 Mars 1546 skrefs
ripsholm än vidare om det der mandatsbrefvet: Hier-
. Syster! Om det mandatsbref Svante är begärandes
5 socknar om kalksten och ved etc. hafve vi nu rätt
tt meningen derom. Så göres intet annat bref derpå
, utan vi vilja befalla vår fogde Måns Smed samt an-
åre Befallningsmän, som pläga bjuda öfver förde två
ar, att de härefter på en behaglig tid, ett år eller
ingen kalk, ved eller andra sådana ting begära skulle
hvad Svante och du kunna hafva der någon profit af,
. Maj:t och vi det gerna. Desslikes h. k. Syster, som
kså hafva förstått, att din k. son Nils lille är blefven
af kollesjukan och du äst begärandes om vi visste der
läkedom till, så känner det Gud, hvad vi visste der
konst till, vore det oss sammalunda storligen af nö-
ty Cecilia hafver också en tid bortåt haft samma sjuka
icke vet Dionysius (Beurreus) heller någon synnerlig
dertill, utan när han hafver haft sjukan och honom
ar, skall du icke straxt gifva honom dricka, och vore
möjligt att han kunde hafva det fördrag, skulle du icke
honom dricka uti en timma efter det han varit sjuk
icke plägar heller Dionysius gifva Cecilia någon mat
är fet, ägg eller sådant, utan mesta delen bröd och
in. K. Syster! hvad du icke hafver rödvin, du ville då
oss det tillkänna, så vilja vi förskicka något till dig.
icke heller plägar Dionysius att bada henne, ty det är
e icke godt, säger han. Och om äpplen hafva vi haft
bud till Stockholm efter och fingo der icke flera än 15
n, deraf sände vi dig 8 *). Hvad vi hade mer råd till,
vi gerna dela med dig. K. Syster! hvad vi kunna vara
och Svante till viljes, göre vi alltid gerna. Härmed dig
befalld. Under Vårt Secret. Item k. Syster! när ho-
hungrar och sjukdom vill komma (öfver) honom, så gif

*) Man ser här det goda hjertat vid delningen mellan egna och
rns barn; liksom den ringa trädgårdsskötseln i den tiden!

onom ingen mat förrän det är öfverstådt med hon
Vi afbryta brefutdragen med erinran, att Svante Stur
ågra andra af Riksens Råd, som hade gods i Vest
and, sammanträdde med menige adeln i Larf d. 1
547 och fick nya löften att K. Christierns arfving
kulle här möta utan tappra krigare m. m. Beslut
Stiernmans Riksdagsbeslut I. 208 följ. Den 11 A
jödos Svante och Märta till Gripsholm, der Drottn
istades. Den 15 Mars 1549 var Drottn. Margareth
Dunker socken, då hon skref, huru hon hört at
ystern Märta var något svag och ville, om det h
erna sända till henne hustru Brigitta Lars Anderss
ock hon sjelf kände sig mycket svag och väl ha
t den kloka gumman. K. Maj:t var väl tillfreds
Iärtas begäran, att Svante finge blij hemma hos hen
ennes svaghet. Systrarnas gamla mor var nu ock
vag. Från Kungsör skref Drottningen d. 6 Apr.
Gud hulpit henne och gifvit henne en ung dotter,
. 4 April*).

Den 20 Juli 1549 skref Drottningen från
tt syster Märta ville komma till henne antingen
jö eller i Stockholm, ty sedan kunde de på läng
j få komma till tals, helst H. Maj:t aktade färdas
and med det första. Hon hade ock väl förstått

kommit med de kunglige barnen och vore med dem på Tönnelsö, dit K. Maj:t ernade komma. Rörande den förläning Svante begärt, så skulle systern ej förundra sig öfver, att Sturens tjenare så länge uppehållits, "ty vi hafve alltid väntat efter svar af H. N. Så skulle J icke heller tro, k. Syster, hvad öfverlopp H. N. hafver dagligen och besynnerligt är H. N. bekymrad med märklige Riksens ärender, så att vi nu icke kunna bekymra H. N. med några andre ärender, ändock att Hans K. Maj:t är der obesvärad uti och gerna vill hjelpa Svante, både dermed och allt annat, när H. N. får sjelf tala med Svante, som vi förmoda oss innan en kort tid att både Svante och flera af Riksens Råd komma till H. N. Då ville vi också vara Svante deruti behjelplig." Från Nygård skrefs d. 4 Nov. s. å. i en förbön, att Svante "för vår böns skull" ville gifva en Hans Thomasson gunst och vänskap igen, för det han honom emot brutit hade, hvilket Drottningen igen ville med allt godt förskylla. Hans Thom:s hustru hade varit hos Drottningen och bedt om detta bref, hvilket Drottningen ej kunat förvägra för hennes yuksamhet. Den 8 Jan. 1551 skref Drottn. Margaretha från Vesterås, huru "K. Maj:t samt Wij aktat oss färdas i dag hädan, men den käre sonen Jahan hade sprungit och gjort sig någon förtret"; detta gjorde nödigt att uppskjuta resan, liksom att skicka till systern den äskade hustru Brigitta Lars Anderssons. Denna skulle dock komma, så snart de reste vidare, fast de nödigt kunde umbära henne under resan. Från Upsala skrefs d. 27 Maj 1551 att K. Maj:t var tillfreds med godsbytet, som Svante åstundade. Den 2 Juni skrefs ock från Upsala: Eders skrifvelse om de tre stycken Makejer och ett stycke lärft, så vore de redan betalte, ty vi hafve annamat dem i Tullen, så J tör derefter icke vidare fråga. Snart skickade K. Maj:t efter Svante, så att Vestgötha-resan finge uppskjutas så länge. Brefven börjas vanligen: *Margareta mett Guds nåde Sverigis Götis och Vendis Drottning. Vår synnerlige gunst och kierlige helsenn altijdt tilfforende mett then Evige Gudh etc. Hiertans kiere Systher Giffve vij tegh kärligen tilkenne at* ... De sluta ofta: *Hiertans kiere Systor hvad vij kunne vere Svanthe och tegh til vijllie, vijlle vij altjdt såå lenge vij löffue* k(ärlige)n *af alt vårt hiärte Systerlig och gerne göre här mett tegh hiartans kiere Syster then Evige Gudh beff* (allandes) *til evige tidh etc. Dat. aff vårt Slott Stockholm* (Vpsala, Grybesholm etc.) . . *Anno* . . . *Under vårt Secrett.* Utanskriften:

Oss Elsk:e Erlige Velbyrdige Qvinne Fru Märthe h. Svanthe Sture påå Leckö Slott (eller *Merete Svantte sture til Hörningzholm) vår hiertans kere Syster etc. gunsteligen och kärliginn.*

Drottn. Margaretha dog på Tönnelsö, icke d. 26 Apr. som det står i Rosenhanes Konungalängd (vi se här ofvan bref, som hon skrifvit d. 27 Maj och 2 Juni 1551), utan d. 26 Aug. 1551, troligen utsläpad af det jemna kringresandet med en stor barnskara och en kanske något kinkig Herre, under det två systrar skulle låna sinsemellan en husstru, som förstod att sköta de små i deras sjuklighet; men Svante Sture hade snart åter en fruntimmersväg till sin Kung, då han ville skaffa sig några fördelar. Den 28 Mars 1556 skref på Kastelholm till sin käre modersyster fru Märetha her Svante Stures Katerina medt Gudtz Nåde Sv. G. och W. Drötningh: Vår synnerlige gunst och nådige willie tilförende: . . Som J skrifve oss till och begärede, att vij eder förskaffe ville K. M:tz vår alder Nådigste Herres bref opå then Taxe Eder k. Man her Svante pläger årligen utgöre utaff Läcköö Län, så skicke vij eder her innelucht same breff til hande. Eder hermedt then Allzmechtigste Gudh altijdt befallennds.

Vi finna af denna brefvexling, att Svante Sture visst var en hederlig man, men att han gerna begagnade den ynnest han egde hos sin Konung till sin fördel, äfven om det måste ske på Sveriges bekostnad. Det synes dock, som om han med all beskedlighet användt sitt insteg hos sin Konung.

I förening med sin styffader och sin moder skref han till K. Gustaf bönfallande, att Tullgarn, som tillhört fru Christinas fader, måtte få tillkomma hennes barn och K. Gustaf taga sin moders anpart i andra gods.

År 1558 hade Sture uppdrag att hålla de kongl. räfstetingen i Vestergöthland, Vermland och Dal, biträdd af Nils Ribbing, Bengt Gylte, Peder Andersson till Branstorp och Olof Pedersson till Kolletorp.

År 1559 kallades Sture till K. Secrete-Råd. Den 9 April s. å. då halfbrodern Gustaf Johansson (Tre Rosor) skulle bortresa i Konungens ärende, bad han *denn Adelli och Welbornne mann her Suante*, broderliga kärliga, att om Gud allsmäktig kallade honom bort under resan, han då ville värdigas för Guds skull veta hans fattiga små barns bästa. Den 30 Jan. 1560 skref Svante Sture från Calmarne till K. Gustaf, huru han på Konungens befallning kommit till Prins Erik att rådslå om de värf, som Konungen befallt Herr Pe-

der Brae och honom att berådslå uppå med "E. K. M:tz kåre her Szonn mien nådigste herre och utvaldte Konung": 1:o om Grefve Johan, 2:o om den engelska handeln, 3:o om de Danskes och Lybskes praktiker m. fl. Eburu Peder Brahe ej anländt, skref dock St. och kunde hugna H. Maj:t, att den utvalde Konungen ingen besvärlig (vigtig) handel ville företaga i någon måtto utan K. Maj:ts faderliga råd, goda samtycke och tillbenägenhet. (Stures bref är helt aftryckt i De la Gard. Arch. I. s. 100 följ.).

Från Gripsholm d. 20 Febr. 1560 skref K. Gustaf till sitt Secrete Råd Sv. Sture, huru Herr Sten (Lejonhufvud) från Lübeck tillskrifvit Konungen, att de Danske voro i svår krigsrustning och talte uppenbarligen fiendtliga ord. Hertig Frans af Sachsen hade derföre afrådt honom att taga vägen genom Danmark. Likaledes hade Prowesten i Jemtland Hr Erik i Oviken berättat att man i Norge utskref allt sjöfaret folk, så att af Opslo allena hade 700 båtsmän utskrifvits. Allt var hotande mot Sverige. Derföre förmandes Herr Svante, att med den käre Sonen Prins Erik tänka på alla motvärnsmedel.

Man finner att Sv. Sture egde sin gamle Konungs fulla förtroende, och med skäl, då under 30 år ingen anledning till misstanka uppstått. Äfven finner man att K. Gustaf aktade i honom en förståndig rådgifvare, i hvars sköte han väl ej förgäfves plägat nedlägga sina bekymmer.

Den 3 Mars 1560 skref Erich med G. n. Sv. G. o. W. utvaldh Konungh till sin Herfadhers Troomann och Sechreete råådh Sv. St. huru Utv. Konungens Tromann Nils Jörensson (Gyllenstjerna) igenkommit från den käre fadern med sådane svar, som "Oss föghe behaghe." Han hade ock berättat, att K. Maj:t icke var mycket väl tillfreds med Svante derföre att han så länge förtöfvadt hos K. Erik, så att han föregaf, det Svante föga gunst finge hos H. K. Maj:t förnimma, då han komme tillstädes. Om sådana farliga lägenheter ansåg sig Erik böra underrätta, efter han ej gerna såg, att Sv. för hans skull oförseendes kom i någon olycka, hvarföre Sv. nu kunde veta att sig i saken desto bättre förhålla. Den 6 Mars 1560 skref yttermera K. Erik till "vår käre Faders och vår Troman" Sv. St., ett svar på Svantes bref, hvari han upplyst att K. Gustaf skrifvit till Svante om några farlige lägenheter på danska sidan, hvarföre K. Gustaf ansett nödigt pålägga en gärd, men hvilket Svante afstyrkt, emedan der vore en fattig allmoge, som ej ens mäktat utgöra sista gärden och hvilket råd K. Erik ansåg godt. K.

Erik önskade att Svante ville komma till honom med första. Den 10 Apr. 1560 skref K. Erik, huru Herr Sten berättat, att Svante vore uppfordrad till K. Gustaf och begärde af K. Erik att han ville vara honom samt med hustru och barn bevågen, annammandes dem i skydd och försvar, deremot Svante trofast skulle hålla det han lofvat uträtta hos Hans Höghet, Fadren; i anledning häraf förnyade K. Erik sina löften, i visshet att Svante ståndaktig hölle sina. Svante skulle undskylla Erik i den grefveska handeln, att H. Maj:t ej ville det i ond mening uttyda. I engelska saken finge Svante lofva, att Erik ej skulle resa förrän han fått besked från Drottningen eller Hertig Johan; men ej lät han saken falla.

Den 5 Maj 1560 skref K. Gustaf från Julita till sin älskelige, Troman och Secrete Råd Herr Sv. Sture: "Käre Herr Svante! Vi kunne eder icke förhålla, huru oss är till vetandes vordet, att vår son Hr Erik etc. rustar sig flux till och aktar emot vår vilja och oss oåtsport draga hän af landet, Så vele vi eder allvarligen hafva förmanat, att hvar J förnimme att han varder några af adeln der inne i Vestergöthland och der J tillkommer tillsägandes, eller någre andre, hvilka som helst äro eller vara kunna, och begära att de med honom utdraga skola, att de sådant intet göra eller efterfölja hans befallning uti dråplige och vigtige saker oss oåtspordt och så länge vi lefve, så framt de vilja göra deras ed och ära fyllest, som de oss på Kronans vägnar äro pligtige och skyldige. J vele ock så mycket eder någor tid kan mest stå tillgörandes förtaga och förhindra samma fåfänga resa och farliga utfärd. Denna vår trogna varning J med all som största allvare efterkomma vele. Gudi eder befallandes.

Den 17 Maj s. å. fick Svante Sture sitt sista bref från K. Gustaf att beställa med Lidköpings borgare att de ville flytta till Hufvudnäs samt derefter begifva sig upp till Konungen, hvilken kallat tillhopa Rådet och de förnämsta af Adeln och Riksens Ständer.

Den 26 Juni s. å. underskref Svante Sture näst efter Gustaf Olofsson, Sten Eriksson och Peder Brae Riksdagsbeslutet. Näst efter Sture skrefvo Birge Nilsson, Jöran Eriksson, Gabriel Christersson, Nils Krumme m. fl.

I början af K. Eriks regering var Hr Svante i synnerlig nåd. Stjernman uppgifver att han blef Lagman i Småland d. 24 Nov. 1560. Detta torde varit en confirmation, ty d. 6 Mars s. å. höll han Lagmansting och förvärtade i

Ekosjö Kon. Eriks svar om han dermed finge fortfara eller skulle afbryta dem och begifva sig till K. Erik i Kalmar. (De la Gard. Arch. I. 141). Tidigt insåg St., att enigheten mellan de kunglige bröderne svårligen kunde upprätthållas om de bodde under ett tak, hvarföre han liksom Gr. Pehr Brahe tillstyrkte dem att ej bo tillsamman. Sture var Eriks ombud vid arfskiftet efter K. Gustaf och stod som sådan vid Jöran Persons sida. Vid riksdagen i Arboga 1561 använde han sin "talegåfva" att förhindra det Hertigdömenas invånare ej måtte bli subditi mediate, utan immediate, som öfrige svenska undersåtare. St. fick första rummet bland Grefvarne och således sitt rum i alla högtidligheterna vid kröningen 1561 närmast Hertig Carl. Om denna upphöjelsen berättas af Laur. Petri Gothus: "Blef så den ädle Herre, H. Svante framkallad inför K. Maj:t. När han framkom och stod framför K. Maj:t på golfvet, nedanför palatset, undfick honom Vice Cantzleren Jöran Person med desse orden: *K. Maj:t hafver af synnerlig gunst och liberalitet aktat dig Ädle H. Svante för den trohet, som du hafver Sveriges Crona, K. Maj:ts Her fader, hans Nåde och riket bevist och härefter bevisa skall, med högre grad förära, som är med Grefvenamn, stånd och dignitet.* När detta sagdt var, tackade Svante K. Maj:t med all som största reverens och uti all underdånighet föll på knä för Konungens thron och blef afklädd sin egen kjortel och iklädd med en hvit lifkjortel (Laur. Petri Ner. skrifver: en hvit lifjacka af hvit Damask) och ett svärd bands vid hans sida och sedan fördes på honom en Grefvekappa fodrad och med en hatt som dertill hörde (Laur. Petri Ner. skrifver krona). Vid hvarje klädnad sade J. Person: *Att Tu skallt wetta Edle H. Svante tigh vara med Grefue namn och dignitet beprydd, täckes K. Maj:t tigh med thenna habitu förära.* Sedan trädde Svante inför K. Maj:ts fötter och K. Maj:t tog hatten och satte den uppå honom; tog honom vid hans kinder och sade: Statt upp Grefve Svante. Och så steg han tillbaka igen. Sedan följde samma ceremoni med Pehr Brahe och Gustaf Tre Rosor*). De tre Grefvarne svuro derefter sin ed, ståndande på sina knän, med utsträckta armar och uppräckta fingrar. De fingo förbättringar på sina vapen.

---

*) Rättas härmed uppgiften i XII Band. s. 168 näst sista raden, der Gustaf Tre Rosor kallas andre Grefven. Han var tredje, enligt documentet i Bergii Nya Förråd s. 251 och dess fortsättning i De la Gard. Arch. XVII. Bihang s. 53.

Sturarnes grefskap blef Vestervik med Stegeholms slott. Hörningsholm kallades deras friherrskap. Grefve-ätten fick en hjertsköld med gamla Natt och Dag-vapnet; i 1:a och 4:e fältet två korslaggda gyllne svärd, i 2:a och 3:e fältet en Enhörning. Svante Sture blef vid Grefve-utnämningen också Rikets Marsk. Då K. Erik 1561 ernade sig till England, ernade han medföra Sv. Sture som Öfverste-Marskalk. Se Fants Obss. Selectæ 1786 p. 43, 44. Celsius anför, att Sv. Sture nu troddes vara en hemlig medtäflare till Wasaättens thron. Att han snart så troddes af K. Erik, är uppenbart; men alldeles orimligt, att han på gamla dagar, sedan Gustaf I hunnit inlägga så stora förtjenster mot fäderneslandet, skulle få ett begär, som han ej egt i sin ungdom, då Gustaf I ännu ej stadgat sitt rykte. Han var allt för klok att anse sig eller någon af sina söner kunna undantränga Hertigarne Johan och Carl, om än Erik föll på sitt eget svärd. Sjelfva hans råd till Erik 1560, att låta de mäktigaste adelsmännen tillösa sig gods, som K. Gustaf tillerkänt kronan, visar att han mente Erik väl, om ock ej fäderneslandets finanser. Den 28 Aug. 1562 utnämndes St. till Gubernator öfver Refle slott och län, enligt Stjernman; men på Löberöd förvaras K. Eriks originalbref af Elfsborg d. 30 Aug. 1561, dermed han befaller och tillbetror "Oss Elskelig vår Tro Man och Öfverste Secrete Råd Her Svante Sture, Grefve till Vestervik och Friherre till Hörningsholm, vår käre frände, att han uti vår frånvaro Ståthållare och Gubernator i Finland vara skall", med fullmakt att göra och låta likasom K. Maj:t i egen person, dock skulle han ha med sig till råds Frih. Lars Fleming, Gust. Fincke, Erik Spåre och Jakob Hendriksson, bjudande Konungen med detta sitt öppna bref andelige som verldslige, högre som nedrigare Ständer att vara Grefve Sv. Sture hörige och lydige. Utanpå brefvet har Sture med besvär gjort följande anteckning lik en skrift: *Ko. Mtt Bref om den LifLendske krüg 25 Ano 61.* Sture sjelf styrkte deremot till, att Hertig Johan fick Finland att som Hertig styra. Men 1562 ultimo Junii var Sturen redan utnämnd till Gubernator öfver Lifland. Konungen skref då ett bref, att skepps-expeditionen nu vore färdig att afgå till Lifland, och utanpå har Sv. St skrifvit *At jag skwlle skyne meg til Stokholm oc tage min afskeide tül Liflandt.* Den 30 Oct. 1562 skref K. Erik till Gubernatorn i Lifland ett bref, som aftryckt upptager mer än ½ ark, hvarpå St. skrifvit: *Vm denne skip skal skriffves Hans Larss* till . Huar dhe finnes igen som penninger for

dem loffuat haffue. Fast Sture i skrifning var svag, så synes han som Gouverneur i Revel varit verksam och det med förstånd och kraft. Han hade fästat Konungens uppmärksamhet på nödvändigheten att väl underhålla predikanterne der i landet. Af hvar läst säd, som såddes på kungs- och adelsgårdar, föreslog St. att presten skulle få en tunna om året. Detta biföll K. Maj:t mot det att presterne tillhöllos att flitigt lära och predika Guds saliga oförfalskade ord på landsbygden så väl som i städerna, bättre än dittills skett, hvarföre K. Maj:t också gillade Stures förslag, att Pastorn i Refle J. v. Geldern förklarades för Ordinarius (Biskop) att ha uppsigt på prester och kyrkors egendom, hvarföre honom ett skäligt arfvode måtte anslås. Hvad den tull angick, hvarom St. gjort förslag, borde han ännu ej låta något förmärka. Efter St. ej kunde med de personer han hade hos sig, ehuru många af dem kunde både tyska och latin, afcopiera Revals privilegier, så finge Konungen väl sända från sig Herm. Grusser dertill, som då finge förblifva hos Gouverneuren. Man ser att lärda och läkare måste den tiden vara ambulatoriska. Så länge St. gjorde tjenst här, slapp han rusta ut de 60 hästar, hvartill han i följd af sina förläningar annars var pligtig.

Den 20 Nov. 1562 skref K. Maj:t nästan lika utförligt — dugtiga bref, som visar att K. Erik ännu var en dugtig Kung. — A tergo har St. tecknat: *Och att jag Hertig Magnsis Seningebodh hade gifutt tillbörligitt svar och hadi K. Maj:t mig nådsti loffvätt att förhanlli min sak hoss the Lybsker oc om Hertug Jahons ankomst.* Celsius anför, att St. fått befallning, att förklara Hertigen sin Konungs stora missnöje öfver hans uppförande samt i följe deraf mottaga honom med mindre vänlighet. Så här lyda P. S. i K. Eriks bref af d. 20 Nov. Vidare k. frände vilje vi eder gunsteligen icke förhålla, att sedan detta bref beslutadt (afslutadt) var, blef Oss berättadt, det hög:te vår k. broder Johan skall sig hafva aktat att vilja draga landtvägen ifrån Riga och intill Pernau och Refle. Och efter vi väl kunna tänka, att H. kärlighet hafver nu på denna tiden många främmande med sig, både Pohlacker och andre, som H. k:ts furstinna äro följaktlige och våra saker äro ännu icke komne till något vänligt beslut och ändskap med Konglige "Wärdhe" i Pohlen, utan vi stå ännu uti uppenbar fiendskap tillhopa med honom, efter som eder derom väl veterligt är. Derföre måste man sig väl förese och på alla saker god akt och *tillsyn hafva,* att Oss med sådan sällskap icke något

rligt måtte oförseende tillfogadt blifva. Och vilje
ull eder härmed gunsteligen förmanad hafva, att
t nöjaktigt och tillbörligt uppseende ville hafva l
ke instädja H. k:het på Slottet eller Dômen der
eller låte honom uti staden starkare inkomma, ä
r 30 stark till det högsta.

Den 24 Dec. 1562 medgafs Sture att få uppb
. Maj:t ställda bref, blott med villkor, att de e
des. På uppgiften om 70,000 Ryssar i Narva k
rik ej tro; den 24 Dec. adresserades brefvet från
åde till Grefve Sture och Frih. Claes Christersson
ed befallning att förhindra, att Storfursten och Stå
i Narfven ej måtte få krigsanledningar; till Stur
ref han samma dag om Revels slotts och Dôme
ng. Ännu d. 4 Apr. 1564 skref K. Erik till Gr
som Ståthållare i Lifland. I detta bref klagade
refven ej höll hemligt hvad Konungen till hono
onungen skulle annars gerna och ofta tillskrifva
n dess och riksens saker; men förnimmer att det h
er, veta straxt alla män säga af. Grefven skulle
ancelli personer som Konungen förtrogne voro oc
llskap. Ej heller tyckte K. Erik mycket om att
kade på öfversta befallningen i religionssaker, sås

dra af adel miste sina frälserättigheter för brister
stens fullgörande var ett förspel allena. Behand-
t Nils Sture i Jan. 1566 gjorde ställningen ohjelp-
an behöfde nu skaffa sig skäl för dylik behandling
första ätt näst den kungliga. Men förgäfves upp-
två i bränvin doppade skjortor, laggda på bröstet
igare hos Svante Sture, hvilken ej med hotelser
rmås att säga, det Svante vidtalat honom att skjuta
derföre att denne kunnat möta jägaren med bössa
. Vid denna tid uppslog K. Erik den förlofning,
förut befordrat mellan en af Sturens söner och sin
dotter Virginia.
lade sig stormen till en tid. Den hånade Nils
f anmodad att som legat i ett friare-ärende åter
g till Tyskland och Svante förvärfvade det anseende
nska kriget, att Gezelius funnit skäl att yttra, det
e K. Erik som en tapper fältherre i danska som i
len. Den 6 Jan. 1566 skref Niels Boije, Ridder,
te St. att som Boije var af K. Maj:t sänd att be-
hus och der i hans instruction stod, att Hans Nåd
Göstaf Olsson (Stenbock) och Brynjel Bengtsson
petsen för Vestgöthagärdens indrifning, så begärde
i hvad som blifvit öfver efter Varbergs bespisning,
Gudh edher befallends. Den 20 Jan. begärde B.
betänkande om man för att föda de ankommande
rne, Bysseskytter m. fl., som ej fingo något af be-
ärden, förrän belägringen begynte, skulle gå mot
nens förbud eller älägga bönderne en ny gärd.
nskade att de tjenare han utrustat måtte få tjena
ije sjelf och var angelägen att få veta när skyttet
t) hann framkomma. Den 10 Febr. hade Svante
at B. om fienderne, som lågo vid elfven, dit B.
ls Sture m. fl. att göra dem afbräck; anmodandes
tt dit skicka Christopher Torstenssons fana med
astighet. Den 11 Febr. påminnes, att gärden ur
län måtte ofördröjligen sändas. Den 15 Febr. ut-
bönderne af Grefve Svantes fogde, hvar med en
ost och en skarp yxa. Den 19 Febr. svarades att
förslag att resa hela Vestergöthland, man ur huse,
e till Christer Muncks hotande infall från Norge,
j göra. Den 2 Mars antogs Grefvens förslag och
llmänt uppbud, hvar med en månads kost med sig.
lars hade Svenskarne inträngt tre mil i Norge.

Gärden utföll godt af Wikboerne. Den 13 Mars in
uppbudet i så måtto, att hvarannan skulle gå i fä
hvarannan framföra gärden. Den 25 April skrefs de
brefvet, som ännu är i förvar, under kriget. Boije
på bönderne och försvarar soldaterne, visande att h
en soldat ge en mark för en kaka bröd, hvaraf man
att Sture kräfde sträng krigstukt, så att sedan bond
talt sin gärd han blott mot reda penningar var skyl
got lemna till krigsfolket. I början af 1567 sände
af K. Erik att å hans vägnar bevista ett berammadt
som dock ej blef af.

En riksdag utlystes till d. 4 Maj 1567 och till
Sture med sönerne Nils och Erik liksom till Sten
hufvud, gamle Gustaf Stenbock med sönerne Abrah
Erik, Pehr Brahe, Sten Baner, Claes Tott, Thure
och Ivar Ivarsson, kom inbjudning att begifva sig t
sala, under försäkran om Konungens gunst och nåd
Svante anlände till Södertelje på vägen till Upsala,
första rykte, som der mötte honom, att hans son Er
lats till Konungen på Svartsjö och vid ankomsten fån
att modern, som ville bedja Konungen om nåd för
blifvit tagen i fängsligt förvar först vid slottet, sed
till en bondgård. Grefve Sv. Sture blef af dessa ryk
slagen, att han begärde religiös tröst genom att gå til
och Nattvard i Södertelje kyrka. Vid ankomsten till
blefvo alla de inbjudne Herrarne arresterade utom
Stenbock, hvilken befalldes komma upp till Konunge
dan han der ätit och druckit, fördes han i ett präkti
rum. Dit följde honom Göran och framlade ett bref,
till en tysk ädling Josua Genewitz, med begäran att
ville det underskrifva. Brefvet syntes oskyldigt, inne
de blott ett uppdrag att han ville skaffa de förut
guldkedjorna och harnesken. Likväl ville A. ej under
med mindre han finge bevis att det skedde på Kon
befallning. Ett dylikt skrefs ock och bevittnades af
män. Detta framlades sedan i rätten såsom förment
att Ligan infordrat penningar under namn af guldked
beväpnade under namn af harnesk. Sv. Sture var t
ger förekallad, utan att kunna öfverbevisas om något
ligt. Domrarne ville dock fälla honom, men K. Eri
var närvarande, förklarade, att målet måste närmare
sökas, innan dom kunde afkunnas. Sture tacka
denna nåd och bad få tala i enslighet med Konunge
ken han hade något högst angeläget att anförtro.

rhindrade att samtalet skedde. Svante insattes i ett
hundar så smutsat golfvet, att blott ett hörn kunde
t med en granqvist, der han skulle kunna hvila
fick dock sedan ett bättre rum. Grefvinnan Märta
nu förd i en båt till Upsala och förd till ett an-
lserum. Under uppgåendet öfverhöljdes hon af
arne med mycket smädligt och skamligt tal.
lertid fortsattes ransakningen. Hans Wolf, en tje-
Abrah. Stenbock, vittnade, att en dag, då många
tto till bords hos Grefve Svante, hade alla tjenare
visade utom Hans Elers; om en liten stund hade
mmit ut full af glädje och sagt: nu är beslutadt
gälla den smälek, som den gode Herr Nils i Stock-
t. Grefve Svante hade flera gånger sagt, att han
nas sin sons orättvisa behandling. Detta kan vara
t och förlåtligt för ett lidande fadershjerta, men
t är, att han, som hunnit 50 år utan att bryta sin
"lojauté", kastade sig som gubbe in i upprorets
ryxell yttrar: Gamle Herr Svante var troligen o-
Han dömdes dock nästan af samma ständerper-
m sedan förklarade honom oskyldigt mördad. Lau-
etri Nericius anförde Domrarne.
22 Maj 1567 skref K. Erik till Herr Svante, att
verkligen öfvertygad om hans oskuld. Bådas ovän-
tillställt missförståndet. Kungen skulle nog skaffa
itt. Karin Månsdotter tröstade fru Märta med hopp
slut. Den 24 Maj klädde sig Erik i spansk riddar-
gick in i fängelset till Sten Lejonhufvud, föll på
bad honom om förlåtelse. Sten föll då på knä och
ngen om nåd. De försontes och följdes in till Sv.
Der föll Erik ock på knä och bad om förlåtelse,
öll ned och bad om nåd. Försoning firades och
es dermed att Konungen begärde en af hans döttrar
l. Sture svarade: *Jag sjelf, min dotter och allt
eger tillhör min Konung.* De skulle nu gå ut.
rren säger Erik: *J kunnen dock aldrig förlåta mig
lses skymf.* Nu kom Göran och sade: *Här ute är
som icke menar E. Maj:t väl? Hvem är det?* frå-
nungen. Då anfördes, att Hertig Johan kommit lös
at uppror. Mäster Petrus Caroli talte nu en stund
ned Konungen, som sedan återkom i en förvirrad
fattning, med mössan tryckt djupt ned i ögonen,
pringande och mördade Hr Nils. Utkommen sprang
n *till Gr. Svantes fängelse*, kastade sig på knä och

bad: *Käre Frände! vi bedja eder för Guds skull, at tillgifva oss allt det vi hafve gjort eder emot.* Stu de, vid den ömkliga synen, bittert gråta och sad *nådigste Konung! Om min son ej lidit skada till vill jag af hjertat E. M. gerna tillgifva; men är förspildt, så skolen J svara mig inför Gud. Ja,* s pade den uppstigande Konungen: *J förlåten oss ald före måste eder detsamma öfvergå.* Konungen s skogs, der Beurreus bad för Herrarne och på Ku fallning nedstacks af den då varande styrelsen, hvilk ström med fog kallat en *Banditregering.* Kort på Sv. Sture, som kanske är mest interessant i sin d

Riksföreståndaresonen, som aldrig farit efter tida missnöjde kallade "hans faders rike", måste uttryck af ett såradt fadershjerta sluta sitt lif på sätt, som vi också anföra efter Fryxell, hvilken t bäst uppfattat och återgifvit detta bedröfliga uppträ

Konungen låg i skogen nära sin mördade lära Göran satt och spelte kort på Upsala slott. Ped profossen, som der hade den kungliga befallningen sednast af en uppenbart ursinnig menniska fått att verkställa en dom af Ständerna, frågade Göran skulle göra; men fick undvikande svar. Gadd up soldaterne, som höllo vakt, att de fångne herrarne dömde, men att Konungen för deras fruars skull e föra dem att aflifvas, utan borde de dödas i fängels Den knekt, som först inträder till Sv. Sture, tr höfva att sjelf uppretas, hvarföre han låtsar sig och raglar emot Grefven. Denne sade då helt vän *vän! har du druckit ditt öl, så gack och hvila* gick ut och sade till kamraterne: *Jag kan icke Kan ej du, så kan jag,* sade en annan och börj Sturens dräng, så att han stötte munn och näsa i dörren. Sture sade då blott: *Hvi slår du min dräng?* svarade: *Du får nog värre sjelf.* Sture invände: *kommen J hit? H. M. har i dag tillsagt mig sin nåd. Jag må väl få hafva frid i mitt fängelse.* P inföll nu: *Liten frid är eder detta. Befaller ed händer; ty oss är ålagdt att taga eder af daga* sade: *Görer då som ärlige och christlige män och först få skriftermål och aflösning.* Gadd svarade: *sent på dagen; vi kunna icke få någon prest.* D Sture: *Då befaller jag min själ i Guds händer,* är lemnad i menniskors. Då stack en knekt honom

bard, som träffade i axeln. Sture sade: *Gud vare mig g! Du arme man stack ej rätt.* Han föll härvid i sän- vecklade sparlakanet om sig och pekade sjelf på sitt a, att mördarne måtte hitta rätt. Nu framsprungo flera genomborrade honom. Derefter skar Jöns Bengtsson kebengel strupen af Grefve Svante. Denne bödel var lädd i knektkläder, hade en liten sabel och "regemen- i ena handen och en stor bred knif i högra handen, t anteckning af Gr. Svantes döttrar, som ernat låta i e-choret afmäla "den mordiska historien." (Monum. Ul- . p. 96).

Så ser en enväldig regering ut. Är den lyckligare för än folk? Under en constitutionell hade Erik kunnat från verkliga eller oskyldigt dömda upprorsstiftare utan sjelf dervid gå under. Domen, bekräftad af Konungen, behöft underskrifvas och expedieras samt blott kunnat stadgad ordning exsequeras. Konungens majestät hade ehöft släpas i smutsen, spiran ej blodas som en mördar- ; banditer hade ej kunnat bemäktiga sig ett kungligt . Enkan Märta Sture mottog 1000 mark lödig i silfver, lofvade derföre förlåta, hvarpå Svante begrafdes liksom söner med all prakt i Upsala, der man i "Sturechoret" ser de mördades blodiga kläder. De 1000 lödige mar- silfver synes fru Märta d. 19 Aug. 1568 ha lånat till handlings förfordring, som Hertig Johan, Sveriges Ri- Arffurste då fann sig "nödd och tvingad att taga sig före sin broder." (De la Gard. Arch. I. 259). Hon behöfde nnars taga betalning för de mördade. Den 12 Apr. s. å. hon lemnat till en de Friendt från Antwerpen 791 erstycken vägande 561 svenska (skål)pund och 85 lod, att smidas till credenser m. m. Märta Sture, född jul- n 1520 på Ekeberg, dotter af Erik Lejonhufvud och a Wasa, öfverlefde sin man i 46 år, ett föremål för ga sorger. Vi ha i Erik Gustafsson Stenbocks biographi huru djupt hon led öfver sorgen att se tvenne cousiner a kärlek till hvarandra. Hon var ett stöd äfven för sin ade syster Margarethas döttrar, prinsessorna. Från Ekol- d skref Hertiginnan till Sachsen Sophia d. 8 Maj 1579 varmaste och frommaste tacksägelser för morsysterns ristliga medlidande öfver den stora bedröfvelse, hvari var, bad om en eller två hästar, efter hon hade inga, kunde ridas, men bad än ifrigare, att morsystern ej förgäta henne i sina böner till Gud, det Gud ville na oss i denna vår elända verld, för min morsyster vet

väl huru kraftig en gudfruktig menniskas bön är h
Den 18 Sept. 1578 skref Pfaltzgrefvinnan Anna fr
stein, då fru Märtas söner Mauritz och Carl derifrå
sig hem, med bön till Gud, att han ville förlän
båda sidor sin heliga nåd. Catharina, Grefvinnan
frisland, skref 1550 ett lyckönskningsbref, då mo
frisknat efter en sjukdom. Johan var henne synn
vågen. Till upprättelse för sitt lidande under K.
för sitt biträde af pengar till Hertigens uppror,
15 Aug. 1568 som "Arffurste" fru Märethe till
och uppehälle utan all rusttjenst och alla besvär
och Wäne härader i Läckö län med all årlig up
kungliga sakören, alla Kyrko, Prebende, Crono o
gods i dessa härader, dessutom 10½ gård i K
härader. Skulle hon än dö, så finge sönerne beh
donationen och döttrarna halfva i 10 år.

Den 7 Oct. 1568 gaf Hertig Carl Enkegrefv
härad i sitt hertigdöme med all årlig uppbörd
och denna donation säges liksom Hertig Johans
Svante, Nils och Erik Stures tjenster mot Sver
deras lifstid.

Att hennes djupa hjertesår lika litet kunde l
dessa donationer af Hertigarne, som försoningsgå
Erik, är klart. Den 6 Nov. 1572 skref hon till
värdige och Högförmögene Furste Her Johan
Münster, Grefve till Höija en berättelse om sina
"E. F. N. hafver utan tvifvel väl förnummit de
och sorgliga frånfälle, som mig arma, eländig
qvinna och mine fattige faderlöse barn vederfarit
Eriks ochristlige och blodtörstige tyranni, som h
rättvisa och förutan all fog och orsak på min sa
och söner så jemmerligen bedrifvit hafver, hvilk
hjertans tårar för Gud den allsmäktige, så oc
christl. Herrar, Potentater och hvar ärlig man oc
för E. F. N. ... vill beklagat hafva." Hon sän
son Maurits ut i verlden, och efter de som ku
tukta och undervisa voro honom jemmerligen frå
dristade modren sända honom till Biskopen, so
Svenskar alltid förfordrade, bedjande särskildt,
måtte bli besvärad med mycket drickande, hvar
lätt gafs bland främmadt folk och hvarigenom han
goda natur kunde förderfvas. Hon bråkade myc
få sin mans fordran af halfbrodern Gustaf (Tre R
hansson gulden. År 1570 skref fru Brita Roos,

statsoffer, huru hennes dotter Ebba (Sten Lejonhufvuds a) och fru Märtas måg Hogenskild (Bjelke) kunde upp- frågan. Hon skulle skrifva till fru Cecilia (Stenbock, fve Gustafs andra maka) derom, som hade alla gamla nskaper. (Fru Brita var mor till Grefve Gustafs första). 1579 skref fru Märta till Grefvinnan Cecilia om sam- gäld. Hennes söners täring i Tyskland, der de reste Hertig Carl, kunde ej annat än bli dyr och hon be- e mynt.

Märta Sture lär ej varit lika mild till charakteren, som es man, hvilken synes alltid barmhertig mot allmogen vänlig i all sin umgängelse. Af Frih. Hogensk. Bjelkes till svärmodern d. 11 Dec. 1571 synes, att gumman ej så hjertnjupen i att bedömma bönders behandlande, då det gällde att bedömma huru Kungen behandlade Bjelke ansåg godt, att fru Märta ville låta ransaka klagomål, som inkommit till K. Maj:t. Hade bönderne at af deras egen motvillighet, då borde de, heter det, påräknadt bifall hos svärmodern, *njupas ij deris. . . .* k förundrade det Bjelke sjelf, annars så god aristokrat, Hennes Nåd bad så flitigt — i tre bref — för den öfver- ade Per Nilsson, fogde i Tjust, att K. Maj:t ville gifva m lejd för det dråp han begått, emedan den fogden all- varit Hennes Nåd emot och fordrade på brefvet om skatten af motvilja mot H. Nåd *slagit en qvinna ihjäl, så ock it några andra karlar tillförene.* Bjelke hade likvisst 5 à 6 gånger till K. Maj:t derom, men H. Maj:t ville e honom lejd, förrän andra parten ock gifvit Konungen önskan tillkänna. Ville Hennes Nåd fru modern, för ke så underligen, hjelpa honom, då rådde Bj. att hon nstaltade, att målseganden bad för fogden, annars finge ingen lejd*).

Detta bör framhållas som motstycke till Sturemordens ga tafla. Vi kunna ej rättvist bedömma den tid, då en lig "banditregering" blef möjlig i Upsala, på sätt och föranledd af ett Ständerbeslut, utan att bemärka landets förhållanden, hvarigenom den folkopinion bildats, hvil- en tid tydligen uppehöll Eriks tyranni mot adeln. Fru

---

Då Hertig Carl d. 6 Nov. 1579 gaf fru Märta "fullmaktsbref" ga sina tjenare igen, som med hennes ominne begifvit sig under kägn, så förbehöll han sig likväl, att hon ej med eget fängelse plåga sina tjenare utan laga dom och oförvunne, utan skulle gföljas på häradstinget; ej heller måtte hon refsa dem öfver skäliga brott eller öfver legostämman tvinga dem till tjenst.

ganderne! Om lande
jemnförelse med hvill
darne torde ofta varit
varit lättare att afsät
han trampat ned sig i
Stursrne egde en
Rikaföreståndarskapen
Svantesson ej missvår
ej gjorde då han had
börjat med ansenliga
I *Fru Kirstines s*
IV D. s. 1 f. uppgifve
systersson K. Gustaf.
gårdar m. m. derifrån
morgongåfva 15 gårda
dar: rest till bytes 16
dren hälften, systern
grid efter sina barn m
fru Sigrids arf 232 gå
med 116 gårdar o. s.
fatta än hennes additio
Gustaf Johansson jord
Gyllenstjernas död, so
Gäddeholms, Stensholm
första enheterna. Det
dömen, belägna i Upland
land, Vestergöthland,
enkan Christ. Gyllenst

Kymenegård med sin tilliggelse, ränta och rättighet, hvarjemte hon skulle få behålla Mörkö socken under Hörningsholm och Vestra härad och Södra Wedbo under Ekesjö (hofgård), Asker socken i Nerike m. m. Efter Märta Sture skiftades på Hörningsholm i Maj 1583 hela gårdar 572, qvarnar och qvarnströmmar 49, hyttor 2, halfva gårdar 155, torp 129, utjordar 88; tomter i städer 63. Ty utom all sin landtegendom hade Sturefamiljen stora stenhus, trädhus och tomter i en mängd städer. K. Gustaf ombads, som vi sett af Drottn. Margarethas bref, ej sällan om gåfvor till Svante, som väl sällan fick nej. Oaktadt han egde det ståtliga Hörningsholm m. fl. enskilda sätesgårdar der han kunnat bo, behöfde han dock förläningar och fick Stegeborg, sedan Läckö slott och förstorade län, som en måg innehar såsom friherrskap efter honom. Och då han blef Grefve, kunde Hörningsholm eller Tullgarn etc. ej bli hans grefskap, utan staten måste bestå honom ett dylikt, med slottet Stegeholm och staden Vestervik, med en vidtutgrenad förläning. Han mottog äfven smärre gåfvor, t. ex. hus i städer, så att, som det synes, han i hvarje märkligare stad lär haft ett residens. Gustaf I hade gifvit Sv. Sture två tomter i Upsala 1548, ett stenhus, som tillhört Vadstena kloster och en tomt 1552, två tomter i Vadstena 1557, en gård i Linköping, som Biskop Jöns bott uti och der St. Sigfrids prebende i förtiden legat 1552 m m. Sturehuset i *Stockholm* vid Själagårdsgatan var 39½ alnar långt, 26 alnar bredt, skattades 1603 till 2150 daler. Det lilla stenhuset och korsverkshuset värderades till 570 daler; han hade dessutom stenhuset på Gråmunkeholmen, 22 aln. långt, 16 aln. bredt; dessutom flera tomter, trädgårdar m. m. I *Upsala* var ett Sv. Stures stenhus, värd. 370 daler, dessutom hade han tomter och byggningen vid åen. Så egde Sture-arfvingarne hus i *Strengnäs* — *Telje* — *Nyköping* — *Linköping* — *Söderköping* — *Norrköping* — *Vadstena* — *Skeninge.*

Den rika enkan Märta Sture dog 1583 och blef begrafven i Upsala Domkyrka. Hon hade födt 14 barn: 1. *Sten;* 2. *Iliana;* 3. *Brita;* 4. *Gustaf;* alla döda som barn; 5. *Nils* (se № 6), 6. *Sten* (se № 7); 7. *Erik* (se № 8); 8. *Sigfrid,* g. m. Thure Pedersson (Bjelke) till Salestad, R.R., Lagman; 9. *Anna,* g. m. Hogensk. Bjelke, Friherre till Läckö, R.R., Rikshofmästare, Lagman; halshuggen 1605; 10. *Mauritz* (se № 9); 11. *Magdalena,* g. m. Erik Stenbock, se ofvan, ätten Stenbock; 12. *Carl* (se № 10); 13. *Margaretha,* g. m. Thure Nilsson Bjelke till Åkerö, R.R., Öfverste-Skattmästare och

Kammarråd; halshuggen 1600; 14. *Christina*, g. m. Gustaf Baner, R.R., Hofmarsk; halshuggen 1600.

Här är visst ett bevis, att höjderne träffas snarast af himlens blixt. Också är omöjligt att neka, det vi icke numera hunnit högt upp ofvan vilddjurens bildningsstadium, jemnförda med Wasa- och Sture-ätterne i sednare hälften af 16:e seklet. Vår beprisade Wasaätt rasar ju som en tiger i Erik, som ett lejon i Carl, men i begge som ett vilddjur och det egentligen mot det hus, som stod kungahuset närmast, således af egennyttans beräkningar. Sedan ingen Sture mera fanns, stannade Wasablodets febertillstånd, till lycka för Sverige, ja för Europa, för menskligheten!

Vi öfvergå till de siste Sturarne.

6. STURE, NILS.

Grefve *Nils Sture*, son af *M* 5, föddes d. 20 Jun 1543. Skref sig Grefve till Stegeholm och Vestervik, Friherre till Hörningsholm etc. Han var ej fyllda 24 år, då han mördades af sin Konungs hand och hade likväl blifvit använd så ofta och i så olika uppdrag, att man har allt skäl att sluta till ovanligare både kunskaper och anlag. Fryxell yttrar: han var skön, kunnig, skicklig samt af alla älskad.

Vi ha sett att "*Nils Lille*" hade frossan i Mars månad månad 1546, men att Drottn. Margaretha föreskref läkemedel. Redan 18-årig kunde han sändas till Drottn. Elisabeth i England i det svåra ärendet, som ej Hertig Johan kunnat uträtta. Han försågs med en utförlig instruction som förvaras i original på Löberöd. Då han fått företräde hos Drottningen skulle han hålla ett långt och grannt latinskt tal, och så svara på möjligen förekommande frågor af Drottningen i den anda instructionen angaf: således försäkra att H. Maj:t hade den bästa helsa och det lugnaste och lyckligaste rike; vidrördes om Konungens förhållande till sina bröder, skulle Hr Nils försäkra, att detta var det aldrabästa och att om andra rykten kommit till Hennes Maj:t, skulle hon blott anse dem spridda af Konungens och Sveriges afundsmän, hvilka med dylikt sladder (nugæ) ville svärta Konungen och vara honom till hinders. Anledningen var, att Hertigdömesfrågan hade behöft väl uppgöras. Nu var detta skedt och all söndring förekommen. Hertigarne hade fått sina Hertigdömen af Konungen, som plägsed va[r]

rike och andra länder. Frågades om kröningen, så
Hr Nils svara, att redan var berammadt att den skulle
s i Upsala d. 18 Maj detta år (1561). Först hade
skrifvit i Vesterås, men raderat *Arosiensi* och skrif-
Upsaliensi (civitate). Kanske frågade Elisabeth om
gen till Ryssland; då borde svaras: Med Ryssen kom-
Maj:t förträffligt öfverens. — Efter K. Gustafs död
den mellan begge rikena förnyad och stärkt. Fast
ne hade ett medfödt hat till Svenskarne, dristade de
ppet företaga, ty de visste att de i öppen fejd intet
uträtta. Frågades, hvilka Tyska Furstar, som voro
en i Sverige tillgifna, så skulle svaras: Jag vet,
digste Drottning, några, som erbjudit sin hjelp och
operam et famulitium), Furstar likasom Grefvar, så-
nungens cousin den unge Hertigen af Sachsen, Herr
, Hertig Franz's son. Nyss före min utresa kom han
mar för att förbli i H. Maj:ts svit. Grefven af Mans-
olrad har antydt att han skall komma, när H. Maj:t
. Der äro nog flera, som jag ej känner. Men som
t känner att man nog får Tyskar till sig, har man
ll pung, så kan E. Maj:t väl lita på, att Konungen
mma till England med stort antal dylika Högheter i
. Väckes tal om Lifländningarne, så borde svaras,
visst bedt Konungen om hjelp och försvar mot Rys-
n att K. Maj:t ej velat lemna denna hjelp så att fre-
its med Ryssen, men skulle som mediator söka skaffa
d. Ömtåligast var punkten, huru svaras borde, om
ngen yttrade: Det är underligt, hvarföre Konungen i
friar till mig, då jag hörer honom ha sina sändebud
rike, som der arbeta för en annan förmälning. Då
len unge Legaten svara: Allern. Drottning! Den som
got sådant, den dristade jag nu säga midt i synen,
ej passade i E. Maj:ts höga närvaro, att han ljuger
mdt. Ty jag vet, att K. Maj:t, min nådigste herre,
aft den själsståndaktighet och den kärlek för E. M:t,
aldrig friar annorstädes förrän han för visso erfarit,
Maj:t är obeveklig. Än mindre skulle han göra det,
nu fått nytt hopp att lyckas. Väl bekänner jag att
sannt, att den franske ädlingen, Sveriges Konungs
r, Carl Mornai är sänd till Frankrike, men för ingen
orsak, än att återföra St. Michaelis Orden. Detta
hört af min fader, som sitter i Konungens råd och
städes, då Mornai afsändes. Och aldrig kan jag tro
gjort något *utom uppdraget*, helst han alltid hit-

anklagades befälet af Konungen och det undsky
helst på den som var föremål för Konungens ej län
vrede. Detta är verldens vanliga moral. Slaget
torna i Svarterå socken d. 20 Oct. 1575 förlorad
ligen ej. Begge partierne tillskrefvo sig seger. M
i stor grad hade drabbat beggedera. Orimligt var
tid att K. Erik firade triumf öfver segern och seda
de en förment förrädare, som skulle förhindrat seg
ligt Fryxells åskådliga och trovärdiga framställnin
des Svenskarnes framgång genom de infödda soldat
perhet och vår förlust genom de tyska ryttarnes fl
ven E. M. Fant och Lars Waldius, som examine
morden så att de der finna en besegrad conspira
känna, att ryttarne klagat öfver ännu ej utfallen
mercede nondum ob tam longam militiam præstita
quemque militum ...). Hvem undrar att den hung
skeu hellre red ut att skaffa sig mat, än slog
svältare? Både Hästesko och Boije ha skrifvit h
omdömen, än dem, de i harmen eller för att leda
vrede från deras egne in på det "ljusa" hufvudet,
låtit undfalla sig. Jakob Hästesko, som skyllade
vid Svarterå på N. Stures "förräderi", såsom det s
repades för att undskylla K. Eriks följande beteen
Sture, hade i ett af Geijer anfördt bref (Sv. F. H
194) skrifvit till Sture efter slaget vid Svarterå:
*på den dagen om Eders Herrlighets ridderliga dåd
dom sett och förnummit hafver, vill jag i tillbörlig
förtiga.* Och Nils Boije, som skall ha sagt att N.
*förde sig hela tiden vid Bohus, som om han med
afvända Svenska vapnens framgång* (så har Fryx
berättadt), skref dock nu d. 10 Febr. 1566 till f
Sture: *Och hafver jag icke dessmindre straxt j
Brunthe Birgerssons skrifvelse om förenämnde* (fr
infallande) *fiender, förordnat E. Nåds käre son
Herre Herr Nils Sture samt Nils Bertilsson med d
skrifna krigsfolk ... 100 af Erik Hendrikssons r
ock en hel hop fältskytt dit ned till elfven Brunthe
Och förväntar jag att i morgon näst Guds hjelp
derne ske någon afbräck; dertill Gud allsmäktig oc
förläne!* (De la Gard. Arch. I. 192). Det hade ju
vetslöst af Boije, att så använda N. Sture, om ha
sig som en förrädare. Ord, utslötta i harm, be
blott att talaren för ögonblicket var ond. Knekt
pade på Jerntorget, vid N. Stures skymfliga intåg,

arne af Kongl. familjen, som det synes, mycket kär. Ce-
ia, Mariichgrefüne tel Baden, skref i Furusund till "vnse-
m lieben Vetteren H. Nilsen Sture Schwantvier Löwes
u Wystervick": Min k. hjertefrende! tackande för allt
dt hon och hennes k. herre Marggrefven haft hos honom,
djande att han ville vara deras försvar, om någon talade
dem annat än som godt var. Marggrefven lät helsa med
många + + + + + + + + + + hundrade goda nätter och dess-
es alla hennes jungfrur och tjenare. "Chäre h. f. görer
så väl och hälser min f. grefve Suante och min chäre
r süsther och ale ere süschene och glömer jcke siired
el monge + + + + + + + + näter och dager." I Pernau skref
n d. 5 Mars 1565 med begäran att N. St. ville skaffa sig
Konungs tillåtelse att komma till hennes k. herre och
nne i deras eget land. De hade nu fått Konungens i Po-
n geleide, för att dit fortskynda sin resa. Marggrefven
ref från London i England d. 18 Oct. 1565 till sin Väl-
rne vänskapligt käre broder Nils Sture Schwansson, huru
ns gemål der födt honom en son; hvarjemte han sände
nom ett par pistoler.

Men från hofsalarne, der han börjat märka att Konung
rik ej rätt led honom, längtade den 23-årige Liffanans chef
l danska kriget 1566. K. Erik hade nu börjat läsa djupt
stjernorna. Den stöten, han under vild lek fått i hjessan
f en ljuskrona på Kalmar slott, synes ha rubbat hjernan,
ärdeles under mindre nyktert lefverne. Han synes ha sökt
lla sig vid godt mod genom dylika konstens medel. Till
lägret i Småland skaffades för Konungens egen person
n och kryddor, något godt Malvasier, Muskatel, det oför-
kadt är, Rhenskt vin och annat vin som ljufligt är att
icka, och möjligen, då dylikt godt ej kunde bekommas,
gs ersättning i bränvin, hvilket af städerna utskrefs som
tt vid denna tid. Och när Konungen nu läste med för-
rade blickar i astrologiska skrifter, fann han *att en man
d ljust hår skulle beröfva honom kronan.* Var det Hertig
an? Var det Nils Sture? Begge hade ljust hår. Detta
blem var K. Erik vigtigare att lösa, än hela regerings-
stens.

Säkerligen hade Erik ej blifvit Gr. Nils mera bevågen,
denne vunnit hjeltens heder i kriget. Nu fann den gamle
je de unge högvälborne herrarne vara blott i vägen. Vi
sett huru Erik gaf hemliga ordres att man ej skulle utan
gliga special-ordres lyda den han sändt som Fältmarskalk.
Erik *Gustafsson Stenbock).* När olycka följde af oredan,

holm att skaffa sig nya kläder. De gamle voro s
marken. Då han på tredje dagen var i Stockh
bud till honom att Göran Persson ville komma t
för ett angeläget samtal. Grefven lät då köpa vi
mat, för att undfägna sin gäst. Men innan Göran
kom en Sturens tjenare inspringande, som berät
härolder redo omkring på gatorna och utropade,
Sture vore en förrädare. Kom så Göran sjelf me
tyska knektar. Han förelade Sturen att välja, *ant*
ville, krönt med halmkrona och ridande på en
hålla ett skymfligt intåg i Stockholm eller ock i
svara till de beskyllningar, Göran på Konunge
kunde göra, och lida hvad derföre ådömdt blefve.
gärde lag och dom. Nu satte sig en kunganäm
stolar att dömma. Boije, And. Rålamb och Stur
des. Snart befriades Boije och Rålamb, men mot
var actor skarpast. Anklagelsen var egentligen de
han ej gått in på två villkor. Celsius upprepar
structionen, som han brutit, var tydlig och Sture
varnad. Varningen torde varit anbudet att bli
brännare i försoning. Geijer yttrar, att Göran v
den ofta förtiger innehållet af de instructioner,
anklagade skall ha lemnat ouppfyllda; och framst
då Sture sändes till Varberg och Bohus, han med
olycksfulla *föreskriften af Erik, som ålade honom*
nedhugga de till ansvar stämde tyska ryttarne, än
gon af dem rymma, samt att med mord och brand
de härader, som voro ohörsamma med arbetet vid
fästning. *Sådant var "ibland de K. Maj:ts ärend*
han lemnade obeställda."

Han anklagades 1) derföre, att han låtit de
tarne förderfva K. Maj:ts undersåtare i hela Vester
2) att han ej nederlaggt dem; utan låtit dem, sed
drifvit all otidighet och motvilja, begifva sig till
der; 3) att fästningsarbetet vid Varberg genom
summelse blifvit eftersatt. Domen lydde: "Hvarf
vi fattige män uti Konungens Nämnd tillförordn
med krigsnämnden efter en nogsamt ransakning och
öfvervägande, icke kunnat fria Hr Nils Svantesson
lefverne, utan att han det förverkat hafver efter
Hofartiklar om den som försummar Rikets omligg
nödtorftiga saker: Så ock efter hans egen förplikt
heller kunna förskona hans ära och redlighet med
K. Maj:t af synnerlig gunst och nåde, vill honom

nen fälldes den 13 Juni 1566. Den 15 ej Jan. utan
i gafs en nåd, som för en ridderlig yngling var grym-
n än dödsstraff. Sture kastades upp af tyska knektar på
gammal utsvulten åkarhäst, så ovårdadt, att hatten föll
och näsan flög i blod. Samma knektar höllo ock hans
ar, att han ej kunde aftorka blodet. Tåget gick från
erport till Jerntorget. Knektar stodo på sidorna och
arbarn och käringar, två och två i ledet gingo förut.
tjärad halmkrans satses på hans hufvud och ett hvitt
per lades framför honom i sadeln, som sades vara ett
ster på de gods som lofvats honom. Detta synes syfta
anbudet af 200 hemman. Göran sjelf utropade honom
förrädare, men knektarne ropade, som vi redan anfört,
mot; då St. försvarade sig, sade Göran, att han för-
de Konungen; men knektarne sade, att han deri ock vore
ldig. Gaf så Göran tecken till Finnarne att blåsa i lurar,
tåget fortsattes ända till Sturens hus, der han infördes
sedan om natten bortfördes han mot Örbyhus. Jakob
tesko fann att detta gick för långt och bad K. Erik ej
Göran handtera svenske män så som honom lyste. Erik
ade sig ej känna bortförandet. Om två dagar var Sturen
förd. Sannolikt hade nu J. Hästesko bevittnat Sturens
ld i slagets utgång; ty annat förklarar ej, att Erik
at återgaf St. sin nåd, förböd — enligt Geijers uppfatt-
g — vid lifsstraff (?!) att nämna hvad som händt och er-
N. St. att gå i beskickning till Lothringen. Hr Nils
ade, att *han vore pligtig lyda Konungens befallning;*
te dock, att en så skymfad och förnedrad man föga pas-
till en Konungens friarebud. Erik svarade, att *intåget*
t på onda menniskors tillstyrkan. Konungen ville nu
a honom en nådig herre. Och snart lästes på gatu-
nen i Stockholm, *att ingen vid lifsstraff skulle förebrå*
Nils hans intåg eller tala om honom annat än det godt
. Sture-partiet påstod, att Sjö-capitainen, som skulle
Legaten öfver hafvet, gaf honom gift i en gädda, hvaraf
blef sjuk, då håret till en del afföll. Han fick 200 Rdr
respengar i Stralsund, men måste låna och förskjuta af
medel, hvaröfver modern sedan ej glömde att klaga.
— att detta var hennes ömma sida. Numera var helt
t, om både Nils Stures och föräldrarnes och slägtens
fvit frånvändt Erik och om de ansågo en så vankel-
indre skicklig att regera, så visar det blott att de
at undertrycka sitt sunda förnuft. Men deraf följer

holm att skaffa sig nya kläder. De gamla voro så slitna i marken. Då han på tredje dagen var i Stockholm, kom bud till honom att Göran Persson ville komma till honom för ett angeläget samtal. Grefven lät då köpa vin och laga mat, för att undfägna sin gäst. Men innan Göran anlände, kom en Sturens tjenare inspringande, som berättade, att härolder redo omkring på gatorna och utropade, det *Nils Sture vore en förrädare.* Kom så Göran sjelf med en hop tyska knektar. Han förelade Sturen att välja, *antingen han ville, krönt med halmkrona och ridande på en åkarehäst hålla ett skymfligt intåg i Stockholm eller ock inför rätta svara till de beskyllningar, Göran på Konungens vägnar kunde göra, och lida hvad derföre ådömdt blefve.* Nils begärde lag och dom. Nu satte sig en kunganämnd å sina stolar att dömma. Boije, And. Rålamb och Sture anklagades. Snart befriades Boije och Rålamb, men mot N. Sture var actor skarpast. Anklagelsen var egentligen derföre, att han ej gått in på två villkor. Celsius upprepar, att instructionen, som han brutit, var tydlig och Sture på förhand varnad. Varningen torde varit anbudet att bli en mordbrännare i försoning. Geijer yttrar, att Göran vid den tiden ofta förtiger innehållet af de instructioner, hvilka den anklagade skall ha lemnat oupptyllda; och framställer huru då Sture sändes till Varberg och Bohus, han medförde den olycksfulla *föreskriften af Erik, som ålade honom att hellre nedhugga de till ansvar stämde tyska ryttarne, än låta någon af dem rymma, samt att med mord och brand förhärja de härader, som voro ohörsamma med arbetet vid Varbergs fästning. Sådant var "ibland de K. Maj:ts ärender, hvilka han lemnade obeställda."*

Han anklagades 1) derföre, att han låtit de tyska ryttarne förderfva K. Maj:ts undersåtare i hela Vestergöthland; 2) att han ej nederlaggt dem; utan låtit dem, sedan de bedrifvit all otidighet och motvilja, begifva sig till rikets fiender; 3) att fästningsarbetet vid Varberg genom hans försummelse blifvit eftersatt. Domen lydde: "Hvarföre hafve vi fattige män uti Konungens Nämnd tillförordnade samt med krigsnämnden efter en nogsamt ransakning och långsamt öfvervägande, icke kunnat fria Hr Nils Svantessons lif och lefverne, utan att han det förverkat hafver efter K. Maj:ts Hofartiklar om den som försummar Rikets omliggande och nödtorftiga saker: Så ock efter hans egen förpliktelse icke heller kunna förskona hans ära och redlighet med mindre än K. Maj:t af synnerlig gunst och nåde vill honom benåda."

ades, såsom ofvan är anfördt. På dylika grunder döm-
amma Ständer 1567 (dock ej Presterskapet), som 1569
ktade sig att ha blifvit tvingade att underskrifva domen
ha läsit eller hört den. År 1567 dömdes, som Fryxell
rker, för att göra K. Erik till viljes; 1569 casserades
na dom för att göra K. Johan till viljes. Ingendera
gen med insigt och öfvertygelse. Det är ej ett ärofullt
ne i våra Ständers historia. *Att N. Sture blef dömd på
a eller inga skäl är säkert*, yttrar Fryxell. Och Geijer
rker, att, om en sammansvärjning bland adeln då fun-
, den väl aldrig haft en mer passande tid att framträda,
när nu Erik var vansinnig, Johan i fängelse, Carl en
ing. "Men ingen rör sig under ett års tid. Missnöjet
er på Hertigarne och det är deras sammansvärjning, som
Johans befrielse störtar Erik." Dermed vederlägger
er resultatet af E. M. Fants och L. Waldii examen caussæ
ianæ Ups. 1781 på ett träffande sätt.
Gnistan till röken har nog uppsökts i Stralsund. Den
finkänslige N. Sture skulle varit en djup Minister med
rus snö på hjessan, om ej en ung tysk adelsman kunnat
tt ord öfver hans läppar, som ej var beröm för K. Erik.
igen ha de begge kunnat komma öfverens, att en sådan
n aldrig borde vara Kung, kanske till och med att han
rde vara till. Men inter pocula tala förtrogne ynglin-
i hettans stunder slika ord dagligen, som betyda ingen
Vi behöfva ej antaga dygd, blott förstånd hos Stu-
e och denne "äldste sonen", som hatades mest, för att
pa, att han ej först conspirerar och sedan skaffar sin
e en brud. Säkert var ännu Erik folkets man. För
a fogdar Pehr Nilsson voro till i landet, att ej folket
e, om adeln höjt upprorsfanan, ställt sig omkring Ko-
n. Wasas söner allena kunde störta Wasas son.
Det bör dock medgifvas, att N. St. hade skenet emot
ch att om han allena, till och med äfven den grofve
Gustafsson Stenbock dömts för vanvördigt tal mot sin
ng och denne i sittande råd stadfäst domen, som i van-
dning exsequerats, derom föga blifvit sagdt och Hertig
a ej så lätt kunnat aflyfta broderns krona. Gustaf II
anmärkte rigtigt, vid tal om Sturemorden: *och efter
voro, dömde allmänheten, att de alla voro oskyl-*
d brefvet om guldkedjor och harnesk, som aftvangs
Stenbock, vanns väl något, efter man derom var så
a. Dermed fick *skenet någon* grund äfven hos klokt
dt folk. Man har laggt mycken vigt uppå, att den

ej, att de ville försöka en än mera vidtutseende revolution mot en ännu populär Konung. Dock är ej godt att erhjuda eldprofvet på deras oskuld i orden efter upptåget den 13 Juni. Men dessa ord äro, *der de ertappats*, ej hämndens, utan sorgens. Ännu d. 14 Sept. 1566 underskrifver sig N. Sture i ett bref till fadern: Nielss Sture then elända. Och ej under om han skrifver: Jag drack en dryck i Stockholm, som förtärer sinnet, glädjen och all min välfärd här i verlden. Hvad han mente med orden i brefvet till modern af d. 2 Aug.: *mig hoppas en gång til att försvara mig med annat än bref och segell*, är ej lätt att säga. Det kan så väl betyda med mera *lysande bedrifter*, än som blef möjligt i Svarteråslaget, som *uppror* för att hämnas min Kungs hårdhet. Snart återkom N. Sture med Prinsessan Renatas gynnande svar och ring; men han återkom till nya och större missöden. Enligt en uppgift hade han tillika haft ett uppdrag att meddela Kejsaren. Hemvägen togs ock öfver Stralsund. Der var nu ett möte af Legater från de stridande makterne, som utom Kon. Eriks vilja der församlat sig att handla om den Nordiska freden (Mon. Ullerak. p. 95). Det är ej antecknadt om N. St. lade sig deri, som ej är sannolikt efter derom ej röres i anklagelsepunkterna. Sannolikt var det i hemresan orden vexlats mellan v. Genewitz och Sture om K. Erik. Vi ha skildrat den rimliga Sture-anklagelsen, den orimliga domen och den vansinniga executionen då Svante Stures lefverne berättades. Vi tillägga blott rörande äldsta sonen. Han sporde vid återkomsten från Lothringen de sina fängslade och tog derföre ej in i sin moders gård, utan i Erkebiskopsgården i Upsala. Straxt följde Erkebiskopen honom upp till Konungen; men de släpptes ej in; det var sent på qvällen. Senare fängslades han dock och fördes på slottet. Konungen, som druckit ovanligt mycket den dagen Sture kom (Geijer anf. st. II. 201), började dagen derpå riksdagstalet mest om N. Stures och hans fränders och vänners förräderi. Ständerne sorlade så högt deremot, synnerligen presterne, att Erik nödgades upplösa församlingen. Anklagelserna började. Peter Sastrop, en ung tysk adelsman, vittnade att han hört en tysk adelsman Josua Genewitz erkänna att han sammansvurit sig med Nils Sture m. fl. att afsätta och döda K. Erik. En organist hade hört i Tyskland talas om en conspiration mot Konungen i Sverige. Så läkaren Lemnius. En smed vittnade, att Hr Nils och Josua i Stralsund stämplat mot Konungen. Framdrogs ock brefvet till Josua om kedjor och harnesk, hvilka ord för-

ngel, skildrad i Svantes biographi. Konungen, som
nst, ropade vid inträdet: *Är Du nu här, Du riks-*
e! Hr Nils sprang ur sängen, kastade sig på sina
sade: Allern. Konung! *Jag är ingen förrädare utan*
gen tjent och vågat mitt lif för E. Maj:t. Till svar
onungen honom dolken genom armen. Hr Nils drog
aftorkade blodet, kysste på fästet och återlemnade
Konungen, sägande: *Nådige Herre, skona mig, jag*
örtjent ondt. Erik ropade då: Hör hur den skälmen
ja för sig. Nu framsprang drabanten Peder Wil-
och sade: *Du är ändå en förrädare och derföre*
hafva detta, hvarvid han stack honom med en hille-
ena ögat, så hämnandes derföre att N. Sture ofta
med Peder såsom enögd. Sture störtade till golfvet
: *Nådige Konung, skona mitt lif*, men Erik sade:
förrädaren talar ännu. Då fulländade drabanten
med sju stygn genom kroppen. Enligt en annan be-
gaf Erik äfven det andra såret åt Sturen. Som
n med den varma bloden på händerna sprang in i
fängelserum och på knä bad om nåd, synes skäl att
et han äfven d. 24 Maj druckit mycket. Geijer an-
att han mera gjorde sig vansinnig, än var det.
drickande underlättar den rolens spelande. Följande
tropade en Härold att de mördade, således också
voro oskyldiga. Den 8 Juli 1568 utfärdades en
kungörelse om N. Stures förräderi enligt ransakning
a. Ännu i sitt eget fängelse ville Erik försvara sitt
de i bödelns embete. Han skref, som man vet, syl-
med sot och en pinne på marginalen i en bok.
essa står:

som rymmer med Konungens banér han har brutit

så var Nils Sture döden värd.

n varit, borde han straffats på ett för Kronan vär-
ätt, och ej sedan edsörebrytaren erkänts oskyldig
indts som kunglig friare.
erkänna, att Nils Stures minne, utan hänseende till
iska, är ett bland de vackraste i vår adels historia.
är begrafven i Sture-choret i Upsala Domkyrka,
ännu förvarar hans genomstungna kläder. I skinn-
som suttit tätt efter lifvet, med stackota skört, ha
n början 20 runda silfverknappar: tre vid hvardera
tverskurna bröstfickan. Dess hatt behåller förmod-
an sin lilla silkesvant, som N. Sture burit fram öfver

gamle Åke Bengtsson Färla utropat, att om ingen an
velat vara bödel, då det gällde Nils Stures hals, skulle h
varit det. Men klart är, att om Abr. Stenbock haft n
om någon misstanka rörande Jos. v. Genewitz, han ej h
in i råttfällan. Och likväl antages af Fant och Wald
att då det skepp, hvarpå Nils Sture utlupit från Stockh
ännu låg för motvind vid Waldemarsön och Sture der b
söktes af Hertig Carl, Svante Sture, Abr. Stenbock, Iv
Iwarsson till Strömstad, Claes Åkesson (Tott), Sten And
son Banér och Jos. v. Genewitz, öfverläggningar hållits
Konungens förderf. Skulle Abrah. Stenbock ej i slikt fal
anat, att man var complotten på spåren, synnerligen so
Josua v. Genewitz lär varit Chef för de tyska ryttarne*)
hvilka väl skulle ansetts ha rymt enligt N. Stures önsk
och hvilken ej kunde vara annat än missnöjd? Säkert ha
flera än köpmannen Senestraw hört denne tyske ädling skyl
utgången af slaget på Kon. Erik och den uteblifna solden,
om han ock gillade, att den part, som ej hållit sitt co
tract, lät aflifva 34 af ryttarne, som torde ansett sig fri
från sitt genom contrapartens uteblifna sold.

Men vi lemne *brottslingen* Nils Sture för att se *delin-
quenten*. Sedan Jak. Hästesko nu återträdt emot Nils
och försäkrat K. Erik, att om han endast gick varliga
väga, hade han lagligen N. Stures hufvud mellan hans fötter,
ty en förrädare var han, och sedan Petrus Caroli hållit
som han kallar christligt samtal med K. Erik på en spatser-
gång till Sandviken, under det Hr Nils sjöng i sitt fängel
psalmen: Må jag olyckan ej undgå — Men ogunst få —
verlden och dess första, — Så vet jag dock en säker
— Att söka gunst — Hos Gud, som mig kan trösta m.
och sedan läste i sin bönebok, så trädde Konungen, hvi
ken Göran hetsat genom ryktet, att Hertig Johan slupp
lös, in i Nils Stures rum med en blottad dolk i handen
klädd i svart sammetsklädning och en stackot sammetskapp
ett Bonet med styfva och svart fjäder uti på hufvudet o
en rapir vid sidan, åtföljd af *Peder Williamsson*, den e
ögde hoftjenaren med dart på ryggen och bartzan på axel
Peder Gadd, Riksprofossen, med sölfregementet och h
klädning, en stackot sabel och dart, *Långe Holger* i dr
bantdrägt med rapir, dart och hillebard, *Håkan Lind*
knektklädning med hillebard, dart och värja, samt *J*

---

*) Dalin i Sv. R. H. III. 622 anför att Josua Genewitz (
1566) skaffat K. Erik en svade tyska ryttare.

-edrottn. Carin och de högborna fröknarna (Kon. Gustafs
-rar). Kon. Erik tros hafva skrifvit hans epitaphium:

Herr Sten Sture then ädele och unga Hielt
Efter rätt ädelsära var hans sinne stält.
I underdånighet låt han sig finna
Till att ära inlägga och seger vinna.
Med the Danske lyste honom ridderligh fächta
Bland trogna Svenske Herrar och Landsknechtar.
Thet var hans upsåt och idkeliga taal,
Slår flux uppå then Danske Amiral,
Frimodigt som en Hjälte han thå stodh,
När hans Stalbroder Pär Baner lågh dödh i sin blodh,
Han brädde uppå sin faders art
Sit lif och blodh hade han ospart,
Uti sin trohet är ärligen fallen,
Hos Gud är han evinnerlig behåll.

Då annan poesi, som ansetts för K. Eriks, frånkännes
om af kritiken, må det mindre tvifvelaktiga upprepas,
det ej efter K. Eriks uppblossade hat till familjen blef,
ernadt var, hugget i marmor, då Bjelkes monument
-alles med en lofskrift. Sedan ernade Sture-familjen
, då "den nordiska historien" framställdes i marmor och
-asterbilder samt målningar i Sture-choret, under det
-le hvalfvet föreviga Sten Svantessons bedrift, då han
-rade danska skeppet Jägeren, men stupade med sitt
-us adversissimum. I utkastet heter det: *under det 4:de
-lfvet, som skulle vara något stort, borde uthuggas mer
halfparten af tu skepp, frammanför fienden Jägaren och
något mindre bakom, som allenast synas något litet och
-ställas med folk på alla skeppen.* (Fants Obss. select.
-6 p. 42).

8. STURE, ERIK.

Grefve *Erik Sture*, son af № 5, föddes d. 18 Maj
-6. Vid 17 års ålder hade han slutat sina studier och
Hofjunkare hos Hertig Johan. Men när fadern märkte,
-ämjan mellan K. Erik och Hertigen höll på att brista,
- han från Revel d. 15 Maj 1563 ett ömt bref, att han
-e vakta sig och om ske kunde lemna Hertigens hof och
tjenst i Konungens. Detta antyder en försigtig hof-
, ej en Konungens fiende. Brefvet sändes med en tro-
tjenare, som genom natt och dag skyndade till Åbo,
brefvet föll i Hertig Johans hand, som läste och upp-
-le det, hvarigenom Grefve Erik ej fick veta hvad moln
lagrat sig mellan bröderne eller hvad råd fadern gifvit

honom, utom hvad han kunde sluta till af Hertig
År 1564 hade Gr. Erik Sture afhört Baron Olof St
förnärmande och lasteliga tal om K. Erik, hade
tagit i sin äldre broder Stens klagan rörande W
reduction, men lika med Sten frikänts. Han följde
bröder i danska kriget; men som Nils användes
lands. Han var i Lidköping midsommarsdagen 1563,
skref till sin broder Nils ett ännu befintligt bref. H
glömt, huru modren ej ville att hennes söner skulle
med mycken dryck, utan skref S. Johannes natt
rus, om två hundar, af hvilka brodern skulle få
tilläggande som P. S. *Jag går ut nu till legeret*,
fogas en "Neye Seitung", som visar, att hans studie
allt för tidigt. Straxt Danskarne ryckte in i Sverig
Svenskarne nära fångat sjelfva anföraren Dan. Rant
togo två smucke adelsmän; den ene Elert Staur
borck hade varit Hr Abrah. Stenbocks stallbror
ginnan af Sachsen. Den unge Erik Sture var full
och längtade att få drabba samman med de väl och
stofferade fienderne, som voro fyra Gesvader danska
och två dränge-fanor och tre gesvader tyska rytta
fäniker tyska och sju fäniker danska knecktar. Fö
skapens skull blef han fängslad, dömd och dödad i
Dervid åberopades mot honom följande: På Sivard
bröllopp stod jungfru Margaretha Nilsdotter och
fänike af brudehamnen i handen. Kommo så flere
och begrüssede och kallade henne Herr Fänrik.
gonen i ett collats skrefvo de henne samma missive
lemnade henne genom Erik Sture en Zedel jemt
stycken guld (guldmynt), laggda i ett bref, med
att "Herr Fendriken" ville lemna bruden skänken
gra fattiga Lansknechtar, som då de blefvo rika
gerna ge bättre, slutande brefvet till henne, som
att frambära den vanliga brudskänken, med begära
veta hvar hon ville upprätta sin fänika, erbjudan
deras fattiga tro och välvilliga tjenst "var Öfverste
nant, Höfvidsman och Fändrik alltid till förende.
Nils Sture hade skrifvit Zedulen. Detta skulle be
man värfvade upprorstroppar. Slikt öfvergår alla
ders försök, de Lindblomska och Bryggerska inbe
att tillskapa bevis om myteri.

Den 24 Maj leddes Erik Sture och Ivar Ivars
det osunda fängelset för att få, som det sades, bä
ning. De infördes i ett rum på botten af södra

ärdarne angrepo dem. Men der låg en hop ved och Erik
h Ivar försvarade sig med vedträn, så att två knektar
pat, innan de sjelfve sönko döda ned till golfvet, öfver-
pade af sår. Erik Sture stalp för slaget af en klubba,
en var förut så hvasst anfallen med spjut och hillebarder,
t man räknade 37 sår på hans döda kropp. Hit buros
dan de öfrige mördade herrarne. Alla kropparne lågo der
l mat för rottorna i 14 dagar.

I Sture-choret läses på det monument den siste Svante
ures enka Ebba Lejonhufvud uppreste öfver den mördade
ante Sture och sönerne Nils och Erik, efter en pathetisk
rättelse på prosa och vers om de dödade:

> Tu quicumque legis lachrimis dignare subortis
> Ornare excelsæ tristia fata domus.

Och der ha, under nära tre sekler, runnit många tårar,
å det ur samma ögon, som skänkt tårar åt Kon. Eriks
nne. Inga sorgspel äro så rörande som historiens. Kon.
ik hade lyckan att sjelf bli olycklig och derigenom för-
a domrarne på häfdernas allsheriarthing. Hvem har utan
else läsit *Erik Wasas runa* af Nicander?

> Kung Erik sönk på bädden ned och sof vid ljud af psalmer.
> Nils Sture kom (så drömde han) och bar i handen palmer
> Och kysste konungen med Törnekronan.

Vi sluta de blodiga minnena med denna fridstanke af en
vän och skald.

9. STURE, MAURITZ.

Grefve *Mauritz Sture*, son af № 5, föddes d. 24 Nov.
52. Han var i Holland, då fadren och bröderne mörda-
, enligt Sture-chorets inskrifter:

> Forte sed in Batavis salvus Mauritius oris
> Vixit, dum fratrum biga necata fuit.

Då K. Johan d. 13 Sept. 1570 ansenligare "förbättrade"
i K. Eriks d. 11 Juli 1562 utfärdade Grefvebref för
rarne bestämda grefskapet, skänktes det åt Enkegrefvin-
Märta Sture och, efter hennes frånfälle, åt hennes äld-
son Mauritz och hans mansafföda, den Gud honom gif-
des varder. Begge grefvebrefven äro aftryckta i Sivers
sterviks historia s. 349—359. År 1571 Hofjunkare hos
Johan. (Fants Obss. Select. 1786 p. 47). 1572 var Gr.
uritz åter stadd på utrikes resa. Han var då, enligt mo-
ns bref till Biskopen af Münster, till den ålder kommen,

an gerna sjelf åstundade att utrikes bli lärd
. Särskildt bad modren att han ej måtte ho
esvärad med mycket drickande, hvilket kund
ungdoms goda natur. Han reste genom Tysk
, England, Frankrike och Italien. Påfven Pi
honom i Rom såsom ättling af regerande
en heder. Den 10 Sept. 1581 kungjorde
ve till Stegholm och Vestervik, Friherre till
och Eksjö i K. Johans och "tillkommande"
unds och flere Riksråders närvaro, att han
morgongåfva på rättan hinderdag gaf sin k. h
Claes Christerssons dotter till Åminne, ko
ter eller 3 tunnor smör räknade mot en läs
et han utvisade Ekesjö räknadt för en tunna
årdar utom torp och utjordar i Småland o
i Upland. Herr Per Brae och Herr Hog.
rväremän. På glafvenet höllo 12 män, mes
Ännu bars vid brölloppet ett spjut in, hv
höllo, då morgongåfvan specificerades. M.
arskalk, Svea Rikes Råd 1586, kallades till
dstena 1587 genom handbref af Kon. Johan
; följde K. Johan till Revel och underskref
supplik att ej Sigismund måtte få afresa

mördarne angrepo dem. Men der låg en hop ved och Erik och Ivar försvarade sig med vedträn, så att två knektar stupat, innan de sjelfve sönko döda ned till golfvet, öfverhopade af sår. Erik Sture stalp för slaget af en klubba, men var förut så hvasst anfallen med spjut och hillebarder, att man räknade 37 sår på hans döda kropp. Hit buros sedan de öfrige mördade herrarne. Alla kropparne lågo der till mat för rottorna i 14 dagar.

I Sture-choret läses på det monument den siste Svante Stures enka Ebba Lejonhufvud uppreste öfver den mördade Svante Sture och sönerne Nils och Erik, efter en pathetisk berättelse på prosa och vers om de dödade:

> Tu quicumque legis lachrimis dignare subortis
> Ornare excelsæ tristia fata domus.

Och der ha, under nära tre sekler, runnit många tårar, och det ur samma ögon, som skänkt tårar åt Kon. Eriks minne. Inga sorgspel äro så rörande som historiens. Kon. Erik hade lyckan att sjelf bli olycklig och derigenom försona domrarne på häfdernas allsheriarthing. Hvem har utan rörelse läsit *Erik Wasas runa* af Nicander?

> Kung Erik sönk på bädden ned och sof vid ljud af psalmer,
> Nils Sture kom (så drömde han) och bar i handen palmer
> Och kysste konungen med Törnekronan.

Vi sluta de blodiga minnena med denna fridstanke af en kär vän och skald.

9. STURE, MAURITZ.

Grefve *Mauritz Sture*, son af № 5, föddes d. 24 Nov. 1552. Han var i Holland, då fadren och bröderne mördades, enligt Sture-chorets inskrifter:

> Forte sed in Batavis salvus Mauritius oris
> Vixit, dum fratrum biga necata fuit.

Då K. Johan d. 15 Sept. 1570 ansenligare "förbättrade" det i K. Eriks d. 11 Juli 1562 utfärdade Grefvebref för Sturarne bestämda grefskapet, skänktes det åt Enkegrefvinnan Märta Sture och, efter hennes frånfälle, åt hennes äldste son Mauritz och hans mansafföda, den Gud honom gifvandes varder. Begge grefvebrefven äro aftryckta i Sivers Vesterviks historia s. 349—359. År 1571 Hofjunkare hos K. Johan. (Fants Obss. Select. 1786 p. 47). 1572 var Gr. Mauritz åter stadd på utrikes resa. Han var då, enligt modrens bref till Biskopen af Münster, till den ålder kommen,

att han gerna sjelf åstundade att utrikes bli lärd och undervisad. Särskildt bad modren att han ej måtte hos Biskopen bli besvärad med mycket drickande, hvilket kunde förderfva hans ungdoms goda natur. Han reste genom Tyskland, Holland, England, Frankrike och Italien. Påfven Pius V emottog honom i Rom såsom ättling af regerande Herrar med mycken heder. Den 10 Sept. 1581 kungjorde Maur. Sture Grefve till Stegholm och Vestervik, Friherre till Hörningsholm och Eksjö i K. Johans och "tillkommande" Konung Sigismunds och flere Riksråders närvaro, att han till heder och morgongåfva på rättan hinderdag gaf sin k. husfru Anna, Herr Claes Christerssons dotter till Åminne, kornränta till 6 läster eller 3 tunnor smör räknade mot en läst korn, för hvilket han utvisade Ekesjö räknadt för en tunna smör, samt 46 gårdar utom torp och utjordar i Småland och 11 gårdar i Upland. Herr Per Brae och Herr Hog. Bjelke voro Vederväremän. På glafvenet höllo 12 män, mest af Rikses Råd. Ännu bars vid brölloppet ett spjut in, hvarpå löftesmän höllo, då morgongåfvan specificerades. M. Sture blef Hofmarskalk, Svea Rikes Råd 1586, kallades till Riksdagen i Vadstena 1587 genom handbref af Kon. Johan d. 1 Nov. 1586; följde K. Johan till Revel och underskref 1589 Rådets supplik att ej Sigismund måtte få afresa till Polen, hvarföre han föll i både K. Johans och Hertig Carls onåd. Honom allena kan det åsyfta, när i Hertig Carls klagomål *Sturar* nämnas bland Sturesvågrar och Sturemågar. Han undslapp de följande stormarne, derigenom att han dog på Hörningsholm d. 14 Mars 1592. Med *Anna Horn* hade han sönerne *Svante* och *Claes* (se № 10).

10. STURE, SVANTE.

Grefve *Svante Sture* föddes d. 23 Jan. 1587; blef tidigt Hertig Johans af Östergöthland furstliga Råd och Canceller, hade till valspråk *tout avec le temps*, ett löfte, hvars fullbordan döden förekom. Han mötte K. Carl 1600, då han sin Eriksgata red rättsyles, med grud och gisslan, anförande, jemte Amiralen Axel Ryning, Södermanlands män, då de Konungen undfägnade och förde honom gåfvor. Gift med *Ebba Lejonhufvud*, dotter af Riksdrotzen Maur. Lejonhufvud, hvilken blef som enka gift med Riksmarsk. Claes Horn, som dog barnlös. Sv. Sture har på svenska skrifvit en *Sturefamiljens historia*, som anföres i Stiermans Bibl. SvioGoth. p. 49. Rosenhane uppgifver i Konungalängden,

att Sv. Sture dog d. 3 Apr. 1616, men hans broder Claes under Ryska fälttåget 1614, rättande Peringskölds uppgift, att Claes dött 1598. Äfven den nya rättelsen får rättas. Anna Horn, Maur. Stures enka, skref till Grefve Ax. Oxenstjerna: Jag arma bedröfvade qvinna kan icke hafva min k. fader förhållet om den stora bedröfvelse, som den Allsm. Gud hafver täckts mig tillfoga i det att Gud efter sin gudomliga försyn täckts kalla ifrån mig både mina k. söner och är min sal. k. son *Claus Sture* afsomnader i Tyskland något ifrån Lübeck hos en Doctor, dit han sig begifvit hade och förmodat, att han der skulle få bot af den skadan, som han hafver fått af fienderne, men det Gud bättre det ville att ingen bättring blifva och afsomnade han d. 20 Febr. och min son *Svante Sture* hafver varit sjuk i all denna vinter och afsomnade på Stockholm 4:de Påska, öfver hvilket hastiga frånfall jag och min sons efterlåtne husfru äro komne i all som största sorg och bedröfvelse och öfver oss eländige den Allsm. Guden förbarme!" Fru Anna önskade att socknen Åsheda, som Claus Sture haft i förläning af K. Maj:t *), måtte få behållas detta året och räntan användas till hans begrafning och att föra liket in i landet till sitt hvilorum. Inuti låg en supplik till K. Maj:t, hvilken Riks-Cancelleren ombads att framskaffa med sitt förord. Der sägs, att Sv. Sture dött d. 3 April. Och det var 1616. Grefskapet Stegeholm och Vestervik återgick, då enkan gifte sig, till K. Maj:t och Kronan, tills det donerades Grefve H. Christopher Königsmark. Med denne Svante Sture dog *den siste Grefve Sture.* Och ännu var näst den siste obegrafven! Sture-minnet måste slockna tragiskt! Tolf Sturar hade lefvat efter det Sten Sture d. y. stupade. Nio af dem hade hunnit den ålder, att de nämnas i historien. Men ett sekel efter den siste Riksföreståndarens död finnes ingen Sture mer. Tre hade under det seklet stupat i följd af våldsamma sår i krig och tre såsom mördade fångar. Tre af Gr. Svante Sture d. ä:s döttrar hade suttit i enkors sorgdrägt vid halshuggna mäns grafvar. Här har historien varit Shakespearisk.

Minnesfester uteblefvo ej, då den stora ätten utdog. Man har *Programma, quo funus Svantonis Sture indixit Ups. die 15 Sept. 1616 Mart. Olai Stenius* in fol., omtryckt i Stiernmans Bibl. SveoGoth. T. II. p. 43—47. *Henr. M.*

---

*) Den 25 Febr. 1615 hade Gustaf Adolf gifvit denna förläning. De la Gard. Arch. XI. 5.

Chemneri Oratio parentalis citeras derstädes, möjligen detsamma som № 7856 (a) i Warmholtz Bibl. Hist. Sv.Goth., hvars författare heter *Heinr. Martini Wiburgo-Carelius*, följdt af en *Threnodia in obitum D:ni Svantonis Sture* och *Epitaphium in sepulturam D:ni Claudii Sture.* Och Svantes enka Ebba Lejonhufvud prydde nu Sture-choret med marmor och latinsk poesi, aftryckt i Ulleråkers härads Minnings merken s. 97—99. Stiernm. Bibl. Sv.Goth. 47—49 m.fl.

En dotter var öfrig: *Anna Margaretha Sture*, Svantes Stures och Ebba Lejonhufvuds dotter och enda barn, 1636 g. m. Grefve Joh. Axelsson Oxenstierna. Hon dog i Osnabrück d. 26 Juli 1646 barnlös. Ebba Stures testamente af d. 24 Juni 1648, aftryckt i Saga, utg. af L. G. Palmqvist, 1:a häftet, förtjenar att läsas, som en utförlig biographi. Hon skildrar der sina bittra öden. Tidigt faderlös, alltid broderlös hade hon blott haft sitt stöd i en mor, som var en främling i landet. Lyckligt gift hade hon, ung ännu, som enka ett barn i famnen, hvilket var 1 år och sex veckor. Claes Horn, Gustaf Adolf den andre och Stures tillförordnade Legat hade blifvit henne en god make och hennes dotter en huld fader, men han dog 1633, då styfdottern var blott 16 år. Detta dödsfall sårade desto djupare, som hvarken maka eller dotter fått sköta honom, som insjuknat och dött under en resa till Tyskland, dit han utkallats af sin Konung. "Det var mig en hård hjerteknäck." Kom så åter en ljusnad. Grefve Johan räckte den k. Svantes enda barn sin hand.

Men hvad är mig arma bedröfvade qvinna händt.
Min glädje, min glädje är mig i bittra tårar sänkt,
Och all min verldsliga glädje är mig afhändt.

Grefven afgick med det k. barnet till Tyskland och der bortryckte henne döden. "Jag är nu både fader- och moder- både broder- och syster- både man- och barnlös, men lyfter mitt hjerta och ögon till Gud allena." Till Sture-chorets underhåll gaf hon vid Svante Stures död 100 dlr s:mt, vid Claes Horns död 100 Rdr in specie, då dottern begrofs, en silfverljuskrona om 1700 Rdrs värde till Domkyrkan. Efter hennes egen död skulle Grefve Johan gifva till Sture-chorets underhåll 500 Rdr. Skulle hon sjelf ej medhinna i sin lifstid att uppsätta epitaphier öfver de begrafne Sturarne, ålade hon Grefve Johan det, som lofvat qvittera Fiholmsgrafven och välja lägerstad jemte sin maka. Till hvardera af fyra studenter i Upsala gafs i årlig ränta 100 dlr s:mt att "efter denna tids och Cronones värdering

som året underhållas med namn af Sture-Lejonhufvud-Stipendiater." Sture-alumni skulle få sitt stipendium af administrationen af Hörningsholm och Lejonhufvud-alumni från administrationen af Kegleholm: de öfrige dispositionerne att förbigå. Fru Ebba dog d. 25 Januari 1654 och begrofs i Sture-choret 1655 *). Så slöt den i vår historia så ingripande yngre Sture-ätten.

11. STURE, CARL.

Grefve *Carl Sture*, son af № 5, föddes d. 13 Dec. 1555; ärfde efter faderns död Tullgarn. Hofjunkare hos Kon. Johan redan d. 3 Apr. 1571. Blef Lagman i Nerike 1579, Hertig Carls furstliga Råd 1593, Ståthållare öfver Stockholms slott, stad, malmar och län d. 25 Nov. 1594. Lagman i Södermanland d. 14 Aug. 1595. Sökte 1597 att få lösen för grefskapet af sin äldre broder Mauritz Stures enka Anna Horn, viljande åtminstone veta, om hon vill ge honom någon lösen eller ingen, förseende sig till den trogne Guden och rätten, som väl skulle visa den ut, som på den rättmätiga saken svara skulle. Han tillhörde Hertig Carls parti. 1592 se vi honom efter K. Johans död som Hertigens sändebud anlända jemte Christer Claesson Horn till Djursholm, der Gust. Baner hade besök af Erik Sparre och Sten Baner, hvarpå de återkommo till Hertigen med de sistnämnde Herrarnes memorial om trohet mot kungl. familjen och trygghet för Hertigen. År 1593 måste Hr Carl Sture ersätta bristen af en Statstidning. Han skulle på marknadsplatserne i Nerike under vintern publicera Hertigens och dess vänners rättrådiga uppsåt, hvarmed skadlig osanning och sqvaller i landsorterna skulle vederläggas. Hr Carl biträddes af Hertigens Sekreterare N. Jacobsköld. Andra Herrar sändes till andra landskapers marknader. Då Hertigen for upp med sin furstinna till Upsala att bevista Kon. Johans begrafning, nämnes Carl Sture först af hans sällskap. Carl Sture var den som förde Ridderskapets talan 1594, då Erkebiskopen frågat adelns tanka i religionen, försäkrande att de enhälleligen ville med de andre Ständerne vid Guds ord, såsom Augsburgiska Bekännelsen och Upsala Mötes beslut det förklarade, både lefva och dö, samt att den adels-

*) Ebba Brahe, Gr. Jakob De la Gardies enka, ärfde efter henne, som var Ebba Brahes cousin, Sturegodsen Tullgarn och Kegleholm, dermed alla de Sturepapper, som nu förvaras på Löberöd, hafva medföljt.

man, som afrölle, skulle ha förbrutit sitt gods till närmaste arfvinge af Evangeliska religionen och adliga föräldrars bård, som denna förening icke hölle, göras arflöse. Adelns ordförande fordrade detsamma stadgande af de andre Stånden, hvartill både Borgare, Prester och Bönder samtyckte och var hans sista begäran, att Adeln måtte, då den förföljes för sin trohet mot Evangeliska religionen, i de andra stånden ha så godt bistånd, att de kunde till dem, som redlige svenske män, vända ryggen, hvartill ett enhälligt ja ropades. Nu nedföllo alla på sina knän och Erkebisk. Abraham läste öfver dem välsignelsen, önskandes dem trones stadighet.

Ännu ha ej Svenskarne brutit denna sköna öfverenskommelsen!

Carl Sture sändes sedan af Hertigen till Ständerne, med anmodan att de ville göra Konungen berättelse om deras förening. Några af hvart stånd gingo. Flera af menigheten hade förut gått upp på slottet. Konungen utgick och sade: *Guds frid, gode män! Wele J oss något* och frågade sedan om de ville vara honom hulde och trogne, dertill några svarade ja, men en part teg stilla.

Då Sigismund och Carl, som för Carl Sture var Catholicism och Evangelism, objelpligt söndrats, utnämndes Carl Sture till fältherre mot de Finnar, som höllo vid Sigismunds parti 1597, troligen begifvande sig till Åbo i Hertig Carls svit, såsom anförare för det krigsfolk, Hertigen medförde. Blod behöfde nu ej gjutas; ty Claes Fleming var död och Hertig Carl kunde rycka honom i skägget utan fara. Den 28 Jan. 1598 afsomnade Carl Sture på Tullgarn af brännesjukan, och begrofs i Hölö kyrka. Gift med *Catharina*, dotter af Joen Carlsson till Mem och Sjösa. De voro barnlöse.

Hertig Carl beklagade högligen hans död. (Werwing, Carl IX:s hist. s. 377). Han sades vara en förståndig Herre och god Patriot, och säkerligen dömde man rätt. Han var det svenska partiets man, med bibehållen aktning bland rojalisterne. Vår Evangeliska religion hade i honom en verksam försvarare, som väl bevakade dess angelägenheter på en tidpunkt, då den stadgades för sekler ibland oss. Hans Album, i hvilket många kungliga och andra märkvärdige män skrifvit sentenser och namn 1577—93, egdes af v. Sivers. Vesterviks hist. s. 360.

(Källor: Stureska Copieboken och öfrige i original och copior förvarade bref och handlingar af och om Sturarne, förvarade på Löberöd; åtskilligt aftryckt i De la Gard. Arch. I—V Del. Se Registret i 5 Del. — Gezelii Biogr. Lex. — Tegels, Werwings m. fl. sv. historiska skrifter rör. tiden före 1616, flera angifna i texten.)

12. STURE, STEN.

Friherre *Sten Sture*, född 16.., var son af Vice Pre-
nten *Arvid Ivarsson Natt och Dag* med *Märta Kurck.*
er namnet Sten Arvidsson se vi honom som Capitaine
Gardet följa Carl XII till Turkiet. År 1711 blef han
eral-Adjutant och sändes s. å. med Öfverste Funck till
-Viziren. Han förklarade St. A. för fånge; men snart
han lösgifven. Öfverste 1712. Afsändes s. å. till Po-
i sällskap med en Turk och en Tartar. Efter kalaba-
i Bender blef han förd till Adrianopel. Chef för Kal-
reg:te 1716. Sedan K. Carl stupat fick han vid krigs-
ans delning bland befälet sina 600 dlr s:mt.
Han blef nu en käck riksdagshjelte. Då d. 4 Jan. 1719
Utskott valdes att utarbeta Valacten, Försäkringen och
eringsformen, utnämndes Sten Arvidsson den andre näst
s Bonde af andra classen, då ett stort sorl uppstod mot
svalen. Han var en af hufvudmännen i den Commission,
dömde Görtz till döden, den andre näst Gen.-Major
nstedt, under Landtmarskalkens presidium. Cronstedt
St. A. påstodo sig d. 15 Jan. att gå till Hans Durch-
ht och begära tillstånd för Bassewits att göra dess be-
else för Commissionen, hvilket de genast verkställde. St.
e jemte Lagman Ribbing talt med Dernath om de bref,
D. tillskrifvit Görtz. Den 30 Jan. då Prof. Molin velat
erkänna Görtz's ursäkter, hvarigenom uppskof bereddes
honom, yttrade St. A. till protokollet: Jag conformerar
med Hr Dr. Molin och är jag af den tanken, att Baron
om möjligt är dömmes desto förr ju hellre, antingen han
frisk eller sjuk och att han i morgon e. m. kommer hit
pro ultimato. Den 4 Febr. gåfvo K. Commissionens No-
er tillkänna, att Görtz jäfvade och exciperade mot St.
eftersom han vid conferenserna visat sig alltför partisk
hatfull, sägande derjemte, att han väl kunde ha jäf mot
såsom Kammarrådet Dankwardt och Borgmäst. Hyltén,
förre offenderad deraf att G. hos K. Maj:t besvärat sig
r K. Kammar-Collegium, den sednare för G:z' angifvel-
om fattigmedlens administration; men dem ville han lemna
pröfva sig sjelfve. Men St. A. jäfvades hvarken af sig
f eller Commissionen, utan dikterade d. 9 Febr. sitt vo-
, infördt i Cederschölds Riksdagshist. Bih. s. 318—323,
ande: ty bör han förut på något sätt känna dödens bit-
et och ett sådant dödsätt (genus mortis) undergå, att
ra deraf *måga afskräckas sig* så gruflliga gerningar före-

taga (enl. 8 Kap. Högmålsbalken i Landslagen): sist är oförgripliga mening att med hans välförtjenta straff intet fördröjas, utan dermed efter högsta möjligheten sky emedan jag håller före att hvar timme denne skadlige lefver, har riket vidare fara och olägenhet af honom befrukta.

St. Arvidsson blef 1719 General-Major och 1720 herre, introducerad 1723 under № 187 med namnet S Han dog 1730. Gift med *Hedvig Piper*, K. Rådet G Pipers dotter. Friherre-ätten Sture fortlefver.

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. — Stiernmans Adels-Matr. — Bidrag till Små Regimenternas Hist. i Bihang till Ny Smål. Beskr. — Cederschölds från och med 1719 1 D. med Bihang. — Nordbergs Carl XII:s hist. — XII:s Krigare.)

STURTZENBECHER, MÅRTEN

har som författare vunnit mer namnkunnighet än mär het. Han föddes d. 5 Juli 1760. Fadren *Henr. S.*, med *Elsa Marin Fries*, bodde i Lenna på Gottland; B egare. M. St. blef student i Upsala vid 16 års ålder, han synnerligen i Mathematik förvärfvade sig utmärkt sigter. Tjuguårig inskrefs han vid K. Fortificationen, han vid 23 års ålder blef som lärare antagen. Äfve vändes han i detta hänseende vid K. Krigs-Akademien. Tj gjorde i Finska kriget 1788—1791 som Stabs-Adjutan General-Major von Hermansson. Efter fredsslutet sände till Constantinopel, hvarunder han dels i nämnde stad, i Turkiska armeens läger vid Donau och Silistria och under återresan i flera det sydliga Europas fästnings riktade sitt redan stora kunskapsförråd med kännedom väl af krigs- och befästningskonsten, som ock af andr militäryrket hörande frågor. Trettioårig blef han Inf tions-Capitaine vid Ingenieur-corpsen. Hans föreläsni lära på sin tid i Fortificationen, hvaraf andra upplaga gafs 1800, vunnit mycket anseende. Hans sista fall gjorde honom till Öfverste-Lieutenant i armeen. Han dessutom R. S. O., Assurance-Intendent i Allmänna B försäkringsverket, Ledamot af Krigsmanna-Sällskapet, af K. Krigsvetenskaps-Akad., likaså af Italienska Ak Pisa. Skattmästare i Sv. Bibel-Sällskapets Committé Han hade som ung fått tvenne gånger prismedalj i Må och Bildhuggare-Akademien, och räknades då äfven Vitterlekare. Han utgaf vers ännu 1833. Han dog Oct. 1836. Gift med Petronella Laur. Enander, hvars

r Scholæ (Apologist?) i Götheborg, P. L. Enander, ift med en M. Chr. Beijer. Barn: *Claes Mårten*, Lieut. Ingenieur-corpsen, Fortifications-befälhafvare i Lands-; *Immanuela Henrika*, gift med f. d. Stats-Rådet, nuv. höfdingen i Götheborg, O. J. Fåhræus, samt *Laura phina*, gift med Stats-Rådet J. F. Fåhræus.

Troligen genom slägtskap med Lector Doct. Beijer i borg kom Str. att få sin uppmärksamhet rigtad på nborgska skrifterna. Han studerade dem med ifver gick så långt i förstånd eller missförstånd af dem, att e Tybeck bissnade *), t. ex. då Str. utgaf sin "Tröst en brottslige." J. O. Wallin sökte förebygga sprid- a af den der omhuldade villfarelsen med en kraftfull san, som verkligen "förekom den tilltänkta eldsvådan." ednare Pastor Primarius har funnit att Str. "*gick väl n*", äfven "som *vetenskapsman*", då han "tog sig före ter lagen och buden söka Herran"; men i denna fråga an ge Wallin rätt, ty nog gick Str. *icke väl* igenom vetenskapsman", när han ville forma en ny *theologi*. theosophi ingöt sig i sjelfva de geometriska skrifterna. *metri på philosophiskt sätt betraktad*, Sthm 1826, som tredje upplagan (troligen har *Mårten Enanders Geo- på ett alldeles nytt sätt betraktad*, Sthm 1806, räk- om första) heter det t. ex. III. Om linier. 3:e propos. inie kan vara antingen rät eller krokig. Tillämpning: egär eller tanke med afseende på sig sjelf allena kan antingen till det sanna: sanningsbegär, eller till det godhetsbegär." Hvilketdera är den krokiga linien?

Mindre uppmärksamhet vann Str. med dessa geometriska er, än med sin *Tröst för den brottslige*, som blef actio- och derföre fick två upplagor. En förblandning af t och *allgörenhet* vållade, att gubben kom på den tan- att efter Gud var allsmäktig, så gjorde han ock allt gjordes, stal således i tjufven, som derföre borde trö- g: hvad som *kunde* göras, *ville Gud ha gjordt* och borde ej sörja öfver att ha uträttat den Allsmäkti- ilja.

Str. klagade att ingen ville vederlägga honom. Han d en person att göra försöket kl. 6 e. m. en följande och den inbjudne lofvade komma. Str. böd derjemte

---

*) Deremot synes hans geometriska bildning förhindrat honom att ndar, huru ifrigt han än lär det önskat. Han säges ha suttit ret om nätterna hos lik, utan att de ville visa sig.

alla sina Svedenborgske vänner, som dock ej gillade hans ofrihetslära i den populära form, han gifvit densamma, att höra på. Den som skulle försöka vederlägga kom på slaget kl. 6, men åhörarne dröjde öfver en halftimma. Str. var ytterst orolig och mottog dem med ifriga förebråelser. Opponenten bevisade deraf, att Str. nu öfvergifvit sin lära, hvilket man måste inse deraf, att han så allvarligt tillräknade sina gäster deras handling, som ju, efter den lära, *skett*, *måste* hafva skett och således ej bort tillräknas dem, om hans förra lära varit rätt. Detta första argument tog concepterne från värden för aftonen.

Hammarsköld räknade honom bland våra Philosopher, ställd jemte Joh. Fr. von Meyer i Frankfurt am Mayn, som också försökt ethiska utläggningar af de mathematiska figurerna. "Under sitt bemödande, heter det, att allegorisera eller ge symbolisk betydelse åt Mathematik och Physik, har M. Str. också utgått från en theosophisk synpunkt, ne[illegible]gen från den som gifves af den Svedenborgska Correspondensläran." Str:s sista skrift lär vara: *Fördomsfria tankar om åtskilliga ämnen*, med motto af Voltaire: La Vérité … ga triomphe c'est de paraitre. Sthm 1835. Han klagar der öfver att han förgäfves hade sökt få in dessa tankar i tidningar, dervid han "måst anlita den ena tidningen efter den andra om samma skrifts införande, ofta med samma resultat"; lika så ogena hade redactionerne varit mot förf:s *Tankar om Syndafallet*, *Tankar om lifvet efter detta*, mot *Geometri på ett nytt sätt betraktad*, mot *Anmärkningar om högre Geometrin*, mot *Försök till Spherisk Trigonometri* m. fl. då han begärt recensioner. Han hade hvarken kunnat få bifall eller vederläggning. Och häri hade Publicismen handlat lika som Vetenskaps-Akademier och Universiteter, Gymnasier och Skolor. Alla hade envist tegat. På intet sätt kunde Sv. Litt. Fören:s Tidning förmås att yttra sig rörande *Tankar om Guds ord*, utg. 1832, förrän två år efter dess inlemnande, och då så lösligen, att det som recenserades ej syntes vara genomläset. Förf. "anmälte" förhållandet och begärde "allmänhetens utlåtande." Atterbom anklagades namnligen för den likgiltighet, hvarmed han ansåg förf:s skrifter.

Str. var en *hedersman*, men samtiden hade vuxit hans *theologi* och *philosophi* öfver hufvudet.

Han hade en bror Hofpred. *Adolf Fredr. St.*, född i Gottland på Lenna gård vid Slitö hamn d. 24 Nov. 17[illegible] och afled i Grekland 1783 såsom Sv. Legations predikant. P. F. Aurivillius tillerkänner hans gåfva till Upsala Univ[illegible]

Bibliothek af 227 Voll. af Arabiska, Persiska, Turkiska och Grekiska manuscripter och böcker stort värde.

Skrifter: Geometrien på philosophiskt sätt betraktad, 4 upplagor. — Tröst för den brottslige, 2 uppl. — Johannis Uppenbarelse efter en andelig mening. — Tidens ande, Skådedikt. — Tankar om Guds ord. — Tankar om lifvet efter detta. — Tankar om Syndafallet. — Läsning för döende. — Predikan på Långfredagen; — Predikan om yttersta Domen (begge kallas öfversättningar, men äro originaler). — Christendomskunskap för små barn. — Tankar om menniskans frihet. — Några delar af naturkunnigheten, 1—6 delar. — Några grundsatser från Spheriska Trigonometrien; granskade. — Försök till Spherisk Trigonometri. — Anmärkningar vid högre Geometrien. — Svar på Sv. Akad:s fråga: Hvilka äro medlen att uppväcka och underhålla Patriotism och en rätt nationlig anda? — Fördomsfria Tankar om åtskilliga ämnen. Alla dessa skrifter utom föreläsningarne funnos ännu 1835 i bokhandeln.

(Källor: Företalet och Bokhandels-anmälan i Fördomsfria Tankar. — Minnesord vid . , M. St:s jordfästning af A. Z. Pettersson. — Enskild bekanskap.) — N.

STURTZENBECHER, OSCAR PATRICK.

På begäran nedskrifver *Osc. Patrick Sturtzenbecher* dessa rader om sin lefnad. Det är för öfrigt ungefär allt hvad man kan säga om den.

Han föddes i Stockholm d. 28 Nov. 1811. Fadren var *Patrick Sturtzenbecher*, Kamererare i Seraphimer-Ordens-Gillet och längre tid en af Directeurerne för Allm. Brand-försäkringen, modren *Maria Bachér*, begge från Gottland och af gammal "lamm-ö"-slägt. Det säges för öfrigt att familjen Sturtzenbecher i slutet af 1600-talet inflyttat från Pommern till Sverige och att den skall leda sitt ursprung från den bekanta tyska sjöröfvaren och äfventyraren Claus Stortebeker, i medeltidens chrönikor nämnd med en viss uppmärksamhet. Kan väl vara. Den som skrifver detta, har någon gång nästan liksom kännt det på sig, att det rinner gammal sjöröfvarblod i hans ådror.

Den unga herr Oscar Patrick lärer i sina yngre år röjt mycken contemplativ natur och han har af sin mor blifvit beskrifven såsom ett nog besynnerligt barn. Han skydde andra barns sällskap, satt för sig sjelf med små handarbeten, äfven tidigt med boken, samt visade de mest afgörande **anlag** för nästan allting, för musik, för måleri, för mechanik, för språk, äfven för poeteri, och han kan sjelf ännu erinra sig ett litet temligen oskapligt poem, som han, ännu blott en 9—10 års gosse, diktade till "Skrifkonstens Beröm" (!) och nedskref såsom ett slags inledning, på första sidan af en ny skrifbok. I skolan var han flitig och öfverhufvud äf-

stilla och beskedlig discipel, som föga eller intet
i kamraternas odygder. Han genomgick St. Cla
ler Rector Ekelund, som eljest af organiska orsaker
ig snedt på folk, betraktade denne elev med mer än
blida ögon, och gjorde derefter en trenne års cur
kholms gymnasium, der han äfven ännu alltjemt en-
agalade de bästa rigtningar och af Prof. Enberg er-
vackert vittnesbörd i konsten att recitera Leba-
reminnen. Under denna tid sysselsatte han sig på
and mest med funderingar i physiken och experi-
särdeles i electriciteten, samt dref om sommaren
och botaniserade.
blef han år 1827 en välbeställd student och reste
sala. Hans charakter antog här, alltmer ynglingen
des, en högst bestämd och egendomlig art, hvilken
f mer än en utaf de vise fäderne missbilligades och
man i tid, men förgäfves, varnade honom på det
e. Han uppträdde vid flera tillfällen mera "obstinat",
kunde tillåtas en så ung man, och det var uppen-
han på detta vis, om han fortfore som han börjat,
— som det heter — förfela sin hela framtid. Men
f emedlertid vid, och det är redan häri man märker
f den der sjöröfvarenaturen hos honom.

Det var på den tiden, för femton år sedan, långt mera
nkligt att skrifva i ett liberalt blad, än nu för tiden.
vara "Aftonbladist", om också blott i följetongen, var
t till den grad afskyvärdt, att honett folk icke kunde
med en dylik hvarken vid matbordet eller skrifbordet.
nart det blef bekant att "Kongl. Sekreter" Sturtzen-
er kastat sig åt detta håll, kunde alltså hans höga
are ej längre hålla honom uppe bästa vilja i verlden,
oaktadt han skref den tiden en särdeles elegant
, — hvilket han icke nu mera gör, — tog man en vac-
dag statsrådsprotokollet ifrån honom och lät honom för-
att i statens tjenst önskade man lojalt folk och icke
na der"...
Den unga ex-kongl. sekretern tröstade sig. Han kasta-
ig nu på fullt allvar öfver journalistiken och littera-
. Han begynte att utgifva böcker och att som publi-
allt verksammare deltaga i dagens frågor och äfventyr.
han har numera blifvit publicist af själ och hjerta; det
blifvit för honom hans lifs uppgift att skrifva tidningar.
Åren 1838—39 reste han i Tyskland något, i Frank-
mer. Han har aldrig älskat Tyskarne eller Tyskland,
han är Fransman till nio tiondedelar af sitt väsen. År
begaf han sig till Danmark. Här uppehöll han sig för
mesta intill 1847. Under denna tid utgaf han i Köpen-
några skrifter, redigerade i förening med C. Ploug
disk Litteraturtidende", höll en liten curs af föreläsnin-
öfver den nyare svenska skönlitteraturen, samt sökte
bästa förmåga verka för utvecklingen af den skandina-
idéen, hvarför han hos mången blifvit anskrifven som
tervärre fantast, än någonsin tillförene för sina demo-
ka eller annars temligen emanciperade tendenser.
För att ega en utgångspunkt för sina fortfarande sträf-
en i och för denna skandinavism, ett slags högqvarter
, om man så vill, ett sjöröfvare-näste för sina opera-
r, fäste han sig i slutet af 1847 uti Helsingborg och
de der ett litet boktryckeri, derifrån han utgifver ett
under namn af Öresundsposten. Han har med mycken
k omfattat detta sitt nya företag och känner hos sig
od lust att icke så snart sluta dermed.
Ehvad man må säga om denna man, — för så vidt det
t öfverhufvud är värdt att nämna något om honom, —
l man icke utan orättvisa kunna säga annat, än att han
la sin publicistiska verksamhet varit consequent i det
ta, som i det största. Detta är en förtjenst hos honom,

hans enda. Han har genom sina radikala grundsatser
i den tid, han först började göra upp för sig sjelf
, sina tendenser, sin litterära och journalistiska
alltid tillhört en minoritet, och han har föredragit att
inom densamma troget på sin post, framför att
eftergifter och jemnkningar skörda några ögonblickliga
r och genom möjligheten af att sålunda verka på
nare opinion äfven blifva delaktig af ett sådant tid
are inflytandes mer eller mindre direkta vinster. Han
i gång för alla tagit sitt parti, det att lefva ej för
en för sak. Han kan säga detta utan allt slags af-
on, och han vill så mycket mindre härmed hafva fram-
sig såsom någon sorts martyr, som det i sjelfva ver-
drig gått någon nöd på honom. Det är lyckligtvis
kommet, att man i våra dagar föder sig med sin penna,
om man ej precist skrifver för 10,000 abonnenter.
ans utgångspunkt har varit den mest afgjorda skepti-
Han finner sig lycklig i att aldrig hafva funnit be-
af någon blind tro och han förmenar sig i såväl ett,
nnat förekommande fall hafva med blotta förnuftet
it så långt, som man väl öfverhufvud taget kommer
una jorden. Från denna tviflets ståndpunkt har han
sig att icke antaga något, som icke innebär sundt för-
han är derföre i politiken afgjord republikan, emedan

espeare och Lamartine, hos Mozart och Rossini, i Wicergs vintrar och Horace Vernets afrikanska solskensstyci Thorvaldsens kolossala bilder och Dantans qvicka etter.

För öfrigt är han en kolerisk natur och är icke gulbrun oskull. Det har ofta förefallit honom, som om han en batalj skulle ha sinne för att skjuta en fiende till en och ladda sitt gevär på nytt; men annars ligger der något på botten hos honom, som kanske är elegiskt, ke melancholiskt. Han håller innerligt af barn och blomoch hundar, hästar och alla slags hyggliga djur. Koren han är en man, sammansatt af många särskilda och amma elementer.

Eftersom man fordrat denna esquiss af honom, har han at den. För sin egen del inser han emedlertid icke till den, uppriktigt sagdt, varit behöflig. Hvad man här rlden verkar, det är ens lif; allt det andra, det är i grunden intet stort bevändt, och i sanning, lemnar lefnad intet annat spår efter sig, än ett blad i dessa ler för fåfängan, som man kallar "Biographiskt Lexicon", recher, Pantheon o. d., så kunde äfven detta spår vaorta.

Sturtzenbecher, O. P. har dels under detta sitt borgernamn, dels under pseudonymen Orvar Odd, dels äfven r några andra pseudonymer, samt anonymt utgifvit ett dligt antal större och kortare arbeten. Han har en temstor arbetsförmåga och nedsätter sina tankar på papt med en kanske icke alldeles vanlig lätthet. Mycket nu derefter, måhända allt. Så vidt han kan erinra sig, ras hans tryckta opera omnia af följande:

"Romarsköldén", romans (à la Tegnér) 1831.
"Tre Septemberdagar", novell 1834.
"Sexorall", novell 1837.
"Med en bit krita", 1841.
"Med en bit Blyerts", 1842.
"En utflygt ur boet", 1843.
"Min fattiga Sångmö", 1844.
"Ur Stockholmslifvet", 1844.
Sex litterärhistoriska föreläsningar, Kbhn 1845.
"Hinsidan Sundet", 1846.
"Nordljuset", Kbhn 1847.

Dessutom har han redigerat "Arlekin", "Liten lefver än", zaren", "Nordisk Litteraturtidende" (svenska artikeln), nu sednast Öresundsposten, har från 1834 till 1844 större och kortare afbrott deltagit i redactionen af

tonbladet, samt har lemnat bidrag till Stockholms F
nska tidningarna "Fædrelandet" och "Folkebladet",
arna "Vinterblommor", "Nordstjernan", "Amaranthen"
sk Kalender" 1847 och 1848 m. fl. Tid efter ann
n dessutom utkastat små brochyrer för dagen,
tormfoglarna" (3 häften), och författat texten till en
nchverk, såsom "Trollhätte-Album", "Från Stockh
teborg", "Miniatyruniversum" (första samlingen), "S
viskt porträttgalleri", "Album för skön konst" m.
penhamn började han äfven samlandet af svensk p
thologi ("Svenskt Album", utgifvet för Skand. Säll
and otryckta saker, hvilka till denna dag "hvila
rä", för att tala med en viss förnäm man, torde h
mna vådevillen "Bellman i Mariefred", hvilken varit
Mindre Theatern i Stockholm.

För öfrigt och för att en gång sluta med den
s eger han utom sina många litterära foster äfven
lefvande barn af kött och blod, sonen *Wilhelm*
trick (född d. 7 Dec. 1841) samt dottern *Olga*
aria (född d. 14 Jan. 1843) i äktenskap med *C*
athilda Burman. Dessa barn älskar han tusen gån
alla sina böcker.

Vare detta nog sagdt om herr Oscar Patrick S
cher, den der sig äfven Orvar Odd kallar!

e för det regimente, der han nu tjenat i 53 år, 43 år
vapen i hand, som ej ofta fick nedläggas. Under skån-
kriget inlade han med sitt reg:te ett rykte, som länge
efde i folkminnet. Vid Landskrona såg man den 64-årige
en främst i elden med sitt käcka reg:te, liksom vid
och Halmstad. Vid indelningsverkets fulländning 1684
han ärofullt verksam, jemte reg:tets förre Chef Baron
. Mörner. Sin sockenkyrka prydde han med ahnboren
stighet, fast född torparson. I Korsberga kyrka beskå-
länge en altartafla med ett fönster i centern, som be-
tolf Apostlabilder m. m., hvarunder lästes att den gif-
1694 af P. St. herre till Hultsvik, Stensjö och Sväna-
Vinkannan af 40 lod bär ännu P. St:rs och Anna
es namn. Han egde synnerlig bevågenhet af K. Carl
Han antecknar i sin dagbok för d. 22 Jan. 1686: "re-
ag till Eksjö och åto vi middagsmåltid hos Öfversten
ammar på Hulsvik" (Hultsvik i Korsberga socken). O-
likväl om det var nu K. Carl XI köpte och sände P.
umle, sedan han vid besöket fått dricka öl, som han
för svagt. (Ny Smål. Beskr. III. 219). Ännu d. 12 Aug.
heter det i den Kongl. dagboken: "Jag begynte här i
by prestgård mönstringen med Smålands reg:te till häst
Öfverste Stålhammars commando." Den 20: "I lä-
på denna Generalmönstring tog Öfverste P. St. sitt af-
för sin höga ålderdoms svaghet skull, emedan han är
r gammal, har tjent sig upp under detta reg:te ifrån
jenare och Ryttare till Öfverste öfver reg:tet; han
r två söner (Johan och Carl), som äro Ryttmästare och
hans sonson är ryttare under regimentet. I 15 år har
commenderat regimentet." En son af Öfversten var då
enant. Pehr St. var gift med 1. *Catharina v. Witten*,
r af den Casp. v. Witten, som hade honom såsom Sven-
re, förrän han blef Ryttare; 2. *Anna Skytte*. Han bod-
inge på säteriet Stensjö i den socken der han var född,
et K. Carl XI donerat honom i belöning för hans tjen-
Enligt epitaphium i Korsberga dog Pehr St. "på sin
egård" Hultsvik (i Korsberga socken) 1701. På Sten-
bodde sonen *Joh. Stålhammar*, Ryttmästare redan 1686,
som Öfv.-Lieuten. i Polen 1708, namnkunnigast såsom
åt *Ulrika Eleonora Stålhammar*, som vunnit rykte som
son. Då fäderneslandets ställning så hjertgripande la-
vid riksdagen 1713 på folkets hjerta och utskrifnings-
missarierne sökte efter män, som kunde draga svärd,
de sig denna jungfru i sin faders kläder, tog ett hans

nma qvarlåtna svärd och begaf sig på en af han
tar till Stockholm, kallande sig Wilhelm Edstedt,
nde sig att gå ut till sin Kung i fält. Men ingen
t var att sända och således nödgades W. Edstedt
som taffeltäckare hos Landshöfdingskan Mannerhor
som jägare hos Lieut. Berg. Inmönstrades slutli
Adam Carl De la Gardie såsom artillerist. Hon
e kanoner tills Sverige fick fred, gifte sig sedan
ka, som försett sig på det fina krigaransigtet, Mari
n. Slottspredikanten Catonius vigde dem. Om
gar upptäckte W. Edstedt för sin maka sitt kön.
Löhman var dermed tillfreds och de lefde länge
l tillsammans. Först 10 år efter det W. E. fått
d, upptäcktes förklädningen. Begge dömdes, de
dde enligt ett Bibelspråk, att förklädning var e
se, till döden. K. Maj:t "benådade" 1719 U. E
mmar med fjorton dygns vatten och bröd och M
d åtta dagars fängelse för det hon dolt bedrägeriet
pra Ulrika Eleonoras bror *Otto Fr. St.*, Capitai
pectant på beställning och lön ännu 1735, fick 17
söka Domsaga eller Assessorater i Hofrätterne.
gmansting som tillförordnad och utgaf *Svenska*
litiverket 1746. Död 1753.

Den tredje sonen af Öfverste P. St., som redan

En yngre broder *O. M. St.*, född 1770, commen-
1788 som Stabsfänrik vid Lifcompagniet af Kalmar
ill tjenstgöring på K. Örlogsflottan, bevistade sjösla-
Hogland d. 17 Juli, gjorde Garnisonstjenst i Hel-
under hösten och återgick derefter med flottan till
ına. År 1789 var St. på den division af flottan,
Amiral Liljehorn hölls tillbaka från att deltaga i sjö-
l. 26 Juli och användes sedan att vakta samma A-
då han arresterats, dels på Amiralsskeppet dels på
en. 1790 deltog St. i sjöslaget i Revals hamn d. 13
Linieskeppet Hedvig Charlotta, hvars Chef Öfverste-
fauckhoff var; likaledes med vanlig käckhet i träff-
d. 3 Juni vid Björkö, då hans högra arm afsköts.
et tillfälle då fanns att transportera sjuka och bles-
från skeppet, måste St. der förblifva under actionen
ni några mil från Björkö, hvarpå nödigt ansågs att
Viborgska viken, der svenska flottan blockerades af
ka till d. 3 Juli, då den skulle slå sig ut genom
en, vid hvilket tillfälle det Linieskepp, hvarpå St.
itte på en klippa vid Pitkepasa och blef fånget. Då
s upp ur sjukrummet, dit vattnet redan inträngde,
de Ryssar alla hans kläder utom surtouten med den
a ärmen. Derpå kantrade skeppet, så att babords
åg i vattenytan men styrbords högt i luften, då däc-
f så snedt, att ingen kunde gå derpå. Men en sol-
pelqvist lade sig på händer och knä och tog St. på
krypande så fort möjligt var på styrbordssidan un-
a tillbakaskridningar, men under den timman, som
åtgick, sprungo många öfver dem och trampade hvad
r qvar af St:s högra arm, nedtrampande andra i sjön.
som seglat under skeppet, att taga fångar, lemnade
ke, som ej kunde sjelf öfverlemna sig. Slutligen ka-
. sig med sin börda ner i en rysk slup. Stöten var
g; ty ryska matroser togo dem i fallet. A., som
lädt sig i betjentdrägt, blef som St:s betjent lemnad
, som lades under läkarevård i Oranienbaum, till up-
g. Denne A. blef, sedan han efter freden återkom-
elönt med Tapperhets-medaljen och fick af K. Patr.
pet medaljen för vackra gerningar och en förgylld
silfverbägare; dog som Corporal i Tyska kriget 1813
St:s räddning väckte Prinsens af Nassau uppmärk-
. Han sände den nästan nakne Lieutenanten och adels-
500 Rubel, en stålgrå frack, en grön sidentygsväst
"så att" — skrifver den 75-årige med sin venstra

nd — "jag i hast blef rikare än jag någonsin föru
rjemte tillsades mig, att Prinsen gifvit befallning
sjukhuset uti Oranienbaum skulle blifva väl
nningarne delades af St. med öfrige fångne Of
der gåendet ur ryska fångenskapen fick St.
beställde likkista, ty hoppet om St:s återfående
int öfvergifvet; men han tillfrisknade. Kom åter f
ockholm, der han en afton inträngt bland åskåd
Svärds-Ordens dubbning, under det han ännu ej
äder, i hvilka han kunde uppvakta vederbörand
ertig Carl kom att se honom, talade så några
onungen, hvarpå befallning kom till St. att fr
mte de öfrige som skulle dubbas, då han blef R.
m 19½-årig Subaltern. St., som nu lärt skrifva
ra handen, tillskref Prinsen af Nassau ett tacksä
h återvände till sin gamla moder på Salshult i
an fick sedan han avancerat till Ryttmästare vid S
han en donation vid Borgo i Finland, der denne
fde ännu d. 2 Apr. 1846.

(Källor: Adelsmatrikeln. — Carl XI:s Dagbok. — Ennes' Carl XII:
Ny Smålands Beskrifning. — Enskilda meddelanden.)

SUELL, FRANS.

kunna göra rätt för sig *). Sonen, *Nicolaus Suell*, derföre i fadrens sednare lefnadsår öfvertagit ledninaf hans affärer och ej blott bringade dem till ett lyckslut, utan fortsatte och utvidgade fadrens rörelse, så han vid sin död, d. 19 Nov. 1760, var en för redbaroch drift ansedd, ganska behållen man. Denne Nicol. ar fader till den *Frans Suell*, född i Malmö d. 9 Juni , hvars lefnad är föremål för denna minnesteckning.

Tidigt bestämd för handelsyrket hade, efter den tidens S. vid 10 eller 12 års ålder, tagits till biträde i fa- handelsbod. Men denne måtte hos sonen hafva upp- de ovanliga anlag, som sedan utvecklades till en välnde verksamhet, ty år 1758 lät han inskrifva honom d de studerande vid Lunds Universitet, något som då högst sällsynt och, ty värr, ännu sällan sker med de ynge, som åt näringarne egnas, hvarföre de också svårlikunna något allmännare förvärfva den bildning, som är nödvändigt villkor för borgaren, om han skall kunna blott väl sköta sitt yrke, utan äfven som medborgare ständigt deltaga i de statens eller communens ärender utanföre, öfver hvilka det ofta är hans pligt att afgifva röst. Upptagen såsom medlem af den berömde Lector Kraaks familj och ställd under denne lika insigtsfulle

---

Här kan man ej undgå att berätta en anekdot, som charaktear Carl XII. Konungen hade, som bekant är, påbudit stora ögenhets-contributioner och att en hvar borde vid strängt straff ga myntteckneu. Suell kunde ej finna sig häri och anklagades afva dolt undan en del af sitt silfver. Följden blef att han inades på Malmö slott. Hans hustru, en ovanligt vacker och ung a, skyndade då till Lund, der Konungen år 1716 uppehöll sig, ämnade att med knäfall beveka honom skänka mannen friheten. det gick, som Tegnér berättar om Aurora Königsmarks besök: vände ohörd om." Då fick hennes man tillåtelse, att, under ning af en ryttare, resa till Lund. Ditkommen kunde han ej t få audiens; och, utmattad af fängelseluften samt resan en varm somnade han med sin supplik i handen på en af förmakets stolar. er tiden utkom Konungen, blef genast varse den sofvande och fick hans ärende. Sakta tog Konungen böneskriften ur den sofvanhand, läste den, tecknade derpå några ord, lade den för manfötter och gick. När Suell vaknade, förkunnades honom, på ungens befallning, att hvarken han eller hans skrift mottogs, han for således djupt nedslagen hem. Men vid tullen väntade ånga vänner och deribland slottets commendant, som redan blifvit underrättad om hvad som tilldragit sig. I Suells blickar läste de redan hans dom och hörde sedan berättelsen s missöde; men commendanten fordrade att se skriften och r dessa med Konungens hand tecknade betydelsefulla ord: ...ces. Carolus." (*Muntlig uppgift af Prosten H. Schartau*).

ınden för bolagets sjelfständighet; och ett oting i
; — en nolla — var det, som beredde möjligh
rksamt kunna bidraga till sin fädernestads och
ıdets väl.

I äldsta tider saknade Malmö en hamn i egent
ıg. Det fanns visserligen tvenne gamla bålverk
ändamål att skydda färgelagets båtar; men de v
h med dertill otillräcklige. Man hade derföre lä
t om denna, för stadens och ortens rörelse kännba
en bekanta Haquin Bager var den, som till en
igast arbetade för en ordentlig hamnanläggning.
från trycket åren 1746, 1750 och 1762 utgifne
gar visade han den stora bristen och uppgaf m
ss afhjelpande. Men denne man, hvilken efterverl
st känner som en olycklig rimmare, ehuru hans
a nit och ihärdighet i hans skrifter på flera ställe
sa och berättiga honom till en bättre hågkommel
des icke i bemödandet. Det var först 1774, eller
S. blef borgare, som man, på hans bearbetand
var började tänka på företagets genomdrifvande. I
tar kunde då flyta i land, utan lågo om sommaren

---

h Helsingland, företog han i anledning af det krig, som

ligt afstånd från stranden utan allt beskydd och upp-
s om vintern på landet. Lastning och lossning voro
ade med de största svårigheter, ty alla varor måste
på höga, flata vagnar i vattnet mellan begge bålverken
ll i sjön väntande båtar och från dessa till de å den
a redden liggande fartygen, derunder varorna skadades
ögång, som dessutom ofta gjorde all transport omöjlig.
detta verkade högst menligt för stadens handel samt
ruket och hela rörelsen i nejden, är lätt att inse. Hand-
rne F. Snell, G. Hegardt, H. Schiuberg och A. Wied-
utsågos derföre att uppgöra ett utkast till en ända-
enlig, efter stadens tillgångar lämpad hamnbyggnad, och
7 Juli 1775 fastställde Magistraten deras förslag, af-
le endast att båtar kunde i hamnen inflyta och förvaras.
kostnadernas bestridande anslogos de såkallade bro- och
penningarne, för år 1774 endast 1399 dlr 28⅚ öre,
a förut utgifvits till stadens tjenstemäns aflöning, och
erskapet åtog sig att af statscassan ersätta det bristan-
den sednare. De mera förmögne i handels-societeten
ndo sig dessutom att lemna timmer och andra mate-
r till inköpspriser och att förskjuta penningar, det för-
ret utan ränta, hvarjemte hela borgerskapet, utan be-
ng, utgjorde en mängd körslor och dagsverken.

S blef den mest ledande och verkande i Hamn-Direc-
n och fördenskull kallade förtroendet honom redan att
1777 års början vara Directionens Ordförande, hvilken
tning han till sin död, 40 år sednare, oafbrutet inne-
. Med hacka och spade arbetade man till en början i
rån vatten länsad bassin. Nyssnämnde år var djupet i
amma 5 fot och man kunde köra på det ena, med mud-
fyllda bålverket. En muddermachin byggdes och begag-
s med fördel, så att d. 2 Oct. 1778 S. kunde yttra i
memorial till Commerce-Collegium, att "den inrättade
nen gjorde full nytta, så att man utan besvär kunde lossa
lasta båtar samt äfven jagter om 4 à 500 tunnor spann-
i densamma egde fullkomligt beskydd", hvarförutan ej
t vinterliggare, de der förut alltid måst anlöpa Lands-
na, kunde i hamnen uppläggas, utan äfven smärre fartyg
tädes repareras.

e destomindre uppstod en opposition emot S., huf-
igen inom Handtverkare- och Bryggare-Societeterne,
nförare, besynnerligt nog, Haquin Bager synes hafva

varit i motsats till hans sonson *), denne driftig
som under våra ögon nitiskt gått i Snells fotspå
ordin. Ordförande i styrelsen under 21 år ledt ha
och bringat det till den, honom och staden hedra
kommad, det nu har. Ej nog att Haqu. Bager v
beslutade contributionerne till hamnen och mot
hamn- och bro-penningars utgifvande samt enda
förmås dertill genom Kongl. Utslag; han sökte i
Commerce-Collegium och Kongl. Maj:t att få hela
byggnaden af hamnen ändrad och denna förlagd t
half mil vester om staden liggande kalkbruket
Detta förekom väl S.; men troligen verkade denn
tion nog missnöje, att, i förening med hamnens
ning under föregående årens ansträngda arbeten,
inställelse några år af annan verksamhet än muddri
fördelen af inrättningen var alltför påtaglig att arb
afstanna och snart greps verket ånyo an med ny
nya krafter. Östra bron utvidgades till upplag
och bräder, en stor mudderpråm byggdes efter
Liedströmers ritning, hamnbryggorna förlängdes,
dem emellan fördjupades, Major-Mechanicus Polhe
en nitisk arbetschef, hamnen sattes medelst en gr
i förbindelse med de intill stadens vallar liggande
grafvarne, en del af dessa öfverlätos till hamnen
var denna, genom ständigt växande inkomster **),
godt skick att briggar kunde lossa och lasta der,
förr en båt ej kunnat flyta. S. hade i hamnbyggn
sig en ärestod, som gjorde alla andra öfverflödi
destomindre ville hans tacksamma medborgare, st
hans frånfälle, "uppresa ett monument, för att åt
den bevara minnet af hans förtjenstfulla namn", men
det mötte hinder till 25:e årsdagen af hans död, då

---

*) Handlanden och Riddaren af K. Nordstjerne- och W
narne Lorens Isaak Bager. I mera än 33 år har Hr Bage
damot af hamn-directionen. Rättvisan fordrar att nämna,
Bager sedermera erkände S:s förtjenster och till bevis p
troende utnämnde honom samt hans styffader till utredn
sitt sterbhus.

**) En i hamn-archivet förvarad tablå visar, att hamn
ster, som år 1788 voro 1685 Rdr 17 sk. 5 rst., sedan
år 1797: 3,252 Rdr 46 sk. 6 rst., — år 1807: 10,83
sk. 1 rst., — år 1817, då Diskonten föll och Malmö v
derfvets brant: 11,047 Rdr 10 sk. 9 rst., — år 1827: 1
34 sk. 2 rst., — år 1837: 37,181 Rdr 47 sk. 7 rst. och
41,428 Rdr 34 sk. 8 rst., allt banco.

ssten *) — en sådan var den store mannen värdigast
nder stadens invånares jubel aftäcktes vid den då än
e utvidgade och consoliderade hamnen.
Sedan hamnen kommit i någorlunda brukbart skick',
go handel och fabriker på ett märkbart sätt. Början
es att emancipera Malmö från dess gamla förlagsorter
urg, Lübeck samt Köpenhamn och att i stället deltaga
stora verldsmarknaden. Suells, stadens störste skepps-
es, fartyg besökte aflägsna hamnar **), tagande varorna
roductionsorten, derigenom fördelar bereddes både ho-
och consumenterne. Den tobaksfabrik, han ärft af sina
, utvidgades högst betydligt ***) till vinst för provinsen,
odlar råämnet, och staden, hvars arbetsclass i fabriken
en lönande sysselsättning. Tvenne sockerbruk inrätta-
men förenades snart på S:s framställning till ett under
ledning och drefs sedan i stor scala genom hans om-
, drift och credit. År 1798 anlades en på actier ställd
ffig klädesfabrik. S., som dertill bidragit med mera
lften af förlags-capitalet †), blef ock verkets ena styres-
Engelska kard- och spinn-machiner införskrefvos; ull-
ren fick en naturlig uppmuntran, mera än hundrade ar-
e sysselsattes dagligen och fabriken, som i början gått
förlust, bar sig sedan mycket väl och lemnade till-
ingar, som voro de utländska fullt jemngoda, till dess
r 1808 blef lägornas rof, till stor förlust för bolags-
en och den numera brödlösa arbetspersonalen.
Vid utförandet af alla dessa företag kommo S:s insigter
thematik och mechanik honom mycket till hjelp. I

Stenen är försedd med denna inscription: "1775 grundlades
en af Frans Suell. 1840 begyntes stenkaibeläggningen." Om
aftäckande se tidningen Malmö Allehanda N:o 91 för den 15
aber 1842.

) Sådant hade väl skett tillförene, men i mindre scala. Redan
57 gick årligen 1 eller 2 fartyg från Malmö till Spanien. Se
198 i den af mig år 1846 upprättade förteckning öfver hand-
r om Skåne, Halland och Blekinge, "förvarade uti K. Danska
ime-Archivet."

*) Denna utvidgning egde rum sedan Falkman & Suell åren
—1796 köpt den historiskt märkvärdige Borgmästaren i Malmö
Kocks, med tillnamnet Münters, fordna hus, hvarest fabriken
År 1816 odlades så mycken tobak i Skåne, att fabri-
Malmö köpte 290,500 skålpund tobaksblader, och i första
f April 1817 afskeppades från Malmö till Stockholm 111,960
svenska tobaksblader. Se K. Husbålls-Sällskapets Handl.
. sid. 52 o. f.

) 80,000 Rdr Rgs. *Suell* egde 112 actier à 400 R. Rgs stycket.

mognare år hade han dessutom studerat landtbrukets
och chemi *), så vidt de erfordras för den industri-
som vill ej blott följa en gammal praxis, utan brin
yrke till en högre ståndpunkt. Också kunde han sj
fatta ritningar till byggnader af många slag, med säk
beräkna utgången af sina företag, noga pröfva de pe
skicklighet, som vid utförandet behöfdes, samt i ett
tygande, på saken gående, språk väl framställa sina
gällde det att tala till sina medborgare eller till
nung, derpå många i behåll varande, egenhändigt
handlingar lemna ojäfaktiga vittnesbörd. Det var så
blott lyckan utan mannens utmärkta förstånd och kun
som gjorde att han mera än andra kunde befordra e
det allmännas väl. Och han bidrog dertill äfven ut
rådet för den egentlige köpmannens och fabrikören
Brukshandteringen och jordculturen hafva till hono
förbindelser.

Af sina fäders hand hade han mottagit Limham
bruk och Lomma tegelbruk, begge belägna ej lån
Malmö, och han skötte dem med samma drift och o
som uppenbarar sig i alla hans företag. — År 179
han Ryds, nu Delaryds jernbruk i Småland. Det v
ket förfallet; bönderne, föga reelt behandlade, had
gjort svårigheter med att förse det med kol och ma
den sednare var dessutom af det slag, som myrmalm
skör och föga gifvande. Men S. uppsökte bättre m
bruket omgifvande bergen; och när denna icke var n
tig, tog han sina behof från det märkvärdiga Taberg
allmogen sig benägna genom god behandling, by
nytt blåsverk af förbättrad construction och hade,
år 1805 sålde bruket till H. Exc. Grefve Ruuth, u
årliga tillverkningen från två- till femhundrade sk
dermed jemväl spridande mycken välmåga i trakten.

Som jordbrukare verkade S. med sitt exemp
för Skåne högst välgörande sätt och blef i detta fa
ort, fastän i mindre scala, hvad den oförgätlige
var i stort för sin. S. hade nemligen köpt sju h
sockne-frälsehemman i Hyllie af 33 gårdar bestående
by. Deras åker- och ängs-tegar lågo vidt kringsp
sju såkallade vångar eller gärden. Hvarje hemman
tegar och S. icke mindre än 332, hvaraf de minsta

*) Snell egde det största och dyrbaraste bibliothek, som
Malmö egt, men det förskingrades genom auction år 1820.

o mera än 1 ½ kappland. Den ena åboen berodde helt
hållet af den andra; nödig tillsyn på arbetare, stängsel
r fredhållning var det omöjligt att åstadkomma; tegarne
o antingen för små eller för långa och smala att väl
na skötas; ogräs hade öfverhanden; säden blef dålig;
jorden är af den bördigaste i Skåne, bar den i allmän-
säd blott två år, låg det tredje i träde och åboerne
e svårt att berga sig samt utgöra dem åliggande skatter
onera. Ett sådant, all frihet och förbättring hindrande
hållande, blef för S. olideligt. År 1790 begärde och
han derföre förordnande för Landtmätare att i större
ten förlägga hans egor. Men ännu fanns ingen enskiftes-
rdning, som kunde tvinga, der goda ord och råd ej
pte, ty det var först år 1803, som denna utkom, se-
Maklean och S. visat möjligheten af enskiften. S. hade
des allt att befara af allmogens kärlek till fädrens bruk-
ssätt, ovilja mot alla nyheter, fruktan för kostnader
den gamla misstänksamheten mot alla, som ej bära bond-
l och — tröja, och han mötte också stora svårigheter;
han fördrog dem med ett väl beräknadt tålamod, bön-
ne lemnades tillfälle att noga samråda om det förmenta
nde, som skulle öfvergå deras by, och genom icke obe-
liga dels ögonblickliga, dels egendomen för alltid träffade
offringar, bringade S. sina grannars tvehågsenhet och o-
till det för honom lyckliga resultat, att hans egor ut-
s hufvudsakligen i två skiften, men på byens minst od-
och närmast hafvet belägna jord, hvarefter det åter-
nde af byens egor, med bibehållande af tegskiftes-väsen-
fördelades på dess egare i fyra särskildta gärden och
a 24 tegar till hvarje gård.
S. sålunda frigjord från lydnaden under "Bys Skrå", som
, betydelsefullt nog, kallade de fordna byordningarne,
örde, med otrolig hastighet, redan s. å. byggnader å
egendom, som han efter sin hustru kallade Annætorp,
de en stor plantering af vilda och bärande träd samt lät
ltmätare till ordentligt circulationsbruk i fyra sädesgär-
och sex såkallade klöfverlyckor indela egorna, å hvilka
utom utstakades sju lägenheter till bosättning af tor-
, hvarpå den då ödsliga och föga befolkade trakten
stor brist. År 1792 hade han utsockne-frälsehemmanet
½ ett mantal i Hindby, intill Hyllie belägna by. Genom
uppoffringar blef det genast enskiftadt, men utlagdt på
s sämsta mark vid stranden, hvarefter det indelades åt
torpare och försågs med lika många byggnader samt ett

mognare år hade han dessuto
och chemi *), så vidt de erf
som vill ej blott följa en g
yrke till en högre ståndpunk
fatta ritningar till byggnader
beräkna utgången af sina för
skicklighet, som vid utför
tygande, på saken gående
gällde det att tala till
nung, derpå många i
handlingar lemna ojä
blott lyckan utan r
som gjorde att ha
det allmännas vä se
rådet för den att
Brukshandteri retag,
förbindelser. ard att fö

Af sin att tillhanda
bruk och s de i närhet
Malmö, 303 års enskiftes
som u , äro nu väl odlad
han P en ej blott nyttan ha
ket det prydliga fann i hon

väl doteradt skolhus, hvilka byggnader, anlagde s
regulier by med gator och torg, kallades Stormb
På detta sätt utrustad med stora odlingsfäl
räcklig arbetsstyrka, började S. sitt arbete som lan
odlingen af naturlig äng, dittills föga känd, sat
stort värde och bönderne i trakten sågo snart ti
våning stora fält af klöfver och andra artificiel
Med tillhjelp deraf utvidgades ladugården, den fö
grade jorden kom i en förträfflig cultur och på år
gade de herrligaste skördar af alla sädesslag. D
de högst fördelaktigt på allmogen i den omgifvan
ty det är mera ögat och erfarenheten än specula
förståndet, som vänja de mindre upplyste vid
heter samt lära dem att inse, hvad deri är godt o
och de som kommo för att se S:s förutspådda ru
förmenta orimliga företag, blefvo öfvertygade, a
en läromästare värd att följa, och som han d
undandrog sig att tillhandagå med råd och upp
så blefvo ock de i närheten af Annætorp ligga
efter det 1803 års enskiftesförordning utkommit,
enskiftade, äro nu väl odlade och starkt befolkad
Men ej blott nyttan hade i S. sin trogne mä
ven det prydliga fann i honom en varm vän. En

den tidens, nu lyckligtvis bortlaggda sed, och få år efter utnämndes han till Riddare af K. Wasa-Orden, ett ersteckeu, som sällan blifvit bättre förtjent, men han väl länge sökte ungå, till dess det påtvingades honom af ungen sjelf. Malmö Discontbolag utsåg honom till versförsta Directeur; till flera communala bestyr inom Malmö ades han af allmänna förtroendet, och när Malmöhus K. Hushållssällskap år 1813 inrättades, så tillegnade sig genast S., som valdes till vice Ordförande, en heder to större, som Sällskapets första Ledamöter voro män särdeles utmärkande egenskaper eller hög börd. Men rättvisade det honom gifna hedersförtroendet. Sällskas handlingar vittna, att han på sin bekostnad införskref utdelade sädes- och gräsfrön, upplät jord å Möllevån- till experimenters anställande och vid flera tillfällen in- upplysande, skriftliga framställningar. Redan år 1774, han svor borgareden till Kung och stad, svor han äfven n om en ständig trohet åt fröken *Anna Cajsa af Trolle*, qvinna, likasom han sjelf, utrustad med stort förstånd, cken verksamhet, en sådan aktning för rätt och pligt, hjertats ömmare känslor derföre måste vika och ett all-, som ingaf den största vördnad och blef stränghet, när nes fordringar på gudsfruktan, redlighet, ordning och t ej efterkommos. Hon afled 1831. Huset var rikt *), n borgerligt; mera den gamla enfalden, än en prålande rådde derstädes; tyst välgörenhet spridde derifrån tröst h hugsvalelse i mången fattig koja, och när S. var död k man veta, att han skänkt ett betydligt capital, hvaraf tan i alla tider tillfaller såkallade bättre fattiga i Malmö **). föräldrarnas anda uppfostrades deras många barn ***). Öfver

*) Enligt bouppteckningen egde S. flera större och mindre fastig- ter i Malmö stad, Möllevången, Annætorp, Limhamn och N:o 8 ndby samt 91 actier i Malmö sockerbruk à 500 Rdr, 5 st. i odskrona skeppsvarf à 40 Rdr; 15 st. i "Bolagscasernen" i Malmö 30 Rdr; 7 i Theater- och Värdshusbyggnaden derstädes; 45 i tha-canal och lika många i Malmö Discont-bolag. Behållna för- gaheten uppskattades till 309,043 Rdr 11 sk. 9 rst. och de o- a fordringarne till 67,950 Rdr 4 sk. 3 rst., allt banco.

**) Genom testamente af 1815 hafva S. och hans hustru anslagit under Magistratens vård ställt 6000 Rdr b:co, deraf fyra köp- eller civila tjenstemäns enkor eller ogifta döttrar årligen få Rdr 32 sk. och tvenne enkor eller flickor af handtverksclassen dera 46 Rdr 32 sk. allt b:co.

***) 1. *Catharina Christina*, född d. 16 Apr. 1775, död d. 26 r. 1826, gift med Grosshandlaren Johan Schartau i Köpenhamn, d. 27 Apr. 1760, död d. 18 Nov. 1823. Deras son är den

sedernas renhet sökte de att vaka med örnblickar, o
oppdraga barnen till nyttiga samt lyckliga menniske
föremålet för deras ömmaste omsorger; men menniska
sår, högre makter är det förbehållet att låta axen
till välsignelse. På flera af sina älsklingar måste förä
tillsluta ögonen och på deras grafvar plantera saknade
minnets blommor, och andra hemsöktes af svåra o
hvilka de gamle hvarken kunde förekomma eller h
blott begråta, och de gjorde det, men med en, ti
christne värdig sinnesstyrka. — Man har velat lägga
last, att han var egennyttig; men den troligen orätt
skyllningen skall förlora sin udd, om man besinnar,
var köpman och fabrikant, att det icke är i dera
som sjelfuppoffring är en dygd samt att de måste
eget väl om de skola kunna hjelpa andra, bereda a
dem, drifva industrien framåt och befordra allmänt
företag. Som husbonde var S. exemplarisk. Han
ordning och flit af sina tjenare och tillrättavisade d
allvar, men mötte troheten med förtroende, hjelpt
deras förlägenhet och drog försorg om deras ba
fostran *). — Öfver egenskapen Borgare var han s
försvarade, under inflytelsen af en viss ömtåligh
borgerskapets rättigheter. På dess och sitt eget vä

---

bekante Riksdagsmannen för Stockholm, Frans Schartau. 2
född d. 16 Apr. 1746, död d. 14 Oct. 1794, som stude
Lunds Akademi. 3. *Anna Sophia*, född d. 28 Mars 1777
1830, gift med Handlanden Lorenz Kockum i Malmö; han d
Deras son Handl. Frans Henr. K. träder värdigt i sin morf
spår. 4. *Georg*, f. d. Handlande, mycket berest och mång
dad, författare af flera folkskrifter, född d. 19 Maj 177
Stockholm år 1829. 5. *Henriette*, född d. 11 Juli 1780,
Juli 1810, gift med Handl. A. Münter i Malmö. 6. *Is*
d. 11 Sept. 1782, först Grosshandlare i Köpenhamn, nu i
borg, verksam ledamot af folkskolans dervarande Direction.
född d. 14 Oct. 1783, död d. 20 Febr. 1785. 8. *Margar*
d. 25 Maj 1785, död d. 5 Aug. 1805, gift med sederm
mannen, Borgmästaren i Malmö och Riddaren af K. N. (
Falkman, född d. 7 Febr. 1776, fem gånger riksdagsman fö
död d. 9 Apr. 1846. 9. *JeanPetter*, född d. 5 Oct. 1787,
Jan. 1809, som Bokhållare på sin faders contor, i följd af
att vårda de fabriksgossar, som insjuknat i den epidemi, L
förde till staden. Han hade dagligen besökt den fabriksk
dren anlaggt, och derigenom nära fästat sig vid dessa gos

*) Utom skolan i Stormby, hvars lärare hade boställe,
land jord och i lön 100 Rdr, underhöll S. äfven en sådan
för sina fabriksarbetares barn och den finnes ännu genom
tersons, Herr F. H. Kockums uppoffringar.

n ganska väl reda och visste göra det sednare gällande, att de, som förnärmade honom, fingo känna tyngden af ns öfverlägsenhet. Och dock, när han, laggd på sotsän- n af sorg öfver Malmö Disconts fall och det financiella issöde, som derigenom träffade födelsestaden, d. 15 Nov. 817 hade slutat sitt verksamma lif, var tanken om hans ora värde blott en. Saknaden var allmän, alla tillerkände onom borgarekronan och ingen jäfvade sanningen af dessa, å hans sarkofag ristade ord: "Frans Suell var en man med oget förstånd, ädelt hjerta, osviklig redlighet, sann med- orgerlighet, varm menniskokärlek; med stor förmögen- et, förvärfvad genom omtanka och flit, använd till gag- nde inrättningar, sin födelsestads prydnad och stöd; de nas glädje, de fattigas fader; i lifvet lycklig och nöjd, — döden saknad och begråten af en talrik familj och af mhället" *).

(Källor: "Minne af Commerce-Rådet och Ridd. af K. W. O. Herr Frans Suell, uppläst vid dess jordfästning i Malmö St. Petri kyrka d. 21 Nov. 1817 af A. P. Gullander." Tryckt i Lund 1819. — "J. Suell til sine Velyndere, Venner och Bekiendte." Tr. i Altona 1826. — Tal af S. J. Bager vid aftäckningen af Frans Suells minnesstén d. 15 Nov. 1842, mscpt. — Haquin Bagers tryckta skrifter. — Frans Suells berättelse om Malmö Hamn, afgifven år 1807, mscpt. — En mängd handlingar i Malmö Landtmäteri-contor, Rådhus- och Hamn-archiver. — Kyrkoböcker. — Personlig kännedom.)

LUDVIG N. FALKMAN.

SUNDBLAD, JOHAN,

r en af dem, som trugat sig till namn i Sveriges historia. ans enskilda lefnadsförhållanden äro okända; men såsom orgmästare i Sigtuna **) åren 1760—74 ***), blef han fyra änger riksdagsfullmäktig och styrde såsom sådan Borgar- åndet med jernspira, isynnerhet 1771. Utan tvifvel är det å honom, Lagerbring syftar, då han på sista bladet utaf itt Sammandrag af Svea Rikes Historia, andra upplagan, ttrar: "En fullmäktig från en liten ort, som kanhända be- ållit stadsprivilegier, efter gamla Oden nedslagit der sina

---

*) De anförda orden läsas äfven å den grafsten öfver Suell, som nns å Caroli kyrkogård i Malmö. Vid sidan om honom hvilar hans aka, på hvars minnessten läses: "Hon var ej öfvermodig i lyckans gar, fördrog med sinnesstyrka dess föränderlighet, tänkte klokt, ndlade ädelt, lefde och dog som en sann Christen."

**) Ej i Eskilstuna, såsom det heter i Sv. Akad:s Handl. XVIII. 74, begge upplagorna.

***) Enligt Gustav. Papperen I. 154 skulle han varit Borgmästare ast i tio år och haft 300 dlr k:mt i lön. Det ena så väl som andra upplyses närmare i skriften: "Sigtuna, det forna och det varande."

sedernas renhet sökte de att
uppdraga barnen till nyttiga
föremålet för deras ömmaste
sår, högre makter är det f
till välsignelse. På flera af s
tillsluta ögonen och på deras
minnets blommor, och andra
hvilka de gamle hvarken ku
blott begråta, och de gjord
christne värdig sinnesstyrka
last, att han var egennytt
skyllningen skall förlora
var köpman och fabri
som sjelfuppoffring ä
eget väl om de skol
dem, drifva indust
företag. Som hu
ordning och flit
allvar, men m
deras förläger
fostran *). —
försvarade, . Ad
borgerskap -go. Rös

ndrande boningar och offrat fänad och folk åt Mi
rmen, regerade ett helt stånd med Drotte
ighet."

Ehuru S. var född fattig och alltjemt hade svag
llkor, visste han att göra sig så betydliga extra ink
t han vid sin död 1774 efterlemnade en förmögenh
illion, 170,000 dlr k:mt, enligt Altonaische Merc
Dec. 1774.

S. var ett praktexemplar af de demagoger, Frih
sin urartning fostrade. Vanligen kastas Frihetstiden
på aristokratien, och Gustaf III anspelade med
ughet på densamma såsom orsaken till landets olyc
som föremål för sin strid vid konungamaktens utv
tet är dock falskare. Frihetstiden i sitt fall va
fven af aristokratien eller hade stött den ifrån s
rifver Geijer: "De lediga Rådsplatserna fylldes till
ed så mycken möda, att det kom i öfvervägande
agen, om man ej kunde tvingas att emottaga Råds
. . Det herrskande partiet i de ofrälse stånden utv
em, som ej ville rösta enligt dess afsigter. Plu
tte sig öfver lagen . . . Adeln lemnade till stor d
agen. Biskoparne tego. Rösten och makten hade
ll de lägre Mössorna, som styrde Bondeståndet

På Riksståndens oenighet hade med ifver arbetats un-
Frihetstidens sista år. "I vårt fädernesland har det all-
varit ett medel, att befordra hvälfningar, att uppreta
d mot stånd och på deras oenighet bygga nya stats-
fningar", säger Fant*). Alltsedan 1765 hade i Preste-
det visat sig en stor obenägenhet emot Adeln, hvilken
les genom tvister angående tionden af säterier. Af en
elns interesse författad partiskrift mot rikets andra stånd,
d "Prestmannaöde", föranleddes Eberhardt att 1769 ut-
en motsatt partiskrift mot adeln, "pragmatisk historia
frälseståndet i Sverige", hvilken, såsom Sveriges enda
historia, ehuru föranledd af agg och partitvister, blif-
n gifvande och lätt tillgänglig brunn, ur hvilken sed-
aristokratfördömare utan stor möda kunnat hemta vat-
för sina qvarnar.

Alla Sprengtportens medel och planer vid stiftandet af
ringen mellan Riksstånden, i afsigt att åstadkomma re-
tion och utvidgad konungamakt, kunna ses i Gustavian-
Papperen**). Der skrifves med tydliga ord, att oenig-
 mellan stånden "skulle sedermera ännu mer uppretas
lst nya propos om presternas vederlag"; och, såsom vi
 sett, lät S. härtill bruka sig.

Vid revolutionen 1772 blef S. arresterad, hvarom be-
s sålunda ***): "Mellertid ankommo till vakten åtskil-
arrestanter, Borgmästaren Sundblad, som Fänrik Adel-
s patrull, från sin postering vid Carlberg utsänd, på
en emellan Carlberg och Solna upphittat. Uppå till-
n af corporalen, som förde patrullen, hvem han vore
hvarföre han der ginge, svarades: att han vore köpman
ginge för att roa sig; men, som corporalen ansåg ho-
misstänkt, så tillsade han honom att följa med till Of-
ren och visa upp sitt bevis der; hvarpå Sundblad er-
sig att gifva 12 daler, om de ville släppa honom; men
någon af denna patrullen kände honom, sade de, att
ille hafva honom med sig för att tacka honom för sin
 befordran för dem, med påökningen uti gage, äfven
god inqvartering, och hade detta deras tillämnade tracta-
e blifvit (torde hända) nog drygt för Sundblad, derest
Officeraren tagit honom uti beskydd; blef således af-
till hufvudporten vid Norrtull och derifrån till hufvud-

Vitt. Hist. o. Ant. Akad. Handl. VII. 422.
) I. 167. Ett sammandrag deraf förekommer i detta Lexicon
184. ***) *Hemliga Handlingar* II. 17.

vakten och sattes uti arrestrummet № 3. Prosten förut infördes och sattes uti № 1. Prosten Gadolin infördes och sattes uti № 3. Garfvaren Westin uti Underofficers-Corps-de-Gardet, Doctor Ruthström *) uti Ordres-salen, Lagman Odhelius **) uti fröken Rosens rum, äfven Assessor Ahrén och Prosten Wikman, Sekreteraren Engeström uti № 5 vid Högvakten."

I Fants Samlingar № 173 skildras S. sålunda: "Bördig från Askersund. Genom Hattarne gjorde han sin lycka, men blef sedan en stor affälling från deras parti. Han var qvick och tilltagsen, och i den höjd girig och snål, att få hans likar kunna nämnas: utom den andel af partipenningar, som han vid riksdagarne tog, lät han särskildt betala sig för alla saker, som gingo genom ståndet. Han var arg och elak i grunden. I Sigtuna hade han mycken egendom och lånte ut stora capitaler för hög ränta. Vid revolutionen 1772 vardt han så förskräckt, att han flydde ur Stockholm och gömde sig i Carlbergs eller Solna-skogen, der han ertappades af utskickade patruller och fördes till Stockholm. Han vardt lösgifven och afled kort derefter i sin bästa ålder."

Det är förmodligen på S., som Schönbergs berättelse i bref till Bergius syftar, så lydande: "En ledamot af Borgareståndet skref näst före revolutionen till sin hustru: *Vi äro nu så befästade i väldet, att ingen dödlig makt kan taga oss derifrån.* Revolutionsdagen gömde han sig, och skref till sin hustru: *Jag vill med dessa rader endast låta min hustru veta, att jag lefver.*" ***).

(Källor: Sv. Akad. Handl. Del. XVIII. — Gustavianska Papperen. — Bedoirs Handlingar hör. till Sv. Hist. — Sigtuna, det forna och det närvarande. — Fants Samlingar. — Lagerbrings Sammandrag. — Altonaische Mercurius. — Bergii Samlingar.)

— A — D —

SUNNANVÄDER, PETER.

Son af en *Jakob* i Vadstena. Förekommer en tid såsom Canik i Vesterås och äfven några år såsom Domprost derstädes. Var 1512 Sten Sture den yngres Canceller och "deltog i de hemligaste rådslager", enligt Celsius; men 1515 nämnes Maths Gregersson Lilje såsom sådan. På Stures befallning var han "tillstädes vid Almarestäks fästning." G. Trolle ådrog honom derföre Påfvens ovänskap, hvilken banlyste och pligtfällde honom till 10,000 ducaters böter.

---

*) Afled i arresten. Jfr Biogr. Lex. XII. 237.

) Bondeståndets Sekreterare. *) Sv. Akad. Handl. XVIII. 373.

Vid Gustaf I:s uppträdande mötte denne, bland andra
ande omständigheter, äfven den, att alla biskopsstolar
et voro lediga utom Brasks samt den foglige och af ål-
försvagade Ingemars i Wexiö. Till de lediga embeten
Gustaf, enligt Celsius, "sorgfällig att skaffa sådant folk,
hvilka han framdeles lita kunde vid de stora förrätt-
ar och ändringar uti regementet, dem han ännu behöll
sig allena. Att befordra de gamla adliga slägterna till
embeten höll, han betänkligt. Sagtmodige män af rin-
ärkomst, de der hade vant sig att lyda snarare än att
lla, och ej drefvos af någon medfödd regementslystnad,
de tjenligaste." Han genomdref alla valen efter sin
an. "Canikerne i Upsala voro mone om att blidka den
örnade riksföreståndaren, hvars allvarsamma sinne de
erfarit vid dess ankomst från Dalarne. Att behaga
m valde de Domprosten Knut i Vesterås (Sunnanväders
, hvilken såsom Canceller vistades vid hans sida, till
ebiskop." Så öfverallt.

För de nye uppkomlingarne var synnerligen recommen-
nde ogenhet mot föreningen med Danmark och äfven
påfvemagten. I begge dessa afseenden var Sunnanväder
. Såsom erkändt skicklig man samt Stures förtrogne
veteran i det fosterländska partiets leder ansågs han
skrifven till Biskop i Vesterås. Capitlet i Vesterås
lde sig således visserligen ej genom hans val gå Gustafs
kningar emot. Likväl blef detta val det enda, som G.
ade att bekräfta. Att han härvid isynnerhet fruktade
hängifvenhet för Sturefamiljen lider väl intet tvifvel. Ca-
et försäkrade genom bref, att S. skulle uppföra sig till
s nöje. Det afsände äfven den nyvalde Erkebiskopen
t för att muntligen framställa detsamma. G. tvekade
. S. och han hade måhända förut lufvats i Stures hof;
G. önskade inga Biskopar med politisk capacitet eller
stora och omfattande antecedentia. Dessutom var han
rgad på Vesterås' Capitel sedan förre Biskopens, O.
hufvuds, tid. Ändtligen vanns det svar, att, ehuru han
kade någon tids uppskof med detta val, ville han dock
vara deras anständiga och ödmjuka anhållan emot. Ca-
lares måste dock först afgifva en försäkran, att S. ej
lle stämpla emot riksföreståndarens författningar; och
rest Sturens söner ifrån sin fångenskap vordo fram-
s ledige samt vuxne, skulle de ej reta dem att företaga
ot emot riksföreståndarens person och embete" m. m. *).

*) *Brefvet finnes hos* Westenhjelm, första boken, 29:e cap.

vakten och sattes uti arrestrummet № 3. Prosten Kröger infördes och sattes uti № 1. Prosten Gadolin infördes och sattes uti № 3. Garfvaren Westin uti Underofficers-Corps-de-Gardet, Doctor Ruthström *) uti Ordres-salen, Lagman Odhelius **) uti fröken Rosens rum, äfven Assessor Ahrén och Prosten Wikman, Sekreteraren Engeström uti № 3 vid Högvakten."

I Fants Samlingar № 173 skildras S. sålunda: "Bördig från Askersund. Genom Hattarne gjorde han sin lycka, men blef sedan en stor affälling från deras parti. Han var qvick och tilltagsen, och i den höjd girig och snål, att få hans likar kunna nämnas: utom den andel af partipenningar, som han vid riksdagarne tog, lät han särskildt betala sig för alla saker, som gingo genom ståndet. Han var arg och elak i grunden. I Sigtuna hade han mycken egendom och lånte ut stora capitaler för hög ränta. Vid revolutionen 1772 vardt han så förskräckt, att han flydde ur Stockholm och gömde sig i Carlbergs eller Solna-skogen, der han ertappades af utskickade patruller och fördes till Stockholm. Han vardt lösgifven och afled kort derefter i sin bästa ålder."

Det är förmodligen på S., som Schönbergs berättelse i bref till Bergius syftar, så lydande: "En ledamot af Borgarståndet skref näst före revolutionen till sin hustru: *Vi äro nu så befästade i väldet, att ingen dödlig makt kan drifva oss derifrån.* Revolutionsdagen gömde han sig, och skref till sin hustru: *Jag vill med dessa rader endast låta min hustru veta, att jag lefver.*" ***).

(Källor: Sv. Akad. Handl. Del. XVIII. — Gustavianska Papperen. — Bergii Handlingar hör. till Sv. Hist. — Sigtuna, det forna och det närvarande. — Fants Samlingar. — Lagerbrings Sammandrag. — Altonaische Mercurius. — Bergii Samlingar.)

— A — ŋ —

SUNNANVÄDER, PETER.

Son af en *Jakob* i Vadstena. Förekommer en tid såsom Canik i Vesterås och äfven några år såsom Decanus derstädes. Var 1512 Sten Sture den yngres Canceller och "deltog i de hemligaste rådslager", enligt Celsius; men 1515 nämnes Maths Gregersson Lilje såsom sådan. På Stures befallning var han "tillstädes vid Almarestäks fästning". G. Trolle ådrog honom derföre Påfvens ovänskap, hvilken bannlyste och pligtfällde honom till 10,000 ducaters böter.

---

*) Afled i arresten. Jfr Biogr. Lex. XII. 257.

) Bondeståndets Sekreterare. *) Sv. Akad. Handl. XVIII. 374.

Vid Gustaf I:s uppträdande mötte denne, bland andra synnande omständigheter, äfven den, att alla biskopsstolar i riket voro lediga utom Brasks samt den foglige och af ålder försvagade Ingemars i Wexiö. Till de lediga embeten var Gustaf, enligt Celsius, "sorgfällig att skaffa sådant folk, uppå hvilka han framdeles lita kunde vid de stora förrättningar och ändringar uti regementet, dem han ännu behöll inom sig allena. Att befordra de gamla adliga slägterna till dessa embeten höll, han betänkligt. Sagtmodige män af ringa härkomst, de der hade vant sig att lyda snarare än att befalla, och ej drefvos af någon medfödd regementslystnad, voro de tjenligaste." Han genomdref alla valen efter sin önskan. "Canikerne i Upsala voro mone om att blidka den förtörnade riksföreståndaren, hvars allvarsamma sinne de hade erfarit vid dess ankomst från Dalarne. Att behaga honom valde de Domprosten Knut i Vesterås (Sunnanväders vän), hvilken såsom Canceller vistades vid hans sida, till Erkebiskop." Så öfverallt.

För de nye uppkomlingarne var synnerligen recommenderande ogenhet mot föreningen med Danmark och äfven mot påfvemagten. I begge dessa afseenden var Sunnanväder känd. Såsom erkändt skicklig man samt Stures förtrogne och veteran i det fosterländska partiets leder ansågs han sjelfskrifven till Biskop i Vesterås. Capitlet i Vesterås trodde sig således visserligen ej genom hans val gå Gustafs önskningar emot. Likväl blef detta val det enda, som G. tvekade att bekräfta. Att han härvid isynnerhet fruktade S:s hängifvenhet för Sturefamiljen lider väl intet tvifvel. Capitlet försäkrade genom bref, att S. skulle uppföra sig till hans nöje. Det afsände äfven den nyvalde Erkebiskopen Knut för att muntligen framställa detsamma. G. tvekade ännu. S. och han hade måhända förut lufvats i Stures hof; och G. önskade inga Biskopar med politisk capacitet eller med stora och omfattande antecedentia. Dessutom var han förargad på Vesterås' Capitel sedan förre Biskopens, O. Svinhufvuds, tid. Ändtligen vanns det svar, att, ehuru han önskade någon tids uppskof med detta val, ville han dock ej vara deras anständiga och ödmjuka anhållan emot. Capitulares måste dock först afgifva en försäkran, att S. ej skulle stämpla emot riksföreståndarens författningar; och "derest Sturens söner ifrån sin fångenskap vordo framdeles ledige samt vuxne, skulle de ej reta dem att företaga något emot riksföreståndarens person och embete" m. m. *).

*) Brefvet finnes hos Westenhjelm, första boken, 29:e cap.

Det är bekant, att, ehuru biskopsstolarne, enligt Ge "fylldes under Gustafs egen inflytelse", han likväl k fiendskap med alla sina Biskopar, liksom med alla Cancellerer, och att han processade med alla sina sl gar *). Till och med sina medhjelpare Olaus Petri och Andreæ lät han dömma till döden och den oförargliga Petri öfverfölls 1539 skriftligen med de mest ärerörand skyllningar och tvingades äfven att underskrifva sin br dödsdom. Det var då ej underligt, att han äfven komma i delo med den från början misstänkte S., med ken han måhända ej ogerna sökte sak för att fälla h Gustaf var ej ännu krönt Konung, och en katholsk b ansåg sin makt och rättighet lika laglig som en rik ståndares. Dalkarlarne hade hjelpt upp Gustaf. Samma stituerande makt kunde S. åberopa; ty hans val till b hade skett "med Dalkarlarnes mogna råd" **). Såsom res hämnare och Danskarnes fiender hade Dalkarlarne så väl S. som G. Dalkarlarne ansågo sig ega gamla privilegier, enligt hvilka de bland sig ej ville lida embetsmän, än "dem de sjelfve samtyckt" och enligt ingen Konung eller herre utan lejd vågat komma öfv ven vid Brunnbäck (en ingalunda förkastlig stadga våldets tider; den, som ej vill antaga deras stadgar, väl ingen rätt att vara deras herrskare). Gustaf vis erkänna detta ännu 1526, helst han i fråga om en ny des tillsättande skrifver: "det vi dock utan alles eder tycke och närvarelse ej göra kunne eller vilje *emot edr vilegier*" ***).

Hvad nu S. beträffar, så hade Gustaf redan från stunden förorättat honom derutinnan, att han ej åter nade honom det biskopsdömet †) tillhöriga Grönsö

---

*) Geijer II. 123. **) "Maturo Vallensium consilio", skrifver till Brask. Skand. Handl. XVII. 123. ***) Geijer I

†) Denna förlust var så mycket mera kännbar, som bisko i Vesterås i öfrigt för tillfället led verklig brist, hvilket uppl ett S:s bref till Brask: Opinor p. v. r. minime latere, quan cturis, dampnis, incendiis ac periculis Arosiensis ecclesiæ bi proxime elapsis prostituta fuerit, ut poene omnia & ecclesiæ & *episcopalis bona usque adeo destructa, absumpta, spoliata combusta sint, quod nil præter meram extremamque pauperta maneat.* Hinc est, quod non sine gravi animi dolore ad episc sedem quasi *invitus* assumptus sum, cum longe faciliori se q modo *absque consimili onere* vivere potuissem. Verumtamen bis ipsis sed patriæ & proximis nati sumus. Sed ex hac di nescio tristari an lætari debeam. Inter hæc tum anxiæ mentis

-et han fråntagit den danskt sinnade företrädaren: en -shet ej blott mot personen, utan äfven emot den lag-valde och tillsatte svenske embetsmannen S., hvartill kort förut tillförordnade riksföreståndaren ej hade nå-rättighet. Troligen hade ock flera stötestenar tillkom- Mellertid yttrade S. redan första året efter sin utnäm-missnöje uti några bref.

S., som vid sitt val till Biskop helt nyss hade hem-mit från en tvååårig brydsam resa på Christina Gyllen-nas vägnar för att från Danzig och Polen förskaffa und-ing, kände blott det allmännare af Gustafs bedrifter, fick nu snart genom egen erfarenhet äfven kunskap om giriga och tilltagsna skaplynne. Vid jemförelsen mellan m och den älskade Sturefamiljen, mellan dess huldhet Gustafs frånstötande misstänksamhet och köld samt en-a oförrätt mot S., lät han sig förledas att från enskildt nöje öfvergå till stämplingar. Till att han fruktat reli-reformationen synes intet spår och är ej heller troligt, Brask vid samma tid i alla sina bref till Påfven berömde afs nit för katholska kyrkan och aldrig gaf honom skul-för de rörelser, som Luthers lärjungar förorsakade *). nog tänkte han måhända på sitt undanhållna slott, hvil-en Sture-son väl med vänfast sinne skulle återgifva. Uti till prester i Dalarne ordade han om de dryga utla-n och sköflingarna. Annan regering hade varit i Stu-es tid. Gustaf betoge presterne de förmåner, som de förunnat; dessutom hade han tagit regimentet undan

---

-n occurrit mihi aliud remedium, nisi ad Deum ipsum recurram supplicem, ut qui honorem dedit & ipse conservet & me eam ducere donet, quæ tantæ dignitati par sit. Jfr Skand. Handl. . 123. Detta bref utvisar äfven det innersta af S:s sinnesstäm-ty att hyckla inför Brask hade till intet tjenat.

Gustaf hade ock ännu 1523 låtit utgå förbud, vid lifsstraff, att införa, sälja eller köpa Luthers skrifter. Det heter: Man- vobis omnibus et singulis subditis nostris et cuilibet vestrum -m, quod nemo deinceps audeat Martini doctrinam aut libros in aut dominia nostra inferre, vendere, emere aut illis uti *sub amissionis omnium bonorum et vitæ*, quam unusquisque manda-hoc nostrum transgrediens sine ulla excusatione tam ignorantiæ alterius causæ subibit. Skand. Handl. XVII. 159. Samma -ment finnes äfven hos Theiner (det åttonde bland Bilagorna i an-delen. Uti första delen, der han citerar det, säges det vara hem-från Possevins Decas Annal. V.). Äfven bland Nordins hand-er 4:o finnes ett skrifvet exemplar deraf med anteckning, att -lifvit copieradt ur Hogenskild Bjelkes samling af documenter åren 1521—1525.

Sturehuset. Så länge der voro arfvingar, borde de bibehållas. Sådan tacksamhet vore Svea folk skyldigt dessa omyndige barnens far, hvars hastiga död af alla ännu med tårar beklagades. Dalkarlarne, som uppsatt Gustaf på thronen, kunde äfven flytta honom neder. Huru tacksamme skulle ej de rätta arfvingarne visa sig emot en sådan kärlek!

Landshöfdingen Lars Olsson uppsnappade snart dessa bref och sände dem till Gustaf. Han begaf sig genast till Vesterås med flera Riksråd, uppträdde med brefven i Domcapitlet och begärde på stället Riksrådets dom. Bishopen afsattes. Den nye, ännu icke från Vesterås afflyttade, Erkebiskop Knut, som vågade yttra sig i saken med några anmärkningar, rönte samma öde och mistade sitt embete. Derpå befallde han Canikerna att genast företaga nytt Biskopsval. Då sådant för dem var alldeles oväntadt och de dessutom i Gustafs närvaro ej ansågo sig hafva full frihet, begärde de uppskof för att öfvertänka saken och anförde icke utan grund, att i riket var sådan brist på dugliga ämnen, att de för ögonblicket ej visste någon att föreslå till ett så ansvarsfullt embete. Gustaf uppgaf då Petrus Magni, son af den oförskräckte höfvidsmannen på Vesterås slott, Måns Jönsson, som under Christiern tyranni så grymt handterades. Utan motsägelse blef denne sålunda vald.

De afdankade herrarne begåfvo sig till Dalarne, der de hade många vänner bland folket. Dalkarlarne ingåfvo 1524 särskildt bref och klagomål till Konungen *). Men följande året kommer han med en stor krigshär, hvarvid Dalkarlarne föllo till föga. De skylde ifrån sig på Sunnanväder; ehuru man får se dem långt efter dennes död lika halsstarriga. På knä och med uppräckta händer ropade de om nåd och svuro ny trohetsed. Nu måste de afsatte herrarne för öfvermakten fly till Norge; ingalunda derföre, att de saknat det "medhåll de påräknat", såsom Geijer yttrar **).

I Norge blef S. väl emottagen af flera förnämliga män och inleddes af dem i nya planer och förtroenden. Förhållandena voro här lika invecklade och framtiden oviss.

---

*) Citerande Troils Kyrkohandl. II. 282, uppgifver Geijer, att de affällige Biskoparne sökt förmå Dalkarlarne att tåga emot Konungen. På nämnde ställe finna vi dock blott uppgiften, att de öfver Norge ämnade sig till Tyskland.

**) Dalkarlarne sände inga fullmäktige till riksdagen, aktade ej Rådets skrifvelser "och voro så till sinnes, att föga mer fattades än en modig och tilltagsen anförare för att bringa dem i vapen." Strinnholm II. 428, 454.

hvar sjelftänkande och kraftigare man ville forma den
r sin vilja och sitt förstånd. Här gjorde nu S. bekant-
p med den utmärkte Erkebiskopen Olof i Throndhiem,
lken fattade sådant behag för S., att han lofvade för-
lpa honom till Decanatet derstädes, derest han ville ut-
a sig till beständig trohet mot Norge. Denne Erkebi-
p var af ung adel, men hade stort anseende hos sina
lsmän. Han var nu i hemlighet danske Konungen Fre-
s fiende och arbetade i löndom på Christierns återstäl-
le. Detta var dock på det hela blott en bisak för ho-
; ty hufvudplanen var, att under Konungarnes inbördes
l begagna rörelsen till Norrmännens befrielse från dan-
oket. I Norge, der adeln var nästan utrotad, var det
ebiskoparne — snart sagdt de enda med nödigt anseen-
dertill — som vanligen satte sig i spetsen för sina med
ska väldet missnöjda landsmän *). Derom vittnar epochen
9—1531. Och vanligen voro Svenskar i samråd om
ren.

En annan mäktig gynnare fick S. uti Landshöfdingen
centius Lunge, en myndig dansk adelsman. Eburu Erke-
opens motståndare, förenade han sig med honom uti att
a S. De hade dock motsatta afsigter äfven med denna
ensamhet. Ty Lunge arbetade med all makt uppå att
nyta bandet emellan Danmark och Norge; och med S:s
ilde ville han gerna flytta jemväl Sveriges krona tillsam-
s med de andra. Han var en slug, lärd, driftig och
rdig man **). Sitt gifte hade han från Norge ***) och
af Danmarks Konung just tillsatt för att motväga Erke-
opens anseende och inflytande.

*) Jfr Skandia IV, 430.

**) Han var Juris Doctor enligt Saml. till det Norske Folks Sprog
Hist. I. 482. Hade äfven en kort tid varit Juris Professor vid
enhamns Universitet enligt Werlauff, Bidrag till Univers. Hist.
Reformationen, sid. 14.

***) Genom äktenskap med Nils Henrichsen (Gyldenløves) och
rd Ottesdotter (Rømers) dotter Margaretha. Jfr Saml. till det
ske Folks Sprog og Hist. I. 482. Denne Nils H. "hade varit en
de mäktigaste och förnämste ibland Norske Ridderskapet", enligt
Gustaf I:s Hist. 3:e uppl. I. 329. Det var med en annan
detta par, som Daljunkaren sedan blef förlofvad. Äfven
Daljunkaren drogo Lunge och Erkebiskopen ens. Då denne
trädde inför Erkebiskopen, var Lunge der närvarande. Erke-
yppade hemligheten för Lunge, i förmodan att den skulle
i hans öron. L. hade ofta sett Stures enka och barn under

Dessa begge personer rådförde sig ofta med S. vid
planers uppgörande och dels sammansmidde, dels ledde
följande rörelser i Sverige. Erkebiskopen blef äfven
skildt Svenske Konungen gramse, i den mån han märk
hans försåtliga anfall mot kyrkan. Han kände den
redan genom egen bitter erfarenhet i Norge för väl, för
icke blifva afvogt stämd mot den svenske reformatorn.

Tillståndet i Norge sprider mycket ljus öfver våra
tidiga förhållanden. Ehuru de flesta af Biskoparne vid
formationstiden voro ganska lärde män *), hvilka utomlan
hade fulländat sin bildning och således näppligen
tidsålderns reformatoriska rigtning **), var dock det
giösa lifvet i Norge så föga utveckladt, att begäret
en kyrkoförbättring var långt ifrån allmänt. Den skulle
före på den tiden icke utan tvång, och, som det skedde,
förening med politiska hvälfningar, hafva blifvit genomför
och då den nu skedde, tillvägabragtes den på ett så
och hållet okyrkligt sätt, att blott andlighetens politi
makt och dess förmögenhet försvann, under det man öfv
lät till en långt sednare tid, till Christian IV, att ord
sjelfva kyrkoväsendet på protestantisk fot ***). Refor

---

fångenskapen i Köpenhamn och fann genast bedrägeriet. Han
säkrade dock, att detta vore Stures äldste son och att han vil
igen honom. Erkebiskopen understödde dennes planer på Sverige
löfte om återtjenst vid Norges resning mot Danmark. L. åter
till Kung Fredrik och bad honom ej låtsa märka, att man underst
Daljunkaren: en rörelse i Sverige skulle alltid vara till Danmarks

*) Jfr Langes grundliga skrift: De Norske Klostres Histo
Christiania 1847, sid. 289.

**) Bland åtta Caniker vid Throndhiems Domcapitel 1532
tre Magistrar och hade således studerat utrikes. Tre Biskopar
studerat i Rostock, Biskop Hans Reff i Oslo (jfr Biogr. Lex. XI
156) i Paris och Mag. Geble Pedersen både i Alkmar och Löw

***) Uti den i år utkomna skriften "Om Forfatningsagens
tydning (i Danmark) med Hensyn till Kirke og Geistlighed" af
sten Brasen tecknas förhållandet i Danmark sålunda: Före refor
tionen var den egentliga kyrkostyrelsen hos Biskoparne. Vid refor
mationens införande förklarade Riksrådet i sin förskrifning till Chri
stian III, att de icke ville praktisera att någon Bisp skulle kom
till något Regemente i Danmark, andligt eller verldsligt, utan Kon
gens och folket samtycke; samt att Riksrådet icke ville
evangelium rätt predikas. Någon positiv bestämmelse om,
eller genom hvem kyrkmakten skulle utöfvas, fattade man
Vid folkets offentliga antagande af reformationen 1536
blott, att det ville blifva vid evangelium och icke hafva
skopar som de afsatta, samt att kyrkgodset skulle läggas under
nan. Äfven nu bestämdes blott något om kyrkans gods,

i Norge utgick derföre heller icke från det lärda
t; man finner ej en gång, med undantag af Huitfelds
lse om munken Antonii predikan i Bergen, att den
ran förkunnades för folket eller att någon ansedd and-
klarat sig för densamma, förr än de verldslige makt-
de med full ifver reformerade på sitt vis. Desse
funno nemligen i reformationen ett beqvämt medel
ta sig sjelfva och att utestänga från Riksrådet ett
som oftast hade bildat det nationala oppositionspartiet
en danska adelns inträngande; och man kan ej läsa
tids brefvexling*) mellan Kung, Riksråd, Adel och
rskap utan att allt mer stärkas i den öfvertygelsen, att
religionsförbättringen var dem alla ett likgiltigt och
dtligt föremål, under det frågan hufvudsakligen vände
n hvem som skulle få lejonparten af det rika bytet.
l föllo naturligtvis klostren främst i ögonen. Luthers
el och hans skrifter emot munkväsendet, klostrens
risation i andra protestantiska länder, och framförallt
da de norska klostrens jemförelsevis betydliga rike-
frestade kungar och adel alltför mycket, för att de
skulle kunnat afhålla sig från att härma Tyskarne.
egennyttiga bevekelsegrunder för kyrkoväsendets re-
ar dess skuggsida, och har i dess fienders händer va-
farligt, ofta med framgång fört vapen mot protestan-
och uti intet land, ej ens Sverige undantaget, synas
fva framträdt mera uppenbart och mindre följda af
ygelsen om sjelfva reformens vigt och nödvändighet,
t i Norge. Alla dagens reformfrågor vände sig om-
de rent verldsliga penninginteressena, om den eller
danske riddaren skulle hafva biskopens län eller klo-
gods. Den ofvannämnde V. Lunge synes varit den
verldslige magnat, som fattat det kyrkliga vid Luthers
ation, i det han gynnade och sjelf ställde sig i spet-
ör den nya lärans anhängare. Med vetenskapliga skäl
eremot partierne ej hafva mött hvarandra; allt antog
kteren af en politisk hvälfning. Då de danska adels-
n Lunge, Nils Lykke, Erik Gyldenstierne, Truid Ulfs-
Klaus och Esge Bilde m. fl. gynnade Lutheranerne,
för tydligt lade i dagen, att de på denna väg

---

tyrelse; och det var blott en följd af den tagna bestämmel-
kungar och magnater tillryckte sig än en, än en annan del
a bytet.

na finnes i sällsynt *fullständighet* genom de från München
qvarlefvorna af Erkebiskop Olofs archiv.

tänkte plundra de andliga stiftelserna och grundl
danska adelns herravälde i landet, så tvangs det
partiet, andlige och verldslige, att försvara kath
sak, till och med om de under andra förhållan
varit gynnsamt stämde för Luther. Motsägelserna i
skopens och Hans Reffs religiöst-politiska förhållan
sannolikt på detta sätt förklaras.

Sådan var den norske Erkebiskopens ställnin
naturligt, att han skulle upptaga Sunnanväder såsom
trogen vän och att denne förbands till tacksamhet
ömmaste interessen voro för öfrigt desamma. S. a
en "trons martyr" af Erkebiskopen, som "ej had
behag till den religionsförändring Gustaf förehade i Sv

Mellertid hade Malmö Recess åstadkommits, s
höll en förbindelse mellan Fredrik och Gustaf, att
gar från ena riket ej skulle skyddas i det andra.
grund skref Gustaf i Mars 1525 till norska Riksr
erinran härom, tydligen syftande på S., eburu ej u
hans namn. Han åberopar deri sitt "contract med
förste konning Fredherick och Danmarckx richis r
Men Norges Riksråd hade ingen del i Malmö Rec
ket Gustaf här sjelf indirect erkänner. Detta åber
längre fram i bref från V. Lunge till Gustaf 1527
ligt Malmö Recess, sådan den förekommer hos H
Tegel ††) och hos Celsius †††), finnes ingen ting a
nämnde förbehåll; möjligtvis har en särskild artik
blifvit uppsatt, hvartill man kunde sluta af Dalins f
ning †*). För öfrigt talas blott i största allmänh
"godt naboskap." Mellertid visade Gustaf sjelf v
tid ingen vänskaplig stämning mot Norge, då ha
skälet, hvarför svenska troppar 1523 besatte Vik
upphört, framgent förhöll Norrmännen detta dem
hörande landskap, hvilket han 1526 visade sig å
hålla, helst han då befästade Olufsborg †**).

Den 12 Aug. 1525 skrifver den längre fram
staf upproriske Måns Bryntesson på hans vägnar
bref till Erkebiskopen †***) i Throndhiem (nu ej t
rådet), och som det synes äfven enskildt till flera

---

*) Strinnholm II. 454. **) Saml. till Norsk Hist.
***) Anf. st. sid. 525. †) Sid. 1271. ††
I:s Hist. I. 91. †††) Gustaf I:s Hist. 3:e uppl.
†*) Sv. Hist. III. 110. †**) Huitfeld sid. 1
†***) Saml. till Norsk Hist. I. 484.

att de ville utlemna S., lofvande Erkebiskopen vänrof tillbaka. Den 2 Mars 1526 skrifver Gustaf sjelf ill norska Riksrådet och två dagar derefter skrifva äfex svenska män till samma auctoritet om S. med åbede af Malmö Recess, begärande "godhe svar" *). Då begge sistnämnda bref skrefvos, hade tydligen norska ådets svar till Gustaf af d. 16 Febr. 1526 **) ännu icke it honom tillhanda. Häri åberopas, att S. och Mäster ***) "svara", att, "nær the maaghe komma frij och feiidt in j richet ighen och före theres tiilbörlighe dosom them forsvara kan för offweruoldt sedhan the ære men och ath the maagha tryggelighen och oreddeliga ör sigh, thaa wille the gerna komma til stæde ighen vndergaa hwess them thaa warder laglighan sagdt opch paa wunnedh." För öfrigt upplyser Riksrådet, att ärut gifvit dessa herrar lejdebref på säkerhet i Norge †*). nu ankommer tillika ett bref af d. 4 Mars 1526 †**) danske Konungen till norske Erkebiskopen, deri denne, rund af svenske Konungens anfordran, ålägger Erkebin och Rådet att uppsäga den gifna lejden, så att den he affällingen "kommer ther aff riigett og ey ydermere ldis ther i nager mode emod tend gode venlig Handoc gott naboskab oss oc Suerigis riige emellom er paa att ther som noger römmer her aff vore riige og land skall i nager mode fange leide eller haffue nogen tiilli forneffude Suerige." På sådant sätt trodde de båda ti-grundläggarne sig skola kunna hålla tukt på sina rsåtare †***).

Efter hvad man *†) antagit, skulle mellertid ett bref t till svenska Konungen från norska Riksrådet, skrifvet Akershuus i "Mars eller April" 1526, men hvaraf

---

Saml. till Norsk Hist. I. 490.

) Infördt uti Thyselii Reformations-Handl. I. 23.

*) Den ofvannämnde Erkebiskopen. Besynnerligt är, att Rhyalldeles förbigår denne, som skulle haft sitt rum mellan Trolle sk. Magnus. Enahanda är förhållandet i det nya "Erkestiftets minne." Uti förteckningen i Peringskölds Monum. Ullerakeren- han äfven utelemnad, churu Olaus Magnus upptages.

Ett sådant, dat. d. 6 Febr. 1526, finnes ock infördt i Saml. 4. †**) Saml. I. 490.

**) Denna öfverenskommelse de båda Konungarne emellan var ganska nyttig och tryggande för Fredrik, då han 1532 på ett sätt plågade Norge, trots utlofvad fullständig amnesti, utan s offer ens skulle våga fly till Sverige.

† Saml. I. 492.

t ett odateradt concept finnes qvar. Rådet säger
a sändt Konungens bref till Erkebiskopen i Throndh
the gode herrer nordhen fields begerendis theris
fuldmeningh her wti"; och skulle genast gifva be
snart meddelande derifrån ingått. Men detta concep
igen uppsatt allra sist i början af Februari l
det måste hafva föregått Riksrådets bref till G
Oslo d. 16 Febr. 1526, för hvilket vi ofvanföre
selii Handlingar redogjort.

Ty det är utan allt tvifvel just i anledning af
nde skrifvelse hos Thyselius, som Gustaf affärdad
lebref af d. 14 Apr. 1526, hvilket finnes intaget
gel*), deri han yttrar, att de gode herrar, norska
et, hade honom tillskrifvit, att S. och Knut "biuda
retta för tilbörliga domare här j Suerige" om de
s lejd. Han lemnar dem derföre nu en sådan in s
a forma. "Therföre wj nw them medh thetta wort
ff vnna och giffua wora *frij szeker och cristeligha* le
the maagha och skola *frii felighe och szäker för*
wold och orett komma hijt in j Suerige innan La
tkommandes, ath staa här till retta för theres ti
gha domare, lydha och vngella huadh retten gi
n szedan, vm theres vrskyll kan finnas, frij seker o
he jgen komma in vthj Norige . . . *vtan alt argt*

parnes bref gifves hopp om nåd och mildring. Rå-
rdrar ytterligare Sunnanväder. Alla dessa bref äro
) Aug. De äro af föga innehåll och synas skrifna
a läsas af Konungen. Han sjelf betänkte sig till d.
*), då han svarade och sände Rådets dödsdom**) af
;. öfver Knut, försåtligt yttrande i brefvet: "En doch
e rikesens raadz Dom emot honum, haffue wi doch
licten fördragh oc *wnna honum liffued* för edra schylld,
rlige saa lenge wj see hurwledis j wele förhaffuat mett
er" etc. Tillika utfordras denne på det kraftigaste.
ler vistelsen i Norge synes S. hafva haft ett hem
brödraklostret i Throndhiem, derifrån han dock slut-
emligt flydde, förmodligen af fruktan att blifva ut-
af Erkebiskopen***). Han hade förut skrifvit †) till
;es svärmor, fru Ingerd på Fosnen (Fosen), och be-
få| dölja sig hos henne, hvilket medgafs. Hennes
reste den 17 Juni 1526 till Throndhiem, då Erke-
ı och mesta folket hade rest till Lagthinget. Om
öljde han då med dessa tjenare till Fosen. Fru In-
nade då resa till Bergen. Han bad, att hon skulle
ra honom; men hon vågade det ej, väl vetande, att
ille uppspåras af Erkebiskopens folk. Hennes fogde
, lofvade mellertid troget gömma honom. Derpå re-
till Bergen. Snart kom Erkebiskopens folk och
rigt S., som sjelf hörde deras spanande frågor. Hela
gar efterforskades han här förgäfves. Sedan funno
nde på ett godt råd och sade, att fyra af fruns fog-
o gripna i Throndhiem och skulle mista lifvet för
l, om han ej kunde tillrättaskaffas. Dervid framlem-
s han och fördes till Throndhiem.

---

gel, anf. st. I. 136 har här orätt d. 10 Aug.
nut sjelf och fyra Biskopar protesterade emot utslaget, så-
fäldt af de "tillbörlige domare", lejdebrefvet utlofvat. Vid
d bäktas Joh. Magnus och flera Canonici från Upsala. Joh.
sändes sedan i ärende till Polen utan respenningar, hvarföre
te tigga presterne i Roslagen om hjelp. Han återsåg aldrig
derneslandet. Om allt detta se Messenius V. 29. Konungen
e sjelf i rätten såsom åklagare mot Knut. Norska Erkebi-
ade vid Prelaternes utlemnande i särskildt skrifvelse af d. 5
26 erinrat, att de i Konungens lejdebref omtalade "tillbör-
are" ej efter lag kunde vara andra än andlige, "efter de an-
voro prestmän." Ehuru de utlemnats på detta villkor,
af likväl Riksrådet döma. Jfr Geijer II. 50.
Lange, De Norske Klostres Hist. s. 372.
ml. I. 545.

Den 20 Sept. 1526 skrifver fru Ingrid*) från Be till Erkebiskopen, att hon hört, det den "ffattighe ma S. vore gripen. Hon beder nu, att Erkebiskopen ej antvarda honom "i sina ovänners händer så han miste eller ära oskyldig." Hon hade bedt honom till sig, em han var en "krank mandt**) ath hand skwlle ffaa mel fferskmaadt handt kwnne noghet vedherqweges uth aff." lika trodde hon, att Erkebiskopen ej häktat honom " merkelighe draweligbe sagher."

Den 22 Sept. skref nu Erkebiskopen till Gustaf sände S.***). Gustaf svarar nu d. 26 Nov. ytterst s "besynnerligha" för Erkebiskopens "goodh vilia oc be nadth" med fångens öfversändande. Han lofvar allt mot Norge; men qvarhöll likväl ännu Viken och förmi Norge genom att i stället till Danmark lemna Got Detta var icke sak samma, ehuru Fredrik var Konung begge rikena. Ty norska Riksrådets ratification †) bl ens ifrågasatt, ehuru sädant utlofvats; och ännu had sextonde seklets ultra-monarchism gjort det gamla sjel diga konungariket Norge till en ofri lydprovins under mark. Genom den förbittring, som häraf väcktes i N bortspelade han sannolikt, trots sina stämplingar med ska allmogen på åtskilliga orter ††), Norges förening Sverige, hvilken då lätt nog hade kunnat försiggå, Gustaf sjelf sedan erkände, ehuru han uppgaf andra gr för misslyckandet †††).

Nu återstår att se, huru Gustaf höll sin "christliga mot S. och den deri utlofvade "säkerhet för allt öfver Vid ankomsten till hufvudstaden, innan något fö inför domstol blifvit hållet, skickades den förr dömde Knut honom till mötes, på det de gemensamt hålla sitt intåg. Begge lemnades till pris för "ett hån, ej kan försvaras", yttrar Geijer †*). Kladda i gamla ut chorkåpor och sittande baklänges på utslagskampar f

---

*) Saml. I. 506.

**) Det var således icke ett föregifvande, att han varit sjuk

***) Tegel, anf. st. I. 137. Saml. I. 510.

†) Saml. I. 327. ††) Anf. st. sid. 71, 332.

†††) Skand. Handl. I. 58.

†*) Det nära nog prisades likväl i en historierad Feuill artikel, kallad "den upproriske Erkebiskopen", införd i Dagl. handa under Riksdagen 1845, på en tid då man som bäst h gäsning hopens ovilja emot Prestståndet. Allehandas dåvarande utgifver nu — Aftonposten.

alla Stockholms gator. S. bar på hufvudet en
och vid sidan ett träsvärd; en biskopsmössa af
ydde Knuts hufvud. Allestädes omringade dem ut-
rsoner under begabbande spe; från alla sidor skal-
ulla sånger. Utklädde gycklare stojade omkring
ande folket, om någon hade sett Kung Gustaf el-
hvar han var, emedan nu var kommen en ny ko-
err Peder Canceller Sunnanväder. Tåget stannade
rget, der de olycklige ställdes på en kåke och
icka brorskål med bödeln, hvarunder af den för-
open hånande verser afsjöngos. Så hade, säger
ustaf visserligen tillfredsställt sin hämnd; men äf-
m detta exempel af stränghet och religiös kallsin-
vändt många hjertan från sig." Måtte aldrig den
Royautéen träffas af en Nemesis från dessa samma
— Kort derefter lät Gustaf summario processu döm-
lifva flera af Dal-allmogen, som kommit honom till
gifven lejd. (Geijer II. 76). Ännu år 1542
till sina Höfvidsmän, "att de skulle bruka list
a med de skalkar, skulle man än lofva och till-
allt det möjeligt vore; emedan de ju intet hålla
lofva." Redan i sitt första uppror klaga Dalkar-
t de aldrig af honom fingo veta sanningen. Små-
ne trodde ej den erbjudna amnestien. (Geijer II. 119).
rdes sedan från Stockholm till Upsala. Sjelf be-
onungen dit till Distingsmarknaden 1527 och kal-
lag tillsammans till stora salen i biskopsgården alla
e Riksråd, deribland tvenne af honom sjelf till-
opar, äfvenså Stockholms och Upsalas Borgmästare
samt Upsala Domcapitels ledamöter. Då alla sam-
laterne i den tanka att här skulle handlas om ri-
der och verldsliga saker, infördes S., hvarpå Gu-
till ordet såsom åklagare och äskade dom. Prela-
testerade emot att en verldslig rätt mot tydlig lag
dsatt öfver en andlig man. "Men de verldslige
rne, styrde af Konungen, aktade ej Prelaternes
), utan dömde S. genast till döden. Samma dag,
br. 1527, blef han afrättad och hans kropp steglad
backen nära den plats, der Gustafs lagerkrönta bild
. Fem dagar derefter träffade samma öde Knut i
n. Prelaterne uppsatte en skriftlig protestation mot
farande **).

nholm II. 458. **) Finnes i Palmsk. Saml. och
Stockholms Magazin III. 275.

Alla dessa våldsamheter gjorde emellertid he
tryck. Menigheten trodde sig ha sett syner på hin
upplopp föranledde slutligen nedtagandet af S:s
jordades i Upsala Fransiscanerkloster.

Klagopunkterna mot S. äro fem, deraf de fle
högst lumpen beskaffenhet. Den tredje och medler
hållande att han "stiftat uppror uti Dalarne" är de
vigt. I anledning häraf yttrar Granberg *): "Näg
skäl, hvarpå han dömdes, voro likväl så svaga, at
stan kan anse hans dödsdom för ett maktspråk.
skyldes t. ex. att hafva rådt Sten Sture ifrån a
en tropp af Tyskar, som tillbödo honom sin tjenst.
äfvensom beskyllningen, att han skulle illa använd
gar i Stures tid, synes väl ock hafva bort leda ti
sökning och ansvar under det S. ännu var Bisko
sakerna varit af någon betydelse. Här må äfve
Rühs' omdöme om Dalins och Celsii behandling af h
omständigheter. "Jag har genom många exempel f
de icke troget följt källorna, utan gerna försköna
behag utdela skugga och ljus; också bör anmärkas
staf sjelf sökte imponera på historien."

Gustaf skref sedan flera artiga bref till Erk
af Throndhiem med tacksägelser och bön, att h
skulle skicka honom flera svenska flyktingar, allt i

rett haffue til hans päninga, begäre vij them ... Och kann thet intit hiälppa, om i seya vilia att thet var giffuit i testamente förty hann sagde ther oppenbarliga ney til vti hans ytersta. Ty hopas oss attj icke kunne eller vilie förhälla oss them, oss är dog hommodt nog og förtret vederfarit aff edher i mänge måtte som i siälffue vete, i haffue vphållet bulpit och styrckt forrädhere och slagit vår breff på kyrkedören .. att ther äff måtte udttagas, att vij vår leygde ecke hällit hadhe." Han hotar för öfrigt med Konung Fredriks och sin egen onåd *).

Erkebiskopens svar är af d. 20 Febr. 1529 **). Han nekar att hafva uppspikat Gustafs eller någon annans bref. Penningarne, som nu kräfdes ett år efter S:s död, voro åtgångna för de begge Prelaternes försändande, beggedera särskildt, till Stockholm, samt för de omkostnader han haft att gripa S., sedan han hade rymt från klostret. Besynnerligt är, att Gustaf aldrig synes satt i fråga att ersätta dessa kostnader, då han nu så lång tid (halftannat år efter Knuts försändande) derefter först upplyses derom. Erkebiskopen lofvar att specificera sina omkostnader.

— A — Ö —

SVANBERG, JÖNS.

Jöns Svanberg föddes d. 6 Juli 1771 i Neder-Calix socken. Fadren Bonde. Student i Upsala 1787. Amanuens vid Astron. Observatorium 1789. Phil. Cand. 1792. Promoverad Phil. Mag. Ultimus 1794. Mathem. Inferior. Docens s. å. K. Vet. Akademiens i Stockholm vice Sekreterare 1796. Dess Astronom 1803 och Ordin. Sekreterare 1809. Anställde åren 1801—03 gradmätningar i Lappland. Erhöll K. Franska National-Institutets Astronomiska pris 1806. Professor i Fältmätnings-Corpsen s. å. Mathem. Inferior. Professor i Upsala 1811. Erhöll Fernerska priset i K. Vet. Akad. 1812, 1821, 1825 och 1829, samt delade med Prof. Sim. Cronstrand Lindblomska priset 1825. Præses i K. Vet. Akad. 1813. Sekreterare i Upsala Läns Landthush.-Sällskap 1814—19. R. N. O. 1815. Föreläste Mathematik för H. K. H. Kronprinsen 1818—18. Præsiderat, med Nådigt tillstånd, för Prest- och Pastoral-examen 1818. Erhöll såsom personelt Præbende Alunda och Morkarla Reg. Pastorat i Upland 1819. Promotor i Phil. Faculteten 1821. Ledamot af Upsala Domcapitel 1824. Prost s. å. Anställde år 1825

---

*) Saml. I. 539. **) Thyselii Handl. I. 168.

tillika med Prof. Sim. Cronstrand pendel-försök i Stockholm Höll å Akademiens vägnar en Latinsk Oration i anledning af H. K. H. Hertigens af Skåne födelse 1826. K. Vet. Societetens i Upsala Sekreterare 1829. Inspector för Östgötha Nation 1830. Utnämnd Th. Doctor s. å. Promoverad 1831. Anställde tillika med Prof. Rudberg försök till bestämmande af mått, mål och vigt i Stockholm 1832—33. Erhöll afsked från professionen med bibehållande af lönen 1841. Nedlade Sekreteriatet i Vet.-Societeten 1843. Jubelmagister 1843.

Ledamot af K. Vet. Akademien 1798, K. Vet. Societ. i Upsala s. å., K. Krigs-Vet. Akad. 1802 och af dess 1a class 1832, K. Vet. Akad. i Amsterdam 1809, Correspond. Led. K. Franska National-Instit. i Paris 1815 och K. Landtbr.-Akad. i Stockholm s. å., Led. af Vet. Soc. i Philadelphia 1823 och K. Vet. Sällsk. i Throndhiem 1831, Hedersled. af Finska Vetenskaps-Societeten 1843.

Gift med *Margaretha Elisabeth Merckell* 1803. Barn: 1. *Catharina Margaretha*, gift med Arrendatorn C. L. Zettersten; 2. *Lars Fredrik*, Capitaine vid Flottans Mechan. corps; 3. *Adolf Ferdinand*, Phys. Professor vid Upsala Universitet; 4. *Maria Mathilda*, gift med Häradsskrifvaren P. J. Brändström; 5. *Augusta Elisabeth*; 6. *Jöns Herman*; 7. *Edla Sophia*; 8. *Clara Charlotta*; 9. *Julia Susanna*, gift med vice Pastoren Robberte; 10. *Hedvig Angelica*, gift med Professoren vid Lunds Universitet C. J. Tornberg; 11. *Ottiliana Christina*; 12. *Ebba Fredrika*.

Skrifter: *Acad. Disp.:* Enodatio enumerationis linearum tertii ordinis Newtonianæ. P. I—V. (P. I. pro Gr.). 1794—96. — Figura verticalium in Ellipsoide determinata. 1814. — Linearum atque Superficierum theoria analyt. exposita. P. I—XIX. 1814—20. — Theoria motuum Ellipticorum. 1815. — Perspectivarum principia projectionum analytice exposita. P. I—VI. 1815—21. — Euclidea proportionum doctrina explicatior facta. P. I—IX. 1816—19. — In solutionem æquationum Algebraicarum Disquisitiones. P. I—XV. 1817—27. — Disquisitiones Arithmeticæ. P. I—IX. 1818—22. — Sensus Religionis in quo a religioso differat Systemate. 1818. — De momento inertiæ rectæ circa rectam convolventis. 1820. — De motu projectilium in vacuo. P. I, II. 1823. — De motu Pendulorum. 1824. — De motu corporum rigidorum. P. I—X. 1824—30. — De integratione formular. rationalium. P. I—VII. 1824—27. — In temperaturam Atmosphæræ observationes. P. I—IV. 1827. — In radices æquationum quadraticarum annott. P. I—III. 1828—30. — In theoriam maximorum et minimorum dilucidationes. 1830. — De transformatione formularum differentialium Obs. P. I—IV. 1832—33. — De mutuo Linearum Geometricarum contactu. P. I—IX. 1836. — Principia Motuum analytice exposita. P. I—V. 1839. 4:o. — Dessutom præsiderat för en af Respondenten författad disputation. — *Sex Akademiska Programmer:*

ett till Prof. J. E. Boethii installation, fyra för Rectoratets nedläggande, samt till Magisterpromotionen 1821. — Exposition des opérations, faites en Lapponie pour la détermination d'un arc du méridien en 1801—03, par Öfverbom, Svanberg, Holmquist et Palander. Rédig. p. J. Svanberg. Sthm 1805. 8:o. — Observationes nonnullæ in disquisitionem (Laurentii Regnér et Resp:is P. Westerstrand, O.G. Ups. 1807) de Parallaxi Solis. Sthm 1808. 8:o. — Natalitia Scaniæ Ducis Sueciæ Norvegiæque Principis Hereditarii Caroli Ludovici Eugenii nomine Reg. Acad. Upsal. die XVI Maji MDCCCXXVI celebravit. Ups. 1826. 4:o. — *I K. Vet. Akad:s Handl.* 1797: Geometr. Afhandling om de kroppars rörelser, hvilka antingen till eller från en gifven punkt dragas i ett omvändt dupliceradt förhållande af distancerne från samma punkt. — 1799: Berättelse om en resa till Pello. — Utdrag ur Astron. Dagboken vid Stockholms Observatorium 1799. — 1801: Afhandl. om analytiska Serier. — 1804: Historisk öfversigt af problemet om jordens figur jemte anledningarne till den nya Lappska gradmätningen och definitiva resultaterne deraf, framställde i sina rapporter till Physico-mathematiska vetenskapernas kraf. — 1811: Analyt. deduction af principium compositionis et resolutionis virium. — 1812: Photonomiens grundformler analyt. deducerade. — Om Trigonom. functioners deduction ur æquationen $y^R - 1 = 0$. — 1821: Om roterande systemers principal-axlar och sannolikaste medelresultatet af gifna observationer. — 1825: Berättelse om försök till bestämmande af Secund-pendelns längd. (Äfven särsk. utgifven). — 1830: Theorie för Planeters och Cometers rörelser. — 1832: Om Transit-Instrumenters begagnande och antagande af dervid nödvändiga correctioner. — 1834: Berättelse öfver de år 1833, på Stockholms Observatorium, verkställda Pendelförsök. — *I Nova Acta R. Soc. Scient. Ups. Tom. VI:* Tractatio Geometr. rectilineos corporum motus in medio resistente evolvens. — *Tom. IX:* Disquisitt. Analytt. in theoriam refractionum Astronomicarum. — *Tom. X:* Nouvelles considérations sur la resolution des équations Algébriques. — *Tom. XI:* Disq. in Theoriam Refractionum Astronomicarum. Pars Sec. — Redigerat *Upsala Läns Hushålls-Sällskaps Handlingar*, 1815—19.

(Källa: Lästbom, Upsala Akademies Matrikel.)

SWARTZ, OLOF.

Född i Norrköping d. 21 Sept. 1760 af Fabrikören *Olof S.* och *Maria Elisabeth von Brobergen.* Student i Upsala 1778. Var från yngre åren beherrskad af en uteslutande böjelse för naturens kännedom. Reste i Sverige för sådant ändamål somrarne 1779—82. Företog 1783 på egen bekostnad en resa till Norra Amerika och derifrån till Jamaica, der han under ett års vistelse gjorde rika samlingar. Promoverad Med. Doctor 1785, hvartill han redan före utresan aflagt sina prof. Reste s. å. till Syd-Amerika och Vestindien, åter till Jamaica, samt hösten 1786 till England. Begagnade ett år Bank's och British Museum, hvarpå

han återvände till fäderneslandet, der han fortsatte sina resor och forskningar i provinserna. L. W. K. A. 1789. Professor vid Bergianska Trägårdsskolan 1791. Intendent vid Akademiens Museum 1807 samt dess Sekreterare, med förbigående af Berzelius, 1811. R. W. O. 1808. Hist. Nat. Professor vid Carolinska Institutet 1815. R. N. O. 1814. Var Hedersledamot af Sundhets-Collegium, Föredragande i Landtbruks-Akademiens Class för Träplantering och Trägårdsskötsel samt Ledamot af 20 in- och utländska Samfund. Afled d. 19 Sept. 1818 på Bergielund.

Gift med *Sara Elisabeth Bergh*, dotter af Juris Doctor B. i Upsala. Hon afled 1800. Barn: *Carl Olof*, Notarie, död, samt en dotter.

Förteckningen på hans utgifna skrifter upptager åtta sidor i Vet. Akademiens Handl.

— A — ö —

SVEBILIUS, OLOF.

Född på Råby gård i Ljungby socken d. 1 Jan. 1624. Föräldrarne voro Häradsfogden i Södra Möre *Jöran Eriksson*, Bondson från Vermland, och *Ingeborg Larsdotter*. Student i Upsala 1638, i Königsberg 1640 och åter i Upsala 164.. Phil. Magister derst. 1649. Antogs till handledare för tvenne Gyllenstiernor, och reste med dem utrikes 1651. Återkom efter att hafva besökt Tyskland, Holland, England och Frankrike 1656. Det berättas, att under hans vistande i Rom en dag en Italienare spått Nils Gyllenstierna, att han skulle dö inom året (han dog d. 16 Jan. 1654), och derefter vändt sig till S. med denna fråga: "Quid sæculari ista profana et coccinea veste sacerdotem nobis, immo Pontificem maximum, nam id inter tuos aliquando futurum augurор, occultas?" Hade 1652 blifvit Con-Rector (LL. OO. Lector) vid Collegium i Kalmar. Rector och Phil. Lector 1656. Prestvigd 1658. Theol. Lector och Slottspastor s. å. Erhöll 1663 Regeringens bref på Ljungby pastorat, när det åter skulle komma under kronan. Præses på Prestmötet i Kalmar 1664. Kallad till Theol. Professor i Lund 1666, men undanbad sig. Ord. K. Hofpredikant 1668. K. Öfverhofpredikant, Pastor Primarius vid Storkyrkoförsamlingen i Stockholm samt Præses i Hof- och Stads-Consistorierna 1674. Theol. Doctor i Upsala 1675. Biskop i Linköping 1678. Erkebiskop och Pro-Canceller 1681. Bevistade riksdagarne 1658, 1672, 1675 och 1680, samt såsom Ståndets Talman riksdagarne 1682, 1686, 1689, 1693 och 1697. Afled i

la d. 29 Juni 1700, och begrofs i Domkyrkan d. 8 s. å. af dåvar. Domprosten Svedberg. Dagen derefter Prof. Norrman latinsk parentation.

S. beredde K. Carl XI 1670 till dess första Nattvards-, begrof Arfprinsarne Carl Gustaf, Gustaf och Ulrik , Dr. Ulrika Eleonora 1693 och K. Carl XI sjelf 1697. te K. Carl XII d. 14 Dec. s. å. Han vigde äfven 1608 igen af Holstein-Gottorp Fredrik IV med Svenska Prinn Hedvig Sophia.

Carl XI anförtrodde S. att besörja en förbättrad Bibelga. Kyrkoordning, Handbok och Psalmbok utkommo m hans omsorg, öfversedde och förbättrade; hans Catehar varit allmänt begagnad intill våra dagar. Konungen msåg sjelf arbetet, gillade det, samt anbefallte detsamantagande vid skolorna; och S. fick för sina descenr privilegium för evärdeliga tider.

Gift 1658 med *Elisabeth Gyllenadler*, dotter af Biskoi Linköping Mag. Samuel Enander. Hon dog 1689. s barn adlades d. 4 Aug. 1688 under namnet *Adlerberg*. dogo i barndomen; de som hunno mognare ålder voro: *uel*, † 1709, Assessor i Götha Hofrätt; *Göran*, född 2, † 1706, Major vid Lifregimentet; *Johan*, född 1671, 703, Assessor i Svea Hofrätt; *Margaretha*, gift med Biien i Vesterås Doct. Carl Carlsson; *Helena*, gift med 1. erintendenten i Carlstad Mag. Jonas Arnell, 2. Borgmäen i Stockholm Axel Audævill; *Elisabeth*, gift med Bipen i Lund Doct. Jonas Linnerius; *Anna Maria*, gift Theol. Professorn Joh. Olderman.

ifter: Disp. grad. exhibens legum theoriam. Ups. 1649. — Estola ad illustrissimam Dominam Annam Skytte in obitum D:ni c. Gyllenstierna ejus filii. Argentor. — Disp. Syn. de principio lei Christianæ revelato Scriptura sacra. Lincop. 1654. — Likedikan öfver Rådman i Stockholm Truls Kåhre. Sthm 1672. — edikan då K. Carl XI gjorde inträde i Riksens Senat. Ib. s. å. Likpredikan öfver Fru Christina Oljeqvist, g. m. K. Sekr. Sven anc. Ib. 1673. — Dito öfver Hofrådet J. Olsson Stiernhök och s son Olof. Ib. 1676. — Dito öfver Riksrådet och Fältmaralken Frih. S. G. Helmfelt. Ib. 1678. — Enfaldig Förklaring ver Dr. Martin Lutheri lilla Cateches, ställd genom frågor och ar. Ups. 1688; och sedan otaliga gånger omtryckt. — Likpredin öfver Dr. Ulrika Eleonoras död. Sthm 1694. — Dito öfver Carl XI:s död. Ib. 1697.

Källor: Upsala Erkestifts Herdaminne. — Gahms Saml.) — A — 6 —

SVEDBERG, JESPER.

Biskop Svedberg är en bland de få svenska kyrko-män, som tillvunnit sig egentlig kyrkhistorisk märkvärdighet. Få äro ock de, som haft ett vidsträcktare inflytande på det svenska samfundsskicket i allmänhet. En så skiftes- och inflytelserik lefnad som **Svedbergs** fordrar derföre en utförligare behandling.

Jesper Svedberg föddes d. 28 Aug. 1653 på gården Sveden, omkring ¼ mil från Fahlun, der hans fader *Daniel Isaksson* ("Daniel på Sveden") var bergsman. Efter den tidens sed, som ännu icke utdött utan föder månget mer eller mindre brokigt prestnamn, uppkallades sonen Jesper efter den nämnda gården, medan en hans broder antog namnet Schönström *). Om samma sed påminner äfven eftertryckligare modrens namn *Anna Bullernæsia*, latiniseradt af **Bollnäs** socken i Helsingland. Morfadern var Kyrkoherde i Svärdsjö Mag. Petr. Bullernæsius, om hvilkens förmenta papistiska villfarelser ett stort buller uppväckts af en prest vid "Stora Kopparberget." Morfadrens minne hölls af Svedberg dyrt och aktadt för hans tro, som blifvit förkättrad, och för det sanningens vittnesbörd, han äfven genom skrifter (t. ex. *colloquium christianum de mendacio)* framburit. S:s föräldrar voro gudfruktiga men fattiga, eller, efter hans egna ord, "redeliga, fjerran från verldslig fåfängelighet och yppighet, beflitade att tala hvad sannt är." Barnatukten i deras hus var "gudelig, sträng, allvarlig." Modren hade, enligt Svedbergs tacksamma bekännelse, varit detsamma för honom som *Monica* för *Augustinus*. Han hade många syskon, och föräldrarne ansågo den talrika barnskaran såsom en rikedom i bokstaflig mening. "För deras skull", mente de, att den oväntade förbättring i deras villkor, som de rönte, tillkommit. Vid det stora Kopparberget hade en grufva länge legat öde och vattenfylld. Att åter bringa den i stånd blef föremålet för fyra och tjugu flitiga bergsmän, och S:s far var en ibland dem. De erhöllo af Bergs Collegium ett vidsträckt privilegium för företaget. Slutligen kröntes det med sådan framgång och "välsignade dem Gud så rundeligen, att de blefvo bland de mest förmögna bergsmän på den tiden." Huru de öfriga betraktade ersken till den oväntade lyckan känne vi ej; men S:s föräldrar betraktade den så som nyss anfördes. När fadren spisa

---

*) Om andra Svedbergs bröder se De la Gard. Arch. X. 92.

le han ofta; "tack, mine barn, för maten; jag har spisat
d eder och icke J med mig. Gud har gifvit mig föda för
r skull." Jesper S. delade denna öfvertygelse. "Så är
, tillägger han, aldrig må man spara med att kosta på
nen när de vilja blifva folk. — — Och se vi ofta med
r förundran, huruledes de faderlösa och enkors barn ofta
mma snarare fram i verlden än de som åtnjuta sina för-
rar i längre tid. Ty när de rike barn komma fram, så
ger man: se, hvad den förmögne fadren kunde uträtta —
h den rätte Fadren i himmelen får så ingen ära, ingen
k. Men när fattige enkors barn komma fram i verlden,
jer man med fullt skäl: se hvad Gud kan göra."
Det har blifvit antecknadt om icke så få af kyrkans
pligaste män, såsom något betydelsefullt, att de i sin
ndom genomgått ögonskenliga lifsfaror. De hafva icke
an upptagits såsom döda, hvilka framför alla skulle varda
åde att väcka kyrkan till lif. Något dylikt har S. an-
nat om sig sjelf. En gång sålunda — S. var då i sitt
år — då vid vårflödet en qvarnränna nära gården lopp
r sina bräddar och qvarnen gick i sin häftigaste fart,
S. utsatt för en sådan lifsfara. Han och hans broder
o jemte qvarnen. Brodren klef upp på tvärstocken och
ämde Jesper, derest han icke kunde göra det honom
. Denne ville icke vara den sämste; men vid försöket
han i rännan och kom med fötterna mellan hjulgången
tt qvarnen stannade. Han upptogs efter många ansträng-
ar, men utan tecken till lif. Lifvet återkom omsider,
redan ifrån den tiden daterar sig utan tvifvel hans starka
rtygelse om englavården, hvilkens vigt han mer än nå-
svensk författare, för såvidt vi känna, framhåller och
isar. Ty han föresatte sig från den stunden att "aldrig
n morgon eller någon afton glömma att befalla sig i
s hand och de heliga englars beskydd."
Af hvad vi redan anfört inses lätt att S. njöt en tidig
säker undervisning i sina föräldrars hus. Han sattes
fter i Fahlu skola. Här var det nära att han afskräckts
n från bok och studier i det skolmästaren var, såsom ty
blott alltför ofta händer, en drinkare, som lät käppen
— i stället för ordet. Men anlag och lust för bokliga
ltningar voro för starka hos S. för att de skulle
"nedslås" af Öl-Pers käpp, såsom barnen kallade
imnde skolmannen. För de barnasinnen, som danas
er sådana föräldrars vård, som S:gs, framställer sig van-

ligtvis intet mål så högt att vinna som det, hvilke
med prestembetet. På detta embete, som S. engån
ikläda sig med så stort allvar, lekte äfven ha
barnaåren. Bibeln läste han med ifver för sig s
föreläste ur den "för folket, som var kommet at
humla" eller eljest var samladt. "Detta var hans stö
liksom att predika för dem", skrifver han sjelf.
om hösten sändes han vid tretton års ålder till Up
trenne åren han här tillbragte under den samvets
ceptorn Sam. Elfvings enskilda handledning, bekl
såsom förspilda. Fadren lät derefter sonen flytta
nya högskolan i Lund 1669, der han egde en s
Professorn i Orientaliska språken M. P. Holm. D
en rättskaffens man, och under hans handledning
liga umgänge gjorde S. desto snabbare framsteg.
sjelf en stark Logicus och Metaphysicus, om vi
S:s omdöme, tillhöll honom att med all flit öfva
lektiska klyftigheter. Scheibleri opus logicum et m
cum samt Beckmanni Logicam m. m. måste han sål
get inlära, men påstod sig deraf icke hafva haft
gagn, som af ett "knappnålsbref." Vid ett tillf
en gradual-disputation under Prof. Papkes præsidiu
ventileras, hade S. af disputationen sammandragit "
bref", uppfyldt med idel terminis metaphysicis, upp
högt och med orden "*Risum teneatis sodales*" sönd
disputationen och begaf sig på dörren. Sam. P
som var närvarande, skall hafva berömt honom
ynglingadåd. Måhända vågades det under säker
på bifall från detta håll, ty S. egde äfven Pufend
troliga umgänge och, såsom vi veta, var denne l
en hatare af allt som kunde hänföras till lärdt p
Det vissa är att P. hade ett afgjordt inflytande ic
på hans vetenskapliga utbildning utan äfven på bel
föröfrigt. S. beskrifver sjelf de friare åsigter af li
vunnit efter ankomsten till Lund, med följande
jag kom till Upsala gick jag med blåa strumpor
ska läderskor och med en simpel blå klädeskappa.
stade mig aldrig längre fram i kyrkan, utan stod
närmast bak vid karlbänkarna. Men i Lund blef ja
lig likasom alla mina likar. Jag lade mig till en lå
peruk — svart och lång var jag sjelf — derhos
lång surtout och framförallt ett axelskärp, som
då brukte. Så mig tycktes, ingen var min like: al
gå ur vägen för mig och taga djupt af hatten f

ligger både skämt och allvar i denna sjelfbetraktelse: skämt öfver småaktigheten på det ena och fåfängligheten det andra stället; ett allvar, som beklagar den del äfven kommit att taga i flärden. Åtminstone varade det icke som han "följde med sin tid" i de anförda styckena.

År 1674 återvände han tillbaka till Upsala, sedan han förut gjort en kort resa till Köpenhamn och några anstäder på Seeland. Ankommen till Upsala väckte Lundaenten snart uppseende. Hans vitæ genus var bestämdt späda åren. Han anmälde sig till ett theologiskt stiiom bos Theol. Prof. M. Brunner, som var Decanus det B. fixerade honom skarpt, förvånad öfver den Lundstudentdrägten som han ännu icke aflaggt, korsade sig porde honom, om han ville bli prest, som var klädd rldsligt och i hofmannakläder. S. lät icke säga sig två gånger. Han gick hem, sålde de anstötliga klädesdlarne och anskaffade sig en simpel svartgrå kappa; "det skedde", tillägger han, "i en god stund." B. hade dligen med sin skarpa blick icke blott stannat vid den drägten, utan ock genomskådat de goda anlag som rgade sig derinom. Nog af, efter tvenne år tog han sitt hus såsom lärare för sin son Sebastian. "I B:s hus jag mycket godt så väl med afseende på seder som m, framförallt att föra ett gudfruktigt, ärbart och allt lif. Ty han sjelf var en andelig menniska i sitt tal sitt umgänge, sina kläder och hela sitt väsen." Samr (1676) hade S. responderat för tredje delen af Prof. mera Biskop P. Rudbecks afhandling *de usu et valore ensus Patrum in dogmatibus ecclesiasticis* och pareni Vesterås öfver Gr. L. Lectorn A. Thermænius. Han ofta tillfälle att öfva sig med predikande i Brunners ende, Danmark, och sedan han 1679 hade måst sörja sin faderlige väns bortgång, predikade han ännu e år för nämnda præbendes församling under nådåren. 1681 försvarade han sin första af honom sjelf författadisputation under Professor A. Norcopensis præsidium; derpå tog han sin candidat-examen, försvarade sin gra-disputation och erhöll magisterkransen. Den 12 Febr. 5 blef han prestvigd af Bisk. Carlsson i Vesterås. Samår snart derefter blef han Pastor vid Lifregimentet; åttone tillträdde han det först då *). Härom skrifver S.:

*) Dessa data äro grundade på uppgifterna i Svedbergs egenhänlefvernesbeskrifning. Och sämedelst rättas de hvarandra mot-

"samma tid vardt jag kallad utan något mitt begär
sökning af Välb. Herr Öfversten Ramsvärd att vara
vid K. Maj:ts Lifregimente till häst efter Magister

År 1684—85 företog han, efter erhållen kungl
telse, en utrikes resa. Vid midsommartiden för
de år begaf han sig således till England. Här gj
stränga kyrkliga lifvet, och isynnerhet den helgd,
söndagen firades, på honom ett djupt intryck. I
och Oxford uppehöll han sig tre månader och åtnjöt
Fells och den store philologen Bernhardi lärda
Med den förre, som arbetade för kyrklig union,
i samtal öfver detta ämne, dervid han uttryckte sin
dessa ord: "härtill behöfves Herrans hand och den
drift — bön och ett fridälskande sinnelag." I F
lärde han att högakta sjelfva den romersk-katholska
utmärkta vård om de fattiga och nödlidande, när
"huru de bättre lottade om aftonen gingo ut på g
gränder, för att uppsöka de fattiga, husvilla, sjuka;
ledes förnäma fruar och grefvinnor uppsökte i ringa
de sjuka och bräckliga, och beviste dem all barmh
som om de hade varit deras närmaste blodsförvandt
dermera begaf han sig genom Lothringen och El
Strasburg. Här fick han i Theol. Prof. och Kyrkohist
Bebelii hus både kost och härberge och åtnjöt, jem
nes, äfven den lika grundlärde som fromme theolog
Schmids oskattbara umgänge. Dessa tvenne män
han allt framgent såsom "sina andeliga fäder." E
hela själsrigtning var pietistisk, i detta ords rätta
önskade han mycket att besöka Spener i Frankfurt,
denne då låg sjuk, måste han afstå från hoppet att
sin önskan uppfylld. År 1685 reste han från Stra
besökte Heidelberg, Mannheim o. s. v. På sednare
gjorde han bekantskap med en luthersk Pastor, so
största ifver disputerade om *Vater unser*, påstående
så borde sägas och icke, såsom hans motståndare

---

sägande uppgifterna hos hans öfriga biographer. Enligt W
Wieselgren prestvigdes han 1682; enligt den förre blef
mentspastor 1681, enligt den sednare 1682 och enligt R
Gezelius först 1684. Sjelfve Rudelbach gör sig skyldig till
motsägelse, då han låter honom tillträda Regimentspastors-
Maj 1683, men förlägger till sommaren s. å. mötet med
som tillsporde honom om han hade lust att blifva hans efter
Säkerligen har detta möte egt rum året förut, och "prof
vocationen" följt snart efter ordinationen.

er *Vater*. Med sådana osmakliga strider sysselsatte sig,
ist på bättre, theologerne ofta på den tiden. Den nämn-
var icke den enda, öfver hvilken S. såsom åhöravittne
te harmas under sin resa. I Geissen gjorde han theolo-
e Clodius', Hannekenius' och Arcularius' bekantskap.
barare än dessas synes dock Ludolphs i Frankfurt a. M.
a för honom varit. Bland annat, som han om denne
e man anmärker, är det, att han var "mycket svenskt
nd, hållande mycket af de svenske, som ock här i Sve-
varit hade och här rest omkring och kunde någorlunda
svenska." Han föreviste en bok, deri han gjort åtskil-
anteckningar rörande svenska språket, bland andra,
latinarnes *Novalia* vore taget af vårt *Nyvälle*. Man ser
Atlantican bar frukt öfverallt hvar den gjorde sin rund.
ar likväl den ende, som under hela resan kunde med S.
svenska. Riktigheten af L:s anmärkning, att i Sverige
ingen svensk grammatica utgången, "beklagade S. med
d." Ifrån Frankfurt fortsatte han resan Rhenströmmen
re till Holland, besåg de dervid belägna städer Mainz,
m. fl. och hade der tillfälle att lära känna den kathol-
vantron på nära håll, och det så mycket bättre, som
just reste härigenom vid Påsktiden, då den vantron
tar sig mest. Den 19 Maj kom han till Leyden, der
dröjde några dagar under hvilka han plägade umgänge
Professorerne Jakob Gronovius och Stephan Le Moine,
förre bekant för sin afhandling om Judas Iscarioths
ssätt, bevisande att förrädaren icke remnat i tu stycken
endast blifvit qvafd till döds. Från Holland for han
edes till Hamburg, der han dröjde halftredje månad,
under han fästades med stort förtroende vid den lärde
ntalisten Edzardis umgänge, hos hvilken han blef "till
och disk." I denne man lärde han känna presten i sin
dning. Han deltog med stor tillfredsställelse i de cate-
mi-öfningar, E. hvarje söndags-eftermiddag höll med ung-
men, prisade hans nit om Judarnes omvändelse, såg med
nöjelse huru han hvar dag med händers påläggning väl-
ade sina fullväxta barn, "likasom patriarchen Jakob väl-
ade sina söner Ephraim och Manasse, likasom Christus
ade de små barnen", och, tillägger S., "det står icke
beskrifva huru gudeligt och allvarligt denne man
Gud fröjde hans själ i sitt eviga rike!" Det må för-
tt vi låta vår berättelse uppehålla sig något längre
personer, *hos hvilka S. uppehöll sig så gerna sjelf;*
emedan det var af sådana han mottog det intryck, som till

mycken del betingade hans egen framtida verk
Tiden led nu, att S. enligt den kongl. permissi
lydelse måste skynda tillbaka till fäderneslandet
Juli reste han från Hamburg till Lübeck; derifrå
sig d. 2 och hemkom till Stockholm d. 7 August

Det regimente, åt hvilket S. hade att egna
var förlagdt i Upland. Det gaf honom icke myck
hvarföre han straxt efter hemkomsten inflyttade
holm för att "efter hög befallning uppvakta vid
med predikande och lika tjenstgöring med K. H
terne", och vicarierade ett helt år för hofpredik
Schäfer utan allt vederlag. Hans presterliga
sattes snart på ett ej så obetydligt prof, då ha
dare Isogæus gjorde anspråk på halfva inkomster
mentspastors-embetet för den tid S. varit borta;
stod profvet så, att han gaf vika för dessa ans
att spilla ett ord vidare i saken. Han tvärtom
de sig såsom ett barn åt bepröfvelsen, för att s
egna ord t. ex. dessa: "ack huru godt och berö
det dock att ej blott läsa, lära och predika Gud
ock lefva deraf och lefva derefter. — Vi, vi
ger jag isynnerhet. — Ty beder jag alltid K. Da
bön: böj, Herre, mitt hjerta till ditt vittnesbör
till girighet. Så litet bekymrad var jag städse ö
afdragelse, att jag aldrig kräfde någon bonde,
erlägga skatten till mig, utan lät mig nöja med
egen god vilja gaf. Jag hade så mycket att lä
och predika, att jag aldrig hade tid och håg d
är jag derför hvarken vorden fattigare, ej heller
— Ehuru S. ansåg sin befattning vid regimentet
nom mycken tid öfrig till studier och andra prest
mål, så må vi icke tro att han var försumligar
sina åligganden såsom regimentsprest. Tvärtom
han dem med det nit, som utmärkte honom i all
företog. Han lät det icke bero vid blotta prediki
han antog sig sitt regimente med en trägen cate
dervisning. Vi låta honom berätta bäst derom
min tjenst vid Lifregimentet, säger han, var jag
nåd, med så högas som lågas goda nöje, ehura
intet flat emot dem i predikande och agande (tillrä
Jag förhörde dem vid alla möustringar och mötet
catechismi lära och efter kongl. förordning, och
fogligaste och lindrigaste. De voro i början or
Fördenskull när de sågo mig komma, häfvade

sedan sade, mer för mig än de hade bäfvat när de gingo slags mot fienden. Men när jag hade begynt tala med och det fogeliga, berättandes dem historier af bibeln styrkjande dem i deras tro och christeliga vandel, ville hopen, som nu förhörd var, när andre skulle komma intet träda ut ifrån mig, utan de hade mått trängt mig er. — — Officerarne sutto ock vid bordet sjelfvilligt hörde derpå och förde med mig vackra, gagneliga och byggeliga discurser. — Jag gjorde en gång en lofven till regimentet, som bestod af gemena väl 1200 man, att nästa mönstring, som årligen skedde, skulle hvar och som kunde läsa i bok, få Erkebisk. Dr. Svebilii cateches gifvens (skänks). Jag hade ock namn på dem som kunde, voro vid pass 300. Året derefter, när mönstringen med regimentet stod vid Upsala, voro väl 600 som kunde i bok. Det var 600 dlr k:mt. Hvar cateches kostade dlr. Min lofven måste jag hålla och hedra. Jag stiger till H. Maj:t (Carl XI) på slottet och i underdånighet rättar detsamma, som straxt tog upp sin ducatpung och derut oräknadt en göpen full med ducater och gaf mig."

Fresenius säger att ett rätt uppfyllande af hofpredikan- pligt är den svåraste uppgift på jorden. Få hafva full- ort den så som S. Han hade visserligen ett hof att pre- för, der han hade så öppna öron för sanningen, som vete af den fromma Drottningen Ulrika Eleonora och äf- Carl XI sjelf plägade skänka sanningens vittnesböd; men var ock med en frimodighet S. frambar detta, som be- sade att han gjorde sitt embete utan anseende till per- nen. Skolorna, i ett ömkansvärdt skick, var ett hufvud- remål för hans omsorg. Här måste han bryta en tjock is. visste ej bättre än att framlägga sina önskningar i denna gelägenhet för Konungen, både enskilt och offentligt. Så- nda höll han den 4 Maj 1686 *) en fredagspredikan på ottet Ulriksdal, vid hvilken Konungen, Drottningen, Enke- rottningen, Kronprinsen och en mängd hoffolk voro när- varande. "Israels barn gjorde som deras fäder före dem gjort hade" var hans text, föranledande till skarpa betrak-

*) Westén förlägger denna händelse till d. 9 Maj 1689. Detta ock vara enligare med förhållandet såvida det var samma pre- som behagade Konungen så väl, att han "samma dag", enligt éns ord, utnämndes efter Viraenius, som befordrades till Biskop xiö 1688. Men det kan ock vara, att S. icke så mycket för- sades till Virenii efterträdare, som till hans collega redan innan ningen till Wexiö biskopsstol kom i fråga.

telser, i hvilka han föreställde nödvändigheten af barnens christliga uppfostran och skolors inrättning. Mot slutet af predikan yttrade han: "jag skall förtälja eder, J Majestäter hvad Gud hafver talat om eder i det gamla Testamentet, nemligen att Konungar skola vara kyrkans skaffare och Furstinnor hennes ammor. Detta ord är sannerligen ej dermed uppfyldt att sådana personer understundom stå fadder och gifva faddergåfvor. Nej, de måste gripa sig bättre an, måste verkeligen befordra barnens upptuktelse, måste se derpå att det står väl till med skolorna och skolans tjenare och att allt här kommer i sitt tillbörliga skick." Han nämnde uttryckligen Sveriges land och enkannerligen Stockholm såsom det, hvarest de gröfsta missbruken herrskade. Åtta dagar derefter höll han åter en predikan öfver samma ämne. S., öfverhufvud en vän af utförliga bilder och parabler, lät här skolbarnen liksom dramatiskt uppträda, klagade deras nöd, och bevisade kraftigt huru litet all cultus-fernissa kunde ersätta bristen på andelig näring i skolan som kyrkan. Konungen lät den stränge predikantens ord gälla allt hvad de kunde, i det han omedelbart derefter gjorde sig underrättad om skolornas verkliga tillstånd. En af Kyrkoherdarne i Stockholm, Mag. Iser, tillkallades. Konungen frågade honom: "huru står det till med skolorna i hufvudstaden? Man predikar derom." "Hvem gör det?" frågar Iser. "Lika mycket", var Kungens svar. "Hvad predikar man då derom?" Att skollärarne äro oduglige och man må få bättre, svarade Kungen, och Iser derpå, att så länge lönen är så knapp kan man icke vänta sig bättre. Konungen, som yttrade missnöje, att man icke sagt honom detta förr, ville anstalta en löneförbättring öfver hela riket, skickade efter S. samma dag och hugnade honom med underrättelsen om detta resultat. "Jag tackade underdånigst", skrifver S., men sade derhos: "jag vill gifva ett bättre förslag, som bättre skall uträtta och intet gravera E. Maj:ts stat. Låter utgå en punkt i skoleordningen, att skolebetjenterne skola hafva en hederlig rang ibland förnämt folk. Sedan när de hafva tjent i tre år och det flitigt och väl, att de då få ett hederligt och skönt pastorat: då sända Johan Lohe, Hildebrand och flere rike och förnäme sina barn i skolan och då finge man goda skolbetjente." Samma dag om e. m. som Konungen talat detta med S., skickade han till honom Virænius med befallning att fungera såsom ordinarie hofpredikant. Huru S. betraktade denna kallelse inlyser af följande hans ord med hänsyftning på Amos 7: 12, 13: "du siare, gack hädan och

ett annat land och föd dig der och profetera ej mer
kholm; ty der är Konungens kyrka och riksens hus."
n andra sidan fruktade han den högste Konugens onåd
n droge sig undan denna, såsom han i likhet med den
anförde författaren ansåg, tyngsta af alla bördor på
. I sjelfva verket innebar den nya värdigheten föga
rändring från den han förut innehade, än "ett godt
g" i rangen, ty han fick utan lön tjenstgöra och fort-
rmed i fyra år (1686—1689). Der det gällde lön
blott tjenst, förekoms han af andra, som då förstodo
ig framme, och "detta, tillägger S., var ock mycket
för mig." Det var honom tillfredsställelse nog, att
Konungen egde en oskrymtad vän, "som slätt icke tog
a upp utan tvärtom lät sig väl behaga, när allvarliga
ande Herrans tjenare predikade skarpt och intet stucko
stolen, utan beviste allt med klara och otvungna Guds
Också stack icke S. under stolen med något, utan
og fastmer den nakna sanningen, äfven om de förnä-
känslighet deraf skulle finna sig sårad. Och det skedde
å sällan. Det var t. ex. för S. en svår pligt att be-
den hårdhet, hvarmed hans kunglige vän utförde re-
nen; men sedan han engång uppfattat det såsom sin
gällde endast för honom *magis amica veritas.* Denna
onom orden ur Mich. 2 i munnen, och han framsade
förskräckt med en tillämpning, som icke kunde undgå
förstådd: "J hater det goda och älsker det onda; J
dem hudena af och köttet från deras ben, och äten
lks kött; och när J hafven dragit hudena af, så slån
ock benen sönder" o. s. v. En reductionsherre, som
örare, går till Kungen och frågar: "skall presten så
?" Kungen sporde helt betänksam: "bekräftade då
sin predikan med Guds ord?" Och då den klagande
måste lemna ett jakande svar, lät Kungen bero vid
genmäle: "när presten hafver Guds ord, så har konun-
tet att tala derpå." Konungen lät icke heller sin yn-
ör S. rubbas, oaktadt försök att få det derhän icke
, så att S. kunde skrifva: "Konungens gunst blef
mig dag från dag ymnigare, och sade Konungen, då
lo allena på slottet och talades vid, till mig: du haf-
inga ovänner. Då svarade jag: en Herrans tjenare, E.
duger icke mycket, der han icke hafver ovänner. Sen
opheterne, Apostlarne och Christum sjelfvan. Hvad
r och fiender hade icke de?" På det förra, Konun-
unnest, erhöll han ofta förnyade prof. År 1690 för-

han honom till kyr
. Inom ett år dereft
prostsyslan i Västerås,
refve Lars Wallenstedt
fding och ofvannämnde
ovänskap, och detta v
le S. att undanbedja sig
ingick bland anledninga
till mottagande af ett
godt tillfälle att stifta
skäl till sin önskan
goda ordning som der
böds han äfven att mo
, men undanbad sig äf
e många utmärkelserna
fter hans eget intyg, h
och brinnande i pre
f ovänners och afunds
han äfven Guds nåd
trömma honom." Vi an
juttonde söndagen efter
tskyrkan. Deras majest

es han sålunda i Domcapitlet; enligt "konungabalken cap.
skulle han ha förverkat gods, lif och äro — nog myc-
på en gång för en straffpredikan. S. inkallades och be-
de tillstånd att få svara skriftligen på anklagelsepunkterna.
med sådana uppvakta S. dertill hade H. Exc. haft sina
ora" skäl — och desse voro 1) att H. Maj:t under pre-
an haft sina höga ögon ständigt fästade på honom, jem-
de andra herrarna; 2) att han vid måltiden haft Kongl.
j:ts påminnelse härom. Och begärde H. Exc. att S. ville
ngifva någon Casum, som varit H. Exc. bekant och han
rätta låtit. Derhos bifogades en skrifvelse från Stads-
sistorium, deri H. Exc. högeligen betackas för all gun-
handräckning i hvarjehanda mål och händelser, der han
vit anlitad. S. yrkade "att få H. Exc. upp i egen person",
förklarade sig redo att försvara hvad han predikat. Det
a yrkade han hufvudsakligen derför att H. Exc. anklagat
om i ett mål, som rörde hela presterskapet. D. 29 Oct.
om S. med sin förklaring, men H. Exc. uteblef. Præses
det presterliga domsbordet var intagen mot S. och då
utkastade hårda ord och hotelser mot honom, bad S.
om ihågkomma sitt embetes dyrd och icke förgå sig med
vådinsord mot parterna. "Jag protesterar, sade han, ännu
gång mot allt, hvad der i denna sak är företaget, och
af två grunder. Först emedan KyrkoOrdn. tillhåller den,
har någon sak med Domcapitlet, att vara personligen
lstädes; dernäst emedan Öfverståthållarens föregifna bevis
ro mottagne af Domcapitlet utan att ställas på ed, som
ck i den ringaste rättssak ej underlåtes. Föröfrigt hade
presterna med dyrbar ed förpligtat sig att hålla om kyrko-
dningen i alle stycken, hvilket dock ej efterlefdes t. ex.
d budet att döpelseakten skulle företagas offentligen i för-
mligen o. s. v. och öfverheten teg dertill. Skulle nu, ut-
yckte han sig bland annat, trohet och lag och helig för-
igtelse hos andra brista och sättas åsido, så må dock vi
ester obrottsligen hålla dem. Vi prester, säger jag suck-
de, som med handen på Herrans heliga bibel, med böjda
än, vid Herrans Altare, i de heliga änglars närvaro, med
dyrbar ed förpligtat oss att hålla kyrkolagen. Med den
, säger jag suckande, hvilken vi skulle upplyfta till
i bönen, med den hand med hvilken vi skulle välsigna
folk . . . de små barnen vid dopet . . . det vore ju
att aldrig aflägga någon ed än så skändligt blifva grofva
lare. Ty *vi prester må lefva efter ed och icke efter
efter lag och icke* efter b e h a g." G:s svar inkom d.

xoronalla honoi
skull att S. för
taga sina ord i
och i det öfri
rection af Con
ment H. Ex. pe
träffade, så til
hos H. Exc. på
slut och manad
Consist. præses
sistorii vägnar l
dertill benägen
ment och påsy
synden och förı
så ville H. Ex
öfligt i Ven. (
correction gifva
varsamma ord bı

Till anförd
ken vi således vi
lag fem år gamı
blifvit allmän s
som osed, emed
rättades hemma i
i dessa dagar f
kungen och spo
döpa sitt barn
Utan att förnek

...ěcklighet: "är ni för god att döpa barnet, när jag i H. Konungens ställe står fadder? Hvad ären J för prester, icke akten kyrkolagen? Huru viljen J hålla andra till döma öfverträdarena efter lagen?" Dopshandlingen blef så förrättad. Men i sacristidörren stod Schäfer, en anprest, "en af de rätte", och yttrade spotskt: "hvad ha der för en komedie före?" S., som hörde den halfdna visan, svarade honom derpå: "Gud skall nog engång a comedi med er, J som kallen ett sådant heligt verk gudelig förrättning en komedi."

Hvilken uppmuntran, men ock hvilken frestelse till uppsthet ligger der icke i en sådan nådesbevisning som den anförda, hvilken blef S. bevisad? Ännu mera skäl till sådan fråga erbjuder sig med den tillsägelsen, H. Maj:t lag gaf honom: "begär hvad J vill, och J skolen få det." var ett kungligt kärleksprof, han rönte, såsom få hafva det; men det var ock ett eldsprof, hvarpå han sattes detsamma, och få hafva genomgått det så som han. var såsom jernet, som härdas genom elden. "Från den en — så bekänner han sjelf — blef jag allvarligare i tal och i allt, hvad jag föreställde, så att jag aldrig ärde något för mig och de mina, ej så mycket som ett öres värde engång, men väl för andra förtjente män, så för nödlidande, för hvilkas sak jag talade på det bästa blef städse bönhörd; likaså för skolor, akademier, kyroch gudeliga böckers anskaffande. — — Då jag såg att således beständigt hade friare tillträde till H. Maj:t, jag Gud innerligen, att jag icke måtte högmoda mig öfver eller på något vis missbruka nåden, utan nyttja, som sagdt, till Guds namns ära, Guds menighets tjenst det allmännas bästa ... vaktande troligen på mitt em-, alldenstund jag visste att hofgunst är obeständig, helst ovänner och afundsmän få något att löpa med och sqvallra. bos föresatte jag mig två hof-reglor: först, att icke bea mig med något, som ej hörde till mitt embete, allraist med politiska och verldsliga saker; för det andra, att ig tala illa om någon, äfven om det vore min allravärste n och förföljare." Der finnes ingen skymt af tvifvel att höll ord, och det var icke ringa att hålla det som han elaggt sig. Frågades han om råd till det eller det is eller sysslans besättande: väl kunde det hända att alltid föreslog den allrabäste, men alltid den om duglighet och förtjenst han var öfvertygad. Hans d: "*när H. Maj:t frågade* mig om någon tjenlig prest-

1692. Vi ha
de sig fästad
sig "vexelsång
en synnerlig
deri, att män
psalmerna, ut
medelst vidma
låta S. sjelf
belåtenhet på
lighet och kä
står näppelige
de nogsamt, i
den förfallna
ga beqväma b
Jag sporde de
ingen dag gick
alle gode ting
mig myeket,
mig." Han gå
till dem: J u
tillägga att de
en riklig ersät
gjorde för sin
nade åt dem e
äng med alla t
halfva delen af
derutöfver alla

er att låta höra sig, såsom om de skulle vilja hafva
till sin Kyrkoherde. Han var en gudfruktig man och
predikant och då för tiden Drottning Christinas hof-
nt. Efter hållen gudstjenst frågar han menigheten,
le tyckte om honom? Alla tego. Åter frågar han;
et svar. Ännu frågar han; alla tego. Så säger han:
rker väl att jag intet nöjes eder, så må det blifva
Jag är hitskickad af min Öfverhet och min Biskop,
vore jag icke hitkommen. Då stiger en gammal grå-
gubbe upp och säger: Gudi lof, J hafven skägg, J
vara välkommen. B. säger: hvad viljen J med mitt
Bonden svarar: de hafva sagt att J ären barn, här
n barnaförsamling; Gud ske lof J hafven skägg; J
vara välkommen. Hälser Drottningen och tacker
Detta hade Svedberg hört af Baazii egen mun.
befann sig i Stockholm, dit han rest för att hemta
riga förråd till Vingåker, då han öfverraskades af
gens kallelse till tredje theologiska professionen i Up-
Fullmakten åtföljdes af ett bref, deri Konungen ut-
sin "nådiga förvissning att S. ville upptaga denna
ring såsom ett tecken af Guds skickelse och Konun-
ålvilja"; att han följaktligen "afsidessättandes allt an-
ivat afseende skulle finnas så mycket mer benägen och
att antaga detta embete och dervid bevisa sin vanliga
h nit till — — fortplantande af den rena evangeliska
o. s. v. Konungen kände sin man äfven för vanan
ndanbe sig." Han var denna sin vana trogen äfven
gång; men "ehuru träget, säger han, jag ock bad mig
, så måste jag dock dertill." Han trodde sig likväl
gång ha flera skäl att vinna gehör än då han undan-
ig Vesterås. Han föreställde sig sjelf huru han i tio
rit främmande för all akademisk verksamhet; likasom
llelsen till Vesterås möttes han här af åtankan på herr-
split och tvister, som just nu "mellan theologos" i
voro som mest i gång, "förmedelst en af dem (Bil-
som icke så noga följde Guds ord och gaf thy icke
d uti naturliga saker, förfäktande den meningen, att
a loquitur ad captum vulgi" o. s. v. Han föreställde
gen det ena med det andra. Men då ingen af hans
ällningar ville hjelpa, sade han till Konungen: "nu i
ns namn, skall det ändteligen så vara, så hjelper det

---

folk, S. så mycket lofordar, dels såsom ett tillägg till Baazii
phi.

intet. Jag skall taga Gud till hjelp och göra mitt läm
Blott att E. Maj:t vill hålla mig ryggen fri." "Ja det s
vi göra", sade Konungen. S. räckte derpå sin hand fra
med de orden: "gifver E. K. Maj:t mig handen derpå?" o
Konungen gjorde så. Den 10 Nov. tillträdde S. sin nya b
ställning vid Universitetet. Han gjorde det med ett hjert
klappande af fruktan och hopp. Han fruktade för od
theologicum, en "böser Gast", om hvilken han väl vi
han icke så sällan fann insteg vid Universiteterna och
isynnerhet inom den facultet, bland hvilkens hufvudåligg
de det var att bekämpa den. Hans fruktan var ej ogrund
Man hade utspridt före honom det ryktet, att, "när den
pietist kom, så skulle ingen student längre få bära plit
peruk." Men hans hopp att genom sitt saktmod vinna
sina fiender, kom icke heller på skam. Hans verksam
sysselsatte sig med helt annat än studenternas peruker,
om den befanns generande för en och annan perukstock,
kunde detta icke hindra S. från att åtnjuta den ungdom
kärlek, som merändels är varm för hvarje ädelt och redlig
sträfvande. S. erinrar sjelf att ungdomen vid mer än
tillfälle visade honom prof af sin tacksamhet. Konung
torde således haft lätt nog att uppfylla sin förbindelse
hålla honom ryggen fri. De kungliga ynnestbevisen för
des. En månad hade ännu icke förlupit efter ankomsten
Upsala, då han förordnades till Akademiens Rector. H
beklädde således detta embete under jubelfesten, som 16
d. 27 Febr. och följ. dagar firades till minne af Upsala m
I denna egenskap utfärdade han ett af programmerna t
jubelfesten. Om hans åtgärd föröfrigt vid denna fest,
got mera längre fram. Här vilja vi blott anföra efter h
nom sjelf ett prof af hans Rectors-nit. Det var i boktry
karen Curios sak, hvilken "af Akademien i fast mong år f
drade en ganska stor påst penningar." Curio vann i H
rätten. Akademie-qvarnen sattes i qvarstad "till dess
skulle till den yttersta skärfven betalas." Tiden att v
var "genom en viss mans (O. Rudbecks) konstlande och
Professorerne öfvertalte S. att resa till H. Maj:t. Skedde
S. kom till H. Maj:t kl. 6 om morgonen och berättade
kens förlopp, Rudbecks konstlande inbegripet. Kl. 9 h
han för Rådet. Kl. 12 hade han utslag på sin skrift,
Akademien skulle befrias från skulden. "Akademien sl
alltså genom S:s tillgörande på några timmars tid skuld
och den svåra rättegångs-process, som hon snart sagt i
års tid dragits med." Men nu betalte hon ingen penni

S. eller till någon annan. "Så skall man, tillägger S., [illegible] sig ut för det allmänna bästa och ej just se på sin [illegible]lighet och egna båtnad."

Redan före sitt tillträde till Vingåkers pastorat hade S. [illegible]tagit kallelse (af d. 8 Juli 1691) att såsom ledamot bi[illegible]a vid den commission, Konungen utsett (1686) att öf[illegible] och förbättra den gamla Bibelöfversättningen. Westén [illegible]gger "och af Psalmboken", ehuru denna först sednare [illegible] till tals. Arbetet med Bibelöfversättnings-förbättringen [illegible] raskare, än det sedermera gått och raskare än skäligt [illegible] för att vinna förtroende. Det började d. 13 Aug. 1691 [illegible] var fullbordadt d. 22 Juni följ. år. S:s nit var dervid [illegible]röttligast både i möda och omkostnader. En tysk bok[illegible]kare Georg Burchardi, förmodligen från Lübeck, som [illegible]satt sig i Stockholm, utsändes för att skaffa papper, [illegible]tyg, mästare o. s. v. S. försträckte honom af sin hu[illegible]s och sina myndlingars medel 50,000 dlr k:mt, hvarvid [illegible]nungen lofvade hålla honom skadeslös. B. kom tillbaka [illegible] tolf svenner och en directeur, och en mängd förträff[illegible] papper från Holland, Tyskland och Basel följde efter. [illegible]beredelserna voro således stora, men af hela företaget [illegible]lt intet. B. med sina apparater väntade förgäfves. Ar[illegible]t strandade då liksom sednare dels mot betänkligheter, [illegible] mot afunden. Betänkligheterna framställdes af Commis[illegible]ens Ordförande E. Benzelius, som förklarade sig emot [illegible]gjorda förändringarne, såsom alltför vidsträckta, varande [illegible]den mening, att uti vår svenska bibel "icke något, som [illegible]kas kunde", ändras borde. Afunden å de öfriga commit[illegible]des sida sade väl sitt amen till Ordförandens påstående. [illegible]nyade revisioner och Konungens förnyade påminnelser att [illegible]nga arbetet till slut voro lika fruktlösa, och Konun[illegible] dog innan verket hann till slutlig fullbordan. Och när [illegible] stora Carolinska Kyrkobibeln under hans efterträdare [illegible]om, inskränkte sig förbättringarne hufvudsakligen till en [illegible] annan förändring i stafsättet. S. såg med smärta, att [illegible] verk, han omfattat med så stor flit och uppoffring, icke [illegible]de till ett grundligare resultat.

Föga hugneligare utgång fann S. på sina mödor för [illegible]lmboksförbättringen, som utgjorde den förnämsta glans[illegible]kten i hans lif. Härvid var dock skäl till större för[illegible]ppningar af sådane mäns samverkan som S:s och Spegels. [illegible] sednare hade redan enskildt laggt händer vid den gamla [illegible]lmboken till åtskilliga förbättringar. Hiärne, "en lärd

ch i den svenska skaldek
:s omdöme, hade äfven v
rister, han funnit vidlåda
ppgjorde S. planen för et
ig ett sådant i ett privath
hade det blifvit kunnigt,
aggt sig väldeligen dereme
en gemensamme vännen B
ull och from man, "som
illsände dem hvarje vecka s
Äfven Superintendenten på
biträda, och "arbetade mot
ämsta biträdet väntade d
raphi). Han biföll arbet
are, som var sångvis up
lefvo upptagna i verket.
Prof. P. Lagerlöf, "som h
m allt techniskt i poesie
sigter, S. ansåg böra följ
alar han sålunda: "de gam
ast att icke mycket röra
amla ducater och riksdal
jemna och oansenliga, me

-en, hon hann blifva färdig, att han sjelf måtte få be-
corrrecturen o. s. v.; 2) att alla boktryckare måtte få
sig, så att den bäste kunde utses till verket, att
någon "med förnött och odugligt tryck måtte få boken
ga och således med sitt elaka tryck förderfva." ....
-borgs-boktryckaren plägar väl trycka. Vore nödigt
ch finge tillstånd på ett format"; 3) att ett urval af
r måtte få tryckas i böcker af mindre format och för
4) att epistlar och evangelier skulle få tryckas efter
-ligen öfversatte bibeln; 5) att S. måtte få privilegium
den studerande ungdomens tjenst besörja bättre upp-
ch tryck af "Sal. Edenii memoriale biblicum"; 6) att
issbruk måtte förebyggas för boktryckare att inflicka
-actater och andra onödiga psalmer, så att psalmboken
behålla sitt behöriga skick; 7) att boktryckarena i
holm skulle få anmäla sig hos S. till uppgörande om
papper o. s. v. — Alla punkterna biföllos, några,
2:a och 6:e med tillägget "väl påmint", och den 4:e
-ts till Erkebiskopens bepröfvande. Summan af punk-
i S:s nya memorial d. 5 Dec. s. å. var: 1) att psal-
na trycktes med sina vissa melodier. "Ty vore väl
K. Maj:t i nåder befallte Proff. Olof Rudbeck och
-rius i Upsala, som äro mycket färdige i sångarekon-
att de, jemte någon allvarsam prestman, togo sig skynd-
-sst den sysslan före och den på så sätt och vis för-
e", att a) hvar psalm finge sin rätta och tjenliga ton;
de psalmer, som förr hade tunga melodier, afsattes
ättare toner; c) de nya afsattes antingen med de van-
-onerna ur den tyska psalmboken eller med sådana som
hos oss förr brukliga och bekanta; och d) i allmänhet
-verallt iakttogs "den gamla enfaldigheten", så att melo-
och psalmens innehåll fullt svarade mot hvarandra.
-rande 7:e punkten i första mem. fann S. flera svårig-
i anseende dertill, att han var befalld att draga om-
om psalmbokens aftryckande "i allehanda storlekar",
-d öfverensstämmelse mellan de olika boktryckarne ej
-ltt att vinna, anhöll fördenskull att normal-upplagor
ordinaire octav och långlig duodes" anbefalldes o. s. v.
"att skäligt pris sattes på psalmboken", då hon blefve
-h utsattes på titelbladet, "hvarigenom det ochrist-
-ndet, obilliga prutandet och många fåfänga och
-d, ja eder och bannskap hämnades och förekom-
-nande Öfverheten såväl på den andeliga spisen som
-aliga, bröd, *vin, kött etc.* visst pris sätta och det

att han skall Lä
och straffa de ge
ostrafflig, vakan
icke sniken efter
då först en rätt
och underkastar
icke ett tomt b
hans lif stodo d
anföra ett drag
den herrliga kon
Upsala) fick ock
. . Jag tog mig
som då öfverflöde
gen med skålars d
Hvar hade sin u
glas, och slapp
klappade i bordet
rådde jag väl me
kerligen icke svå
Iser, en af de p
fliteliga och beted
rådet sporde hon
tre L?" Doctorn
ansett frågan kätte
S:s embetsbrö
nåd ökade derund
Danmarks pastorat

-len knappt hade denna psalmbok blifvit tryckt förrän
fven blef förtryckt och svåra anfäktad. Biskop Carls-
som vigt S. till prest, hade sett sig förbigången vid
tandet af den committé, som skulle inviga hans psalm-
Detta var nog det egentliga kätteriet, hvaröfver han i
en beskärmade sig. Psalmboken angafs att vara kättersk.
ssoren i Dorpat Crispinus Jernfelt, "en trätgirig, djerf
förskämd man", skref en hel del smädefulla "observa-
om psalmboken." Hans själsfrände och svåger var
ämnde Vesterås-biskopen, en man "som aldrig hade
det minsta till gudsfruktans befrämjelse, men deremot
många gods, många gårdar och hela kistor fulla med
och silfver i sitt hus." Det var således mer än blotta
kapen, som förmådde honom att biträda Jernfelt vid
tringsverket. Superintendenten på Ösel, sedermera Bi-
n i Linköping, Lang, gjorde ett med dem, att upp-
ett förfärligt krig, der ingen fiende var förhanden.
gen, hette det, ville med S. införa en ny religion i
, som hotade att åstadkomma större oroligheter än på
IX:s tid dennes krypto-calvinismus. Deras påminnelser
ades af Erkebiskop Svebilius, Biskop Carlssons svär-
öröfrigt "en from och saktmodig herre", och Biskopen
engnäs E. Benzelius d. ä. samt några andra theologer.
högvördigheters tankar om S:s psalmbok inhemtas af
kollet hållet i K. Maj:ts och Rikets Cancelli-Collegio
23 Maj 1695. B. Oxenstierna förde ordet. På hans
llan svarade Erkebiskopen bland annat, att de med
karne "haft åtskilliga conferentzer och stadnat uti så-
som nu är uppsatt och i underdånighet insinuerat"; att
till verkets noggranna genomseende varit så kort, att
ytes ännu "betänkligt att vidare derom utlåta sig"; att
, "som man nu censoria virgula genomfarit", väl vore
, som torde behöfva ändring; att somliga af dem, som
deras remarquer voro framkomne, hade velat visa nå-
vofva håresier ur bemälte psalmbok: dock hade några
ogare begrundning redan bättre funnit sig, andra ansett
eri här och der funnes "incoctæ curæ" o. s. v. Man
tt hela argumentationen rörer sig i intetsägande ord och
e hade svårt att reda sig när det gällde att uppgifva
för anklagelserna. Välgrundade voro derföre N.
olpes anmärkningar: "det är väl att considerera att
verket af K. Maj:t i nåder är vordet anbefallt: nu när
ramkommer, blifver saken ej allenast som mycket svår
fven, utan densamma *bringas* ock uti allmänt rop, så

hos in- som isynnerhet utländske, hvilka sig deraf ej
lära förarga, att nu hos oss en slijk villa skall för
sedan vi så nyligen här hafva haft en så solenn jub
öfver vår religions renhet och enighet. Man borde haft
drag med sådant procedere och af slikt ej göra något
sende: sufficit, att E. Högvördigheter deras papper
genomläst och deruti[n]nan ej funnit några så grofva vill
relser och anstötligheter, som man har utspridt och
soutenera." Erkebiskopen kunde blott invända, att ehuru
icke fann S:s verk vara behäftadt med någon heterodox
och mening, höll han dock för bäst att det af flera bl
öfversedt. G. inföll: "när någon skrifver en psalm, vet
ej om man bör vara så inskränkt, att just hela Clerus
skall censurera: det lärer ju vara nog att det sker af t
eller tre orthodoxis theologis", och efter några discursi
om ett och annat hörande till frågan om den Svedberg
psalmboken, tillade han: "de som med remarquerna äro
komna synas hafva varit mycket ifrige, och ett och annat
föga vigt operose hafva anfört, jag vet ej om sådant pro
dere bör tålas." Erkebiskopen: "det är ej utan att man
nes med temmelig affectation hafva velat göra villfarelser
felaktigheter af ett och annat, allenast de pharisäiske fel
har man ej anmärkt." Om Erkebiskopen härmed syftat
psalmboksförfattaren eller remarquernas författare, synes
tydigt: visst är att beskyllningen drabbade de sednare.
påstod vidare, att deras "procedere synts vara mycket
ständigt", och Svebilius upplyste att de sjelfve kunnat mär
"att de rott för långt ut"; att de vid försöket att i förste
försvara sina meningar varit "något pertinaces", men
"gifvit bättre köp"; att ehuru de påstått sig hafva sina
marquer gjort "af god intention", så syntes de ej hafva
rätta vägen och, tillade han, "en sådan modus agendi dug
intet stort." G. fortsatte och påstod, att de hade "1:o g
emot fraternam caritatem, i det de ej communicerat sig
de medbröder, som laggt hand vid psalmboksverket,
2:o mot filialem observantiam, i det de gått herr Erk
skopen, såsom deras förman, förbi", och genast vändt
till K. Maj:t och allmänheten med "en fullkomlig crimin
eller accusatio." Erkebiskopen, som ej missförstod mening
med complimangen, befann sig dock i ett svårt dilemma i
seende till slägtskapsförbindelsen med en af anklagarne.
fortfor att jemka i tvistemålet, så godt han kunde, till
ras fördel. Hans erinran, att "de sitta uti vackra, förn
embeten, så att man ock dertill torde kunna hafva e

rades af G. med den, "att de andra hade ej ringare mycket förnämare embeten: ju vackrare och ansenligare ten de hade, ju varsammare borde de vara uti deras ortement och conduite." O. och G. påminte gemensamt en förargelse, som härigenom var gifven andra religions-ndter, och den sednare om angelägenheten "att H. Maj:t ublicera något, hvarutinnan otidiga ratiocinationer och ulationer på det sättet blefvo förbudne; utur sådant, synes æquivocum, tillade han, måste man fatta den sen-som styrker analogiam fidei, och ej egenvilligt taga der-det värsta förståndet." Slutet på hela denna öfver-ing var i hufvudsaken till förmån för den nya psalm-i. Hvad som vidare var att göra skulle underställas aj:ts nådiga behag. Men härmed funno sig motstån-icke nöjda. Med skäl kan det sägas, att denna psalm-historia är ett märkvärdigt bidrag till Kon. Carl XI:s. ernfelt var han isynnerhet förtörnad. "Då denne, så tar S., hade sagt Konungen rent ut i ögonen, att der blifva ett religionskrig af (de kätterska meningarne i n), och bullrade förfärligt, tog Konungen honom i brö-och stötte honom mot väggen. J. blef derefter säng-nde och afgick några dagar efter med döden." De sak-icke, som ansågo J. såsom martyr för en helig sak. af, Konungen fann sig föranlåten att hålla ett nytt sammanträde om psalmboken, sedan Erkebiskopens och frige vederbörandes af presterskapet observationer mot amma inkommit. Ur rådsprotokollerna, hållne i K. M:ts nare d. 27 Maj 1695 inhemtas följande. Hof-Cancel-frågade, om icke observationerne borde jemföras med a psalmboken. Konungen jakade. Sekreteraren Lejon-uppläste Erkebiskopens och de öfrige förordnades bref Upsala d. 22 Junius, bestående af tre punkter. På Ko-ens befallning tog Hof-Cancelleren sjelfva psalmboken L. uppläste observationerna, till dess allesamman voro ngångne. Derefter yttrade H. Maj:t: "allt hvad de gjort ort väsende af att vara så groft kätteri och villfarande ngar, stannar allenast uti en onödig ordaträta." De om-de anmärkningarne föreslogos att såsom rättelser tryc-fteråt i psalmboken på ett särskilt blad. Sjelfva fien-Carlsson, Jernfelt och Lang hade underskrifvit jemte lius, Benzelius, Svedberg m. fl. Detsamma väckte Ko-ens förundran, och anmärkte han rätteligen: "det är un-tt desamme som i förstone gjorde så svåra observationer sade att detta vore ett större religionskrig och af mera

ställde med
tid nu att f
bethsdagen
tar, yttrade
glömmer de
vardt ingen
"Ett stycke,
Samuel elle
mycket endt
Vi känn
utomordentli
kräfde. En
exequerades,
en dragon,
blott person
sitta emellan
gens med j
mer än kung
hvad han he
Han "tog sål
sig ned och
len, "ett mäg
Dec. 1703.
lätet som an
såsom "landet
der. Men f
skrifver han,

kronogodsen infört i sin statslära några årtionden förut. För att undvika denna skugga aktades nu den mindre, som skulle falla på hans ridderliga hufvud genom sequestreringen af ett psalmverk, om hvars oskuld och företräde han var öfvertygad. En förlust af 30,000 dlr k:mt drabbade Svedberg genom den vändning saken sålunda tog. En del af exemplaren kommo församlingen i Nya Sverige till gagn. Medan de öfriga, största delen, förmultnade på Skeppsholmen, sammankallades åter en committé, för att tillse huruvida det förkättrade psalmboksarbetet skulle kunna frigifvas, utan att förpesta den rena kyrkoluften, eller det måste till undvikande af denna fara dömas till evigt fängelse. Det förra blef den rådande åsigten på biskopsmötet som sammanträdde d. 1 Oct. 1695. Sammanträdet skedde i Stockholms stads Consistorio. Acten började med bön och Erkebiskopen höll ett för tillfället lämpligt tal. Öfverläggningarne skulle hållas hvarje f. m. kl. 8—12 och hvarje e. m. kl. 2—5. "Domini Episcopi skulle emellertid förse sig med tjenliga subsidiis." "Discourserna efter den method man borde följa" upptogo en god tid. Den af Erkebiskopen föreslagna, att man skulle mönstra psalm för psalm, antogs. Den 20 Nov. voro fäderne färdige med sin granskning och beslut. Den 9 Dec. utföll K. Maj:ts utslag. Om ännu någon revision skulle medgifvas: på det sättet skulle aldrig härmed komma till någon ändskap; de hafva nu samtligen varit häröfver tillhopa och vele (vilja) stå derför, det de andre intet ville när Vi tillsporde dem; kommer alltså ansvaret på dem sjelfve både nu och i kommande tider. . . . K. Maj:t fann alltså för godt . . . att alla exemplaren böra förbjudas och att inga flera eller hädanefter mera försäljas. De som sålde äro kunna intet återkallas utan få blifva i sina egares händer." — Oxenstierna trodde ur politisk synpunkt detta beslut så vara det bästa, ehuru han af öfvertygelse ogillade fädernas förfarande. Vi måste i korthet skärskåda grunderna för det sednare, på det äfven dem må vederfaras all den rättvisa, dem möjligen kan tillkomma. Gravamina voro 1) att de af Cleri Com. deputerade gjorda anmärkningar icke blifvit meddelade med Clerus sjelf, innan boken trycktes; 2) att några psalmer, som Clerus gillat, voro uteslutna; 3) många deremot införda, som ej undergått censur; 4) att psalmerna voro för många (483) samt i de större formaterna derjemte de i 1695 års psalmbok bibehållna latinska psalmerna; 5) att öfverflyttningen af några ord i de urgamla psalmerna vållade missljud; 6) att några nya, utländska och anstötliga ordasätt, för

"År 1702 af d. 21 Maj kom mig K. Maj:ts full
handa att jag ovärdig skulle vara Biskop öfver Sk
Therpå jag alldrig tänkt. — — Varandes thetta
fjerde kongl. fullmachten. Och jag kan med godt
inför min Gud, som allt vet, betyga att jag aldr
them begärt, öppnat min mund eller gådt ett fjät
mindre thertill gifvit ett halföre. Ty jag hafver al
en fiende af löpare och köpare." Så betecknar S.
sista vigtiga vändpunkten af sitt lif. Fullmakten
ven i Prag vid Warschau. Den 2 Maj 1705 pr
S. för sin gradual-disputation till vinnande af Theol.
värdigheten, och d. 1 Juni 1705 promoverades han
rande. Dagen efter nämnde præsidium, som var
dag, höll han sin afskedspredikan i Upsala. Efter
stens slut inställdes han af Benzelius i biskopsemb
med Lars Norrman, som hunnit utnämnas först till
trädare på Domproststolen i Upsala och sedan till
Götheborg. Den 6 nästfölj. Juli ankom S. till Brun
han kallade sitt *Tusculanum.* Här "hoppades h
mycken frukt skaffa", och hade många, för att i
alla, biskopar skaffat hälften så mycken, som han,
visserligen sednare dagars rop mot biskopsembeten
en ofruktbar statsanstalt, icke låtit höra sig. Gen
sitt tillträde gjorde han visitationsresor och inhem
kännedom, en biskop bör ega, om församlingarnas
Denna kännedom ökades genom sådana visitationer
anställande. Sina ephoral-åligganden uppfyllde han
nit och omsorg. Dertill hörde äfven att på hans f
tande ett boktryckeri anlades i stiftsstaden. Detta
icke frukta att afstanna af brist på sysselsättning
S. lefde; ty få hafva flitigare än han skattat åt tryck
åtminstone få med arbeten af den duglighet och ny
S:s. Ryktet om hans verksamhet spridde sig vida,
ven från församlingar långt bort om verldshafvet to
anspråk. Detta fordrar sitt särskilda capitel, så myc
tigare, som vi här lära känna S. såsom verksam för
gelägenhet, hvilken först i sednare tider vunnit någo
lig betydelse inom vårt land, — missionsangelägenh

Tidigt kom S:s uppmärksamhet att vändas åt de
Af den för Judarnes omvändelse nitiske Edzardi h
äfven bekommit underrättelsen om en urgammal c
stiftelse i Stade för hedningarnas bästa. Medlen in
till svenska kronan af de gods vid Stade, som n
under Sverige, och användes numera — såsom rese

Domen var fallen och oåterkallelig. Cancellicollegium anmodade Öfverståthållaren att besörja om dess verkställighet, "vänligen begärandes att någon måste förordnas, som visiterar hos boktryckarena och bokbindarena, antecknar huru många exemplar hvar och en hos sig hafver af hvart format och edition" o. s. v. Hvem undrar att detta "statskyrkliga krigsputs", såsom Rudelbach benämner det, smärtade S. ädla själ, helst då han alltförväl insåg ur hvilken källa vederbörandes nit härflöt? De hade letat efter sak mot honom, utan att finna den; han behöfde icke leta efter sak emot dem, om han velat det: den gaf sig sjelfmant vid handen i de flestas hela förhållande. Hvad han om en och annan af dem berättar, väcker häpnad, ej blott förvåning. En af dessa herrar, då han skulle administrera sacramentet för konungen, mottog dennes bekännelse i Skriftermålet, att han var mycket ängslig öfver den hårda "reduction och liquidation", som hade afpressat så många suckar och tårar, och gaf detta svar till tröst: "det tager jag på mig." En annan predikade öfver orden "gifver kejsaren hvad kejsaren tillhörer, och Gudi hvad Gudi tillhörer" och djerfdes utlägga dem så, att "Riket, folket och all dess egendom hörer konungen till." — "Nej, nej", utropade S. härvid i ett tvifvelsutan heligare nit än det, som behandlat psalmboksangelägenheten, "långt bort med sådana *kalkstrykare;* nej, en annan Samuel må konungen hafva, som föreställer honom dessa ord: fursten skall intet taga ifrå sino folke af deras arfvedel, eller drifva dem ifrå deras egor, utan skall låta sina barn sina egna egor." S. tog således ingalunda miste om sina vederdelomäns charakter och bevekelsegrunder, när han yttrar med afseende på det missöde de tillskyndat honom och hans psalmboksarbete: "jag må ock nämna med ett ord, att jag har uppsatt och gjort Bönen, som läses på predikstolen för dem som begå Herrans nattvard: O Herre Jesu Christe! som i D. Hel. N. etc samt den när lik begrafvas: O Herre tu som för syndenes skull etc m. fl. Hade Fratres det vetat, hade ock de väl blifvit utmönstrade." I 1811 års K. handbok förstördes, men ur andra skäl, S:s förmaning till communicanterna, "det skönaste stycke af svensk kraft och rhytm." (De la Gard. arch. XIII, 61; Sveriges sköna Litteratur af Wieselgren, I. 659, nya uppl.).

Konungen hade på papperet men ej i hjertat bifallit de grantyckte capitelmännens beslut mot S. och der var mer än en "ärlig rådsherre som icke samtyckt till deras råd."

S. visste detta, och hoppades vinna skadeersättning för de materiella förluster han lidit på ett arbete, som i början hade så goda utsigter för sig. Han gick alltså upp till H. M. och föreställde honom i underdånighet huruledes han utan sin förskyllan kommit till denna ofärd. Denna var desto beklagligare, som större delen af penningarne voro omyndigas tillhörighet. En kunglig commission nedsattes på hans begäran, som förklarade honom oskyldig. Konungen gaf nu befallning till Stats Contoiret att utbetala S. 20,000 daler k. m. efter ett anslag af de exemplars värde som frånhändts Burchardi. Statssecreteraren ville gifva honom en anvisning på Lappmarken, måhända för att sjelf erhålla något för sitt omak. Men härtill gaf konungen icke sitt bifall. Han befallde tvertom på S. föreställning ögonblickligt utbetalande af den nämnda summan. De öfriga 30,000 dalerna, som S. satt till, förlorades hos Burchardi, som sjelf blef en ruinerad man och sedan den tiden var något förstörd i sitt hufvud." Vid all denna menniskors onåd tröstade sig S. med Herrans rika nåd, "som också med fulla rentor ersatte honom all förlust, han hade lidit." "Ja, G. l. utropade han, så visst är det, att ingen till slut blifver fattig, som raskt vågar på Guds ära, Hans ords befrämjande och hans menighets själagagn. — Jag har ofta sjungit och kan ännu med glad håg och godt mod sjunga, och blifver dervid:

> Allena äst du min krona,
> Jag hafver här ej mer;
> För dig vill jag ej skona
> Hvad godt du mig beter:
> Gods, lif och all välfärd,
> Långt mera äst du värd;
> Det vill jag för dig våga
> Allt dig till låf och pris."

Det är ett förunderligt öde, den Svedbergska psalmboken hade, såsom från början, så till slut. Förbjuden i hemlandet, tilläts det att bruka henne vid svenska församlingen i Nya Sverige (i America). 500 exemplar ditskänktes af S. år 1699 och Carl XII gaf år 1708 befallning att nyttja henne der vid gudstjensten. Denna befallning verkställdes dock icke förr än 1711, då ett stort antal exemplar öfverfördes. Dylika remisser förnyades åren 1715, 20, 26 och 29, ehuruväl presteståndet, för consequensens skull, vid riksdagarne 1723 och 29 sökte förhindra det. Förbudsansökning gjordes hos K. Fredrik, som likväl vägrade sitt bifall. Ännu lågo dock flera tusende exemplar och väntade på befrielse ur sin mögliga gömma. Den vanns vid 1772

års riksdag. Cancelliiådet Frih. G. Ribbing hade dem i höggunstig åtanka. Året förut hade mindre secreta deputationen gjort en visitationsrund i Riksarchivet. En af de vidlyftigaste samlingar, som lågo Archivet till besvär, voro exemplaren af S. förbudna psalmbok, i alla formater från qvart- till almanachsformatet. Det arbete, som i sin födsel befarats smitta församlingen, hotade nu "ansticka och förderfva" den samling af kongl. förordningar m. m., som i archifhvalfvet förvarades. Ribbing var af den åsigt, att desse psalmböcker "numera efter så lång tids förlopp ej tycktes kunna åstadkomma förargelse", och föreslog i sitt Memorial till presteståndet, att "de måtte på något vis försäljas och de inflytande penningarne användas till bok- och inbindningsmedlens förökande vid R. Archivum." Memorialet upplästes i Ståndet, som hade intet att dervid påminna, likasom det riksdagen förut förklarat sig ej hafva emot arbetets utgifvande. Cancelli-Collegium begärde konungens bifall, som gafs utan möda. Huru de distribuerades, är oss ej bekant. Men deremot erfara vi till slut några ord, med hvilka S. sjelf tröstade sig öfver det öde med sin psalmbok, han upplefvat. "Det tyckes mig, säger han, vara öfverflödigt betaldt, att dock psalmboken kom ut som den nu är; ty ho vet, om det hade skett derest icke *en* dock funnits (kungen) som hade håg, mod och magt till att använda det yttersta derpå och sätta det igenom till slut?" och yttrar S. på ett annat ställe om den konung, som dock haft få sina likar i sann månhet om kyrkan: "Gud fröjde hans själ i den himmelska menighet, hvarest han nu sjunger för Gud och Lammet med ny tunga och nya psalmer! Gud hjelpe ock mig derin, så vilje vi väl komma till att vidare i förtrolighet samtala om detta och annat, som jag nu ej vågar att anförtro pennan." Och ännu klinga från det svenska Sions tempelhöjder och från månget fromt hjertas djup de enkla men sköna tonerna från S. harpa, och skola alltframgent höras, sedan längesedan ljudet af hans vedersakares namn och dåd förklingat.

Var det i ren glömska eller troget minne af jubelfesten i Upsala som Svea rikes biskopar så snart derefter firade sitt jubel öfver den undergång de beredt Upsala-professorn S:s förtjenst om svenska kyrkans förnämsta församlingsböcker? Till besvarande af denna fråga må det tjena att kasta en blick på hans verksamhet vid jubelfesten 1693. Han förordnades att hålla jubelpredikan. Denna höll han d. 3 Mars i Konungens, Prinsens och de K. Rådens närvaro. Texten

var Ps. 84, 7. vald med afseende på de femton theol. doctorer som då creerades. Under predikans gång fästade han en särskild uppmärksamhet vid ringens symbol, hvarmed doctorerna beklääddes. "Hade jag varit med, sade han, då ringen beställdes hos guldsmeden, skulle jag hafva gifvit det rådet att låta sätta i ringen tre L såsom det, doctorerna alltid borde hafva för ögonen. Icke så som om en doctor skulle vara lat eller lunken i sitt embete eller hängifven till verldens lust och fåfänglighet. Utan de trenne L betyda att han skall Lära, Lefva och Lida": skicklig att lära .. och straffa de gensträfviga; lefva rättsinnigt, så att han är ostrafflig, vakande, nykter, .. icke drinkare, icke bitter, icke sniken efter slem vinning o. s. v. och lida, varande då först en rätt doctor, när han är en rätt Christi discipel och underkastar sig allt omak för hans skull. Detta var icke ett tomt bokstafsspel från S. läppar, i hela ringen af hans lif stodo de trenne L, han beprisat, utpräglade. Vi anföra ett drag deraf från jubelfesten. Han berättar: "vid den herrliga konungsliga måltiden, som hölls på slottet (i Upsala) fick ock jag första gången spisa vid konungens bord. .. Jag tog mig granneligen till vara för starka drycker, som då öfverflödeliga vankade. Och straxt begynte Konungen med skålars drickande, dem alle vid bordet måste dricka. Hvar hade sin uppvaktare; ty stack jag min i handen mitt glas, och slapp så lång tid, tills konungen märktet och klappade i bordet sägande: skall Rector göra orätt? Sedan rådde jag väl med och kunde bära mitt rus." Det var sikerligen icke svårt att bära. Icke alla hade det lika lätt. Iser, en af de promoverade, hade om aftonen druckit så fliteliga och betedde sig på ett sådant sätt, att en af kyrkorådet sporde honom: "har herr Doctorn redan förgätit de tre L?" Doctorn torde, vid återkommen besinning, hafva ansett frågan kättersk.

S:s embetsbröder gjorde honom till kättare. Konungens nåd ökade derunder hans utmärkelse på befordringsbanan. Danmarks pastorat, der han tjenstgjort såsom student, erhöll han såsom præbende och tillökning i lönen vid tredje theol. professoratet. År 1694 utnämndes han till prim. Theol. Professor och Domprost i Upsala. I detta embete inställdes han af Svebilius d. 2 Maji 1695, således samtidigt (samma månad) med den ransakning öfver psalmverket, der Svebilius skulle bidraga att göra mannens lära misstänkt. Den 15 derpå följande Juni försvarade S. sin theologiska disputation. Det skedde i närvaro af Konungen, några af de

och blef "till kost och kammare väl emottagen och fäg- af Biskop Linnerius och dess fromma fru, Svebilii dotter." axt efter predikan följande dag lät han anmäla sig. Ko- gen kom genast ut och räckte honom handen, sägande: iskopen är intet förändrad sedan jag såg honom sist, al- ast han är så grå blefven." "Den oration jag hade be- kt mig uppå, tillägger S., vardt således betagen, och fvo inga complimenter utaf." Han beskrifver derefter, ru der intet ord taltes vid Konungens bord, huru Konun- åt hastigt "och drack allt vatten deruppå, ehuru fett ock hade ätit"; vidare, huru han sjelf fick uppå Ko- ngens befallning "sitt välkomne uti en stor bägare full af anskt vin", och tillägger: "ty kunde jag intet bli sjuk el- dö af chagrin, alldenstund allt var nådigt och öfver- ttan fägnesamt." Efter måltiden inkallades han och kom discours med H. Maj:t om trona"; hvarvid S. yttrade att nge åtnöja sig med stor-tron, hållande sig till 1:a och artikeln, "men den tredje om helgelsen och ett heligt verne vilja de intet veta af." Således "discurrerades län- och S. talade frimodeliga." Söndagen derpå predikade . Det var en straffpredikan. Han berättar sjelf derom: aru bedjom vi nu? sade jag. När den stora extraord. nedagen påbjöds 1710 tilldrogo sig try märkeliga ting. rst tågade Lifregementet till häst till Skåne, då ingen a var på färde och drog igenom Wexiö stad kl. 9 då ket var i kyrkan med pukor, trumpeter och slammer.... dan huru hölls han i Stockholm? Thorsdagsmiddagen före nedagen voro våre store Herrar på Castenhofs storkällare och höllo panquet och med pukor och andra högt gäl- nde instrumenter så förlustande sig att Capellanen i Stor- rkan Herr Gedda med möda kunde hålla aftonbönen kl. ... För det tredje våra fröknar i Stockholm kommo på mma bönedag till ryska fursten Trublesko och dess frök- r, och höllo der sin böne- och fastedag med bästa trakta- enter om middagen och dansade långt in på natten. ... Detta de jag i predikan offentligen och frimodeligen. ... Men erren bevare Konungen för Rehabeams rådgifvare. Si detta hagade mångom intet." — "Samma dag efter aftonsångs- edikan kom jag in till H. Maj:t igen i dess egen kammar. . Då bad arfprinsen för mig att jag måtte få behålla min ak; ty samma tid hade Konungen låtit taga alla drängar ring hela riket till soldater och dragoner, också alla mina ängar. Svarades intet, och var fåfängt derom anhålla och dja." Derpå begynte åter S. tala frimodeliga och tala åt-

mig. „Detta sa
gas åhöro. Hv
ett ord." ("Sv
men han fick
nat ställe).

Det är fö
framom sin tid
t. ex. redan ha
mer för det d
nära halftannat
Huem höll strä
likväl röjer sig
mängd, som, m
kunnat komma
skulle i honom
yttrer han tank
dan lära halft
renhet var han
aristokratiens fö
nen kommo till
i Lund, och h
charakteristiskt
honom sjelf der

"En annan
måltids vid Kon
gon onådig mine
Tå begärade jag

"Therefter kommer jag åter till Lund igen, och gör underdåniga uppvacktning hos H. Maj:t Konungen och ...tar huru min resa hafver aflupit, huru jag talt med de ...qvinspersoner. Säjandes therhos, at i prästgården i Bara ... bedrefne grufveliga synder. Hvad voro the för syn... frågar Konungen. Jag svarar: thet kostar thetta, pe...e jag på hufvudet, att them uppenbara. Litet ther...r gör jag åter min underdåniga uppvacktning hos Ko...gen angående mitt förnämsta ärende om Löningsspanne...n och att få behålla drängarne. Tå kommer Konungen ...la med mig om vårt svenska språk, i anledning af mitt ...*bboleth* thet Konungen hade dagligen på sitt bord. Va...e H. Maj:t mycket öm om språket och att man borde und...lla främmande ord, tala och skrifva ren svenska. Ko...gen frågar: om de tala svenska i Frankrike. Jag sade: ... Hvi skola tå vi sade Konungen tala fransöska? Jag ...ttade att mitt Schibboleth hade motstånd af vice Præsi...en Doctor Urban Hiärne och att han skulle hafva skrif... och af trycket låtit utgå en skrift theremot, och ther...vara mäckta försmädelig, men jag har den ännu ej sedt. ...löper Konungen in i sin kammare och visar mig Hiärnes ...ft inhäftad och tryckt till pag. 152. Tå sade jag: jag ...stiga upp på Academien här i Lund med mitt schibbo...: och låta hvem som vill komma och opponera och se ...någon kan med skäl vederlägga thet som theri skrifvet ... Ja, ja, gör thet sade Konungen, som lät sig thet väl ...nga. Hiärnes skrift fick jag ändteligen med stort prut ...Konungen sjelfvan till låns. — — Nästa söndagsmorgon ...efter var jag hos H. Maj:t och i Hans Durchl:s arfprin... af Hessel-Cassel, nu vår allernådigste Konungs, och många ...äma och stora Herrars närvaro och åhöro, talade jag ... Hans Maj:t allehanda ifrån kl. 7 till öfver kl. 9 tå jag ... yttra mig om löningsspannemålen, then Konungen lof...e gifva lös, och then borttagen var betala. Mäst var ... tal om thet som passerade på Academien, tå jag up...de mitt tal och svar. Också om de stora namn, som ...öfver allt brukas, talade vi mycket, jämväl om den gång... *Fröknatitelen* at fordom och icke så längesedan kalla... ingen i Sverige Fröken utan Konungadöttrarna såsom ...ken *Christina.* Och ingen *eders Nåde* utan krönta huf...len. Ombuds-Rådet Müller föll mig in i talet och sade: ...d vill Biskopen säga? Läsa vi icke i Bibelen att Ter...lus kallade Landshöfdingen Felicem eders Nåde? Så står ... intet sade jag *utan så står det:* Κράτιστε Ap.G. 24: 3.

utan att bru
om det kund
kunne vi icke
främmande or
ord funnos i
materia, musi
min lilla Wa
Hvarest orden
går på predik
om någon fin
ning med vis
mig neder.
utan värjo. I
vi intet kunn
curieux, huru
Rådet, Gr. Sp
rar: gamle Ol
var han intet.
viste han sig
Så då säger I
nådigste herre
hos Syrak, de
läs upp orden
Syr. 18: 27.
förut, sade Ko
står det? Oc
icke biskopen

s likar besvära H. M. hela sex dagarna i veckan, men
ten har frihet tala om söndagen. — O.Rådet P. sade
ntevis, att presterne skyla mången skalk under sin kappo,
ande herr Generallöjtnanten, numera K.Rådet Grefve
ven, som satt bakom mig, der jag stod, att ingen såg
om. Då klappar jag Lieven på axlarna och berättar ho-
Doct. Lenæi svar till den Gyllenstjerna, som uppå an-
lan hade skaffat honom Præceptor till sonen: Inveni tan-
filio tuo præceptorem idoneum, et spero utpote doc-
, probum, pium, — quod rarum est in ista gente, mo-
tum. Två gånger bad jag H. M. att taga i betänkande
vi icke borde slippa de myckna helgedagarna hos
, som mest äre syndadagar, hälst i stora städer. — Är
surdeg af papisteriet oss lämnad. Gud viste väl huru
ville dyrkad varda. Ty gaf han ut ett sådant bud:
dagar skall tu arbeta, men på sjunde dagen är Herrans
Guds Sabbath. Med de myckna helgedagarna försum-
mycket arbete, som kunde uträttas landena till tjenst.
kunde vi bättre hålla Herrans dag och de stora årliga
tider. — Sammalunda bad jag H. M. skaffa bort pal-
, ty den kommer mycken synd åstad. — Syndaren står
icke med någon bättringsmine en gång, änsider med
skaffens ånger, och en sådan måste prästen aflösa ifrån
synder. Då pekade konungen på en generalsperson,
derhos stod, och sade: Ja, I ha ock stått på pal-
. Jag sade: haden I då någon ånger öfver edra synder?
Ånger? ja, sådan att jag hade hjerta rifva skägget af
sten den gången. — Hörer Ed. M. väl hvad Generalen
er? Är då icke bäst skaffa alldeles af pallen? — H. M.
(i stället) lägga penningaböter på dem efter stånd och
kor. — Hade H. M. fått något lefva, hade väl blifvit bot
begge dessa tu målen. Dagen efter, som var Trettonde-
gen, om morgonen lefvererade jag igen i Kongl. Mjts hän-
Doctor Hjärnes skrift, och berättade med några ord att
en förer så ostadig och förvirrad stil, som han fört i
na skriften. Skulle han få råda, blefve vårt ädla språk
und fördärfvadt: det jag på behörigt rum visa skall. Och
kriften uppfylld med ideliga försmädelser och oqvädins ord,
E. K. M:s förordningar och lagar alldeles förbjuda och
ht derpå sätta. Förundrande jag mig att Censor libro-
hafver släppt sådant fram. Det jag på ett halft ark
nför verket inhäftadt, skrifteligen gaf H. M. vid handen.
förnäm herre stod ibland hopen, som sade: att skriften
e blifvit skamlösare, hade icke Censor förment honom

ett underdån
tog mig i ha
Den yan
njöt han i nä
onora. Han
brefvexlingen
thronen. Me
kallade, såso
det andra. S
i den menin
det; men om
sutto på thro
uttydt till d
U. E:s händ
mellan henne
värdiga riksd
luft. Att de
nes kan man
derna och et
nämnda år.
nerlig" af W
nad till ständ
Landtmarskalk
ställningar me
och att han
vidare att Öfv
utskotts åhöra

n myndig och mägtig han inbillade sig vara, kunna röra
hår på hans hufvud." "Detta spel, tillägger han, är in-
i går eller förrgår med mig begynt, utan längesedan
några och 30 år sedan." Derpå upprepar han några af
förra förföljelser, som ej kunnat hindra hans befordrin-
och utbrister i de sublima orden: "åtminstone vet jag
min ängel får af Gud befallning att hafva tillreds ena
no att sätta på mitt hufvud när jag skiljs hädan och
mer i Guds rike. Imellertid sätter jag mig på mitt he-
sställe neder fast med större frimodighet, fröjd och be-
." I brefvet till drottningen upprepas, hvad han munt-
n berättat vid hennes regerings tillträde, huru hennes
er ej långt före sin död sagt till honom: "jag har nu re-
at i try och tjugu år i Sverige; först jag vart konung
lde jag alla menniskor, nu tror jag ingen", hvarpå S.
rat "att tro alla är intet godt, ty der äro många arge och
sinnade till." Konungen hade derpå genmält: "de äro
för många." S.: "men att tro ingen är ock intet godt;
der äro månge välsinnade och redlige till" — hvartill
ungen yttrat: "nu är det för sent." Samma berättelse,
S. äfven gjort för Carl XII, beledsagad af en för-
ning till drottningen att pröfva dem hon anförtrodde sig
var det som uttydts till hans värsta. Men harmen mot
hade nog djupare rötter. Det mägtiga adelspartiet kunde
glömma det han med oskonsam skärpa bestraffat deras
mod och titelsjuka och särskildt gisslat det skamliga
bruket af patronatsrätten i Adelns händer. "Det stack
, säger S., för starkt i ögonen: det skar dem i hjertat;"
e han ej haft högre försvar, så hade längesedan hans
der "kommit honom om lif och lefverne." Men visserli-
var det ej att blidka fienderna, då han öppet vid riks-
en uppträdde mot deras herrsklystnad, och, frimodigare
den öfverröstade Erkebiskopen Steuchius, "som ej var
on talande eller stridig man", i presterskapets namn för-
rade: "att det ingalunda kunde erkänna sig berättigadt
fråntaga öfverheten den magt, Gud i sitt ord tillagt
, ty ingen konung i hela den H. S. hade haft en så in-
änkt magt", som den de nu ville medgifva drottningen.
är magten blifver så inskränkt, visas jag ifrån det ena
llegio till det andra, ifrå det ene holet till det andra
får gå hela åhren och vänta inan jag får svar. — Jag
ver i Skara DomCap. mer att säga bland mina bisittare
capitelsmän. Vi skola ock väl akta oss att vi icke
da händerna på öfverheten allt för strängt att hon icke

stod i spetsen för det hela. Den fortfor till 1783 d
ska regeringen drog sin hand från den.

Den uppmärksamhet, som det nyss nämnda ch
sällskapet i England skänkte S., härledde sig äfve
hans biskopliga omsorg om de svenska församlingarn
sabon och London. Svenska Consuln på förra stället
de Besche hade gjort hos honom en begäran lik de
gjorts från församlingen i Amerika. Consulns önska
fylldes, så att en ganska värdig prestman Mag. Silvi
skickades (jfr Gezelii Biogr. Lex. IV. 42). Svenska
i London valde S. till sin biskop 1725.

Motgångar och betryck omvexlade för S. oafbrut
utmärkelser och framgång. Han måste ofta dela lj
ledt med det presterskap, han har vården om. Et
från Landshöfdingen Soop af d. 9 Mars 1710 gjorde
mycken förtret och gaf honom mycket att skaffa.
meddelade Regeringens befallning om en allmän tacks
dag för den i Skåne vunna segern. Men det meddela
mycket annat, mycket som S. tydde som en skrapa
och hans presterskap. Det erinrade om "det fasel
teri och förrädeliga uppror en del af gemene allm
Wadsbo härad genom djefvulens ingifvelse förehaft oc
ställt"; men det sköt oförtäckt skulden härför på p
skapet, kunnande Landshöfdingen ej nogsamt beklaga
lamt och nästan ogudaktigt det med gudstjensten till
många ställen" och presternes försummelse, hvilka "i
för vackra förmaningar ofta critiserade på Kronobetj
förrättningar." Vidare: "Särdeles hade nu vid det
brott en mycket slät anstalt om hela menighetens s
förordnad varit; ty merändels hade de slätaste Cap
hjälpeprester och sådane som hos allmogen ingen
hade ... blifvit commenderade, men ej följt med
gen, så att chorum försummades" o. s. v. S. an
Domcapitlet och presterskapet angripet och förfördelad
denna skrifvelse. Han hade, skref han i sitt svar t
Soop, tänkt dölja brefvet och underhålla det goda f
de som mellan Konungens män i andliga och verldsli
det råda borde, helst i dessa oroliga tider ... emed
ingen Landshöfdinge med alla sina Cammererare,
skrifvare och länsmän kan styra allmogen, si då, si
ste presten anlitas, då måste presten fram." ... "
som det skulle af herr Landshöfdingen sjelfvan eller
som af kittslighet uppsatt brefvet blefve utspridt,
till passlig heder", så hade han aktat nödigt uppl

uppstod om medel för att afhjelpa nöden i "de be-
te tider", föreslog S. dels att liksom i andra riken "lägga
på rökar(?), peruquer och carosser", dels att heldre
pa kyrkornas silfver än att förhöja contributionen. En
nämnde juveler. S. svarade: "om det vore penningar
lla juveler, som till intet duga, skulle det blifva en
summa af." Skara domkyrka hade "en gullkalk, som
något förslå", men han tvekade att tillstyrka tillgri-
t. Han vore beredd att "gifva halfva lönen bort", om
illde. De andra stånden hade yrkat att presterna skulle
re med detta exempel. I allmänhet hörde S. till de
laste riksdagstalarne af sitt stånd. 1713 biträdde han
eningen att om konungen ej gjorde något till freds af-
de skulle prinsessan U. E. anmodas att åtaga sig sty-
. 1719 förklarade han sig emot eden, som förband
r att angifva hvem som tillstyrkte souveränietetens åter-
nde, ty "det torde någon generalsperson eller någon
hviska enom i öronen" sådana förslager; o. s. v.
lan döme hur man vill om S:s "största svaghet" att
sig så starkt emot konungamagtens inskränkning: det
är att han intet handlade utan i fullkomligaste öfver-
mmelse med sin öfvertygelse, helst det icke kunde
honom fördoldt hvilken hyklerska U. E. och hvilken
furste hennes gemål var. Det var således konungadö-
idé som, fattad i theokratisk anda, stod helig för hans
ännu då han såg den kungliga personens ovärdighet.
tom var det icke "envålds-regementet" han stred för;
m bekände han öppet sin tanka om dess skadlighet
tt "den, som sådant åter införa ville, borde vara för-
till straff." Det var endast den ytterliga inskränknin-
han förklarade vådlig. Han hade för öfrigt erinrat U.
t endast den thron är fast och stadig, som "står på
fyra fötter 1) gudsfruktan, 2) rättvisa, 3) mildhet och
ristligt tålamod." (Dermed kan jemföras hvad han till-
= (1688) i en predikan inför Carl XI yttrat, att Guds
församlingens välstånd, undersåtarnes välmåga äro
tarka stolpar för thronen." Att han icke mer än for-
lät furstegunst inverka på sin öfvertygelse må följande
else med S:s egna ord i sin mån intyga. "Att jag icke,
er han, hycklade med majestäterna, att dermed vinna
, vill jag ett i korthet berätta hvad jag en gång i ens-
och förtroende sade till kon. Fredrik: "Ihr M:t muss
ungnädigt annehmen dass ich sage Ew. M. was die Leute

mästen 172
sedan de fall
mötes. Kon
Sept. spisad
togs resan ti
Derpå kom
med R. Råd
dig hop af
hade de än
dagar dereft
"uppvaktade
"reste Majest
enter och en
vigt. Hans h
om 90 lod o
hade S. skr
Americaners
från en Seb
ändamål try
afgjord, dro
1723, låg d
Omsider gaf
gen", skrifve
lof att dertil
Sveriges
brytning mell
fattare benän
var bland d

te isynnerhet uppseende att äfven förnämt folk, t. ex.
Öfverstelöjtnant Cedersparre m. fl., greps ända derhän
nittan, att de läste och sjöngo tillsamman med betjenter
studenter. Sådant måste offentligen beifras. På den
anda riksdagen 1723 var man, närmast i anledning af
entiklet i Sikla, betänkt på allvarliga mått och steg
det kringsiggripande "pietisteriet." S. ansåg det nu för
pligt att på närmare håll göra sig bekant med de feno-
er, som öfverklagades. Han begifver sig alltså en dag
t såkalladt "pietistiskt conventikel", som hölls hos kam-
ren v. Wolcker. Flera tillkommo, som bevistat afton-
en, och tillspordes hvad de lärt af den hörda predikan.
ligen uppstod S. och yttrade: "jag är nu den ende pres-
här; ty må nu jag äfven tala något. Man har mycket
t om dessa sammankomster, mest till det värsta. Der-
gläder det mig att sjelf hafva hört och sett, huru det
till. Och kan jag då intet annat än berömma det, och
larade att det vore önskeligt att en hvar husfader i sitt
ville göra sammaledes." Han gjorde derefter dem äfven
märksamma på hvad han kunde hafva att anmärka såsom
nledande till missbruk. Särdeles beifrade han den me-
, som synts vilja insmyga sig hos en del af deras vän-
att en oomvänd lärare ej kunde förvalta embetet med
on nytta. Detta betecknade han såsom "en farlig me-
", emedan det lätt kunde ske, "att ett ängsligt sinne
r kalla presten och blifver absolverad från sina synder,
kommer derefter i tvifvel om absolutionen varit rätt då
sten varit oomvänd. En ducat mister ju intet af sitt
le, änskönt den frambäres af en oren hand, ett läkeme-
förlorar intet af sin kraft, änskönt läkaren ej smakat
ändelsens krafter." Med den erfarenhet S. här med eg-
ögon och öron gjort, gick han tillbaka och vittnade derom
Consistorio regni." Verkeligen erhöll ock pietismen en
lare behandling vid denna än vid följande riksdagar.
d S:s förhållande till pietismen föröfrigt vidkommer, hade
redan tidigt yttrat sig härom sålunda: "så hafver jag
aldrig laggt mig på att läsa pietistiska skrifter, som
ej heller hade orsak till. Jag har med dem intet haft
göra, men väl med Impietisterna och det i ett mäg-
tort antal. Jag kan derför hvarken fälla eller försvara
Men det försvarar jag; gifve Gud, vi alle vore rätta
ster, sådane som Paulus och Petrus beskrifver dem."
menta ad homines fattades icke, som kommo den illa
ifna pietismen *till godo*. S. berättar från en af riks-

sig dermed,
aqua vitæ.
Hvad vi
döme, om vi
Beispielen."
önskan, att c
mått. Det v
des erinrade
lig kallelse,
allt borde sl
sig vittna, at
oförtröttad l
skriftermål, "
analytiskt enk
föredrog och
ner Gud igen
hänvisa vi til
följ. Katechisı
skop, prost e
sig för god
ställen sker, l
förhör höll h
att genom der
dikningar." V
han icke hafva
ett djup, som
"Theologia rea

-r för att barnen och svärsönerne komma långt fram i
len." En ganska egen hithörande tilldragelse berättar
å följande sätt. Vid riksdagen (1723?) frågade Drott-
en S. om hans hustru och barn. Han sade: "en dotter
jag här, och hennes man Mag. Unge, en herredagsman.
de nåden att göra sin underdåniga uppvaktning?" "Ja
a." De komma upp med mig på slottet. Drottningen
ar, hvar han var Kyrkoherde? Svarades: han är min
peprest. Hjelpeprest? Ja, det är hans olycka, att
är min måg. Eljest hade han längesedan haft god lä-
et. Biskoparne draga alltid fram sina. Han är dock
ärd, väl berest och skickelig man." Drottningen frågar,
ingen god lägenhet vore ledig. Svarades Wånga. Det
des genast åt U. "Låt honom först få predika att E.
må få höra hans gåfvor", sade S. Skedde. Utnämning
e straxt med löfte om ett bättre pastorat, när något
ledigt. Det minsta, som erinrade om simoni och ne-
ism, var S en styggelse. Han yttrar med hänsigt här-
"min största nöd har varit att få prestlägenheterna be-
med dugeliga och samvetsgranna personer. Ty för det
a har här som annorstädes det beklageliga bruk insmygt
att när någon blott genomgått en academisk curs, och
mätteligt nog, så är han straxt dugelig till ett embete;
pen törs icke neka honom det, isynnerhet derest han
kallelse af någon prest, hvilkens dotter skall bortgiftas.
På lika sätt har jag ock lidit icke litet derför att jag
har befordrat prester till kall efter den höge herrens,
och den nådiga fruens önskan och begäran; så att nä-
intet blifvit besatt, hvaraf jag icke fått ovänskap. Snart
den herren eller frun, snart den grefven eller grefvin-
snart den generalen, öfversten, krigsrådet, landshöf-
en, och jag vet icke hvem, hafva sitt kreatur befordradt."
en slik orsak var honom t. ex. Landshöfd. Sparfelt vi-
I det fall, att tvenne eller flera lika skickliga och
liga anmälde sig, föreslog S. bruket af lottkastning efter
apostoliska kyrkans sätt. Sjelf var S. till den grad
an från vinningslystnad, att han ännu såsom biskop icke
förordningen om Tionde och accidentier. Derföre,
l man gaf honom frivilligt, mottog han med tacksägelse,
rdrade intet. Än mindre sökte han Öfverhetens hand-
till att indrifva något, eller ingaf någon restlängd.
t dermed icke sin biskopsstaf öfver dem, som funno
nlåtne att göra hvad han i detta fall undvek sjelf;
n erinrade sig *och andra* om det allmänvordna ord-

nästa Do
före äre
att vi sk
reverents
villigt oc
goda reg
Vid den
varit out

Icke
mas för
studerade
få sina li
hålla me
girig vari
med att
de, som
nerligen
heten. M
ricktichet
1716, 4:o
skulle ha
måtto bid
het, om
såt." De
smakligt
mycket "s
kat att an

t. ex. "Ungdomsregel och ålderdomsspegel", "Casa pau- et Gaza divitum." Äfven skolböcker författade han. han 1707 skref till biskop Spegel, hvilkens kritik han ställde sina lärda arbeten, hade han i Skara under "en Sententiæbok, inrättad för scholan och gymnasium classer på sådant maner, att det skulle ske genom lust lek att lära latin, grekiska och något ebraiska, hvar- han bestod dem flitigom præmia." Grekiskan synes ha hans älsklingsspråk från akademietiden. Han skref så att stundom arbetets utgifvande blott fördröjdes af på papper; stundom derför att "det gick mägta lång- med hans arbetens skärskådan och tillåtelse" af högre oritet. På sin "Biblia parva thet är Psaltaren, Ord- ksboken, Tobias, Visheten, Judith och Syrach" det han git sig "under sal. Konungens tid", hade han "nådig fri- på 9 års tryck och 100 balers papper tullfrihet." Bland skrifter, som ej finnas upptagna hos Westén, är ock chenbergii elementa Ethices et Politices, utdragen af io och Pufendorfio, en liten nyttig scholæbok för ung- en att få smak af det studii genere, som nu vid Aca- ierne och i den lärda verlden med största flit drifves", ket arbete han hade färdigt att utgå af pressen 1707. hade ock påbegynt verket: "Svensk bibeluttolkning efter dtexten", hvilket förgicks i branden 1712. Han påbör- sedan åter denna praktiska commentar öfver bibeln — lär det han hann utarbeta förvaras på K. Bibliotheket i ckholm.

Den muntra och ofta lekande stil, S. förde i sina skrifter i sina samtal, var ett uttryck af hans lifliga lynne. Stun- skadade han dermed både sig sjelf och den goda sak, hvilken han tog till orda. Ett par exempel derpå från sednare år. År 1720 hade han af Drottn. Ulrika Eleo- erhållit ett skarpt varningsbref, deri hon hotade ho- med sin onåd, derest han vidare besvärade henne med oanständiga och ohöfliga" samt den undersåtliga vörd- en åsidosättande skrifvelser, som den hvilken föranledde ne till denna explication. I början af 1728 uppvaktade Kon. Fredrik med ett af sina många bönebref för skol- ket. Han berättar först från sina utrikes resor hvad han och lärt befrämjande skolans bästa: huru belönings- gar blifvit utdelta till flitige skolpiltar o. s. v. Sjelf an följt exemplet och af egna medel gifvit ungdomen penningar." Men att verket måtte äfven efter hans omma i gång "*ville en högre hand till*", — "intet en

ett underdånigt
tog mig i hand,
Den ynnest,
njöt han i nästan
ostora. Han had-
brefvexlingen for
thronen. Men d
hellade, såsom
äst andra. S. va
i den mening,
det; men om det
sutto på thronen
uttydt till desto
U. E:s händer.
mellan henne och
värdiga riksdage
luft. Att det g
nes kan man förs
derna och ett h
nämnda år. Om
nerlig" af Westé
sad till ständern
Landtmarskalken
ställningar med
och att han sku
vidare att Öfverst
utskotts åhöra a

-n myndig och mägtig han inbillade sig vara, kunna röra hår på hans hufvud." "Detta spel, tillägger han, är in-i går eller förrgår med mig begynt, utan längesedan några och 30 år sedan." Derpå upprepar han några af förra förföljelser, som ej kunnat hindra hans befordrin- och utbrister i de sublima orden: "åtminstone vet jag min ängel får af Gud befallning att hafva tillreds ena no att sätta på mitt hufvud när jag skiljs hädan och mer i Guds rike. Imellertid sätter jag mig på mitt he-ställe neder fast med större frimodighet, fröjd och be-n." I brefvet till drottningen upprepas, hvad han munt-en berättat vid hennes regerings tillträde, huru hennes er ej långt före sin död sagt till honom: "jag har nu re-at i try och tjugu år i Sverige; först jag vart konung dde jag alla menniskor, nu tror jag ingen", hvarpå S. rat "att tro alla är intet godt, ty der äro många arge och sinnade till." Konungen hade derpå genmält: "de äro för många." S.: "men att tro ingen är ock intet godt; der äro månge välsinnade och redlige till" — hvartill nungen yttrat: "nu är det för sent." Samma berättelse, n S. äfven gjort för Carl XII, beledsagad af en för-ning till drottningen att pröfva dem hon anförtrodde sig var det som uttydts till hans värsta. Men harmen mot hade nog djupare rötter. Det mägtiga adelspartiet kunde e glömma det han med oskonsam skärpa bestraffat deras gmod och titelsjuka och särskildt gisslat det skamliga sbruket af patronatsrätten i Adelns händer. "Det stack m, säger S., för starkt i ögonen: det skar dem i hjertat;" de han ej haft högre försvar, så hade längesedan hans nder "kommit honom om lif och lefverne." Men visserli-n var det ej att blidka fienderna, då han öppet vid riks-gen uppträdde mot deras herrsklystnad, och frimodigare den öfverröstade Erkebiskopen Steuchius, "som ej var gon talande eller stridig man", i presterskapets namn för-rade: "att det ingalunda kunde erkänna sig berättigadt t fråntaga öfverheten den magt, Gud i sitt ord tillagt n, ty ingen konung i hela den H. S. hade haft en så in-ränkt magt", som den de nu ville medgifva drottningen. är magten blifver så inskränkt, visas jag ifrån det ena llegio till det andra, ifrå det ene hölet till det andra h får gå hela åhren och vänta inan jag får svar. — Jag fver i Skara DomCap. mer att säga bland mina bisittare h capitelsmän. Vi skola ock väl akta oss att vi icke nda händerna på öfverheten allt för strängt att hon icke

en gång sönderslitar banden och så blifver ett envålds[illegible] igen." Sanningen af detta S. yttrande bevittnade 1772 års [illegible] volution. Men 1719 års män ville icke erkänna den. "[illegible] föll intet väl i öronen på dem som vilja konungar vara [illegible] råda öfver konungar." S. uteslöts från hemliga utskott[illegible] der han sutit och måste två månader före riksdagens [illegible] begifva sig hem. Af billig förtrytelse deröfver ville [illegible] icke infinna sig vid följande årets riksdag. Han hade [illegible] för mycket presterligt sinne för att längta efter riksdags[illegible] batterna. Han ville och hade äfven gerna undandragit [illegible] 1723, då han hade ännu mer att befara af partisinnet. [illegible] Konungen och Drottningen öfvertalte honom att komma, lof[illegible] vande att hålla honom ryggen fri. Han kom, och såg, [illegible] segrade ej mer än förra gången. Marskalken Lagerberg [illegible] honom, då frågan var om förandet af rådsprotocollen, [illegible] ut att han gjorde bäst i att hålla sig derifrån. Landshöf[illegible] dingen Creutz, "en grossmyndig matador", dref verket, [illegible] han sedan fick veta. "Ja allt för gerna", svarade S. och [illegible] lägger: "hade mine fratres varit öme om min heder, hade de väl behållit mig qvaran. Nåden, nåden hos öfverheten kunde de intet unna mig." S. fick det oaktadt nog att göra vid deputationerna o. s. v. Kunde han icke nu såsom i förra tider göra hvad han ville till befordrande af det han trodde vara rikets bästa, så gjorde han så mycket oförtrutnare hvad han kunde. Hans åsigter och ord funno genljud i ståndet. Då regeringsformen af 1720 skulle stadfästas "såsom den grundpelare, hvarpå Sveriges välstånd beroddé", uppstodo en dalkarl och en af S:s fordna Vingåkersboer, och förklarade med mycken ifver: "Gud nåde oss för den grundpelaren; det är en svag pelare det. Nej Guds ord och vårt Sveriges gamla lag, si de äro våra säkraste grundpelare, hvarpå Sveriges välstånd beror; vid dem hafva vi i många hundrade år befunnit oss väl. Bort, bort med en sådan grundpelare, som de nu vilja hafva; på den kunna vi icke bygga utan att allt skall störta öfveränds." S. försvarade dem. Han visste hvad skäl man hade till farhågan att Dalkarlarne kunde resa sig, "och då blefve det en annan riksdag utaf." Dylika obehag sökte han så godt han förmådde att förebygga. De båda allmogetalarne fingo imellertid till lön för sina öfverord träda i häktelse på vatten och bröd. Hade man vågat verkställa hvad man önskade, så hade nog S. fått göra dem sällskap. Denna riksdag var den sista, S. bevistade. Redan 1693 var han med. 1697 var han utesluten förmodligen af kätteribullret. 1710, då framförallt

uppstod om medel för att afhjelpa nöden i "de be-
tider", föreslog S. dels att liksom i andra riken "lägga
på rökar(?), peruquer och carosser", dels att heldre
a kyrkornas silfver än att förhöja contributionen. En
nämnde juveler. S. svarade: "om det vore penningar
la juveler, som till intet duga, skulle det blifva en
umma af." Skara domkyrka hade "en gullkalk, som
något förslå", men han tvekade att tillstyrka tillgri-
. Han vore beredd att "gifva halfva lönen bort", om
llde. De andra stånden hade yrkat att presterna skulle
e med detta exempel. I allmänhet hörde S. till de
aste riksdagstalarne af sitt stånd. 1713 biträdde han
ningen att om konungen ej gjorde något till freds af-
le skulle prinsessan U. E. anmodas att åtaga sig sty-
1719 förklarade han sig emot eden, som förband
att angifva hvem som tillstyrkte souveränietetens åter-
de, ty "det torde någon generalsperson eller någon
hviska enom i öronen" sådana förslager; o. s. v.
an döme hur man vill om S:s "största svaghet" att
sig så starkt emot konungamagtens inskränkning: det
r att han intet handlade utan i fullkomligaste öfver-
melse med sin öfvertygelse, helst det icke kunde
onom fördoldt hvilken hyklerska U. E. och hvilken
rste hennes gemål var. Det var således konungadö-
lé som, fattad i theokratisk anda, stod helig för hans
nnu då han såg den kungliga personens ovärdighet.
om var det icke "envålds-regementet" han stred för;
bekände han öppet sin tanka om dess skadlighet
t "den, som sådant åter införa ville, borde vara för-
till straff." Det var endast den ytterliga inskränknin-
n förklarade vådlig. Han hade för öfrigt erinrat U.
endast den thron är fast och stadig, som "står på
fyra fötter 1) gudsfruktan, 2) rättvisa, 3) mildhet och
stligt tålamod." (Dermed kan jemföras hvad han till-
(1688) i en predikan inför Carl XI yttrat, att Guds
församlingens välstånd, undersåtarnes välmåga äro
arka stolpar för thronen." Att han icke mer än for-
st furstegunst inverka på sin öfvertygelse må följande
lse med S:s egna ord i sin mån intyga. "Att jag icke,
r han, hycklade med majestäterna, att dermed vinna
vill jag ett i korthet berätta hvad jag en gång i ens-
och förtroende sade till kon. Fredrik: "Ihr M:t muss
ungnädigt annehmen dass ich sage Ew. M. was die Leute

hosten 17:
sedan de f
mötes. Ko
Sept. spis
togs resan
Derpå kom
med K. R
dig hop a
hade de ä
dagar der
"uppvaktad
"reste Maj
cater och
vigt. Hans
om 90 lod
hade S. s
Americaner
från en S
ändamål tr
afgjord, dr
1723, låg
Omsider g
gen", skrif
lof att der
Sverige
brytning m
fattare ben

te isynnerhet uppseende att äfven förnämt folk, t. ex.
Öfverstelöjtnant Cedersparre m. fl., greps ända derhän
mittan, att de läste och sjöngo tillsamman med betjenter
studenter. Sådant måste offentligen beifras. På den
nda riksdagen 1723 var man, närmast i anledning af
entiklet i Sikla, betänkt på allvarliga mått och steg
det kringsiggripande "pietisteriet." S. ansåg det nu för
ligt att på närmare håll göra sig bekant med de feno-
er, som öfverklagades. Han begifver sig alltså en dag
såkalladt "pietistiskt conventikel", som hölls hos kam-
ren v. Wolcker. Flera tillkommo, som bevistat afton-
en, och tillspordes hvad de lärt af den hörda predikan.
ligen uppstod S. och yttrade: "jag är nu den ende pres-
här; ty må nu jag äfven tala något. Man har mycket
om dessa sammankomster, mest till det värsta. Der-
gläder det mig att sjelf hafva hört och sett, huru det
till. Och kan jag då intet annat än berömma det, och
larade att det vore önskeligt att en hvar husfader i sitt
ville göra sammaledes." Han gjorde derefter dem äfven
märksamma på hvad han kunde hafva att anmärka såsom
nledande till missbruk. Särdeles beifrade han den me-
, som synts vilja insmyga sig hos en del af deras vän-
att en oomvänd lärare ej kunde förvalta embetet med
on nytta. Detta betecknade han såsom "en farlig me-
", emedan det lätt kunde ske, "att ett ängsligt sinne
r kalla presten och blifver absolverad från sina synder,
kommer derefter i tvifvel om absolutionen varit rätt då
sten varit oomvänd. En ducat mister ju intet af sitt
le, änskönt den frambäres af en oren hand, ett läkeme-
förlorar intet af sin kraft, änskönt läkaren ej smakat
ändelsens krafter." Med den erfarenhet S. här med eg-
ögon och öron gjort, gick han tillbaka och vittnade derom
Consistorio regni." Verkeligen erhöll ock pietismen en
dare behandling vid denna än vid följande riksdagar.
d S:s förhållande till pietismen föröfrigt vidkommer, hade
redan tidigt yttrat sig härom sålunda: "så hafver jag
aldrig laggt mig på att läsa pietistiska skrifter, som
ej heller hade orsak till. Jag har med dem intet haft
göra, men väl med Impietisterna och det i ett mäg-
tort antal. Jag kan derför hvarken fälla eller försvara
Men det försvarar jag; gifve Gud, vi alle vore rätta
ster, sådane som Paulus och Petrus beskrifver dem."
menta ad homines fattades icke, som kommo den illa
fna pietismen *till godo*. S. berättar från en af riks-

dagsförsamlingarne följande. En Dr Edzberg satt
dra vid bordet. Der låg några ark af Scrivers
som nyligen blifvit öfversatt på svenskan. E. förl
med mycken häftighet mot denna bok såsom fö
pietismens grundsattser. Men samme gode Doc
rätt klart renheten af sin orthodoxi, i det han n
dag drack sig full af brännvin, och sedvanligen t
en sten i ett hörn för att sofva ruset af sig. Han
sig dermed, att hans svåra tandvärk skulle förd
aqua vitæ.

Hvad vi hittills om S. anfört skall icke jäfv
döme, om vi säga, att hans lif varit en "pastoral
Beispielen." Vid Brunners dödssäng hade han
önskan, att dennes anda måtte hvila öfver honom
mått. Det visade sig vara uppfylldt i mångdubb
des erinrade han sig den vigt B. laggt på en ren
lig kallelse, utom hvilken intet borde företagas,
allt borde ske med yttersta allvar. I 26 år, ku
sig vittna, att han aldrig försummat någon gudstj
oförtröttad predikat öfver evangelier och epistl
skriftermål, "messat tillika med Capellanerna" o.
analytiskt enkla predikosättet, som otvunget flyter

-r för att barnen och svärsönerne komma långt fram i -en." En ganska egen hithörande tilldragelse berättar -t följande sätt. Vid riksdagen (1723?) frågade Drott-n S. om hans hustru och barn. Han sade: "en dotter -ag här, och hennes man Mag. Unge, en herredagsman. -e nåden att göra sin underdåniga uppvaktning?" "Ja -." De komma upp med mig på slottet. Drottningen -r, hvar han var Kyrkoherde? Svarades: han är min -peprest. Hjelpeprest? Ja, det är hans olycka, att -är min måg. Eljest hade han längesedan haft god lä-et. Biskoparne draga alltid fram sina. Han är dock -rd, väl berest och skickelig man." Drottningen frågar, -ngen god lägenhet vore ledig. Svarades Wånga. Det -des genast åt U. "Låt honom först få predika att E. må få höra hans gåfvor", sade S. Skedde. Utnämning -straxt med löfte om ett bättre pastorat, när något ledigt. Det minsta, som erinrade om simoni och ne-sm, var S en styggelse. Han yttrar med hänsigt här-"min största nöd har varit att få prestlägenheterna be-med dugeliga och samvetsgranna personer. Ty för det -har här som annorstädes det beklageliga bruk insmygt att när någon blott genomgått en academisk curs, och -ätteligt nog, så är han straxt dugelig till ett embete; -pen törs icke neka honom det, isynnerhet derest han -allelse af någon prest, hvilkens dotter skall bortgiftas. På lika sätt har jag ock lidit icke litet derför att jag -har befordrat prester till kall efter den höge herrens, och den nådiga fruens önskan och begäran; så att nä-intet blifvit besatt, hvaraf jag icke fått ovänskap. Snart den herren eller frun, snart den grefven eller grefvin-snart den generalen, öfversten, krigsrådet, landshöf-en, och jag vet icke hvem, hafva sitt kreatur befordradt." -en slik orsak var honom t. ex. Landshöfd. Sparfelt vi-I det fall, att tvenne eller flera lika skickliga och -iga anmälde sig, föreslog S. bruket af lottkastning efter apostoliska kyrkans sätt. Sjelf var S. till den grad -an från vinningslystnad, att han ännu såsom biskop icke förordningen om Tionde och accidentier. Derföre, -man gaf honom frivilligt, mottog han med tacksägelse, -rdrade intet. Än mindre sökte han Öfverhetens hand-g till att indrifva något, eller ingaf någon restlängd. -öt dermed icke sin biskopsstaf öfver dem, som funno -anlåtne att göra hvad han i detta fall undvek sjelf; -n erinrade sig och andra om det allmänvordna ord-

språket att "på Guds barmhertighet och prestens giri
ingen ända." I sitt embetes yttre förhållanden iakt
den yttersta punktlighet. Vi nyttja hans egna ord:
hafver jag någonsin vägrat eller nekat sin rätt. De
och förtrycktas sak har jag gerna antagit mig, drif
utfört. De fromme, redlige och enfaldige har jag
hedrat och hulpit. Ingen, huru ringa, fattig och sim
än var, har jag låtit stå utanför och vänta på mig
låtit honom straxt komma in och få svar och beske
nästa Domcapitelsdag blef enhvars sak upptagen....
före äre vi ju satte i sådana embeten af den högst
att vi skole hofvera oss deraf eller låta folk buga o
reverentser för oss, eller skjuta upp med ärender
villigt och vänligt höra och hjelpa." S. utgaf ock en
goda reglor för fattigvården och till hämmande af ti
Vid den stora hungersnöden 1697—98 hade hans
varit outtröttligt verksam till stillande af de nödställd

Icke lätteligen skulle någon embetsman kunna
mas för en större praktisk verksamhet än S. Och
studerade och skref han så mycket, att han äfven h
få sina likar. Han förstod den konsten i hög grad a
hålla med tiden. "Aldrig tror jag, säger han, att
girig varit så påseende på sina penningar som jag v
med att icke spilla någon tid." Bland hans skrift
de, som bevittna hans förtjenst om svenska språke
nerligen hans *Schibboleth*, tilldragit sig största uppm
heten. Med "*Schibboleth* (eller) svenska språkets ry
ricktichet, utg. med K. Maj:ts frihet och privilegium
1716, 4:o", ett verk "som kostat honom mång-rig
skulle han, enligt omdömet i Sv. Mercurius, hafva
mätto bidragit till svenska språkets renhet och regel
het, om han icke "på tvenne sätt förderfvat sitt g
sät." Det ena, menar Sv. M., som gjorde det arb
smakligt och ogagneligt", var skrifarten och att
mycket "som förorsakar gläntz och åtlöje", och att
kat att språket borde inrättas efter skrifsättet "und
I:s regemente", samt att svenska språket borde skrif
sina ricktiga casus, genera, personas och mehra såd
ett ord såsom bibelsvenskan. Emedlertid och oal
klander S. fick uppbära af Hiärne o. fl. för sin ortl
är hans förtjenst om modersmålets "rycht och riktig
stridlig, och af den på hans tid gängse flärden att
främmande ord från andra språk, bära hans skrif
past ett spår. I sina boktitlar älskade han bruka

t. ex. "Ungdomsregel och ålderdomsspegel", "Casa pau-
et Gaza divitum." Äfven skolböcker författade han.
han 1707 skref till biskop Spegel, hvilkens kritik han
ställde sina lärda arbeten, bade han i Skara under
"en Sententiæbok, inrättad för scholan och gymnasium
classer på sådant maner, att det skulle ske genom lust
lek att lära latin, grekiska och något ebraiska, hvar-
han bestod dem flitigom præmia." Grekiskan synes ha
hans älsklingsspråk från akademietiden. Han skref så
att stundom arbetets utgifvande blott fördröjdes af
på papper; stundom derför att "det gick mägta lång-
med hans arbetens skärskådan och tillåtelse" af högre
oritet. På sin "Biblia parva thet är Psaltaren, Ord-
ksboken, Tobias, Visheten, Judith och Syrach" det han
git sig "under sal. Konungens tid", hade han "nådig fri-
på 9 års tryck och 100 balers papper tullfrihet." Bland
skrifter, som ej finnas upptagna hos Westén, är ock
benbergii elementa Ethices et Politices, utdragen af
io och Pufendorfio, en liten nyttig scholæbok för ung-
en att få smak af det studii genere, som nu vid Aca-
ierne och i den lärda verlden med största flit drifves",
ket arbete han hade färdigt att utgå af pressen 1707.
hade ock påbegynt verket: "Svensk bibeluttolkning efter
dtexten", hvilket förgicks i branden 1712. Han påbör-
sedan åter denna praktiska commentar öfver bibeln —
lär det han hann utarbeta förvaras på K. Bibliotheket i
kholm.

Den muntra och ofta lekande stil, S. förde i sina skrifter
i sina samtal, var ett uttryck af hans lifliga lynne. Stun-
skadade han dermed både sig sjelf och den goda sak,
hvilken han tog till orda. Ett par exempel derpå från
sednare år. År 1720 hade han af Drottn. Ulrika Eleo-
erhållit ett skarpt varningsbref, deri hon hotade ho-
med sin onåd, derest han vidare besvärade henne med
oanständiga och ohöfliga" samt den undersåtliga vörd-
en åsidosättande skrifvelser, som den hvilken föranledde
ne till denna explication. I början af 1728 uppvaktade
Kon. Fredrik med ett af sina många bönebref för skol-
ket. Han berättar först från sina utrikes resor hvad han
och lärt befrämjande skolans bästa: huru belönings-
ngar blifvit utdelta till flitige skolpiltar o. s. v. Sjelf
han följt exemplet och af egna medel gifvit ungdomen
a penningar." Men att verket måtte äfven efter hans
omma i gång "*ville en högre hand till*", — "intet en

sådan hand, tillägger han, som jag måste känna i mi dom, då allt hvad läras skulle, måste salva venia, steriora indrifvas." Detta fria uttryck lär gjort at sin anhållan, det H. Maj:t ville till skolan anslå ett som skattade 40 à 80 dlr s:mt, förgäfves — "afvsl nådig bönhörelse." S:s stil låter äfven sluta till be heten af hans umgänge. Hufvudcharakteren var allv icke det som dömer hvarje glädjeyttring otillåtlig fann, liksom så många af kyrkans allvarligaste män, förnöjelse i musiken. Af sjelfva forsarnes brus och nas gång erinrades han om den "himmelska musik", han fann grundtonen angifven i Uppenbarelseboken. afton kom sedvanligen hans gode vän Dr. J. Hess honom och spelade för honom på sin basfiol psalm var här intet Saulssinne som behöfde denna veder Likväl var han lika litet som andra dödlige fullkoml mande för böjelsen till häftighet och vrede. Dero det ofvan anförda omdömet om Görtz. Dock kom drig så långt att det störde harmonien i hans själ den nedgående solen fann honom betänkt på hä sina vederdelomän. Saktmodet var ett grunddrag sende, och äfven när han som ifrigast förkunnade dens dom och profeterade för folk och kungar om som måste följa på ett ogudaktigt väsende, var κεραυνοφορος, som bevingade hans tal. Han följ hans egen anteckning, gerna goda råd och älsk som gåfve honom en tillrättavisning. Han försm ett gladt lag någongång med sina vänner, o då alltid sina ovänners skål. Men när han på s eller sina vänners enträgna anhållan slog sig lö betsbordet, så gick han dit tillbaka "tröttare ä kört oxarne för plogen."

Då vi bemärkt S:s theologiska åsigter och v så kunna vi icke underlåta att anmärka, huru h tro ofta så uttalades, att den af några ansetts öfvertro. Redan i sitt första student-år hade har värdig dröm, så lifslefvande att han ej visste om kalla det en uppenbarelse. "Ingen mensklig tung han derom, kan uttala, ingen ängel beskrifva hva såg och hörde." Han berättar huru 1673 samm predikat i Hoby kyrka nära Lund, 3:e Sönd. e. det led mot aftonen, hördes i kyrkan, som do orgelverk, ljudliga röster som sjöngo psalmer; al byn hade hört detsamma. Från den tiden, säger

n djupa vördnad för gudstjenst och embete, som al-
mnade honom, viss att "Guds änglar äro vid detta
synnerligen närvarande." Hvarje år sedan han in-
detsamma firade han den dagen såsom en jubelfest
llade den "stora syndares stora högtidsdag", äfvensom
igre fram (1727?) firade den med en särskilt skrift
denna titel. Han var djupt öfvertygad om att han hade
n angelus tutelaris. Följande berättelse af honom i
fseende måste interessera äfven den som icke eljest
resserad af några skyddsenglar. "Gud bevarade mig,
han, i all (min student-) tid för ondt sällskap. Mitt
och största förnöjelse var de hel. Guds män, som
biblen, och de många andra af Guds kyrka välför-
män, hvilkas ros och namn är vida spridt i den lärda
. Guds ängel stod hos mig och sade: hvad läser du
Jag svarade: jag läser i biblen, i Scriver (hvilkens
att S. skattade "öfver allt guld och silfver i hela
"), i Lütkeman, i Jo. Arndt, i Kortholt, i Grossge-
i Jo. Schmidt o. s. v. Ängelen sade yttermera: för-
ock hvad du läser i biblen? Jag svarade: huru
jag förstå utan att någon uttyder det för mig? Då
igelen: skaffa dig Geier, J. och S. Schmidt, Dieterich,
, Gerhard, Crells bibl. Concordants. Jag sade: en
r jag; de öfriga skall jag skaffa mig. Vidare sade
: Salig .. är (Upp. 1: 3). Om .. gören (Joh. 13: 17).
ckade:

> Så göra och lefva hvarje stund
> Det unne oss Gud af sin miskund!
> Hans And förbjelpe oss dertill
> Att göra hvad han hafva vill!

ledes skiljdes han ifrån mig, efter det han välsignat
h jag ödmjukeligen tackat honom." Lika charakteri-
är följande samtal han höll med Dr. Edzardi i Ham-
S. frågade honom, hvad språk vi skulle tala då vi
i Guds rike. E. svarade ej derpå. S.: Jag menar,
blir änglaspråket. Som änglarne tala svenska när
med Svenskarne, tyska med Tyskarne, engelska med
män o. s. v. så vill jag komma att tala med Abraham,
och Jakob på svenska, och de skulle svara mig på
tungomål; och åter de tala med mig hebraiska och
rstår dei och svarar dem på samma tungomål." Af
exempel, hvartill ännu flera kunde läggas, är lätt att
n den Svedbergska trons aning bidragit till den
enborgska gnosis; men lika lätt att finna huru långt
sonen äpplet fallit från trädet.

böner. Han författ
i barnens namn c
Knappt var den u
gen med bladet o
blifva katholska o
kom S. sjelf och
sättet var tvetydig
icke mente att de
i Guds rike bad fö
tystad. Men S. ha
gen sin öfverensstä
Han ville till och
nade theol. gradna
blef detta likväl ic
Föröfrigt vilja
af de ofta i anekdo
genhet, såsom att
S. i ett tempel förn
ropat: "S. i morgon
gelse från en god
sitt hus. Desto vis
underbara embetsför
framfördes engång
i Norrberkes socken
"mycket underlig oc

ag sitter i min bokkammare i mina studier och skrifver.
ankar det mer och mer om denna Kerstin, när jag dock
ting hade att ängslas öfver, icke heller visste hvad sig
henne tilldragit. Jag blef i hastighet öfver henne illa
mrad, som hade jag fått eld i mig. Jag frågar hvar
tin vore? Svarades, att ingen sett henne; hon måste
i kölnan. Dörren var i lås, röken slog ut ur alla hål
springor. Då dörren blef uppbruten, fanns K. liggande
st på lafven, i tjockaste röken framstupa, att vi af rö-
snart hade blifvit förqväfde. Hennes armar och ben
utsträckte. Jag ropar, jag skriker. Ingen rörelse, in-
öst. Vi lägga henne i säng såsom en stock. Då suc-
jag ... och ropade till henne med hög röst, Kerstin:
upp och statt upp i J. C. N.! Straxt vederfås hon,
f och reser sig upp och begynte tala. Sedan styrker
enne med Guds ord och gifver henne en god dryck
kt vin; derpå gick hon och gjorde sina sysslor." ....
t annat ställe fullföljer han: "utaf detta måtte det vara
mmet som öfverallt här i riket, ja ock utom riket, i
nd, England och annorstädes, ... om mig hördes år
och 1713, att jag skall hafva utdrifvit hin onda genom
tet hål på en fensterruta, som till mig här på Brunsbo
hafva varit kommen i en kavaljers skapnad, och dis-
rat med mig om Sveriges dåvarande tillstånd och hvad
n ända kriget taga ville, eller ock af det som nu i san-
följer: här var i Skara i Henda socken en stor miss-
ngsqvinna, som för sina grufveliga missgerningar skulle
algen aflifvas. Hon ville ingalunda tillstå och bekänna
erningen och undergå döden. Ändtligen efter långt
svårt arbete, som presterne hade med henne, sändes
till mig här på Brunsbo med vakt. Jag tager henne
mig i min bokkammare och talar med henne af Guds
det bästa jag hade lärt och på det bevekligaste jag
e och kommer vid slutet med henne ... att hon allt-
an och mer till bekänner och hjertligen ångrar. Jag
krar henne i förmågo af mitt embete ... om förlåtelse
v. Dagen derefter gick hon frimodigt till döden. Gudi
i ära!" — "En tid derefter fördes en besatter kring
t. När vi om sommaren kommo ur Åsaka kyrka, såg
n stor hop folk stå i ring på kyrkogården, men fråga-
tet efter hvad på färde var. Men när vi kommo hem,
de jag min betjent hvad det var. Svarades: det var
esatt, den tio karlar förde och när han fick se mig, sa-
an: du grå gubbe med korta håret, gjorde mig det

... en stek af mig, der skall jag betala ... sade sedermera, att han hade varit i f... synderskan när hon fördes till Brunsbo, ... komma längre med henne än till porten, ... stanna. ... (Så talade den orena anden och ... när det skedde), och när hon kom ut i ... magt mera med henne, men jag skall be... minnes det." Betalningen var förmodligen de... fick af Gudi såsom öfver Job tillstånd att med ... år 1712 uti Febr. månad förgöra Brunsbo g... min egendom. Elden begyndes om midnattsti... kammare, der synderskan omvändes. Men derige... icke mycket. Gud har gifvit mig sedan, så... Job, dubbelt och långt beqvämligare hus och ... "Som jag är kommen till att röra om det, ... genom mig förmedelst Guds nåd är skedt, ... detta till att berätta. År 1699 då jag var på St... min tjenstepiga en stor skada i sin armboga. Ar... upp, hon hade en olidelig värk. Ehvad man h... alp intet. Emedan hon på fast mång dygn intet ... o eller sömn; kommer så till mig i midnattstid, ... min k. hustru ligger i min sömn, och beder att ... isti skull ville hjelpa henne från våndan — eljest gi... gjorde af med sig. — Hon trodde att jag ku...

sina flickors fontanger och kastade dem i elden, ...
ade ett löfte, att hon och barnen, sålänge de voro un-
hennes magt, aldrig skulle bäran mer." Med henne ha-
S. åtta barn. — Hon dog d. 17 Juni 1696. 2:o *Sara*
gius, dotter af Prosten i Norrberke, And. B. Hon hade
förut gift med Handl. i Köping Michel Hising, 2:o med
dshöfd. J. Nordlind. Hon dog d. 3 Mars 1720. Om
ingen med henne skrifver S.: "Om Andersmessodag 1697
jag i en välsignad stund bröllop med min andra kära-
hustru fru Sara Bergia. Jag var aldrig tillförene med
e bekant, visste mig ock aldrig hafva sett henne, eller
on var till en gång. Blef oförmodligen underrättad om
es gudfruktighet, fromhet, frikostighet emot de fattiga,
att hon var välmående, såg väl ut och var en snäll hus-
rska och hade inga barn. Summa, en sådan stod mig
n. Jag skrifver till henne och upptäcker mina tankar.
... samtyckte till min begäran. — Två dagar före bröl-
et kommer jag till Stockholm, dit hon ock tre dagar
, efter aftal, kommen var. Jag föres in allena i en
nare, der hon allena för mig satt, men jag visste intet,
e ock intet tänka att det var hon, ty ingen sade mig
Jag satte mig neder bredvid henne. Vi talades länge
jag med henne såsom en annan helt främmande eller
n af hennes sällskap om allehanda saker. Tills hon
ligen frågar: hvad tycker Professorn om vår handel?
svarar: hvad skall det vara för en handel? Det han
skrifvit mig till om. Hvad har jag skrifvit henne till
det vet jag intet. Skola vi icke, sade hon, i morgon
brudefolk? Är hon densamma? sade jag. Och så be-
ade vi vår vänskap med handslag och kärligt famntag."
henne hade S. inga barn. Hon dog i Skara d. 3 Mars
), och inom årets slut var han (d. 25 Dec.) förenad
3:o *Christina Arhusia*, dotter af Prosten i Fahlun Joh. A.
Barnen voro: 1. *Albrecht*, död i barndomen; 2. *Anna*,
1703 med Erkeb. E. Benzelius; 3. *Emanuel* (se nedan);
atharina, g. m. Prosten Unge, hvilkas barn voro nio;
aniel och 6. *Eliezer*, döde i ungdomen; 7. *Hedvig*,
g. m. dåvar. Assessorn Lars Benzelstjerna; 8. *Jesper*,
1694. Reste till England "att lära sjöväsendet." Vi-
till Amerika och Nya Sverige och höll barnaskola i
mlingen Rathkungs-Kihl i fem år. Återkom till Sverige
. Gift med Christina Silfversvärd. Om sina lefnads-
lemnar han sjelf underrättelse i dedicationen till R. R.
. Grefve Dücker framför boken "Den sista basun öfver

Tyskland", Skara 1724. 9. *Margaretha*, g. m. Ryttmästa Lundstedt.

År 1719 upphöjdes Biskop S:s fru och barn i adl stånd med namnet *Swedenborg*. S. erkänner i tacksägel brefvet till Drottningen (af d. 4 Juni s. å.), att han öfver blifvit "både bestört och glad", ehuru han "gerna f blifvit uti nedrigt stånd." Det är således oegentligt att s med Rhyzelius, att "han på riksdagen skaffade sig sine barn adelskap" och orätt att tala om "en adelig bis Doctor Svedenborg."

S:s vidsträckta och mångsidiga arbeten förutsätta ej b en utomordentlig flit och kraft, utan ock en hög ålder. uppnådde ock 82 år. Han är ock den bland Skara s biskopar, som näst *Benedictus hin gode*, allralängst före detta stift. Hans helsa ock själsförmögenheter voro i mesta oförsvagade intill 1730. Men efter eldsvådan d år började han blifva mycket darrande, så att han hade svårighet att skrifva. Minnet försvagades ock de sista betydligt. Men intill sin död hade han så god syn, att icke någon tid nyttjade glasögon. Redan 1718 hade uppsatt en utförlig disposition om sättet för sin begraf "Der skulle icke göras väsen af hans lik; de närmaste gistrar och prester skulle bära det ur huset ett styck vägen, sedan sockneboar; alltsammans skulle ske vid ljuset, utan facklor och bloss; likpredikan skulle hålla ver texten: "Jag tror på de heligas samfund, syndernas låtelse, köttets uppståndelse och ett evigt lif, amen"; fig musik och orgelverket skulle tiga, blott föreskrifna psa sjungas (till slut: "jag vet, jag skall igen uppstå"); vid g budet för de inbjudne skulle det gå hederligt till och som sparades skulle tillfalla de fattiga i Åsaka och Ska parentalierna, af honom sjelf författade, skulle uppläsas likpredikan." De latinska parentalierna, ganska utför voro författade af Mag. Petr. Hesselius, som dock fö gick ur tiden.

S. dog d. 26 Juli 1735. Likpredikan hölls af Bisk i Götheborg, Jakob Benzelius. Ligger begrafven i sin redda graf i Varnhems klosterkyrka. Öfver grafdörren på en oval sten denna inskrift:

Biskopens
Doctor *Jesper Svedbergs*
och dess k. hustrus
Fru *Sara Svedenborgs*
Hvilo-Rum
A:o 1720.

Af S. i koppar graverade portrait har man åtskilliga upplagor. 1:o i 8:o grav. Upsala 1700 af Olof Thelott. 2:o i fol. af dens. 1699 med denna underskrift: "M:r *Jesper Schwedeberg*. Denominatus Præpositus Wyniockrensis et Professor Theologiæ Ordinarius Upsaliensis.

Här står Herr Schwedebergs Bild i kopparstycke vijsad
Hvars lärdom och förstånd samt nyth om Christi hjord
Är vidt med stort beröm i Svea Rike spord
Och blir i cedreträd med evigt minne prijsad."

(Midt emot denna:)

Hier steht dess Bild, den Schatz kan kein metall nicht Zeigen
Der läuter Gottes furcht und klugheit in sich hält
Geschichts dass vielen nach wie recht zu gehn gefallt
O wie wird denn bey dir dein Zion Schweden steigen."

3:o i fol. grav. i Leipzig af Johan Ch. Boëcklin. Har enahanda svenska och tyska vers med denna inscription: *Jesper Svedberg* S. Theol. Doctor et Episcopus Scarensis antehac Theol. Professor primarius et Pastor Upsaliensis."

(Nederst:) "Hæc erat in mediis facies illæsa favillis
Cum deflagravit, nocte fluente, domus,
Sic quoque post ignes, Genitor tuæ famæ, supremos
Postque rogos, vivet nomen amorque Tui."

Denna sist anförda inscriptionen är af Eman. Swedenborg till åminnelse af den med biskopens portrait försedda kopparplåtens underliga räddning undan elden, som öfvergick Brunsbo 1712. S. berättar derom sjelf (i företalet till sin Catechismi gudeliga öfning): "fanns och jemväl i askone min bild i en kopparplåt oskadd, allenast något mörk vorden af röken. När dock i förstugan bredevid en kopparkittel full med vatten smalt upp."

Bland vittnesbörden om S. anföra vi efter "en trovärdig författare", att han var "en man. som ifall han lefvat några hundrade år tillförene, torde ökt antalet af Sveriges helgon, hvars lärdom, arbetsamhet, exemplariska vandel, välmening och nit för Guds ära jämväl högaktas af upplystare tidehvarf." Och om någon tilltrodde sig påstå att S. i sannt biskopligt värde står främst bland Sveriges prelater, torde det omdömet icke höra till de mest vågade.

Skrifter: (utom de anförda) såsom de finnas af Westén uppräknade: I. Tryckta: Brevis sermo de præmaturo obitu Plur. Rev. et Ampl. Dom. M. Brunneri. S. Th. D. et Prof. Ups. nec non Pastoris Eccl. Dannmark, A:o MDCLXXIX die 29 Sept. Tumulo mandati, ad superst. filium unicum Sebastianum Br. institutus a J. Svedb. Cuprimont. Illi ab artium libb. studiis Holm. 1679 i 1 ark. — Dionysii Catonis Disticha de moribus ad Filium cum Lemmatibus

Sturmii et græca versione Jos. Scaligeri Commentariis illustrata. Cuprimont. Præs. A. Norcopens. Holmiæ 1681, 8¼ ark. — Demophili Similitudines, S. Vitæ curatio ex pythagoreis ejusdem, Sententiæ pythagoricæ cum versione et scholiis L. Holstenii; additis observationibus moralibus. Pro gr. Præs. Jul. Micrander. Holmiæ 1682.1 1 ark. — Disp. theol. Natura et gratia in negotio salutis. Resp. Ol. Sam. Troilius. Holmiæ 1695. 2¼. — J. C. Dannh. Enchir. Theol. moralis Ups. 1699. tr. jämte S:s s. å. hållna tal de usu et necessitate Th:æ moralis. — Disp. Grad. Hominis christiani, imprimis Min. V. D. requisita et officia in epistola Pauli ad Titum breviter delineata, una cum succincta interpretatione. Resp. A. Haquinius. Ups. 1705. 4¼. — UngdomsRegel och Ålderdoms Spegel af Salomos predikare B. 12. Cap. Föreställd i en Visa med dess förklaring i tvenne pred. hållne till afsked i Upsala 1705, sedermera tryckt i Skara 1709. 578 sidd. — Dextra sors docendi et discendi seu Ludus Litterarius, quo Tirones et Juvenes ex S. S. etc. Scaris 1708. — Catechismi gudeliga öfning. Jämte tröstrikt samtal med en högt bedröfvad själ, angående sin känning af ungdoms brist och annor synd. Af Jespero S. Dr. och Biskop i S. Tr. i Sk. första gången 1708, 800 sidd. jämte Dedicat, Företal och Register. — Bref till Skara stift i anledn. af Esaia 55: 1. Skara 1709. — Guds barnas heliga sabbathsro uti christeliga predd. öfver sön- och högtids-dags Evangelier. 1 Del. Skara 1719. 2 Del. 1712. — Gudeliga dödstankar dem en christen hälst i desse dödelige krigs- och pestilentztider bör hafva. Skara 1710. — Betänkande om Sveriges olycka, huruvida then genom Stora Bönedagars firande står att lindras eller botas. Skara 1710. — Säkra och bevärda medel samt oförliknelig läkedom emot Pestilentien, the ther aldrig hafva slagit felt när the i god tro och gudsfruktan äro brukade, them en yppen lärare uppenbarat hafver. Skara 1711. — Bref till Skara stift. Om theras begrafning, som dö af pestilentien. Skara 1711. — Bref till Skara stift. Om Stora bönedagars firande. Skara 1711. — Bref till Skara stift. Om en prästmans plickt i dessa svåra pestilents tider. Skara 1711. — Panacaea Coelestis m. m. Eller himmelskt hälsomedel, nyttig thertill 1 att förvara hälsan o. s. v. Skara 1711. — Sermones censuales 1 en undersåtlig beskattnings predikan, 2 Sveriges undersåtares krigshjelp, öfver Zach. 12: 14—17. Skara 1712. — Synodalpredikan i Skara öfver Rom. 9: 11—23. (Betr. Guds hel. Ödnalag vid menniskans timliga och eviga välfärd eller ofärd. Skara 1712. — Gudeliga påminnelser af det som i Prästemötet år 1712 förnämligast blef afhandlat; uti bref till Skara stift. Skara 1712. — Sveriges undersåtares andliga krigshjelp. (jämte Magnus Stenbocks uppmaningsbref, Halmstad Aug. 1712). Skara 1712. — Bref till Skara stift angående gudelig beredelse att med välsinnadt eftertryck begå våra store bönedagar. Skara 1713. — Bref till Skara stift. David och Nathan. Huru en Herrans tjenare skall predika. Skara 1713. — Schibboleth (se ofvan). — Rättmäteliga Hedersförsvar emot V. Præsidentens Arch. Doct. U. Hiärnes obetänkta Skrift emot thess Schibboleth. Skara 1719. Sednare delen 1719. — (Ett utdrag af Schibboleth, deri S. vidgår många gjorda rättelser blef 1720 tryckt, men är ganska rart, sedan de flesta exemplaren förstördes i sista eldsvådan på Brunnsbo.) — Labores poenitentiales s. Explicationes Textuum dierum Supplicat. publ. una cum Indice dictorum S. S. ut et rerum et verborum La-

letissimo. Upsala. 1721. — Grammatica Svecana s. En svensk
ammatica af Bisk. i Skara D. J. Svedberg skrifven och författ-
. Tr. i Stockholm 1722. — Casa pauperum et Gaza divitum,
t är fattig mans koja och rik mans skatt med flit eftersökt,
kligt igenfunnen, afundslöst visad allom them som på yttersta
en vilja beständande blifva. Skara 1723. s. 765. (försedd med
gratulationsskrift af prosten i Wånga, Olof Knös, deri Sved-
gs lärda arbeten uppräknas.) — En gudelig barna- Catechés till
domens tjenst i de Sv. församlingar i Pensylvanien, samman-
ifven af thess Biskop. Sthm. 1723. — Pred. öfver Ev. på 3
d. eft. Trin. Betr. Stora syndares stora högtid. Skara 1724.
kom sedermera i en särskild utförligare tractat kallad "Testa-
tum magnum. Stora etc.) — Piæ cogitationes de insolita hujus
i tempestate. Skara 1725. (Har afseende på ett ganska lång-
igt regn i Vestergöthl. Berettelsen derom öfversände S. till
E. deri han berättar om den uppkomna sädesbristen, om den
han sjelf författat och på predikstolarne uppläsa låtit, om "Skara
en" o. s. v.) — Sanctificatio Sabbathi: Sabbathens helgande.
eställd i Högtids- och Söndags Epistlars gudel. Betracktande
2. 3. 4. delar. Norrköping 1734. — America illuminata skrif-
och utgifven af thess biskop D. J. Svedberg. Skara 1732. —
lmer i gamla sv. psalmboken n. 92. 112 (271 i nya). 159 (93)
9 (99). 200 (316). 239 (250). 301. 320. 321. 323 (315).
5. 330 (342). 333 (367). 413 (500: 7.). Öfvers. n. 18
6). 21 (161). 69. 85 (299). 107 (29). 133. 136 (411). 153
). 195 (35). 196 (36). 198 (217). 229 (120). 230. 305
2). 306. 314 (303). 316 (399). "Förbättrat de fleste." — II.
yckta men i manuscript författade: Commentarius Latino con-
natus Sermone in Ep. P. ad Timoth. Se Schibboleth p. 54. —
entation h. i Vesterås öfver Gr. L. Lect. och tf. kkoh. i Mora
gr. Thermoenius. — En fullkomlig svensk Ordabok, ther hvart
ett svenskt ord och ordalag till dess skrifart och sammanbin-
de är af then hel. Svenska Bibel och med första Bibelen jämn-
ga skrifter utdraget och bekräftat, på latin utgifvit och uttydt,
d högsta flit utarbetad. — Then sv. psalmbokens historia (förlo-
). — En gudelig regementsform af en christelig öfverhet, upp-
t af then hel. Anda igenom konung David i ps. 101 och nu-
ra af Guds ord förklarad och välment utgifven. — Herrans Bi-
s Uttolkning på Svensko, efter grundspråket gjord och förkla-
. — Berättelse om det samtal han höll med Norska flickan, som
nenligen blef kallad profetissan Sofia under den tid hon hölls
gslad på slottet i Vesterås (om hvilken anföres att hon sedan
pehöll sig 1699 dels i Dalarne, dels i Vestmanland, talade en-
t kl. XI f. m. och VII e. m. föröfrigt stum och mållös) — För-
ring öfver synen i Smalcalden och det Nord. Lejonet (1713)
Rätta orsaken till Sveriges elände och kraftig bot deremot. Upp-
t på hög befallning och föreställd på riksdagen i Sthm 1719
Egenhändig Lefvernesbeskrifning af honom sjelf uppsatt och
s barnom och efterkommande till underrättelse huru the sin van-
föra skola efter thess död; välment och faderligen lemnad. In
sid. 160. (S. författade med egen hand sex exemplar deraf;
ta skedde i hans 76—79 lefnadsår). — En kortare med denna
erskrift: "Kort förteckning på mitt lefverne, öfversändt efter
ran till H. H. Hr Bisk. Dr. H. Spegel, af Brunsbo d. 19 Dec.

1707.) (En afskrift vidimerad af Domprosten Doct. Sam. [illegible] bland Westéns samlingar). — Bisk. Svedbergs [illegible] gräfning m. m. Alltsammans med dess egen hand [illegible] förvaras på Linköp. Bibliothek. — Härtill kommer [illegible] tydlig brefsamling i original, bestående af skrifvelser [illegible] personerna om hvarjehanda ämnen 1702—1728.

Källor: Avtobiografi. — C. J. Knös: diss. de vita J. Svedbergii. Skr[illegible] tidningar 1793 och 1794. — Upsala Tidn. 1793. — Westén, Hof-Cler[illegible] storia. — Rudelbach, Christelig Biographi. Kiöbenh. 1848. — Rhyzelius [illegible] saker till nöje och tidsfördrif. Stockh. 1756. II. 45. — Sv. Mercurius [illegible] 913. ff. Acrelii beskrifning om sv. församl. i Nya Sverige. — Locubom[illegible] Sv. Bib. öfversättningar s. 81—91. Uppfostr. Sällsk. H. 1787. — Allm[illegible] för] 1788. n. 43 B. 2 — Fants Upplysn. i Sv. Hist. I: 119 ff. — [illegible] Ac. Ups. — Linköp. Bibl. Handl. II: 405 ff. — Wieselgren, Sv. Sk. [illegible] hvilken är Sveriges religion]? — Thomæus, Kyrko Häfder. — Bidrag till [illegible] kens och Riksdagarnes historia 1 häft.) C. W.

SWEDENBORG, EMANUEL.

Under det Jesper Svedberg — ännu blott [illegible] underordnad plats, men redan pröfvad i förföljelsens sk[illegible] oskufvad och förtröstansfull kämpade Herrans strider, f[illegible] honom, d. 29 Jan. 1688*), en son; hvilken han, fö[illegible] utmärka den, på hvilken hans hopp och hans tro h[illegible] i dopet kallade Emanuel.

Denne — ett söndagsbarn, liksom fader och mod[illegible] alla syskonen utom Catharina — invigdes tidigt till d[illegible] templativa lifvets tempeltjenst. Modren, Sara Behm, [illegible] nade honom i späda åren, hvarigenom redan barnets [illegible] lyftades ofvan jordrymdens krets**). Äldre brodren och [illegible] stjufmödrars omvårdnad såg han sedan undanryckas. [illegible] nearfvet röfvades ur fadrens händer genom confiscati[illegible]

---

*) I Stockholm; ej i Upsala, såsom i Stiernmans Histo[illegible] Pernetty m. fl. uppgifves. Genom missförstånd af Swede[illegible] 1769 uti London utgifna "Responsum" (jfr Tafels Samml[illegible] Urkunden I. 40) förekommer ett origtigt födelseår uti [illegible] denborgs Tankar och Syner." Uti "Strödda Anteckningar [illegible] till S:s lefverne" uppgifves födelsedagen orätt till den 26 J[illegible]

**) Han berättar sjelf i bref till Beyer, huru han från [illegible] tionde året hade tankarne oafbrutet sysselsatta med Gud, [illegible] och menniskans andliga lidande, samt att från det sjette [illegible] det var hans största nöje att med de andlige tala om tron, [illegible] han ofta anmärkte, att välviljan eller kärleken vore tron[illegible] att den detta lif verkande välviljan icke vore annat än kär[illegible] nästan. Så tidigt röjes hos honom oviljan mot allt hvad [illegible] såsom död, historisk bokstafstro; hvilken ock under detta [illegible] cismens tidehvarf, som Wieselgren så träffande skildrar, [illegible] kärft reste sig mot andens lifsyttringar, såsom jemväl [illegible] hade fått erfara. Äfven Atterbom anmärker "den [illegible] lekslösa, ofördragsamma, mumietorra beskaffenheten af det [illegible] ansågs för kyrklig renlärighet." Siare och Skalder I. 48.

boksupplagan. Så väl i Upsala som i Skara härjades rnehuset af vådelden. Med sinnet vändt åt höga mål med de rikaste anlag utrustad, fann han i vetenskaperna kär hamn undan lifvets stormar. En allvarlig gudsfruksamt vidsträckt kännedom i de österländska och classiska ken inplantades*) af fadren. Derom bära flera i ungsåren författade skrifter**) hedrande vittnesbörd.

Under det för Sverige olyckliga år (1710), då en ovapenlycka och en härjande pest tryckte dess söner, studerande ungdomen flocktals lemnade Upsala och de demiska lärosalarne stodo öde***), företog S. en utländsk och tillbringade fyra år uti England, Holland, Frank- och Tyskland. Då han kom till London, var en sträng rantain påbjuden för svenska skepp. S., sannolikt okunderom, gick i land; men kom för denna öfverträdelse i fara att blifva hängd, såsom han sjelf berättar i sitt erarium. I Oxford, Utrecht, Paris och Greifswald uppehan sig sedan längst. Han återvände till Sverige öfver Stralsund 1714, just då Carl XII började dess belägring.

Hemkommen, förvånade han alla med sina kunskapstter och deltog uti den redan 1710 grundlagda Vetenps Societetens i Upsala förhandlingar, deri hans svåger Benzelius var själen. Nu voro ej mera den latinska versusten och den classiska språkkritiken hans förnämsta rskningsämnen; han framstår snart såsom Sveriges Pythagoras. På verldsalltets konstrika men regelbundna grammarigtades alltmera hans håg, och οὐδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω r det kända vilkoret.

Den lärda verlden delades nu mellan Leibnitz och Locke. Den sednare hade en fördel i sjelfva rigtningen af det allmänna vetenskapliga sinnet†), hvilket allt efter Newtons upptäckter var nästan uteslutande vändt åt det mathematiskt-experimentala undersökandet af naturen, hvilken ansågs som en stor konstrikt sammansatt mechanism, hvars förhållanden borde kunna uträknas. Ett sådant betraktelsesätts allmän-

---

*) Jemväl ock någon rigtning åt det mystiska. Jfr isynnerhet sid. 281 ff. härofvan.

**) Bland dessa synes i Sverige vara okänd hans latinska öfversättning på elegiska vers, för hvilka Ovidius ej skulle behöfva blygas, af fadrens "Ungdoms Regel och Ålderdoms Spegel." Den är införd uti Abriss des Lebens und Wirkens Swedenborgs, sid. 68 ff. Uppgiften a. st. sid 2, att S. blifvit Ph. Mag i Upsala, är ogrundad.

***) Jfr Vet. Societetens Historia af J. H. Schröder.

†) Jfr litteratur-statistiken i Företalet till Agardhs Algebra.

lighet och S:s spanande snille — redan lifvadt af nypl
mystik*) — förde honom in i den högre mathem
analysen och den praktiska delen af naturläran.
nitz **) hade väl gifvit en stark impuls åt de ab
tiva forskningarne; men han var nu redan den sjun
solen. Han var för öfrigt sjelf stor mathematicus, och
följaren Wolf var äfven experimental-physicus och
vator samt riktade naturläran med flera rön. Han co
terade Leibnitz, men utan att antaga dess natursystem
blef genom sin mathematiska method mera känd än
uti norden.

Så leddes samtidens rigtning åt naturstudierne.
vida särskildt inom Sverige någon anstöt gafs åt S
siska verksamhet, är under närvarande förhållanden sv
bedöma. Vår lärdomshistoria (utom skön-litteraturen
fattig och — föga historisk, i högre mening. Den
mestadels ett porträtt-galleri, utan inre samband, d
heten endast är mechanisk. Mellertid bör man här,
än någorstädes, uteslutande hålla sig till *littera s*
ej blott i katholska theologien är traditionen en
Den måste hafva gällt här, såsom alltid i mörkare
yttre litterära hjelpmedel lottlösare tider. Traditions
S. uppenbarligen inhemtat mycket utom bokstudiet, s
hans tid ännu låg under för det mundtliga ordet.

De praktiska vetenskaperna lågo uti Sverige läng
gervall. Betrakta vi reformationstidehvarfvet, då theol
äfven i naturläran gäfvo ordet, så finna vi dessa myc
selsatta med andar och djeflar äfven i utom-theologi
ning. De predikade mot magiska konster, men tro
dem. Luther stridde ofta mot onda andar, trodde d
orsaka åska, jordbäfningar m. m. *Nimis magnificat d*
potestatem skref derföre Jesuiten Delrio***) om honom
lanchthon höll ett loftal öfver astrologien och sade
gudlöst att ej fästa någon uppmärksamhet på tecke
Guds finger skrifvit på himlen till varning för tillko

*) Det exemplar af Plotini Opera Philosophica, hvilket Stj
egt och kallat sitt "pabulum animæ", begagnades af Swe
enligt handskrifna anteckningar af Lidén i dess Hist. Po
sid. 25.

**) Swedenborg förkastade läran om Harmonia præstabi
de Leibnitz-Wolfska Monaderna, dem han sätter i samma
Epicuri atomer. Jfr Arcana §. 5084 samt De commercio
corporis §§. 17, 19.

***) Om Jesuiternes förtjenster om physiska vetenskaper
gardh, a. st. Messenius, af dem undervisad, bragte Rudb
skam.

a. Deras lärjunge Olaus Petri trodde på vädersolar och i Stockholms storkyrka uppsätta en tafla öfver detta ecken *).

Telesio var den förste, som allvarligt reformerade naäran och i Neapel inrättade ett slags Akademi för expentalphysiken. Han renade naturphilosophien från schoicismen, under det Ramus på den speculativa vägen stor-e deremot. Rami philosophi blef på Johan III:s befall-följd i det till Stockholm flyttade universitetet, och med var ett stort steg i svenska bildningen taget**). bibehöll sig bredvid scholasticismen, till dess Carteerne på 1680:talet fingo öfverhand.

Den hemlighetsfulla experimentläran och astrologien hade ertid fortplantats ifrån Paracelsus och Cardanus***), ge-v. Helmont till Morin†), som florerade bredvid Gasdi och Descartes. Nu tillkom ett nytt system i den moka physiken. Der uppställdes tre principer: materien, an, ljuset. Cartesius hade sjelf försökt att förklara bika skapelsehistorien efter sitt system. Anhängarne gingo u längre. I stället för Anima mundi insattes nu Andan fvande öfver vattnet, en Spiritus incubans eller seminalis om caussa formatrix i den chaotiska massan. Man sökte erivationerne af Mosis ord finna sjelfva kärnan af hemligerna och fann, att jorden hade i Hebreiskan sitt namn en radix, som betydde förbränning: bevis för Cartesii ning, att hon vore en slocknad sol. Æthern hade namn, n innehöll betydelsen af eld och vatten m. m. En ifrig hängare af denna Mosaiska naturphilosophi var äfven Stiernlm: den första Svensk, som kallades till ledamot af Ve-

---

*) Jfr sista delen af Sv. Akad. Handl. sid. 42. — Ännu 1676 mplades den för öfrigt åt det mystiska hängifne, men tillika rkunnige Urb. Hjärne af presterne såsom kättare i anledning af s friare åsigter af Trolldomsväsendet. Hjärne var, liksom Odelrna, den förtjenstfulle Cartesianen Hoffvenii lärjunge, men delade ernhjelms ovilja mot Cartesius. Om prestskrock se ock Rietz' Skol-. s. 122.

**) Härom samt om Johan III:s förtjenster om undervisningsverse Joh. Skyttes biographi.

***) Är icke utan beröringspunkter med Swedenborg. Var med sitt svärmeri en högst skarpsinnig Mathematicus, hvars namn är adtyvid formeln för solutionen af tredje gradens æquationer.

†) Ej att förblanda med fanatikern, som brändes 1663. Astron sade sig vara i besittning af Gustaf Adolphs värja, som var tecknad med Kabbalistiska charakterer. I Regnum animale §. citerar Swedenborg "monades Mori." I Engelska öfversättningen, don 1844, gissas, att här skall läsas "Morini", helst ingen Moskrifvit om det afhandlade ämnet.

tenskaps Societeten i Londo
utan tvifvel desa läror i S
till Swedenborgs kännedom,
behöfver anse Fludd såsom
motsäges af andra**). Des
först med Wallerius.

Cartesius hade lärt att tvi
allt hvad man lärt, göra tafl
"Upplysningen" steg. En a
domar, för att en gång för
ovissa; men denna räfst va
fördom emot det gamla, oc
ära efter dristigheten att t
guldmakeri talar Hjärne om
idel bedrägeri och intet vär
passera för lätt-trogne och
förstånd, huru de voro me
ligt vore slå några blå du
andra skulle finna det troli
så enfaldiga och bejaka det
ning vore omöjligt." . . . "D
veta af, än hvad de sjelfve
händer betasta, de göra de
nat förgäta, som de borde
ket annat, som en sådan sj
Det var förmodligen denn
som väckte Hjärnes och S
deremot, liksom Hoffvenius,
fl. läto sig icke genom afa
Cartesii stora förtjenster. S
drig helt åt honom. Mellertid
för vidskepelser: det var fa
kom i frestelse att tro, de
skaplig fläck. På detta sä
nom tiden ovidrörd.

I Sverige var man min
och handledning felades.
tvifvelsutan ej varit utan infly
Hjärne, en mångkunnig man,

---

*) Blätter für Lit. Unterhalt.
**) Abriss des Lebens Swede
***) Raimund Lullus hade li
Baco. Något dylikt synes sedna

Cartesius, försvarande en del af Paracelsi, v. Helmonts och Bechers satser*). Han angaf sjelf sin geognosi såsom öfverensstämmande med den gamla Hermetiska philosophien. Han skref Paracelsi apologi, som ännu 1821 blifvit förnyad af Chemiæ Professor Scherer i Petersburg. Hans tentamina chemica utgåfvos 1753 med rättelser och tillägg af Wallerius, som påstod, att H. hade sig bekant mycket af hvad sednare Chemister utgåfvo för nya upptäckter. Med Wallerius utdog denna ätt i Sverige. Bergman och Scheele började en ny epoch. I brytningen mellan systemerna insmög sig Linnéanske en antagonism, som ej gjorde full rättvisa åt föregångarne. Så klagade åtminstone Wallerius. Chemiens territorium inskränktes och afskildes från den högre naturphilosophien. En empiriskt demonstrativ method infördes, som gick i bredd med Linnés system. — Hjärne var jemväl Swedenborgs föregångare såsom den förste i Sverige, som i sina flockar gjorde en samling af geologiska observationer, och citeras af S. i skriften om vattnets höjd. Hans personlighet belyses för öfrigt nu rikligen uti "Huset Tessin".

Men vi måste återgå till S:s ungdomsöden! Då Carl XII låg i Lund 1716 blef Swedenborg genom Polhem honom föreställd. Samtalet med Konungen berättas hos Nordberg II. 599 ff. S. vistades då annars mest i Carlskrona, såsom synes af hans bref**), deri han säger sig hindrad från skrif-

*) Det berättas i Hjärnes biographi uti detta Lexicon, att den berömde Homberg från Paris ankom till Stockholm för att se Hjärnes Laboratorium och lära känna honom sjelf personligen. De arbetade öfven tillsammans, hvaraf frukten blef Hiärnes Acta Laboratorii Sthm. Likväl får man ej häraf tro, att deras åsigter öfverensstämde. Homberg var alldeles skiljd från de speculativa empiristerne och höll sig inom det rent praktiska. Han var pensionär af Franska Vet. Akad., der Ludvig XIV förbjudit alchemi och slikt. Af brefväxlingen mellan Hjärne och Odelstierna, som reste utomlands 1683—92, synes, att de flesta tyska Chemister då sökte Lapis philosophorum och spiritus solaris aëris såsom ett menstruum universale. Hjärne afrådde O. från Alchemien, men måste sednare hafva trott på den, helst han 1707 gaf ett intyg, att Paykull verkligen gjort guld. O. fann i Tyskland en stor guldmakare, Helbig, som förde furstlig stat. Wallerius visade ännu 1767 för Lovisa Ulrika, i Bergmans närvaro, huru quicksilfret fixerades till silfver och huru guld upplöstes i spiritu philosophico, hvarmed en silfversked förgyldes. Vid samma tillfälle visade Drottningen en medaille af det guld, hennes far sjelf gjort efter Paykulls manuscripter, som hon ägde i sitt förvar. Det är väl möjligt att dessa följdes vid guldmakeriet på Drottningholm 1792. Att här ej endast gjordes falskt mynt, låter den redlige A. Nordenskölds deltagande ana. Jfr Muncks och C. F. Nordenskölds biographier.

**) Jfr. Läsning för Bildning och Nöje 1848, sid. 130.

Resp. A. Haqui
derdoms Spegel
Visa med dess
sala 1703, sede
sors docendi et di
venes ex S. S.
Jämte tröstrikt s
känning af ungdo
Biskop i S. Tr
Dedicat, Företal
af Esaia 53: 1.
uti christeliga pr
Del. Skara 1719
christen hälst i d
Skara 1710. — B
nom Stora Bönec
1710. — Säkra o
Pestilentien, the
och gudsfruktan är
ver. Skara 1711.
som dö af pestilent
Stora bönedagars
Om en prästmans p
— Panacaea Coele
thertill 1 att för
censuales 1 en und
dersåtares krigshjel
Synodalpredikan i S
Ödnalag vid mennis
1712. — Gudeliga
förnämligast blef af
— Sveriges underså
bocks uppmaningsbr
Bref till Skara stift

tunnan skulle hela Sveriges behof fyllas. Han sysselsättes med "ritningen på nya saltpannor som besparas ved som ock många resor skynda tillverkningen; äfvensom ritning på pump- och grader-rännor, som ock nya äro. Strömstad är ett saltsjuderi inrättadt med största oförstånd. Komme nu sådant verk i gång, torde det importera landet än hela dess jerntillverkning" *). "Vid Trollhättan, Ilspång, Hjelmaren är allt funnit vara possibelt och af en så stor kostnad, som man tänkt. Om jag icke mer saken gör, är jag en *stimulus* till sådant" **).

I bref från Stockholm af 24 Mars 1717 ber han Benzelius i Dædalus trycka Stjernhielms *Linea Carolina.* "Med saltsjuderi och sjöfarten inomlands är på en god väg." Den Jan. 1718 är S. på fadrens Biskopsboställe Brunsbo, under det den sednare disputerar i Lund om sitt Schibboleth. Han skrifver nu: "Med saltverket lärer väl blifva något af: icke egennyttighet regerar för starkt, som begynner temligen. Är till beklagandes. Jag efterger så mycket jag kan. Jag tror, att jag alldeles drager handen derifrån, det skulden intet må ankomma på mig, om det skulle lamt och sakta. Mellertid tror jag det intet komma på någon god fot, der icke Polhem bestås så mycket han tänkt. Saltet kan väl blifva försvarligt godt, sådant som det Lüneburgska, tjenligt till kokningar." I Febr. 1718 skrifves från Starbo, att Polhem kallar honom till Venersborg; P. hade nu fått utslag, att slussverk skulle byggas och "seglation göras mellan Öster- och Vesterhafven, genom Venern och Wettern till Norrköping." I Juni håller han "dagligen på med första slussen", enligt bref från Venersborg. "Mig tyckes annars, att det lönar föga mödan att befordra vidare Mathesin: så för penningnödens skull, att komma deruti så vida som man bör; som jemväl för den afunden, som regerar så starkt emot dem, som om beflita sig om något mera än en annan. Enär ett land allmänt lutar till barbari, lärer fåfängt vara för en och annan att hålla det upprätt." Från samma ställe skrifves i Sept., att han blifvit på det bästa mottagen af Konungen i Strömstad. "Jag tror, att i år, om allt står i skick som är, jag ock påbegynner sjelf ett slussverk och har mitt eget commando." . . . "Polhems äldsta dotter är förlofvad till Hofjunkaren Manderström. Jag

---

*) Hjärne hade arbetat mycket för bergverkens uppbjelpande.

**) Skrifvet från Stjernsund den 23 Februari 1717. Jfr Läsning sid. 133.

Ref 1788.
Ac. Ups.
hvilken är
kans och B

Under
underordnad
okufvad och
honom, d.
utmärka den
i dopet kalla
Denne
alla syskonen
templativa lif
nade honom
lyftades ofvan
stjufmödrars
nearfvet röfva

---

*) I Stockh
Pernetty m. fl.
1769 uti Lond
Urkunden I. 40
denborgs Tanka
till S:s lefverne

**) Han berä
tionde året hade
och menniskans

Nu kallades S. till en annan verksamhet. Vid Fredrikshalls belägring fortskaffade han från Strömstad till Idefjord, 2½ mils väg, öfver berg och dalar, genom inrättning af rullar, två galerer, fem stora båtar och en slup. Derigenom blef Konungen i stånd att fullfölja sin föresats och, under betäckning af galererna och de stora båtarne, med [illegible]mar föra under Fredrikshall ett större artilleri, än till lands kunnat ske.

Mellertid utgaf S. flera arbeten af astronomiskt, geologiskt *), mathematiskt och mechaniskt innehåll. Tillika med syskonen blef honom tilldelad adlig värdighet 1719, hvarefter han flitigt deltog i riksdagsförhandlingarne **). Tjenstebefattningen inom Bergs-Collegium hade han ännu icke tillträdt och ville icke komma i åtnjutande af dess förmåner, förrän han om det egentliga praktiska bergsbruket skaffat sig säker kunskap. Derföre besökte han först med oafbruten uppmärksamhet de förnämsta svenska bergverken och derefter anträdde han sommaren 1721 sin andra utländska resa. Han vände sig först till Danmark och Holland, alltjemnt författande nya skrifter. Från Amsterdam reste han till Aachen, Lüttich och Cöln, besökande bergverk och metallförädlingsanstalter. I Leipzig utgaf han 1722 ett större verk i tre delar och fjerde delen s. å. i Schiffbeck vid Hamburg. Under vistelsen bland de Sachsiska och Harziska grufvorna gjorde han Wolfs bekantskap, hvilken fattade en så hög aktning och så stort förtroende för S:s lärdom och skarpsinne, att han under hela sin lifstid genom bref sökte hans råd och upplysning öfver flera invecklade ämnen. Hans utmärkta skicklighet erkändes äfven af Hertig Ludvig Rudolph i Braunschweig, som derföre på sin bekostnad lät S. beresa landet och vid afskedstagandet skänkte honom sin medaille i guld jemte en stor silfverbägare.

---

*) Hans afhandling om vattnens höjd framhölls med utmärkelse af Berzelius vid Naturforskaremötet i Stockholm vid frågan om Svenska vallens höjning.

**) Det uppgifves ofta, att S. tidigt öfvergifvit riksdagsförhandlingarne, sedan partibitterheten uppkommit. Detta är dock förhastadt dömdt. Ännu vid 1761 års riksdag uppträdde den 73-åriga gubben sjelf med en ganska ljungande partiskrift på tre tätskrifna ark, hvilken ännu förvaras bland De la Gardieska Samlingarne, kallad: "Rent svar på falska satser, dediceradt Hr Bidenius Renhorn", Hattchefen i Borgarståndet. Jfr Wieselgren, Sveriges Sk. Litt. IV. 78 ff. Vid samma riksdag ingaf S. det — enligt Höpkens yttrande — förståndigaste af alla den tidens finansprojecter. S. hade då varit åndeskådare i sexton år.

Efter ett års och tre mån
till Sverige och först vid slutet
tjenstgöring, men kallas först 1
de följande tio åren delade han
målen och studierna. Genom de
förvärfvade han såsom embetsma
som han genom sina skrifter vu
fentliga hedersbetygelser. Consi
sala erböd honom 1724 den ef
thematiska professionen "till nyt
nad för Akademien"; hvilket anb
Ledam. af Vetenskaps-Societeten
af Kejs. Akademien i Petersburg
mien i Stockholm 1741.

Det är märkligt, att den fö
ductiva S. nu under tolf år ej lä
hade han 1733 färdigt ett jättev
folianter med 155 kopparstick,
Sådana verk kunde väl knappas
svårigheter, och derföre se vi S.
Också framstår han nu med en
disciplin, som vinner den högsta

Uti det af Tafel nyligen
man, att han besökte Berlin, D
samt vid årets slut lemnade en
i Leipzig. Under tryckningen,
Dresden och Leipzig, tillbringa
Österrikiska och Ungerska bergv

Hans gynnare, Hertigen af I
ofta besökte, bestred kostnaden
gifvande. Det är dediceradt till
författarens porträtt, temligen il
innehåller naturphilosophiens pri
philosophiskt förklara elementar
andra och tredje handla företräd
metallförädling i Europa och A
bandet har rönt utmärkelsen att
cyklopediens Description des arts
tjenster prisas högt i Cramers El
ing metals.

Detta år bildar andra epoch
ning går nu ej mera företrädesv

---

*) Enligt Atterboms Siare och Sk
gång äfven Frankrike.

Cartesius, försvarande en del af Paracelsi, v. Helmonts Bechers satser*). Han angaf sjelf sin geognosi såsom erensstämmande med den gamla Hermetiska philosophien. skref Paracelsi apologi, som ännu 1821 blifvit förnyad Chemiæ Professor Scherer i Petersburg. Hans tentamina emica utgåfvos 1753 med rättelser och tillägg af Walle-, som påstod, att H. hade sig bekant mycket af hvad nare Chemister utgåfvo för nya upptäckter. Med Walle- utdog denna ätt i Sverige. Bergman och Scheele börja ny epoch. I brytningen mellan systemerna insmög sig iske en antagonism, som ej gjorde full rättvisa åt före-darne. Så klagade åtminstone Wallerius. Chemiens ter-orium inskränktes och afskildes från den högre naturphi-ophien. En empiriskt demonstrativ method infördes, som k i bredd med Linnés system. — Hjärne var jemväl Swe-borgs föregångare såsom den förste i Sverige, som i sina ckar gjorde en samling af geologiska observationer, och ras af S. i skriften om vattnets höjd. Hans personlighet ses för öfrigt nu rikligen uti "Huset Tessin".

Men vi måste återgå till S:s ungdomsöden! Då Carl låg i Lund 1716 blef Swedenborg genom Polhem honom ställd. Samtalet med Konungen berättas hos Nordberg 599 ff. S. vistades då annars mest i Carlskrona, såsom es af hans bref**), deri han säger sig hindrad från skrif-

---

*) Det berättas i Hjärnes biographi uti detta Lexicon, att den be-de Homberg från Paris ankom till Stockholm för att se Hjärnes ratorium och lära känna honom sjelf personligen. De arbetade n tillsammans, hvaraf frukten blef Hiärnes Acta Laboratorii Sthm. väl får man ej häraf tro, att deras åsigter öfverensstämde. Hom- var alldeles skiljd från de speculativa empiristerne och höll sig det rent praktiska. Han var pensionär af Franska Vet. Akad., Ludvig XIV förbjudit alchemi och slikt. Af brefväxlingen lan Hjärne och Odelstierna, som reste utomlands 1683—92, sy- att de flesta tyska Chemister då sökte Lapis philosophorum och itus solaris aëris såsom ett menstruum universale. Hjärne afrådde från Alchemien, men måste sednare hafva trott på den, helst han 7 gaf ett intyg, att Paykull verkligen gjort guld. O. fann i Tysk- en stor guldmakare, Helbig, som förde furstlig stat. Wallerius de ännu 1767 för Lovisa Ulrika, i Bergmans närvaro, huru quick-et fixerades till silfver och huru guld upplöstes i spiritu philo-hico, hvarmed en silfversked förgyldes. Vid samma tillfälle visade ottningen en medaille af det guld, hennes far sjelf gjort efter Pay-ls manuscripter, som hon ägde i sitt förvar. Det är väl möjligt dessa följdes vid guldmakeriet på Drottningholm 1792. Att här endast gjordes falskt mynt, låter den redlige A. Nordenskölds del-ande ana. Jfr Muncks och C. F. Nordenskölds biographier.

**) Jfr. Läsning för Bildning och Nöje 1848, sid. 130.

Men det är tid att närmare betrakta detta naturs[ystem] som i sin grundlighet och consequens uthärdar [jemförelse med] hvilket som helst, med det företräde, att i all sin [tid] vara mera empiriskt demonstrativt och att hafva [längre] den geometriska methoden än något annat. I England, T[ysk]land och Amerika utgifvas och öfversättas nu alla S:s [philo]philosophiska skrifter under det högsta bifall *). Hans [lands]män lära väl då här fordra åtminstone de allmänna [dragen] af hans system.

I tankekraft och i kunskaper var S. öfverlägsen [alla] sina landsmän. Geometri, Physik, Astronomi, A[natomi], Chemi, gamla Philosophien, allt hade S. med en [stor] beläsenhet följt, så långt samtiden framfört dem. [Der]till hade han lagt egna observationer och experiment. Han genomtänkte allt och formerade ett eget system. [I] hans undransvärda bildningsgåfva var allt åskådligt; [äfven] naturkrafterna hade sina figurer. Ingen har väl uppställt så empirisk transcendental-philosophi, som han; ingen [så] traktat philosophien såsom en slags intellectuel algebra, [hvil]ken förklarade uppkomsten och tillvarelsen af phenomen-verlden. Men till framställningen af sina höga speculationer saknade han ofta uttryck och önskade en philosophia [ma]thematica universalis, ungefär såsom Leibnitz fann behofvet af ett universalspråk.

Ehuru hatare af tom metaphysik **), tillhörde S. ingalunda den class af empirister, som stanna vid atomer, mechanik och chemi till naturens förklaring. Han förnekade aldrig en högre class af orsaker, lika litet som han fråkände förnuftet allt anspråk att i naturbetraktelsen äfven finna dem. Han framkallade de försummade frågorna [om] menniskans förbindelse med den yttre naturen och hela systemet genomklingas af ett lofsjungande: Numen adest.

---

*) Utom de skrifter, som särskildt afhandla S:s förtjenster, [kunna] kännas dessa uti Leçons sur la philosophie chimique par D[umas], Foreign Quarterly Review, Vol. 23 (1839) sid. 52; Geschichte [der] Crystallkunde von Marx, sid. 66. Den s. k. Monro's Foramen, [be]kant i anatomien, afhandlades förut af S. Äfvenså Schlichtings [upp]täckt (Blumenbach, Instit. Physiol. §. 201). Urani upptäckt [hade] han förutsagt före Buffon.

**) Metaphysiska tankeformer i naturphilosophi föda, sade [han], errores et errorum errores. Samma åsigt hade fadren. Se här[ofvan] sid. 226. Å andra sidan skulle han troligen gerna instämt [i] Schellings yttrande: In der Natur-Philosophie müssen den Const[ruc]tionen a priori empirische Anschauungen beigesellt werden.

Nu kallades S. till en annan verksamhet. Vid Fredriks- belägring fortskaffade han från Strömstad till Idefjord, mils väg, öfver berg och dalar, genom inrättning af r, två galerer, fem stora båtar och en slup. Deri- m blef Konungen i stånd att fullfölja sin föresats och, r betäckning af galererna och de stora båtarne, med nar föra under Fredrikshall ett större artilleri, än till s kunnat ske.

Mellertid utgaf S. flera arbeten af astronomiskt, geolo- t *), mathematiskt och mechaniskt innehåll. Tillika syskonen blef honom tilldelad adlig värdighet 1719, efter han flitigt deltog i riksdagsförhandlingarne **). stebefattningen inom Bergs-Collegium hade han ännu tillträdt och ville icke komma i åtnjutande af dess för- er, förrän han om det egentliga praktiska bergsbruket at sig säker kunskap. Derföre besökte han först med ruten uppmärksamhet de förnämsta svenska bergverken derefter anträdde han sommaren 1721 sin andra ut- ska resa. Han vände sig först till Danmark och Hol- , alltjemnt författande nya skrifter. Från Amsterdam e han till Aachen, Lüttich och Cöln, besökande berg- k och metallförädlingsanstalter. I Leipzig utgaf han 1722 större verk i tre delar och fjerde delen s. å. i Schiff- k vid Hamburg. Under vistelsen bland de Sachsiska och rziska grufvorna gjorde han Wolfs bekantskap, hvilken ade en så hög aktning och så stort förtroende för S:s dom och skarpsinne, att han under hela sin lifstid genom f sökte hans råd och upplysning öfver flera invecklade nen. Hans utmärkta skicklighet erkändes äfven af Hertig dvig Rudolph i Braunschweig, som derföre på sin be- stnad lät S. beresa landet och vid afskedstagandet skänkte nom sin medaille i guld jemte en stor silfverbägare.

*) Hans afhandling om vattnens höjd framhölls med utmärkelse Berzelius vid Naturforskaremötet i Stockholm vid frågan om Sven- vallens höjning.

**) Det uppgifves ofta, att S. tidigt öfvergifvit riksdagsförhand- garne, sedan partibitterheten uppkommit. Detta är dock förha- dt dömdt. Ännu vid 1761 års riksdag uppträdde den 73-åriga bben sjelf med en ganska ljungande partiskrift på tre tätskrifna , hvilken ännu förvaras bland De la Gardieska Samlingarne, kal- : "Rent svar på falska satser, dediceradt Hr Bidenius Renhorn", ltchefen i Borgarståndet. Jfr Wieselgren, Sveriges Sk. Litt. IV. ff. Vid samma riksdag ingaf S. det — enligt Höpkens yttrande förståndigaste af alla den tidens finansprojecter. S. hade då varit deskådare i sexton år.

thematiska pr
nad för Akad
Ledam. af Ve
af Kejs. Akad
mien i Stockh
Det är m
ductiva S. nu
hade han 173
folianter med
Sådana verk
svårigheter, oc
Också framstår
disciplin, som
Uti det
man, att han
samt vid årets
i Leipzig. Un
Dresden och
Österrikiska oc
Hans gynn
ofta besökte,
gifvande. Det
författarens por
innehåller natur
philosophiskt fö
andra och tredj
metallförädling i

ingen af de verktyg, hvilka under hans embetsbefatt-
honom förekommo, eller att kunna uppgifva ett vigare
ructionssätt af ett slussverk, en dockbyggnad, en smält-
b. s. v.; han eftersträfvade äfven att sjelf förvärfva och
meddela andra samma insigt i afseende på den stora
smechanismen. Den Pythagoreiska tystnaden hade han
adt mått iakttagit. Tiden hade icke heller fruktlöst
pit. De djupaste forskningar hade tydligen oafbrutit
lsatt hans vidtomfattande själ. Också var nu hans rykte
eiskt och flere lärde öppnade brefvexling med honom.
Hans s. å. utgifna Prodromus bildar öfvergången till
ologien. Men han iakttog nu åter sex års tystnad. År
företog han åter en utländsk resa *). Besökte 1738
n, tillbringande ett helt år i Rom och Venedig. Under
tid lade han sig utan tvifvel helt och hållet på Ana-
och Physiologi. Han utgaf 1740—41 "Djurrikets Oe-
mi", tvenne stora qvartband, i Amsterdam, hvarpå han
este. Sedan finna vi honom 1744 utgifva tvenne stora
af "Djurriket" i Haag och tredje delen i London 1745.
begge verk utgöra, om ock ingen sträng physiologi
dern mening, likväl ett högtänkt och originelt system i
lisk geometri och mechanik. Sjelf betraktade dem S.
såsom förelöpare till ett verk, i hvilket han ämnade
tta Physiologiens och Psychologiens hela område. Mel-
prisas dessa verk ganska högt af sakkunnige engelska
sättare nu på 1840-talet, hvilka framhålla det skefva
allers mindre gynnande omdöme.

Dessa verk utgöra en serie för sig, tillhörande S:s tre-
epoch. Men nu kommer ett verk, det egnaste i sitt
hvilket väl tillhörer tredje epochen, men äfven kan
bilda öfvergången till något som komma skall. Det
i början af år 1745 i London uti tvenne qvartband.
är en sublimation af S:s vetenskapliga system; afhand-
jordens ursprung, paradiset, första menniskans ska-
, barndom, kärlek, äktenskap, själen, oskyldighetens
ind, Guds beläte m. m.

För öfrigt hade S. hittills skrifvit en mängd outgifna
tser, som visa hans flit och mångfaldighet. Bland dem
nämnas: De magnete, 273 sidd. 4:o; De sale com-
, 343 s.; Principia rerum nat., ex priori et posteriori
a, 369 s.; De Sensatione, 13 Cap.; De Actione, 35
m. m. samt flera physiologiska.

---

*) Han företog sedan sju särskilda resor, hvarmed "hans förnäm-
sigt var att upplägga nya böcker", enligt Sandel.

tum primum kommo i verk
läge i aggregaterne.

Hittills hade allt vari
nu börja mångfalden och
äro dock ännu obetydliga
ma inre rörelser och lägen
rörelsen blir långsammare
minima. Nu analyseras m
position af häfstångens och
begge representerade i spi
hvar successiv composition
aftagande spiralkrafter fr
tvärtom, och lagarne visa
dessa hvirflar. De tyngst
stanna i vissa peripherier
jemnvigt med den kraft,
fortfara att göra hela cirkl
tern till peripherien, äfve
tyngden. En ström af par
kraft var växande eller af
hela spiralen voro ej två

Men en mängd enkla
ring, utan gjorde ensamm
minimum blef en rent acti
ändliga hastigheten af sin
ken det reela verkligen va
städes närvarande. Dessa
deras tvåfaldiga rörelse o
verkande på de uppkomna
naturen ett *activum* och et
intet element kunde bildas.

Denna fria kraft kalla
tionernas polaritet, som u
den andra, är den nyare el
grundorsaken till de minst
bördes lägen. Activi prin
contiguum; de ideala ytor
hopträngas i de minsta spa
och återtaga sina figurer (

---

*) Analysen deraf hos Sw. e
Involution: den allmänna orga
en ursprunglig produkt, något
volution, ett dynamiskt oändli
var lagd.

relse, hvarförutan han skulle förlora sig i oändlighet. essa principer har man således medelpunkter och om-, och med detsamma rörelsens gång mellan dem, nemnest sammandragen omkring centern, alltmer vidgad ripherien och slutligen utjemnad till cirkel. Denna ar ännu absolut kraft, motus purus, ett medelting det oändliga och ändliga, osammansatt, odelbar, utan ioner, rörelse utan direction, en hastighet innesluten elf, en blott *conatus*, för mathematiken ett quasi nihil. enhet kallas *punctum naturale* *). Dess conatus gick entern till peripherien och derifrån åter till centern, om progressionen, ty han var på en gång i centern ripherien. Sådant var nu ens primum. Genom dessa s inbördes contact uppkommo föreningar, den första sättningen, i hvilken punkterne tömde sina krafter i amma composita, blefvo productiva och bildade geras utvecklade samfälda spiralrörelse den första sub-, primum finitum, de materiela minima, gränsen för barhet, ens simplex. I dem evolverades punkternas till en bestämd spiralrörelse, hvarigenom hvarje af oändligt små partiklar fick sin revolution om sin axel, æquator och sina poler. Men som deras gravitets-ej lågo i utan bredvid axeln, fingo de äfven en ssiv rörelse i kraft af lagen, att en i rörelse satt styr dit dess gravitets-center vill. På partiklarne således äfven en ecliptica; de hade derjemte deras ner och representerade en mikrokosmus. Polerna n delat spiralrörelsen, så att den, mellan ena polen quatorn, gick från centern till peripherien, och på sidan æquatorn från p. till c., alltid med samma prilag att närmast axeln vara starkast och aftagande ut-i spiralerne utåt. Men intet element är ännu ut-ur den första substansens ägg. Punkterna äro ab-de i sina producter. Nu kommer ordningen till denna s att äfven producera genom rörelse.

niversum är nu fullt af enkla substanser liksom förut rpunkter: de äro således i contact, tryckta af hvar-hvarigenom de ingå nya föreningar och formera nya sita, finitum secundum, hvarvid polarkrafterna i fini-

---

*) r härmed Jak. Böhmes "första principium"; ehuru Tafel uppatt Sw. aldrig läst Böhme. Jfr Swedenborg und seine Geg-30; Urkunden betreffend des Leben Swedenborgs I. 79, 260.

position
begge
hvar su
aftagand
tvärtom
dessa h
stanna
jemnvig
fortfara
tera til
tyngden
kraft v
hela sp
Me
ring, u
minimus
ändliga
ken det
städes
deras t
verkand
naturen
intet el
Den
tionerna
den and
grundor

t revolverande, bemäktigade sig partiklarne af finitum
lum, som de under progressionen råkade, formerade
dem reela ytor, i hvilka de inneslöto sig; och så upp-
ndtligen ett element, componeradt af naturpunkten,
primum och af activum primi. Det föreställes så-
ändligt små ihåliga blåsor. Enhvar eger alla stam-
s egenskaper i spiralrörelse med revolution och pro-
n, sin æquator, ecliptica, poler m. m. De voro alla
rs grundämne. De fyllde hela solrymden.
iksom den första enkla substansen vid sin produktion
andra lemnat activa spiraler fria att röra sig inom
lfva; lemnade äfven den andra spiralkraften några fria
et första activum, men med större peripherier och
hastig rörelse. Och som den första enkla substansen
den andra, så componerade denna den tredje: och
ef den magnetiska substansen. Successionen är såle-
nna: a) naturpunkten, spiralrörelse, immateriel, ab-
ad i composition af b) första enkla substansen: sim-
nitum, utan dimensioner, det första passivum; c) fri
afskild från denna substans: activum primi; d) andra
nsen: första elementet; e) fri kraft, afsöndrad från an-
bstansen; activum secundi, tillika med activum primi,
nn; f) tredje substansen uppkommer af elementar-
ar: andra elementet, det magnetiska; g) fri kraft, af-
d vid föregående compositionen, activum tertii.
S:s system förekommer nästan intet annat än repetitio
ii: hela hans skapelse är blott multiplication af en
iv kraft och en primitiv substans. Elementerna be-
i reala ytor, som spiralrörelsen formerade genom con-
ation, med inneslutna activa. Gravitets-centrerne lågo
nu mera i ytorna, mer och mindre aflägsna från hela
lns medelpunkt efter den tryckning han undergått.
finitum var naturpunkten tre gånger multiplicerad,
d till sin tredje potens. Som den andra var han ge-
mgifvande substanser compressibel i många grader,
ll inre soliditet. Detta kunde blott ske i den första
ts-kretsens stora hvirfvel med stark trängsel. De
elementernas artiklar hade deras upphof vid sol-ytan,
tiva eller fria krafter af andra och tredje rangen ope-
verkade på de enkla substanserna och arbetade att
i jemvigt med dem, nemligen att formera dem till
ch inneslutna sig i dem, således att componera. So-
ra verkningskrets bestod af blotta activa primi eller
s första afsatta kraft; men den utgjorde ej något

längre h

S.

physiska
jera för
de den
tricitet
gemensa
magneti
det hög
relsesph
undersö
dade de
omkring
ningarn
nat en
ej fullt
gra mi
utsatte
år åte
ända ti
period
rörelse
soihvi
zodiak

i vintergatan, emedan stjernorna der äro tätast; hela stjernhimmel utgör en enda sphær, en enda punkt i unium, der oräkneliga sådana sphærer kunna finnas. Hvart ablick kan föda nya himlar, nya verldar. Samtidigt na finnas unga kraftfulla jemte åldriga aftynande verlds-. Med magnetelementets daning fick solen sin hvirfvel: ge tillsammans utgöra en verld. Solens omätliga område ännu tomt; i hennes rike funnos inga invånare, omkring ne inga år och dagar; intet object för hennes strålar. fveln kunde ej ännu bära annat än sig sjelf, ingenting terande; det måste först sammansättas. En ny bildning tår nu, hvars grund ligger i det föregående. Allt hvad hvirfveln finnes, är hennes egen afföda. Nu uppkomma anser af fjerde ordningen, med ännu större dimensioner långsammare rörelser. De borde ock ha kraft att com-na; men dem felades spatium: de kunde ej förena sig activa primi et secundi för dessas större hastighet: de lera således som rena passiva, oupphörligen ökta och ta genom solens productionskraft, tills de slutligen bil-n särskild sphær, en skorpa rundt omkring hvirfveln, vaude med den. Detta **chaos**, antaget af alla de gamle Aristoteles, formerar nu ett nytt centrum, uppkommet genom rörelse. **Utom** det sväfvade, med gyrationens hastighet, de två finare activa; **inom** inneslöts solens ndigt verksamma productionskrafter, som ökade och a utspände den materiela sphæren. Denna aflägsnar sig den stora activitets-centern, intager allt större rymd han slutligen brister, formerar bälten efter solens æ-or eller efter zodiacal-cirkeln, der rörelsen och dess ningar var störst. Dessa bälten sprängas åter, fragmen-concentrera sig i klot och följa samma ursprungliga lse. Så bildas planeterne. Solen var mellertid alldeles örkad. Så förklaras, huru stjernor försvinna och nya s.

Planeterna äro således i bokstaflig mening barn af sina r och blifva alltid beroende af sina mödrar, såsom deras s medelpunkter och lefnadsskiftens ordnerskor och herr-innor. Och emedan i all ting det minsta formas och

---

, att B. kände S. — La Place och S. ha gått till väga i mot-ordning. Men "the latest experiments are unfavourable to the r observed by La Place and favourable to the order observed by denborg." I afseende på S:s "hvirflar" anmärkes sid. III: "There ar to be symptoms in the *present day* of a retourn to a theory rtices of some kind or other."

Femte substansen bildas
ståad från solen, der det ac
thern var nu bildad, till sin
stansen med inneslutna activ
mentet, att efter samma prin
ämnen tagas. Ætherns afbil
ternas egentliga atmosphær
också frambringar den, i en
ser af ljud, liksom æthern
tyngd och täthet och kan
eldiga utflöden, utan jemväl,
som större, ömsom mindre
som inverka på allt jordlif
som är nödig, för att sätta
lefnadskraftig motspänstighet
skillnad blott är i quantitete
våra organer inrättade dereft
seln än för synen.

Jorden är nu klädd me
Enligt principerne borde d
recomponera, producera, så
cirkelrörelse, och ej hänför
ler så framt fria elementara
förnya det till samma elemen
i frihet satt, formerar ett
egentligen af samma art, sk
sitet, som aftog i den mån
vis ökades. I dem var ing
som genom sitt ytterst hast
yta, men utan reela dimens
tiguitet. De verkade starkt
ga det i sin egen gyrations-
Deras spiralrörelse var sådan
sig och rätade sig småningo
att inga partiklar kunde fö
parallela, och utan att bind
finitum stänger och begräns
för olikheten af hastigheter
annat. Denna olikhet är så
punkten vara 1, kunde finit
tegrerande partikel vara 10.
multiplicerade sig sjelf med
multipliceras med 1000. L
stänga hvarandra och æther
tiklarnes interstitier.

band och stadgade småningom dessa rörelser till be-
da, från solen aflägsnare, banor; så att i samma mån,
rymder uppkommo, ordnades äfven tider. Så blef
ppet kring solen ordentlig vandring; sedan de först ha-
liksom andra barn, kring henne krälat, lärt gå, samt
i hastiga svängningar dansat och hoppat. Ännu sim-
, veka, tyngdlösa, såsom mera punkter än omfång,
de ej annat än antaga kretsform.
I nyfödda tillståndet var jorden alldeles jemn, likartad
ytan till medelpunkten, oklädd af luft och ether. Som
var tät mellan ytan och centern, så kunde fjerde
ansen, hennes ämne, endast på ytan sätta sig i acti-
; men från solen tillströmmade så mycket elementar-
klar, att utrymme för composition ej fanns. Men af-
let från solen ökades tills fribet blef för formation af
rn. Som grundämnet dertill togs af hennes egen sub-
, förminskades hennes volum mycket innan rymden fyll-
men hon fortfor som fullkomligt slät sphæroid. Enligt
ende productionslag voro tredje elementets (ætherns)
klar större än det andras. Alla elementers essentiela
var att bestå i blåsor: ætherns sphærer hade nu sina
af den fjerde eller jordens substans, och inneböllo en
m af det första elementet, således deri olika de före-
de formationerne, att de i stället för ett rent activum
höllo ett gifvet element, också i små kulor, egna rö-
principer, hvarigenom ætherpartikeln gjordes beqväm
all slags rörelse, var högst elastisk, kunde hoptryckas
utvidgas utan att mista sin sphæriska figur, ju mer ut-
nd genom rörelse, desto hårdare, i alla tillstånd lika
ig. I högsta utspänningen kunde den sprängas, då ytans
r öfvergingo till närbelägna ytor och vidgade dem. Der-
te kunde ytornas partiklar tryckas in och i inre cavi-
en bilda nya småsphærer. Ætherpartiklarne voro i stän-
rörelse i alla rigtningar och tryckte hvarann på samma
, utan att förlora jemnvigten. Fingo de fritt fortsätta
elsen genom hårda kroppar med sammanträngande ytor,
pkom genomskinlighet. Rörelse, utgången från ett
trum, propagerad genom ett contiguum eller en volum
æther, producerar ljus. Genom ætherpartiklarnes cen-
la rörelse uppkom deras utspänning, värme. När æther
leras från ett centrum utan partiklarnas enskilda gyra-
nsrörelse, blir ljus utan värme. Det gifves så fina efflu-
r, att de blott verka på æthern, ej på luften: om de
illigt utströmma, uppkommer ljus; om de genom vibra-
ner tvingas ut, uppstår elektricitet.

Femte substansen bildas ock vid jordens yta, i stånd från solen, der det activa är liksom hoppackad thern var nu bildad, till sina partiklars ytor af fjerd stansen med inneslutna activa; då följer luft, fjerd mentet, att efter samma princip danas, och af æthern ämnen tagas. Ætherns afbild, bråss denna de passiva ternas egentliga atmosphær på æthern och vill likna också frambringar den, i en viss modification, alla fö ser af ljud, liksom ætherns ljus (färger). Men d tyngd och täthet och kan derföre ej blott mottaga eldiga utflöden, utan jemväl, genom dessa egenskaper som större, ömsom mindre mått, temperera dem, som inverka på allt jordlif med den spänstiga tryc som är nödig, för att sätta och bibehålla det i ett s lefnadskraftig motspänstighet. Som mellan luft och skillnad blott är i quantiteter af storlek och rörelse, våra organer inrättade derefter med tjockare hinnor f seln än för synen.

Jorden är nu klädd med två elementer, æther o Enligt principerne borde det substantiela i hvarje recomponera, producera, så snart det får utrymme cirkelrörelse, och ej hänföres af andra roterande yt ler så framt fria elementara activa ej äro närvarand förnya det till samma element igen. Hvar substans (f i frihet satt, formerar ett activum. Dessa fem acti egentligen af samma art, skilda blott i rotationerna sitet, som aftog i den mån omkretsen i hvar poten vis ökades. I dem var ingen substans mer än den som genom sitt ytterst hastiga omlopp formerade (yta, men utan reela dimensioner, utan form, tyng tiguitet. De verkade starkt på hvad de råkade, sök ga det i sin egen gyrations-rörelse till vissa lägen, Deras spiralrörelse var sådan, att den från centern sig och rätade sig småningom i polerne till raka lin att inga partiklar kunde förenas utan att deras axl parallela, och utan att bindas vid hvarandras poler. finitum stänger och begränsar sitt eget activum, m för olikheten af hastigheter och circumferenser ej stä annat. Denna olikhet är så stor, att om man antog punkten vara 1, kunde finitum quinti eller luftpartik tegrerande partikel vara 10.000 millioner, om hvar multiplicerade sig sjelf med 100, men de kunde multipliceras med 1000. Luft och æther kunna sål stänga hvarandra och æthern har fri rörelse mellan l tiklarnes interstitier.

Femte elementets finitum, eller de substanspartiklar som gjorde luftblåsornas ytor, skulle nu blifva activa, så snart genom blåsans expansion och bristning blefvo i frihet ta; men dem felades spatium emellan luftpartiklarne, och heller fanns något activum af en högre potens att inneta elementets activum och concentrera det till en egen ation. De blifva således genom de frigjorda activa straxt lade till luft igen, så framt ej genom en jemnt underlen tillkomst af activa ett spatium inom deras totala vodanades, och då uppkom **eld**, meteorisk i æthern, jordk i luften. Kring dessa spatia sätta sig de angränsande tiklar i häftigaste rörelse, utspänning och styfhet, allt er afståndet och den grad af frihet, hvari de kommit ur contiguitet, som hopträngde dem. Nu verka de något activa: värme, ljus, egentligen genom den fart, hvari tillika försätta den i deras mellanrum inneslutne æthern, äfven i denna rörelse kan förstöras och öka activitetstium med activa quarti. Genom dessa successiva frigöser af activa uppkomma alla phænomener af förbränning, ltning m. m. så mycket verksammare, som en stor mängd substans var fixerad i mångfaldiga kroppar uti alla tre urens riken och satte sig i frihet igen, så snart han kom tt activitets-spatium *).

Vattnets partikel var lika med en hoptryckt luftpartikel, i hvilken intet elementariskt eller compressibelt var ar: den var rent materiel, utan förmåga att som de förende substanser eller finita producera något nytt. Som tendunsternas elasticitet ej var egen, utan derivativ (ty bildades med innesluten æther, liksom ætherns kulor lades af substanser med inneslutna activa), så voro de något element: de spändes eller slappades allt som æern inom dem rördes fortare eller sakta. Hela serien far så, att alla formationernas innehåll befinnes samladt dunstblåsa: universum. Hela successionen af activa och stanser ligger dold i sista producten **).

---

*) Härvid yttrar S. tillika sin förmodan, att jordens centrum be- af ætherns finitum eller substantiella del, men så innestängd, den ej kunde komma i activitet.

) Det är väl möjligt, säger S. i Principia Del. III. slutet af 3, att det äfven gifves activa sexti et septimi, som ej falla unvåra perceptionsförmögenheter; så **framt ej någon intelli- är **närvarande, som ordnar dem i figurer.** Här framtar första spåret till den elfva år derefter fullt framträdande ophiska rigtningen hos S.

nder alla dessa bildningar hade jorden följt den stor
hvirfveln; i början i dess trånga och hastiga skrufgång
on genomlopp ett sekel kanske på ett nutidens år. All
ennes massa minskades genom formationerne af æther,
vatten och expansibla ämnen, vidgades spiralen, aftog
heten, tills han ändtligen kom i solhvirfveln, i en re
af jemnvigt och slöt sin spiral i en permanent-cirkel
ett stort finitum, skulle hon följa sina beståndsdelars
och, lika som de, hvälfva kring sin axel, hvilket äf-
början skett hastigare än sedermera, då hon minskats
m och fått en skorpa af sammansatta ämnen. Under
våfaldiga rörelser i solens emanationer, måste hon för-
en hvirfvel kring sig sjelf, som borde aftaga i samma
som rörelsen, och äfven sätta sig i jemnvigt med den
solhvirfveln, hvars elementer ej upphörde att med
tryckning verka tvärtigenom den mindre ända till jor-
medelpunkt.

Fjerde och femte elementernas, ætherns och luftens sub-
r hade under tiden inblandat sig i vattnet uti dess e-
illstånd af värme och expansion; och i samma mån som
mosphæren (luften) genom sin täthet och temperatur
skilde sig från verldsatmosphæren (æthern), bildades
delar af mångfaldig art, som dels grumlade vattnet,

stora serierna: djur-, växt- och mineral-riket. Enhvar af dessa substanser var en enkel enhet, från hvilken hela successionen härleddes; men de voro hvarken monader, homoiomerier eller atomer. Djurrikets primarsubstans var ett fluidum spirituosum, i högsta fullkomlighet utgånget af verldens allmänt högsta substans, aura, med förmåga att bilda sin kropp med ett inneboende lif eller en själ, som blef princip för allt hvad i hela serien skall existera (vis formatrix, plastica): det var ej utom, utan inom det första materiela: var det, hvarigenom och för hvars skull allt det tillkomna så och ej annorlunda existerade: för hvilket status formatus och formandus identiskt representerades *), med en slags omnipræsentia, providentia, vishet och makt i sin lilla enskilda verld, der hon agerade som en gudomlighet, som föreställde sig såsom på en gång närvarande, ändamål, medel, orsaker och verkningar, i förutsedda säkra ordningar, allt till det yttersta resultatet; hvarvid anföras de preparativa och successiva utvecklingarne i embryoner. Enligt denna substansens olika natur och tillstånd öfvergå orsakerna till effecter likmätigt dess inskådningskraft: t. ex. hafvande qvinnors imagination verkar på fostret; och som alla naturting kunna undergå mångfaldiga modificationer, har ock denna substans blifvit diversifierad, och uttryckt sig i de oräkneliga former, som fylla jord, vatten och luft med lefvande varelser. Hon är egentligen själen i alla; näst henne kommer ett fluidum spirituosum i blodet; vidare blodet sjelft: först med sin ädlare renare del, sedan med sitt röda ämne: allesammans bildande medel, disponerade af det enkla väsendet, *anima vitalis;* hvars natur ej kunde med ord beskrifvas. Alla dittills gjorda anatomiska, physiologiska, mikroskopiska rön begagnas, för att följa lifsprocessen från dess första punctum saliens, i bredd med egna observationer i comparativ anatomi.

Så uppgöres ett helt physiologiskt system, utfördt genom hela den inre organisationens mechanism. I blodet låg hela reproductionskraften: alla kroppens fasta, mjuka, flytande delar hade varit i blodet; det innehöll materialier till allt, inhemtade dels genom nutrition ur växt- och djurriket, dels genom respirationen ur atmosphæriska substanser. Detta fluidum hade själen successive sammansatt, afpassat och subordinerat sig för att derigenom vara verksamt närvarande i

---

*) Detta erinrar om Böhmes "plastiska andebild" eller "tincturlifvet."

anordningen af sin lilla verld, på hvilken hon ej kunde omedelbarligen inflyta. Hennes samband med kroppen är således hvarken influxus physicus, causæ occasionales eller harmonia præstabilita: det var i ordets egentliga mening en harmonia constabilita. Blodet undersökte S. med mikroskop och fann de röda kulorna innehålla små hvita gemensamma kulor, som ytterligare kunde delas. Han kallade dem det hvita blodet, i hvars sammansättning en anima vitalis ingick. Det var promtuarium, seminarium, parens et nutrix omnium partium tam solidarum quam mollium in suo regno. Allt i kroppen hade præexisterat i blodet; att något fluidum fanns i nerverne såsom lifsandar nekades.

Lifvet, principen till ofvannämnda fluidum, har utgått från verldens upphof, som är sjelfva lifvet, lifvets fullkomlighet, vishet. Det är determineradt af aura universi. Då detta lif, intelligens, influerade blott på den substans, som var tjenlig att emottaga lif, nemligen på den organiska kroppens enklaste, fullkomligaste, renaste fluidum, som derigenom blef ande eller själ. Huru detta sker, öfvergår menskliga förståndet; men en analogi finnes hos solen, som verkar efter kropparnes olikhet på hvilka hon strålar, verkar utan att vara förenad med dem. De fyra auræ motsvarade särskilda grader i den högre organismen: sensationerae, de yttre organernes produkt; animus, som fattar, imaginerar, åtrår; mens, som förstår, tänker, vill; anima, concentrationen af alla dessa till ordning, sanning, lag, vetenskap, konst.

Genom alla de underordnade faculteterne var själen principierad att organisera sin lilla verld och tillegna sig alla substanser och krafter, som funnos i den stora. I henne speglade sig universum; hon representerade det, liksom det öfversta i hvarje annan series representerade allt det underordnade. I henne låg all vetenskap *); hon egde det högsta förnuftets gåfva **). Men fluidum spirituosum kunde ej antaga de fyra status särskildt hvar för sig, utan gemensamt alla: själen hade sjelf formerat sitt egna liksom i centern, nedstigande genom regionerne af mens och anima, och dit perceptionerne och animus uppstigit. Öfverst i sin series, simplicissima, suprema, perfectissima substantia sui corporis, var hon indestructibel, odödlig. Skild från sin jordiska kropp, skulle hon bibehålla dess form och lefva ett öfver

*) Habemus sapientiorem quam credimus.

**) "Intuition utan raisonnement" hos Locke.

erna: djur-, växt- och mineral-riket. Enhvar af
stanser var en enkel enhet, från hvilken hela suc-
härleddes; men de voro hvarken monader, ho-
r eller atomer. Djurrikets primarsubstans var ett
pirituosum, i högsta fullkomlighet utgånget af verl-
änt högsta substans, aura, med förmåga att bilda
med ett inneboende lif eller en själ, som blef
r allt hvad i hela serien skall existera (vis forma-
tica): det var ej utom, utan inom det första ma-
ar det, hvarigenom och för hvars skull allt det
så och ej annorlunda existerade: för hvilket status
och formandus identiskt representerades *), med
omnipræsentia, providentia, vishet och makt i sin
ilda verld, der hon agerade som en gudomlighet,
tällde sig såsom på en gång närvarande, ändamål,
rsaker och verkningar, i förutsedda säkra ordnin-
till det yttersta resultatet; hvarvid anföras de pre-
och successiva utvecklingarne i embryoner. Enligt
stansens olika natur och tillstånd öfvergå orsakerna
er likmätigt dess inskådningskraft: t. ex. hafvande
imagination verkar på fostret; och som alla natur-
a undergå mångfaldiga modificationer, har ock
stans blifvit diversifierad, och uttryckt sig i de
former, som fylla jord, vatten och luft med lef-
elser. Hon är egentligen själen i alla; näst henne
tt fluidum spirituosum i blodet; vidare blodet sjelft:
sin ädlare renare del, sedan med sitt röda ämne:
ns bildande medel, disponerade af det enkla vä-
nima vitalis; hvars natur ej kunde med ord be-
Alla dittills gjorda anatomiska, physiologiska, mi-
ka rön begagnas, för att följa lifsprocessen från
a punctum saliens, i bredd med egna observationer
rativ anatomi.

ppgöres ett helt physiologiskt system, utfördt ge-
den inre organisationens mechanism. I blodet låg
oductionskraften: alla kroppens fasta, mjuka, fly-
ar hade varit i blodet; det innehöll materialier till
mtade dels genom nutrition ur växt- och djurriket,
m respirationen ur atmosphæriska substanser. Detta
ade själen successive sammansatt, afpassat och sub-
sig för att derigenom vara verksamt närvarande i

*) erinrar om Böhmes "plastiska andebild" eller "tinctur-

lägga kropp
kunskaper.
själens frånv
Plinius. Di
gewesen, yt
Troll-comité
efter. En v
Surville, att
hungersnöden,
ning på ett
såg på sin so
en osäglig ly
kerne och K
komlig likhet
systemet till
upphöja sig
hemta kunska
menskliga lifv
verenglar, dæ
äfven tillintetg
ljuset det hu
de gudomliga
lifvande i de
o. s. v. Psych
af alla dessa än
nomenerna af e
matik och relig

mpel på imaginationens verkningar äro oräkneliga,
uppenbarelser ur de öfversinnliga regionerne till
lifvets föreställningar. Gassendi hade en gång en
dröm. Vaken, reflecterar han öfver den. Dröm-
kommer och fattas nu blott som en illusion; men
var ej mäktigt att förjaga bilderna, förrän G. slog
i ansigtet och således kallade de yttre perceptions-
till bjelp. Den bekante fördomsfienden Nicolai
af husliga sorger i stark nervfeber *). Vid full
och fullkomligen redigt bruk af sitt förnuft, såg
ljus dager menniskofigurer inställa sig omkring ho-
reställande både lefvande och aflidna bekanta i deras
f åtskilliga färger, igenkännliga i skick och anlets-
sällskapet var i början tyst; men med tilltagande
hörde han tydligen figurerna tala. Läkare och
ingo del af dessa apparitioner. Sjelf följde dem N.
ng uppmärksamhet. Mellertid gjorde läkemedlen och
et åderlåtningarna verkan: figurerna började först
färgerna försvinna; småningom föllo de sjelfva sön-
att hufvud, armar, ben sväfvade om hvarandra.
försvann hela phantasmagoriet. N. ingaf berättelse
ill Vet. Akademien i Berlin.

eselgren anförer **) en bekännelse af Tegnér att i
f 1820-talet ej sällan i skymningen phantasibilder
de sig för hans inre öga ända till illusioner af yttre
sedan utvecklade sig dramatiskt, utan att han sjelf
måga att bestämma utvecklingens gång och slutre-
Han bedröfvades deröfver och erinrade om andra
rmiteter i sin slägt. W. anmärker vidare: "Under
domar kommer en hvar i detta tillstånd, hvilket
fara äfven sedan medvetandet om synernas dunst-
återvunnits. Efter en svår nervfeber 1819 erfor
öjligheten af denna siare-egenskap och då synerna
rfärliga och således plågsamma, fanns blott ett hjelp-
emligen att hålla ögonen öppna, då alla syner för-
men tråden i syndramat återknöts, när ögonen af
åter föllo samman. Skulle de ej genom någon än
ller annorledes verkande psychisk abnormitet kun-
tgå äfven, då ögonlocken voro öppna? Möjligen

*) en artikel om Hallucinationer, införd i Deutsche Viertel-
t för några år sedan.

**) eriges Sköna Litteratur IV. 277.

kunna organer, skapade för en högre verldsordning, hvar
vi ingå näst efter denna, således hörande till den här för-
borgade σῶμα πνευματικὸν, som en gång skall uppstå ur det
här, enligt regeln, ensamt verksamma σῶμα ψυχικόν, som
i döden (1 Cor. 15: 44 f.), hos en och annan af tillfäl-
anledningar i förtid till någon del utvecklas. Så kan
den ena fjärilvingen inne uti kålmasken finnas till en del
utrullad förrän stunden ännu är inne, då fjärilen skall ut-
vecklas ur puppan. Så uppskjuter någon gång en blomma
redan vid roten. Var ej Swedenborg en sådan oregelbunden
och till en del i förtid utvecklad half fjäril och half puppa
eller blomma på roten i mullen utan mellanvarande stängel?
Är ej Magnetismen ett försök att med menniskofingrar ut-
veckla papilionen förrän dess tid är inne? Om för en hö-
gre verldsordning behöfs en synförmåga utan hänseende till
afstånd o. d. skulle det här ännu förborgade "andeliga lek-
men", hvari dylik organism är det naturenliga, genom någon
oordning, intet våld kunna till någon del och i något ögon-
blick antyda sin tillvarelse under detta lägre lifstillstånd?
Vi ha med denna vink velat angifva huru vi ana möjlig-
heten af sådane abnorma phenomener, hvilkas verklighet
ej kan förnekas, utan att vi derföre behöfva antaga en mot-
sägelse till förnuftets lagar och ordning."

Hela S:s system, ifrån det lägsta lifvets organisation
på jorden och till de höga andliga varelserna, utgår från
en enda princip, som gifvit honom denna omätliga
med en consequens, som ingen naturphilosoph före honom
uppnått: att allt lif är skapande, en deriverad kraft ifrån
Skaparen, med bestämda gränser att bilda omkring sig
hvarje ur-atom, som blef nedlagd i den jordiska naturen till
stamfader för hvart genus af organiserade varelser. Med
denna princip bevisar han, att den lefvande naturen verkli-
gen representerar en slags evighet i tid; ty denna kraft
oföränderligt fortplantad ifrån den första skapelsen till oss
skall fortfara likaså oförändrad så länge naturen består,
helst den inom sig sjelf har ingen orsak till förgänglighet,
ehuru dess produkter förgås. Denna skapande kraft blef
fri förr än hos förnuftiga varelser; den har i ett fullkom-
lighetstillstånd varit det hos menniskan med ett vidsträckt
herravälde öfver den materiela naturen, och blir åter i
ett kommande lif, utvidgad i mån af hennes då erhållna
fullkomlighet. Det var denna skapande kraft, hvaraf
darne begagnade sig för att visa sig för och samtala med
Men dertill kom en särskild facultet hos honom att se

ndra; ty de substanser, de begagnade, voro för menni-
i allmänhet osynliga och kunde ej förnimmas utan ge-
ett andesinne.
S:s städerska i Stockholm skall hafva försäkrat *), att
väl kunde märka på hans ansigte, om han nyss varit
t af goda och lyckliga eller onda och lidande andar.
ra fallet var hans uppsyn mild och förnöjd; i det sed-
bar hans ansigte tydliga spår af medlidsamhet och be-
else. Under det att en sådan andenärvarelse påstod,
hon ock hos sin herre hafva upptäckt den besynnerlig-
, att hans ögon förunderligen glänste, liksom med ett
gt brinnande sken; och detta förhållande skall han sjelf
sålunda förklarat, att Gud understundom på detta sätt
ade hans ögon, på det att andarne genom dem måtte
a se och inhemta denna verldens skick och hvad der
oge sig **).
Under vistelsen i London hade S. i medlet af April
sin första uppenbarelse. Förhållandet dervid är om-
ligast och trovärdigast beskrifvet af hans förtrogne vän,
ahm, tjensteman vid riksbanken i Stockholm, som an-
S:s egna ord ***): "Jag var i London och spisade sent
ag i mitt vanliga spisqvarter, der jag hade förbehållit
ett rum, för att deri efter behag kunna tänka öfver
vetenskapliga föremål. Jag var hungrig och åt med
appetit. Mot måltidens slut märkte jag, att ett slags
ning utbredde sig öfver mina ögon, och jag såg kam-
olfvet betäckt med de ohyggligaste krypande djur, så-
ormar, grodor m. m. Jag blef deröfver bestört, ty
var helt och hållet vid mina sinnen och vid fullt med-
nde. Mörkret tog nu alltmer öfverhand, men försvann
snart åter, och jag såg nu i ett hörn af rummet en
sitta, hvilken, helst jag var ensam, genom sina ord
mig i förskräckelse. Han sade nemligen †): ät icke så
et! Min syn förmörkades nu åter, men återvände snart,
jag såg mig ensam i rummet. En så oväntad förskräc-

) Jfr Samtidens märkvärd. personer I. 140.

) Ett likartadt förhållande i afseende på ögonens inrättning upp-
r äfven Fru Hauffe, "andeskåderskan från Prevorst", såsom grund
möjlighet för andarnes besök och umgänge hos henne.

**) Berättelsen finnes intagen uti Tafels Urkunden III. 8 ff.
egenhändiga uppgift derom finnes i ett bref från honom sjelf,
dt i företalet till Pernettys öfversättning af verket: De Coelo et
no samt i Tafels Urkunden I. 87.

) "Med förfärande röst", skrifver han sjelf i nyssnämnde bref.

alla stån
lärdom o
hvad Her
Herren i
kande til
att fullko
netty till
sade sig '
"i ett kl
skenet va
känsla i
fortfor en
gifvit för
vände från
omedelbar
genomforsl
afsked frå
hållande.
fattandet
för att lå
och Amste
af ett slag
ställd. Ha
bath Fields
ska kyrkan
S. del
sin kropp.

kommit till sig sjelf. Detta har händt honom två el-
tre gånger; 3) det vanliga slaget af syner, som han
igen har under det han är fullkomligen vaken, och från
sa han hemtat sina berättelser. — S. säger, att alla
niskor stå i en lika innerlig förbindelse med andeverlden;
de känna det icke; och skillnaden mellan honom och
-a är blott den, att hans innersta är öppnadt, om hvil-
skänk af Gud han alltid talar med största vördnad och
jukhet. Denna gåfva består i att få medvetande af de
kla föreställningar, hvilka själen erhåller genom sin be-
diga förbindelse med andeverlden. Menniskan har ett
e och ett inre minne. Det förra eger hon såsom hö-
de till yttre verlden, det andra i kraft af sitt samman-
g med andeverlden. Härpå grundar sig skillnaden mel-
den yttre och inre menniskan; och S:s egna företräde
tår deri, att han, redan under sitt jordiska lif, ser
i änglarnes sällskap och af dem betraktas såsom sådan.
et inre minnet förvaras äfven allt det som försvunnit ur
yttre, och intet går förloradt af alla menniskans före-
lningar. Efter döden utgör erinringen om allt hvad som
onsin kommit i menniskans själ och till och med om det,
fordom var dunkelt för henne sjelf, hennes lifs full-
ndiga bok. — Andarnes närvaro gör väl intryck blott på
niskans inre sinne; men detta intryck verkar dock, att
tror sig se dem utom sig och det under menslig form.
larnes språk är ett omedelbart meddelande af idéer, men
dock sken af det språk, menniskan vanligen talar och
eställer såsom varande utom henne. Anden läser i annan
les minne de föreställningar denna med klarhet eger. Så
andarne hos S. hans föreställningar om denna verlden,
dessa föreställningar hafva för dem en sådan åskådlig-
, att andarne ofta bedraga sig sjelfva och inbilla sig, att
omedelbarligen se sjelfva sakerna; hvilket dock är omöj-
t, emedan ingen ren ande kan emottaga något intryck af
n yttre verlden. Medelst gemenskap med andra lefvande
nniskors själar, hvilkas inre ej är öppnadt, d. v. s. hvil-
sinne innehåller blott dunkla föreställningar, kunna an-
rne icke få någon kunskap. S. är således likasom ett o-
kel för andarne, hvilka äro lika så nyfikne att hos honom
käda verldens närvarande tillstånd, som han är nyfiken att
deras minne, likasom i en spegel, betrakta andeverldens
der. Fastän dessa andar likaledes stå i den närmaste för-
ndelse med alla öfriga lefvande menniskors själar, verka
dem och af dem mottaga verkningar, så hafva dock an-

darne lika så litet medvetande deraf, som menniskorna, emedan detta deras inre sinne, hvilket hörer till deras andliga personlighet, är alldeles dunkelt. Andarne mena således, att hvad hos dem verkas genom menniskosjälarnes inflytelse, tänkes af dem allena, likasom ock menniskorna under detta lifvet ej tro annat, än att alla deras tankar och böjelser härleda sig från dem sjelfva, ehuru dessa tankar och böjelser i sjelfva verket ofta öfvergå från den osynliga verlden till menniskorna. Emellertid har hvarje menniskosjäl redan under detta lifvet sitt ställe i andeverlden och hör till en viss societet, ett visst samhälle, som alltid är enligt med det godas och sannas eller förståndets och viljans inre tillstånd hos henne. Andarnes ställen hafva likväl sinsemellan ej något gemensamt med den kroppsliga verldens rum, hvarföre en uti Indien boende menniskas själ, hvad det andliga läget beträffar, ofta kan vara närmaste granne med en annan i Europa lefvande menniskas, och deremot de, som till kroppen vistas i samma hus, i andligt förhållande kunna vara ganska aflägsne från hvarandra. Dör menniskan, så förändrar själen ej sitt ställe, utan finner sig blott på den plats, der hon redan i detta lifvet var i anseende till andra andar. Ehuru andarnes förhållande sinsemellan ej är något verkligt rum, så har det dock hos dem sken deraf, och deras förbindelser eller likheter föreställas såsom grannskaper, deras skiljaktigheter såsom afstånd; äfvensom andarne sjelfva ej hafva någon verklig utsträckning men dock tillägga hvarandra mensklig skapnad. I detta inbillade rum är en allmän gemenskap, ett oinskränkt umgänge mellan de andliga naturerna. S. talar med aflidnas själar, när han behagar, läser i deras minne det tillstånd, hvari de åskåda sig sjelfva, och ser äfven detta så klart som med sina kroppsliga ögon. Det ofantliga afståndet mellan verldens förnuftiga inbyggare är, i afseende på det andliga universum, att anse för ett intet; och att tala med en Saturni invånare är för S. äfven så lätt som att tala med en död menniskas själ. Allt kommer an på det inre tillståndets förhållande och på den förbindelse, de hafva med hvarandra enligt sin öfverensstämmelse i det sanna och goda; aflägsnare andar kunna dock lätt förmedelst andra komma i gemenskap. Derföre behöfver menniskan ej heller att verkligen hafva bott på de öfriga verldskropparne, för att en gång känna dem med alla deras under. Hennes själ läser i aflidna planetinvånares minne de föreställningar, dessa hafva om sitt lif och sin fordna vistelseort, och ser deri för-

äfvenså väl som genom omedelbar åskådning. — De
iga väsendena hafva ingen egen existens, utan exi-
lott genom andeverlden, dock hvarje kropp ej genom
allena, utan genom alla sammantagna. Derföre har
pen om de materiella tingen en tvåfaldig betydelse;
re, i afseende på kropparnes förhållanden till hvar-
och en inre, så vida dessa kroppar beteckna ande-
s krafter, hvilka äro deras orsaker. Så har menni-
kropp ett förhållande mellan sina delar efter materiella
men så vida han uppehålles genom anden, som lefver
n, beteckna dess särskilda lemmar och deras functio-
själskrafter, förmedelst hvilka de hafva sin skapnad,
ksamhet och sitt bestånd. Denna inre betydelse är
nniskan obekant, och S., hvars innersta är öppnadt,
lat lära henne känna densamma. Med alla andra ting
synbara verlden förhåller det sig på lika sätt; och de
en betydelse såsom saker och en annan högre såsom
eller chiffer. Detta är äfven ursprunget till S:s nya
ingar af Bibeln; ty den inre meningen, eller alla i
n berättade sakers symboliska förhållande till ande-
, är likasom kärnan, det öfriga såsom skalet. —
ndar föreställa sig hvarandra under sken af gestalter,
fva utsträckning d. v. s. såsom skapnader, hvilka fylla
t; och dessa andliga väsendens inflytanden på hvar-
åstadkomma tillika hos dem en inbillad föreställning
tt sken af andra extenderade väsenden, likasom af en
ll verld, hvars bilder dock blott äro sinnebilder,
er af deras inre tillstånd, men likväl förorsaka en så
ch varaktig illusion, att den liknar det verkliga in-
sådana föremål göra. S. talar derföre om andarnes
lar, stora landsträckor, boningar, gallerier, arcader
hvilka han med egna ögon sett i det klaraste ljus,
rsäkrar, att han, under samtal med sina döda vänner,
alltid funnit det de, som nyligen aflidit, knappt kun-
ertygas, att de äro döda, emedan de sågo en alldeles
rld omkring sig; äfvensom att andesällskaper af sam-
e tillstånd syntes uppehålla sig i en lika trakt och
as af samma föremål, men att förändringen af deras
d var förenad med ställets skenbara omskapning. Följ-
n, då änglarne meddela menniskosjälarne deras tankar,
ssa alltid förbundna med ett sken, ett utseende af ma-
ting, hvilka, ehuru i grunden blott följder af en
på det andliga sinnet, dock synas fullkomligen reella
n som erfar nämnde verkan. — Själens mångfaldiga

ställe och
hans egentli
kropp. All
synliga väs
den största
fullkomligas
lan andarne
hållande til
skaffadt och
ställe i den
och som bl
omätligt rum
förhållanden
Somnam
tyda, då ha
himmelskt lj
sinnen likson
himmelska in
inre menniska
sak, då han
slags dvala ti
sas om hvad
"sådan deras
vaknat och er
de varit hos å
saker; att allt
och ädla sten

outsägliga gudomliga ting och en oändlig vishet,
iga saker, hvilka menniskan såsom menniska ej kan
ännu mindre uttala och beskrifva. Detta erinrar
man, för att förlöjliga S., i Stockholms eller Extra
mkring 1790 anförde, att emedan en lägre ande ej
rligen kunde uthärda glansen och samtalet med en
försatte denne någon hög god ande i sömn eller
att begagna dess talorgan och på detta omedel-
kunna samtala med och upplysa de lägre andar.
tation väckte så mycket större aktning för S. hos
ns började magnetisörer*), för att långt förut i
verld hafva bevittnat ett slags magnetism, lika med
då återbörjats på jorden, der den i magnetisk sömn
nenniskans talorganer m. m. stundom begagnades af
lar för att samtala och om andliga sanningar upp-
materiela verldens bebyggare, utom det att somn-
egen själ sjelf emellanåt kunde i hvarjehanda an-
rader upplyftas, dem under tiden eller efter upp-
t jemte sina samtal med andar beskrifva och upp-
s. v.

-u S. plägade ett så flitigt umgänge med andar, må
tro, att han alltid fann sig väl i detta sällskap el-
le på allt hvad han af dem förnam. Tvärtom var-
ofta för dem och säger**), att det nu för tiden är
arligt att umgås med andar; att deras illfundighet
att bedraga menniskor äro oräkneliga; att hela de-
lsättning och nöje består i att förföra och bedraga
n, med hvilken de söka att identifiera sig. Den,
, att allt, hvad från andeverlden kommer, nödvän-
te vara sannt och godt, bör hålla sig till S. Likaså
blindt tro på hvad en somnambul säger eller neka
erklighet derföre, att de kunna beslå en magneti-
rson med osanning. Flera magnetiska societeter i
hafva ju genom sömntalare samlat alldeles stridiga
***). För öfrigt anmärker S., att invånarne af de

C. F. Nordenskölds biographi.

De Coelo et Inferno, n. 246—257.

lesynnerligt, att man ännu i vår tid ej förstår detta. I
:h Dresden fanns för några år sedan en somnambul, Chri-
hne, som satte philosopher, läkare, naturforskare och penn-
en vild strid om huruvida hon var somnambul eller för-
sig. Det sednare påstods af flere, endast på den grund,
hennes utsagor befunnos falska. Ändtligen tillspordes en
tonårig somnambul om verkliga förhållandet med den före-

jemte inic
och med n
Detta är c
nen enliga

Sa deg
praktisk oc
Theosophiei
ut på att
sen genom
mängen dre
praktisk chi
är mycket
samhet rigti
väntar vidri
och framhåll
Ingen af sii
barelser, soi
till andra ve
frågor svara

---

nämnda. Hon
ambul, men fr
sig och falskell
som Christiana
henne denna ege
osanningar kund
sätliga. Så vid
hvars ytliga lib

te vara i stället för allt annat och erhålla derpå det slut-
ga besked, att de likna en konstnär, som kan vinna blott
n enda ton af sitt instrument, liksom i ryska hornmusiken;
erföre bevisade de sig ock högre andars sällskap ovärdiga.
uther och Melanthon såg han ofta i andeverlden. Då L.
nkommit till andra verlden, heter det, befann han sig på
tt ställe, som fullkomligt liknade hans omgifningar i Wit-
enberg; med stor sjelfförnöjelse samlade han här kring sig
lla sina lärjungar och anhängare, alltefter som de ankommo.
e fingo plats närmare honom i mån af den ifver, hvarmed
e omfattat och försvarat hans lära. Lifligt och med till-
rsigt föredrog L. sin lära; då han plötsligt på det sorg-
gaste sätt öfverraskades af den underrättelsen, att den var
lldeles grundfalsk och måste af honom öfvergifvas. Länge
rföjde han att foga sig derefter, men började slutligen tveka.
En ängel försäkrade sedan S., att L. syntes inse sina vill-
farelser och gåfve hopp om en grundlig förbättring. S. an-
gifver härtill följande grund: L. hade i ungdomen varit med-
lem af en kyrka, som ställer kärleken högre än tron*); en-
ligt denna dogm från barndomen uppfostrad, hade han så
lefvat sig in i densamma, att den städse, om än utan klart
medvetande, hade bestämt hans inre andliga lif, hvarföre han
ock varit i stånd att gifva en så förträfflig undervisning öf-
ver kärleken; hans egna lära om blotta tron hade deremot
så litet undanträngt hans ynglingaårs öfvertygelse, att den
mera tillhörde hans yttre än inre menniska. Så ej hans lär-
jungar, som sjelfve befästat sig i läran. Melanchthon såg
S. en gång sysselsatt med en boks författande; men han
kom ej ur stället dermed. Oupphörligt nedskref han orden:
"tron allena gör salig"; oupphörligt försvunno de åter. Ty
i andra lifvet kan ingen villfarelse bestå. Äfven såg han M.
klädd i en tjock fårskinnspels**) och det oaktadt darrande
af köld, emedan han yrkat, att tro utan kärlek vore till-
räcklig till saligheten. Bättre stå sig inför S. katholikerna.
Ehuru han strängt klandrar Påfvar, Biskopar och hela pre-

---

*) I summaria expositio doctrinæ novæ Ecclesiæ N:o 108 säger S., att katholikerne lättare ingå i det nya Jerusalem än protestanterna: 1) i anseende till de sednares inrotade begrepp om en allena rättfärdiggörande tro på Christi förtjenst; 2) katholikerna göra sig ett ganska högt begrepp om det gudomliga majestätet i Frälsarens person, hvilket man finner af deras stora vördnad för det välsignade brödet (hostian); 3) de sätta så högt värde på välgörenhet, goda gerningar m. m.

**) M. finnes äfven på porträtter afbildad i liknande drägt.

yttersta mi
blifning sa
turalism, s
nyare kyrk
uppsöker o
Det är
sig som en
verldar sig
domliga här
äfven de ru
mala lifsutv
andra lifvet
dessa tilldra
gionsläror l
domen hänty
fall och ett
satta bemöd
som genom d
dra sidan ha
dar, som fö
skap med Ch
bredande af
Skriften och
drag. Men u
Valentinianern
till ett stort
passionerade h

lse med företeelserna i ljusriket, hvilket måste sättas
erhet för deras ansträngda försök att intränga öfver
gränsor och att eröfra det.

enlighet härmed säger S., att återlösningen består i
tets besegrande, i återställandet af ordningen i himlen
förnyelsen af församlingen på jorden; men detta mål
ej nås utan gudomlighetens nedstigande på jorden.
jordiska församlingen bildar tillsammans med ordningarne
t andra lifvets andar ett helt, så att båda kunna för-
vid en menniska, hvars samtliga lemmar lida, om ock
ligen blott en är sjuk. Medlemmarne af Guds försam-
på jorden bilda liksom denna stora kropps fötter och
r, himlens andar bröstet och skuldrorna o. s. v.*). Det
ga förderfvets beständiga tillväxt här nere hade följakt-
utöfvat den mest störande inflytelse på hela andeverl-
och försatt den i ett läge, som liknar en man, hvilken
på en thron, hvars fotställning sönderfaller. Satans
le hade dessutom genom de utomordentligt stora in-
ingarne från jorden så utvidgat sig, att hans under-
trängde fram öfver de saligas gränsor och hotade att
äfven dessa ner med sig i afgrunden. Men Gudmen-
, Frälsaren, tillbakaträngde dem inom helvetets grän-
Genom denna domshandling, de godas skiljande från
da, framställde sig Herren såsom rättfärdigheten, men
nda genom sin lydnad i menniskans ställe och korsdöd
ennes försoning; hans lydnad i allmänhet och hans död
hans sista frestelse i hans menskligbet isynnerhet hade
st åt menniskan förtjenat och vunnit den fullkomliga
ngen med Gudomen. Utan Guds nedlåtande i Christus
tron att förlikna vid en blick *in's Blaue hinein*, som
ade sig i det obestämda och bottenlösa; men genom
tus hade den erhållit sitt egentliga föremål och der-
bestämdhet. Kyrkofäderna uttrycka denna tanke så,
enniskan genom egen kraft ej kan komma längre än
n i sig sjelf tom, innehållslös, för sig sjelf obekant
n och att denna först genom uppenbarelsen uppfylles

Hvad som inom himlen tilldrog sig, sade S. sig äfven erfara
känningar i sin kropp, nemligen i de kroppsdelar, som mot-
e den del af den stora menniskan, i hvilken förändringar in-
te. Så t. ex. kände han en besynnerlig stickning och kittling i
ögra knä, i det ögonblick då Fredrik I:s själ inträdde i det
ällskap, som utgör högra knäet af *magnus homo.* Hvad åter
den synliga verlden hände, derom fick han kunskap genom and-
änningar eller samtal med de dödas själar. Jfr sid. 328.

sanningen, i
utan kärlek
rättfärdiggö
den kathol
med den i t
nyelsen: hv
gör, att ha
tjenst. För
framställa, a
past till Sen

Sen åsig
Sewed, *Dern*
nuipx hos Pl
jord likna Pl
och *nvipuni*

Verldshi
har lika så m
afrikanska, se
mål, den Me
härleder hos f
mellan den s
gåtna. Den å
pomberelsen, a
correlat i en h
hållanden i be
minne, så att
deras samman

lantiska. Äfven denna sista når sitt slut; tiderna böja sig derföre tillbaka till deras början, till ur-christendomen, hvars charakter aldrig mer kommer att öfvergifvas.

Urtidens folkslag hade en religion, som mycket liknade Israeliternes, men som, på sätt nämndt är, efterhand urartade till afguderi; hvarföre ock Israeliterne befalldes att nedbryta deras altaren. Melchisedek gaf Abraham bröd och vin — de heligaste sinnebilder af Gudsdyrkan. I fjerde Mose Bok, hos Josua och Samuel finnes, att Herren före Israeliternes tidehvarf uppenbarat sig för folken; från vårt slägtes första åldrar hade han vägledt menniskorna genom ingifvelser; ofta hörde de hans röst eller sågo honom i menniskoskepnad. Hos denna sannerligen himmelska församling, som i de första capitlen af Skapelseboken allegoriskt beskrifves, var uppenbarelsen omedelbar; men då menniskorna allt djupare förföllo i det onda, utstängde de sig sjelfva från den directa gemenskapen med himlen. Herren kom likväl dem och efterkommande till hjelp medelst sitt Ord, genom hvars kraft jorden för längre tider kunde något rensas*); men när omsider detta Ordets verkan försvagades, upprätthöll Gud vårt slägte medelst nya uppenbarelser om sanningen, genom det andra Ordet han gaf Moses. När ändtligen Judiska församlingen nalkades sin upplösning och hotade att draga hela menniskoslägtet i förderfvet, fann Herren, att intet mindre än hans egen närvaro kunde förekomma denna olycka; han uppenbarade sig derföre i mensklig natur för att sätta yxan till det ondas rot; likväl har detta onda börjat åter uppväxa och frodas; i trots af de välgerningar, Evangelii ljus medfört, blef menniskan full af otro och ondska; Herrens församling nästan utrotades; den har haft sin morgon, middag, afton, natt; den nalkas sitt slut såsom menniskan och alla ting på jorden, der det ena följer på det andra och ingenting är beståndande. Men Gud, som alltid sjelf besörjt sina fallna tempelmurars uppresande, hvars kärlek aldrig vänder åter, sänder åter hjelpen. Man kan finna, att det första Ordet, som af Moses åberopas, liksom förkunnade det andra, som sedan meddelades Israeliterne och som bebådar återlösningsverket. Femte Mose Bok propheterar om Christus, hvilken åter sjelf i klara uttryck utlofvar en sednare ankomst, d. v. s. ett andligt rike

---

*) Uti Apocalypsis Revelata tillstyrker S. att anställa forskningar efter detta urgamla Ord (Verbum vetustum) i China och Stora Tartariet. Jfr vidare Atterboms Siare och Skalder I. 137.

Vi ha
Bibelns st
om, kunna
skrift: "D
Knös' "Till
214, 235.

8. anty
säger han,
mycket han
andra lifvet
falska menin
par dom. I
innan deras
skingring ha
tiderna för
himlen efter
är flera, som
enfald och e
och haft ett
icke, såsom
löeaktighet.
det falska, ku
de skulle smit
nedre eller läg
grundsatser.
eller kortare
deraf förvärfva

så ofta förmäles i Ordet. Då förödelsetiden är full-
, uppföras de i himlen och instrueras såsom nykom-
i trons saker: detta sker genom änglar, af hvilka de
gas. Då menniskan först i andra verlden inträder, så,
n allt der är andligt, en andlig sol, som lyser och
r, andliga föremål rundt omkring henne och hon sjelf
n kropp och alla dess behöriga organer och lemmar
dlig, kallas hon deraf en ande, liksom de hon der
-; men detta namn af andar, som uppkommer af orten
e lefva, borttager ingalunda deras egenskap att vara
ga menniskor, ojemnförligt mer fullkomliga till alla
nas organer och känslor, till alla functioner, rörelser
amgängeslefnad, än de någonsin voro i den tunga natur-
nen på jorden. Men alla dröja icke der, utan gå blott
gt derigenom. De, som i tiden blifvit pånyttfödde,
as andliga kärlek varit förenad med en tro af rena san-
r och hos hvilka ingen stridighet finnes mellan deras in-
s andliga och utvärtes naturliga menniska, föras directe
himlen, de "komma icke i domen", utan öfvergå genast
ifvets uppståndelse och blifva himlens saliga änglar.
Om andarnes äktenskap yttras, att då ingen mensklig
eller ande är annorlunda till, än såsom antingen manlig
qvinlig; så följer ovilkorligt, att enhvar ande, såsom
ig eller qvinlig, har sig från evighet beskärd en för sig
ad motbild. Äktenskaplig förbindelse på jorden behöf-
dock icke här fortsättas; ty efter döden behålles endast
qvar, som ingått i personlighetens allrainnersta. I men-
ans andesjäl är ej blott det naturliga minnet, hvilket så-
sådant måste upphöra med det förgängliga naturlifvet;
der är ett vida fullkomligare — det andliga. I detta
-minne står förvaradt allt hvad hon i verlden tänkt och
llat; denna lefvande tafla är den outplånliga "lifsens
", som blir hennes dom. När nu vår innersta per-
ighet är den enda qvarvarande, försvinner derifrån allt
ndigt, tillfälligt. Var ej äktenskapet grundadt på sann,
om lif och död bestående sympathi, kan det ej fortsättas.
imlen "tager" man sig ej hustru såsom "denna verldens
", enligt Christi svar till Sadduceerna; utan af en inre
g valfrändskap uppstår äktenskap mellan motbildssjälar.
Rummet tillåter blott en sammanträngd factisk fram-
ning. En läsvärd kritik af S:s system, från orthodox
dpunkt, är införd i Sv. Litt. Fören. Tidn. 1833 N:is
-30. En författare, med lärdom och talent, af S:s skola

har i Sverige nyligen framträdt, som icke heller bör lemnas oanmärkt. Bokens titel är: "Nya Kyrkan och dess inflytande på Theologiens studium i Sverige. Ett bidrag till sednare tidens Svenska Kyrkohistoria."

Nu må blott några spridda drag ur S:s lefnad tilläggas. — Han bodde i Stockholm i en honom tillhörig egendom *№* 43 vid Hornsgatan, der i en väl, men med gammalmodig smak anlagd trädgård det fanns ett litet åttkantigt lusthus af träd, hvilket han oftast begagnade till arbets- och läsrum och der han äfven hade sina flesta syner. För trädgårdsskötsel och botanik hade han mycken lust. I en almanach på 1750-talet har han med mycken omsorg antecknat när han planterat en aurikel, nejlika o. s. v., tiden då de blommat, huru mycket frö han hemtat af hvardera m. m. Hans hushållning besörjdes af trägårdsmästaren och dess hustru *).

I början talade han utan förbehåll med hvem som helst om sina syner; men då de fleste behandlade detta ämne såsom ett föremål för nyfikenhet eller åtlöje, blef han mindre meddelsam och yppade dem blott för sina förtroligaste vänner.

Mest besöktes S. af nyligen döda menniskors andar och, enligt hvad han skulle yttrat till Tessin, endast inom ett halft år efter aflidandet; ty sedermera förglömde de det jordiska och förblefvo inom sina himmelska boningar. Detta strider dock emot andra uppgifter; t. ex. Atterboms, att han i Porthans närvaro haft besök af Virgilius; ofta sade han sig sjelf på sitt rum hafva mottagit besök af Apostlarne **) o. s. v. Denna anmärkning af S. skulle väl derdes endast gälla andarnes förhållande i allmänhet; ty förut är nämndt, att inrättningen af hans ögon lockade andarne speciell till honom; de kunde således ej mera nalkas jorden, utan blott ställas i rapport med S. genom hans ögonstrålars förmedlande bifrost.

Af nyss aflidne personer, som besökt S., uppgifves Polhem; hvilkens ande, då S. följde hans lik till grafven, trädde till S:s sida och af honom underrättades, att det var Polhem sjelf, som begrafdes ***). En dylik underrättelse säges d[...]

*) Hittills okända underrättelser om detta folk lemnas i "Almtaflan" af Onkel Adam.

**) Jfr Tafels Urkunden III. 43.

***) Bland de lärde män, som vi ansett hafva haft inflytande på S:s naturphilosophiska system, hafve vi ej nämnt Polhem, ehuru S:s

Capellmästaren Roman under sin jordfästning hafva er-
. Ehrenpreus hade straxt efter sin död besökt S.,
hos honom en hel dag och berättat att han, i andra
len, inom sin societet beklädde domare-embetet, men
r en innerlig blygd öfver sin nu först insedda ringa
kap om det verkligen rätta.

Under 1756 års riksdag spatserade S. med några vän-
i sin trädgård, då der inträdde en för dem alla okänd
ing, hvilken under ett sjelfförnöjdt spelöje steg fram
S. och anhöll att ur andarnes samfund erhålla under-
else om sin nyss aflidne faders tillstånd i andra verlden.
varade: "Beklagligen var er far af det stånd, derur ej
ga varda salige. Er far var ju prest?" Som gissningen
rigtig, rodnade främlingen och aflägsnade sig; men drif-
af harm, återvände han snart i mordisk afsigt. Men
inrusandet genom porten fastnade kappan i låset och
tade den nedfallande värjan. S. lät sedan under riks-
n tillsluta porten för alla obekanta.

Vid andra tillfällen förlitade han sig mera tryggt på
öfverjordiska vänners beskydd. En Strassburgare, tro-
lig man och S:s vän, har berättat, att, då han i Paris
fat S. en betjent, denne för Strassburgaren beklagat sig
öfver, att S. lemnade sina dörrar olästa, och fruktat,
den stöld, som genom sådan vårdslöshet ej kunde und-
, skulle skyllas på betjenten. Då detta berättades för
svarade han småleende: "Han må vara lugn; han vet ej
i säker väktare, jag har vid mina dörrar." Också stodo
rarne sedan olästa, utan att något förlorades.

Ehuru S. i anseende till medelmåttig förmögenhet in-
ankte sig till det enkla nödvändiga, vet man att han haft
ydliga utgifter; och det är mycket väl kändt, att han
hjelpt flera handelshus, som varit nära att ramla *).

Det påstås, att Sjöcapitainerne Harrison och Brovell,
l hvilka han gjort några resor, gerna önskade att hafva
om till passagerare, äfven gratis, emedan de i hans säll-

---

nare vid mechaniska förrättningar. S. ansåg honom icke heller
i annat än sistnämnde afseende, antydande, att P. saknade allt
re sinne. Detta framlyser af det sätt, hvarpå S. skildrar P:s
tånd i andra verlden; hvilket kan ses i det af Tafel nyss utgifna
rium Spirituale. S. tänkte ungefär om P., hvad Kircher skref
Kepler, ehuru i annat afseende: Ubi Mathematicus est, nemo me-
et subtilior; ubi Physicus, nemo pejor.

*) Jfr dock Tafels Urkunden III. 19.

likväl
i utro
marna.
miende
ett lif
har gj
linne."
skeppet
han på
patten.
Dixon
resekost
skulle v
ty i da
med Gu
Sjöfolket
tviflande
träffade.
sig hafva
mande hi
rans ege
S. blott
1768 i si
England,
att en ga
heter; me
gen fran

göra en sådan resa, och dör icke förrän jag utgifvit
bok om den sanna christna Religionen." Berättelsen
ks synbara bedröfvelse, under det alla andra voro högst
vid firandet af Gustaf III:s döpelseakt och den orsak
dertill skulle hafva uppgifvit, att han i andanom såg,
den unge Prinsens tillkommande regering i intet af-
e skulle blifva lyckosam, är troligen en dikt, af parti-
ppfunnen, som ingen af hans närmare vänner eller an-
re åberopat *). Deremot påstod han sig ega eller lätt-
kunna förvärfva en så mycket vidsträcktare kunskap
et förflutna och det närvarande, så inom andliga verl-
som inom hela området af den jordiska. Bland de flera
nerligheter, hvilka i detta afseende berättas efter S.,
t förnämligast en, som, i fall något dylikt kunde be-
s, genom ojäfaktiga vittnesbörd är så bevisad, att
ste aldrig i tvifvel satte historiska facta, hvart för sig,
gt när icke hafva så betydande auctoritet **). Drott-
Lovisa Ulrika hade en Bror, August Wilhelm, hvilken
t afled 1758. En kort tid efter sedan denna händelse
i Stockholm bekant, infann sig S., efter sin plägsed
ren, och då Drottningen fick se honom, sade hon, med
l afsigt att något roa sig med gubbens underliga in-
g: "Apropos Hr Assessor! har ni sett min Bror? Då
af ett nekande svar, tillade Hennes Maj:t: "i fall ni
råka honom, så helsa honom ifrån mig!" hvarefter
ände sig med sitt samtal till någon annan. Åtta da-
erefter infann sig S. åter på couren, men så bittida,
rottningen icke ännu lemnat hvita rummet. Ehuru in-
i detta rum var förunnadt endast åt personer af en
upphöjd rang, afbidade S. icke Drottningens utkomst,
trädde in, steg fram till H. Maj:t och anhöll om ett
ldt företräde, emedan han hade något af vigt att med-
Drottningen svarade då, att han gerna i allas när-
kunde underrätta henne om hvad han hade att säga;
efter den försäkran att hans uppdrag endast var ställdt
I. Maj:t, och af den beskaffenhet att det inför fleres
icke kunde uttalas, ingick Drottningen i ett annat rum,

---

*) Måhända har denna sägen uppstått i följd af S:s beundran och
för Frihetstidens statsskick och motvilja mot envåldet. Jfr
frisinniga och eldiga riksdagsmemorial 1761 om vår "ädla re-
och oskattbara frihet", hvars "omskiftning" han fruktade, in-
Tafels Urkunden III. 64.

**) Se alla bevisen hos Tafel och flera.

sedan hon likväl befallt Riksrådet Gr. Schw
sig, men stadna vid dörren. Då förde S. D
fonden af rummet och sade: Ed. Maj:t befallde
sin aflednae Broder, då jag råkade honom.
skett, och till bevis derpå har han gifvit mig
följande: "Ed. Maj:t tog vid sin hitresa afsked
sal. Broder på Charlottenburg, den och de
den och den timman på eftermiddagen. Men
återkom i det långa galleriet af nämnde slott,
eder Bror, som tog Ed. Maj:t vid handen o
till ett fönster, der ingen kunde höra samtalet
Prinsen — — —." Hvad Prinsen yttrat h
till Drottningen, som betagen af förvåning g
började att må illa. Drottningen har väl a
hvad S. tillhviskat henne, men hon har sjel
bedyrat, att det var noggrannt samma ord, so
Broder sagt henne och hvilka voro af den be
han omöjligen, under sitt vistande i lifvet, fö
niska kunde hafva upptäckt dem *).

Lika förvånande, men ej mindre ofta oc
gad, är händelsen med Martevilles enka. Hen
varit holländsk Minister i Stockholm, afled å
någon tid derefter infann sig en guldsmed me
ver en förfärdigad silfverservice, hvilken den i
de bästa omständigheter efterlemnade enkan v
tald, ehuru hon ej kunde igenfinna det erhåll
Då guldsmeden hotade med stämning och hon
nödgas ånyo betala en för henne ganska kän
summa, beslöt hon att våga sista försöket
fråga hennes mans ande om detta betalningsbe
rättade också för honom ganska troget alla o
och efter några dagar lemnade S. det svar frå
qvittenset, tillika med andra angelägna papp
lagdt i en lönnlåda af hans fordom begagnade s
der det äfven igenfanns, enligt hvad Legation
Letocard, såsom utredningsman af Martevillesk
både skriftligen och muntligen försäkrat.

Lika säkert bevittnad är äfven följande l
gång, då S. från England återkommit till Gö
han, tillika med flere andra personer, bjuden

---

*) *Souvenirs de vingt ans à Berlin, par Dieudonn*
286. I de öfriga tryckta berättelser, som man eger
delse, meddelade af Stålhammar, Kant och Tessin, f
vikelser i vissa små detaljer.

s sin gamle vän, Directeur Sahlgren. Alla voro till
rjan ganska muntre, men plötsligen förstummades S.
i hans ansigte syntes tydliga spår af bedröfvelse. Då
u trängde sig omkring honom, för att få veta orsaken
, svarade han: "En eldsvåda har utbrustit i Stock-
på Södermalm, i Mariatrakten." Derefter bestämde
ga den direction, som branden tagit, huru länge den
fortfara och anmärkte tillika, att hans egen gård,
midt emellan lågorna belägen, blefve bevarad. Genast
lde sig ryktet om denna S:s berättelse kring hela Gö
g, och först några dagar derefter erhöll man bref
yheter från Stockholm, hvilka i allt, ända till den
omständighet, bekräftade den.
len under sin sista sjukdom, hvilken med lamhet bör-
id jultiden 1771, förlorade han sina ande-uppenbarel-
n omständighet, hvilken satte honom i den största ån-
så att han ofta skall hafva utropat: "O min Gud, har
slutligen öfvergifvit din tjenare." Med slutet af Fe-
fick han dock sin siaregåfva så vida tillbaka, att han
värdinna skall hafva bestämt sin dödsdag att inträffa
nad derefter. Sedan var han lugn och, ehuru hans
krafter dagligen minskades, bibehållande fullkomlig
et, samt mottog, vid början af Mars, Nattvarden af
n vid svenska församlingen i London, Ferelius*). Sön-
d. 29 Mars 1772, då S. på morgonen hörde klockan
rågade han värdinnan och hennes piga: "huru mycket
ckan?" — Klockan slog nu fem, blef svaret. — "Väl,
ade han. Jag tackar eder och Gud skall meddela er
lsignelse", och i det han så talade, nedföll hans huf-
på bädden och han gaf upp andan. — En prest vid
Mathesius, hvilken alltid visat sig fiendtlig mot S.,
utspridt, att han på sotsängen återkallat hela sin lära
rklarat alla sina syner för blotta förvillande dikter af
sien. Då denna utspridda berättelse ansågs af theo-
ns beundrare som en smädelse, bedrefvo de saken så,
ans värd Richard Shearsmith d. 24 Nov. 1785 upp-
es inför *the Lord Mayor in the City of London* och
på sin ed, aflade ett sådant vittnesbörd om S:s sista
r, som här ofvanföre blifvit anfördt.
fter hans död delades inkomsterna, af hans försålda
r och fastighet, mellan hans syskon och deras barn;
ans efterlemnade handskrifter skänktes, i 32 förseglade
r inlagde, åt K. Svenska Vetenskaps-Akademien.

Dess berättelse finnes i Tafels Urkunden III. 40.

ger, Doct
nas, samt
mator, M
nom ocks
sorg hans
ehuru der
den, satt
präktigt e
glas vin,
dryck. L
dast af st
drack då
tillreda m
lusthus d
något syn
lika litet,
serska ska
lemnat de
bordsällsk
men njuta
från det v
S:s u
hans fader
kroppsläng
öfver hans
hela hans
lighet. Ef

i synnerhet interesserades han mycket af fäderneslan-
riksdags-angelägenheter, äfven sedan han upphört att i
personligen deltaga, och dessa bedömde han alltid så-
qvickt och träffande.
Så mycket man än haft att säga om S:s egna åsigter
hans håg för visioner och andliga griller, har dock in-
unnat göra en enda bestyrkt anmärkning mot hans mo-
a charakter. De reglor han för sitt lefnadsförhållande
nt, voro följande: 1) att flitigt läsa och öfverväga Guds
2) att vara i allt nöjd med Guds försyn och skickelse;
t iakttaga anständighet och samvetets renhet, och 4)
yda hvad befalldt är, bevaka troget sitt embete och
sysslor, samt äfven dessutom söka att vara nyttig för
llmänna — och allt detta iakttog han med största tro-
ch uppmärksamhet. Att äfven i en småsak afvika från
han ansåg vara sannt eller att försumma uppfyllandet
t gifvet löfte, var, enligt sammanstämmande försäkran
a dem, som personligen känt denne besynnerlige man,
onom alldeles omöjligt. Föröfrigt var han mild mot
jenstefolk, öfverseende med alla andras svagheter, väl-
de, så vidt hans tillgångar sträckte sig, mot den nöd-
le som redligt och genom arbete sökte förtjena sitt
, samt af en oskrymtad gudsfruktan. Sjelf skall han
bekänt, att han ofta anfölls af hårda och starka fre-
r; men mot dem sökte han hjelp i en ifrig och andäk-
ön, och då han sålunda segrat i den inre striden, plä-
han säga, att han blifvit återställd till helsan; och det
ycket egentligare, som hans kropp verkligen led under
idant tillstånd.

fter: L. Annæi Senecæ et Pub. Syri Mimi, forsan et aliorum
ctæ sententiæ, c. annot. Erasmi et Græca versione Scaligeri notis il-
ratus. Diss. Acad. Præs. F. Törner, Ups. 1709. Ånyo utgifven af
el jemte S:s latinska verser, Tüb. 1841. — Jesperi Svedbergii
ticum Svecicum, Ungdoms Regel och Ålderdoms Spegel, ex Ec-
iast. c. XII latino Carmine exhibitum ab Em. Swedbergio, filio.
ra 1709. Omtryckt i Abriss des Lebens und Wirkens S:s.
ttg. 1845. sid. 68 ff. — Ludus Heliconius, sive Carmina mis-
lanea, quæ variis in locis cecinit E. S. Skara s. a. (1710?)
tryckt af Tafel. — Camoena Borea cum heroum et heroidum
is ludens: sive fabellæ Ovidianis similes sub variis nominibus
ptæ ab E. S. Sueco. Gryphisw. 1715. Omtryckt af Tafel.
Dædalus Hyperboræus, eller några nya Mathematiska och Phy-
liska försök och anmärkningar för år 1716: som Velb. Hr As-
. Pålheimer och andre sinrike i Sverige hafve gjordt och nu tid
r annan till allmän nytta lemna. 6 Flockar. Ups. 1716—18.
nte Flocken är ock öfversatt på latin). — Cantus Sapphicus in
issimi *Parentis Diem* natalem. Skara 1716. — Underrättelse

om thet förtenta Stiernesunds Arbete, thes bruk och förtening. Stockh. 1717. — Regelkonsten författad i tijo böcker. Ups. s. a. (1718). — Försök att finna östra och vestra lengden igenom Månan, som til the Lärdas ompröfvande framställes. Ups. 1718. — Om jordenes och planeternes gång och stånd: thet är några bevisliga skäl at jorden aftager i sitt lopp och nu går långsammare än tillförene; görande vinter och sommar, dagar och nätter längre, i anseende til tiden nu än förr. Skara s. a. (Dedic. till Fredrik, dat. d. 10 Dec. 1718). — Om vatnens höjd och förra verldens starka ebb och flod. Bevjs utur Sverige. Upsala s. a. (Dedic. till Ulr. Eleonora på kröningsdagen 1719). — Förslag till vårt mynts och måls indelning, så at rekningen kan lättas och alt Bråk afskaffas. Stockh. 1719, 1795. — Underrättelse om Dockan, Slyssvercken och Saltverket. s. l. 1719. — Litteræ ad Jac. a Melle de Oceano primævo — samt expositio legis Hydrostaticæ, qua demonstrari potest effectus et vis aquæ diluvianæ altissimæ; införde uti Acta Litt. Suec. för 1720 och 1721 samt på Engelska uti Acta Germanica Del. I, London 1742 och i Miscellaneous Observations jemte ett nedanstående arbete af S., utg. af Strutt 1847. — Prodromus Principiorum Rerum naturalium, sive novorum tentaminum Chemiam et Physicam experimentalem geometrice explicandi. Amst. 1721, 1727; Hildburgshausen 1754. (Utgör en del af ett större arbete, som finnes i mscpt i Sverige. De särskilda upplagornas titlar äro något olika). — Nova Observata et Inventa circa ferrum et ignem una cum nova camini inventione. Amst. 1721, 1727. — Methodus nova inveniendi Longitudines Locorum, terra marique, ope Lunæ. Amst. 1721, 1727, 1766. — Artificium novum mechanicum receptacula navalia, vulgo Dok appellata, construendi. Amst. 1721. (rariss. Förekommer ock med titeln: Modus construendi receptac. nav., vulgo Dockebyggnader). — Nova constructio aggeris sive moliminis aquatici. Amst. 1721, 1727. — Modus mechanice explorandi virtutes et qualitates diversi generis et constructionis navigiorum. Amst. 1721, 1727. (Dessa sex sistnämnda verk äro i London 1847 utgifna af Strutt under den gemensamma titeln: Principles of Chemistry. Men tabellerna till Artificium novum etc., dem öfversättaren ej kunnat öfverkomma, saknas i Engelska upplagan). — Oförgripelige tankar om Svenska myntets förnedring och förhögning. Stockh. 1722. — Ad S. R. M. summæ fidei Virum, Regni Senatorem, Celsiss. Comitem de Wellink, Musarum patronum. Naupotami (Schiffbeck vid Hamburg) 1722. — Miscellanea observata circa res naturales et præsertim circa mineralia, ignem et montium strata. P. 1—3. Lips. 1722. P. IV Miscellaneorum observationum circa mineralia, ferrum et Stalactites in cavernis Baumannianis etc. Naupot. 1722. (rariss. Öfversatt på engelska, jemte ett par ofvannämnda skrifter, af Strutt, Lond. 1847). — Opera philosophica et mineralia. Tres Tomi: P. I. Principia rerum naturalium sive novorum tentaminum phænomena mundi elementaris philosophice explicandi. Cum figg. æn. (på Engelska utgifven af Clissold, London 1847, i två voll.); P. II. Regnum subterraneum sive minerale de Ferro, deque modis liquationum ferri per Europam passim in usum receptis: deque conversione ferris crudi in chalybem: de vena ferri et probatione ejus: pariter de chymicis præparatis et cum ferro et victriolo ejus factis experimentis etc. c. figg. æn. (Denna ännu högst läsbara beskrifning på alla då brukliga jernprocesser är till stor del på fransyska införd uti Description des arts et les metiers); P. III. Regn. subterran. sive min. de Cupro et Orichalco

deque modis liquationum cupri per Europam passim in usum receptis: de secretione ejus ab argento: de conversione in orichalcum: inque metalla diversi generis: de lapide calaminari: de zinco: de vena cupri et probatione ejus: pariter de chymicis præparatis et cum cupro factis experimentis etc. c. figg. æn. Dresd. et Lips. 1734. — Prodromus philosophiæ ratiocinantis de Infinito et causa finali creationis: deque mechanismo operationis animæ et corporis. Dresd. et Lips. 1734. (Utg. på engelska Manchester 1795 samt 1847 af Dr Wilkinson). — Oeconomia Regni Animalis in transactiones divisa, quarum hæc prima de sanguine, ejus arteriis, venis et corde agit: anatomice, physice et philosophice perlustrata. Cui accedit Introductio ad psychologiam rationalem. Lond. et Amst. 1740; P. II. De cerebri motu et cortice et de anima humana. Amst. 1741; P. III. de fibra, tunica arachnoidea et morbis fibrarum. E chirographo in Bibliotheca Reg. Acad. Holm. asservato primum edidit J. G. W. Wilkinson. London 1847. (Engelsk öfversättning bearbetas af Wilkinson). — Regnum Animale anatomice, physice et philosophice perlustratum. P. I. De visceribus abdominis seu de organis regionis inferioris; P. II. De visceribus thoracis seu de organis regionis superioris. Hagæ 1744; P. III. De cute, sensu tactus et gustus, et de formis organicis in genere. Lond. 1745. (Öfversatt på Engelska af Wilkinson. Lond. 1843; med Index. Arbetet är i sjelfva verket blott ett fragment, såsom äfven synes af den utgifna planen för detsamma, hvilken ej blifvit fullföljd. Fortsättning om Hjernan och Generationsorganerne finnes i Vet. Akad. Bibl. i Stockh., hvarom nedan. I Engelska editionen finnes ett appendix: An account of Swedenborgs Physiological Manuscripts in the Library of the Royal Acad. of Sciences in Stockh. by P. E. Svedbom. Arbetet är recenseradt i Acta Erud. Lips. 1747 p. 507, i Hallers Bibliotheca Anatomica och Sprengels Hist. Medicinæ). — De cultu et amore Dei. P. I. Ubi agitur de Telluris Ortu, Paradiso et vivario, tum de primogeniti seu Adami nativitate, infantia et amore; P. II. De Conjugio primogeniti seu Adami, et inibi de Anima, Mente intellectuali, Statu integritatis et Imagine Dei. Lond. 1745. (Engelsk öfversättning är under bearbetning). — Arcana Coelestia, quæ in Scriptura Sacra seu Verbo Domini sunt, detecta, una cum Mirabilibus, quæ visa sunt in mundo spirituum et in coelo Angelorum. Tomi VIII. Lond. 1749—1756. (Äfven utg. af Tafel. Tyska, Franska och Eng. öfvers. deraf finnas. En Svensk började i Stockh. 1819, 20. En upplaga på Engelska är besörjd af S. sjelf och tryckt i London 4:o häftvis; till sidorna alldeles parallel med originalerne och högst slafvisk. Ett enda ex. är deraf bekant. Det har tillhört S. sjelf, sedan hans arfvinge Bisk. L. Benzelstjerna, vidare Domprosten C. J. Knös i Skara samt nu dess son, Professoren Dr A. E. Knös i Upsala. Manuscriptet finnes i Vet. Akad. Bibl. — De Ultimo Judicio et de Babylonia destructa: ita quod omnia, quæ in Apocalypsi prædicta sunt, hodie impleta sint. Ex auditis et visis. Lond. 1758. Öfvers. på Tyska af Tafel 1824. — De coelo et ejus mirabilibus, et de inferno, ex auditis et visis. Lond. 1758. Öfvers. på Eng. af Dr Hartley; på Tyska Leipz. 1784 m. fl.; på Franska af Pernetty, Berlin 1786. — De Equo Albo, de quo in Apocalypsi Cap. XIX, et dein de Verbo et ejus sensu spirituali seu interno; ex *Arcanis Coelestibus.* Lond. 1758. Öfvers. på Tyska, *Franska och Engelska.* — De Telluribus in Mundo nostro Solari,

quæ vocantur planetæ: et de Telluribus in Coelo astrifero: deque illarum incolis: tum de Spiritibus et Angelis ibi, ex auditis et visis. Lond. 1758. Öfvers. på Tyska, Anspach 1771 m. fl. Äfven på Engelska. — De Nova Hierosolyma et ejus Doctrina Coelesti: ex auditis e Coelo. Quibus præmittitur aliquid de Novo Coelo et Nova Terra. Lond. 1758. På Tyska i utdrag. Leipz. 1772. På Svenska. Stockh. 1787. — Doctrina Novæ Hierosolymæ de Domino. Amst. 1763. Utg. på Franska och Engelska. På Svenska s. l. 1797. På Tyska af Tafel 1823 "mit einer Einleitung in S:s sämmtlichen theologischen Werke", hvilken utgafs på Svenska i Stockh. 1824 under titeln: Om halten och värdet af S:s theolog. skrifter. — Doctrina Novæ Hier. de Scriptura Sacra. Amst. 1763. På Tyska af Tafel 1824. — Doctrina Vitæ pro Nova Hieros. ex præceptis Decalogi. Amst. 1763. På Tyska af Tafel 1824. På Svenska 1821. Äfven utg. på Franska och Engelska. — Doctrina Novæ Hieros. de fide. Amst. 1763. På Tyska af Tafel 1824. — Continuatio de Ultimo Judicio et de mundo spirituali. Amst. 1763. På Tyska af Tafel 1824—31. — Sapientia Angelica de Divino Amore et de Divina Sapientia. Amst. 1763. På Tyska af Tafel 1833. På Svenska i Köpenhamn 1795. Äfven på Franska och Engelska. — Sapientia Angelica de Divina Providentia. Amst. 1764. På Tyska af Tafel 1836. På Svenska 2 Voll. 1826, 27. Äfven på Engelska. — Apocalypsis Revelata, in qua deteguntur arcana, quæ ibi prædicta sunt et hactenus recondita latuerunt. Amst. 1766. På Engelska i 2 tomer med Index. På Tyska af Tafel 1824—31. — Delitiæ Sapientiæ de Amore Conjugiali, post quas sequuntur voluptates insaniæ de Amore scortatorio. Amst. 1768. På Svenska, Stockh. 1787. Äfven på Engelska. — De Commercio Animæ et Corporis, quod creditur fieri vel per influxum physicum, vel per influxum spiritualem, vel per harmoniam præstabilitam. Lond. 1769. Äfven utg. af Tafel. På Tyska Leipz. 1772. Äfven på Engelska. — Summaria Expositio Doctrinæ Novæ Ecclesiæ, quæ per Novam Hierosolymam in Apocalypsi intelligitur. Amst. 1769. På Tyska, Basel 1795. På Engelska af Dr Hartley. — Responsum ad epistolam ab Amico ad me scriptam. London 1769. På Eng. ib 1769. — Vera Christiana Religio, continens Universam Theologiam Novæ Ecclesiæ a Domino apud Danielem Cap. VII. 13. 14, et in Apocalypsi Cap. XXI. 1, 2 prædictæ. Amst. 1771. På Tyska Altenb. 1784. På Svenska, Del. 1 Köpenh. 1798. Äfven på Eng. — *Opera posthuma*: Coronis seu Appendix ad Veram Christianam Religionem: in qua agitur de quatuor Ecclesiis in hac tellure a creatione mundi deque illarum periodis et consummatione. Et deinceps de Nova Ecclesia quatuor illis successura, quæ erit vere Christiana et Corona antecedentium. Deque Adventu Domini ad illam et de Divino Auspicio Ipsius in illa in æternum. Et porro de Mysterio Redemptionis. Lond. 1780. På Engelska: Appendix to the true Christian Religion. Dessutom finnes på Engelska, men ej på Latin: Index of subjects and Passages of Scripture in the true Christian Religion. — Summaria Expositio Sensus interni librorum propheticorum verbi Veteris Test., nec non et Psalmorum Davidis. Cum duplici indice rerum. Lond. 1784. Öfvers. på Engelska. — Clavis hieroglyphica arcanorum naturalium & spiritualium per viam repræsentationum et correspondentiarum. Lond. 1784. Engelsk öfvers. är under bearbetning. — Quæstiones novem de Trinitate etc. ad Em. Swedenb. propositæ a Thoma Hartley; tum illius

responsa. Lond. 1785. Utg. på Eng. tillsammans med öfvers. af Doctrina Nov. Hier. de Domino. — Apocalypsis Explicata secundum sensum spiritualem; ubi revelantur Arcana, quæ ibi prædicta et hactenus recondita fuerunt. I—IV. Lond. 1785, 6, 8, 9. På Engelska i 6 tomer jemte ett Index, som ej förut varit utgifvet på Latin. En Fransysk bearbetning af detta verk och Apocalypsis Revelata finnes. — Index Rerum in Apocalypsi Revelata, tr. 1815. — Index verborum, nominum et rerum in Arcanis Coelestibus, tr. 1815. — Doctrina Novæ Hierosolymæ de Charitate. Lond. 1840. — De Domino et de Athanasii Symbolo. Lond. 1840. — Canones seu integra Theologia novæ Ecclesiæ: De Deo uno et infinito: De Domino redemptore et de Redemptione: De Spiritu sancto: De divina Trinitate. Lond. 1840. — Adversaria in Libros Veteris Testamenti. P. II—IV. Utg. af Tafel, Tüb. 1840—43. (Innehålla Mose tre sednare Böcker, Josua, Domareboken, Samuels och Konungaböckerna, Jesajas och Jeremias. P. I. innehåller de två första Mose Böcker; hvilkas utgifvande ej kräfver skyndsamhet, då de äro med vida större omsorg bearbetade uti Arcana Coelestia; ty dessa Adversaria, eller flygtigt nedskrifna anmärkningar vid Skriftens läsning, uppsatte S. åren (1745?) 1746 och 1747, alltså ännu under sin förberedelsetid; hvarföre de icke förråda den grad af insigt, som Arcana och hans andra efter 1747 författade verk ega. Adversaria förtjena för öfrigt en särskild uppmärksamhet för de der inströdda dagboksanteckningar). — Diarium Spirituale. P. I. 1, 2. II. III. 1. 2. IV. V. VI. Utg. af Tafel. Tüb. 1843—45. (En del af handskriften förvaras på Upsala Bibliothek; en del i Vet. Akad. Bibl. i Stockholm. Här redogöres för S:s flesta visioner, med utsatt datum. Det äldsta är 25 Juli 1747; det yngsta 29 Apr. 1765. Här nämnas många af samtidens märkvärdigare personer, för hvilkas tillstånd i andra verlden ofta utförligt redogöres). — Dicta probantia v. et n. Test. collecta et breviter explicata. Lond. 184?. — Opuscula quædam argumenti philosophici. Ex autographo E. S. in Bibl. R. Ac. Holm. asservato ed. J. G. W. Wilkinson. Lond. 1846. Öfvers. på Eng. af Wilkinson 1847. Innehåller: De via ad cognitionem animæ; De fide et bonis operibus; De sanguine rubro; De spiritu animali; De sensatione seu de corporis passione; De origine et propagatione animæ (fingerad titel); De actione (fing. tit.); De Anima. — Itinerarium. Ex Operibus E. S. ed Tafel. I, II. Tüb. 1840, 44. — I mscrpt befintliga arbeten: Bref till Bisk. Er. Benzelius i Linköping, dat. 1716 —22. (Några af dem äro tryckta i Läsning för Bildn. och Nöje 1848, N:o 3). — Cerebrum Humanum. Hörer till Oecon. Regn. Animalis. Se ofvan! — Tractatus de Generatione. D:o d:o. — De auri et sensatione auditus. — Continuatio Regni Animalis. — Physiologica et Metaphysica. — Principia philosophiæ naturalis. (Suppl. till Prodr. principiorum rerum natural.). — Tractatus de sale communi. — De nervis et de fluido nervoso. — Novæ Regulæ de caloris conservatione in conclavibus, dat. Liege Nov. 1721. Öfvers. på Eng. i Acta German. 1742 och Misc. Observ. Lond. 1847. — Arithmetica Geometrica. — Oratio Dominica s. Pater noster. — Harmonia Musica. — Optica. — Religio Naturalis, qualis et qualiter a vera degenerat. — Repræsentatio Oraculorum. — Memorabilier öfver samtal med Calvin. — De Deo Salvatore Jesu Christo. — Doctrina novæ Ecclesiæ in summario. — De Messia iterum venturo, ut reducat Judæos. — De Magnete et diversis ejus qualitati-

bus. — De Secretione Argenti et Cupri, quæ Seger arbete vacuin. — De Sulphure & Pyrito. — De Victriolo deque modis Victriolum elixandi. — De Sali Commune, h. e. De Sale fossili vel gemmeo, marino & fontano. — Geometrica & Algebraica. — Principia Rerum Naturalium ab Experimentis et Geometria sive ex priori et posteriori educta. — En volum, kallad: Oeconomia animalis, seu transactiones de utraque parte hominis, heic de cerebro, medulla oblongata et spinali, de nervis, analytice, philosophice demonstrata; men afhandlingen i detta ämne är ej sammanhängande, utan med andra blandad, nemligen Beskrifning öfver S:s utrikes resor 1710, 1721, 1733, 1736—39; af hviken sistnämnde Tafel utg. en del under titel: Itinerarium; se ofvan! — Comparatio Ontologiæ et Cosmologiæ generalis D:ni Chr. Wolfii cum principiis nostris rerum naturalium. — De Aquis cæmentariis Hungariæ. — De punctis attributis. — De Mechanismo animæ & corporis. Acc. Ontologica, Psychologica, Anatomica & excerpta variorum. — Beskrifning öfver åtsk. dess egna drömmar 1736—40. — De Sensu communi ejusque influxu in animam. — De Musculis Faciei. — De Aure humana. — Åtsk. blandade fragmenter i tvenne paquetter: det ena för uppsatser före, det andra för dem efter år 1745. — Projecter och Memorialer, afgifna uti politiska ämnen. — Brefvexling och Stridskrifter med Commerce-Rådet Nordencrantz och Presidenten v. Oelreich. — Åtsk. egna bref och svar i concept. — Äfven förvaras i Vet. Akad. Bibl. en stor mängd Bref och Handlingar, som tillhört S. En förteckning på dem finnes uti tillägget till Abbé Pernetty Granskning af S:s lefnad och lära. Stockh. 1820. Lector Beyer i Götheborg utarbetade register öfver alla S:s theol. arbeten: Index Initialis in Opera S:gii Theol. tripartitus. I. Verborum, Nominum, Rerum; II. Dogmatum, Sententiarum; III. Locorum Script. Sacræ luculentorum. Tr. i Amst. 1779. Med. Doctor Edvin Atlee i Philadelphia har öfversatt det på Engelska.

(Källor: Sammlung von Urkunden betreffend das Leben E. S. — Swedenb. und seine Gegner. — Abriss des Lebens und Wirkens E. S. — Gregoire: Hist. de Sectes relig. — Öfversättning af en Americansk skrift i Götheb. Handelstidn. för 1846. — Atterboms Siare och Skalder. — Biographie Universelle. — Samling i förmän physik. — Möhlers Symbolik. — Något om E. S. och hans skrifter. — Kant: Träume eines Geistersehers. — Görres: E. S—g, seine Visionen etc. — Åtskilliga curieuse Anm. om E. S. — Nemeitz Vernünft. Gedank. VI. 120. — Allm. Tidn. 1770, s. 88, 342. — Alnanders Th. Bibl. II. 285. — Stiernmans Centur. Anm. I. 45. — Fants Suppl. ad Hist. Litt. Gr. — Hammarskölds Phil. Studium. — Tessiniana. — Flera ofvan angifna skrifter). — A — ö —

SVEDERUS, GEORG.

Föddes nära Vesterås den 19 Juli 1796. Son af Fältprosten Magnus S.*) och Hedv. Juliana Hellstedt,

---

*) Var länge Akademie Bokhandlare i Upsala och inlade mycken förtjenst om Svenska litteraturen. Bland annat var han förläggare af Gezelii Biographiska Lexicon. I sina yngre dagar gjorde han nästan årligen en färd till Leipzig för att förnya sina förbindelser med utländska litteraturen. På sin ålderdom utgaf han en samling Predikningar af "den åttioårige arbetaren", deri han äfven lemnar några uppgifter om sin lefnad. På sitt möderne, Christiernin, härstammade han från Jutland.

f musikaliska Instrumentmakaren H. i Stockholm.
lärer fått sitt namn af Svedvi socken, sedan en bond-
från blifvit prest. Redan 1530 fanns en prestman
en dog af pesten på flottan utanför Lübeck. Sedan
nan flera generationer af prester under detta namn.
. genomgick trivialskolan i Vesterås från år 1801
n år 1808; blef Student i Upsala om våren 1809;
andidat d. 13 Juni 1821 (enligt facultetens beslut
en skulle afläggas dagen före promotionen, då
dus, öfver ett halft år illa sjuk, ej kunnat begagna
mensdag honom, genom lott i faculteten, tillkom-
gäfves sökte han ändring genom Cancelleren). Han
drig promotion, och afstod från befordringsbanan,
kligbet ännu i flera år fortfor. Aldrig har någon
ver lifvets missöden så djupt gripit honom som vid
intrig af faculteten. Började att idka litteratur så-
e, men afbröt denna modesta bana efter ett par år
vistelse på ett litet hemman, som han genom arfs-
dement erhöll, men hvarifrån hans obemedlade ställ-
gte honom att, efter sex år, medelst en försäljning
g, hvarefter han återtog det förra yrket och har
ss varit bosatt i hufvudstaden. Ifrån och med år
rjades denna sednare period. Lefnadsbestämmelsen
a i studier inom statshushållningens område, under
försummade sin egen hushållning. Såsom uppehålls-
vände han öfversättningsarbeten: dels förlagsartiklar,
hufvudstadens tidningar.
n området för hans studier kom fabriksväsendet,
gt egentligen honom föreställdes af två bland huf-
ns fabrikanter, hvilka utaf tidningsartiklar funnit sig
le uppmana honom att särskildt egna sig åt indu-
rdel. På deras begäran, som de stödde med löfte
mst den de på denna väg tillika trodde sig kunna
honom, vände han sin verksamhet hufvudsakligen åt
ll, och för att till en början få en sammanhållning
idkarne, så att ett studium af fabrikernas allmänna
den måtte blifva möjligt, stiftade han *Svenska In-
eningen.* Såsom hufvudsakligaste författaren till detta
äldsta stadgar (år 1831) föreskref han att Säll-
Sekreterare skulle tjena utan arfvode, och dessutom
s samma kostnader som de öfriga ledamöterna. Han
denna befattning, och förestod den, icke utan upp-
till året 1833, då om hösten en svår sjukdom af-
s verksamhet. Undertiden sökte andra syften inom

nom misstag ansåg
en annan sekreter
År 1834, se
frisknat, att han
Ombudsmans-plats
rätt att genom Ju
utnämnd. Denna
lön 1000 R:dr R
holms Packhus m
fabriks- och manu
en utrikes resa på
stödde sig på inf
holms Fabriks- o
Stockholms Hallrä
hållande tillstyrka
kostnad, *göra en*
förhållanden i hv
följd af näringsfri
Då Svederus,
botten, förklarade
Fabriks-Ombudsma
kännbar denna för
kunna underlåta a
Fördenskuld vidble
och då han år 1
godo förlika den 1
Societeternas Deput

Har åtskilliga gånger sökt bli anställd i statens tjenst, icke lyckats deri.

ter: Cholera morbus efter utländska källor etc. Sthm 1831. Åreminne öfver Jonas Alströmer. Ib. 1832. — Svensk Bondetica, omgjord efter den gamla. Ib. s. å. (2:a uppl. 1833, 3:e . 1835; tills. 16,000 ex.). — Jagt-lexicon, Skandinaviens djurfänge och vildafvel. Ib. 1835. — Patent-lagen af år 4, kritiskt behandlad. Ib. 1835. — Om Jernhandteringen i ige. Ib. 1837. — Förslag till "Ny Smides-Stadga." Ib. 1838. Kongl. Bergs-Collegii Förslag till "Ny Smides-Stadga", kri behandladt. Ib. s. å. — Bref om Ställningar och Förhållanefter d. 19 Juli 1838. Ib. s. å. — Sändebref till Kongl. Seeraren Hr Lars Hjerta. Ib. s. å. — Näringsväsendet i Sverige 0. Ib. s. å. — Granskning af List's m. fl. arbeten i Statsomien. Ib. 1840. — Katekes för Småbarnsskolor. Ib. s. å. — Bergsmännen 1840: Ueber Industrialismus und Armuth. Charnburg 1844. — Om Fattigväsendet. En Reseberättelse. Sthm 7. — En stor mängd öfversättningar och en ännu större mängd ingsartiklar hafva utfyllt den öfriga tiden af hans skriftställarasamhet.

SVENONIUS, ENEWALD.

Man ser huru storheterna skifta med tidehvarfven, när betraktar Svenonius under de olika tider, som hänrunedan hans födelse. För 17:de seklet var han en Atlas, a bland de lärde, perla bland två fromma, Finlands k, Europas ära, af hvilken ett ord var förmera än Perguld, en kyrkans Heros *), (se Achrelii parentation), Phoebus Musarum Aboënsium (Laur. Norrmannus i Me Spolii), för 18:de seklet var han en ensidig och inakt men märklig kättarfrätare, en stel men lärd ortho aktningsvärd för uppsåtet, men klandervärd för sitt rande af Symbolernas bokstafslif, och för 19:e seklet är en förgäten eller likgiltig person. Sic tempora mutanet nos mutamur in illis.

Biskop *Enewald Svenonius* föddes d. 24 Dec. 1617 i gården, ett hemman i Annestads socken af Sunnerbo d och Wexiö stift nära Bolmen. En man bördig af land och adelig stämma hade nedsatt sig i Helsingborg

*) Uttrycken uppbinna stundom det löjliga. "Atlas erat Patriæ, Sanctorum, Philosophus, Philologus, Orator, Historicus, logus, Finlandiæ amor, Europæ decus, Dei contubernalis, Anum deliciæ, Prophetarum et Apostolorum frater, Martyrum Conrumque Collega — — Doctorum stella, piorum gemma, novæ novissima lampas. Hvarje religion, hvarje opinion har sina n, liksom sina förkastade, hvaraf det heter: "hi nigri sunt, u, albe! caveto."

som handlande, hvars son *Jonas* blef Kyrkoherde
stad i Sunnerbo. Dennes son *Enewald*, som bod
torp af samma socken, hade sonen *Sven*, "Ehrb
Välaktad Jernhandlande emellan Sunnerbo och G
rader", gift med Ingerd Nilsdotter, en prestdotter
stervik. Deras son var *Enewald Svensson* eller
Han yttrade håg för studier och undervisades af
rare som enkefru Nieroths barn på Brusarp. Kom
skola 1627 jemte en äldre broder Nicol. Svenoni
kommo de begge till Kalmar. Då skolan för pe
flyttades till Gärdslösa på Öland, dog brodern
Derpå kom E. S. till Kalmar, så till Wexiö
1639 flyttades till Lekaryd för pestens skull. F
Wexionius till Åbo, då han 1640 ditkallats till
från Rectoratet i Wexiö, der Sv. lärde känna d
sanna från hennes tredje år. Disputerade i Åbo
1645; i Upsala 1646. Blef informator i Bisko
hus. Mag. 1647. Presiderade s. å. i Åbo samt
1648 derstädes; reste så i Sept. s. å. till Upsal
som Adjunctus philosophiæ (enligt Rhyzelius, me
zelius nämner ej titeln) gaf Collegia uti Eloquenti
Metaphysica et Logica, sjelf studerande Arabiska o
Responderade på Hebreiska. Presiderade åter fö
och kom som Riks-Amiral. C. C. Gyllenhielms s
åter till Åbo 1650, men begaf sig till G:ms e
hofpredikant s. å. med venia concionandi af Bisk
i Wexiö. Parenterade öfver Frih. Gyllenhielm v
möte i Strengnäs 1651. For samma år öfver A
han predikade några gånger, till Danmark och
besökte Wittenberg, hörde Reichelius i Frankfu
vederlägga Confess. August. Kom till Berlin,
genom en tio mils lång skog Flemming till
igen. For till Hamburg efter en sin vexel och ö
stedt tillbaka. Predikade på tyska i Luthers pred
responderade under alla Theologiæ Professorerne.
Wittenberg 1654, besökte Eisleben och såg det
Luther födts, qvarstå, oaktadt Jesuiter tvenne gå
eld på den lilla staden; härifrån besöktes Lütze
Derifrån begaf han sig till Böhmen, der han d
badade i varma källor, kom häddad ned i en ho
lass in i Prag, smög sig förbi en Jungfru Marie
att utmärka devotion, oaktadt en vakt skulle till
som ej ville knäböja för Jungfrubilden, kommo f
Kon. Ferdinand VI:s kröning i Beyern. Fick åny

hos sin gamle vän, Directeur Sahlgren. Alla voro till
början ganska muntre, men plötsligen förstummades S.
på hans ansigte syntes tydliga spår af bedröfvelse. Då
nu trängde sig omkring honom, för att få veta orsaken
till, svarade han: "En eldsvåda har utbrustit i Stock-
m, på Södermalm, i Mariatrakten." Derefter bestämde
noga den direction, som branden tagit, huru länge den
lle fortfara och anmärkte tillika, att hans egen gård,
ru midt emellan lågorna belägen, blefve bevarad. Genast
pridde sig ryktet om denna S:s berättelse kring hela Gö
borg, och först några dagar derefter erhöll man bref
nyheter från Stockholm, hvilka i allt, ända till den
sta omständighet, bekräftade den.

Men under sin sista sjukdom, hvilken med lamhet hör-
e vid jultiden 1771, förlorade han sina ande-uppenbarel-
; en omständighet, hvilken satte honom i den största ån-
t, så att han ofta skall hafva utropat: "O min Gud, har
då slutligen öfvergifvit din tjenare." Med slutet af Fe-
uari fick han dock sin siaregåfva så vida tillbaka, att han
sin värdinna skall hafva bestämt sin dödsdag att inträffa
månad derefter. Sedan var han lugn och, ehuru hans
ppskrafter dagligen minskades, bibehållande fullkomlig
lighet, samt mottog, vid början af Mars, Nattvarden af
esten vid svenska församlingen i London, Ferelius*). Sön-
gen d. 29 Mars 1772, då S. på morgonen hörde klockan
, frågade han värdinnan och hennes piga: "huru mycket
klockan?" — Klockan slog nu fem, blef svaret. — "Väl,
, sade han. Jag tackar eder och Gud skall meddela er
välsignelse", och i det han så talade, nedföll hans huf-
på bädden och han gaf upp andan. — En prest vid
n Mathesius, hvilken alltid visat sig fiendtlig mot S.,
e utspridt, att han på sotsängen återkallat hela sin lära
förklarat alla sina syner för blotta förvillande dikter af
tasien. Då denna utspridda berättelse ansågs af theo-
heus beundrare som en smädelse, bedrefvo de saken så,
hans värd Richard Shearsmith d. 24 Nov. 1785 upp-
ades inför *the Lord Mayor in the City of London* och
, på sin ed, aflade ett sådant vittnesbörd om S:s sista
der, som här ofvanföre blifvit anfördt.

Efter hans död delades inkomsterna, af hans försålda
kter och fastighet, mellan hans syskon och deras barn;
hans efterlemnade handskrifter skänktes, i 32 förseglade
eter inlagde, åt K. Svenska Vetenskaps-Akademien.

*) *Dess berättelse finnes i* Tafels Urkunden III. 40.

ånader och 11 dagar gammal. Han hade d. 26 Feb
ållit sin 2497:de predikan *).

Redan det, att Achrelius kunde så orientaliskt u
g om Orientalisten Sv. visar, att Sv. hänfört sin eg
Menckens Gelehrten-Lexicon kallas han Philologus,
hetor et Historicus. Han var en Lutheranismens
om vid en mängd högskolor gjort strandhugg på
hindre Lutherskt uttryck. Hugfull och välrustad va
an omkring och satte sig på oppositionsbänken i
arne för att försvara den confession, för hvars frih
taf II Adolf nyligen gjutit sitt blod. Om han hör
n Jesuit ville förfäkta katholska läran i Schweitz,
rade han dit från Wittenberg, och sporde han i S
tt en Calvinist vid Odern ville förfäkta en reformer
ans confession, så ilade han dit. Som disputator v
j blott stark genom dicta probantia, utan genom sin
Hans disputation de Axiomate in genere af 1648 är
ogiska fisknät och fogelsnaror, användbara i dogmati
igen. Han använde likväl ej blott i dylik dust phi
och theologi, utan var philolog i främsta rummet, ef
idens art. Han skref vers på svenska, tyska, finska
grekiska, hebreiska, chaldeiska, syriska och arabiska
disputerade på hebreiska med Rabbiner. Af hans

m "mer än syncretistisk och heterodox." Det exemplar
. Elai Terseri *Förklaring öfver Catechismum*, Åbo 1663,
Grefve v. Suchtelen gaf till Löberöd Bibl. 1828, är i
erne "refuterad", enligt en egenhändig anteckning af 1667.
a exemplar är fullständigt. I de flesta exemplar, Bisk.
gström kände, var N-arkets farligaste del uttagen. I
an äro anmärkningarne blott: "Syncretist. Aliud recte
Lutherus" o. d. Der Terserus resonerat: utan helgelse
ä. utan goda gerningar) får ingen se Herren (d. ä. blif-
ingen salig), har Sv. skrifvit: "sola fides salvat. Damna-
" *Osculatur bestiam* är marginalteckningen, der Bezæ
lande af nöddop genom qvinnor anföres. De mesta men
liga marginal-anteckningarne möta på N-arket, der T.
ått, att i Sverige gällde blott de 1593 antagne Sym-
ska skrifter. Då T. anför Calvins ord: "vi förstå, att
istus gifver oss i Nattvarden veram propriamque corpo-
et sanguinis sui substantiam, så att vi med full rätt ege
om sjelf, med tillägg: hvem af oss skulle kunna klarare
uttryckligare tala om Christi lekamens och blods när-
else i den H. N." så antecknar Sv.: Gud nåde oss då! —
ser, att Sv. söker sak med sin Biskop, som likväl stun-
gifvit mer än en Achilleshäl åt de fienders pilar, som
tade sätta sig upp emot honom såsom reductionens på-
vare.

Den fromme och orthodoxe Alnander (Theol. Bibl. VII.
284) tager T:i parti mot Sv., som kallas den orolige
nen, som ej ansåg nog att ifra mot de minsta afvikelser
iran, utan under ett af sina fyra rectorater grasserade
vida byxor såsom en synd, som kunde ådraga land och
krig och härjande landsplågor, slutande rectors-pro-
mmet: per Deum immortalem obtestor, ne immodica et in-
lita femoralium extensione . . . ipsum Salvatorem nostrum
um Christum ad nova et atrociora nobis immitenda bella
itetis.

Jakob Tengström yttrar i sitt belönta minne af J. E.
rserus, att både Svenonius och Terserus voro af ett gan-
häftigt temperament, begge felaktiga, ehuru Sv. var
aden af välgerningar, som Terserus honom visat, till ett
sammare sätt att frambära sin öfvertygelse, men tror ej
eket på Terseri påstående, att Sv. först gillat de Ter-
i noviteter, på hvilka han vid första läsningen stött sig,
T. sig förklarat. Vid den offentliga disputationen de
tibus carnis Christi et de descensu ejusdem ad inferos d.
Martii 1663, *började* Biskop T., enligt Consistorii be-

rättelse till Cancelleren, med all honneur och höflig opponera, men bröt snart ut i affecter, sägande D waldum ej vara Professorem, utan seductorem juv hans thesin och den artikel, han defenderade, vore d pneustum, hafvande den af Diabolo, således perjuru Enewaldus bad med tillbörlig höflighet åtskilliga gån honom måtte efterlåtas att svara till allt det, som B invändt, men det tilläts honom icke. Han bad hon komma, att han vore Pro-Canceller och således bord band öfver Consist. Acadd. som bödo, att disputt. sk placide, men fick blott svaret: ego sum tuus inspect tu meus. D:n Enew. sökte dock med en vacker mo defendera sina satser. Rector måste slutligen afbr ten *). Svenonius blef nu jemte Terserus instämd till holm d. 18 Maj 1663; den förre hade ej aktat u ära att taga ett intyg af studenterne om disputa ten; han inlemnade 26 besvärspunkter mot Terse ches och gjorde allt "för att svärta och fälla sin enligt Tengströms yttrande. Commissionen ansåg d Svenonii anmärkningar riktiga. Då T. började frukt gen, ville han förlikas med Sv., som "fuller var de nägen, allenast det ske kunde in publico loco och tatorum åhöro." Detta berodde ej mera på Svenoni gången är känd.

Som författare verkade Sv. mest genom dispu ofta mycket vidlyftiga. Hans Gymnasium capiendæ humanæ består af 20 s. k. partes; Babylon mag contra Jesuitam Jac. Masenium af 24; Artificium De tra Duræum et Melletum Calvinianos af 16; Index Syncretismorum Religionis 12; Apologeticus Dei, q sit causa mali, contra Calvinianos af 13; Lytrodoxi Jesu af 23; om hans disp. de lingua Syriaca är nyss hans Cautio contra apostasiam a fide s. pura relig therana är sermone Suetico, Åbo 1663. En theol tion är skrifven ad postulatum Ministerii Livoniensis nan ad desiderium Ministerii Vexionensis, troligen för att ventileras vid synoder i dessa. En disputati lar om M. Lutheri Tyska Bibelöfversättning och de beroende Svenska och Finska. Se vidare hos Lidé näst märka vi hans 11 hos Stricker uppräknade li

---

*) Consistorii berättelse erkännes partisk för Sv. och d koll, som uppsattes öfver acten, lär Sv. nödgats erkänna att falskat till Terseri nachdel. Tengström, anf. st. 137.

ar. Likaledes hans utrikes utgifne dissertationer, i Witerg under alla Theol. Professorerne m. fl. se nedan.

Intet skäl är att betvifla uppriktigheten af hans fromma skan. Han sjöng påskpsalmer och läste hebreiska och äska bibelspråk med trofull värma ända tills lifvet knade.

Svenonius var en reslig hjeltefigur med skarp blick. s porträtt ses i Lund i Pro-Cancellersraden på Biblioket. Ryktet att han i en påflig Bulla blifvit bannlyst sin disputation Babylon magna ruens, anses mindre troaf E. Benzelius, som förmodade att det snarast influtit igon Indice Expurgatorio derom et quod hinc illa sit fa-. Brefvexl. 213.

Susanna Gyldenstolpe födde honom fem söner och tio trar. Sönerne *Johannes*, *Gabriel* och *Enewald* dogo unga, som Philos. Mag. i Lund, *Michael Svenonius*, Philos. g., Kyrkoh. i Löderup i Lunds stift 1699—1709. Döttna *Elisabeth*, *Sophia*, *Märta Christina* dogo i ungdomen. *anna Juliana* blef g. m. Mag. And. Wanochius, Prof. i , *Catharina*, g. m. Kyrkoh. J. Svanberg i Åhs, Wexiö , *Magdalena Christina*, g. m. Mag. M. Alm, Slottspast. Con-Rector i Jönköping, *Sara*, g. m. 1) M. Chorin, lor i Wexiö, sist Kyrkoh. i Agunnaryd, 2) Joh. Gilg, Kyrkoh. i Skanör och Falsterbo, *Margaretha* och *Si-l* lefde ogifta i Lifland ännu 1739.

ifter: i Sverige utg. dispp. se Lidén. — De apparitione filii ei in V. T. præs. J. Scharffio; De mente S. Augustini circa arenlum de Prædestinatione, præs. Abr. Calovio; de intentione inistri Sacramentum conferentis, præs. J. Meisnero; de Coena omini, præs. Andr. Kunaclo, alla i Wittenberg 1652—54. — ratio paneg. de magnanimitate. Aboæ 1643. — Octo beatitudis in funere Caroli Gyllenhielm expositæ carmine hebraico, Chalaico, Syriaco, Arabico, Græco, Latino, Germanico, Fennico, m explicatione Suetica. Ups. 1651. — Propempticum ligatum ad ptias Dn. J. Meisneri Dresdæ celebraturas. Vittebergæ 1652. — ratio de statu politico. — Likpredikn. öfver C. M. v. Molsdorff; äradshöfd. J. Äimelæus; Fru Wargentin etc. Efterlemnade i andskrift, se v. Döbelns Hist. Acad. Lund. p. 59. Tengström, af. st. sid. 124.

(Källor: Gahms Arch. Smol. i Upsala. — J. Gezelii Likpredik. med personal. — v. Stiernmans Aboa literata. — v. Döbelns Hist. Acad. Lund. — Rhyzeli Episcoposcopia. — De la Gard. Arch. XI D. sid. 175 f. — Gezelii Biogr. Lex. — Ny Smål. Beskr. s. 636. — Strickers Homil. Bibl. I. 136 f. — Svenonii egna dispp. — Tengströms Terseri lefverne.) — N.

"Tolls väg"
ingen intelig
till Stockho
Börsen man
hade, skrif
lefvad och
esprit och å
skjutsa någ
esprit inför
borde visa
derfligaste e
ket, ännu f
Exempl
man öfver Ä
om Sveriges

Preside
af de män,
befordringstr
vet *), födde
kinge *Joh.* (
Modren hett
Carlskrona.
Lund, hvare
Öfverrätten i

Directionen öfver Allm. Magasins-inrättningen 1788. Vice Notarie vid Civilprotokollet i Svea Hofrätt 1790. Vice Auditeur vid Enkedrottningens Lifreg:te 1791. Vald jemte andra Hofrättens V. Notarier att föra protokollet i ransakningen om K. Gustaf III:s mord 1792. Häradshöfdings namn h. o. v. 1794. V. Advocat-Fiskal i Magasins-Directionen s. å. Sekreterare i Svea Hofrätt 1800. Lagmans namn h. o. v. 1801. Han hade förut biträdt Domare och haft flera förordnanden som Häradshöfding, varit vic. Lagman i V. Norrland och förrättat der och annorstädes åtskilliga Lagmansting och bestridt andra Lagmansförrättningar, varit Sekreterare i Riddaresynerätter, haft uppdrag att leda Actores Publici vid Rådstugurätterne i Norrköping och Linköping vid ransakningar rörande upplopp 1800 m. m., som allt visade att hans utmärkta duglighet redan gjort sig känd och gällande. Inkallades 1804 som Ledamot i Lag-Commissionen. Tillf. Revisions-Sekreterare 1805—1810, då han förordnades till Ledamot i en Comité i hufvudstaden för att reglera fattigvården på ett bättre sätt. Ordf. i en gränsreglering mellan Nerike och Vermland 1807. Häradshöfding i Daga, Åkers m. fl. härader i Södermanland 1810. Vice Landshöfding i Halland d. 31 Juli 1811. Det var nu tider, då ej rang och slägtförhållanden utan duglighet måste uppsökas för att styra län under hotande oroligheter bland folket. Nedkommen till sitt anförtrodda län, skref Sylvander till en ännu äldre typ af duglig embetsman, Gr. J. C. Toll, flitigt bref, ur hvilka vi meddela ett och annat såsom prof på curialstyrelsen emellan en yngre och äldre höfding i de dagar, likasom på S:rs uppfattning af sitt nya kall.

"E. E. värdes tillåta en af dess gamle och trogne tjenare att uppvakta E. E. för att ånyo utbedja sig E. E:ces höga ynnest och beskydd. En oväntad nåd har anförtrott mig styrelsen af ett län. Jag bönfaller E. E. att anse det såsom beroende af E. E. öfverförmynderskap *) och mig såsom ett föremål för dess godhet och välvilja — — att räkna på E. E:ces visa handledning." Derefter beklagar S., att det fattigare folket skulle utarmas, då de, saknande det nödvändiga för deras bergning, måste till hvar förstärknings-

---

*) Toll var genom Grundlagens förklaring att inga General-Gouverneurer längre fingo finnas, afsatt från sitt Gen.-Gouverneurskap öfver Malmö och Christianstads län. Nu 1811, då nöden kom på, nödgades man göra Toll till Gen.-Gouv. *de facto*, fast han ej var det *de jure*. Och sjelfvilligt ställer sig Hallands Höfding under honom, den nu grymt misstänkte. Sådan är duglighetens makt.

karl i legosumma betala ej under 100 men väl ända till 400 Rdr Rgs. Minst 164,000 Rdr Rgs för 984 man måste i hast utgå, utom alla andra villkor. Kronouppbörden i länet var ej högre än 159,000 Rdr. Så hade man nästan allmän missväxt och två års kronoutskylder voro nyss betalta på en gång. Han utförde sedan i långa bref *det vådliga i att här spänna bågen för högt*. Då T. svarat att om vissa författningar iakttogos så — — svarade S.: "*I vår tid gifves snart sagdt ingen lag, som ej kan eluderas och verkligen blir så.* Den närmaste tillsynen beror af kronbe-tjening med ingen eller högst otillräcklig både lön och moralitet." Der plundrades då öppet på gästgifvargårdar. I Halmstad hade en handlande gifvit sig ut för controlleur och för fri resa aftvungit en utländning 25 Rdr B:co. P. jemte Kämnärspræses Olsson och Tullnären A. hade aftvungit en handlande från Götheborg 200 Rdr. Och 28 borger-män ingåfvo ett smickrande betyg om P. Sedan återkallade alla utom en. "E. E. har således ej att befara vidare öfverträdelse af den lagliga gränsen emellan lagen och folket." S. afstyrkte åtal mot subscribenterne. Förordet var skrifvet — af en Rådman, undertecknad af 313 af Borgerskapet. Den militäriska trupp, som varit i fråga att ditsändas, uteblef emellertid. S. erhöll K. Maj:ts rättighet att förlåta subscribenterne*). Vid roteringar kunde blott fås 14—16 års pojkar. S. sökte anstånd med uppsättningen. Han bildade ett Hushållssällskap. 74,000 tunnl. god jord låg orörd i länet och 340,000 sämre mark väntade förgäfves hittills på skogsplanteringar. S. beklagade ock att i 90 socknar ingen Jordbruksskola fanns. S. adlades 1812 och introducerades under № 2225. Ordin. Landshöfding s. å. R. N. O. 1814. Justitie-Råd 1818. Hittills hade S. ej användts der han behöfde trotsa den allmänna opinionen. Men vid riksdagen 1823 eggades sinnena så skarpt mot den erkändt duglige mannen, att han nära blifvit utvoterad ur Justitie-Rådet af Opinionsnämnden. Detta var ej för hvad han gjort eller icke gjort såsom Justitie-Råd, utan derföre att han ansågs ha skrifvit åt den actor, som i Svea Hofrätt kräfde C. H. Anckarsvärds hufvud, då denne kallat ett regeringssteg landsförderfligt. Det var när, enligt Järtas uttryck, enthusiasmen öfver en Kung och hjelte stigit till

*) Den plundrade gaf de 200 Rdr till stadens fattiga. De brottslige miste tjensten och fingo böta. Emellertid aftryckte Sylvander i Dagböckerna utdrag ur Landtulls- och Accis-stadgan för att förekomma flera dylika försök.

höjd, men någon "lyftade upp ett par ryttarebyxor och
husiasmen föll." En officer Grefve Jakob Hamilton hade
serat ett dylikt plagg, hvilket Anckarsvärd ansåg ännu
ändbart, hvarföre han kallade en dylik kassationsrätts
gande i en officers hand för landsförderfligt. Detta an-
gs af de Conservative i den tiden såsom brottsligt mot
ssg.B. 5 Cap. 1 §. Det är säkert, att aldrig Konungen
le åt Anckarsvärds hufvud, men sannolikt, att han ej
erna såg, om lagen kunde fälla oppositionschefen, på det
han återigen kunde få sitt hufvud af Carl Johans nåd.
lvander öfversåg och förbättrade verkligen actors påstå-
de, som skulle skaffa Kungen den seger, han ansågs ön-
a, och detta gjorde S. när actor begärde det, derföre
t han, uppfödd i äldre tiders stränga begrepp, verkligen
såg, att lagen ville förekomma dylika omdömen om re-
ringshandlingar. Han var i den frågan obesegerlig
h ville förr medgifva att undantaga hvad en Konung gör
m privat person, än som regent från det skydd, la-
en erbjuder den af grundlagen som inviolabel förklarade,
re sig "förste medborgaren" eller "Herrans Smorda." A.
de ock sannolikt fällts, om ej dåv. Justitie-Rådet Grefve
ust. Walthier Hamilton, en man af stor sjelfständighet och
beral statsåsigt, mött sin svärfar Presid. v. Strochirck i
appan, då han skulle åka upp i Hofrätten för att, som
an erkände, "dömma" Anckarsvärd. Ty H. tog nu farväl
ör alltid i det huset, emedan han, sedan Str. visat den
aghet, som nu var i fråga, "ej ville mera sätta sin fot
fver svärfaderns tröskel." Men vid det ordet blef gubben
å slagen, att han af illamående måste återvända till sitt
um. De friande blefvo derigenom i en oberäknad blink
luralitet. S. blef C. N. O. 1824, som man sade, i belö-
ing, ehuru man erkände, att han visst för drift och dug-
ighet kunnat förtjena den stjernan förr än vid 55 års ålder.
President i Svea Hofrätt efter Strochirck 1826. V. Ordf. i
Sällsk. pro Patria 1827. Friherre 1830. Död af slag d.
28 Aug. 1833 på K. Slottet vid en uppvaktning, då han
nyss talat med sin Konung. Gift med 1) *Cath. Charl. Stén*
1792—99 2) *Eva Christ. Charl. Gripenstjerna* 1802—15.
3) *Lovisa Gust. Ottiliana Cronhjelm*, en dotterdotter af Gen.
Pechlin. En son och två döttrar öfverlefde fadren.

S. var ej blott känd för sin ovanliga embetsmanna-
skicklighet, utan ock för en i hans tid sällsynt stränghet i
seder och gudsfruktan, som, enligt vanan, väckte mycken
harm och missförstånd hos dem, som ej kände dylika högre

behof, åtminstone ej på samma sätt tillfredsställde dem. Detta föranledde K. Carl Johan att välja S. att undersöka och bilägga religions-stridigheterna i Norrland 1819, likaså flera år derefter, då han liksom första gången väsendtligen bidrog, att Separatismen ej då tog den fart, hvarmed den hotat. Han, som sett phenomenet på så nära håll, skref derefter i ett bref: "Namnet Läsare vill i de norra orterna ej säga annat i den redliges mun, än att den, man tillägger detta namn, är väckt till bekymmer om sin salighet. Dessa menniskor visa dock ofta ett nit, ej ledt af den hjertats sanna ödmjukhet och det saktmod, som Christi sinne bjuder; det är ett nyss ympadt träd, som bär många vattenqvistar och har ännu ej blifvit fruktbärande. Det vore visst bättre, att alla voro väckta, än att alla äro sofvande, och då man talar om deras fel, bör man göra det skonsamt och ej öka dem. De *hata* ej; de *äro ej otillgängliga för goda inverkningar af uppriktiga vänner.* Jag har af ortens pålitlige domare det intygande om dem, att de äro det mest rättskaffens, det dygdigaste folket i orten."

I sin politiska doctrin var han en son af Gustaf IV Adolfs tid, men var fördragsam mot den nyare tidens läror, då de voro öfvertygelsens och den öfvertygelsen ej hotade samhällsordningen. Han brefvexlade 57-årig med en 26-årig i ämnet. Ett utdrag ur den brefvexlingen må anföras för att visa Presidentens m o d e r a t i o n, kanske af ej få betviflad.

Den 22 Apr. 1826: "Sist var disputen hårdast af alla gånger och det syntes som vi blifvit å ömse sidor rädda för hvarandras ideer in politicis. Må vi rätt förstå 1 Sam. 8: 10—19. Hvilket hårdt, men rättvist straff, att, om vi införa slafveri, om vi v ä l j a oss en tyrann, tvertemot Herrans varningar i sitt ord, då skall Gud intet höra oss när vi sedan klaga att någon, som nu g å r l ö s i Sverige, skulle påstå, att Carl Johan, derföre att de som voro Riksdagsmän 1810 i Örebro valde honom till Thronföljare, har rätt att sätta t. ex. Presid. J. S. som är en af "landets söner", att draga sin vagn, kan jag ej tro förrän jag hör och ser det. Vi måste skilja h e d e n d o m och c h r i s t e n d o m (... "konung såsom h e d n i n g a r n e hade"). Att ge den g u d o m l i g m a k t, som ej af Gud fått g u d o m l i g v i s h e t, det är som att bryta vingarne af örnen och sedan sätta honom på en hög tornspets. ... En despotisk kung är en hednisk idé, en constitutionell kung den härligaste frukt af christna frihetens lära. Jag har aldrig och kommer aldrig att dölja mina grundsatser. För öfrigt äro mina öfverensstämmande

med den statsförfattning vi nu ega och för hvilken jag tackar Gud. Midtemellan fransyska philosophiens otro och fransyska politikens falska liberalism å ena sidan och franska congregationens vantro och franska politikens ultraism å andra sidan — midtemellan dessa dödens poler ligger Constitutionalismens æquator, deröfver himmelens sol går."

Och detta brefvet knöt ett förtrolighetens innerligaste band mellan den gamle och den unge. Det må vara erkändt om den misskände.

Man klandrade att han i Brödrasalen stundom hemtade uppbyggelse. Då det klandret upprepades af en gästvän, svarade han, att han i Christi personlighet fann en kraftigare näring, än i de grannaste framställningar af lärosatser, att, då han i Lehnbergska epochen sällan hörde ens det namnet, som var för Augustinus, Luthers käraste lärofader, Mel in ore, Melos in aure, Jubilus in corde, af predikanternes mun, så gick han dit, der högsta sträfvandet var att visa personligheten Christus, som kunde väcka "mirabiles amores", såsom han läste i Rydelii Grammatista att Plato ansåg följden skulle bli, om man en gång finge se Sanningens anlete. En julafton sågs S. i den salen njuta obeskrifligt af den sköna sången, som då uppfördes af valda röster. Den som sett hans strålande blick gick derefter att äta julgröt i ett hus, der Högstbetrodde män sutto vid ett spelbord, ofta skakade af små otourer, någongång upprepade och alltjemt med ett uttryck af ofrid i anletet. Åskådaren kunde då ej ogilla S:rs val, fastän han önskade att han i vår kyrka kunnat tillfredsställa sin själs högsta behof, och fann illiberalt att förneka honom den religionens frihet, som menniskorna minst medgifva hvarandra af alla friheter.

(Källor: Adels-Matr. af Rothlieb. — Höfd.-Minne af Låstbom. — Tolls Mscpt-saml. på Lunds Bibl. — Enskild bekantskap.) — N.

SYRÉEN, PEDER HÅKANSSON.

Född i Blekingen (ovisst om i Måstad af Nättraby socken eller i Friedlefstad) d. 13 Apr. 1776. Fadren var hemmansegaren *Håkan Håkansson* och modren *Kerstin Persdotter*. Efter att hafva genomgått Wexiö gymnasium blef han student i Upsala. Året är okändt; men 1800 var han enligt sin egen anteckning på en bokaction i Upsala, således student något eller några år förut. Han tycktes under den tiden älskat bokauctionskammaren mer än bok-

dom, hörde
första sena
ren *Peter*
och ankand
att de upp
hanses ind
måste efter
skop *Sireni*
han icke i
Det blef h
Men insigte
den dårar s
vittnesbörd
stafsförändri
Syréen, und
Hon hade i
men det m
måste såled
mindre än t
den ena hos
jor eller öf
verträffat de
telser om de
ytterlig grad
barn. Den
matorn, men
kryddadt me

pel och det så att han hann att predrika öfver alla årets texter. Vid mognare år ville han nog icke recommendera det vådliga studentpredikandet. Det recommenderar också an sig sjelf och ger anledning till icke så få scandaler. Det är all anledning att tro att Syréen gjort ett undantag n det som i detta fall hardt när är regel. Man styrkes i denna förmodan då man i Magazin för evang bibl. Christ. er predikan på 2:dra dag jul, en af dem, som han höll i Carlscrona 1802. Då han först ankom till denna stad började han hålla skola, i hvilken jemte undervisning i vanliga skolämnen han äfven gaf en sådan i lefvande språk. Under samma tid sökte och erhöll han tillstånd, samt etablerade den första bokhandel i Carlscrona. Sedermera genom accord, som den tiden var vanligt, erhöll han kammarskrifvarefullmagt och tjenstgjorde i denna egenskap till år 1814, då han från denna tjenst begärdn och erhöll afsked samt återbekom sin utbetalta accordsumma af *J. Törnström*, som öfvertog tjensten. Derefter sysselsatte han sig uteslutande med böcker och bokhandel.

Syréen afskiljde i sin lefnad tvenne afdelningar, en tidigare som han kallade sin "galenskapstid" och en sednare, som af många ansågs snarare förtjena den förras benämning. Af hvad art den var torde kunna slutas af en annons i Post och Inrikes tidningarna 1825, deri han afsade sig alla bokhandelscomissioner från andra än dem, hvilka hade goda och moraliskt nyttiga artiklar att lemna, äfvensom af följande på första bladet af hans bokkatalog tryckta kungörelse: "inga romaner, theater-piecer, spökelse- och röfvare historier: carricaturer och satiriske skrifter, sällskaps-spel och lekar, m. m. dylikt emottages eller hålles till afsalu." Att han ångrade det han öfvergifvit sin först tillämnade presterliga bana, torde inlysa af följande yttrande han vid flera tillfällen haft: "vore jag 20 år yngre än jag nu är, skulle jag realisera alla mina affärer och afresa till Otaheiti eller någon annan af vänskapsöarne samt der lefva och dö för missionskallet." Han gjorde hvad han kunde, och en stor del af sin förmögenhet uppoffrade han för bibelspridning och missionsverkets framgång. Den antydda vändpunkten i hans lif daterar sig från hans bekantskap 1821 med P. L. Sellergren, sedan denne börjat reqvirera böcker ifrån honom. Sellergren och den lika vördnadsvärde pastor Sundelin voro sedan Syréens bäste vänner, och den förre hans rådgifvare i alla vigtiga angelägenheter.

ru Syréen icke synes
attareskap, lade han
Hans vigtigaste arb
n, som har en vids
nnan bok näst de au
r visserligen deri sj
flesta tillhöra andra
verarbetning af Syré
om *Syréen* skattade
ar skattat mest till
många psalmer stå
den rättelse dervid
ra *Lübeckers*, *Tolpos*
ingar af *Gerhards*,
salmskalders arbeten
till "Helgonens gröns
J. Röthoff † 1721,
i hvilket han ansåg
och hjertliga sång
rsök andra mäns prö
, såsom pastorerna
orp och isynnerhet
har rättat eller godi
ch ej blott "en del",

feber ändade hans lefnad d. 15 Jan. 1838. Han
afven på tyska kyrkogården i Carlskrona. Få hafva
skönare minnesvård än han.

Kort Relation af Bokhandelsaffärerna emellan underteck-
dress Contorsföreståndaren Herr P. H. Peterson. Carls-
I. (1 ark) — Magazin för evangelisk biblisk christendom
vartders 20½ ark). 1. B. Christianstad 1813. 2 och 3
rona 1814, 15. 17. — Förslag till hufvudämnen och
samtliga sön- och högtidsdagarne i året; (Jämte före-
kar om helge- och predikodagar utom söndagen af pastor
i Twing) Carlskrona 1818. (Detta lilla arbete insändes
Mörner i Wexiö, som inlemnade det till Riksdagen
det discuterades en stund och lades ad acta). — Christe-
k till bruk vid enskild Husandakt. 1 Häft. Carlskrona
Christelig sångbok till bruk vid ensk. husandakt, bear-
utgifven af P. H. Syréen, Carlskrona 34 ark. 3 uppl.
345. (I denna bok äro n. 160 och 181 författade af
, 340 och 440 äro af kyrkoherden N. Granlund o. s. v.)
lee pieces intéressantes. Ny fransysk läsebok med ordre-
sst om S. är förf.). — Vandringsmän på lifvets och dö-
Eller verkeliga bevis på trons och otrons olika kraft
, såväl i Lifvet som isynnerhet i Dödsstunden. — Christelig
k, bearbetad och utg. af P. H. Syréen. 1. häft. Carls-
te följande 3:ne häftena äro otryckta). — Christelig Tanke-
Omarbetad, tillökt och ånyo utg. af P. H. Syréen.
1827. (Det mesta lär vara af kyrkoh. Granlund). —
Bönedok till bruk vid enskild husandakt. Utg. af P. H.
Carlskrona. 1827. (Det mesta är öfversättningar af böner
Roos m. fl.).

nskilda skriftliga meddelanden. — Uriel 2 årg. sid. 383. C. W. S.

SÖDERBERG, OLOF.

Söderberg, "en lärd magister, Docent i Upsala",
f det revolutionära partiet, då han jemte Au-
Herr Fernebom Denesson 1754 utgaf en Saga om
h Räfven, som fans förgrielig mot R. Ständer.
k landsförvist. Hans 10:åriga öden läsas i Sv.
1766. Dec. mån. s. 910. Söderberg, som lands-
nnade också fäderneslandet och kom till Köpenh.
peböll sig några år, utgaf Den Danske Partiegænger,
758, men slutligen "eftersatt af Sverige", blef han
ngl. Preussiskt beskydd och utnämnd till Profes-
af K. Fredrik i Preussen. På resan till Lübeck
et på grund vid Möen, då han omkom.

utom Disp. (se Lidén), Sagan om Lejonet och Räfven
Danske Partiegænger. Kbhm. 1758.

ens Worms Lexicon over Danske . . . lærde Mænd. 2 D. — Några ord
istens uppkomst och öden i Sverige, isynnerhet mellan 1719 och 1772.

SÖDERMARK, OLOF JOHAN

hade en dubbel lefnadsbana, såsom krigare och konst
Hvardera förtjenar sin teckning, och skall, i sinom tid, o
tvifvelaktigt erhålla den, af sakkunnige män. Här vågar e
annan, som icke tillhör någotdera yrket, dock i allmänh
för sina landsmän framställa, hvilken den hädangångne v
S. föddes i Landskrona d. 11 Maj 1790, tvilling m
en syster, som ogift honom öfverlefver. Fadren, då Lie
tenanten, sedermera Öfverste-Lieut. och R. S. O. *Pehr Söder*
mark, var anställd vid Fortificationen. Modren hette Ca
Maria Bergklyft. Sonen blef, d. 28 Mars 1805, Cad
vid Fortifications-corpsen, och d. 5 Maj 1805 Fri-Cad
vid Krigs-Akademien, från hvars fjerde class han, redan
11 Apr. 1808, utexaminerades såsom officer, i anseende t
den brist på befäl, hvilken kriget medförde. Han inträd
vid Fältmätnings-Corpsen, der han fick General Tibell t
Chef, samt nuv. Generalerne Lefrén och Åkrell till kamrat
Den 26 Maj 1812 blef S. Lieutenant, 1813 erhöll han a
och 1814 tjenst såsom Capitaine. År 1816 befordrades h
till Major i Arméen, och utnämndes, frånvarande, 1825 t
Lärare i Topographi vid Krigs-Akademien, en befattning
hvilken han, i anseende till konststudiers idkande utrik
endast utöfvade vintern 1829—30. 1833 erhöll han afsk
från Topographiska Corpsen, med tillstånd att såsom Öf
Lieutenant qvarstå i arméen. I egenskap af Cadett utmärk
han sig för flit, och var den andre i fjerde classen, då h
utexaminerades. 1814 fick han medaljen för tapperhet i fä
och 1820 Svärds-Orden. Den 13 October 1848 inträffa
hans död.

I egenskap af Cadett vid Fortificationen, tjenstgjord
S. tvenne år vid fästnings-byggnaden i Landskrona. O
våren 1808 commenderades han till tjenstgöring vid fin
arméen. Författade, enligt ordres, Charta öfver Roslag
mellan Enstad och Östanå, samt deltog i upprättandet a
charta öfver Stockholms skärgård. Om hösten anbefalld
honom att recognoscera i norra delen af Upland, samt söd
Gestrikland. I början af Juni 1809 commenderades h
till södra Arméen, och författade, under sommaren, char
öfver vestra kusten af Skåne. Om vintern deltog han i u
arbetningen af ett förslag till Landskrona hamns befästan
Om sommaren 1810 commenderades han att deltag
den då skeende recognosceringen af Vesterbotten. Påfö
jande vinter och sommar anbefalldes honom att biträda a

Akrell, vid ritandet och graverandet af hans charta Sverige. I Dec. 1811 beordrades S., att till Stral- åtfölja Chefen för Ingenieur-corpsen (General Franc re). 1812 om sommaren deltog han i recognosceringen åne, och var, såsom Adjutant, tjenstgörande hos Che- ör Ingenieur-öfningslägret vid Christianstad.

I Mars 1813 commenderades han till Pommern, i egen- af Adjutant hos Chefen för Ingenieur-corpsen, och be- des i Juli till tjenstgöring vid Svenska arméens hög- ter (Fält-Marskalken Gr. v. Stedingk), under hvilken tning han bivistade slagen vid Gross-Beeren och Leipzig. r slaget vid Dennewitz låg han sjuk. I Jan. 1814 för- des han till Cavalleri-divisionens stab (Holstein, Gene- Frih. Sköldebrand) och i Juni till första Infanteri-divi- n (Tyskland, Generalen Frih. Posse). I Juli beordra- han att tjenstgöra i Fältmarskalken Gr. v. Essens Ge- -stab, vid Svenska arméen i Norge, hvarunder han del- i träffningarne vid Tistedalen, Isebro, Onstads sund och stad, samt sårades vid Tistedalens öfvergång.

I Nov. 1814, då föreningen med Norge var afslutad, Gr. v. Essen der qvarstadnade såsom Riksståthållare, nenderades S. att i egenskap af Adjutant hos honom ifva. I Dec. 1815 anbefalldes honom, att till tjenst- ng vid Ingenieur-corpsen återvända. I Maj 1816 beor- es han resa till recognosceringen i Skåne, för att der beta profteckningar för Fältmätnings-Brigadens charte- I Augusti commenderades han att, såsom Adjutant, ja Riksståthållaren Gr. Carl Mörner till Norge.

I September 1817 anbefalldes honom att till Ingenieur- sen återvända. 1818 tjenstgjorde han vid recognosce- en i Skåne. I Maj 1819 commenderades han att under- terrainen för anläggningen af Vanäs (Carlsborgs) fäst- , och i Juni trakten kring Viby i Nerike. Nästa vinter og han i utarbetandet af planerna till berörde fästning. 1 och 1822 beordrades han att, jemte detta uppdrag, befälet öfver en recognoscering af trakten mellan Hjel- n, Vettern och Venern, samt Vadsbo härad i Skara- s län, med omgifningarne kring Vanäs. 1824 erhöll tjenstledighet för att resa utrikes, hvarmed hans mili- ka verksamhet slutades.

Såsom Fältmätnings-officer ansågs han framför alla an- ega förmåga att efter ögonmått med säkerhet bestäm- ställens afstånd och lägen samt markens ojemnheter. behöfde blott färdas genom en trakt, eller öfverskåda

sådana o
de bättre
taga hon
honom g
Men han
Dessa eg
och en af
sin tapper
Vid
manträffad
för dagen
ordres att
gifningens
chartor, r
L. hade ic
under det
de norrska
och det b
dock utan
mot dem,
sidan geno
förde icke
tusion, ha
svenska ba
vad, der C
fallningen d
sin ifver, ö

nen, då en soldat fattade honom i kragen och höll uppe. Flera kulor genomborrade hans kläder och, men han kom med lifvet i land, och truppen med. Öfvergången var gjord. Först sedan han på qvällen it till högqvarteret, lät han, på L:s tillsägelse, en lä-undersöka sin contusion. Den befanns svår, och blef, skötselns fördröjande, efter hand värre, så att han er måste flera månader ligga under läkarevård. För befrämja tillfrisknandet, erbjöd honom Grefve Wedel-erg, att vistas på sin landtegendom Bugstad. Detta ledningen till den nära vänskap, som sedan förbundit ed det Wedelska huset. En dag, efter Tistedalens gång, då Gr. v. Essen på Hafslund gaf en stor fru-åt de till Glommen komna truppernas officerare, sade it den anspråkslöst tillbakastående S.: "Kom fram S.! r blott vid sådana tillfällen, som detta, Capitainen är iste."

Under sin andra konstresa 1832, råkade han att vara i berg, när dess invånare, 200 år efter stadens befrielse Wallensteins läger, firade Gustaf Adolfs minne, genom gtid, då ett torn blifvit uppfördt på Alte Veste. Man ändelsevis veta, att en svensk officer var i staden; han ktes, och den blygsamme S. måste, utan uniform, ens annan högtidsdrägt, intaga högsätet, och mottaga, på karnes vägnar, all den hyllning, som egnades deras er. S:s känsliga hjerta öfversvallade af fosterlands- då och hvarje gång, han tänkte på denna fest, hvil-ar så oegennyttigt gifven, så osökt åtnjuten, och hvil-å mäktigt erinrade honom om det lemnade fosterlandet.

S:s anlag såsom konstnär röjdes redan vid Krigs-Aka-n, der han, jemte Grefve Hjalmar Mörner, aftecknade ter och lärare. Det första porträtt han målade, var ens (nuv. Landshöfdingens) Frih. C. O. Palmstjernas, enfärg. Classkamrat med S. och tecknare såsom han fven nuv. Öfver-Intendenten Anckarsvärd. Men ynglin-fördes, af sin uppfostran och tidens omständigheter, konstens värf till krigets. Först 1824, vid 32 års ål-började S. studera och med allvar handlägga konsten. reste öfver Frankrike till Italien, och kom ej åter förr 1828, åtföljd af den förre cadett-kamraten Hjalmar er med hvilken han sammanlefvat i Rom, och hvilkens ap var honom nästan oumbärligt. Under vistandet a tecknade S. efter modell, på de fria Konsternas emi, mellan det han målade porträtter. 1832 reste

r ut, och förblef
ig till Rom, hvare
då, såsom förut.
ufvudstad. År 183
Frankrike till Lond
de, efter några
han förblef till 1
m hösten 1841 var
fter hemskickandet
s 1839 Ledamot af
Febr. 1840 vic. P
verige till slutet af
luftstreck återvinn
a sin son och Lieu
, föranledde honom
Om våren 1847
t tillbaka, efter at
som intill hans dö
målade ej blott i
göra det al fresco,
lla fuktighet, hvarf
le både med blyert
i koppar, icke alle
ter. Utmärktast de

alisera, d. ä. åt en rigtig tanke gifva en rigtig
fullkomligaste, som han skapade, vore idealet.
täfla med honom, eller uttänka något bättre, vore
enhet, utan mått och gräns. Men skaparen fram-
ke hela sin förmåga på engång, på ett sätt eller
a verk, utan i alla tider och i en oöfverskådlig
Hvarje ålder och kön har sina skönheter, hvarje
tillstånd, hvarje skapad varelse, hvarje lynne sitt
Att ur verkligheten sammanföra den störste
ns spridda mästerstycken (disjecta membra poëtæ)
eraf efterbilda ett helt, samt uttryckande den
ée), som konstnären vill framställa, det vore det
l, som en menniska kunde åstadkomma. Den me-
Venus vore icke heller något annat, än samman-
en bild af den qvinliga skönhet, hvilken skaparen
t, icke i någon lefvande person allena, utan i
ga, begåfvade med hvar sina fullkomligheter, ehuru
öfrigt kunde hafva varit förknippade med hvarje-
l ändligheten hörande brister.
rde till dem, som trodde att Greker och Romare
dom färglagt sina marmorbilder, och att de gjort
Såsom porträttmålare sökte han uttrycka en dub-
ng, både själens och kroppens rigtiga afbildning.
skulle målas, så gick han, så att säga, i försåt
, för att oförmärkt lura af honom han egenheter.
e derefter gifva personen både sitt fördelaktigaste
ste charakters-uttryck. Så gjorde han äfven med
men dennes lyten eller fel, vårtor, koppärr eller
m. måste merendels följa med till efterverlden.
le en Würtembergisk Baron, hvars förfäder gjort
genom Axel Oxenstjerna, under 30-åriga kriget,
sig och sin hustru af S., såsom både utmärkt
och svensk. Frun var vindögd, men S. måste, på
begäran, idealisera ögonen. Det skedde; men
uttrycket och likheten fattades. S. kunde ej taga
r osanning på sitt samvete. Han envisades att få
e vinda ögonen. Det medgafs omsider, och lik-
nn sig, till ömsesidig belåtenhet.
ken till sanning bevarade S. för fåfänga öfver egna
, och gjorde honom uppmärksam på hvarje god egen-
andra, vare sig konstnärer eller hvilka som helst.
lika villig att erkänna och frambafva hvarje, om
förtjenst, som han oförbehållet anmärkte fel. Denna
ild gaf åt hans omdöme, öfver konstarbeten, en

vigt, som allmänt erkändes. Bland utländska konstnärer, hvilkas omdöme han värderade, och hvilka han personligen höll af, voro trenne tyska målare: Rothman, med hvilken han sammanlefvat i München, Riedel, i Rom, och Winterhalter i Paris. — På theoretiserande konstdomare harmades han, kallande dem, i sin förtrytelse, "konstberidare."

Önskan att med sanningen förena det bästa han kunde åstadkomma, var hos S. så stor, att han ej drog i betänkande att förkasta och göra om porträtter, på hvilka han redan nedlagt flera månaders arbete, och sådant ej blott för hufvudsaker. Äfven detaljer gjorde han understundom så ofta om, att han slutligen ledsnade vid det hela och förstörde det. För intet fel var han så känslig, som för tillgjordhet. Kunde något sådant upptäckas i hans arbete, så blef det säkert utdömdt. Råkade han ut för tillgjorda personer; så behöfde han använda allt sitt bemödande, för att ej snäsas eller gäckas med dem. Han upptog andras anmärkningar understundom vresigt nog; men lade dem alltid på minnet, och rättade sig efter dem, om de vid närmare eftersinnande befunnos grundade. Hans målningar utgjorde hans sällskap. Han talade med dem, såsom vid sina bekanta. Han steg upp om nätterna och lyste på dem, bannade och trätte på dem — eller rättare på sig sjelf — och förutsade dem deras undergång, — när de misshagade honom. Hans största njutning var, att måla. Ingen olycka kände han så djupt, eller beklagade han så bittert, som den oförmågan att föra penseln, hvilken sjukdom, i de sednare åren af hans lefnad, ofta medförde. Intill döden var denna kärlek till konsten lika lefvande och verksam. Det sista porträtt, hvarpå han arbetade, var Landtmarskalkens, Grefve Hamiltons. Då denne besökte S. vid hans sotsäng, och talade med honom om andra saker, afbröts han tvärt af S:s begäran, att han måtte vända hufvudet i annan rigtning, hvarigenom det finge ett fördelaktigare uttryck, än S. gifvit det på taflan. Hans sista dröm, på dödsdagens morgonstund, var att han åter vunnit helsan och kunde måla såsom förr. Han kände sig outsägligt säll; men uppvaknandet till den bedröfliga verkligheten var desto mera påkostande. Lyckligtvis varade han ej många timmar. Döden kom öfver honom ögonblickligen. Han upplyfte händerna mot hufvudet, sägande: "jag tror att jag dånar", och utandades sin själ i trenne djupa drag.

S. hörde till de lyckliga menniskor, som på dubbelt sätt äro stjelfständiga, genom stor personlig duglighet, och genom ringa behof. Han var mycket tarflig, ej af beräk-

›rsakelse, men af naturen. I tjensten försörjde f, och lade något ihop. Efter sin fader fick t arf, så att han kunde af lön och egna medel a sin son hemma, samt bekosta sin första ut-stresa, på hvilken intet var att förtjena. Till esa 1832 fick han Kongl. Stipendium; men ehuru ;ar betalades väl, kunde han aldrig samla något els arbetade han långsamt, dels förlorade han gen-dels bekostade han på vänner och konstnärer hvad p. Två gånger mistade han, i concurser, större d han trodde sig hafva åt säkra händer anförtrott. te han från Rom till London och Sverige, samt igen, för att ur penningebetryck rädda en konst-och landsman. Till möjligheten för S. att likväl ına, oaktadt ofta påkommen och långvarig oför-beta, både lefva sjelf och underhålla sin son ut-understödja andra, bidrog väsendtligen den om-, att Grefvinnan Wedel-Jarlsberg, som upptagit till fosterbarn, underhöll henne och besörjde ttning. S. dog med den tillfredsställelsen, att tter vara väl gift, och sin son ega sjelfbestånd rekonsten, deri han ansåg honom, hvad färglägg-raskheten beträffade, öfverträffa sin läromästare.

le och egenheter gjorde honom interessant, hans t och godhet älskvärd för dem, som med honom eröring. Det var derföre vanligt, ja nästan gif-, som han målat, höllo af honom. Äfven i sina I han var utmärglad af sjukdom, otålig genom ervuxen af skägg, och sällan lemnade sin atelier, ckade arbetsdrägt, förvärfvade han vänner, till land unga och prydliga fruntimmer. På hans som oftast syltburkar och blomster m. m. som ıom, än från den ena, än från den andra vackra aribland Fredrika Bremers icke saknades. När , under sin sista hemmavaro, icke hade tid att gen annan, som bad derom och längtade der-m hon likväl flera gånger sjelfmant till S., séan-knade. Stora sällskap undvek han. I de små bekanta uppträdde han, när lynnet var godt, lifgifvande.

tiserade gerna, och efter vanligheten jemväl på g. Han förkastade i politiken, såsom i konsten, och höll sig till det factiska. Han var följakt-

ligen, till sina tänkesätt, strängt upprätthållande. I d
conservativa Rom var han så föräiskad, att han ej ger
tålde, ens af sina vänner, några anmärkningar mot dess gam
styrelse eller dess folk. När han ej kunde på annat sä
försvara dem: så gjorde han det genom både skarpa o
löjliga jemnförelser med vissa liberala förhållanden anno
städes. Men hjertats godhet förnekade sig aldrig; och ha
beklagade mera, än han klandrade, Pius IX. Gammal vä
skap bröt ej S. för politiska meningars olikhet. Locket l
des på hans kista, ej genom öfverenskommelse, men af til
fällighet och inre drift, af tvenne män, hvilkas namn i Sv
rige gälla såsom kännemärken på de motsatta politiska
sigterna.

Må hans stoft hvila i välsignelse, och hans goda eg
skaper lända efterkommande till föresyn! — Äfven han hö
de till Carl Johans tidehvarf och till de flere utmärkte män
i alla rigtningar, hvilka, inom få år, följt honom i grafve

Han begrofs i Clara af Dr. Wallin, som öfver hona
höll ett vackert och högtidligt tal. Både Norrmän oc
Svenskar gingo i liktåget, hvilket Prof. Sandberg prestatt
rande anförde; Capitaine Schützercrantz löste värjan frå
kistans lock. På den nya kyrkogården, ej långt ifrån Erk
biskop Wallin, har den hädangångne sin hvilostad.

Porträtter: K. Carl XIV Johan och hans Gemål (2:ne gånger). — K. Oscar I och hans Gemål (2:ne gånger). — H. K. H. Prinsessan Eugenia. — Baron Berzelius. — Brukspatronen Frih. Tam — Archiater Edholm. — Just.-Cancelleren v. Koch. — Fru v. Koc — Fru Sterky. — Fru Bohnstedt. — Presid. Hartmansdorff, 184 — Fru Lavonius, f. Hartman. — Grefvinnan Piper, f. Brahe — Grefvinnan Brahe, f. Koskull. — Grefve Magnus Brahe och Gr Nils Brahe. — Grefvinnan Fersen, f. Bonde. — Directeur Arfwid son. — Landshöfding Kræmer. — Baron Gustaf Ridderstolpe. — Friherrinnan Ridderstolpe. — Mamsell Lind. — Grefvinnan Gyl denstolpe, f. v. Fersen. — Biskop Butsch. — General Lefrén. — Generalskan Lefrén. — Grefve B. Wedel-Jarlsberg. — Grefvinna Wedel-Jarlsberg, f. Anker. — Exc. Anker. — Brukspatron Hi dengren. — Brukspatron Celsing. — Kammarherren af Harmens. — Fru Harmens. — Fru Hazelius, f. Karlbreckt. — Professor Fogel berg. — Prof. Byström. — Baron Beskow. — Friherrinnan Be skow. — Kammarherren Nordenfeldt. — Ryska Ministern i Förent Staterna Bodisko. — Friherrinnan v. Rehausen. — Brukspatron La venius. — Öfverste-Lieut. Pehr Södermark. — Olof Johan Söder mark (hans eget); anses af många för det bästa af alla S. målat. — Grefve v. Stedingk. — Gen.-Adjut. Gr. Puke. — Grefve Hjalmar Mörner. — Fru Woyna. — Hist.-målaren Fr. Riepenhausen. — Lieut. Uno Troili. — Lieut. Per Södermark. — Skalden Nicander. — Mamsell Bremer. — H. Exc. Gr. Gust. Löwenhjelm. — Baron Bonde. — Mamsell Carolina Bygler. — Gen.-Consuln Michelsen

— Fru Canzler, f. Michelson. — Fru Michelson. — Baron Åkerhjelm. — Herr Blum i Paris. — Gen.-Direct. Ekströmer. — H. Exc. Gr. De Geer. — H. Exc. Gr. Platen. — Grefvinnan Platen, f. De Geer. — Envoyén Palin. — Gr. Bjelke. — Grefvinnan Adelsvärd, f. Stackelberg. — Friherrinnan Cederström, f. Arfvedson. — Gr. Henning Hamilton. — H. Exc. Frih. Nordenfalk. — Friherrinnan Nordenfalk, f. Risellsköld. — St. George, f. d. Engelsk Legations-Sekreterare i Stockholm. — Fru St. George. — Stats-Rådet Baron Nordin. — Presid. Skogman. — Fru Söderberg. — Fru v. Wrigth, f. Kanzow. — Fröken Wedel-Jarlsberg. — Major Blomstedt. — Öfver-Direct. v. Sydow. — Öfver-Intend. Anckarsvärd. — Lord Bloomfield, Engelsk Minister 1830. — Gr. Nils Brahe. — Grefvinnan Wachtmeister, f. Rehausen. — Prof. Böttiger. — Herr Ohms, Legations-Råd i Rom m. fl.

Genast från början visade Södermarks arbeten en större rtjenst än som vanligen är fallet hos nybörjaren. Porättet af Gr. Platen och det af Öfver-Intend. Anckarsvärd Gardes-uniformen, hvilka samtidigt målades, utmärka sig kväl betydligt framför hans föregående arbeten och grundde det stora rykte han som Porträttmålare sedan förtjent.

Ett annat stadium i hans konstnärsbana utmärkes geom Bodiscos, v. Sydows och Hedengrens porträtter, hvilka ålades i Paris, och hvari den fulländade målaren redan enfinnes.

Derjemte har S. målat flera Genretaflor, såsom en usikalisk trio, tvenne romerska flickor (tillhörig Friherre amm) m. fl. I Hamburg finnes en föreställande Pifrari, som blåsa för Madonnan, hvaraf en ofullbordad relik finnes här i Stockholm. Några finnas i London, andra Amerika.

Vidare: en massa af Etuder har han dessutom lemnat fter sig på alla ställen der han uppehållit sig någon längre d. Han sökte alltid få så ungdomliga och charakteristiska odeller som möjligt, att uppfatta och studera naturen i tt friskaste tillstånd.

(Källor: Tidningen Tiden 1848, N:o 247. — Enskilda meddelanden.)

Frih. J
phalisk
men oc
yngre s
terare
Med. D
1760,
Profess
tin Fre
vid Ar
Ti
den ha
vistelse
vidare
sig ute
nest o
hvars
Bosatt
än 40
lopp, a
hålla c
och Bi
sådan
sena ål
sel, so

Gift d. 24 Sept. 1728 med *Anna Margar. Bergstedt*, dotter af Borgmästaren i Sigtuna Mårten Axelsson B. och Margar. Elisabeth Norin, Brukspatronsdotter från Björneborg i Vermland. Af två söner och en dotter efterlefde endast den sednare *Margaretha Catharina*, gift med Borgmästaren i Vesterås, Assessor Erik Ugla.

Porträtter af Scheffels hand äro mycket värderade i i offentliga och enskilda porträttgallerier der de förekomma. Genom sin behagliga colorit och säkra teckning ådraga de sig än i dag uppmärksamhet, fastän förra tiders klädebonad, pudrade hår o. s. v. numera göra få af dem tjenliga till kabinettsstycken. I allmänhet iakttog S. de gamla mästarnes lofvärda vana, att *a tergo* signera sina arbeten så väl med årtal, som med utsättande af den målade personens ålder. Flera af dem äro både in- och utomlands stuckne i koppar.

Ibland Scheffels elever anmärkes förnämligast P. Kraft den äldre.

(Källor: S. L. Gahms Saml. mscpt i Upsala Akad. Bibl. — Rehbinders Adl. Matr. D. 3. — Skriftliga underrättelser.)

SCHREVELIUS, FREDRIK.

Professor *Fr. Schrevelii* fader förtjenar att i korthet bemärkas. *Jöns Peter Schrevelius* var född 1762. Han var ej af gamla Lexicographen Schrevelii slägt, utan lär namnet vara bildadt af en bland förfäderne, som dermed velat utmärka sin födelseort Skräflinge i Skåne. J. P. S—s blef student i Lund 1780, Magister 1784, Amiralitetspastor i Carlskrona 1796, Kyrkoh. i Witseltofta 1805, Prost 1810, Kyrkoh. i Barkåkra 1811, Kyrkoh. i Jemshög 1820; död 1829; känd ej blott för en förtjenstfull skrift i vår symbolik ("Svar på frågan: Kunna symboliske böcker utöfva sin bindande kraft utan att förnärma samvetsfriheten eller hindra upplysningen?" Carlskrona 1802 — svaret är jakande), utan ännu mer som en pastor af ovanliga kunskaper och allvarlig embetsutöfning. Lagman C. G. Cassel har tecknat hans minne, tryckt i samlingen af dennes minnestal. Prosten Schr. var gift med *Fredrika Sophia Cederfelt*.

Fredr. Schrevelius sändes till Wexiö skola 1812 och lemnade dess Gymnasium 1817. Hans privatlärare P. Håkansson (se ofvan i detta Lex. litt. H.) gaf hans studier en öfvervägande rigtning åt de classiska språken. Redan i skolan belöntes ett specimen skrifvet på latinsk vers. Det anmärktes af flera att de två, som intogo främsta platserna

historien
sala Aka
vann ho
söka int
i samma
in *Jus*
Skåne oc
nande at
professio
dighet so
Revisions
i K. Svea
Notarie.
diska pro
Holmberg
centen.
1827. S
tvenne o
Allm. La
1839. S
bliotheke
sioner i
till Profe
med *Jako*

Constitutioner med öfversättning, anmärkningar och Samling af sådana till efterlefnad gällande författningar och stadgar, hvilka ändra eller förklara dem, eller ock angå ämnen, som ega med dem ett närmare sammanhang. 1832. — Lärobok i Sveriges Allmänna nu gällande Civilrätt 1 D. Inledn. eller Allm. Prænotioner. 1844. 2 D. 1847. Alla tryckta i Lund.

(Källor: Programmet vid installationen 1842. — Enskild bekantskap.) —N.

SPENS, CARL GUSTAF.

Född på Salnecke i Upland d. 3 Oct. 1792. Son af Lagmannen, R. N. O., *Carl Gustaf Spens.*

Efter idkade studier under enskild lärare dels hemma, dels i Upsala, disputerade han pro exercitio redan 1807, och hvarvid han till större delen sjelf skref disputationen: de quadratice dinostratiana. År 1811 tog han Philos. Candidat-examen, vid 19 års ålder, samt erhöll året derpå hedersrummet, som Ultimus, vid promotionen. Kort förut hade han ingått i tjenst som Under-Lieut. vid dåv. Fältmätnings-brigaden. Samma år tjenstgjorde han vid Belägringsöfningarne vid Christianstad samt recognosceringen i Skåne, och commenderades 1813 till den under H. E. Fältmarskalken, Gr. v. Essens befäl sammandragna armé, hvarvid han tjenstgjorde under norrska fälttåget, der han bivistade träffningarne vid Issebro, Långenäs och Trögstad. Efter stilleståndets afslutande deltog han med Fältmätnings-officerarne uti recognosceringen af den utaf svenska trupper besatta delen af landet. Efter freden, återkommen till fäderneslandet, egnade han sig åt studier och undergick i Juni 1815 den för Ingenieur-corpsen fastställda Lieutenants-examen. Samma år uppgjorde han en ny chart-projections-method, som han kallade den "vexande koniska", hvars beskrifning är införd i Vet. Akad:s Handl. för år 1818, och hvilken method såsom den lämpligaste fastställdes till grund för det Skandinaviska chartverket, för hvilket H. Maj:t utfärdade nådig instruction d. 2 Dec. 1816. Grefve Sp. var också sedan, under hela sin tjenstetid, den mest nitiske och skickligaste biträdare vid de noggranna triangel-beräkningarne, hvilka ligga till grund för svenska chartverket, och många äro de nätter, han beröfvat sig hvilan, för att fullborda angelägna arbeten.

Ehuru Gr. Spens till håg och fallenhet egentligen var en studiernas och beräkningarnas man, tjenstgjorde han likväl ofta vid den corps' praktiska arbeten, der han var anställd. Så verkställde han basmätningar 1815 på Laholms-

till Capitai
Jan. 1836,
Jan. 1844.

Det ve
emdades ti
tillegnade
1835 nedl
innefattande
derne. I K
fattningen
innehållande
färdiga
arbeten.

Med si
ett öppet o
diska och C
åren, och h
bearbetning

Vid rik
omfattade h
nade mycket
Under de tv
han ledamot
befattning al
1834 ett fö
Döden öfver
haft den glä

STEDINGK, CURT (tillägg).

Då vi afslutade Fältmarskalken, Grefve Stedingks bio-
i, fanns ännu ej i svenska bokhandeln tredje och sista
af *Mémoires du comte St.*, hvarföre vi utfäste oss att
okstafvens slut tillägga de redan icke af oss upptagna
phiska omständigheter vi der kunde träffa. Väl hafva
r funnit åtskilliga diplomatiskt interessanta uppgifter,
les under Fältmarskalkens ambassad i St. Petersburg
1809 till 1811; men föga angående hans enskilda lef-
mständigheter, med undantag af de år, dem han till-
e vexelvis i Stockholm, såsom Canceller för K. Krigs-
emien, vexelvis på sin sköna egendom Elghammar i
rmanland, vid sjön Lochvatten, på hvilken han lät upp-
en vacker byggning efter en rysk architekts ritning.
(säger hans biograph), var det som den gamle patriar-
hvilade sig bland en talrik familj, efter en lång och
ll bana, sysselsatt dels med välgörande verk, dels med
liga förbättringar. Dagligen såg man, under promena-
ring egorna, honom med ungdomlig vighet klättra öfver
sgårdar och utan trötthet till fots tillryggalägga bortåt
alf mil. Han studerade mycket, särdeles de classiska
ttarne, och kunde utan glasögon läsa den finaste stil.
Emellanåt var han sittande i ett galleri, genom hvars
örrar man hade utsigt åt parken och sjön, en glad å-
are af barnens lekar på gräsplanen; emellanåt satt han
språk med främmande, för hvilka husets gästfria portar
t öppnade sig. Om höstaftnarna berättade han vid eld-
n många drag och märkliga händelser, dem han sjelf upp-
t, eller hvaraf han under på händelser så rik lefnad varit
lare. Han var mästare uti konsten att berätta, men när
omtalade några stora och ädla handlingar, lifvades de
och godhet bevittnande anletsdragen tillika af ett sär-
t högre uttryck.
Hans af svåra sjukdomar sällan antastade helsa gaf in-
anledning till farhåga förrän året närmast före hans
då han angreps af en stark pleuresie. Likväl häfdes
och då den vördnadsvärde patriarchen firade sin 90:de
lsedag, vid hvilket tillfälle vänner och underlydande
när och fjerran infunno sig för att lyckönska honom,
han utseendet af en man, som syntes kunna upplefva
. Men denna blef den sista. Fältmarskalken dog i sitt
uti Stockholm d. 7 Januari 1837.

Ur en annan säker källa meddela vi efterföljande anekdoter och spridda drag.

Grefve St. tillvann sig öfverallt aktning för sin r charakter. Detta undföll icke Ludvig XVI. Då en dag männen täflade om att berömma den unge ridderlige sken, afbröt dem monarchen, sägande: "J glömmen de sta af alla loford: han är den hederligaste man jag kä På honom sjelf gjorde följande uttryck af den gode f ett oförgätligt intryck. En namnkunnig person hade ett moraliskt fel, hvilket man försökte urskulda genom righeterna af hans ställning. "Men, min Gud, frågade vig naift, hade då mannen icke mer sitt samvete?" hos Drottningen stod han i hög ynnest; hon ville at skulle anmäla sig som friare hos Ministern Neckers d (sedermera fru Staël), men som han sjelf ingen böjelse till egde, förordade han i stället Grefve Creutz' Amba Sekreterare hos Drottningen i detta afseende. Hans um sträckte sig äfven till tidens snillen, Franklin och Mir inberäknade.

Grefve St. var ibland de få, som upplyste Gust Adolf om de faror, hvarföre hans beteende blotts honom och fädernesland; men Konungen betraktade alla föreställningar såsom anfall emot hans kongliga makt. gången de sågo hvarandra, var Konungen nära att, så beskaffad anledning, draga värjan emot honom. N dan Gustaf Adolf fick röna följderna af sin halsstarri yttrade han engång, att Gr. St. var den mest loyale a såte och den bäste af Svenskar.

Med Kronprinsen, sedermera K. Carl Johan, var marskalken ej sällan af olika mening och uttalade den sin vanliga, dock alltid belefvade öppenhet. Men detta minskade på intet sätt denne Furstes ynnest för honom; tvertom tillväxte den beständigt, ja fortfor äfven efter vens frånfälle. Förut är berättadt, att Konungen efter marskalkens frånfälle befallte hela arméen anlägga sorg; skickade han en lagerqvist, som lades på likkistan. hädangångne nedsattes i familjegrafven uti Bjärnlunda so

Sorgen öfver det olyckliga fälttåget 1808 i Finland honom på sjuksängen i Fredrikshamn, dit han ankommit att underhandla om fred, hvilken han förutsåg skulle dyr för fädernelandet. Vid underrättelsen derom hel Kejsar Alexander, som, om än icke ädelmodig mot Sv nu, som alltid, var så mycket uppmärksammare mot bassadeuren, engelska läkaren Galloway, hvilken förut

vårdat Ministern under hans vistelse i St. Petersburg, genast resa till Fredrikshamn och medtaga hans eget resebek. Afresan skedde också midt i natten och Gr. St. g sig vara denne skicklige läkare skyldig räddningen af lif denna gång.

Genom sin Ambassadeur, Hertigen af Vicenza, lät Kejs. oleon erbjuda Grefven full ersättning med ränta för hvad genom revolutionen förlorat i Frankrike. Men fädernesets politiska förhållande tillät icke hans grannlagenhet begagna sig af detta anbud. När, efter förlusten af en del utaf hans förmögenhet genom Hasselgrens concurs, i samma ändamål vände sig till K. Ludvig XVIII, fick ej ens svar.

Vi hafva redan berättat i hvilken aktning och nåd han l hos Rysslands monarcher, hvaruti äfven Kejsarinnan harina var inbegripen; detta förhållande förminskades icke genom de djerfva svar, hvartill Ministern vid vissa tilln ansåg sig föranlåten. Så, då hon en dag, under den n hon var förbittrad på Gustaf III, vid ett spektakel i mitaget gjorde honom uppmärksam på en grupp, föreande huru ryska Örnen slog ned det svenska Lejonet, Kejsarinnan sade: "man kan icke neka, att denna grupp ganska vacker", svarade Gr. St.: "Om förlåtelse, jag ber få svara E. Maj:t med denna vers af Racine eller Voltaire:

Rien n'est beau que le Vrai,
Lui seul est admirable."

Oaktadt denna sinnesnärvarelse, denna lätthet i ton och änge, påstod dock Grefven att han, af naturen blyg, g utan en liten förlägenhet inträdde i en större salong, hvilken dock snart försvann. För öfrigt var Gr. St. f de få, som icke hade några ovänner; ingen hade det aste att förebrå honom, och hans vänlighet, som icke af diplomatisk art och ett foster af ett mångårigt ume i Europas högsta kretsar, utan utgick från hjertat, afade afunden och förtalet hos hvar och en, som nalkaden redlige mennisko- och fosterlands-vännen. P.

STRINNHOLM, ANDERS MAGNUS.

Född d. 25 Nov. 1786 i Umeå socken af Vesterbottens Fadren *Anders Magnus Strinnholm* († 1830) var För-Landtmätare i nämnde län, och modren *Beata Zimmer-* († 1806), dotter af Hofqvartermästaren och Kronofog-

Strinnholm, *Anders Magnus.*

Wasa län Christian Z. Fädernesläglen ...
Håns Månsson, bonde och nämndeman i Strinne by ...
socken i Vester-Norrlands län; hans son *Magnus* ...
ieskrifvarens farfar, hvilken efter födelsebygden ...
mnet Strinnholm, blef efter idkade studier ...
elpad.

...id 10 års ålder begagnade Anders Magnus ...
vid Umeå stads Apologistskola; förflyttades ...
teå Trivialskola, hvars classer genomgingos åren 17...
5; fortsatte studierna vid Hernösands Gymnasium 18...
7; Student i Upsala vårterminen 1808; lemnade ...
sitetet vid slutet af år 1810 och afflyttade till Stock-
Åren 1812—1818 dels som delegare, dels ...
e haft befattning med boktryckeri-rörelse; 1819—...
tat *Svenska Folkets Historia* under Konungarne ...
ätten, hvilket arbete, på eget förlag utgifvet, ...
ned tredje delen i brist af uppmuntran och understöd;
—27 biträdde som Sekreterare vid det ad interim ...
och sedermera upphörda Statistiska Archivet, ...
de trenne år, detsamma fortvarade, utgjorde en del ...
Landtbruks-Akademien; 1828—30 efter uppdrag af ...
-fullmäktige upprättat åtskilliga register öfver ...
agar med och ifrån år 1800; derefter återgått till ...
...studium Svenska historien, och utaf år 1834 ...

STRÖMFELT, JOHAN.

Född 1678. Son af Ryttmästaren *Carl Joh. S.* Kallas ...taine vid Lifdragonerne, då han 1706 nedgjorde en ...gd Sachsare af Schulenburgs corps, och Öfverste, då 1712 tappert försvarade sig i Stralsund mot de allie... Utmärkte sig äfven mycket i slaget vid Gadebusch. ...närvarande vid Tönningens belägring och öfverförde till ...ka lägret capitulationspunkterne angående stadens öfver...ande i Danskarnes händer.

Kort derefter råkade S. ut för en förolämpning, för ...ken han länge förgäfves sökte upprättelse. Den föran...de en lång brefvexling, som är intagen i Hr Crusenstolpes ...tefeuille. Sjelfva] tilldragelsen berättas af honom sjelf ...nda:

"Sedan capitulationen för Tönningen var sluten och ...erskrifven, affärdade Gr. Stenbock mig med alla de tre ...a Nordiska allierades pass försedd, skyndsamt till Ham...g, att göra hos Gr. Wellingk berättelse om sakernas ...stånd och hvad afhandladt vore. I vägen kom jag att ...a förbi Gen.-Lieuten. Bauers qvarter, der jag måste hålla ...h uppvisa mina pass, som genast från vakten uppsändes ...l bemälte Gen.-Lieutenant, hvilken då, sittande vid mid...gsbordet, ingalunda ville tillåta mig fara förbi, utan må... jag komma upp till honom. Måltiden var mest ändad, ... jag nödgades stiga in att helsa på honom. Först låtsa... han väl vara höflig, bad mig vara välkommen och sitta ...ed; men lät intet många ord falla, innan han röjde sitt ...ttfärdiga uppsåt att vilja lägga en klick på en svensk of...cer, förmenande sig få att skryta utaf, huru jag skulle ...ita in en hop angripande utlåtelser. Jag, som hade dub...el orsak att hasta, så väl för mitt angelägna ärendes skull, ...om att undvika det ej något mätte falla mig i öronen, hvad ...ag befarade mig intet anstå att tåla, påminte: att Herr Generalen väl nu hade sett mitt pass, och ville dermed taga afsked: men det var icke möjligt komma af, utan drack han mig en gång till och började vid detsamma åter låta en hop anstötligt snack falla, då jag med all foglighet bad honom hafva mig (som en krigsfånge i deras händer) förskont från att höra någon förarglighet; hvilket jag, på hans fortfarande med allt värre skamlösa anspråk, ännu itererade. Bland annat prålade han: "hvar nu det stora modet vore på de Svenske, hvaraf en ju kan slå tio Ryssar?" Jag svarade honom: "*att, hvarest* sådant vore skedt, har jag ock haft

att om jag v
skulle han anti
jag snart visa
Derpå kastade
att det flög i
steg närmare e
fick dermed u
samma lupo un
på honom förh
mig och vredo
värjan ur händ
hvilken straxt
befalld taga mi
om natten när
restea och till
ville förlikas n
emedan jag vä
satisfaction på
rätt och lag s
öppna pass, k
bad mig om fö
nom samt, på
oförrätt mig p
fogad, försäkra
han skulle sök
På hvilket förl
mig anbefallda

ett *delictum publicum* förklaga, och icke dess mindre privata satisfaction emot honom mig förbehålla och utföra. Det förra har väl gjort Bauer hos högre och lägre å dtliga sidan illa ansedd; men i det sednare har jag ej nått vinna mitt nöje, oaktadt jag Bauer så åtskilliga gån- från Holstein låtit anmana, jemväl hos Furst Menzikoff sökt om lof för honom att få komma mig till mötes, Fursten derhos ombedt, att han täcktes sända någon sina officerare med, som kunde tillse att det ärligen och list aflopp. Sedermera då Bauer vid ryska arméens marche hade sitt commando tätt utanför stadsporten vid burg, och under samma tid en gång allenast kom in i den och red kring gatorna med 50 à 60 man efter sig, jag några gånger i cavaljerers närvaro anmodat åtskil- vackra officerare i Czarens tjenst, att de behagade till- ga General-Lieut. Bauer, det, emedan hans qvarter vore nära, han, till att frälsa sin egen heder och ställa en är- g karl tillfreds, som han oförskyldt så skändligen angripit, u ville träda med mig *in locum neutrum*. Men samme offi- erare, som gåfvo mig svar igen, jemväl i behöriga vitt- ens närvaro, hade aldrig fått några rätt tydliga besked af honom; hvarföre, då jag omsider förnam, att han med sitt manskap skulle rycka upp och alldeles tåga af, sände jag honom med en Hamburger-postiljon ett formelt cartel, med slutligt förklarande, att der han ej hölle sin parole och gåfve mig den tillsagda satisfactionen, såge jag väl att han vore en canalje, som aldrig borde få träda emot en ärlig cavaljer, utan skulle jag, hvar han en gång väl stode att anträffa, låta honom med käppslängar traktera. Han läste min skrifvelse i postiljonens närvaro, och begynte dervid pestera, att han ville prygla armar och ben af honom, hvilken derpå reste sina färde åt mig tillbaka."

Carl XII, Stenbock m. fl. prisade högt S:s uppförande. Han blef sedan Friherre 1713, General-Major af Cavalleriet och deltog med Konungen i slaget vid Stresou på Rügen 1715, der han tillfångatogs. Lösgifven, följde han Carl XII till Norge 1718. General-Lieutenant 1719. Riksråd 1727. Grefve 1731. Död 1736.

Gift med *Hedvig Eleonora Wrangel*. Grefliga ätten utgick med sonen *Carl Johan*, hvilken såsom Fänrik vid Svenska Lifgardet blef ett offer för döden på sitt tjugonde år under bivistandet af Preussiska Konungens fälttåg uti Schlesien.

(Källor: Stiernmans Matrikel. — Carl XII:s Historia af Nordberg. — Cronstolpes Portefeuille, Del. 3.)
— A — Ö —

SUNDEVALL, CARL JAKOB.

År född d. 22 Oct. 1801 i Högestad nära Ystad. Fa
dren, *Jakob Sundevall*, Inspector på Piperska egendomarn
Högestad och Baldringe; modren *Inga Cath. Öhrström*. Efte
erhållen undervisning genom biträde af enskild lärare bl
han 1817 inskrifven såsom studerande vid universitetet i Lund
och sedan han för philos. graden utgifvit en af honom sj
författad afhandling: *Genera Araneidum Sveciæ*, Phil. Ma
1823. För Naturhistoriska vetenskapen skull hade han redan
1821 besökt Bohuslänska skärgården, företog i samma his
seende 1823 en resa till Danmark, 1824 till Öland, Gottland
och Blekinge och 1826 omkring Skåne. År 1826 nämnde
han till Docens i Ekonomien och undergick Med. Candidat
examen. Afreste i Juli 1827, egentligen såsom Naturforskare
med ett svenskt fartyg till Ostindien; återkom derifrån i Not.
1828 och afgjorde 1829 så Med. Licentiatförhöret, som gr
dualdisputationen: *de Morbis tropicis*, samt erhöll Med. Doctors
diplom. Samma år äfvensom 1831 vårterminen, förestod han,
enligt förordnande, Naturalhistoriska professionen i Lund,
samt bivistade förstnämnda år om hösten Naturforskarnes sa-
mankomst i Hamburg. Vicarierade som Intendent vid Zoolo-
giska Riksmuseum i Stockholm, ifrån Juni till och med Nov.
1833, och bereddes, genom enskildt sammanskott af åtskil-
lige vetenskapsidkare, tillfälle att ännu någon tid uppehålla
sig i Stockholm, för att biträda vid ordnandet isynnerhet
af Riksmusei Entomologiska Samlingar. Förordnades 183
att tills vidare vara Intendent vid Naturhistoriska Museum
Lund. Är Ledamot sedan 1826 af Physiogr. Sällsk. i Lun
sedan 1830 af Vet. Akad. i Moskow. Professor 18.. Le
af K. Vet. Akad. 18.. Intendent vid Zoolog. Museum för sa
lingarne af vertebrerade djur 18.. R. N. O. 18.. Ridd.
Franska Heders-Legionen 18..

Skrifter: Om Insekternas åverkan på våra skogar, till offentl
granskning framställd med Resp. *A. G. Bööt*. Lund 1826. — B
skrifning af en Hinduisk Religionsfest; tr. i Theol. Qvartalsskri
1829. — Svenska Spindlarnes beskrifning; tr. i Vet. Akad. Hand
1829 s. 88; 1831 s. 108; 1832 s. 172. Äfven särskildt tryck
Sthm 1830—31. — Symbius Blattarum, ny insekt, beskr. i I
1831. — Conspectus Arachnidum. Diss. Acad. P. I. Resp. *Sc. Ha
din*. P. II. *Er. T. Hammargren*. Lundæ 1833. — Några arter
Fogelslägtet Euphone, beskr. i Vet. Akad. Handl. 1833. Särskil
tr. i Sthm 1834. — Engelsk Grammatica för Begynnare. Lund 183
— Lärobok i Zoologien för Begynnare. Ib. s. å. — Årsberättelse

(Källa: Supplement till Sackléns Läkare-Historia.)

Rättelser och Tillägg

utom de i XIII B. 2 h., XIV B. 3 h. och XV B. 1 h. anförda.

TOLFTE BANDET.

Sid. 73 r. 5 *sig* utgår.

— — r. 13 Tillägg: Baron v. Brinkman hade haft i sina händer Hertigen Regentens egenhändiga hemliga instruction till Svenska Ambassadeuren i Paris Baron Stael, då denne uppdrogs att afsluta subsidii-traktat med Jakobiner-regeringen, och försäkrade Baron Br. en ännu lefvande vän, att instructionen innehöll, att Ambassadeuren skulle utverka 3 mill. livres i subsidier och dessutom en million till den Rikets Herre, som "på ett så värdigt sätt bidragit att stifta och befästa vänskapen emellan begge rikena", Baron Reuterholm. Hertigen återfordrade sedan originalet, men Stael behöll en vidimerad afskrift. Och 4 millioner hitsändes; men om redovisning så för dessa penningar, som dem nationen sammansköt till flottan, känna ej de bäst underrättade något. R. blef dock ej rik, och Hertigen betalte vid denna tid föga af sina stora skulder. R. var ledamot af Arcad. Akad. i Rom.

— 107 r. 14 läs: *vid väntad befordran till*

— 151 r. 6 *detta* läs *denna*

— 163. Om Johan Thuressons riddarslag af Kejs. Maximilian, se N. Sv. Bibl. 8:e B. 1:a st. sidd. 17—19.

— 164. Biskop Brasks *fadder* betyder *cousin* i vår tids språk (Vetter). Om Herr Thures förhållande till hustru Ingeborg kan slutas af Gustaf I:s bref till Hr Thure, då Th. rymt och lemnat henne i riket 1529: "J schreffue os til om eders qvinna Ingeborgh, berörande ordh dess helge Evangelii quas Deus conjunxit etc. Deremet måge J helder begrunde den annen Sententie, som schriffuen är: quas Satan conjunxit, homo separat. Sv. Magaz. I. s. 11.

— 165 r. 2 nerifr. *andre* läs *tredje*

— 167 r. 11 *Gabr. Bengtsson O.* läs *Bengt Gabrielsson. . . .* Wasa. Tillägg: Hon dog 1586.

— — vid r. 15 *son* läs *död* tillägges: *Han drack sig döden*, enl. *Drottn. Gunillas bref.* Se Nya Sv. Bibl. 2 B. 1 st. 1.

— 169 r. 13, 14 *Wamb* läs *Womb. Wansbad* l. *Wanstad. Freminge* l. *Frenninge.*

— 179 r. 7 nerifr. *) Enligt en tillförlitlig anteckning i Trolle-Wachtmeisterska Archivet på Årup vanns Regeringens nitälskan för enskiftet först då en rapport ingått om ett byuppror, som tagit ur arresten ett par bonddrängar, hvilka försökt hämnas en något oskälig husaga, gifven dem af en inspektor på grefvinnan Bondes gods och hvilka arresterats af Jönköpings regimente, som då såsom bevakning var förlaggdt på kusten. Nu först insågs nödvändigheten att "spränga byarne", om bysamhälligheten ej skulle bli en upprorsamma. Nyss var Rosen en svärmare. Nu blef han en vis man; och de förmögnare i Skåne prisade regeringens vishet i omfattandet af hans förslag.

TRETTONDE BANDET.

Sid. 35. *And. C. Rutström var född i Luleå d. 30 Nov. 1721. Blef Comm. Adjunct i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm 1741. Dog d. 27 Oct. 1772, såsom arresterad från d. 20 Aug. 1772. En "apostolisk predikan" af honom, författad i Hamburg 1768, trycktes i "Umaa" 1845.*

— 54 r. 18 nerifr. *presten* läs *prester.*

— 59. Kungen hade lofvat Ruuth att efter R.R. Ridderstolpe bli President i K. Bergs-Collegium och Drottningen understödde varmt förordnade regerings-ledamöter derom 1816, men Stats-Sekr. Wirsén, som ansåg Salomon Löfvenskiöld mera passande, fick sin vilja igenom.

— 154 i st. för noten, som utgår: *Akstad är ett hemman i Högby socken, 3½ mil från Linköping, der i Mellangården en Lieut. Kjernander, gift med en Cath. Behm, bodde 1712. Lieutenanten dog d. 29 Mars 1740 på Akstad 74 år gammal. På Akstad vigdes Postmäst. i Qvarsebo Carl Kjernander med Brita Torsell 1739. Han dog vid Riksdagen 1769, 60 år gammal. Stina Cajsa Kj. i Akstad stod fadder 1736; hon blef gift med Skomakaren Lars Wibom 1743.* Allt detta enligt Pastors-archivet i Högby, meddeladt af v. Past. Wallström. I Lector Petrellis programm vid Fallenii installation som Lector 1846 säges dock (s. 16), att Joh. Z. Kj. föddes i Hogstad socken, der fadren, som var Fänrik, då bodde.

— 179 r. 7 *Deras* läs *Deres.*

— — r. 8 *i sin* läs *af sin.*

— 235 rättelsen vid sid. 227 r. 26 bör vara:
Carolus. *C. Piper.*

— 237 rättelsen vid 156 r. 21 läs: *Ekesjö Hofgård.*

— 238 r. 3 läs: rikenas.

— — sista raden i noten: förmög . . .

— 270 r. 12 uppifr. *Övedskloster* läs *Hviderup.*

— 271 sista r. *studium* läs *stadium* (ej s. 270).

— 318 r. 8 nerifr. *myndige* läs *omyndige.*

— 320 r. 14 — läs *D. Contoren.*

— 322 r. 18 *bland* läs *af.*

— — r. 1 nerifr. läs *betalningar.*

— 324 r. 5 tillägg: Också hade han aldrig plats i Stats- eller Banco-utskotten.

— 325 näst sista r. *den* läs *och den.*

— 329 r. 11 nerifr. *transito* läs *för transito.*

— 332 r. 7 — i texten läs: *Trollhätte-Slussverks ombyggnad.*

— 334 r. 14. Ständerna ha nu gifvit S. också 500 Rdr i pension. Santesson är från 1808 Led. af Götheb. V. o. V.-samhället.

— 354 r. 3 nerifr. i texten *förså* läs *förstå.*

— 359 r. 14 läs: *ångerfulle brottslige.*

— 367 sista r. i *Källor:* n. 2. — H. läs n. 2 H.

FJORTONDE BANDET.

— 3 r. 4 *mot* läs *sökt.*

— 9 r. 13 *M. G.* läs *M. J.*

— 12 r. 13 nerifr. i texten: *göra* läs *gör.*

— 23 r. 11 *Westling* läs *Westberg.*

— 28 r. 3 nerifr. i texten: bepröfvande läs bepröfvade.

Sid. 40 r.217 *medbroder* läs *medbröder.*
— 47 r. 4 nerifr. *Geom. Anal. hade då redan utkommit på Tyska i Köpenhamn 1780.* Se Stockh. Lärda Tidn. 1780 s. 206.
— 52 r. 2 nerifr. i texten: 1699 läs 1599.
— 79 r. 4 *Gymnasium.* läs *Gymnasium,*
— 80 r. 9 *namn* läs *man.*
— 98 not. r. 12 nerifr. *Excellensen,* läs *Excellensen N. N.*
— 99 r. 14 nerifr. *communicerades* läs *communicerade.*
— 102 r. 3 *femte* läs *fjerde.*
— — r. 11 *Röbe* läs *Röke.*
— — r. 20 *i hvars* läs *om hvars.*
— — r. 21 *gracer lärt,* läs *Gracer der lärt.*
— 108 r. 12 *afart* läs *af art.*
— — r. 12 nerifr. *J. P.* läs *J. R.*
— 109 r. 3 *sin* läs *S—ms.*
— 110. Stycket fr. o. m. 1:a till o. m. 18:e raden har i mseptet haft sin plats mellan 2:a och 3:e stycket sid. 108 eller mellan *Politiska vigt* och *Vi ha vidrört.*
— 110 r. 3 *var* läs *också "var.*
— — r. 16 *sextus* läs *sexti.*
— — r. 13 *cour* läs *Börsbal.*
— 111 r. 3 nerifr. i noten: läs *försvarar.*
— 132 r. 21 nerifr. *oförgänglig* läs *förgänglig.*
— 179 tilläggas till sista radens *som: Ryttmästare vid Sv. Adelsfanan hemkom han från Solikambski 1722. Hade "Skånska Compagniet" vid regimentet då han tog afsked 1726.*
— 180 r. 1 börjar: *Som . . .*
— — r. 2 slutar: *G. m. Agneta Skogh* *).

*) *En fröken Schönström egde Gyllebo i Skåne, Wemmerlöfs socken 1767. En Öfverste-Lieut. Pehr Schönström stod på Riksrådsförslag 1772. En Ryttmästare Schönström egde Gyllebo ännu 1847.*

— 184 r. 17 tillägges till källor: *Ennes' Kon. Carl XII:s Krigare s. 134 f.*
— 187 r. 19 och *låta introd . . .*
— 191 r. 5 *verldel* läs *verldsdel.*
— — r. 12. Att här skrifvits 1000 för 100 liksom der samma sak förekommer i Syd-Skandinaviens förstfödslorätt sid. 5 kommer sig visst ej, som en Rec. i Christiania behagat uttrycka sig, af genialitet, utan af dess fulla motsats. Begge handskrifterna fingo vid smärre tillägg dessa nollor, der 2000 så ofta skrifvits, när de skulle öfverses för att på en gång afsändas, då förf. efter en högst utmattande lång resa nödgats intaga sjuksängen. Om den öfverflödiga nollan tillkom af misskrifning eller tanklöshet, må dock lemnas oafgjordt. Knappt ett skolbarn kan deraf förvillas. Önskas dock att dervid rättelse eller omtryckning må sättas i Biogr. s. 191 r. 12: *100, minst 50 alnar.*
— 224 r. 3 *mera* läs *mina.*
— — r. 3 nerifr. *Blekinge* tillägg: *Herrman Swedenborg.*
— 230 r. 17 *d. d.* läs *o. d.*
— 231 r. 1 Alex. Setons skrifter: *Poems, upon various subjects and on various occasions by A. S. Gent:n, Sthm 1827,* bestående af smärre pjeser sammanbundne hvar med sin pagi-nering, deribland *Baldrick . . . .*

Sid. 231 r. 13 9 läs 2.
— 241 r. 9 nerifr. *Adolf* läs *Abraham.*
— — r. 8 *Silfv.* läs *Silverstolpe.*
— 251 r. 10 *Adolf* läs *Abraham.*
— 267 not. r. 2 läs *Pernö.*
— 271 1:a st. r. 3 nerifr. *erusis* läs *crucis.*
— 278 r. 7 nerifr. *Om man* läs *Om man ej.*
— 288 1:a st. r. 6 nerifr. *Astis* läs *Actis.*
— 300 r. 12 tomrummet fylles: *dog d. 1 Juli 1838.*
— 320 r. 12 *välsign* ... läs *välsinn* ...
— 323 Skrifter näst sista r. *Heder* läs *Keder.*
— — r. 2 nerifr. *brad* läs *brand.*
— 324 r. 8 *ficke* läs *fick.*
— 326 r. 20 *efter födseln* läs *efter barnets födelse.*
— — 6—4 r. nerifr. *En — — anförd* utgår.
— 333 r. 5 *du Nord* läs *Nord.*
— — r. 13 *mot* läs *öfver.*
— — r. 29 *mot* läs *öfver.*
— 334 r. 3 *man* läs *förman.*
— 335 r. 9 *hand lemna* läs *hand, lemna.*
— 336 r. 3 nerifr. i noten: läs *erkännande Brown.*
— 338 r. 1 *fordran* läs *Rysslands fordran.*
— 339 r. 16 nerifr. *för Gud, som ej är det för oss,* läs *för oss, som ej är det för Gud.*
— 345 r. 7 *utom i* läs *utom.*
— 347 not. r. 2 läs *allmännaste meningen.*
— 351 r. 1 *nyttigt* läs *nyttiga.*
— 354 r. 11 läs *Exsecutor.*
— 359 not. r. 7 nerifr. läs *krigsförklaring.*
— 364 r. 14 läs *Kejsare så gläds.*
— — r. 4 nerifr. läs *terrain.*
— 365 2:a st. r. 1 *att* läs *för det att.*
— — —— r. 4 *talade* läs *tutade.*
— 367 r. 17 *den* läs *bron.*
— 369 r. 14 läs *Bombelles.*
— 370 2:a st. r. 4 läs *n'aprouve.*
— 374 r. 3 nerifr. i texten: läs *Bombelles.*
— — r. 2 — — *Metternich.*
— 379 in medio: läs *ciselerade.*
— — r. 1 nerifr. i texten: läs Grefvarne.
— 380 r. 8 — — läs *Huskisson.*
— 386 r. 4 *yttrandet* läs *ett yttrande.*
— 391 r. 33 *Baronerne* läs *Baronen.*
— 392 r. 18 nerifr. *anmärkningarne* läs *anmärkningar.*
Tryckfelslistan: r. 12 270 läs 271.

FEMTONDE BANDET.

Tryckfelslistan: r. 8 nerifr. *en* läs *enligt.*
— 57 r. 9 nerifr. Af ett Langebeks bref till Sivers 1753, [uti den sednares brefsamling bland Nordinska handskrifterna i Upsala, synes, att L. i Vadstena bekommit åtskilliga svenska originalhandskrifter på pergament.
61 r. 5 *satte* läs *sutto.*
— r. 9 slutar med punkt, men här vara semicolon.
62 r. 3 *Sannolikt var* utgår.

Sid. 62 r. 6 läs: *son, Kammarherre, dog d. 30 Mars 1828.*
— 65 3.e st. r. 2 *kans* läs *kung.*
— 76 r. 14 nerifr. *att* läs *om.*
— 93 r. 8 läs *hindrande.*
— 99 r. 5 nerifr. i texten: *Danskarne* läs *Dansken.*
— 115 r. 16 *lika med,* läs *lika hemman med.*
— 116 r. 8 *finge* läs *fingo.*
— — r. 9 1773, och Sp. läs 1773. *Sparre...*
— 121 r. 12 nerifr. *Hennes* läs *Hans.*
— 122 r. 7 *invändande* läs *invände.*
— — r. 14 nerifr. *exemplariskt men* läs *exemplariskt.*
— — r. 7 — *chavader.* r. 6 nerifr. *Drap d'or.*
— 126 Källor r. 2 *öfver* läs *af.*
— 148 r. 5 nerifr. *klandrat* läs *klandret.*
— 150 r. 17 — *de,* läs *afkomlingarne.*
— — r. 16 1764 läs 1674.
— 176 r. 20 nerifr. *Frauenburg* läs *Frauenberg.*
— — r. 19 — *lefde* läs *en gång lefde.*
— 178 r. 8 tillägg *)

*) Mest bodde han på sitt vackra Sparreholm, vid Bäfverns strand, i Södermanland, hvilken egendom han köpt af R.R. F. U. Sparre af Rossvik, medan ännu den första Friherrinnan Sp—n, född Taube, lefde. Corps de Logis-byggnaden ligger på en ö i sjön, derifrån en brygga leder till 8 flygelbyggnader på stranden. Bibliotheket räknas till flera tusen band. Som enka förskönade och förbättrade Sophie Louise Mörner detta ställe. Anekdotister ha ännu ej glömt, huru N. v. Rosenstein gjorde sina reflexioner om henne i ett soliloquium på sin ålderdom.

— 214 r. 15 läs *Thé.*
— 215 r. 3 nerifr. i texten: *le* läs *de.*
— 216 r. 12 *tes* läs *ter.*
— 247 r. 12 *deremot* läs *derefter.*
— — r. 24 *ansvars* läs *försvars.*
— 274 in medio: *iuter* läs *inter.*
— 281 in medio: *blomerade* läs *blamerade.*
— 291. *Pebersvenner* betyder *ungkarlar.* (Talesättet, som ännu brukas i Köpenhamn, uppkom deraf att utländningar, som för handels skull fått nedsätta sig i Köpenhamn, ej fingo gifta sig).
— 298 r. 18 *holländske* läs *halländske.*
— 320 r. 21 *slätsen* läs *slätten.*
— 327 r. 14—15 läs: *förökt", dervid ... nämnes.*
— 332 r. 13 *castellet* läs *cartellet.*
— 334 r. 13 nerifr. läs *kunna.*
— 335 r. 9 — läs *insperrande.*
— 349 r. 5 *Adolf Fredrik* läs *Fredrik Adolf.*
— 366 r. 15 nerifr. *ättlingar* läs *ädlingar.*

SEXTONDE BANDET.

— 4 r. 7 nerifr. *Leyonstedt* läs *Leyoncrona.*
— 29 r. 2 — 173.. läs 172..
— 30 r. 10 — tillägg: Åbo Hofrätts Historia af Lagus.
— 61 r. 3 — *var och blef* läs *voro och blefvo.*
— 65 r. 17 *om* läs *är.*

Sid. 68 r. 6 nerifr. *Jurbeck* läs *Junbeck*.
— 69 r. 13 *sua plures* läs *sua per plures*.
— 74 r. 4 läs *skrifven*.
— 87 r. 2 *dylik* läs *charta*.
— — r. 17 Gesehrub läs *Rosahrolt*.
— — r. 3 i noten: *ms* läs *man*.
— 97 r. 15 *en* läs *flertalet*.
— 122 r. 18 *Stureslägten* läs *Stureslägten*.
— 124 r. 4 nerifr. i texten: läs *Tunnesson*.
— 127 r. 22 *styfdotter*, *dotter af*, läs *styfson*, *son af*.
— 141 r. 1 läs *Ekesjö*
— 143 r. 24 *visor* läs *visa*.
— 148 r. 11 *på* läs *derpå*.
— 155 r. 7 nerifr. *Sigfrid* läs *Sigrid*.
— — r. 14 — läs *värdt*.
— 167 r. 6 *behåll* läs *behållen*.
— 168 r. 9 nerifr. *var* läs *vår*.
— 175 r. 20 *påtoge* läs *påstode*.
— 186 1:a st. sista raden: läs och *Politiverket 1749*.
— 251 r. 9 nerifr. i texten: var läs vore.
— 256 r. 2 — *Riksmarsken* läs *Riksmarskalken*.
— 385 r. 14 tillägg: och Grefvinnan Ulrika Eleon. Falkenbe

Sextonde Bandets
Innehåll.